تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

رانباری معودی زانباری معود

بِوْدَابِهِ زَائِدِنِي جِوْرِمِهَا كَتَيْبِ:سِهُرِدَانِي: (مُغَنَّدَى إَقُرا الثُقافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنتَدى إِقْرًا الثَقَافِي)

براي دائلود كتابهاي محتلف مراجعه: (منندي اقرأ الثقافي)

www. lgra.ahlamontada.com

www.igra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

گۆۋارى ڪۆرى زانيارى كورد

ڊورڪي سڏيوھ ڊوشي يوڪوھ ١٩٧٥

چاپخانهی کۆزی زانباری کورد _ بهغـدا

لسم الله الوحم والوجيم

نوسهری ههر و تار و لیکولینهو ه به که لهم گوفهار ه دا بر سیاری ناو ه روکیتی .

البحوث والدراسات التي تنشر في هذه المجلة تعبر عن اراء اصحابها.

خولی دوره می دیوانی سهروکایه تی کور

سەرلۆكى كۆز ئىعسان شىلىرزاد

ر مانگی مارتی ۱۹۷۶ سنی سائی ریک به سهر کارکردنی کوردا تیپهری و به و جوره خولی یه که می دیوانی سهرو کایه تی کور دوایی هات او خولی دووه می دهستی پنی کرد . ههرچه نده نه و سالانه ی پیشت و به کاروباری کارگیری و خودامه زراندنه وه خهریك بوین ، به لام شان به شانی نه وه ش له جنی به جنی کردنی نه رکه زانستیکانی کورد در بینیان نه کرده . ده رباره ی کاری نه و سنی ساله ی کور له چه ند ژماره ی بیشتری گرفتاره که ماندا دواوین (۱) .

لیرهدا به پیویستی دهزانم ، ئهو پلان و ئامانجانهی کور که له ئیشه سهرهکییهکانی خولی دووهمیدا ههیه تی ، بخهمه پیش چاو:

۱ - له سالایکدا دو ژمارهی گوفار دوربکرای .

٣ ـ زياد ڪردني ئهنداماني کارا و ياريدمر .

٤ ـ رالکخستنی ئیشوکاری کارکایزی لهسهر شایوه یه ی نوانی و هینانی چهند کادر ایکی تری به توانا.

۷ _ بلاوکردنهو دی چهند پیتلیسکی سهره تای فهرهه نیکمی کنولا _ فهرهه نیکمی پهکگرتتری کوردتی .

۹ _ له بارهی دانان و دالاشتن و وه رکیرانی زاراوه وه ، وه وه گلاشکرایه نه نجومه نی کولا ، نه ك ته نها بایه خیکی ته واوی پی داوه ، به لکو به شی زلاری کاتی بلا نهم کاره گرنگه ته رخان کردوه . له هه مان کاتدا چه ند لیژنه یه کی تایبه تیشی بلا لیک لالینه وه ی زاراوی زانستی داناوه . نه نجایی نهم هه و ل و کلاشه شه و سنی لیسته یه یه که له هه رسنی ژماره ی گلافاره که ماندا(۱۳) و به دو کنیبی سه ربه خلا(۱۶) بلاومان کردونه ته وه سه ره درای نه وه کولا چالاکتر له سه ربه خلا(۱۶)

⁽۳) برّوانه : «گَـوّقاری کوّرّی زانباری کورد » ، بهرکـی یـه که ، بهشی یه که ، ل ۱۹۹ ـ ۲۲۰ ؛ بهرکـی دووه ، بـهشی یه که ، ل ۱۹۴ ـ ۱۹۱ ؛ بهرگـی دووه ، بهشی دووه ، ل ۱۹۱ ـ ۲۱۸

⁽۱) زاراوی کارگیزی ، دانان و لیدوانی ته بجــومه نی کور ، بیشه کــق و ریکخستنی د. که مال مه زهه ر ، به هدا ۱۹۷۳ ـــ ۱۹۷۴ ؛ وه زاراوی مهمه چه شنه ، دانان و لیدوانی ته مجومه نی کــویز و لیژنه کانی ، بیشه کی و ریخ کخستنی د. ثه و زم حانی حاجتی مارف ، به هدا ۱۹۷۴ .

جاران خهریکی زاراوه و لهم ژماره یهی گوفاره که ماندا به شیك له و زاراوانه ده خهینه پیش چاو که نه نجای نهم چهند مانگهی دواییه و بیارمان وایه ، که له سهر نهم کاره به باشی به رده وام بین و جگه له زاراوی هه مه چه شنه ، له ماوه ی نهم سی ساله دا کاری زاراوی کتیبی فیرگه کان ته واو بکه ین .

۱۰ _ کتیبخانه ی کور روژ به روژ دهولهمهندتر و ناوهدانتر ده بی و ره نگبنی بر به لگه شهوه به س بنی که لهم ماوه کهمه ی خولی دووه می دیوانی سهرو کایه تنی کوردا نزیسکه ی دو ههزار کتیبی زیاد کردوه به م جوره نیستا کتیبخانه ی رازاوه ی کور یه کیسکه له کتیبخانه ههره بلند و به نرخه کانی کوردتی . به لام له گه ل نهوه شدا پتر گرنگتی به کتیبخانه کهمان ده ده ین و پاره یه کی زیاتر مان بو کوردی ته رخان کردوه .

۱۱ ـ ههرچهنده چاپخانهی کور بچتوك و کونه ، به لام له گه ل ئه و مسلم اکاری باش و گهوره و پوختمان پنی را په زاندوه . ههرده مهول و کوشش ده ده بین کهم و کور تیکانی چاپخانه که مان نه هیم لین بوجه بی پیشکه و تن و گهشه کردنی پاره یه کی زلارمان له بوجه بی نهم چه ند ساله دا بی ته رخان کردوه . نه وه ی شایانی باسه نه وه به که له سهره تای مانگی دو انزه ی مانگی دو انزه ی مه کینه یه کی چاپی نویزمان پنی گه بست . نیستاش چاوه تروانی گه بستنی هه ندی مه کینه و تفاقی تری پیویست ده که ین و ده بی به م زوانه پیمان بگه ن . بی گومان فراوان کردن و نه هی شمیشتنی که م و کورتی چاپخانه که مان و ته و او بین بینای تازه ی کوری کور

یارمه تبیه کی زلارمان دهده ن و کارمان تاسان ده که ن .

۱۲ له ژماره ی پیشتری گوفاره که ماندا باسمان کردبتو ، که له ماوه ی چهند سالی را بتر دودا کور توانی له ناو ده زگا زانستیکانی ناوخو و دهره وه دا جیگه یه کی دیار بو خوی بکاته وه (۵) . بی کومان هه و آنه و پهیوه ندیبه توندتر و به هیزتر و فراوانتر بکهین و نه نجامیش نه وه به لهم ماوه یه دواییدا له گه آن چهند ده زگایه کی زانستی تری ده ره وه دا پهیوه ندیمان به ستووه .

کوری زانیاری کورد مالی هسه متو نه ته وهی کورده و دهست که و تنکی گهوره ی خهاتی دور و در پیژمانه . یارمه تی دان و پشتیوانی کردنی ثهم کورد ، ثهرکی نیشتمانی هه متو کورد پیکی زانا و روشنبیر و نیشتمان په وه وه ره :

کوری زانیاری کورد هیشتا ساوایه ، تهمه نیکی که می را بواردوه ، خوی به تهواوی نه گرتوه و کهم و کوری ههیه ، پیویستی به یارمه تی دان و هاوکارتی رو له وهنادار و دلسوزه کانی نه ته وه کهمان هسهیه ، سوپاسی نه و زانایانه ده که ین ، که یارمه تی یان داوین و بیر و رای خویان دهربزیوه . نیمه در بیره به کاری خومان ده ده ین و نیوه شه یارمه تی دان در بینی مه که ن ، تا به ههموان خزمه به نه ته وه و زمان و نهده به و میزود کهمان بکه ین .

* * * * *

⁽ه) بزوانه : «گوّقاری کوّری زانباری کورد » ، بهرگی دووه ، بهشی بهکه ، ل ۹

چر پینائ له گولزاری «نالی»

ئەندامى كارا: مەسمۇد محەمەد

بهشی دووهم

له بهشی یه که می گوتاره مدا کورته پیکی بیروباوه بری خوم له باره ی ناوه رو که و به دوا گه ودا که و تمه سبه دوزینه وه ی و اتای سه ر به کومه لایه تیبه وه له هه لبه سته کانی نالی دا . مه نتیقی نوسینه که کلیم داخوازی ده کات ، که من رایم نه بنی به در پیژی له سه (ناوه روك) بنوسم ، ده بنی ده و رایکی سه ره باسی (ناوه روك له شیمری نالی) بده م کوتاره و قه رزید که خوی یه کیک له سبه ره باسه بنجییه کانی گه می گوتاره و قه رزید که

بهسهریه و به لام له نوسینمدا نامه و کی پیش بزکی له خوم بکه م بز مهبه مهبه سی زوتر گهیشتن به شی کردنه و می گه و سهره باسه . من جله وی قه ناوه ته ده ناوه ته ده ست هه لبه ستی نالییه و ، بو چ لاینیکی بسات به دجله و تی له که لدا ناکه م . به پیسی باوه زی خوم له هه ر شوینیسکی کولزار و چهمه نزاری گهده بی نالی گهشتی دل و زیهن بکه ین خوشییی کولزار و چهمه نزاری گهده بی نالی گهشتی دل و زیهن بکه ین خوشییی پوده دو دو نیمن دانیشی جینی پوده دو نامین دانیشی بوده نامین دو نامین دانیشی بوده نامینی بوده ده دو نامین دانیشی بوده نامین دانیشی بوده نامین دو نامین دانیشی بوده نامین دو نامین دو نامین دانیشی بوده نامین دو نامین دو نامین دانیشی بوده نامین دو نا

بی گرمان باسی ناوه رؤك له شیعره کانی هه ر به وه نده ته و او نابی بلیسی لایه نی کومه لایه تی و نه ریت و داب و ده ستقری به یه که وه ژیان له نوکته و ورده کاریه کانی ده دره و شینه و و به وه دا نالی له توهمه ی و شکه مه لی خه یا ل بازی رؤت و ره هه و اکه و تنی هو نه ری سه راوتی و بی بنجی مادی بیه زینینه و ه و راستی گوته نه مه یه فه وه دو نه کورته سه ره تاییک له باسسی پر ده نه و صه دای ناوه رؤك له شیعری (نالی) دا .

به لام به ر له وه هیسیج بالایم له باره می ناه و ناه ورلاکه وه پنی ویسته تنی بینیه کی گرنگ ده رب رم وه ک پنی پلسکه بنی له به رهه مماکاه مال به رهوژور و سه ره و هه وراز بنر ناو وات او ناوه رلاک له باغ و راغ و گول و گولزاری نالی که خسلای زنور راست کنیانه و به نینسافه و بانگ هنیشتنان ده کا بنری به م دنیزه شیعره ی وه کارتی بانگ هنیشتن :

وهره سه یری خیدابانی به یازی ده نده ی (نالی) که صه ف صه ف (مصرع)ی به رجه سته ریزی سه روی مه و زونه تخیینیه که بریتییه له مه: مرفر فیك که گهیشته پایه ی نالی له بو پیژی دا ، هینده ی به دیبیه دیاره مهیدانه کانی پر ده مه ته قه ی وه که به هیره ی خور سك و هه ست و نه ست پربون له دیمه نه کانی ژیانی کومه لایه یی و شاره زابون له زانست و هو نه ری باوی رفز گاری خوی و پهیداکردنی قه ناعه ی تابیه تی له سه رجومله ی بون و مردن و ژین و چاکه و خرابه دا . . گور ده به یه کیک له گرده پانه مه عنه و یه کانی ناو جیهانی فره و انی ده رونی خوی که و سه کیل له گیشتوه به و ده سه لاته که شیمری وه ها به پرنیته وه خه ریك بی له به رپر مه عنایی و نوکته و نازکی بته وییته وه . .

هه لآخنینی شیمر به واتا و هونه کاریک نه هی به هره ی ته نها نه هی پی گهیشتنی ته نهایه : ده بی به هره و پی گهیشتن ، واته زات و بابهت _ دهرون و ده رهوه ، له هه لآخنیندا به شدار بتوبین له به شداریه شدا به تراده ی له نگه رزاگرتن و پارسه نگ کردنی هه دو لایان ده سه لاتی شاعیر خوده نوینی . فه رمتو سه بریکی ته می یه که دو نمتونه یه بکه له شیمری نالی که پارسه نگ بتون و له نگه ربه ستنی باس کراویان تیدا به دتی ده کریت . نمتونه ی یه که م :

م (طرآه)ن وه کو توماری شکسته و سهری کو لمت بـ لا توری سـهوادم بوه ته شـهمعی موتـالا

عونهی دوهم:

لهم (پارچهالوکه) ههوره بهقهد رؤی ههمت زهمسین بهم رایسه له قهدیفه یی سهوزی ههجه به نی

لة نمتونهي يه كه مدا چي له تواناي ئاده مي زاد بـ يي كنر بنزته وه له واتای سهر به نترسین و خولپندنهوه و تاریکی و رؤناکی و راگرتنی ههر چشته بهرامبهر ههمجینسی خنری و دانشتنی قالبی جوانی له ناو بلاتهی عیشـــق و تلِك تَالاً ندنی حهقیقهت و مهجاز و تنی و در پنیچانی ته وریه به ده و ریانه وه . . هه متوش له دو از ده و شه دا . تنو سرنج بگره له تاکه وشهي کوتايي بهيته که « موتالاً _ مطالعه » په جِلان به ته نها له لاى خلايه وه بوه ته الولينه ي قودره ت همه تيشكيك دهدانهوه که له وشه کانی «طرآه ، تومار ، شکسته ، کو لم ، نوری سهواد ، شهمم ، هه ل بستایته وه ، وشهی شکسته ش به ههردو واتای (بەسەر يەكداشكانەودى مىرى طر"ە ـ خەتىشكستەي فارسىسى كە طرّه و توماره کهی پنی نوسراینی) له ناوینه کهدا دوباره ده بیته وه ، ههروهها وشهی «سهواد» تُهویش به ههر سنی واتای (رهشایی شهو _ رەشكىنەى چاو _ خويندەوارى) ، خۇشت دەزانىت شەمم لە شەودا ینی ده کریت تاکو چاو شــتی له بهر بخوینینهوه با نهوشته توماری شكستهش بني . به لّني وشهى « مو تالاً » ئهمانه به تنيكر ا بي عه كس ده كاتهوه بنی ئەوە يەك زەررە لە تىشكى ھىچ كاملېكىيان بەخەسسار بدات. كە بیین و له ناو ههمتر وشه کاندا بی دهسبوار کردن وشهی « تومار »

هه لبویرین بلا دوزبنه و می ده سه لات و بلیمه تی شاعیر به تنیدا ، شه يول شه يول ، الورينكي أنه دهسه لأت و بليمه تيه به رؤماندا ده پوسی : تقمار له لاینکهوه شتنیکی توسراوه همم له که ل ﴿ طرَّه ﴾دا ده گو بچنی که نوسینی تندایه و لهو ریگه پهوه په کتر تهشییم كراون ، ههم دهبنيته ئهو پنيشه كيهش كه له ئه نجامي پهيته كهدا مو تالأ دهکرنی ههرچهند له پهیتهکهدا پهیوهندی راستهوخلای موتالا به وشهی (سەرى كولم)،وەيە كە وا بۆتە «شەممىي موتالا ». دىسانەوه نوماره که که جیگری « طر"ه » یهوه به بهر تهو گیراوه ، هـــه د خوی دهبیّتهوه نمهو شهوه تاریکه دریژهی که دهوری سیّهری کولمی داوه و ^مهوی<u>ب</u>ش تنییدا بلاته « شــهمعی موتالاً » که له شهودا هه لَده کرینت ، رمشایی و دریژی شهوه کهش به هنری وشهی تؤمارهوه له به يته كه دا له وه درا دليت كه تقمار له لايليكه وه مه شقره به درليژتي له لاید کی تریشه و متری روشی « طرآه ای یاری ینی ته شبید کراوه . توماره که سهرهزای بهدهستهوهدانی (رهشایی و دریژی که ههم جینسی متوی « طرّه» و شهون ، جارلاکی تریش وهسفی جوانی موهکه دهکات به هنری وشهی « شکسته »وه که راده که یه ننی داوه روشه در پژه کانی موه که چین چین بهسهر خلایاندا شکاونهوه . له لایلیکی تریشهوه ثهم توماره که به ولینهی بهرچاو « شکسته » و بهسهرخنریدا شکایهوه بو له ههمان کاندا تومارلاکی توسـراوه به خهنی « شکسته » که جۆرلاک له رایننوس و زلار باو بتو له و سهردهمه رابردومی رلاژگاری

نالیدا ، به وه هسدا « طر" ه هی یار به ته واوتی ده بیته بابه تی موتالاکه ی کوتایی به یته که . له مانه هه متری گه برخی و به چاوید کی دل و ده رؤنت سه یرید کی نهم دیمه نه نه نه توناویه ی ده وره دانی توریزه و تو ماره که له کولمی یار بکه که براته شه معی موتالا ، لیت ده شیر بی و نازانیت موتالای توماره که بکه یت له به رشه و قی مرحی سه ری کولمی یا خود له ناو شه وه زه نگی موه کاندا موتالای مرحه که خوی بکه یت که سه ری کولمی تی کولمی یا خود کولمی یا در شه و تا به ناو شه وه زه نگی موه کاندا موتالای مرحه که خوی بکه یت که سه ری کولمی یه کولمی یا در کولمی یا در کولمی یا در کولمی به یا در شه و تا به یا در شه ی

له نمترنهی دوهمدا نالی شارهزایی به سروشت و به کلامه لآیه تی و بیکترا کلا ده کاته وه و دهست ده نگینانه تابللایلیکی هونده رقی گه فسترناوتی مه و تسلل له کلاکردنه وه ی هه ددوان پیک دلانسی و به چه شنیک له تابللاکه دا تیکیان هه لده کیشیت و ده یانه لا نیته وه مروف نازانی کامیان کامن .

 زدمین . سنمه تکارتی و وهستایی به هار له م چنین و ته نینه دا دو جاران موعجیزه پنیك دلانن یه که میان له وه دا که هه و ری که ده کات قه دینه ی زور دوه میان که ره نگی هه و ره که له سپیه وه ده گورخی به سه و زچ ده رمانیك و ته جزاییکی کیمیاویشی به کار نه هیناوه . گه لایك جار له وه سفی ته م به بیته دا گوت و مه کاری ته نینی قه دینه له کارگه ی راسته قینه دا هه ر به قه د به بیته کهی نالی ریاك و پیکه و هه ر هینده ی ویش زه حمه تی تیدایه چونکه به زاستی هونه ره کهی نالی له م به بیته دا هم قو سنوریکی به رچاوی هونه و شهر و شیرنکارتی و شدخی و دست زه نگینی تیپه و زندوه .

خواجه «کلیم همدانی» له وهسفیکی به هاردا نهم به یت هی گوتوه که نهویش به رّاستی شاکاریک یه کجار کهم مانه نده:

از بهر سبقت بیرون شدن شکوف برک درخت میکنند جدال

واته « بۆ پېيىش بۆكىيى زۇكردن له هاتنه دەرەوه ، گول و كەلا له تەنگرەي لىكەداردا زۆرەملاييانه » . بەلام له كەل ئەم ھەمىق جوانى و هونەرەشدا بەيتەكلى (خىواجە كليم) له تەك هينەكلى نالىدا ئەوەندە محدود دىيتە بەرچاو دەشىكى بېيتىم نەقشىكى ئەو قەدىفەيەى ناو بەيتەكلى نالى .

نامه و لى غهدر له كه ليم بكهم بسه شكاندنى به يته كهى له ريسى

هینانهودی ههمتر واتای بهیتهکای نالی که له ســـروشــتی به هاری تیپه زاندوه و بهولای به هارهوه باوهشی به کنومه لایه تی دا گرتــوه و ههردوکیانی پیکهوه کردوه به کهرستهی ملکه چ بلا هونهر و جوانی له مالکیکدا بهیته نازدارهکهی کهلیم و له بترکی جـوان له نـاو کاژاوهی ســـروشتدا خهملّیوه و الورینگهکانی له پهردهی دهوری کەژاوەكەوە ئاودىو نابن بۆكۆمەلأيەتى ، بەللىنى نە بەيتەكەي كەلىسىم ده شکینم به خنکاندنی له ناو توفانی واتای شیمره کهی نالی نه لیرهشدا چ ئیشنیکی زورمان ههیه به قول بترنهوه بو تهخشی بنی كرى بهيشه كه جونكه لهو نمترنانه دا تاكه مهبهس نمهوه بتر راستيليكي گرنگی تُهدهب رؤن کهینهوه که بریتییه لهوه ههلاخنینی شیعر به واتا و جوانی تا رادهی مشت بترن و لنیزژان کاری تاکه هنری هـونهر وهیا تاکه هنری ینگهیشتن نیه ، ههردو هنر ده بنی کنر ببنهوه تا بتوانن ئەفستۇنى بەھرە وەركىيزنە سەرگوتەي زمان، لەكۆبتونەوەشياندا بە رادهی له نگهر بهستن و پارسه نک برتونی ههردویان له دو دهسته ی تهرازوی به یتی هه لبهستدا ده سه لآت و هیز و دهست ده نگینی شاعیر خلا ده نو لینلی . که سرنجت بده یته دو نمونهی سهرهوه ده بینی أهم له سهرانسهری دارشتنی رسته کانیان داوه ستاوه و هینده یان وه ســ تایی تیـدایه له لای خویانهوه به زیادهوه له شیرینی و گارایشتی ههردوان زياد ده که ن . من الاره دا مهسه له ينيکي کورديم به بير ده که و لاته وه که

ده لی دخوا بدا پیفه مبه ریش نه ختیکی ده خانه سه ر» . تلا سه بری (پارچه للاکه) بکه که گوتم ده شی « پارچه للاکه ، په ملا» بیت و ده شی « پارچه للاکه ، پارچه للاکه ، پارچه للاکه ، پارچه للاکه ، پارچه للاکه یه ، چلان بهم دو واتایه له نگه ری خلای راگرتوه هم له گه ل که رسته ی دروست کردنی قه دیفه که للاکه که به همه له گه ل که که رسته ی دروست کردنی قه دیفه که للاکه که بی بچتوکی هه ور به پانایی رؤی زمین سه رپلاشی قه دیفه ده ته نی ، له بیریشت بی نالی ثهم هه لستولا و داستولاه هو نه رکارانه ی بی سه روین له ناو ته نالی ثهم هه لستولا و داستولاه هو نه رکارانه ی بی سه روین له ناو ته نالی ثهم هه لستولا و داستولاه هو نه رکارانه ی بی سه روین له ناو سواری قالیچه ی سلیمان پیفه مبه ر بوه و له گاه مانی به ربه و دلالی یی سنتوردا پیی سلیمان پیفه مبه ر بوه و له گاه مانی به ربه و دلالی سنتوردا پیی ده فولی .

که و تو و پژمان سه ری کیشایه سه ر له نگه ر به ستن و پارسه نگ بون ، له و ناوه شدا نمتونه ی به راورد کردنمان له شیعری شاعیر پیکی فارس هینایه وه که (خواجه کلیم همدانی) بتر ، وا به چاك ده زانم نمتونه یینی پیش که و تتر له شیعری شاعیر پیلی به ناوبانگی کوردید ش بینینه وه بلا مه به سی به راور د کردنی بی ته ره فانه له و روه وه که مهم جاره یان هم دو شاعیر کوردن و خهلتی ناوچه پیکیشن . پیره میرد شم به یته ی به سه رزاری (زین) دا هیناوه

خه نجـه بن دلـه کـه ر راستت دمونی گاخ مه می تیایه نه ك بـــه ری كهونی

نالی ۷۰ سال پتر بهر له پیره میرد دهوری واتـای گهوتلایی ههلاتوه و بترنی خهیالی یاری له دلدا بهم بهیته جـوان و نـازداره نهخشه کیشاوه:

تلا که حلاری و مره نیو جه ننه تی دیده م چ ده که ی
 لهم دلهی پر شهر و سینه یی سیتوزانمدا

گهاییك له شاعیرانی كورد و غهیری كورد ثهم واتایه یان كردوه به بنگهی هه لبهست و ههریه كه یان به پیسی ده سه لات ویده ی ثهم هه لنگه و ته خهالاییه یان كیشاوه . چه ندید کی شاعیر بین و وات که دوباره بنگه به به نوار نابم به لام تاكه مهر جید کم له دوباره كرد نه وه كه دا هه یه : شاعیر ده بی له كوتانه وه ی وات ای ته قلید تی دا شه قلید کی تاییه تی خوی به کاربین که هه لبهسته که ی له نوک مرتی و خزمه تكارتی هه لبهستی له خوی به پیشه وه رزگار بكات .

لارددا قسه مان له گه ل چه ند و چونی سهر جوملهی به کاره لینانی
هم واتایه نیه ، کان و ده رفه تیشهان چه نگ ناکه و لای نمتونه می ده یان
شاعیری کورد و میلله تانی تر بینینه وه و به یه کتریان بگرین و پایه ی
لای وه شاوه یی یان بو ده ست نیشان که ین ، ته نانه تر ریابات نیه له
شیعری نالی خوی نمتونه ی تر شی که ینه وه که هوی س وه که هم
به یته ده وروپشتی واتای تی خزانی و پنه می یاری له چاو و د ل و
میشکی عاشق داوه وه که غه زه لی :

جهنانی وه که جینات کردم به ماوا حه بیبه ماوا حه بیبه می (مالییهاوا) مالی ثاوا

ههر لهم غهزه له شدا پهرده ی بترکینی له نــاو چـاوه کانی دا جـنی ده کانه ده کنی :

زهنافه ترکاهی پـهردهی ئــالّی چــــاوم موباره ك حيجله بنی بن بستوك و زاوا

لیره شدا بوك و زاوا و پهرده و زهافه تگاه ههمتریان له وصالیکی به چاودیتندا کو بونه ته وه نهك به گهیشتنه په کتری دو له ش .

من له خهریك بونم به دو نمونهی یه اوراتا له هه آبه سبی نالی و پیره میرد که به شیک له ناوه در کی گوتاره که م نا له ویشدا هه راه روی ره چاو کردنی له نگر به ستن و پارسه نگ بونی لایه نه کانی جوانی و هو نه ر و نارایشت و واتا له ناو نمونه کاندا بیروباوه دم ده رده برم ده خلم آبه سه و قول بونه و و اتا له ناو نمونه کاندا بیروباوه در نه به رینایی هه آبه ست نیه قول بونه و می گوم و گه شت کردن له به رینایی هه آبه ست نیه له م دو نمونه یه ساعیر ، پیره میرد و نالی ، به رامبه ره کتر راگرم چونکه دیاره تاکه به یتیکی نهم و نه ویان نابیته ته رازوی هه آسه نالی له یه کیل له هو نه ره کانه یه وی و ده سه لاتیان ، له وه زیات که ده سه آلی نالی له یه کیل له هو نه ره کانی بویزی دا راگرین له ناوینه ی به راورد کردن له که آل نمونه ی هاوبایه تی خوی چیترم مه به س نیه . له م ریچ کو آله ته سکه وه بو سه م خوانی به راورد کردن ده زوم و ده آلیم پیره میرد و بنه ی خه یالی مه می له ناو دلی زیندا داناوه

بهرامبهر خهنجهریکی مادی و بهمهدا خهیانی و مادهی بهره نگاری يه كتر كردؤن و هك دو شـتى يهك جـتون و هاوتا ، له وشهكاني هه لنه ستنشدا نه تاکه و شه نه کلامه له و شهی ناو رسته هینچ تهوجیه و وهرامنیك به دهستهوه نادهن له عاسبت گیعتیرازی کهستیکدا که بَلْنِي تارمایي و خەياڭى ناو دڵ مەترســـــى لنى ناكرننى بەر خەنجـــەر بکه وی ، تهم دهست پاراستنهی زین بو چی ؟ به آنی تیسمه له لای خلامانهوه و له دەرەوەى ھەلبەسىتەوە دەتوانىين وەرام بدەينەوە و بلَّدِين ههست كردنى زين به بترنى مهم له ناو دلَّى دا هيننده به هيزه وهك ئەوەيە كە بەزاسىتى لە ناو ئەو دلەدا بىي نەك بە تارمايى ، نابیّته دهربازبونی راســـتهوخو له ئیعتــیراز . ئهمه راستییّـکه چ دەمەتەقە ھەڭنا كرىخى ، لەكەڭ ئەمەشىدا دەبتى بلىيىن يارمەتىدانەكە ناگاته پایهی خیر و سهدهقه پنیکردن چونکه به بهر سنوز و تاسهی عیشقه و ، هه په پریشکی تاکری خلای له دلایکی زامدار و ، بلا دلایکی تری ههستیار باوپژی و سفت و سر و وزینهی خوی لهویشدا بهخه بهر بینتی و خهیالی مهعشوقی خلای به ههمتو سفت و سلا و ولاینهکانی عیشقه و مینییته به ر ههستی ثهو دله ههستیاره یشهوه . کهواته یاریده نهك له عيشــــقى (مطلق) دا بهلام ههر چونليك بني ، رهواندنهوهى رەخنەكە كارى من و تلايە كە لەسەر بنگەى بەيتەكەوە ھەلىيدەستىنىن ،

زه نهی گاسایی خودی به پته که نیه ... راگه یاندنی په کسه رهی و شه و دار شتنی نیه گهر شاعیر هاتبا و بی کو تبا خه نجه ر لیدانه که خانه له مهم ده شیویینی گهوسا هیچ ره خنه پیک نه ده هاته به ربی به ته که گیمه قبولیان بی وینه ی مهم له دلی زیندا هه بی قبولیش ده که ین بریندار کردنی دله که گهو خانه یه بشیویینی ، که وابی هه ق ده ده ین زین ده ست بیاریزی له شیواندنی خانه ی مهم ، که دلی زینه .

هینانهومی تمم تهرزه وهخنهیه هسهروهك له واتسای بهیتهکهوه

سهر هه آدهدا ، جاریکی تریش سواری زیهنی رهخنه کر ده به وه دا که شیعری تر هه ن وه اک ته میان ماده و ناماده ی کو کرد و ته و هیچ رهخنانیش ناسه لیننی به هوی دارشتن و هینانه وه ی وشه و ته عبیری ته و تو لایان و کالیان هه آده وه شین به ر له وه رهخنه به ده سته و بده ن ، نمونه یکی ته م شیوه دارشتنه به یته کهی (نالی) یه ، که به رامبه ر نمونه کهی پیره میردم را گرت .

لهم به یته دا له نگهر به ستنی و شه و و اتا له سه را نسه ری دازشتنی ، کوردتی کوته بی ، فرته نه ییکه با خوی :

به هه ستی چاو به هه ستی نه خسش و نیگار و پهرژین و سه رچاوه به و راگیراوه به رامبه رد ل و سینه به هه متی بلیسه و کاگر و ستی تانیانه و مناوی جه هه نه میش نه ها توه چونکه عاشی دلی تایی بلی یار له جه هه نه مدایه .. گاگرستانیک که ترامایی و خه یالی یاری تیدایه جیکه ییر کرزه به سلاز و که رمایی عیشی و خورتی یاری تیدایه جیکه ییکی پیر کرزه به سلاز و که رمایی عیشی و خورتی خه کنی به مه که نه مه که به که به که به که مداری و له مه که به که به که مداری و که مالی که بانک هیشتنی ناکه و ناک که بانک هیشتنه که به که یاری دور که و پیسی چاوی و به مه دا به زاهیر پیسی ده کاری دور که و پیسی خودی و به مه دا به زاهیر پیسی ده کاری دور که و پیسی به دور که و پیسی در که و پیسی به دور که و پیسی باری تیدایه ، خلادی دور دو و و ه که دینی یاری تیدایه ، خلادی در تینی یاری تیدایه ، خلادی در تیک دیاریشه دینی یار به چاو ده جاران و صه د جاران پیر حه سانه و وی عاشدی در تنی یار به چاو ده جاران و صه د جاران پیر حه سانه و وی عاشدی

تیدایه له تلانه وه به دهست تارمایی و خهیاله وه که هه و عهزابیکی روّته بخ عاشق . سه بری شاعیر چه ند سیحرکارانه مه به سی خوی ، که داواکردنی و ه مه ه ده شاریخته و ه نیو مه به سیکی چه شم به ندانه ی حهسانه و ه یار له به هه شتدا .

له مانه گهزنی : یارسه نگ بتون و له نگهر بهستندیکی تر هه یه که له مهیته کهی پیره منیرددا نه بو . ده زانین بونی یار له ننیو تا گرستایی دل و ســـينهي عاشقدا بونيکي خهيالييه نهك « به لهش » ، کهجتي چۇنى يار بىر ناو بەھەشتى چاو بەخەيال نيە و بەھەمق لەشە، كەواتە كوا له نگاه ر بهستن ؟ بق الاره شدا ئه و ره خنه به نه گرين كه له به پته كه ي پیره میردمان کرت خلا نالیش خهاِل و مادهی له ته له یه کتردا داناوه ؟ ئًا ليرودا نالى دوسهلاتيكي تەفسۇناوتى بەكار ھيناوه بايى فلسيكيش ئەركى بىر بە خەرج نەيردوه ؛ ھەر ھەمان خواھشتى چۆنى يار بىر ناو به هه شتی چاو که جینی ره خنه به و گومانی له نگهر نه به ستنی لنی ده کرنی به خوی و واتاکهی حهقیقییهوه دهبیته هــوی راسستهقینهی له گهر بهسستن و پارسسهنگ بتون ۱۱ چتوبی یار او ناو مهمشتی چاو ههر ئەوەندە بە لەشە كە چاوەكە دەيبىنى ، ئەوەي بەراسىتى دەچېتە ناو چاوه که وه وینه و صوره تي ياره که تهويش ههر هینده ی خهياله که و تارماییهکهی ناو دل و سینه مادهیه : ولینهی ناو چاو و خهیالی ناو دلْ يارسەنكى مەكترن و لەگەلْ مەكتردا لەنگەريان بەستو، وەك دۇ تای تهرازوی پهك سهنگ . لهمهرّا دهسهلاته بنی سنتور و مهكجار

مهشتر و لایسه لینراوه که ی نالی ده رده که و نالی و به ولای له نگه را گذیبنی هه لبه سبت به واتا و هونه و جوانی و به ولای له نگه را گرتن و پارسه نگ کردنی لایه نه کانی و شه و واتا ، هه ر له هه مان هلای کردنی ره خنه به ده سته وه دان و بخی ثه وه له و شه وه یا رسته یخی تری هه لبه سته که وه ره خنه که بزه و یمنی یو هم ره و بی ده و بی برده ی بر

نالی که ده لایی (چ ده کهی لهم دلهی پر شهره و سینهی ستوزانمدا» و بهمه دا له زاهیر رئیی ره خنه کر ده دا که پیدی بلای چون ره وا ده بینی داوا بکهی خوشه ویسته که ت له دل و سینه ت ده رچی ? جگه له وه که ده تو انتی ره خنه که به وه بزه و پینیته وه بلای من باک هیشتنی یار ده که که به چاو بی بینم نه ک هه در به دل تیسی فکرم ، به لی جگه لهم و ه درامه و ه درامیسی تری ته وه نده به هیستنی به به بالی ده دات .

رسته ی (چ ده که ی لهم دله ی پژ شهره ر » دو واتای جودای هه یه ، یه که میان نه وه بتر قسه مان لنی کرد و وا خه ریکین به ر رهخنه ی بگرین و لایشی رزگار که ین ، وه ك کردمان ، دوه میان نهمه یه : چ له دله پژ شهره ره که م ده که یت که همتری هه ر ناگره و سرتر تاوه و

كـه لـ كي ئهوه ي نهماوه تلا هيچي اللي بكهيت .. لـهم واتــايهدا داوا کردنی دەرچةنی يار له دلهکه پەيدا نابنی تا رەخنەی ئەو داوايە لە شاعیر بگیرنی کهوانه نالی دو وانای سهرلهبهری اماده کردوه له هەندىي وشەي بەيتەكەدا ، يەكىپكىيان دەبىيتە سىسويەر بىلا رەت کردنهومی ههمتو توانیج و رمخنه یپناک که لهوی تریان بگیرنی بستی ئهوه من و تلا له ریمی استدلال له وشهکانی تری به یته که وه رمخنه گر پاشگهز بکهینهوه : دهمهونی بلّنیم واتای دوهی وشهکان پیویست ناهیّلّنی بهوه ثهو وصاله بکهینه و درامی ردخنه که له رستهی « و در ه نيو جهننه يي ديدهم » دا ده فاص ينهوه چونکه ديــتان رســـتهي « چ ده که ی لهم دله » مهرج نیه نه و واتایه بگهیه نه که ره خنه که ی لی گیرا و وصاله که پاراستی ، سهده فه که ی نالی دو دو زنری تلیدایه هاونرخ و هاوسه نکی یه کترن ، چ به یه کهوه بن چ تاك تاك ، ثهو له نگر به ستن و پارسه نگ بونه پیك دینن كه من لهم چهند دیرانه دا دەوريان ھەڭدەستوزىم . سەيرىش لەۋەدايە نە بەيتەكە ھەلاخنـاوتى پنیوه دیاره نه واتاکان نهفهسیان سوار بوه نه هیے جوره نوقسانیبیك هه په له دازشتني به پته که پېويست بکا يارمه يي بدرې و له لاوه واتاي بو بخوازرېتهو. وهيا کهلهبهري پز بکرېتهوه.

شاعیر زلارن لهوانهی نوکته و نازکی له شـیمریاندا ههیـه ، به لام بهشی ههره زلاریان پلییانهوه دیاره جلیمی نوکتهکه خــــلاش دهکهن له شـــیعردا . به نمترنه للارهدا شــیعرلیکی نــــاوداری

دکتور ئیبراهیم ناجی میصری دلانمهوه که بلوته گورانی و کولالاکیش مهدمی ده کرایی : شاعیر ده لایی :

و مشينا في طريت مقدر تثب الفرحة فيه حولنا و ضحكنا ضحك طفلين معا و عدونا فسقنا ظلنا

به چاکی له تیکرای هدردو به پتدا دیاره شاعیر به خه یالی دا ها توه بلنی (پیش سیبه ری خومان که و تینه وه) که به راستی و اتا پیسی جوان و تا بلیبی شاعیرانه شه ، بو شهم مه به سه له به پتی یه که مدا «طریق مقر » په بدا ده کا چونکی و اتاکهی په کی که و توه له سه ر تیشکیک سیبه ر دروست کات تاکو به فاردان له که ل خوشه و پسته کهی لیبی پیش که و نه وه . دیاره نه که ر و اتا پیسی به خه یالدا ها تبا پیویستی به تاریکی هه با به ناسایی ده یک و ت

و مشينا في طريق مظلم

جگه لهم لایه نهی خو هینان و بردن بو سازدانی جیگهی لهبار بو واتا له مه لبه ستدا، شاعیری عاده تی ، به لکتو شاعیری پیشکه و توش ، له تاکه به یتدا هه ر تاکه نوکته بینك گه لاله ده کات و هه ر جیگهی شه و تاکه نوکته یه ساز ده بی _ وه ك ژوری یه ك نه نه نه ده و تیگهی جیگهی یه ك نوینی تیدا ده بیته و ه ، که چی نمتونه کانی شیمری نالی حیگهی یه ك نوینی تیدا ده بیته و ه ، که چی نمتونه کانی شیمری نالی

میچیشیان جیری به دراوسیکه ته ته که ده چی له و ماردنیان هیچیشیان جیری به دراوسیکه ته ته که نه کردوه. که لی له به یته کانی نالی وه که کانگهی که و هه ر وایه تا لیری ده یته وه که و هه ری تازه ی تیدا دیار ده که و ی نالی هینده ش توستاده له دازشتنی به یته کانی نه که هسه ر پیوه ی دیار نیه خوی خه ریك کرد بی به ناماده کردنی جیگه بو و اتا ، جاره های جار وا بوه دوای لی بتو نه وه ه شمی کردنه و می به یتی کی و دلنیا بتون له گهیشتن به هه متو واتا و جوانی و نوکته ی ناشکراو نهینی به یته که نه و سا و اتاییکی ته و و تازه له نکاو خو نایت نابت و لای دا. نه مه یه کیکه له و به یتانه ی هه ر جاره و اتاییک به نابت و لای دا. نه مه یه کیک له و به یتانه ی هه ر جاره و اتاییک به ده سته و دده ده ن

هـهر چهنده گوناهی دهمهکهت باره له سهر لایو
 حهددی چیـه نالی کـه بلای ماچـه کهنارهت

واتاینیکی رناک و پنیك که ونینهی ئاشکرای وشسه و دانشتنی بهیته که رای ده گهیه ننی نهو راسته واتایه یه که یه کهم سیگای خونینه ر و یه کهم بیستنی گونی گر بنوی ده چنی:

کو ناهی ده مه که که عاشق شه یدا کردن و بنی به ش کردنیه تی له و ده مه ت بنوته بار . ثه و باره ی سه ر ده مه که ش چ قورسایی باری کو ناهه که بنی و ه یا مه و باره بنی که له زاراوه ی کوردتی دا ده بنیته (لنیسو به بار) که فاره ته که ی ماچه ، به و ماچه قورسایی کو ناهه که ش له سه ر ده مه که هه لَدهستنی ، لیو بهباریه کهش ده رده و پیته وه به سرینه وه ی لیوه کان له ته نجامی له یه کتر خشانیات به ماچ ، به لام نالی حددی نیه ته وه بلام نالی حددی نیه ته وه بلای و رایمی ناکه و لای ته مای به شتی و ه ا بنی .

شانازیشی پی دهکا . هه متر که رسته پنیکی وات او جوانی و هیز و سیز و سیز و دی به که گرتن و ریزنان له مه عشق ق و ... هتادی تیدایه که کی کردنه و میان له شیمردا به هونه رمه ندی زیده ده سه لا تدار و هه ستیار و جوانکار نه بی ناکر بی و بیدی و هه ر ته وه نده وات و جوانی و هیزه به نوزیته وه له به یته که دا شتیکی که مت نه دنوزیته و ه

بهلام شتلاکی زورت له کیس جوه :

ئەو ھىنىدە واتايە ئاشكرايە گەورەترىن شــاعىر پىيى رازىيە و

هدرچه نده گوناهی « دهمه که » ت .. لیره دا پورگیک هه یه پره له ورده کارتی و فتونی عیشی و عاشیقی . وشهی « دهمه که » صیفهی « نهمی » یه و شهم ازی « ده »ی به سه دهوه یه وه ک که بالیسی « دهمه خلا ، دهمه خلا به جارلی ده گوزلای له چاو واتا کهی به رچاو ، چونکه وشهی « ده م » له ناودا نامینی و فیملیکی نه هی جیسی ده گریمته و همه و ابنی و اتا که وای لی به سه در دی : هه در گریمته و نه هی کردنه ی تو له من به وه دا که چه ندیکی چه ندگوناهی ثه و نه هی کردنه ی تو له من به وه دا که چه ندیکی بیرت بیزی مهوه پیم ده کیبی « دهمه که » و ددم شکینیته وه ، ثا شه می کردنه ی ترک بیرت بیزی دهمه که » ت که بیرته باری سه در لیوت به ماچ نه بی

که فاره تی نایتی به لام نالمی حهددی نیه وا بلّنی و ریّنی ناکه و لای .

> ههرچه نده گو ناهی دهمه که ت باره له سهر لایو حهددی چیه نالی ؟ که بلّــنی مــاچه کــه فاره ت

له مصرعی یه که مدا روّی و توویش شاعیر له که ل یاره که یتی ، به لام لسه مصرعی دوهمدا روّی پرسسیار له یار و هرده کینزنی و بای دهدا ته وه سهر خلای ، که ته مه « ضاطب » گرنزینلیکه زلار په سند

باسی نمم به یته م ده کرد و به یه که وه خه ریکی سه ر پوش له سه هه کرتنی بتوین و به دوا قه تار کردنی نمه و سستی واتایه دا له نکاو نه دیبه که گوتی نای که بی خه به رین و ناگامان له وه بی اوه و هسه ی « ده مه که ت » ده شسی به واتای « خوین که ت » بی چونکه (ده م دم) له عه ره بی دا به خوین ده لین ، خی دیاره ده م و لیویش که جوان بی له ستورتی دا وه که خوین ده نوینی و ریسی تنی ده چی بگوتری رشتنی خوینی عاشقان به هه متر ره نگی ستوریه وه له سه رئه و لیوانه بین به بار ... خولاسه که زیهن چتو بی لایه نی واتای خوین لی و شه ی « ده م » دا ، به یته که سه رله نوی ده بیته و به و زه و یه نه و و ه نه نومیدی ناوی زیر بیری لی هه آنده که ندری و له نه نومیدی ناوی زیر بیری لی هه آنده که ندری و له نه نومیدی ناوی زیر بیری لی هه آنده که ندری و له نه نومیدی ناوی زیر بیری لی هه آنده که ندری و له نه نومیدی نی په یدا ده بی .

دهبینی هه لکوشینی شیعری نالی تا نه و راده به و هسکایی واتاکانی دلات کارلالی به کلیشه به نه نه نه نه نه نه نه نه نه دلاژی پلی دهولی واتاکانی دلات کارلالی ورد و چاوخه له تلینه ، متو قلاشی و زه رزه به بی نه بی زه نه ریان پی نابات ، ره نگه نه و ساش زه نه ریابی بردن هه ریه کجار زه حمه تبی . به لام باداشی هه للینانی گه و هه ره کانی له زه تلیکی نه وه نده که و رود و بی هه متابه هسه متر خوبید و می ماند و کرد نیلی و له که لخه ریاب بو نیلی دی بی به سه بریاب که شاک امان لیسه ده و له تانی روژه ه لات و روژ ناوا خه ریکن بی کاری زیهن بزیوی وه که شه ترنیج وه یا یارتی له شه ترنیج به ره ژیر تر

فیرکه ده که نه وه و پسیون و توسینادی شارهزا تهرخان ده که ن و یاداشی کهوره داده نین بو سهرکهوتوهکان لهو یاریانهدا ، ته نانه ت هاڤزکێـی نێو دموڵهتانی بو رێك دمخهن و جيهان بــه گـهلان و به حکومه تانیه و ه پیمیانه و ه خهریك ده بن ئیستگه کابی رادین و ته له فزینون خه بهری بزافتنه و می بهردینك له و بهردانهی سهر تهختهی شه ترنجه که به خەلق رادەگەيەنن وەك ئەوەى رۇداونىكى گرنگى ئىابتررى وەيا رامیارتی و میا کنومه لایه تی و میا زانستی رؤی دابنی . خلا ده شـزانین ئهم یاریه و ههمتر یاریپکی وهاك ئهو ههر هنندهی ستود تنیدایه که زیهنی چهند کهستیك له پهراوتیزی خلویدا تیژتر دمکا، هه لسلوز و داستوزی یارتیچییه کانیش هو نهری پسپورانه نیشان دهده ن ســـهر درای ئەوە كــه ياريەكــه بۆ خۆى مىراتلاكى كـلانى ھونەرى ئادەمىزادە ، خۇ ھەرچىي جيهان ھەيە بېيتە شەترنجزان يەك لوقە نان ناخەنە ناو زاری مروفیکی برسیبهوه . وا لهم کاتهی که نمهم دیرزانهی تیدا ده نتوسم و ریکهوتی روژی چوارشه ملای (۲۷)ی تشرینی دوه می سالی (۱۹۷٤)ه بهشتیکی په کجار زوری تهفریقا دؤچاری تات و قرتی بوه و به ملینون خهلق ئاواره بتزن بهدوای خوراکی نهم و نهژتیدا چهندین ههزار کهسیش له برسان مردن و چهندین ههزاری تریش خهریکی مردنن ، کمچی بلیمه ته کانی شه ترنجزانی سے توثییت و تهمریکا و دەوڭەتانى تىر بە يارىدەي حكومەتەكانيانەوە خەريكى (كشمات)ى شه ترنجن نه خلایان و نه حکومه ته کانیشیان بیر لهوه نا که نهوه یاره و

مهسره فی مُهُو یارتی و هافرکییانه بدهن به برسیمکانی مُهفریقا ، کهسیش گلهیییان لنی ناکا و پنییان نالنی ثای چهند بنیزهحم و بـنی تُینسـافن له حالّیکـدا برا رهشهکانهان گیان دهدهن به دهسـت برسیه تیهوه ئهم دهو له ته ئاتلامیانه خهریکی کهیف و بهزمی شه ترنجین . ئەوەي راستى بىي منىش لە لانى خۆمەو، چ گلەييەكيان لىي ناكەم و دەزانم برسى بترنى ئەفرىقا دەخلاكى بەسىـــەر شەترنىجىي رۇس و ئەمرىكاوە نيە ، ئەو چەند مليلانەي سەرفىش دەكرىلى بىر شىەترنىج دەبىي ههر ســـهرف بکرلای ده نا یاریه که کولایر ده بنیته وه ، له جیاتی بزینی مَوْجِه و بهراتی شــهترنجزانانیش باشتر ثهوه بو له موجــه و بهراتی چەكى شەز كەم بكرېتەوە وەيا لە مەسرەفى پۆلىسى نېينى دابشكىي ... به لام که نهمه وا بنی و هینندهم به لاوه روَن بنی ده بنی بشـزانم ، ئەگەر شەوكولار نەبم ، خەرىك بۆن بە شىمرى نالىيەو. بەتايبەتى بۆ رنشنبیرلیکی کورد صهد جاران پیرنززتر و بایهخدارتر و بهشهرهفتره له خەرىك بىزنى رۇسىپك وەيا ئىنگلىزىك وەيا عەرەبىك وەياكوردىپك به يارتي شهتر نجهوه ، نهك له يهك سهر به لكن له كهاليك سهرهوه :

ا هدر وه ک یارتی شه ترنج زیهنی یارتی چی تیژ ده کا شیمری نالی له ویسش زیاتر زیهنی روشنبیر ده کاته وه و رای دیننی به هه کینانی و مه ته کلینانی و مه ته کلینانی ته ده ب و وه که ته ده بدا که رامیارتی و ایترتی و هدونه تی سیه یه ده توانم گره و بکم الهست و شهوه دو زینه و هی تیم که گه دره تسرین زانای شیم ترنج که گه دره تسرین زانای شیم ترنج

نابیتیه وه که متر زیبهن کارتی ده و کی له دلازینه وه می ته له و اتا که نالی خستلاتیه نیوان هه نالی هه لبه سته کانیه وه . که ده لایم که نالی خستلاتیه نیوان هه نالی مه لبه سته کانیه وه برد لاته وه پیشه وه گره وه که برد لاته وه چونکه نزیکی ۱۵۰ سال تی په لایوه به سه ر به شیکی نه و ته لانه ی نالی تا نیستاکه ش به که س نه نه و واوه ته وه .

۲_ خهریك بون به شه ترنجه وه هه له مهیدانی شه ترنجدا زیهن تیو ده کا ، ره نگه له مهیدانه کانی (انسانیات) دا زیبن کو پرکاته وه به پیچه وانهی نوکته شیعری نالی که به به ریه وه هه به زیبنی مرفق بکانه وه له همه مهیدانه کانی (انسانیات) دا چونکه خوی یه کیکه له و مهیدانانه . باوه و مهیه توک که توانیت واتا نهینیه کانی شیعری نالی هه لاینی به ناسانی ده توانی درو و فیلبازی شیعری نالی هه لاینی به ناسانی ده توانی درو و فیلبازی پیشه واییکی سیاسه ت و ویا ته ریقه تنیبگهی و خوتی لای بیاریزی ، به مهر جیک ترست نه بی له دان هینان به راستی دا کومه ش نه کهی له دوزینه وهی درو و ده له سهی که سیک که خوشت ده وی و ویا له په مهر و دوله دورون و ده به مه دوران تره دوله دورون و ده به مه دوران تره دوله دورون و ده به دوران تره دورون دوله دورون دورون

۳۔ ئۆینی شەترنج بەرتەسكە لە روقعەی شەترەنجەكە تنی ناپەزلیننی ، لەوانە یە نەخـولیندە وارلیك ببیته گەورەترین زانـای شـهترنج ، بە نىقنـه دەللیم كاك نـوری برای كاك موســـتەنای كاكی هــیران شـهترنجی له پــسپلازهكانی ئینگــلیز دەبردە وه ، خــلا ئەگەر بە تەرازوی شەھادە و خولیندنی رەسمییان ھەللـكیشین كاك نوری مەكتەبیشی

وشهی (شامات) ناچارت ده کا بزانی (شا) له یارتی شهتر نمجدا (مات) ده بنی له پنیشه وه ش مهجبتوری کردبتوی که بزانی له عهره بی دا (شامات) ریزه جهممی وشهی (شامة)یه به واتای (خال) که له رؤی یاردا وه که به بده تمی سهر ته خته ی شهتر نمج (تعبیه) کراوه و (ماتم ـ ماتهم) و زولف یوشیویانه .

که بنیین بهراوردتی شیمری نالی بکه بن له گه ل یارتی شه تر نمجدا ، له ههر رونیکهوه بنی ئهو بهراوردتی کردنه ، دهبینین به زاستی شه تر نج

یه کلیک له و نو که رانه ی ده سته و نه زهر راده و هستن له دیوانی شیعری نالی دا . له نوفته ی به رامبه ردا ، یارتی شه ترنج که خلای که رسته بلیک شیعری (نالی)یه چ په کی نه که و توه له سه ر تلیگه یشتنی شیعر ، هی نالی بنی یا شاعیر لا کی تر : شه ترنج دیوان و دیوه خانه ی نیه زانستلیک ده رده وه ی خلای ببیته نو که ر تلیدا . له مهیدانه دا شه ترنج وه له نه و بلاره پیاوه یه ده سه رکه سدا راناشکایی مه که ر به سه رخلیدا ، و ته یک کو که و پلاشته دا .

٤ ئه مرازی یارتی شه ترنج به هه متی هو نه ری، خلای و شاره نرایی و زیره کی شه ترنج زانه وه ته خته و به به ده ن و به به کری دوخ و فیله که هه متی یان بی گیان و سارد و سیزن ، له خیریانه وه به ده نک نایه ن و چ به یامیک راناگه یه نن ئه گهر من و تربی به ده نگیان نه هدینین ، به لام نه مرازی شیعر ، هی نالی بی وه یا هی شاعیر یسکی تر ، وشه ی واتا دار و هه سستیاره که زاده ی د ن و خوین و میشکی خاوه نه که یه کیکیان به ردی ره ق و یه کیکیان خور به ی هه ناو بی . ده وجا بی خود و یه کیکیان خور به ی هه ناو بی . نیمن بریم که یه کیکیان خور به ی هه ناو بی .

من لیرودا گهم لایه نه ناکه ه یارمه تی دوری شیعر که بلیم لیسی ده وه شیته و بینه رابه ری مروف بو ریس چاکه له حالیکدا شه ترنج چ رییان به که سیسان نادا ، چونکه مومکینه بگو ترخی شیعر له وانه یه ریسی خراپیش به مروف نیشان دات نه که هه و هی چاک ، قسه که ش راسته به لام گهم دو به ختیبه وه نیه هه در له شیعردا به یدا

که بمانهوی له سهر نهم به به کدی گرتنه به رده وام بین ده توانین چه ند نالقه ینکی تریش بخه ینه سهر زنجیره ی ژماره ی راشکانی شیعر به سهر شه ترنجدا به لام پنی و یست بهم نه رکه نیه ، چی تازه له گوتنی بومه و به به و زیادیشه له مه به س . نیازی بنجی له هینانه ناوی شه ترنج راکیشانی سرنجی نه و خویدنده و ارائه یه که بنی په روا و به شانازییه و شه سیعری نالی و نه مسالی نالی بنی بایه خ ده که ن و ده که و نه دژی . چ گومانم نیه له وه دا که نهم ته رزه خویدنده و ارائه روژه که له روژان خه یالیان بن نهم لایه نهی یاری شه ترنج و بایه خ پنی دانی نه ترفی شه ترنج و بایه خ پنی دانی نه ترفی ستوه خه یالی ناری شه ترنج و بایه خ پنی دانی نه ترفی ستوه

وه رای یه که م: را بردوی میلله تان هه ر گهده ب و شیعری تندا نه بوه که گنیستا گنیمه بی که ین به نمتر نهی پاشکه و تقریی و به شسیر و خه نمیمه یی ره خه نه و نه فرین گه نج نه نجی بکه ین . شسیم و شهده دیر زیر کین له رویه زه ی کومه لایه تی کون ، له پیسش گهودا و به دوا گهودا چه ندین دیر دیرسن رویه زه کون ، له پیسش گهودا و به دوا گهوه نده خومان هه لده بنهوه به دوایه تی شتی کونه په رستانه و له په نا گهو خوه الدانه و هدا هده بی کون تاوانبار بکه ین و له ناوی به ین ده بی گه مدینی گهم دلسوزییه بیروکه مان به گی هم سی و را بردومان دا بینی و ده به نین و می به ین ده بی گهم دلسوزییه بیروکه مان به گی هم سی را بردومان دا بینی و

بهرمانداته گیانی ههمتر میژو به ههمتر رؤداو و کردار و گوفتاریهوه نهك هدر تاكه ميراتي شيعر ، يهخه گيري سهرله بهري خهلقه كهشمان بكا به مهلا و شنیخ و كاسب و عهمه و فهاللاح و توجاریهوه نهك ههر شاعیر . خولاسه ئیمه ئهگهر دوست درییژ کهین بلا خنکاندنی شیعر و شاعیری کیون ده بنی تلیکترای رابردو له ناو بیه بن و بسترینه و محونکه به و گهز و گرنیه ی شاعیر ده کاته که نه په رست هه مـــــ و را بردو كلانهيهرسته تهنانهت شيعر لهجاو زوربهى لايهنهكانى ترى بسيروباوهزي بينه شيعرى نالى وهيا حافظ وهيا أبو العلاء المعرى وهيا مهلاى جزيرتى یخه نه نیشت و زینه و گروگاله جنو کاویه کانی فه للاح و کاسبیسکی ٢٠٠ سال ييش ئەمزى دەبىنى شىمرەكان وەك شىررش خىنو دەنولىنن لهجاو ئے۔ و وزینه په کجار دواکهوتو ددا ، گیانی نهسه لماندن و ريزله خلاگرتني شاعيره كانيش وهك شيعره كانيان ده جارات له كياني سهرکزهلانه و خلابهکه کرتوانهی چیسنی هههژاری ئهو سهردهمانه مەردانەتر و ئازايانەتر ھەڭدەچەقىن لەبەر چاوى بىنەرى ئەمزۇدا . كە بپین و چینی ههژاری لهمهوپنیشیش بکهینه بهرموان و له رمفتاری وانهوه حوكم بهسهر ئهو شاعيرانهدا بدهين ، ئهوساش شاعيرهكاك لهجاو زوربهى ميللهتدا ههر له پيشهوه دينن چونکه چينى هــــهژار ریزیان لنی ناون و له خلایان به پشته و ه تر داناون . من که نهم راستییه ده لایم رق خلامی پی هه لناستینم له کریسکار و جو تیساری دویننی که

نهی توانیده و نهیزانیدوه شیزرشگیز بی ، که واقیعی کریکار و ئه و رؤشنبیره ی دهست دریش ده کا بؤ کوشتنی شیمر و شاعیری لهمه و پیشهان چ جاری نهمیننی و دهست بگیریتهوه له و ستهمه چونکه که دهست نهگیزیتهوه له شاعیر و محدینی کون ده بای به پیشه و مش : هه رگیز زموا نیه رخی بدر نی به روشنبیریکی مهمونو شانازتی بکا به خلایفدانی دهست نه پاراستن له کوشتنی شیمر و شاهیری لهمهوپیش به ناوی دژایه تی بیروباوه زی باشکه و تو له حالیکدا ماوه ی به خلای داوه کوزلانی بکا به ههژاردوَستی و پرلالیتاریاپهرستی کهچی هەرچى بىرى پاشكەوتتر ھەيە لاى ئەو ھەۋارە بنىجسارە ھىلسكەي کردوه و جوجه لهشی هه لیناوه ده بی له و روشندیره بگهیه نین به کوشتنی شاعیر خلای ده کاته جه للادلیکی بنی داد و سته مکار که هیدچ عوزرېکې به دهستهوم نه بي ، چو نکه نهو له و کوشتنه دا پېشکه و تو ترين تاقى مێژوَ دەكوژنى دواكەوتترىن تاقى مێژوَش ئازاد دەكات كە ئەمە راستهوخو دهبیته (ههلپهرستی) بنی پیرچ و پهنا لــــهو روهوه که ههمترمان دهزانین بهزوالهت خــلادانهپال چینی ههژار بلاته مــلادهی ئەم رۆژانەمان بە زۆرىش خۆدانەپاڭەكە چىي تىي ناچىي وەك مەسەلە زور مهشتوره کهی « خه نجه ر له کا » . که عوزری شاعیری لهمه و پدیش نهسه لمینندر کی له و ددا که نهی توانیوه و نهی زانیوه شیمری ناز ایانه تر و

ئازادانه تر هه لله ستني ده بني عوزري عهمه له و فه للاح و كاسب و خەلقى ترىش ئەسەللىندرىي لەوەدا نەيان توانىوە و نەيان زانىوە، ھەر نەبىي، به قهدمر شاعیری سهردمی خلایان بیشکهوتق بن . نمم « بانیکه و دوَ ههوا ۷یه میله تی نهخو لیندهواری لیره به پیشهوه نهی سه لماندوه جون رو شنبیر لاکی سهردمی تاتوم له خوی دهسه لمیننی و میا به خلوی و هوا دهبینتی ۱ روشنبیرینك که شیعری نالی رمفز کا ده بنی تایین و میرات و بازرگانی و ماره کردن و ته لآق دان و جهتری گازهش و نساوی ئاوباره و ئاشي ئاو و دەستازى گەنم و كـزەي چەڭتىۋك و ھــەمتى سەروبەرىكى ترى ژبانى سەردەمى نالى رەفز كا چونكە شىيعرى نالى به شنیکی پیشکه و توه له ناو پهراو لیزی تنیکزای ئه و که له پلار ددا . خەردكى خەردكرىس و تەشى تەشىرىس لە چاو سەردەمى خوياندا ناگه نه هیچ کامین له به پته کانی نالی ، ته ویش له چاو سهدده می خلای دا که هدر ده کاته وه سهر ده می خه زه ك و ته شي . شيمری ته جمه دی خانی له ریزی پیشکهوتوترین شیمری سهرده می خوی و دوای خوشیهوه دیمت که تُهوسا گـه لی کوردی بنیچاره له باری ژبانی مادیهوه چـی اليستاش ناوچهي الهواتل هه په له كوردستاندا فه للاح و شـوانه كاني نمترنهی مرزقسی چوار ههزار سال لهمهوپیشهان نیشان دهدهن کهسیش رېيى نيه بلني دهېنې ئهمانه له نــاوبېرېن چونــکه لهچاو روژگاري خَوْيَانَ دُواكُهُوتُونَ . كه تُهُمُهُ وَابْنَى بُوْجِـى هُهُمَانَ فَهُ لَلاحٍ و شــوان

دهشتی فهتوای لهناو بردنیان دهرچینی که هات و بتون به شاعیر و یهك دوَ به يتى دواكه وتقربان بهســـه ر زماندا هــات چونكه مهعلقرمه ئهو شاعیرانهی پنییان دهگوترنی دواکهوتو لهو فهللاح و شوانانه بترن که بویان ریک کهوت له ریمی خویندنهوه بون به شاعیر . چهند سهیره روشنبیری کوردی تهمزو باری زیهنی و فهاسه فی و بیروباو هزی لهو راده به دا بنی کهستیکی و ه ک نالی ببه خشتی و گهایی لنی نه کا ته که ر شاعیر نه با و جوتیار**پکی جنزکهپ**هرست با ، جوتیاریش تاوانبار بکا تُهکهر شاعیر با . بهو پییه دهبی رابردومان به باهه لدراوی خیدش بوای و تا سەرەوبنى نەكەين رېزى لىي ئەگرىن . زۆر زەحمەتـــە دڵ و دەرۇن و بیروباوه زی وه ها له هیچ که له به ریسکی منطقه وه ناخاو تنی له که لدا بکرنی ، بر کهسیش نالونی ته یوتلازی به سه هوچونی لیی بته کیننی تا له خلاوه لليي دهته كـ بي چونكه له هه لوهستليكدا نيه هيچ شت له هیچ کهس بسه لیننی . ئهومی چاوه روان ده کرنی له به سه ه تو چترنی راستکردنهوه یینك که دلاستانه بهرهوییری بیدیی و له عاست ههر رەخنەينىك كە برايانە لىپى بگىرىي . گوتەي كۆنىنەي «كە گوترا حەق ئاو رادەوەستىنى » بىر مرىزقى عادەتى بەزاسىت دەگەرىنى ، مرزقینك به سه هتر چترنی لی ببیته فه لسه فه راستیبان به حه ق نازانی تا بوی راوهستی .. به داخهوه .

ومرامی دوهم: بیروباوهزی نهم تهرزه خونیندهوارانهش روزهك

دىي بېيته كەلەپلارى رابردۇ و چينى پاشەزلاژ بە قىزوبيزەوە سەيرى بکهن و لچك و لیوى لی هه لینن و بلین تای لهم بیروباو ، و دواکه و توه قوندیله یهی سه رده می تاریکستانی کون اکه ئهمه ده لایم زورم حورمه تی ئه و خولینده و ارانه و بیروباوه ده کانیان گرتوه به وه دا که بی بایه خکردنیان دەخەمە بەر حوكمى دوازۇژ جونكه، راستىيەكەي، لە ئەمزۇوە رىپى بنی بایه خ کردنیان له بهر ههمق که سیککدا راست و زموانه نه ک ته نها له رؤى ئاشكرايي بەسەھۇچۇنيانەوە بەلكو بەھلاي كردارى خودى خۆيانەوەش جونكى كە حەلال بى بىر وان ئەدەبى غەيرى خۇيان نابتود بكهن حهلاً ليشه بو يهكيكي تر ئهده بي وان نابتود بكات ، زور به ئاسانی و ئاسایی ده توانم بهو کهسه بلّیم که را بردوَمان ریسوا دهکات و رۆژگارى ئىستاكەمان بە ھەرامزادە لە قىدلەم دەدات: تۆكە بنى ئىنسانانە حازرمان لىي دەكەيتەمندالى بيۇرۇى رابردۇ، سەر لەنوىي، دواروژیشهان دهکهیتهوه به مندالی حدرامزادهی تهمروکهمان چونکه گومان لەوەدا نىيە تۈكە نەتوانى دەمارى پەيوەندىتى ئىستاكە لەگەڭ رابردؤدا بدلازیتهوه و بیانکهیتهوه به باوك و رولهی شهرعی ، ههر بهجارتی ناتوانیت دوازوژیک پیک بینیت که بشتی پیمی بگوترنی رو لهی شەرعى ئەمزىز . . ئەمە ناتوانىت بايى رازتى كردنى خۇت ج جايى پىردازتى بتون و سـه لماندنی خه لقی تر . خو تو خالق نیت له بورجی عاجیته و ه رۆلەي دوازۇز لە دايكى ئەمزۆكە بەوەلەد بېنىت بەپىي وەسىقەي مارهکردنی له باوکلیکی که گورانی میژویی راستهوخلای بنی درن و

فیّلْوفهره ج بیت . . تو که خالق نیت ساحیریش نیت به چاو بهسته کنی و مسیقه ی ساخته مان به دروست بینیته بهر چاو یاخود چاوی مرفر فی دوازوژ نابینا که یت و نهو هه له یهی پس بسه لمینیت که خوت مهبه ستته .

خو به سه هو بردن له عاست (ممکن و ناممکن) هه مو ریگه یکی منطق و هیوش و لایکدانه وه په ک ده خات / . خواهشت کردنی بیروباوه وی مودیلی ۱۹۷۰ له شاعیری ۱۸۰۰ رئی ده دا خواهشت بکرلی له شاعیری ته مروّمان فروّمان بو دروست کا به نو کی ته و خامه یه یه له و زیاتر شك نابا ، له خه یاتیش خواهشت بکرلی به ده رزیه که ی بیری نه و تمان بو لایدات / . خولاسه هه مو نامومکین یک خواهشت بکرلی له هه مو که سیک ، به ر له هه موان ته وان روشنب یرانه ی خواهشت نامومکین ده که نه روژگاری را بردتو .

 که یت و هه ندی کیس نینساف بخه یته ناو نیگاکه ته وه ده توانی فه توای و نه مردن و به سه رنه چون) بلا نه ده بی له خلات به پیشه وه شده ده ده وی نیت و های بلا را بردوی شه خسی خلات ده رجواند ، نه و سا به دلایکی حه سایه وه و بی گری و گال خلات به میراتگر و رلالهی شه رعی نه و رلازگاره برمیریت ، که به لا استیس هه و وایت ، و هه ول ده یت میراته که ده و له ده و به ره و پیشه وه تری به یت ، دواییش ده وری که یته و مول ده و به و به ره و پیشه وه تری به یت ، دواییش ده وری که یته و به دوالا و به ره و پیشه وه تری خلات ده بیت .

میلله تانی تریش وه ک کورد ، ده همینده ی کوردیسش ، محده یی كۆنيان ھەيوە و يارېزراوه . ئەومىللەتانە جارېكىترىك لە كورد بهختيارترن لهوهدا كه رؤشنبيري ئهمزؤيان ئهده بي كيزنيان تاوانبار ناکهن . به لنی راسته ئهو میلله تا نه ههر خاوه نی ئه دهب نه بتون ، باری مادیشیان لهجیاو رلاژگاری کلان بیشکه و تقربوه ، لهمه وه ره نگه بگوترنی لانی مادی پیشکهوتو شهناعهت دمکا بر ئهده به کهیان نه کهر باشكه و تتوش بتوبني ، كه چى من دەڭئىم دەبنى بزانىن ئەم راستىيە ئەسەر ئەدەبى كورد دەكاتەوە نەك لە دژى دەوەستىيت چونكە عوزرىسكى گهورهی بهدهستهوه دهدا له رؤی تُهوهوه که دواکهوتنی باری مادی و كۆمەلايەتى كورد رىپى بزيوەتەو، لە ئەدەبەكەى كە يىشكەوتى ت بیت ، رونگه له ههمان کاندا گله ییکیش بینیته سهر محده بی مهو میلله ته پیشکه و توانه به و مداکه باری مادی ده و لهمه ند و پیشکه و تویان دەبوا ئەدەبىيكى پېشكەوتۈتر بەرھەم بېنىنى لەوەي كە ھەبوه. ئەگەر

سال میرو که له دهوروبهریکی یه کجار دهو لهمه ندتر بون و ژبان له چاو هی کورد بوچی هه لبه ستنان له هی نالی و شیخ دوزا و مهولانا خالید پیشکه و توتر نه بو ؟ کوا نه و واتا و وینه سیحراویه تان که له ژبانه دهو لهمه نده که تانه وه تیشکی دابیته وه بو ناو هه لبه ستنان و هاو تای نه و له واقیعه هه ژاره کهی نالی تیشکی نه دابیته وه ؟ بو ده بی هاو تای نه و له واقیعه هه ژاره کهی نالی تیشکی نه دابیته وه ؟ بو ده بی حاجی قادر لیتان دانه بری و دیا که بنی جو انزویی شان به شانتان بیت ؟ حاجی قادر لیتان دانه بری و دیا که بنی جو انزویی شان به شانتان بیت ؟ چه ند سالایک لهمه و به رقابیه کانی کورد له (قاهره) پرسیاری کمیان کود له شاعیری کی میستا که مان ده رباره ی (نالی) و هیزی له شیمردا. که و درامدا پییانی گوت به سه بو دیار خستنی پایه ی (نالی) که بالیم له به یتیکی دلدارانه دا و هسفیکی خورما و داره کهی کردوه به خه یالی هیچ شاعیری کی عهره بدا نه هاتوه ، ده شدرانین دار خورما مالی

چاومان رهشکهوییشکه نهکات و میشکهان کهق نهبتوبیت ریمان ههیه

بلّین تُهری تُهی بویژی فارس و تورك و روس و عهرهیی پیش صهد

بنی فلاّلی عهرهبه و نالی للیی ملیوانه :

به دوا ئهو بهیتهدا بهیتنیکی تری نالی دلینمه ناو قسمه کانمهوه که وهسفی بیابانی حیجازی پی کردوه ئهویش تروزی نهشکاوه له لایه ن شیمری هییچ شاعیرلیکی عهرهب که وهسفی بیابانی کردبی . ئهمه

ده لیم له عاست تیکزای ئهو هه لبه ستانهی خوم خویندومنهوه ، که شتی تری زیده نایاب هه بنی له و هسفی بیاباندا و من چاوم پیمی نه که و تبنی به ر ئهم قسه یه م ناکه و بنی :

میماقی احمره (یا قوت)ی روح و ثاوری نه فسه حصاتی ابیضه یا شهبی نجم و رجمی شیطانه

بزانه له مه قامی جه زبه گرتنی به ره و که عبسه ر لایشتن نالی به رده هماقی سور و ورده چه وی سپیلسکه ی رایسی حیجازی بلا کولای به رز کرد لاته و ، تلا خوا به وردتی سه براید کی نهم ر زکرد نه ی (قوتی روح) و (ناوری نه فس)ی نیوه به یتی یه که می بکه که له وه سفی به رده هماقدا ها توه چلان به ناسایی و بنی نه فه س سوارتی له خلاوه به رامبه ر (شهبی نجم) و (رجمی شیطان) و هستاون ? قوتی روح له که ل شهبی نجم جوّت ها توه ناوری نه فسیش له که ل ره جی شه یتان ۱۱۱ کا که لایی ورد به وه جیهانایکی سیحری حه لال وا له به رچاوته نه سه ری دیاره نه بن .

من که به گهری لهسهر ئهده بی کنزنمان ده که مه وه یه یه وسه ی توانجم له ئهده بی ئینسافی ده که نه له که آن شه و توانجم له ئهده بی ئینسافی ده که نه که که که ده به گهده به دار به به به مهرکیزی شاخیری کورد ده بی نه ساخیری لیره به پیشه و ممان بیروا و ریج که که دی تازه داها تق له خلای حه رام کات . ئه و هی راستی بی پارچه هه کبه ستی نه و باوی ئه و تلام دیوه سه د سله و اتم بلای لی داوه هه رچه نه و اتا کانی له پشت په رده ییکی ئه ستوری ره من و هیم و دا پلاشراوتی دا و اتا کانی له پشت په رده ییکی ئه ستوری ره من و هیم و دا پلاشراوتی دا

خۇيان بزر كردو. تا ئەو رادەيەى بەزەحمەت تىييان گەيشتىرم يا ھەر تنیبان نهگهیشتوم . به لای باوهزی منهوه شاعیری نویسی تهوتومان هه یه خهریکه هه نگاو هه لیننی بو بهره و پیشه و می (کوران) و قۇناغەكەي چ لە رۇى روالەت چ لە رۇى ناوەرۇكەرە بنى. مەبەسىدم له ناوهرۆك مەفهومى سياسى و فەلسەنى نيە ، مەبەسم رژانى نەفسى شاعيره بنر ناو هه ڵبهسـت جا ئهو نهفسه چي تنيــدا دهبني باببني . هلایه کی زلیده ٹافهرین کردنیشم لهو شاعیره (وویا ثــهو شــــاعیرانه) ئەمەيە كە خۇى ناكاتە عەبدى شېواز و نارەرلۆكى يەكىپىكى لە خۇى به پیشه و می و های (گیران) به لام له ههمان کاتدا هه زار حهیف و مخابنی بر ده لیمهوه که دهبینم هینده بی رهحانه و ناشه ارهزایانه دهکهوینته دژی رابردویکی بیتاوانمانهوه . چهند سیمیره و چهند نامه فهترمه له روشنبیر لایکی کورد که مندالایکی ههژاری بی باوکی دیت بزمیں بوی بجولتی بهلام رقی له رابردوَی کورد ههڵستنی که ممهویـش وهك ئهو منداله بني باوكه وا بوه به دريوايي پتر له دو ههزار سالّ نهفهسی حهسانهوهی ههٔلنهمژیوه و تثیر به زگی خوی نهخواردوه و قهمچی سته مکاری بیگانه لهسهر پشت و شانی هه ڵنهستاوه . من له وهسفی کوردا ئهمسهی ژېرهوهم گوتوه له سسسالی ۱۹۹۰ روی قسانيشم له روّشنبيراني عهرهب بوه ﴿ فهو يخرج اليوم من جدث التأريخ أشعث أغبر ينزف جسمه من جرح عشرين قرنا أو يزيد ، و تغوص في عظامه سلاسل الاحقاب : لو اطلعـت عليه لوليت منـه فراراً و

للئت منه رعبا ». ثهم پرزوله لهش خولاناوییهی ناو گورستانی میرو ته دو نیه روشنبیرلاکی خوبی سهرله نولی ته نجن ته نجنی کا ..

پوختهی مهبهس و مرازی من لهم در پژودیی دانه و میسال هینانهوه و ردخنه گرتن و ردخنه ردواندنهودیـه نهودیـه چــاوی رلاشنبیری کوردی ئەمزلای بنی بکهمهوم که سے درگهرمی تهمه نی گه نجایه تی و مهستی کهفوکو لمی حهزاره تی تازهی ثهوروپایه و له بهر تیژ زلایی خلای شولین هه نگاوان نابینتی ، به هـلای چاویلکهی خوازرایهوهش چهشمیهندازی لنی لنیل بود . بنیگومان که شهمه دهُلْیْم له خلام و له تاو و تهٔسیری قسـهکانم بسنیٔناگـا نیم : زلار باش دەزانم رۆشنېيرېك ئەوەندە ئاُوْەرۇ بوبى دوينى به ئىمزۇ بگرىي وه ک کهوهی گامیمان به گهرز بزانتی به قسهی من نایپتهوه سهر باری ئاسایی تا ئاسمانه که هه لداتهوه بهرزایی و دولینتیش بخاتهوه پیش نُهمزلا . روشنبيريك تا دمكاته مه و رادهيه لهسه هت جوندا كه داواي مستحيل له رابردوی به سه رجق بکا و قه مچی له روزگاری تیپه زیدو بدا ، ده بنی له سه هوه که ی دا ئه وه نده قول رؤچو بنی که شریت و دهولکهی ، بیروباوه زو نتوسینی به کنیکی وه کتو من نه بگاتنی . تاریکستانی ئەنگوستەچاوى يەخەگرتنى رابردۇى بنىگوناھ و كوشىتنى تــارمايى بليمه تي كـ لازستاني ميوو به جراي كـزى ثهم قسانهي من رونـاك نابیّته وه . له که ل ثهمه شدا خاموش بونی من و هی وه ك مر چ خزمه تلاکی راست کردنه و می سه هتری نه و رلاشنبیرانه ناکا ،

يتريشيان به سه هتو نابا . ئهمه له لاينيكه وه ، له لاينيكي تريشه وه ئەدەب و ئەدىبىكى كوردى كىلان كە لىه نەزەر خىلامدا جىلىي شانازتی پیوه کردن بی ده بی له حالی هیرش بردنه سه ریان له لایه ن رخی لني شٽيواوٽيکي کوردهوه ، به چهکي خامه بهرگرييان لٽي بکهم . له منیش به پیشهوه نوسهران ههبون به شیکی نوسینه کهیان تهرخان کردوه بلا لهسه رکردنه و هی ته و تهدیبه ی له بار هیان توسیوه ، رمنگه هه ندینک له خویمنه رمودی ئهم باسهش ناچاری له سه رکردنه وه بترین ﴿ تُهُودَی راستیش بنی میللهٔ تی کورد بنی ویستی پتر ههیــه به لهسه رخو کردنه و مامیلله تلیکی تری خاوه ن سے امانی مادی و مهعنه و تی چونکه به داخهوه کورد تهوهندهی نیے ههندلاکی له ژلار پلای رمخنه و نهفرینی نالاهوا بپلیشتیتهوه و دهربهست نه بنی، به تایبه تی که رهخنهکان دژی راستی و ئینسافیش بن و له بهسههترچترن و بی باکی و وردنه بتونه و می رمخنه کرانه و مسهریان هه لدابتی له عاست میژو و بەسەرھاتەكانى كەچ سىـــــــــــــــــــــــــــــى رەخنەلنى گيراوەكان نيە ئــــەو بهسهرهاتانه به پیمی زموق و کهیفی مرزقسی صهدهی بیستهم رویان نهداوه و حازریکی باشتریان بومان بهرههم نههیناوه ، هـــهر وهك ناقزلایی ژبایی چینی زرحمه تکیشی ئهمزنری کورد به ئاردزنز و به تاوانی ئەوان نەزسكاوە تاگلەپى بىيسامانى و بىيىزاھەتى و بىيىمازادتى خۇيان لە خۇيان بكەين ، ئەدىبىكى وەك نالى كە بەلاى بىروباوەرى منەوە يەكىيكە له شـاعیره ههره ییشکهوتوهکانی رۆژههلاتی ئیســــــــــــــــــ نهك تهنها هی

کورد ، گله یی تهو می لنی ناکرنی بن که یغی صهد سال دوای خنوی شیعری هنلنه به ستوه ، له و ه شدا سه ر شکین ناکر بی که شیوازی شیمری کننی به كار هينناوه، لهم لايه نهوه ده بني بلَّيين ناني تُهكهر تهوه نهبا كه هه يتق گله یی لنی دهکرا و گومان دهجوه سهر شاعیریه تی چونکه ده بنی مرلاث کوزی سهرده می خلای بنیت ، که ثهو کوزه نه بنی دیاره ناتهواویتیك له نه فسی و هیا له هو نهری دا بوته لهمیهر له پیشی و کردوه تی به مرو فیکی تار بتری له تنیکـزای خهلق . نالی بنی و هیا یهکنیکی تر بنی ههر ئهوه ندهی لنی داوا دهکرنی به پیمی مهفهتری سهرده می خوی مافی ریزایی گرتنی هەبتوبنی تا ئیمەش ریزی لنی بگرین چ رەوای ھەق نیە ئیمە بیسین دوای صهد سال له و سهردهمه ههمتر خهلق به در لا بخهینه وه له و ریزهی که له یه کنیکی وه ك (نالی)یان ناوه. وا دهزانم ثهم قسمه یهی لایره دا دهىكەم چ دەمەتەقە ھەڭ ناگرىنى لە منىش بەپىشەو، كەسانى تر گوتتويانە، خۆبەسەھى نەبردن و خۆزەرەرمەندنەكردن . ئە فەرزى مىللەتى ئىنگلىز خو گیل کا له عاست (شه کسپیر) ئەوەندە شاعیر و ئەدىبى گەورەي ترى دهمیننیته و دلّی خویان پنی خوش کات ، سهروه ت و سامانه که و نابریقه و داهاته زوره که شی چی لنی کهم نابیته وه به نه هیشتنی ناوی (شه کسپیر) له فهرهه نکی تُهده ب و هو نهری دا . خلا تُهکه ر تینگلیز لهم پلهیهی بنی ئینسافیهش تنی په زلیننی و ههمتو را بردؤی خلای بسزلیتهوه _ که ههرگز نایسزیتهوه ، حورمه تی رؤپهزه بی حورمه ته کانیشی ده گریی _ حازریکی

هینده دهولهمه ندی هه یه بوی تنی بینیته وه له سرانه وه ی را بردؤی و به به به بوی تنی بینیته وه به سرانه وه ی را بردؤی و به به بوی نیه له تیستاکه ی دا دلی خوی بی خوش کات له بهرامیه رکاری مندالانه ی ریسوا کردنی را بردؤی خوی کورد له باریکدایه بوی بیاز بینه وه نه له لیبی که که یته وه به به به ی خوت کورد بیت ، خو هه ربه جاری بی عوزر ده بیت نه که رلی که کردنه وه که ته له مهیدانی بایه خداری زیده به نه رخی شیم و نه ده بی کونی بیت که هیچی وه له نه و به نوخی نیسه .

لهم كهشستهى ناو باغ و راغى ههلبهستهكانى نالىدا چهند نمترنه پنیکی ئەوتلامات دیت که له ناو نمترندی هدر دپیشکه و تتری ئەدەبى رۆژھەلاتىدا يرشىنگ بدەنەموە و نىقونەكانى تو كۆكەنەرە له نهزور خلویات دا . تهم بهرزیهی تهده بی نالی جارلانکی تریش مهرزتر ده بیته وه که به بیر خلات بینیه وه نالی رهوشتیکی پاك و نه فسیکی ر بزله خوگر توشی هه بوه و لهو تهدیبانه نهبوه عهیب و عاری رهفتاری نالهباري له ناو مهخه لي هه لبهستدا بشاريتهوه. چ نهينيان تاشكرا ناکهم بهومدا که بلّیم زور له شاعیری ناسـراوی خاوهن شــورهت له کون و نولیمدا تُهکر شیمر و هونهر شهناعه تیان بو نهکهن لهوانه نهبتون به برادمری خوتیان قبتول کهیت نهوهکا ناوت بهد بنی پییانهوه . نالی سهرهزای تُهوه که چ عهیبنیکی لنی نهدیتراوه تا بشلّنیی راست و دلسنزز بوه له که ل بیروباو ه زی دا ، چی له دلدا بو ه نه و هی کو تو ه و به دریژایی ژیانی ستور بوه لهسهر قهناعهته کانی . به زاستی نالی به کنیکه

له و شاعیرانهی قه ناعه ت گورییان نه کردوه . ههرچه ند تهم نوسینه جیبی ساغ کردنهوهی قهناعهت و بیروباوه زی نالی نیه ، بهارم جیبی ئەوەندەى تىدا دەبىتەوە بە پىيى داخوازتى موناسەبە بىلىم دىوانەكەي سهرو من که یت و شیمره کانی بهو په رمی وردییه و مخهیته بهر چاوی زیهن و مەنتىقەو، چ فەرقىك ناكەي بە قەناھەتە بنجىيەكانى لە قەسىدەيلىكەو، بغ قهسيده ينيك وهيا له تهمه نيكهوه بغ تهمه نيكي تر . وهك من له نالى دەگەم ئەگەر پىمان بكرىلى لىستەينىكى زەمەنى بىر شىمرەكانى رىك خـه بن ليمان مهعلترم ده بني ئهو له تهمه نيكي مهيلهو زودوه بهرهو پیک هینانی قه ناعهت و بیروباو ه ر چوه ، ههر ثهم زؤ کردنه ش بوته هوی خیرازویشتنی بو حهج ، تهنانهت نامه کهی بو (سالم) و پرسپی کردنی له بهرژهو مندی گهزانه و می بو سلیمانی نهو ترسه پیری کردوه که دوای گهزانهوه دوچاری و هزع و ژیانتیك بنی که خنوی لیمی رازی نیه ، دەمەولى بلّىم پەرۇشى بۇ قىدناھەتەكانى واي لىي كرد راسىتەوخۇ نه كه زينه وه ، له حاليكدا ئه و دوزاني به سه رجوني ده سه لآي بابان و هاتنی حوکمینکی بیباکانهی عوممانی لهوانهیه رکی له ٹازادتی رمفتار و قه ناعه تى بگرن و مهيدانى لنى تهسك كه نهوه به تايبه تى چونكه ئهو له ســهردهی حاکمه کانی باباندا ههرگیز ناچار نه بوه له ثاوی باوه زی لیل مخواتهوه ، دياره له حالي وههادا تيك چوني وهزعي سليماني به نيسبهت نالییه وه ناخوشتر بوه تا که سیکی تر که وا نه زور دهربه ستی باوه ز بی و نه له سهردهی باباندا مهرحهبای دیبتی . نالی که له شام مایهموه و

دواییش ، پاش گدیشتنی و در ای سالم پیبی ، چو بو نهسته مبول بی باه و در این مسو گهری هه بنی و دیا به ته مای په یدا کردنی هیچ پایه و روتبه و نیشانیك بنی ، خوی دزیه و ه گه زانه و بو سلیمانی له ترسی به ره نگار بونی و ه زعی بنی حور مه ت به ده ست حوکمی که م ثینسافی عو محانیه کانه و ه گه که ر نه م ترسه به رهه لستی لنی نه کر دبا ده ی توانی له سلیمانی نه و که رته نانه په یدا کا که له شام و نه سته مبول پیبی قانع بو . هه ر جاره که نه م به یته ی لای کوتایی نامه کهی بو سالم ده خوین مه و ه به ته و که توانی نامه کهی دیمه نی مروقی کی جو انه ردی ریزله خوگر توشم دینه و ه به ر چاو که مه رکی خور مه تی و بنی ده سه ر زیانی ناو که س و کار به بنی حور مه تی و بنی ده سه لاتی :

ئایا مه قامی روخصه ته لهم به ینه بیمه وه یا مه صله حه ت توقیقه تا یه ومی نه فخی صور

شاریکه پر له ظلم و مهکانیکه پر له شین جاییکه پر له شهر جاییکه پر له شلار و ولاتیکه پر له شهر سالم صفهت له بنیکه سییا بانه بنی هدهاد من کردم ثهو نهکا له غهما خوییی خلای ههدهر

ليرهدا رهنگه برسياريك بكري و بگوتري بهنيسبهت نالييهوه ئەستەمبۆڭ و شام و سىلىمانى چ فەرقلىكىان دەكىرد؟ خۇ ھىمەر عوممانلی حاکمی هـهموان بتون ؟ پرســيارهکه بنی جنی نــيه بهلام بنی و دراميش نيه . له تهجرو بهي خومان د دزانين ژيان له جيگه ينيکي تازه داگیرکراوی وه ک سلیمانی دا بو کوردیکی شـهرم به خوی موحته رهی وهك نالى سهختتر و جني كومانتره تا ژياني ئهستهمبلال وهيا شام كه له ونی دا داگیرکهری عوممانی په لپی بنی حورمهت کردن به غهریبیدك ناگرنی که له هینچ رونیکهوه ناینیته ناو حیساب و بهرژهوهند و چاکه و خراپەيەوە و چ لەمپەران لە بەر يېيى ھەڭنانىي . لەمەش بەولاتر ، شاری گەورە و قەلەبالغ چاكتر دەبىيتە حەشارگە بىر كەسىپىكى بىيەوسى بەرچار نەبتى ، نالىش لەرە زياترى نەرىستو، ژياندىكى رەشىركى بىتى ئارایشت له ناو ئاپوردی شاری گهورددا چهپاردی بدا له نیگای نازدزای میرتی و ئهو هه لمه ته کاسانه ی خلا له میرتی نزیك ده که نهوه به تیموه کلاندنی بابای وه ك نالی ریزله خلاكرتتو .

ئهم به قهناعهت نازینه و له خور رازی بونهی نالی له گهالیك رهفتاری تری نالی سهر هه ل دهده ن ماری چهندیک سهیری

هه لبه سته کانی بکه یت پازانه و می له به رکه س تبدا نابینیته و ه خو داوا کردنی بارمه تی و لو ته خوری هده هید چ . نوسه رید کی کورد له پیشه کی دیوانه چاپ کراوه که ی نالی خلیسکی به خامه ی خوی بردوه و نالی شکاند و ته و یه ک دو ناو بردنه ی حاکمه کانی بابان که له چه ند موناسه به کدا ها تونه ته ناو شیعریه و ه . به رامبه رگه م شکاند نه و میه د و درام دانه و و راست کردنه و و دون کردنه و هه ن :

يه کهم : گه لی کورد به اثاواته و میه له میزوی خوی دا هه لکه و تی وهها پر شانازتی بدوزلیتهوه که ئهدیبینیکی کورد مهدحی حوکمزانیکی کوردی کردینی . وه ی کاشکی سه رله به ری ته ده بی کونیان مهدمی بهروبارمگا و دهست و قام و جوامیرتی حاکمه سهربهخوکانی کورد بوایه .. کاشکی کورد خاوه نی ئه و حوکمزانه بتریایه به در لاژایی ملاژو مهدح کرابایه . نالی که دلای و مهدحی (تاقه مومتـازهکهی شـاه) دهکات تابلایدیکی پر شهرافه می میروه ههژاره کهی کوردمان بـ لا دهکا به نهم چ دهستلیکی ســوال و سهدهقهشی تلیدا پان نهکردلوتهوه ببيته له ككه لهو تابلايه دا . لاواندنه و و پير وزباييه كهشي بلا مهركي سلیمان پاشا و حوکمزانی تهجمه پاشدا له قهسیده کهی (تا فه له ك دەورەينەدا) ئەويىش وەك ھى (تاقى مومتازى شاھ) ھەسىتى بهخونازینهان زیندو دمکاته و گیانی کوردایه تیان تیوتر دمکات ، به شیر کی زوری هه تیوایه تی کونینه شمان له بسیر ده باته و ه به و مداکه ينيان دولني تهميريكان هه مردنى دا بوى بكريه بن

ويهكيكي تريشهان هه يوه له هاتني بنو سهر تهخت پيرٽوزبايي لٽي بكه ين . لهم قهسیده یه شدا نالی همینده بلند ده روانی و خوی به رز ده کاته وه له لایه نی چاوچنزکیهوه ده توانم بلّیم پیسی دهگاته شانی (ابو تمــام و یحتری و متنی) . به زاستی شهم گیانی به رزبونه و می نالی ژوروی گومان لنی کردنی یارمه تی خواستن که لهم دو قهسیده یه دا دهچنه ناو بیبیلهی ههمتو چاولاکی بینساوه ، دیمه نیکی یه کجار الشکرای به خزنازینی نـالی دیننیته نـاو هه لبهسته کانهوه هه ندی مـهدح و لاواندنهوه که جیبی خیری کردیزتهوه . به لییوردبترنهوه دیار دهکهویی نالی لهم دو قهسیدهیهدا به پیسی حوکمی سروشت و رهوشتی فیتری له تارمایی دهست یان کردنهوه دور کهوتوتهوه نه لهبه خلاياراستني دواي للإكدانهوه جونكه له ههردو قهسيدهدا تاكه يهك وشه نادلازیتهوه باسی سهخاوهت و بهخشـینی مهدح کراوهکان بکات چ جایی ئەومى داواى يارمەتى بكات. بەمەدا ديارە نالى دڵ و دەرۇن و فکر و زیهنی به لای چاو چرکردنهو دا نه رویشتوه، ههر بیریشی الی نه کردلاته وه ، چونکه ته گهر له گلاشه پیکی ههست و نهستی دا ولینهی تارمایی خواهشت و نیاز ههبا ، خلاشی بنی و ترشی بنی ، سلیبهرلیکی ئهو تارماییه دهکهوته ناو هه لبه سته کانهوه و هیاخود هـــه نهبــــی له وشه پنیکیاندا (تمحم)لایکی وه له هی کابرای گلاشه ی مزگه ت ده بیسترا .

لیرهدا پنیویستی روَن کردنهوه و وهرامدانهوه باسی دو قهسیدهی هینا ناوهوه که مهدحی پاشای بابان و تاقی تایبه تی تهوی تیدایه .

نالی له تاکه به یتنیکی تریش دا مه دحی سلیان پاشای کردوه ، هه نبه ته مه مه مه دحه ده بنی پیش مه رسیه کهی (تافه له له) بنی . گهم تاکه به یته چاوی هه متو گه و گه دیبانه ی لنی خلیسکاوه که من له باره ی شیعری نالیبه وه گاخاو تنم له که ندا کردبن وه یا توسینیانم خونیند بنیته وه ده رباره ی نالی . منیش به یننیکی دور و در نیز للیبی بنی تاکی استوم تاکتو له خلاوه به تلیه زلایی کات و که نه که کردنی داهاتی گاشنا بتونم به تالی له نالی له ناو ده رونمدا و اتسای به یته کهم بلا رون بلوه بایی گهوه ی مه دحی سلیان یاشای تلدا مخونینه وه :

هود هودی دل حه بسی به لقیسی سه بای دیوه یه قین خلای که دامه نگیری شهاهی تاصه فی ثانی ده

بی گومان شاهی ثاصه فی نانی (۱) لهم به یته دا سلیمان پاشای بابانه چونکه دیاره شاهی ثاصه فی یه کهم سلیمان پیفه مبه ره به خوی و سهر گوزه شته قور ثانیه زور مه شوره که یه و هودهود و به لقیس و سه بادا که لهم به یته دا نالی کردوه تی به مه به سی هه لبه ست ، که سلیمانی یه کهم پاشا بی و نالی دامه نگیری بی ، که سیکی تر نیه له سلیمان پاشای بابان به ولاوه . هه رچه ند کهم و زورتی که یوه ندتی نالی به ده رباری پاشاکانی بابانه وه به چاکی نه زانراوه و نه بیستراوه به لام به یته و مه دحه کانی تریس دا ده رده که و لی کیراوه و هیری بی کیراوه و هیری بی کیراوه و دیری بی مانه ندیه وه له پاشاکان نیزیک بوه و ریزی کیراوه و

⁽۱) باسی ثهم بهیته به در پزرتری له بهشی دومی (حاجی قادری کویی) هانوه .

دهم و دوَی نُهو هه لبه ستانه ی تامی ناشنایی و دلاستایه تی لای ده کرایی له که ل مهدح کراوه کاندا واش راده که یه نالی له سهرده می حو کرانی سلیمان پاشاوه بوه به دلاستی نیزیکی بابان چونکه مهدح و پیداهه لیگو تنی بلا سلیمان پاشا و نه حمه پاشایه ، له وان به پیشه وه چ مهد حیککان لیبی نه بیستوه دلاستایه تی و ناشنایه تی رابگه یه ناشا کانه وه .

دوره : نالی نه گهر مه به سی لهم مه دمانه دا نان په یدا کردن بوایه ده بق پاشتریش مه دحی خه لیفه و والی و و وزیر و پیاو مافق له کانی عوسمانی کردبایه . که چی نه ناوی همیناون نه لیشیان نیزیك بی ته وه . سه یر له و ه دایه نه تورکیه کی باشیشی زانیوه به ده گمه ن نه بی شیمری به تورکی نه گوتوه ، رواله ت وا راده که یه نی نالی نهی ویستوه ، و هیا خیری نه خستی ته باریک ، هه لبه ست به زمانی ده سه لا تداری بیگانه دانیت نه وه که به خوتی هه لستون له سه ری حیساب بکری و گومانی ده ست بان کردنه و می لی بکریی . ب

نه بترنی مه دح له هه لبه ستی نالی دا دیار ده یکیکه سه ربه خلا ، جگه له و دو ستی مه دح و ناو هینانی به موناسه به برخ میره کانی بابانی کردوه تاکه یه که مه مه مه مه نه دیوانه کهی هه یه ته ویش بلا شیخ نوری ناویسکی رودبارتی (روبارتی)یه :

له چاوی رودبارم نوری دیتن وهخته تارتی بنی مهمیش با ماجهرای هیجرانی (نوری رودبارتی) بنی

له لاپهرده (۷۸)ی دیوانه کهی – چاپی ههوالیر – سهیریکی ئهم هه لبهسته بکه و نهختیك سرنج بگره وشه کانی ده رحال بلات مهعلوم ده بنی نالی ئهم پارچه یهی به موناسه به ی چتونه حهجسی (نوری رؤدبارتی) داناوه:

چ میعمارانه بلا ته همیری که عبه ی دل ده چینه حه ج خودا یار و مهده دکار و نیگه هداری هماری بی

دباره نالی الیرهدا مه دحی براده ریکی خوی ده کات که ده چسی بر حه و پیاویکی خوایی و موسلمانه هی دونیا و ده سه لات و زه بر و زور نیه ، له سه رانسه ری به بته کانیش ، دیسان ، چ ده ست بان کردنه و مینیك نادیتری . من له باره ی نهم (شیخ نوری روباری) یه وه هم نه وه ده و نیاویکی به رچاو و ریزایی گیراویش بوه . به پیسی گیرانه و هی ده ماوده ی باوکم له باییرمه و شیخ نوری نانی به شیخ ایه تی به پدا نه کردوه ، خوی خوه نود و به مالی خوی خومه تی خه لقی کردوه .

نالی له زومینه ی مهدحدا ئهوهنده کناره گیر بوه تهنانه ت له پیاوانی ئایینیش تهنها مهدحی پیغهمبه (س)ی کردوه ، هه ر له نیوان مهدحی ئهویشدا ناوی چوار خهلیفه کهی هینهاوه ، به لای باوه دری منهوه ثهو بزه شیعره ی (عاشورا) که له لاپه در (۷۰) دیوانه کهی (چاپی هه ولیر)دا چاپ کراوه نه هی نالیه و نه به هیسج

کلاجیک ده چیته وه سهر شیروازی نانی : برده شیمریکی بی هیدری نابه نابه له دانه ی بی تام و شهام که له شاعیری ریزی دوه می شهامی کوردیش ناوه شیته وه چایی نه وه ی لایه ق به نالی بی نه ختیک وردیق نه به بیته کان دهری ده خاخاه نی قه سیده که کییه . له به بی چوارده میندا شاعیر روی قسه له خوی ده کا و ناویک دیننی یا ناوی راسته قینه ی خویه نی یا نازناویه نی . من لیره دا به بی چوارده م شکل رسته قینه ی خویه نانی (چاپی هه ولیر ۱۹۹۲):

عارفا سهد عدقل کل حیرانه وا لهو عالهمه عالمی اعلم که بنو خری هدم علیم و أعلمه

وشهی یه که می به پته که (عارفا) باک هیشتنی (عارف) ه اسه لایه ناوه که وه . له مه دا چ گومانیک نیه و ده بنی بترور پته وه کام شیاعیری کورد ناوی وه یا نازناوی (عارف) بوه . به م پییه ده بی کلاتایی قهسیده که ش ناوی (نالی) لنی ده رها و پیور کی و عارفی بخریته حیسه وه :

لامه یی (عارف) مه که نیارات نه که برم له غهم خلاش نه که سه د پاره کهم هیشتا له غهم نهمونو کهمه

پوختهی گوته للپرددا ئهمه به که شیمره کان سهردزای بی هلیزی و بی جوانی و بی هونه ریبان ، دژی ته بعی نالیشن له روی ئهودو و نالی له مهیدانی دیندارتی دا ستایشی خوا و پینه مهدای کردوه و

به س سهیرلاکی ثهم به یته قوندیله به بکه و پیم بانی به کام کولاره لالی دا بلا سهر خهزینه ی که و هه ره کانی نالی ده بر در لیته وه ؟

احمد و اولاد و آلس در عرب شبهی گولن ماصلی گول خاره آلهی دانها ده لیلی محکمه

له پیش چاوی زیهنی مندا نالی نه فسی له به رزتی دا هاوت ای شیعره کانیه تی له مه تا نه تندا . به خورایی و بنی بنیج نیه نالی هینده به خوی و شیعره کانی خوی دا هه آن ده آنی دراره هه سستی به به درزتی در و شیعره کانی خوی دا هه آن ده آنی در دوه له ده دربزینی در و دهروزی ته وه نه لای خویه وه شتیب وه الله به دیهیه ی گوتوته و به همتر ته و که سانه مه علتر مه که ده ی ناسن . مرزقی گومان له خسو کردو ناویری له خوه آندانه و و ناز به خوکردندا خه آن بی منه تا که ترسینی به ده مداها تنه و و عدیب دیار خستنی و دیاره نالی هیچی ته و توی به خوی شك نه بردوه له خه لتی بترسینی دیاره نالی هیچی ته و توی به خوی شك نه بردوه له خه لتی بترسینی دو و و یا به و شوره توی به خوی شدی به دیاره مداوه تا به به می بکات . که سیک چ روزان هه آن و ستیکی بنی حورمه تا نه ی که دیبی ناتوانی به میدو یه ژوروی عاله که ویته و و د

ثهم سهرسهری بازانه که وا ههمسهری بتومن موشکیل بگهنه ساعیدی شاهینیکی وهکتو من

من بهش به حالی خوم چه ندلاکی بلّیی ثهوه نده گهش ده بههوه بهوه داکه ده بینم و ده زانم نالی له رهوشت و به رزتی نه فسدا هاوتای نالی بویژ و ثهدیبه ، چونکه به زاستی فه لاکه ته ثهده بی به رز

بخزیمته ناو نهفسی پهستهوه . پیپی ناولای من بلیم لهخلاوه دیاره پیاوی نزم له گوتنی وشهی بهرزدا درلازنیکی ثانقهسته . شاعیریمك وهیا تهدیبینك که ناو و ناتورهی به دواوه بتر له همه گوته پیکیدا تارمایی بهدناویه کهی له بهر چاوان قوت ده بیتهوه و قسه خلاهه که که درلا ده خاته وه یاخود ههر نه به ی له بایه خیان کهم ده ساته وه .

وا خلاشه دهست و زمان به یهکهوه پاك بن . صهد شوكر ثهم خلاشیه له شاعیریه تی نالی دا به زیاده و پیك هاتوه .

له به شیکی نهم گوتاره دا لایه نیکی تایبه تیه کانی نه ده بی نالی که پارسه نگ بون و له نگه ر به ستنه قسهی لای کرا بایی نه وه ی له قه واره ی گوتار دا بگونجی ، نه وه ش گوت را که وا به زاده ی به شدار بونی زات و با به ت (هو نه ر و زانست) له و پارسه نگ بون و له نگه ر به ستنه دا تو انا و ده سه لاتی شاعیر خو ده نوینی / نیستا کاتی نه وه هاتوه بالیم جه ندیکی شاعیر بتوانی له که ل هینانه وه ی واتای و شك و و شه ی سه ختدا زرینکه و موسیقا و نازکی و پاراوتی له هه لبه ستدا بیاریزی شاهیر تر و هو نه رمه ند تر و ده سه لا تدار تر ده بی / ، ئه می بیاریزی شاهیر تر و هو نه رمه ند تر و ده سه لا تدار تر ده بی / ، ئه می خالیکی له بار و ناله باردا له (قرآن) دا زور به رچاوه . که سیلی نه خالیکی له بار و ناله باردا له (قرآن) دا زور به رچاوه . که سیلی نه خوانی گوته ، سه یرید کی نه و نایه تانه بکا که له دابه شکر دنی میرات ده دوین تری ده کا ده سه لاتی (قرآن)

گهیشتنوته کولای چونکه له باسی میرات و پشکی میرانگران وشکتر و و ه رسکه رتر نیه که چی رسته کانی (قرآن) به شدیو ه پیکی مهده ی ثهوهنده تهرّ و پاراو للبیان دهبیتهوه چ فهرقایکی نهبستی لهکه**ل** ئایه ته کانی دو ای سه رکه و تنی (بدر) که ج^یرگهی به کار همینانی رسته نارایی و هو نه رکارتی و رموانبیزییه .[لیرهشدا چ کومانیك نیه که نالی یه یزهوتی قورئانی کردوه له به کارهپینانی وشه و واتای راق و سیدرکهش له البيكي شهنك و شلكدا]. من ناليم تهكم قورئاني نهديب نهىدەتوانى ھونەر بەكار بېننى لەو تەرزە جېگايانەدا ، ھەر ئەوەندە ده لَيْم نالى شـــويْن پێــى قورئانى هەلگرتۆتەو، لە گـەشــتى نــاو نفوردی وشه و واتای سهختدا . وهك ليره به دواوه ، لهم بهشهی كوتارهكم بني وهيا له بهشي سنيهىدا ، نمونهي بهيتهكاني نالى دهرى دمخەن ھەندىي جار واتا و رسىتەي راسىتەوخۇ لە قورئانەوه هه لقو ليون . پيشتريش جاريكيان تعونهم هينايهوه له شيعرى نالي كه واتای قورئانی هزندوتهوه بهلام وشهیدیکی ئایهتهکهی قورئانی گوزیوه به وشه ینکی تر بن پاراستنی منوسیقای هه لبهست ، نهم جارهیان ولإنه يتكي تر له تُهده بي نالي دلإنينه بهر چاو كه لهولإشدا ههر په يزهو تي قورئانی کردوه ٹهگهرچی بو مهبهسیکی تو بنی ، که بریتییه له سهد نهرم کردنی وشه و واتای سهخت بلا ناو قالی هه لبهست . ورده ورده به دهم شـــهرح دانهوه دهگهینه نمتونهی نهم بابهته له هنیز و دەسەلاتى نالى .

کومه ل کردنی و شهی نازك و ته رو تو رینگه دار له ناو هم رنوسینیك بی مه لبه سبت یا په خشان مه خووه ره و نه و نوسه ده دا به نوسینه که ، ریگه شهموار ده کا له پیش هه نگاوی نوسه بی ده دا به نوسینه که ، ریگه شهموار ده کا له پیش هه نگاوی نوسه بی ده و بی زه جه تیکی زور زه نه ی ده رو نی بخساته ناو زه رفیلی جوانه وه ، شاعیر هه به به شیکی زوری دیوانه کهی و شمی بژارده و تریسکه دارن که له به ری بی واتایی پی پر کردو ته وه ، بی گومان نالی له به کاره بینانی و شهی جواندا مه به سی تی بردنی بی واتایی نه بوه چونکه و های ده زانین و اتا له شیعری نالی دا ته نگی به و شمه هه لیجنیوه ا به هینانه و هی نمونه ی شیعری نالی لیره دا مه به س ده رخستنی ده و ری و شه ی جوانه له هه لبه سیمری نالی لیره دا مه به س ده رخستنی ده و ری و شه ی جوانه له هه لبه سیمری نالی لیره دا مه به س ده رخستنی ده و ری و شه ی جوانه له هه لبه سیمری نالی لیره دا مه به س ده رخستنی ده و ری و شه ی جوانه له هه لبه سیمری نالی لیره دا مه به س ده رخستنی ده و ری و شه ی جوانه له هه لبه سیمری نالی و نونی شاعیر :

دیده و و کو گول ستوره پزی شه بنمی نه شکه یا لاله یی پیز ژاله به دو نهرکسی شه ملات به و گریه یی تو ره نگه منیش هینده بگرییم که و هه و برزینم به بند دی قد و بالات

نمونهی دوهم :

نمىق نەيلىكى تو :

من گریه ئەتلا خەندە بە يەكدى دەفرلاشىن من لەعلى بەدەخشان و ئەتلا لوئلوئى لالا

يەكىكى تى

دیده وو دلّ ههردویان جزبار و جزیای قددی تزن سهروی دلّجزی عهرعهره دلّ جزی نهمامی دیده جزی

ئەمەشيان :

تیپی شکونه خیمه یی داوه له همه تهره نهره ن یا شهاهی نهو به همهاره هه لمی داوه همه وردولی

لهم نمتونانه دا وشه و قالبی شیعره کان هینده شلك و ناسکن هدر ده لایی له مهیدانی واتادا نمو و لاغه نازمتوده خلاش جلهوه بشت نهرمه یه که نالی وه له ستو که سواریکی و لاغ ناسی دهست مه علانی پی و رکیف مه حکمی شاره زا بی ترسی سیستایه و خلیسکان ، جلیت بازی و غارینه و مهقه سهی پی ده کا . به راستی و شه کان نهوه نده ته و پاراون به به ریانه و هه یه بیان گوشی ناویان لی بی .

له شمیری و ه ها و شه نه رم و نو لدا ته نها گه رکی ریا که خستنی له بار و ریز کردنی دهست ره نگینانه ده که و پیته گهستوی شاعیر ، پنی و یست به وه نیه شاعیر زرینگه و ته زایی و شه نگی و شلکی له شمیم به یدا بکا چونکه و شه کان پهیدایان کردوه .زیده و هستایی و هو نه رو و محمت له و هدایه و شه ی سه خت و سه رکه ش نه رم بکر می و سه دانه و ی ناو می حرابی هه لبه ست .

هینانی وشه و رستهی زهجمه ت و روق له دهسی هاتی همهمتر

شاعیر پرکدا هه یه ، به لام چ ستود ئه و وشه و رستانه و ه گیسکه ماسے له نهوکی به پته کان گیر بن . نهم دهسه لآنهی ترنی بردنی رهقایی وشهدی سهخت له نیو شیرازهی هه لبهستدا به زیادهوه لای نالی هه ، به لأم بلا ههست كردن به و دهسه لأته و زوق لپیوه رکرتنی ، یاخود چاکتر ئەوەپە بالمیم بىز سىستودمەندېتون و سامان پتر کردن و خلاچه سپاندن له مهیدانی تهدهبدا به هلای ههست کردن به و دەسەلاتەي نالى ، دەبىي خولىنەرى كوردى تازە بىيگەيشتۇ دڵ و میشکی خوی رزگار بکاله تهم و تاریکایی ههمتر ثهو دهنگ و باس و حیکایه ته سهرالنی شیوین و به هه لهبهرانهی که خویمنده واربیه ناته واوه لاسايي كهرموه كهي ئهورويا له ريبي ئهديبه نهوزهسه كاعانهوه جهشمه ندازى بیر و ئەدەبىي لاپل کردو. ياخود خەربىكە لاپلى بىكات . ئەدبىي تاز.ى کورد بلا ئەو، ستەم لە خلای و ئەدەبەكەی ھەلەنگلۇرىي دەبىي يەكجارەكى له دوسته سته مکاره کهی دوشمنایه تی رابردو رزگار بی ، نه کهر عانه ولی ناوی راست بر گهو دوشمنایه تیه داندین ده بنی بلیی بللین نه خوشی نه فسی، چونکه ئهم رق هه لیگرتنهی ئهدیب له « تراث » چ فهرقی نیه له که ل رق مه لکرتن له باوك و دايكي بهدوا ئه وانيشدا له نه فسي خنزي چونكه له دوازوژدا خوی ده بنتهوه به باوك و دايك ، ئهده به كهشي ده بنتهوه به « تراث » . . که حال وا بنی چ چار نامیننی ده بنی بانیسین تهدیسی رق هه لا گرتق له رابردو دوچاری نهخوشی نه فسی بوه . بنی و لهم د است نیشان کردنهی هنری رق هه لگرتنه که نیشا عان نه پنیکابنی و به سه هنر چوبین، ئووسا هدر ئەوەندەمان بىر دەمىنىىلىتەوە بىلىنى ئەو تەرزە ئەدىبە لە قەبىلىكى زَاتُ و باوەردەكانى خىرىدا خەربىكى دەروىسى و صىرفىيەتيە چاو و گولايى خىرى لە تىشىك و دەنىكى حەقىقسەت بەسسىتوە و زەرگەوەشىنى دەكا لە سەر تەرمى رىزدگارە بەدبەختەكدى گەلى كورد.

من که ناوی لاسایی کردنهومی تهوروپا دلینم مهبهسم بهسه هوچونی ئەوان لاسايىكەرەوەن كە لە ئەنجامى چاو ھەلاتنيان بە شارسىتانەتى ئەوروپاوە راستەوخۇ دەكەرنە دۇى رابردۇمان كەدەبىنى ئەو رابردو. به گهز و گرنیی فکری نونسی ئهورویا «رجعی» و پاشکهوتق دەردەچى ، لەمەشدا تا زادەينىك شوين بىلى تىرىزىلىكى تەسىكى ئايدياليزى يز له كورديني هه لد مكرنهوه كه ئهوروپاش پييهوه نهختيك نازاحه ت بوه ، له حالّیکدا نهوروپای راسته قینهی میّــژویی له سەرخەتى ھەزارەتى رەسەن ھەڭسىتاو ، ھەركىز ئەو ھايتولەي رقمه لکرتن له رابردوی نه هاویشتوه به لکو زوژ به زوژ له حورمه تی شتی کـ بونینه ی زیاد ده کات تا که پشته یله پنیك له بایه خدان به را بردو یاسے دوردہجو پننی بو ہیلانہوہی کے لالانہ تهسے و تاریکه کانی صهده کانی ناوه راست نه کا دهسته ی شاره و آنی به ناوی نوخی کردنه و ه سازگار کردن دهستیان تنی بدات . که کنولانهی تهسك و خانوه شزی کون بپاریزنی دیاره تهدهب و ههمتل بهرهپهمیکی فکری کون کونینهی ولیران بکات له بهر تاکه هلای رق لنی بتونهوه و کهیف پنینه هاتن . ثهوروپا له مهوجودی کنونی زیاد دهکات و رنزگاری نولاسی دودانه بهر درلاژه کیشانی سهر که و تقی رابردو ، دواز وزیش له سەر بنجى ئىستايەوە بەرەۋۇرتر دەبات . ئەم تىك بەستنەي كۆن و نوکی و گاینده به چهشنیک خوی سه پاندوه له ولاته پیش که و تو مکان و وهماش له هممق تهجره به ییك دهرچوه ، وای كردوه بزوتنهوهی شنر شکریزانه ش بکشینه وه له که لایک مهنگاوی کان و کرچی چەپزەوانەي بەزاھىرېيشىزەو كە (لىنىن)كاتى خىزى دالىرانە تاوانبارى کرد و به ههمتو تواناییکیهوه بزؤتنهومی بلالشهفیکی للیگیرایهوه. خۆ ئەوەي راسىتى بى كەلەپۇرى ئادەمىزاد بەكى لە سىمر ئەوە نه که و توه ته و روپا و (لینین) له سه ری بکه نه و م بلا خلاش و یستن و پایه لیمنانی . کریمان بر ماوه بیک ههمتر جیهان هیمنده خوالنیگریزبو بق کهوته دژی رابردو ، ئهوساش ئهم رابردوه ههمان تاکه سهرچاوه ده بنی که الایمه ی لای هه لقو لیوین اثبتر بایی حدورمه ت و نرخی الایمه ئەوپىش بە حورمەت و نرخە . ھەرگىز نايىيتە عــەقلى راســـت و دروستهوه مهرحه با بكراني له تفهاويشتني سهرهوژؤر .

که قسه مان که یشته ناوه پینانی نه و روپا با نه و ه ش بلیم روشنبیرانی نه و روپا ، چ سوشیالیست چ سه رمایه دار ، له و ه نده را ناوه ستن بایه خ به را بردوی خویان بده ن ، شهوان له جیاتی تیمه ش خه ریکی را بردوی تیمه ن و ریز له که له پورمان ده نین . که نه ختیا که که دیمیه و بور را بردو ده بینین به شیکی زور له زانا و نه دیبه کانی نه و رپا خویان ته رخان

کردوه بن رنوژههلات ناسی و به هنری خهریك بون و لیکولینهوهی ئەوانەوە خەلىقى رۆژھەلآت شىلىرەزاى رايردوە زۆر كىلانەكەي ر پیاو پریکی وه ک گلوسکارمانی ئه لایان لهسهر تهکلیفی قهیسه ری مهوسای گه لمانیا پهر له ۷۰ سال هاتلاته کوردستانی گیران و پهند و بهیت و حیکاته کرنهکانتی کوردی نترسیوه تهوه له ده می شایه رو حیکایه تبیّری کوردهوه ازه به تازه به تازه به تازه کوری زانیاری کورد خهریکه نهو کاره تهواو کات که گؤسکارمان شــه قلّی بۇ شــکاندىن له جەرگەی ژيانى مهعنهویمانهوه . زوربسهی ئهنتیکه و ئاسسساری کنونسی روژهلاتی نیزیك زانا ئاساریه کانی ئهورویا دهریان خست و خویمندیاننهوه . [بهلامهوه یه کجار سه بیره ناوناوه که دهبیهم ناوی شهو زانایه ئەنتىكەكانيان بردەوھ بىز ناو مۆزەخانەكانى ولاتى خۇيان . لەم قسەيەدا خەلقەكە ئەو راسىتىيە لەبىر خۇيان دەبەنەو، كە ئىيمىــە بە درىرۋايى ههزاران ســال خهریك بوین شوینهوارهکانمان کویدر دهکردهوه و ئەنتىكەكانمان وردوخاش دەكرد و ئەو نۇسىنانەي بەسەر بەردانەوەبۇن ههمتومان دهسر لينهوه . دهك دهسيتي ئهو دزه خلاش بني كه نايه لني مَیْرُوَ به دوست نه نامانه وه سوزگرم بنی کر مهسه لهی کستیبه دوسیخه ته كۆنەكانمان ئەويىش وەك ئەنتىكەكانمان زوربەيات لە كتىبىخانەي رۆژئاوا پارېزران ، بەشىكى زۆرى دەسىخەتى نرخىدار لە ولاتى خومان بتونه خوراکی مشک و مورانه و سیسره . گیمه بهداخهوه

له ماست کـتێب و شوێنهواری کـێنمـان وهك ثهو ته هرهمه نه بوین که بهیته شاکاره کهی پیره مێرد له موناسه به یێکی جهرگ بزدا تیشارهی بر ده کا :

سلیانی میر و گزیرتی پی ده کرد قهدری و مها زانی !

7 چەندىن جار دىومە مەردى دلسلازمان ھەر ھىندەى عـەقل بە دونیا شکاوه که پهره شری کتیبی دهسخه ی دیوه له ناو خسلول كهوتوه گوتوه تى دادهى خيرا بىسىتوتينن نهكا بىحورمەت بىتى . ده ک و باسی را بردو له پهراو بزید کی نوسرا بیته وه و به سوتاندنی له ناومان بردېني . ههر ئهو په زه شر انهن ئيسـتا له كـتيبخانه زلهكاني روز اوا جاغانهی بر دروست کراوه له خانوی به کرندیشندا ، ژمارهشی خراوه ته سهر ودك ئهومی سامانیکی نرخدار بنی . ئیمه خەرىكىن لە وانەو. نرخى ئەو كـتېبە زەرد. پەزېترتانە و پەز، شرانە بزانین و به چاولایکهرتی وانهوه بیانهارلازین . سهیر لهوهدایه دوای [کرانهومی میشك و چاومان بلا نرخی ئهوان ئاسارانهمای له ریسی په ند و مرکرتن له میلله تانی پیشکه و توهوه ، تهدیسی نه و باوی کورد خەرىكە بە ھۆى بەسەھۇچۇنيەوە لە لاسايىكردنەوەى نابەللەدانەي رلاژناوا سەرلەنوىي دەستكاتەوە بە لەناوېردنى كەلەپلار و رابردۇمان): جاران پاشکهوتتر بـترین رابردؤی خومان دهکوشت ، تهجـارهیان

رابردوَمان به پاشکهوتویی تاوانبار دهکهین و دیسانهوه دهیکوژین ۰۰ سهیره له کـلاینی ۱۱

به هدمه حال هدلوهستي ئهو ئهديبانه له عاست كهله پلار هدرچيي صهدمی بیستهم دهزانم و چاوم بزیوه ته کهو هه نگاوه هه آنه هیمنراوانهی زوتر بهرمو صهدمی بیست و یه که بمان دهبه ن ریزی زورم هه یه بلا ته کهسانهی به پیمی ســهردهمی خویان نهختیکیان له روناکایی روژگاره تاریکه که یان زیاد کردوه، مهرجیش دانانیسم نمه و رو ناکاییــه له گللاپی کارهباوه وهیا له چرای للزکسهوه بنی ، چرا قلادیله و شاپلیت و ملزملیش بنی پنیی رازیم . من که للزکســم چنگ نهکهوت چرا قلادیــله و مـــلام ناكوژېنمەو، چونكە چــيترم ىيە ئەشكەوتەكەى يىنى رۇن كەمەو، ، كه كارهباشــم بتر دهرحال شهوقهمهنيه كنونه كان بهلاوه دهنيم بني تهوه ز و زرد دینك له ریزم بتریان كهم بیته و ه شه م شه و قسه كزانه له كاتی چیترم به بهرموه ههبا ده بنق له کاتی خلای دا به کاری بلینم . من تقوره نابم له و شهوقهی ههمبوه، به پهرلاشم بلا شهوقتیك که نهمبوه.

من دهستی و پران کردن و له ناو بردن بلا هیاچ شستنگی لاره به پیشه و می کورد در پئ ناکه که بزانم بایی تلاسقالیک له سامانه یه کجار کزه که مانی زیاد کرد بنی چ جایی شیعری که له شاعیر پیکی وه ک نسانی که به هه مقر گه ز و گرییه کی سهدده می خری له دیزی

ههرهپیشهوهی تیکرای شیمی روژههلات دین ، من کاتیک لهبهر خومهوه دهخوینمهوه:

ب نه م غهزالانه که نه قشی دیده من دیده کال و متر سیان و دیده کال و متر سیان

ههست ده کهم نالی سهره رای پژاندنی ره نك و بینی به هه شتی هدلبه ست به رؤماندا ، وینه بیدی هو نه رای گهو توشی گهو توشی گهو توشی ه لولوی و شه و گاوریشمی هر نینه وه نه خشاندوه هاو تای تابلای رهسامه زله کانی جیهان بیت : کورد که کهسی نه بوه به (ریشه) وینه بکیشیت نالی ها توه به هه لبه ست وینه گرتی کردوه ، به لگهی سه لماندنم گهم نمونانه ن که به رید که وت له خهرمانی تابلوکانی نالیم هه لگرتنه و د

۱ ـ دهسبه ندییانه دین و ده چن سه رو و ناره وه ن خاوه ن کولاه و سایه وو به رگن وه کو ملوك

کانی ده زین به تاو و دره خت تاوست به با

شـادتی به هاره بولبوله داماد و غونچه بتوك

وه ک چاوی و شبکه صوفییه کانی له دار و به رد

ده ردین به صه د (تر نم) و گریان و نـق که نتوك

رایی لمی تار و پودی كانی به فـره تابشار ،

با بای ده دات و ماسی پیا دی وه کو مه کـق ک

شهبتم که (نظم و نشره) له تهوراقی غونچهدا 🥕 ۲ ـ هیند مونتهزیری تلا بتو هه تا چاوی سپی بـ تو نهركس كه لهسهر يهك قهدهم و ديده چهقي بـق ۳ _ سروشکم ئاو و دانهی ناره کی دای بے گےری داوہری بےم تحرزہ تعارزہ ٤ _ كـه م تاوس و كه ه كه بكن و كه ه بترقه له متونن لالهن به به دون ئەتلەسى ئەخدزور كە لەبسەر كەن نهوزهسته كولى بهسته لهكهل دهسته كياهن ه _ مهستى خاميالى ئەوە لەھلىزە ژميرى شامەوه دوشمنی خے وی خهوه دیده یی بیداری مر دیده نیگه هبانی یار تیپسی سروشکم ههزار ناله یی دل نهی سهوار گاهه عهامداری من مرے وہکو ماری سهر گاور خهم دهخلام ٧ _ ســه وایا گــواره زوردی ترس و لهرزه دهلیمی عاسمی بوه له و جیگ به بدرده × ۸ _ بو تو که بیکر و تازه وه کـ حرری جهنده ی قەيدى چىــە عەجرزەيى دونيـــا بــدەم تەلاق

۹ - ئەژدەھاى زولفت لە دەورى گەنجى حوسنت حارسە حەلقە حەلقە چىن بە چىن سەر تا بە خوارى گرتوه خلاش لەسەر سىنەت سەرى ھەلداوه دۇ گىلاى سەربەملار مات و حەيرانىم كىه چلان عەرعەر ھەنىارى گىرتوه

۱۰ عاشقی صنعی حـهقم قوربانی دهســـتی قودرهتم چاوی ماوتی خالی شین کولمی سپسی زولفی سیا

۱۱_ دەسرۇكەيى ھەورى چ حىجـــابىكە كە تىيـــدا شـــــمس فىك الحسن انــــارت فتوارت

۱۲- پهچهه پی پهرچهمیی و پرچهی سیا همر ده لایسی مانگه شهوه کولمی تیا لاده ده سروکه پی ههورتی له جهبین ده رکولای شمس و قسر نسور و ضیا(۲)

◄ فەرشىكى كەففى بىلەرى پېتىگە نەرگىس
 سىلەرى داخستوه وەك چىلوى حەيالىلىدى

» به نهفهس دلات و دهچمی تهسلی لهسهر بایلیکه

◄ ١٤ تا نه گریا گامیمان و تـــهم و لاتنی دانـه گرت
 گوڵ چهمه ن گارا نه بو ههم لایوی غونچه وا نه بو

⁽۲) له قرآندا روز به (ضیاء)و مانگیش به (نور) تهشبیه کراوه.

۱۵_ ته بی حاجی لهسهر چارچیوه یی ناجی ده لیبی نه عشه لوعابی خور لهسهر ئیجرامی وه ل کافتوری ئه کفانه

تابلا کانی نالی بهبهریانهوه ههیه ، لهبهر زورتی، نیمچه دیوانیك پیك بینن .

لهم نمترنانه دا نالی شاعیر لایکی عاده تی نیه ، لهکه ل شاعیر تی دا ولانه كريشه /. ههر جاره له خولاندنهومي بهيدي ولانه كرانهي ناليدا عینوانه ژبره خوشکه له کهی دیوانی د الرسم بالکلمات می نزار قبانیم به بیر دهکهویمتهوه . بی کومان ئهم دهسه لاتهی ویمنه کرتنی «شت» سروشت بنی یا مرنزف ، تجرید بنی یا ماده ، به لگهی تلیکه ل بتون و تفاعله له که ل دهروبه ردا ، لهم مهیدانه شدا نالی له ریزی پیشه وایه تی و رابهرتی دیرت . نهم ناماده پیهشی بنز (تیکهٔ ل بنون و تفاعل) ياليشتنيكي گەورەيە بۇ ئىمكانى گەيشتنى بە بلەي تكامل چونكە ك ههمتو پهروازېکې بهرهو تاسماني واتا و جواني دا شريتهي بهسترانهو مي به ﴿ واقیع ﴾ دریژ دهبیتهوه و ژورخان و ژیرخان بهشدار دهکا له سازدانی تابللای هو نهر . پیمی ناوی من بلّیم ، پچرّانهوهی مروف له زموتی و نشیمهن و دمروبهر پتر له نیومی جیهانی مرزقایه تی له ناوده با بهو پییهش بهرههم داده شکنی و داده له نگنی . تلا سهیری نالی له وصفی به هاردا چه ند واقیعیانه ژبانه و می روه که به ژبانه و می روژی مەحشەر تەشىيە دەكا :

دایهی زومین که حامیلی تهبنایی مهحشهره هـــه تلایه کی تیا که تهمانه ت بتر دایهوه

لهم تابللایه دا لایه نی ژیانی تئیستاکه پشکی پتر و درگرتوه له قیامه ت ، به لام قیامه ت به لام قیامه ت به لام قیامه ت به لام قیامه ت تئیدا بلاته فه رمان به راید که باید و کیاوکلالای زدمینی را که یاندوه چونکه له مه مده دا هه متر کیان له به رایک ده ژبینته وه .

ئهم دوسه لاتهی نالی لهم هونهری تابللاکیشان و له ههمستر هو نهره کانی تر که به در پیژایی نهم نوسینه له بهشی یه کهم و دوه می دا باس کراون ، تا تهم دهسه لآته ههر خویه تی جاریکی تریش له سەرنەرم كردنى وشەى سەخت بۆ ناو چارچيوى ھەلبەست بەو پهری هنیز و تهواوییهوه دهردهکهونیت . نهم را کهیشتنهی نالی بهسهر ههمتو لایه نیک و حهق و حسیبیکی شیمردا ، تهویسش بو خوی یه کنیکه له تایبه تیه کانی هو نه ری نالی که وا به ده گمه ن نه بنی پهیدا نابنی بو مرزق . کهالیك له شاعیری گهوره و لنی هاتو همن که بەرزىيان لە يەڭ دۇ مەيدانى ھەڭبەستدا دەردەكەولى ، لەچەنىد مەيدانلىكى ترى دا ون دەبى . بى كومان ئەم دىاردەيە دەگەزلىتەوە بۇ نوقىسانى يەكىك لە دۇ سەرچاۋە بنجىيەكانى ھەلبەست : زات و بابهت ، تُهكم نوقسانيهكه له هدردوكياندا نهبسي . دياره ليره شدا مه به س له زات و بابه ت دو لايه نه كهى به هره و پني كه يشتنه .

لیره دا مهودای کوتار به پایان ده گات و خامه م به دیار داهاتنی کاتی به رکی چواره می کوفاری کور ده می خوی ده به سستی ، وه ک شه هرزاد ، داستانه کانی ناوه روك و سه رنه رم کردنی و شسه ی سهخت و باسی تریش که هه بی هه ل ده گرمی بو به شیك له و هه زار و یه ک په وی کی گرفاره که به رخوی ده که ویت .

.

ـ ملخص المقال ـ

باقة ورد من مديقة الشاعد الكردى «نالى»

العضو العامل : مسعود محمد

القسم الثاني

ورد في القسم الأول من هذا المقال ذكر لموضوع «المضمون» في العمل الأدبى والفنى بصورة عامة وعلى غاية الاختصار رعاية لما يقتضيه اختزال التفصيل في المواضيسم المتفرعة من الأصل. والمنتظر ان يتناول هذا القسم شرح المضمون في ادب (نالى) بصورة خاصة ، ولكن ليس مما يمود بالنفع على القارىء وعلى الموضوع نفسه استعجال الوصول الى «المضمون » بطى النظرات والخطرات التى تنبعث هنا وهنا من أبيات (نالى) العميقة العريقة ولكل منها نكهة تزيد الاديب الكردى ثراءاً وصقلا ونضجاً ويكون فقده لها خسارة عليه لاتموض. لذلك تركت القلم يرتاد رياض نالى على رسله يقطف ويضم ويشم.

والذي يجب بيانه قبل الوصول الى « للضمون » هو أنه بما يرقس الى مستوى البديهية ان يكون شاعر مثل (نالى) قد طوى جميسع الميادين التي

يدور حولها الكلام ويثور الجدل عادة في بحث ادبى جاد من مثــل احاطــة للترجم له بعلوم عصره وأدبه وامتلاء نفسه بصور المجتمع وتشرب وجدانه للطبيعة وامتلاكه ناصية المهارة الأدبيـة واللغوية وتـكوين القناعات في مجمل امـور الحياة والعقيدة وما اليها ، اقول انه يـكون قد طواها يقينــ قبل ان يبلغ في الشعر مبلغ القدرة على شحن النظم بالجمال واللطافة والمتانة والمعنى حتى لتخاله يكاد ينفجر بما فيه فان الشاعر المشهود له بالرسوخ قد يتعثر دون هذه المقاصد وربما مكنته قدرته على الخلق من الأتيان بالدر"ة الواحدة في صدفة واحدة من أبياته على حــين تحجد بيتاً لنالى قد حــوى الدرتين والثلاث واكثر من دون أن يظهر عليه عناء أو لهاث في تهيئة الدرج لكل درة ، وقد يتبارى الادباء في استخراج المعانى الكثيرة في بيت له حتى اذا استراحوا من استقطار كل ما فيه من معنى وجمال خايلهم امر جديد من روائعه على حين غرة فكأنه قد ازاح عنه طاقية اخفاء . ومثلت لذلك ببيت واحد من بين عشرات مثله عثر فيه حتى الآن على اربعة معان مستقلة وقد يكشف منه المستقبل غيير ذلك . والعجيب من أمر هذا التزاحم انه خال من التكلف لم يصرف فيه مجهود يسنم عن التلمس ولا يضيق مجاله بوجه المعانى المتعددة فكل معنى منها مستريح في مراح فسيح ، ثم ان البيت بعد هذا كله متدفق بالتأثير الشعرى والعاطفى .

ونما يميز نظم نالى ظاهرة من ظواهر الكال الفنى مميتها بالتوازن والاستواء بين المعانى المتعددة والمضمون المادى والمضمون الشعرى في البيت فالحق انه لمما يحمل على الاكبار هذه القدرة الفذة على حفظ التوازن في البيت اذا ظهر فيه أمر قوى بخلق ما يساويه من معنى قوى أو صورة رائعة أو مفارقة بارزة في البيت تحفظه من الميل إلى احدى جهاته ، ولربما وقع في وهمك

غرم تنفذ منه الى نقد النظم فلا تلبث ان تعثر من خلال سبكه العام أو احدى جمله او كلماته على رد يسد ذلك المخرم. وقد يتطوع بالى ، بلا تظاهر ، بمرض مطمن ملحوظ في أحد أبياته ولا يكون ذلك الا فخاً يصيد به فطنة الاديب ليلقنها درساً أدبياً مستنبطاً من موضع الطمن ذاته لا موضع آخر في البيت ، كلذلك في سلاسة وعذوبة يقل نظيرهما في اى أدب. ولقد نبه نالى ، آكثر من مرة ، الاذهان إلى تلك الاحابيل فقد قال ، ضمن اقوال اخرى متمددة مشابهة ، ما معناه «لقد نسج نالى بخيوط الشعر الدقيقة من خيال الشعرميّة شبكة لكل من هو شاعر ∢ واتيت في المقال بشاهد من ابياته على ظاهرة ﴿ التوازن والاستواء » لايتأتى توضيحه في العربية الا في مقال مستقل وعبر معاناة من التوضيح والتفسير يضيق عنها المجال في هذا المقال . ولربما امكن هنا تقريب المفهوم من احد ابياته الأخرى التي ورد في المقال تمثيلا لأحد هاتيك الفنون وذلك بترجمته الى العربية في العبارة الآتية ، والبيت ورد في وصف أحد مظاهر الربيع : « عجباً نســج من (قطعة قطن) السحاب هذه بغزول المطر قطيفة خضراء في سعة وجه البسيطة» .

> لهم (پارچهالاکه) ههوره به قهد روَی ههمـتو زهمین بهم رایه لـ قهدیفـه یی سـهوزی عهجـهب ته نی

والذى ورد في صدر البيت من اللفظ الموضوع بين قوسين قد وضع مثيله أيضاً في العبارة العربية بين قوسين ، وهو يعنى في الكردية شيئين مستقلين من كل وجه فهو اذا اعتبر كلمة واحدة كانت صيغة التصغير لكلمة (پارچه) بمعنى القطعة الصغيرة ، واذا اعتبر صيغة تركيبية لكلمتي (پارچه) بمعنى القطعة و (للاكه) بمعنى القطن افاد معنى (قطعة القطن) في العربية . فهدذا

اللفظ على المعنى الاول (قطعة صغيرة) من السحاب يصور مهارة الربيع في نسج الشيء الكثير من الشيء القليل، وتتأكد مهارة الربيع هذه مره أخرى في قلب بياض (قطن) السحاب الى خضرة القطيفة، وهى العشب الاخضر، دونما استعال ادوية القصر والصبغ. والبياض هنا مستفاد من لف ظاقطن نفسه وليس مستعاراً على سبيل التسامح من غلبة اللون الابيض في احتمالات الوان السحاب المتعددة من ابيض وادكن وأدهم واسود واحمر. وهو على المعنى الثاني اي (قطعة القطن) يناسب بين قماش القطيفة والمادة الاولية المصنوعة منها القطيفة وهو القطن. ويلاحظ من حيث المضمون ألاجتماعي المابيت لم ينحصر في اطار المعنى الجمالي العام المجرد المأخوذ من وصف الطبيعة، رغم امتلائه بالجمال سبكاً وعرضاً وبياناً ، فقد مزج بين الطبيعة (الربيع) وبين منتوج اجتماعي (القطيفة) في رسم الصورة الفنية شانه في ذلك شأن اي شاعر موثق الصلة بالواقع في تحليقاته وابداعاته.

وبينت ضمن ما بينت من خصائص ادب نالى قدرته النادرة على تطويع الكلمة العصية في بنية البيت دون نبو او قلق وكذلك تسويغه التعبير الصعب في مذاق القاريء ، وقد تابع في هذا اسلوب القرآن في احتفاظه مجزالة التعبير وموسيقى اللفظ وهو يسوق آياته الرنانة في اقل المواضيع حظاً من الطلاوة والرنين كموضوع المواريث مثلا ، فالملحوظ ان عبارات القرآف في تفصيل الأرث ثرية بالجزالة و الرنين والطلاوة كثراء الآيات التي نزلت بعد انتصار (بدر) حيث المجال فسيح لفنون البلاغة والاقاضة والنشوة .

ولقد يكون في مقدوركل شاعر ان يأتي باللفظ العصي ، ولكن ما جدوى ذلك اذاكان اللفظ شجي في حلق البيت ، قال شرط الابداع

سلاسة اللفظ و'يسر مجاورته لغيره من الالفاظ في النظم .

ولكمى يتسنى للمتأدب الـكردي الناشىء تذوق ما في هذا الفرن الصمب من البراعة عليه ان يتخلى كليـة عن النظرة الـتى بدأت في الذيوع بين قسم من شباب الكرد والتي تعتبر التراث في مجموعه ضرباً من التخلف يجب مسحه واعدامه . ولقد فصلت في المقال الأصلي هذا الاص على حسب إكباري للتراث باعتباره الذروة التي بلغتها الحضارة الفكريسة السكردية وقلت ضمن ما قلت ان من يعدم نالى وادب نالى عليه ان يعدم قبل ذلك كل الماضي الكردي بجميع طبقاته ومقومات حياته فان شعر نالى منسـوبا الى عصره ارقى بمراحل من المغزل والمحراث والمجرشة والرحىكل اولئك منسـوبة الى عصرها أيضاً . ولا يجوز قطماً ترك هذا النمط من المتأدب الحديث يستمرىء المباهاة بمدائه للتخلف عن سبيل تشديده النكير على التراث على حين يستبقى لنفسه الفخر بمجاملة البروليتاريا التي كانت متخلفة عن شأو التراث من كل وجه فانك اذا قارنت شــمر نــالى او حافظ الشيرازي أو البحتري أو احمدي خاني الى افــكار العامة وعقائدها لوجدته في المقارنة اقرب الى الثورة بجـــانب ذلك التخلف الفاجع في تلك الافكار والعقائد . وعلى المتأدب الحديث ان يربأ بنفســـه عن طلب الفخر بالهجوم على تراث لا يســـتطيع المصاولة وبافتعال حب الطبقات البائسة وهو حب أصبح بمثابة « موضة » هذه الأيام ولا يكلف مدعيه شيئاً . والذي بجب فهمه وادراك هو انه لا لوم على شــاعركردي عاش قبل قرون مضت في ادبه الذي قد لا يوافق ذوق جماعة من ابنـــاء هذا العصر كمــا انه لا لوم على فلاح او عامل او كاسـب عاش في الماضي ولم يســتطع ان يكون ثوريا او تقدمياً او على حظ من رفض الذل يقارب حظ الشاعر الذي عايشه على الاقل .

ان النتيجة المباشرة للنظرالي الماضيعلي هذا النحومن الاتهام والكراهية هى حتمية الحكم بكون الحاضر ابناً غير شرعى للماضى ، وياتى من ذلك مباشرة سبق الحكم بمدم شرعية ولادة الفد من الحاضر، ذلك لأن من يعجز عن رؤية اواصر النسب بين الماضي والحاضر هو اشد عجزاً من ان يكون في برجه العاجي الاهاً يستولد الحاضر غداً شرعياً في زيجة سليمة بسين الحساضر وبين عوامل التطور الأصيلة فيه حسب رؤيته . والقول هنا منداح بمــ إيزيد عــن حجم التلخيص اجتزيء منه مابينته في المقال الكردي من اذ مرد هذا الخطأ الفادح عند المتأدب الكردي هو تأثره بشريحة ثقافية مثالية اوربية تلتبس بشيء من الجرأة واللامبالاة واللامسؤولية على حسين تتصف اوروبا المتطورة مر جذورها التــأريخية بنقيض ذلك كله فهــي بلغــت في رعاية التراث وصونه مبلغ سن الشرائع لمنع المؤسسات البلدية من هدم البيوت القديمة وتعديل الارقة الملتوية باسم التجديد والتصحيح، وهي بالبداهة أكثر اعتناءاً بتراثها العقلي بل إنها تتوسع في هذا الباب حتى تتسع باهتمامها لتراث الشرق ومن الامثلة الحية على ذلك ان المجمع العلمي الكردي يستكمل اليوم في حفظ الفولكلور الكردي عملا بدأ به (اوسكارمان) الالماني قبل سبعين سينة مضت . وغنى عن البيان ان البقية الباقية من اثار الشروق التأريخية كانت ستزول مثل القسم العظيم الذي اندثر منها عبر القرون لولا اعتناء علماء اوروبا بها خلال القرنين الأخيرين . واعجب للقول الذي يتهم اولئك العلماء بسـرقة بمض الاثار فهذا القول ينسى في ذلك دورنا الذي امتد مع التأريخ في هــدم الآثار وتفتيتها ومسح كتاباتها. وشأننا مع المخطوطات القديمة كان كشأننا مع الاثار من حيث قلة الاعتناء فلقد شهدت الرجل المخلص بين قومي يبسادر الى

حرق الورقة المخطوطة القديمة صوناً لها من الهوان . وهنا نصل موضع المعجب فى المفارقة : فلقد كنا قديماً نهدم الماضي لانناكنا جهلاء واليوم يأتي المثقف الكردي الجديد فيعاود هدم الماضي لاتهامه اياه بالتخلف . . ولله في خلقه شؤون .

على اني في دفاعي الحار عن التراث لم اوجه كلمسة نقد واحدة للادب الكردي الحديث واساليبه الطريفة في التحرر من القيود والقواعد ولم ادع احداً ابدا للتمسك بالقوالب القديمة وتحريم الابتكار على نفسه في المبنى أو المعنى . كل همي الا يظلم التراث عبثاً .

المتممق في شعر نالى يستيقن من وجود نواح كثيرة فيه المتفوق مرب جلتها انه متفوق فى كل ميدان على عكس ما يلحظ في شعر كثير من مشاهير الشعراء من حيث المحصار بروزهم فى حلبة دون حلبة فقد يجيد احدهم الوصف ولا يبلغ في العاطفة شيئاً أو قد تلتوي عليه السبل في الحكمة أو التصوف . ويرتفع مقدار نالى مرة أخرى في ملاحظة احترامه لنفسه وارتفاعه فوق مزالق الزلفي والتوقع ، وتلك واقعة تريح وجدان القساري، فانه مما يبث الطمأنينة في نفس المكبر لشعر شاعر متفوق ان تكون معانيه الجميلة قد نبعت من روح نظيفة فاننا نعلم من شأن كثير من مشاهير الشعراء قديماً وحديثاً انه لولا شفاعة ادبهم فيهم لما استراح ذو حياء الى صحبتهم خشية علوق رذاذ من صيتهم المجرح باذيال عصمته . لقد بالغ نالى في مجال الارتفاع فوق مواطن الشبه الى حد التحنف والتزمت ، فانك اذا نظرت في ديوانه بالمجهر لا بالمين المجردة لم تعثر فيه على كلمة واحدة يشهم منها ريح الارتزاق وليس فيه غير المجردة م تعثر فيه على كلمة واحدة يشهم مستقل مدح فيها امراء بابات

وذلك في بواكير نبوغه . والابيات هذه خالية هى ايضاً من ايـة كلمة أو ايماءة تحمل على التوقع حتى انها لم تحو لا صراحة ولا اشـارة اي معـنى من معاني جود الممدوح وذلك يدعو الى الاقتناع بالـ نالى مقطور على الزهد والنزاهة وليس معانياً لهما ، ولهذا السبب اختفى من شـعره مطلق الوجود للتعشم .

ندرة المديح هذه ظاهرة بارزة فى شهر نالى فهو في النعت لم يجاوز شخص الرسول (ص) وجاء ذكر خلفائه الاربعة الراشدين في خواتيم نعته للرسول (ص). وهذه الظاهرة تنسجم مع ظاهرة أخرى ملحوظة في ادبه وهى الثقة بالنفس والاكبار لها. وليس ادراك ذلك بالأمر العصى على فهم من يفصل بين العظمة المتأصلة وبين الدعوى التي لا غناء فيها ولا اغتناء وراءها.

ومما جاء في بعض مناسبات المقال استشهاد بنهاذج من شعر نالى توضح مكان الكلمة الطلية الرنانة في تكوين موسيقى البيت مستقلا عن مهارة الشاعر وكيف يتداعى من ذلك معنى المهارة الفائقة في الاحتفاظ برنين النظم وسلاسته عند استعمال الكلمة الصعبة والمعنى العصي .. واستشهدت في موضع آخر من المقال بأكثر من عشرين بيتاً كل منه يسوغ اعتباره لوحة فنية لقوة ما فيه من براعة التصوير والتمثيل حتى قلت اني اذكر لدى تلاوة امثال تلك الابيات في ديوان نالى عنواناً وضعه الشاعر (نزار قباني) لأحد دواوينه حين مماه (الرسم بالكلمات).

وختمت المقال بالاعتذار عن طرق موضوعي (المضمون) و (تطويع الكلمة العصية) في شمر نالى وما اليها من المواضيع الاخرى وذلـــك لضيـــق

المجال في هذا القسم الثاني ووشك انتهاء للساحة المخصصة له فيمسك القلم هنا مثل (شهرزاد) عن الكلام المباح بانتظار ما سيقع في حصته من الالف ورقة والورقة من صفحات العدد الرابع من مجلة للجمع العلمي الكردي .

.

ئەرەبى كوردى

ئەندامى كارا: عەلائەدىن سەجادى

ئەمە بەجۇرىكى تىكىزايى بەرانبەر بـ ھەمــــــــــ نەتەوميەك ، بۆيە ئەڭيىن بەرانبەر بە ھەمى نەتەوميەك چونكە چەمكى ئەم، ئەدەبە مم جوره ومكو ديمه في كومه له نوريكي تيشكداره كه له شـويني خلای ئەبرىسكىتتەرە و ئەدرەوشىتتەرە ، كەسى لىي بىيبەش نەكراوە بىر و درگرتنی رؤناکیه کهی ، مه گهر یه کینك که له توانایا نه بنی شت ببیننی ، واته بيي چاو لاك ! . ئهو كه نابينتي له بهر ئهوه نييه كه شهوقه كه ناته و او ي تيدا ههيه به لكو نهبينينه كهي لهبهر ناتهواوييه كه كه خلايدا ههيه ، کاتنی ئهو ناتهواوییهی تنیدا نهما ئهویش و مکتر کهسانی تر شهوقهکه ئەبىنىنى . سەمەرەي ئەدەبىش بەر جۆرەيە ، گەرھەرلىكى زانيارىيە ، هدر نه تهوه په که مهر تاکیک له نه تهوه په کدا ته توانی و دری بگرنی و رېيى لىي ناگيروىي ! . ئەگەر وەرى نەگرت لەبەر ناتەواوتى كەوھەرەكە نىيە، بەڭكى لەبەر ناتەوارى خىريەتى ، ناتەوارىيەكەي خىرىشى ئەوەيە که بهرهه لستی بلا پهیدا بووه و بلا تهوه هلینراوه ته پلیشهوه که لهو که و هه ره و در نه کرنی ، ثه که در به رهه نسته که نه ما به بنی کو مان ريكااى بر تهخت ته بن جهزنه بيشهوه بر ناو جهركهى گەوھەرەكە . ئەمەيە بەشىكى ھەمتر عيلم و زانيارىيەك بەرانبەر بە ههمق كهس .

ئەمجا بىينە سەر ئەدەبى كوردتى :

کورد نه تهوه په که چونکه زمانیکی هه په ، گومانی تیدا نبیه که نهو زمانه که سیه تیبه که و بناغه په کی سهربه خلای هه په و به هه مق جلار

له زمانیکی تر جیابوه آموه ، نه کهر زمانیکی تر بوایه له زمانه کانی تر ثهوان لهم و نهم لهوان تنی نه کهیشتن ، که لهیه ک تنی نه که نه نه که و نه که در نافی نه که به نه که به نه که به نه که در نه که در زمانی که جیاوازییه کی ههیه . نینجا له سهر نهم ده ستوره نه که در زمانی کوردتی زمان بی وه زمانیشه ـ نه بنی نهده بینی هه بنی چونکه نه ده بنی شان به شانی زمان دی ته خواره و ه نه ده بیسش نه و زمانه یه که پیسی نهدویین ، نیتر هه ندیدکی به پیزه و هه ندید کی بنی پیز نه مه شتیکی تره ا

گهمه و دیسان ئهو قسه په نایه ته پیشه وه که بوترنی له به رئه و که نهده به که ده به که که ده به که که که ده به هیزی وه یا نه بو به که یا نه به نایه ته پیشه وه چونکه که نه کردنه وه که ی و به رده ست نه خستنه کهی نیشانهی نه بوتیه کهی نییه ؛ واته مه رج نییه شتیک که ئیسته له به و ده ستا نه بو نه و شته له راستی شدا هم رنه بیت ا جا گایا شته که مادی بنی یا مه عنه وی . له مادیاتا و لاتیکی و مکور نه مه ریا پیش د و زینه و مکی دیاره هه بو وه به لام نه د و زرا بو وه وه نه که را ستی دا و جودی نه بو وه ، به کور نه بو ایه نه که دور زیه وه ای درویشی و ماله ی « تصوف » پیس نه و ه که را به که را به وایه نه و انه که و تنه خولیای خود که رنه بو ایه نه و انه که و تنه خولیای . نه ده بی کور دیسش نه و نه که که و تنه خولیای . نه ده به که رنه بو ایه که و تنه که و تنه خولیای . نه ده بی کور دیسش نه و سه مه روی یه که و تنه که و ته و که و ته که و تنه و مه بو و ه به لام قسه که که و تنه و مه بو و ه به لام قسه که که که و تنه و مه بو و ه به لام و تنه که و تنه که و که و تنه که و تنه که و تنه و که و تنه و که و تنه و که و تنه و تنه که و

نه کراوه و ده می بلا نه براوه تهمه تهوه ناگهیه نلی که نه بوه ا .

ئەوەندە ھەيە ئەتوانرىلى ئەو يرسىيارە بكرىلى : كە بۇچىي قسەي لاوه نه کراوه ؟ . . گومانی تلادا نبیه زمانی کوردتی لهو زمانانه نهبوه که بنه بر بتوبیت و ومکتر هدندی له بنه مالهی زمانه کان که براونه ته وه بزابوبيتهوه، تُهكُّور لهو زمانانه بوايه تيسته تُهم نهتهوهيه تُهم تاخاوتنه چې په که ګهیکه د ۱ . که وا بټر هه په و وجټردي هه په . بهلام له لاپه زمي میزویا گهانی کوسی و تهنگ و چهلهمهی هاتیوته رهی بـــ نهوه دهستی بز دریژ نهکرهی ۱. یهکنی لهوانه گوشینی فیکرهکهی بووه له لایهن غهیری خویهره به کلیکی تر لهوانه پهرت و بلاوتی نهتهوهکه بووه که نه پتوانیوه بیلگُلگی به خلایهوه ۱. به شینك له تُهده بی پیسش ئیسلامه تی یه کهی ئه و ئه ده به بق که له ناو پستا و کتیبه نایینیه کهی ييشتويا هەيبىتى . لە پەلامارەكەي ئەسكەندەرى مەقدۇنى و پاشان پەلامارى عەرەب ئەوانە ھەمق تىاچىقىن، نەوەك ھەر ھى تەنھاكورد بەلسىكىق هی که لای نه ته وه . له یاش ها تنی ئیسلام شالا وی مه غولی ش دهستایکی گەورەي ھەبتو بۇ لە ناوچتۇنى فرەيەكى فرە لەعلىم و ئەدەبى ئىسلامى .

پاش ئەو، كە ئەستېرەى ئىسلام تىشكى تەواۋى دايەۋ، كورد وەكۇ گەلتى لە نەتەۋەكانى تر چوە ۋېر ئالاى ئەو ئايىنەۋ، بەلكۇ بىر و باۋەزى ئايىنى كارىكى ۋاى كرد كە رېكىلىدكى ۋاى نەھىيشتەۋ، كۈرد ۋەكۇ ئەۋ دەستەى درېۋى كرد بىلا زانيارىيەكانى تر درېۋىشى بكا بىلا بەخبۇركردنى ئەدەبەكەى خىرى 1.

ا گهجا لیرودا تهدوبه که بق به دوبهشهوه ؛ تهدوبیکی کلاسیکی که له سهده ی بانزههمهوه به تهواوی که و ته مهیدانه وه ، تهدوبیکی روامانتیکی که لهم سهده ی بیستهمه دا ده ستی پنی کردا. جا نهم دو جلاره تهدوبه پیویسته تلازی بچینه ناوه رلاکه که به وه بر تنی که بشتنی له جلانیه تیبه که یان .

 کوردتی و تراوه هدروه ها لایه نی گوزاره شی به ته واوتی گر تلاته وه که له ناوچه یه کی کورده وه هه ستاوه و ثه و مه عنایانه ی و مرکز توه که له ناوچه که دا باویان هه بوه ، وه یا بلاین له دیمه نی ناوچه که وه هه ستاون ، ثه مه بلیجگه له وه که به حوکمی ته بیمه تی بلاوب تو نه وه ی زمانلیکی تری لاوه کی له ناویانا هلانه رو ثه دیبه کانی کورد له مه عنای ثه و زمانه شیان دیسان و درگر توه و هلیناویانه رژاند و یانه ته ناو زمانی کوردی یه وه که لایه نه و دیاره زیاده ده و که مه ندیبه کی تری په یدا کردوه .

به ولانه زمانیکی و ه کو زمانی عدره بی له سهرده مه کانی پیشودا و وانه له سهرده می تهده بی کلاسیکی کورددا به هری تایینه و که و ترانه سهر زاری هر نهر و تهدیبه کانی کورد و هیناویانه موفره دای ته و زمانه یان به ته واوی له که ل زمانی کوردی دا جوش داوه و له قالبی هو تراو و ه یا رسته دا دایانوشتو و ه ته و موفره داتانه و ایان لی هات بتون به پاژیکی رش زمانه که و له وانه یه بتوشین به کورد تی به لام چه مکه کانی ته و موفره داتانه به پیری چه رخ و روز گوران . وشبه یه کی عدره بی که له سهده ی بانوه همدا _ به وینه _ هو نه ریکی کورد له ناو هو تراوه کهی خویا به کاری ته هینا هه ر ته و و شه یه له سهده ی شانوه همدا که هو نه ریکی تر به کاری ته هینا چه مکه کهی ته و هی پیشتو ! . همروه ها به م جوره تا که و ته مهم سهده ی بیسته ه . له م سهده یه نه هده و ای لی بی فهده ی روزمانتیکی په یدا بتو له و انه یه می ته ده ی کلاسیکی و ای لی بی نه ده یه یال بگرینه و و له میشکی هو نه ری مانتیکی دا نه مینی و یه ترخی ا

گهم قسه یه راسته تا نمه ندازه یه یه براسته که جیهانی گوذاره زور بق و که وته بره و ، روژ نامه زور بق و که وته بره و ، روژ نامه زور بق و که وته بره و ، روژ همه لاتنی و روژ الوینی وه کق میروکه پیکا نالان ، ناده میزاد له سهر زهوی یه و بالی گرته وه بو نامیمان و له سهر مانگه وه نیشته وه ، ته که و چه له مه ی مهردم به هوی زوری یا نه وه زور بر و ، جه نگ زیاتر له جاران پهیدا بق ۱ ، نه مانه هه مق بق بق نه که ره سسته بو باست کردن و بو لای دوان ، ناده میزاده که ئیتر فریای نه وه ناکه و که یا بو دوزینه و می وشه ی به توییک کل و پهیدا کردنی خه یالاتی خه یالی و تر نجاندنی نه و بیرانه له ناو و شه به توییک کله کانا! . نه مانه هه مق راستن ، راستن تا نه ندازه یه که ده سته زور بق بو قسه لیوه کردن ، به لام راست نییه بو نه وه که نه بی نه و نه ده به

کلاسیکه ثیتر لاپهزهکهی فزنی بدرنی و بخریته گریشهی لهبیرچونهوه و كويني نهدانهوه ،/چونكه ئهده بي كوردتى بهتايبه تى بناغه كهى له سهر ئەو ئەدەبە كلاسىيىكە دازۋاۋە ، ئەگەر ئىسەو ئەدەبە نەمىنىلى و بر و خاید کی شه ده به ده به هیچ ده رئه چای و به بای بناغه ئەمىنىنىتەوە /. بەتايبەتى لەسەر قسەى رۇمانتىكەكان كە ئەلىيىن ئەدەبى کلاسیك لهبهر تهوه که ههر بر چیننیك بووه، وه چینایه تیس بازادی بەسەر چووە ئەدەبەكەشى ئەبنى وەكــــق خىزى لنى بەسەر بنى ا . ئەمە ئەڭيىن بەلام ئەگەر بچىنە بنج و بناوانيەرە لە راستىدا وا نىيە ، چونکه ئەدەبى چينٽك ئەدەبەكە لە ئەدەب دەرناكا ؛ چينەكەشىي ههر دەستەپەك لە نەتەومكه. هيچ ئەدەبىك نەومك لە ناو كورددا به لکتر له مهمتر جیهاندا نبیه که ههمتر چینسنی بگریمتهوه لهم سەردەمەشدا زۆر ئەدەبى رۆمانتىك ھەيەك ھىلەر يەك چىلىن ئەگرىيتەوم ، كەچىي پىشى ئەڭىن ئەدەب . چەشنى قىسە و بەڭگە ئەتوانرىي بكرىي بە بەلگەي ئەدەبە كلاسىكەكەش . نەتەوە وەنەبنى ههمتو زهردویدار ، وه یا چهوساوه بنی . تهو تهده بهی کـه چـاری چەوساندنەرەك ئەكا بەرانبەر بەچىنى زەردوىدار ھىچ نرخىكى نىيە چونکه ئەوى نەگرتۆتەوە ، لەگەل ئەوەشا لە ئەدەب بۆنى خازى نهکه ته ه .

جا لەبەر رۇناكى ئەم قسانە بۆمان دەركەوت كە لە نــاو ئەدەبى كوردىدا دۇ جۆرە ئەدەب ھەيــە ؛ يەكنى ئەدەبىكى كــۆن ، يەكنى ئەدھبە كلانەكمان بەرھەمى ئەو ھلانەرەمانن كە لە سەردەمەكانى پیشتودا بومانیان به جنی هنیشتوه و بویان کردوین به تازوخه یه کی تنیر و تهسهل بلا گیمزلای گیمه بهرههمه کانی شلیخ گهجمه دی جزیری و نالی گەلنى داســــتانمان لە ھىنز و پىنزى ئەدەبى كوردىدا بۇ ئەكىنزنەو. ئەو ئەدەبەي ئەوان و ئەو ئەدەبەي كە لە ھۆنەرانى ھاوچەرخەكانيان و هـ ونهراني ياش ئهوانيش ماوه تهوه وهنه بني ههر ئهده بيك بني كه تهنيا سەلىقەي ئەوانمان بېشان دەن ، بەلكى چىزىيەتى رۆۋەكانيان و چىزىيەتى کار و باری روزه کانیشیانمان ههر پیشان نهده ن ، بویه نهمه نه لایم چونکه بارچـــه په کې با له رواله تـــا ئېمه هــه ر بــه څهده بي روتي تنی بگهین لهراستتی دا میزوی سهردهم و وارمان بز نهگیزنهوه . کهوا بتو له بهردهست هینانی تهوانه تاکاداری پهیدا کردنمان ته بی به سهر همت جهشنه بیر و باوهزیکی تُـهو روزهدا . لهبهر تهمـه حِوّنه بنے و بناوانی ٹهو جورہ ٹهدهبه وهنهبنی ههروا شتیکی سےانایی بني دارّشتووه بنيگومان گهاني جيايه له دارّشتنهکاني ئيمزوّ! .

بهویینه نهوان وشهی عهره بی یان له که ل وشهی کوردیدا جوش داوه و هونراویان پنی دروست کردوه، به لام نایا نهو وشه عهره بی یانه و ه نه نانه ته نهو وشه کوردی یانه ش که نهوان به کاریان هیناوه و ئهده به که یان پنی دروست کردوه ههر ئهم و شه عهره بتی و کوردی یا نه ی ایمزوژن یا شتلیکی تر ۱۹. . ثلیمه که سه یری رواله ته کانیان ئه که ین وا ئه زانین ههر له و و شانه ن که تلیسته به کاریان دلینین ، له که ل ئه وه شا وا نییه ۱. ههر چه نده به رواله ت یه کن ، به لام له راستیدا جیان ؛ جیان له چه ند رؤیه که وه .

مكيّـك لهوانه تهوهه كه تُهكُّه ر تهوانهي تيمرّلا بونايه تيمه ئەمانزانىن كەچىي ناشيانزانىن 1. نەزانىنەكەمان بۆيان بەلگەي ئەوەيە که تهوان جیان و مهناهیمی عیلمی تهو موفر دداتا نهی تهو روژهی ئەوان غەرى مەناھىمەكەي ئىمرۆۋە . لە ئىمرۆۋدا _ كە عەرەنىزانىش گلِسته زلارتره لهو رلاژه ـ کهچی وشهکانی نهوان نازانتی ۱ . که وا بتر ثهو وشانهي تُهوان قسه له عهرهبيه تهوه تُهكا نهك له عهره بي يهوه ١١٠ هدر وه ها وشه كوردييه كانيش كه تمهوان به كاريان هيناوه هدرچه نده به روالهت وشهكاني ئيستهشن بهلام له راستيدا جيان و مهناهيميكن که ئیمزوژ ئیمه جوره مهناهیمیکی تر لهو وشانه و در ئهگرین . مه فاهیمه کانی ته وان هه مقر ره و اندیزی یه که چی گیمه تیمر و ره و اندیزی مان خستنزته ئهو لاوه و وا ئەزانىن كە شىستىكى زىادەيە . كە ئەڭلېم بهلامانهوه زیاده یه بهلای بیر و باوه زی گهو که سانهوه که گهده ب هدر وا به شتیکی ساده دائه نین ۱. لهکه آن تهوه شا نه و مه فکوره یه که بهرانبهر به تُهدهب تُهوان به و جوره به سادهی دانه نین تُهتوانین بلِّين تُهوه لهراستقدا تُهده بينكه له يلهى بينجهم و شهشهى تُهده بدايه

نهوهك له پلهى يه كهمدا ! ههر وا بن وينه شيخ ته حمه دى جزيرتى ته لان :

> تمالی الله زهی حسنا مبارك (۱) تبارك سده تبارك سده تبارك

مكه و شهرين بغى شهرانينى به و ألا شمه اللاحه قد تشهرك

ژغنجین غونچه با وی کولعزاری دهـه خارك دهـه خارك

لتای عرعری مهستانه نازك و لونی عانبهری محمدور بارك

لته خستی دلب دی رونی بشاهی لت مسارك بت مبارك

دبیروم تا بحالی من بزانی وبسور حبا ته بی حال بجادك

ودیدارا مرادا من ببخشی مرادا من وته دیداره جسارك

ددلدا يى و ديسا دل دصورى « اتحرق يا مليك الحسن دارك ؟ ا . . »

⁽۱) زیاتر ثهم پارچهیه له شپومی نوسینهومیا شپومی کون گیرا .

ته جهرگی من ژ دل کر پاره پاره « فجارك يا بديم الحسن جارك»

> ودره خانم بکـوژ بهستـو بخنجــر ملا اما بدســـتی خـوه مبــــارك ۱ . .

> > وديا ﴿ نَالِّي ﴾ تُهَلِّني :

دلّ سیه سه مک نهبن مائی خاکی وه ته نه خالی له علی مائی بوردی یه مه نه خالی له علی حده به شده سه اکنی بوردی یه مه نه خالی ا

پهرچه می سبونبولی و قهدی «قضیب البانی» زولنی به هلتولی و خهت زهنگی و وهجهی حهسه نه

ته لعه تی مه زهه ری جان ، مه نتیقی گیمجازی به یان لهب و روح و دهه نی سنزو که لای عه له نام ا

دامه نی باك خولانم مهده ئاتوده مه كه دامه نی باك خولانی من سابته باتل نبیه وه ك ره نگی خه نه وه كو گون گاته شدی خه ملیوه به به ركی چه مه نی قامه تی نداره به ره ، نداره و دره ، نداره به ره دره .

رموشه فی دیده به ئینسانه که مژده قهدهمست رموشه فی دیده ی فهمدیده ی دبیت الخزنسه ۱۰ » دلّی « نالّی » که نیســــی قــهرهداغه گیسته یش داخی « سهرچاوه » و « دلیوانه »ی دار و دهوه نه ! .

کوردتی گرتنوته و به ئهده بی کلاسیك دائه ترین و ه له راستی شدا 🥕 ئەدەبى كلاسىكى كوردىن گەلنى جيان لەو ئەدەبە كە ئىمۆلۇژ ھەيە و هلانهران و تُهديبه كاني كورد له سهري تُهزّلون . [يهكني له جياييه كه ئەومىيە كە لەو رۆۋەدا ئەو ھۆنەرانە كە مەشىخەلى ئەدەبەكەيان بە دەستەو، بوو، ھێناويانە وشەي غەيرى زمانەكەي خۆيان تێــكڵاو بـــه زمانه که کردوه و له بنوته یه کی بت و دا دایانز شب تووه ؛ به جزریک دایانزشتووه که ایسه و وشه بیکگانانهش ههر بتون به مالی زمانی كوردتي و له مەفكى رەيەكى كوردىيەو. ھەڭقولأون، بەم ئىشەيان بۆ ئه و روزه زمانه که یان ده و لهمه ند کردوه ۵ یه کنیکی تر له جیابیه که ی عهرهبیه که دا هه بوت گیم-زو زانیـنی نه و جهمکانه زور به گرانی تهزارين . جگه لهمانهش تهوهمان بير دهر شهخهن كه تهده بي کوردتی به پیمی روز و چهرخ له گهرزانا بووه و لهکه ل زهمانه که دا هـ اتلاته خوارهوه ، کارهساتی ناههمواری روزگار نهیتوانیوه ئەوەندە كار بكاتە ئەم بە ئەندازەي ئەو كارەكە كردۇيەتە زمانەكانى تر .

جا لهبهر ئهمانه نابتی ئیمه له ســهر ئهو باوهزه بین که ئهده بی پیشوی ئهده بی کوردتی ئهده بیکی وشکی وا بووه که دهسهلاتی بالاو ــ بونه و په لهاویشتنی نه بوه ، په لی هاویشتو وه خلای جه سپاندو وه ، خلای بیشان داوه . ئه که ر له رلاژیکی وه کتر ئیمزلاژدا ئه و جلاره ئه ده باند نه زانرین سوچ ناچیته ئه ستلای ئه ده به که به کتر سوچ ئه چیته ئه ستلای ئه دیبه کانی کورد که خلایان له که کل ئه وانه دا بلا لیسکلالینه وه خه ریك نه کردوه و ه یا ناکه ن از دیاره شتیك که خه ریك بونی له که لاند و اند پی وا نه چیته دله وه که نه و شته و شك و بی قله ته .

مه ده بی مه عنا له مه ده بی کوردیدا به رزه راسته مه ده بی مه عنا له مه ده بیری ی به وینه و ه کو مه ده بی فارسیدا مه ویش زور به رزه به لام زیاده به رزیبه که له مه ده بی کونی کوردیدا هه به لا به نه مه عانی خه یالاته و مجگه له وه که له خه یالاتی مه وانیشی گرت و ته و نه مه له وانا نابینری ، چونکه مه یالاتی ناوچه کهی خویشی گرت و ته و مه له وانا نابینری ، چونکه مه ده به کهی مه وان هه ر له ناوچه ی خه یالاته کهی خویانان .

د ئینکاری بهرزی ئهده بی فارستی ناکرنی و ه کتر ئینکاری عهره بیش ناکرېي، بهلام جیاییه کی زور هه په له نیوانی ئهده یی کوردتی و ئهده یی عەرەبتى و فارسىدا ؛ ئەدەبى فارستى لە پاشماوەي ئىمپراتلاريەتلىكى بەرز بق، كه ئهو ئيمبراتلاريه ته نهما ماوه يهك سيس بق بهلام له ئه نجاما بۆژاپەرە و شیر و قەللەي كەرتە دەست . ئەدەبى عەرەبتى جىگە لەرەكە زمانهکای زمانلیکی یاراوه به درلاژی کهلنی ســـهده گــهالای نهتهوه خزمه تنیکی بنی یایانی کرد)؛ له لایهن مه عناوه که لنی خه یالات هنینرا و له قالَّى ئەو زمانەدا دازېرورا ، ئىمپراتۇريەتى ئىسلامتى بە ھە،ق جۇر له لاپهروکانی میرویا هانههانهی ئهو ئهده بهی ئهدا. ئهده بی کوردتی کنی هانه هانه ی بدا!. کنی به ته نگیه و م بنی ا . کنی بتربیت نه به پیشتبتی له ناو بچیت ؟ . گهمانهی هیـــچ نهبووه ؛ حوکمی نهبووه ، مهیدانی بازرگانیه کی فسراوانی نهبووه ، نهفسسی ئهده به که ئاینیسکی نهبسووه تا بیپاریزنی رُجگه لهمه و مکتو تهمانهی نهبووه ههمتو دهمیش کوششی ئەومى بۇ كراوه كە بىرى ئەدىبەكانيان نەجىت بەلاي خۇيانا ، وەيا بلىدىن فيكريان گوشتينراوه بن مهوه أاوز له خنويان نهدهنهوه آ. له كمه لُ مُهم ههمتو تهنگ و چهگهمه و کوسپانهشا ئهم ئهدهبه وَهُکـق یهکێـکی « عصامی » ههر خنری ینیگهاندوه و چهرخ به چهرخ کهلهپترری بهجنی هپشتووه که وا بتر لهم رووهوه و لهم ستوجهوه ته توانم بگیم له چاو خویا ئهم لهوان بهرزتره ؛ چونکه لهوانیشی وهرگرتوه و خویشی ههیبوه .

جا له بهر ئهمه پیویسته له سهر ئهدیب و هلزنهرانی کورد هی ئیسته و

هی لهمه و دواش به چاوید کی به زیزه و سه بری نه ده به کنو نه کیان بکه ن و کنوش بکه ن بنو بتو بنده و به خیر کردنی نه و نه ده به یان که بنچینه یه کی به خیره بر مان بنو بتو بان . به لکتو به لای منه و وایه که قوتا بخانه و خویند نگای به رز دانری بنو دراسه ی نه و جنوره نه ده به مان ، به م ئیشه مان نه تو انین نه وه ی پیشتو زیند و بکهینه و و له به لای له ناو چون رزگاری بکه ین ، و ه هه م نه ده به نازه که شمانی پنی پته و بکهینه و ه . له که لای شما و ا دیاره ثیمه چاو له خه لک نه که ین با له م رووه شه و ه و کو نه و ان چون نه ده بی خویانیان زیند و کرد و ته و نه بی به یمه می کونی خویانیان زیند و کرد و ته و ه گیمه ش زیندوی بکهینه و ه و نه بنی نه و ه شیره یه د ل فرخی ده ین که گوایه هم که ده بی کورد تی برانی نه ده بی کورد تی شوه یک و د دی که و شیره یه که ده بی کورد تی برانی نه ده بی کورد تی شوه ین چونکه :

ئەو ئەدەبە كىلانە كەلتى جيايە لەكەڭ قسەكردنى ئەو شىپوەيەي ئىستە و لەگەڭ ئەدەبى ئىستەدا !!.

که بیزانی . مهسه له یه کی کوردتی هه یه نه لایی : « هه رکه ریشسی ستور بتو هه مزاغا نبیه » ! . . دراسه کردن جیایه شیوه زانین جیایه . نهو به رهه می نهدیب و هلانه رانی پیشتو له ناسلایه کی ترهوه ههستاوه نهمانه نیمزلا له ناسلایه کی ترهوه . نه ناویدنه ی بسیر و باوه دی نه هی میسته شده هی نیسته شده می نیسته شده می نه سهرده مه می نیسته شده می نه سهرده مه .

.

ـ ملخص المقال ـ

الأدب الكردى

العضو العامل: علاء الدين سجادي

قبل البدأ في الموضوع _ اى الأدب الكردي _ قال عاماء الادب: الأدب عبارة عمّـا أثر عن كـتاب اللغه و شعرائها من الاقوال البديمة المشتملة على تصوير الأخيلة الدقيقة ودرك المعانى الرقيقة التي تهذب النفسس وترقق الحس وتثقف اللسان .كما انه يطلق على كل ما صنف ودون في اية لغة مرخ البحوث العلمية والفنون الادبية . فأذن يشمل الادبكل ما انتجته خواطر العلماء وقرائح الشعراء والكتاب وايادى المهرة وتفكير الصناع والعاملين في حقل الاعسال اليدوية المبدعة . وهـو _ اي الأدب يتطور في صوره كما تطور المجتمع في اوضاعه ، فعلى هذا المقياس ليس الادب ســوى الاخرى . وهو كاي علم آخر جوهرة مشعة كاشعة الشمس لاتمنع عن اية ملة أو اي فرد الا ان امة من الامم اذا عرض امامها عارض تكون محرومة من تلك الجوهرة فاذا ازيل العارض ورفع الحــــاجز تستقبلها كاية امة اخرى . هذا موقف الادب بصورة عامة لكل امة . واما بالنسبة الى الامة الكردية فلها شأن خاص في ادوارها التاريخية ومراحلها التطورية · ان الشعب الكردى شعب قائم بذاته ومنذ فجر تأريخه ، صمد امام هجات الدهر وقاوم كل نكبات الزمن ، حافظ على نفسه وشخصيته في احقاب التأريخ الى اليوم ، كما انه صاحب لغة قائمة هى في حد ذاتها من حيث الجذور والاصوات ، فلغته ليست من اللفات التى انقرضت ، فاذا كانت منها فا هى اللغة التى يتكلم بها ابناؤها !! . فأذن هى ثابته وقائمة كقيام اللغات الاخرى . فاذا ثبت الحكم بوجودها لابد ان نحكم بوجود ادبها ايضا لان الادب صنو للغة القوم . فالأمم التى هيأ الزمن الظروف لها لخدمة ادبها نالت ما ارادت ولكن الشعب الكردي لم يستطع للعوامل الزمنية ان يخطو بامانيه ويوفق الى خدمة ادبه كغيره لنفس الغاية ، الا ان عدم امكانيته لتنمية أدبه لايدل على عدم وجود ذلك الادب ؛ لانه كما قلنا صنو للامة يتطور بتطور صاحبه صعودا و نزولا .

ان هجات الاسكندر المقدوني اعست اكثر العلوم والاداب التي كانت قائمة في البلاد التي تعرضت الى الحملات ، فني ضمنها الادب الكردي الني كان جزء من الاداب الآرية التي تبرهن عليها نصوص آ فستا الباقي قسم منها في المكتبات العالمية ، فاما بعد ظهور الاسلام فقد انشغل الشرق الاسلام آنذاك بتثبيت الدين فلم يبق مجال للامم الطائعة للدين الا صرف الجهود لبث الروح الديني ونبذ الآراء التي كانت قائمة قبل ذلك التأريخ . فبعدما وطلد الدين الحنيف اركانه في البلاد فسحت الطبيعة المجال لالتفاف الامم حدول احياء تراثها الادبي والعلمي ، ففي خضم ذلك العصر الذهبي ظهر المفول فجرفوا كل رطب ويابس فكانما عاهدوا معاهدة صادقة مع الجهل ومع امحاء كل التراث الذي يتعلق بالعلوم والفنون والآداب! . شاء القدر ان ترى البلاد الاسلامية

والمكتبات الزاخرة بالعلم والادب الاضمحلال والفناء والتأخر من الجهات . فطوى الزمن أذياله ورمى القدر سهامه فتنفست البلاد وقامت من نومها العميق فشمر العلماء والكتاب والادباء عن الساعد مرة اخرى لاحياء التراث وايجاد خلق جديد في هذا المضهار فخدموا العلوم والفنون مرة ثالثة فازدهر الادب والفن بالنسبة الى الاقوام الخاضعة والطائعة للدين الاسلامى كل حسب طاقاته و ظروفه المحيطة به .

فالشعب الكردى بسبب الاوضاع الشاذة التي كانت موجودة في اطرافه واكنافه غارق في سباته بالنسبة الى احياء ادبه وابراز شخصيته الادبية حيث انه انهمك بالمسائل العلميه الاخرى وخاض في ميادين العلوم العربية والفارسية التي كانت قائمة في محيطه والاولى من الناحية الدينية والثانية من الناحية الادبية والسلطة الرمنية ، فمع وجود هذه العوامل الملتوية ظهر منهم افذاذ قليلون كانوا يعتنون بادب اللغة من بداية القرن العاشر الميلادى الى القرن الخامس عشر فمنذ هذا التأريخ برز الادب الكردى الماشر الميلادى الى القرن الخامس عشر فمنذ هذا التأريخ برز الادب الكردى الترون وغير منقطعة الى اليوم . فكلما خطا الرمن الى الامام شاطره الادب جنبا الى جنب . ففي ضمن تلك المشاطرة اتجه الى قسمين : الى الادب الكلاسيكي والادب الرومانتيكي . فيعد عصره الكلاسيكي من المدية القرن الخامس عشدر الى بدايه القرن العشرين ، فمن بداية القرن المشرين ظهر الادب الرومانتيكي رويدا فرويدا .

اما عصوره الكلاسيكية فعصور ذهبية بالنسبة اليه؛ ذهبية لا فقط بالنسبة الى اللغة بل الى اللغة والمعنى ايضا، فاما بالنسبة الى اللغة ظنه احتوى على نقاوة مفردات اللغة الكردية النابعة والمفسرة للاخيلة التى تتبرج حول مناظر خلابة واساطير رائعة تزهو وتدور في مماء كردستان واما بالنسبة الى للعانى الزائدة عن المعانى المتدفقة في المحيط فهي ان ادباء وشعراء تلك العصور بحكم طبيعة الجوار كانوا يتشوقون الى فهم آداب الامم الاخرى وبالاخص العلوم العربية والادب الفارسكى فيأخذون منهما للعانى السامية والاخيلة الرقيقة فيصبونها فى العبارات الكردية ، فهذه ثروة زائدة عن ثرواتهم حيث اغنوا بها ادبهم كما انهم وسعوا آقاق مواهبهم بها .

هذا من جهة ومن جهة اخرى فان مفردات الكلمات غير الكردية الواردة في نتاجهم الادبى عدا انها تتبدل مفاهيمها بتبدل الزمن فان صياغتها في ثنايا العبارة او الاشعار الكردية صياغة كانها كردية من حيث اللغة يتفهمها كل من عاصر الادب او الشاعر في حينه . واما بعد عصره فلر بما انها بعيدة عن فهم قارئها او سامعها ولا يأخذ المطلوب منها . فسبب هذا الغموض لا يرجع الى ظواهر الكلمات بل يرجع الى تطور و تبدل مفاهيمها التى تغيرت بواسطة تغير الزمن السابق وهكذا شأن الكلمات الكردية البحتة ايضا تتبدل مفاهيمها بتبدل الزمن .

قالكلمات الوارده في اشعار الشيخ احمد الجزيرى - على سبيل المثال - سواء كانت هى كردية ام عربية انما هى نفس الكلمات التى يستعملها الجيل الحاضر من حيث الظواهر غير ان الجيل بعيد عن تقبلها فيتهمها بالكلاسيكية البالية البائدة 1 . فما السر في هذا ؟ . السر هو تطور وتبدل مفاهيم الكلمات حسب تطور الزمن والجيل غير دارس لتلك المفاهيم اذ يقارن بين الكلمات والمفاهيم

بمقياس زمنه الحاضر فيرى انه لا يوجد التطابق بينها فيحكم بالغموض اوعدم الانسجام! لاشك ان هذه المقارنة ليست مقارنة سليمة ولا منصفة لوجوه: منها انه اذا طبقت الكلمات الدارجة في العصر الذي مضى على المفاهيم الحاضرة لتلك الكلمات يزول التدرج في عالم الوجود ولا تبقى معالم علم النقد بالنسبة الى الادب. ومنها انه لا تبقى الحيوية ايضا لا للكلمات ولا للمعانى في حين ان الكلمات بمعانيها وبالاخص الظواهر الادبية تعد من الكائنات الحية، فحيويتها عبارة عن تلك التطورات التي تطرأ عليها.

على ضوء هذه المعلومات فاذا كان شسخص يتقن اللهجة الهورامية او المكرية او البادينية في وقتنا الحاضر فانه لا يشترط فيه او لا يطلب منه ان يلم بمفاهيم اشعار المولوى او الجزيرى او نالى ؛ وانحا لا يشسترط منه هذا لأن الالمام بمفاهيم اشعار هؤلاء الشعراء منوط بالدراسات العميقة و بالخوض في اعماق مفاهيمها وليس بمجرد معرفة اللهجة الكلامية لان اللهجة الكلامية او الدارجة معرضة للتبدل امام سرعة التطور ، نعم انها ولو كانت لغة الامثال والاساطير الزمنية ولكنها ليست لغة العلم والحكم .

فامام هذه الآفاق الكلاسيكية من النساحية الادبيسة ظهر الأدب الرومانتيكي منذ عهد قريب ، مستندة هذه المدرسة الى ان متطلبات الزمن من وفرة المعامل وكثرة وسائط النقل التي ربطت الشرق بالغرب ومن طي الطرق النائية بين انسان وانسان آخر بدرجة انه لم يرض بطي الأرض بل مسد

يده الى سطح القمر! .كل هذه العوامل هيأت آفاةا غير متناهية ومادة واسعة الاطراف جدا لانشغال الانسان بها و البحث عن اطرافها ، فلم يبت المجال له لالهاء تفكيره بانتقاء الكلمات الرنانة وحشوها بالمعانى المرموزة التى لاتتحمل الكلمة عبئها بها . فاذن لابد من حصر الافكار للم تلك المعانى المترامية الاطراف التى اوجدها الزمن ودرجها في الكلمات مها تكن ظواهرها بديعة او غير بديعة .

هذا رأي المدرسة الرومانتيكية بالنسبة الى الالفاظ امام المدرسة الكلاسيكية .

هذا الرأي له وجاهة الى حد ما من وجود المادة المعانى و كثرتها الكثيرة . فاما من الناحية الأخرى فلابد ان نعترف ونقر بأن اسداس تلك المادة الرومانتيكية هى الكلاسيكية ، فهي التى تبنى عليها الأبراج وتكون اساسا محكما لبناء هياكل الرومانتيكية فاذا تركت الكلاسيكية وشأنها لم تبق ايضا حساسية الجوهرة في الرومانتيكية في الادب او في غير الادب واخص بالذكر العالم الادبي اذ الكلمات المستعملة في معانيها في عصر من العصور كانت مركز اشعاع في حينها ومحطة انظار لكل متطلع الى الأدب والفن ، فاذا نبذناها او أهملناها تكون النتيجة حرماننا من تلك الكنوز وضياعنا تراثا ذا شأن عظيم في حق ادبنا وآراء أمجادنا وأخيلة أدبائنا الأفذاذ وضياعنا تراثا ذا شأن عظيم في حق ادبنا وآراء أمجادنا وأخيلة أدبائنا الأفذاذ

فأذن لابعد لنا ولأدبائنا ان ننظر الى ترائنا الكلاسيكي نظرة احترام وتقدير وان ندرسه في الجامعات ونتعمق في مراميه واغراضه . لاشك ان هذا التعمق العلمي لن يتحقق الا بصرف الجهود وتحمل للشاق والعكوف على التدريس والثبات على جهد الطاقة الفكرية لاستحصاله ، فبعملنا هذا نشد ايضا ازر ادبنا الجديد ونساعد على توسيعه اكثر مما يقال في حقه .

.

نی. نا. ئۆرىيىلى و كوردناسىت

ئەندامى كارا : پۆوفىسۆر قەناتى كوردۆ گۆزىن و لايدوانى د. ئەوردەحمانى حاجتى مارف

/ نه کادیمی یوسف نابگار وقیح نوربیلی له الیکو لینه وهی زمان و کولتوری میله می کورددا ده وریکی تایده می بوه و هه ر نهم زانایه ش بناخهی کوردناسی له یه کیتی سلافیتدا داناوه / و هه و نهویش بوه که مه رکازی لیسکو لینه وهی زمان و شهده ب و میژو و کولتوری کوردی له لینینگراد دامه زراندوه

کاتنی له نیوان کوره زانستیکانی نهرمه نستانی سوقیتدا له بارهی پهیوه ندتی کورد و نهرمه نهوه قسه دیشه کوری ، بنی کومان نساوی هه ندیی رو لهی نهرمه ن یادداشت ده کریت ، آوه ك : خ. نابوقیان ـ که بی یه که ماره ی نه تنوگرافیای كورده و نوسیویی (۱) ؛

ی. ل. لآلآیان _ که له یادداشتنامه ی که ژانه کانیدا گه لایك نمتر نه ی جوانی له باره ی ژیانی کلامه لآیه تنی و ثابتر رتی کورده کانی ثهرمه نستانی تورکیاوه هیناوه ته و (۲) ، پر ترفیست تور س شا. یه گیزار توف _ که کتیبی « میرژیه کی ثه تنلاگرافی کورتی کوردی موحافه زمی به ریشان » ی بالاو کرد ته وه وه (۳) ، ثاکل پرف کازاریان (لازلا) _ که یه کهم کتیبی به زمانی

⁽۲) بروانه : روزنامهی « نازگگراکان ناندیس » (به زمانی نهرمهنی . (نوسهر) .

⁽۳) بزوانه : راپۆرتەكانى بەشى قەنتاسى كۆمەلى جوگرافق ئېمپراتـۆرىق رۇسى ، تفلېس ۱۸۹۱ ، ب ۱۳ ، ز ۲ . (نۇسەر). سالمى ۱۸۹۱ س. ئا. يەگىزارۆڭ كـتێېێـكى لە بارەى ئەتنۆگرافباى كوردەوە

کوردتی بن قوتابخانه کوردلایکانی ئهرمه نستان داناوه ؛ ئی. ئا. ئنر بیلی که دامه زراینه ری مهدره سهی کوردناستی سنو ثایته /.

بهراستی بلا که بی تهرمه ن جیگای شانازییه که رلاله کانی اسه پیشخستنی کولتوری میلله تاندا ده وریات بینیوه ، وه به ش به حالی گه بی کوردیش نهوه یه که ریزیسکی زلاری نه و زانایانه ده گریی و له ناخی دلیه وه سوپاسیان ده کا و ناویان له ریزی پیشه وه داده نی و بهرانبه ر به و هاریکاری و هاوبه شی یه ی که وه ك زانا و تیکلاشه ر له خزمه ت کردنی کولتوری کورد و پته و کردن و چه سپاندنی دلاستایه تی نهرمه ن و کورددا کردویانه هه رگیز له بیریان ناکات . ناشکرا و رونه که هاوسیتی و دلاستایه تی نیوان نهرمه ن و کورد هاوسیتی و دلاستایه تی نیوان نهرمه ن و کورد هاوسیتی و دلاستایه تی نیوان نهرمه ن و کورد هاوسیتی و دلاستایه تی نیوان نهرمه ن و کورد هاوسیتی و دلاستایه تی نیوان نهرمه ن و کورد هاوسیتی و دلاستایه تی نیوان نهر در لیکراو و چه وساوه ی نور سه ره و له یه که ده چن ، هه دو کیان زلار لیکراو و چه وساوه ی سولتانه کانی عومهانی و شاکانی نیران بوون ، به لام به داخه و ه

بالا و کرده وه . ثهم زانایه سودی له نوسراوه کانی خ. ثابر قبان و پ. لیرخ و ههروه ها ثهو کهرهسته زوره ی که خوی له ماوه ی دوانزه سالدا له ثه نجامی زیاندا له ناو کورده واریدا کوی کردو ته و و مرکر توه . نوسه سهباره ت به زیانی کومه لا به تنی و ره و شت و شین و شایق و ثابین و بیر و باوه ر . . . ی گه لی کورد دواوه . جگه له وه لهم کشیددا به هاوکاری ل پ. زاگور پیسکی له هه ندی مهسه له ی گرنگی ریزمانی کوردی کولیوه نه ته وه و وه ک باشکوش دو فهره نگبان داناوه : کوردی ـ روستی ، وه روستی ـ کوردی . (وه رکییز) .

ز فرردارانی تورك چمكنيكی ئهو دلاسـتايه تى يه يان بهوه تنيك دا كـه به ناوی دینهوه کورده موسلمانه کانیان به کرو تهرمه نه کاندا دا و کردیان به دوژمنی دلاسته کانیان و تهمه ش تاراده یه که بتر به هلای لاواز بترنی خه باتی کورد و تهرمه ن دوی جهور و سته می سیو لتا نه کانی تورك . ثهوهی شایانی باسه تهوه یه که ته و دو گهله (تهرمه ن و کورد _ و درگیز) لهسیاسه تی دو ژمنانیان که پشتن و دوستایه تی یه له میژینه کهی خویان نهدوروان . بیگومان خل به مهسهلهی کوردناستی یهوه خهریك کردنی زانايانى ئەرمەن (خ. ئابۇقيان ، ى. لالايان ، س. يەكىزارۇڤ ، ئى. ئا. ئۆربىلى ..) بەلگەيەكى دىار و ئاشكرايە . ئەكادىميەى زانستى له سالانی ۱۹۱۱ ـ ۱۹۱۳دا ئی. تا. ئۆربىلى بۆ ناوچـــهى مۆكس (ئەرمەنستانى توركيا) نارد فېرى لېكۆلىنەو،ى شېو،ى مۇكس بېت له زمانی تُهرمه نیدا . تُهم زانایه که تا تُهو سهردهمه ش ته نیا ههر به كارى ئەرمەنناسىيەوە خەربك بق لە سەر راويىۋى ن. يا. مارر كەوتە سه رنجدان له زمانی کوردتی ثهو کوردانهی که له ناوجیهی ملاکس لەكەل ئەرمەنەكاندا دەۋيان.

ئی. ثا. ئۆربېلی له و ناوچه په دا هه نـ د لای تنیکست ی کوردتی تومار کرد ؛ فه رهه نگیگی کوردتی ـ رؤستی دانا ، که پانزه فورمه په و وه پاشکوش چونیتی گهردانی کار (تصریف الفعل)ی نیشان داوه . به داخه وه شهری جیهانی و شهری ناوخو بون به هوی ئه وه ی گهردانی کارانه ی ئه و زانایه پشت گولی بخرین و له چاپ نه درین .

/ ئی. ٹا. ئۆربىلى لە ساڭى ١٩١٤ موم تا ١٩٣٥ لە زانىكۆى پىتربورگ – لېنىنگراددا دەرسىي زمانى كوردتى دەوتەوە /

دوای شورشی نوکتوبهری مهزن ئی. ئا. ئوربیلی ههرچه نده زور به کاروباری کارگیزی و کومه لایه تی یه وه خهریك بنو ، به لام له که ل نهوه شدا له و تنه وه ی ده رس و لیکولینه وه ی فولکلور و زمانی کوردیدا در یفتی نه کرد [سالی ۱۹۲۷ گهشتیکی به ناوچه کوردیکانی نهرمه نستانی سیونی نه کرد و هه ندی تیاستی فولکلوری کوردتی ، وه ك همه و زین » و « له یل و مهجنون »ی تومار کرد .

له دهسنتوسه کانی ئی. ئا. ئۆربىلىدا فايلنىك به ناوى «كەرەستە بۆ لايكۆڭىنەوەى شىروەى ئەرمەنتى و كوردىتى مۆكس »وو ھەيە .

جا به شینك له ده سنتوسسی ئه و قایله له ژیر ناوی « فه رهه نگی کوردتی ـ رؤستی له سه ر بناخه ی ئه و که ره سته یه ی سالی ۱۹۱۲ له مؤکس کوکر اوه ته وه ۹ به رچاو ده که ولای آنه م فه رهه نگه به ئه لف و بینی رؤستی نتوسراوه]. به پیبی ئه و باسه ی ن یا مارر له کوبتو نه وه ی موزه خانه ی ئاسیادا له تشرینی دوه می ۱۹۱۷دا کردویه تی وا ده رده که ولای که فه رهه نگه که فه و ده مه بوله چاپ دان ئاماده کراوه . ن یا مارر به و بونه یه وه و تی : ئی . ئا . ئوربیلی فه رهه نگیکی کورد تی ن یا مارر به و بونه یه وه و داوای پیدا چتو نه و و له چاپ (شیوه ی موکس) ـ رؤستی داناوه و داوای پیدا چتو نه وه و له چاپ

داني کردوه (۱) .

ئی . گا . گوربیلی ئه و ماوه یه ی که له ناوچه ی موکس بق ، زور به کهر ی خهربیکی فیربقون و لایک لالینه وه ی زمانی کوردتی بق . هه مهاره ت به مه نقر سیولایی ده آلی : « به یارمه تی چه ند که سیال ده ستم به فیربقونی زمانی کوردتی کرد . به راستی ئه وه ی پتر له هه مقویان ستودم لای وه رگرتبی عه لی گاغای کوری یوسف گاغای خه آلکی ده ربه ندی دالان بق . عه لی گاغای کوری یوسف گاغای خه آلکی ده ربه ندی دالان بق . عه لی گاغا زمانی ئه رمه نتی (شیوه ی ئه و ناوچه یه)ی زور باش ده زانی و هم رئه مه ش بق یارمه تی ثه وه ی داین که له و تو و یو و گاغاو تندا گاتا جمان به وه رگیر نه بیت . . . به م جوره و شه ی کوردیم له زاری کورد و مورکرتووه و کورد بوری در کاندوم ، نه که له زاری ئه رمه نیکی کوردتی زان . جاری به و ره نگه هه مقو و شه کانی ئه و فه رهه نگه ئه رمه نیبه ی خوم دام بابقو وه رمانگیرایه سه رزمانی کوردتی . (دوایی فه رهه نگه که ی ژابا و پتوستی ، وه فه رهه نگه که ی یه گیزار و شیسان کرد به کوردتی . . . ه ()

ئەوەى لە فەرھەنگەكەى ئى. ئا. ئۆربىلىدا پتر لە ھەمتو شىتىك گرنگتر بىيىت، ئەوەبە كەگەلىك لەو وشانەى تىبدايە كەپەيوەندىيان بەكرلىتور وكشت و كالى كوردى ناوچەى (مىركس)،وە ھەيە ـ ئەو ناوچەيىكى كەردى كەردى كىلىكى سەرۋى رۆژئاواى (كرمانجى كەردى كىلىكى سەرۋى رۆژئاواى (كرمانجى

⁽۱) بزوانه : دهنگوباسی نه کادیمیه ی زانستی نیمپراتورین روسی ، ب ۲ ه استی نیمپراتورین روسی ، ب ۲ ه استی نیمپراتورین روسی ، ب ۲ ه

⁽ه) بروانه : ئەرشىقى ئى. ئا. ئۆربىلى ، ۋ ٥٠ . (نۆسەر) .

ئهم فهرهه نگهی ئی. تا. ئۆربىلى له نېوان ئهو فهرهه نگانهی که رود مهلاتناسه کان له سهره تای سیهدهی بیسته مدا دایانناون کاریکی بهرز و نایابه . تُهم فهرهه نگه وشهکانی به گولیره ی زنجیره ی تُهلف و بنی ریز کراون . جاران له فهرهه نگه کانی لیرخ و په گیزار و شدا کار (فعل) یان به ریختی نهنو (حاضر) نیشهان دهدا ، به لام له فهرهه نگهکهی ئۆربىلىدا واز لەمە ھېنراو، و لەباتى ئەمە لە ياشكۆي فەرھەنگەكەدا بە دور و دریژتی باس کراوه و باش شی کراوه تهوه . یاشکلاکه خلوی (۱۳۲) لاپهرده به له لاپهره ۱ وه تا لاپهره ۱۰۰ گهردانی کاری نیشان داوه و لهم ریخشانهی خوارهوه دواوه: نیز، رابترردوی بهردهوام، رابتوردوی دور ، فهرمان (أمر) .. له لایه زه ۱۲۰ جهدوه لیکی بنر کاری تيبهر (الفعل المعتدي) وكارى تينه بهر (الفعل اللازم) ريك خستوه. جا لهم جهدوهلهدا وا دهردهکهولای که ثمی. ثا. ئۆربىلى رايختى كارى تاينه په ز و تنپهزې له پهك جيا كردوتهوه و ههروهها كهلاك تاببهتنيتي كارى تنينه په ز و تنيهنزي كورديشمي الشكرا كردوه. جگه لهوه لهم بهشه ريزمانهدا چاومان به کاری ساده و لیککدراویش دهکهولی . بهلام تُهوهی لیرهدا سەرنج رادەكىيشىي ئەرەيەكە ھەندىنى كارى نوستورە لە بەشـــە دىاللېكتى کوردتی ئەرمەنستانى سلاڤلىتىدا نىن و بەم شلىوەيە ناملان ، بە نىمۇنە : پنویون _ (وهنهوزدان _ وهرکنیز)

گهو هشانهی له سهرهوه ناومات بردن ههرچهنده له بهشه دیالتیکتی کوردتی گهرمهنستاندا نابینرین ، بهلام له بهشه دیالتیکتی کوردی سوریا و عیراقدا بهرچاو دهکهون .

به یارمه تی ن. یا. مارر ئی گا. گلاربیلی له سالی ۱۹۹۱ کرا به ماملاستای زانستگهی رلاژهه لاتناستی له زانکوی پیتربورک . همر له و ماوه به دا ئی. گا گلاربیلی کتیبیدکی بلا خویندنی ئه ده ب و زمانی کوردتی به گهلف و بیدی لاتینی دانا ، به لام نازانم به بلاو نه کرایه وه ۱ ته نانه ت گه و نوسخه به ی که بلا چاپ نوسرابلاوه تا گیستاش همر له گهرشیشی ئی گا گلاربیلی دا پسار بزراوه . گهم نوسسراوه گهایک تایکستی فلال کللاری تیدایه . به شیکیان همرچه نده همر گهو تیکستانه نکه ئی. گا گلاربیلی خلای تلاماری کردون ، به لام به شیکی تیکستانه نکه ئی. گا گلاربیلی خلای تلاماری کردون ، به لام به شیکی زلاری له کتیبه کهی س گا یه گیزار لاف - « میسیویه یکی گهتنلاگرافتی کورتی که نوی به کیزار کورتی کورتی

چیرتوکی مهحهمه دلای نتیچیرقان ، ئهسه دلای دهوه دار ، ئه حمه د به که ، همال ، سنی برا و بزنتی وان هند .

کاریکی تری کوردناستی ئەو دەمەی ئی. ئا. ئۆربىلى ئەو ھەوڭ و کیزششه بنو که بلا دانانی ئەلف و بیسی کوردتی دای . . . میدووی ئهم كاروش بهم جوره بق : له سالآني ۱۹۱۱ _ ۱۹۱۲ له كوردستاني توركيا چەند كۆمەلە و رېكخراوېكى جيا _ جيا ھەبتون ، مه کومه له و ریکخراوانه زوریان گرنگتی به پیشخستنی روشنبیرتی کوردتی دمدا ، بهلام فورســـــــــ ثهلف و بنیی عهره بی و دژوارتی ریکای هینا به دی نامانجه کانیاندا له به ر نهو و له نیوان نهو کلامه له و رېرکخراوه سياسي په کورديانه و له ناو رؤنا کبيرانې کورددا کېشه و بهرهی ئهوه هاته پیشهوه که چون ئهلف و بنی یه کی سُکانا و باش و گونجاو بو زمانی کوردتی دابنین و هممو کوردان لهسهری بزون و ورمه تي ئهوه ش بده ف كه خلاينده وارتى يان زو له ناودا بالروببيته وه . / له سالّی ۱۹۱۳دا ریکخراویکی روشنبیرتی کوردتی لهناوچسهی بهدرخان بـ تو بلا پیتربورک نـــارد و تکای دانانی نهلف و بنی یه کی **کوردتی کےرد** (.

به گویرهی باسه کهی ئی. تا. ئۆربىلى ، عەبدولرەزاق كوردىسكى

تهواو بق ، مرزڤیسکی بالا بهرز ، تیکسمزاو ، چوارشانه ، ومك هه لو ده یووانی ، له الساخاو تندا وریا و زانا ، رموشبت بهرز و خولاندهوارلاکی هه لکوته بق . گهالی به یتی « مهموزین می تهجمه دی خاتی لهبهر بق ، به تایبه تی گهو بهیتانهی میروی خویناوی و خهباتی ســهخت و چارهزهشتی میله تی کورد ده گیزنهوه . وهکــو كورديكي راست و نيشتمانيه رومر لة كاروباريدا ثازا و جالاك بـق. ئه و کوت و زنجیرهی له بهندیخانه له دهست و پنی یان کردبو له که ل خنری هننابتو . به يارمه تي چه نـــد هه ڤاڵێيکي که دژي زوردارتي و ستهى سولتان تنيده كنوشان توانى له بهند يخانه رابكات . عهبدولرهزاق سهبارهت به کنوت و زنجیره کهی وی : « ایهم کنوت و زنجیره ههمیشه لهکه فرخوم هه فل دهکرم و بو کشت شویدنیکی ده...هم ، بز مهودی هدرگیز مهوره له بیر نه کهم که میلله ته کهم کوت و زنجیردی زوردارتی عوسمانی و ئیرانیه دایه ، کوردستان خراوه ته ناو زنجیری سولتانی عوسمانی یه وه . هیسوا و السانج و الواتی الیسه الهوه یه گەل و ولاتمان لە كۆت و زنجيرى زۆردار و داگيركەر رزگار كەين. جا بو و دی هینسانی کهم گامانجه بیروزهش کهه کهمان پیویستی به کی زۇرى بە خوينىدەوارتى ھەيە . كليلى ئەمەش _ رەخساندنى ئەسىيابى فليربتون وخوليندهوارتي يه بنر كه لي كورد. لهمه دا يارمه تيبان بده ن. ئەگەر بە مىن و ھاڤالانىم گەل رزگار نەكرا خۇ كە ھەر كاتىي بىۋبە خاوه نی دهست و قه لهم و خوینده وارتی خیری گهوسیا ده توانی به خۇيدا بىيتەرە و ئازادى خۇي بسىنىي .

جا به فهرمانی وهزاره تی هه نده ران ، گه کادیمیه ی زانستی رؤستی داوای له ئی. گا، گوربیلی کرد که گه لف و بنی یه کی کورد تی دابنتی . کاتنی به دانانی گه لف و بنی که وه خه ریك بتو ئی. گا، گوربیلی چه ند جاریک بیر و رای خوی گوری . له پیشا که ده سی به کاره که کرد نیازی وا بتو له سهر بناخه ی نوسینی گهرمه بی دای مهزریننی ، وا دیاره گهمه ش ره نگه له به ر نه وه بتوبی ، چونکه له تلامار کردنی تیکستی کوردیدا و له لایکولینه وه ی رایزمانی کوردیدا خه ریکی شیره ی موکس بتو و هه ر گه لف و بیسی گهرمه بی به کار ها ینابتو .

با ثه و ثه نه و بنی ثه رمه نییه ی که ئی. ثا. ئوربیلی بن زمانی کوردی داینابق ، یه که م جار ثاکر بنوف کازاریان (لازن) به کاری هنینا و ثه وه بق که سالی ۲۰ دا یه که کمتیبی قوت انخانه ی له ثه رمه نستانی سب نوئیت پنی نوستی آد ثه لف و بنی ثه رمه نییه کهی ئی. ثا. ثوربیلی که بنو زمانی کوردی داینا بربی بو له (۸) پیسی برویان و (۲۸) پیشی کنونسنونانت که گوه دی شیاوی باسه ژماره ی برویان و (۲۸) پیشی کوردی و زمانی ثه رمیه تی نزیکه ی هنینده ی یه کن با له به به به ثه وه که پیشی ته واو بنو نیشاندان و کنیشانی وینه ی ده نگه کنونسنونانته کانی زمانی زمانی کوردی له ثه لف و بنی گهرمه نیدا هم بق بزیه له دیار کردنی ده نگه کنونسنونانته کاندا کنوسپ و ثه کهره نه ها ته ربی به لام پاش ماوه یه له به در جه ند هسکویه ثی شدین بی به ای به و بنیه که که سه در بناخه ی نوسینی ثوسینی

ئهرمه نقی داینابتو ردت کرده و و و ازی لنی هنینا و له سهر بناخه ی نتوستینی روّستی گه لف و بنی یه کی نونیسی بن ننوستینی کوردتی دانیا. له تهرشیفی ئی. ئا. گلاربیلی دا ته و اوی ئهم کاردی پارنیزراود.

ر گهلف و بنی کوردبیه کهی ئی. ئا. ئنوربیلی که له سهر بناخهی نوسینی روَستی هه لیچنیوه له (۳۸) نیشانه ، که (۹) یان بزونین و (۲۹) یان کونسو نانتن پنیکهانوه ی نوسهر بنو دیارکردنی تنیکزایتی ده نگه کانی زمانی کوردتی هه ند کی پیت و نیشانه ی وای داناوه که له ئه لف و بنیسی روسیتیدا نین و به میه ئه و کهم و کورتی به ی پرکردنوته وه و دهرده که ولای کوردتی به پرکردنوته وه و دهرده که ولای ده ناند و بایکه دا وا دهرده که ولای ده که نسونانت.

 نوسینی کوردتی چاك کرا و له تهجروبه دا سه برنه کهوت ، ههروه ها به کار هینانی گهلف و بینی رؤسیش سهر کهوتنیسکی گهوتلا وه ده ست ناهینی . بی گومان به زلار سه پاندنی گهلف و بی و نوسینهان گاکای به که لک و به پیزی لی ناوه شیته وه . سهر کهوتنی توسین و گهلف و بی بلا زمانی کوردتی لهوه دایه که تا چه گهندازه یه که له بار و گاسانه و چهند ده ست ده دات و تا چه راده یه ک ستود به و که سانه ده به خشیت که گهلف و بینی که یا به ستود بلا دانانی گهلف و بینی کی ریک و پیک و گاسان و یه کخراو ، که بتوانی کورد له کلامه کی میله تان نزیک خات وه گهلف و بینی که بتوانی کورد له کلامه کی پیرلاز و چاکه و مه که در به مه راده ی کولتوری گهو میله ته زلار لیک کراو و ههره چه و ساوه یه ی رلاژهه لات به به رزگریته وه و ده سبت به کاری نوی و پیشکه و تن بک ربی و به میله تانی جیهان نزیک بیته وه (۱)

لهسه و خواستی ئی. ئا. ئلاربیلی ئهوه بق ل. مارلاگوللوث له سالی ۱۹۲۸دا ئه لف و بنی یه کی نویتی کوردتی لهسه و بناخهی ئه لف و بنی یه لاتینتی دانا و کورده کانی ئه رمه نستانی سستوثیت به م ئه لف و بنی یه که و تنه بلاو کردنه و می به رهه مه کانیان آ

ئيستاكاركيزاني بهشي كوردتي ئامززكاي ونزوههلاتناسى لينينكراد

⁽٦) بزوانه : ئەرشېقى ئى. ئا. ئۆربېلى ، دەستۇسق « ئەلف و بېيى كوردى » . (نۆسەر) .

کار و بهرهه مه کانی ئی ئا گلوربیلی یان بلاچ اپ ئاماده کردوه و بهرهه مه کانیشی بریتین له : فهرهه نگی کوردتی (شیوه ی ملاکس) ... رؤستی ، ژماره یه ک تیکستی فلالکللاری کوردتی که له ملاکس و چه ند شویدنی که ردانی کار له زمانی شویدنی کی ته رمه نستانی سلافیت نلاماری کردون ، گهردانی کار له زمانی کوردیدا ، بیر و رای ئی ئا. ئلاربیلی سه باره ت به میروو و کولتوری میله تی کورد . . . وه هه ندید کی تر

ا سالی ۱۹۲۸ دهسته یه له لاوانی کورد، که یه کنیکیان نوسه ری که و تاره برق ، له لایه ن کلاملانیستی بارتی کلاملانیستی گهرمه نستانه وه بلا خولاندن نیرران بلا شاری لینینگراد.

که دهرباره ی کورد و میژوی کورد و ژبانی کورد ده یکرد ، ده یوت میژوی کورد سهرانسه رخهانه له پیناوی سهربه خویتی و گازادیدا ، که چی به داخه وه شهم گهله ، نه له هسه رخوینده وار ، به لکو کلالکه خوینده واریشی ههر که ه ، به لام وا گیره ی لاوانی کورد له سایه ی گلا کتلابه ره وه ده رفه تناف بلاهه لکه و تکه له لینینگراد ، له گهوره ترین مهرکه زی زانستی سیو قیمتدا بخوین و ببنه چرای دوار لاژی میلله ته که تان ، به راستی گهو و شه جوان و راستانه ی ماملاستامان له د ل و میشکاندا جیگیربون و ههرگیز و هه تا اه میریان ناکه ین .

گیتر هه ر له و دهمه وه گی. گا. گلاربیلی بق به باوك و ماموستا و هاور بیان . کاتنی له زانستگه ی گریکاران ده مانخویدند هه میشه چاوی لایمان بق ، زلار جار ده هاته زانستگه بلا لامان ، لایی ده پرسین له خویدند ندا چلان ، پیریستیتان چی به ، گاملاژگاری ده کردین . سالی ۱۹۳۱ که زانستگه ی کریرکارانمان ته واوکرد ، من و چه ند هاور پیه کی کوردی ترم به خته وه دی روی تنی کردین و له زانستگه ی گادابی زانکلای لاینینگراد و ه رگیراین ، که لایره به که ماملاستای زمانی کوردی از بی گلاریه کی زلاری ده رباره ی میروی کولتوری کورد و زمانی کورد ی زانیاریه کی زلاری ده رباره ی میروی کولتوری کورد و زمانی کورد ی داین بق ، داینی ، جگه له وه ریبه ربیکی هه کیکوتو و سه رکه توش بو ، له ده رس و تنه وه دا هه میشه هه ست و چه سه ی زانستنی به رامبه ر به

ههند ای جار له دهرس و تنه وه دا پرسیار و رای وا ده هاتنه پیشه وه که ئی. گا. گوربیلی به پیویستی ده زانی و هبه رباری سه رنجهانی بدات ، جاریکیان له گهردانی کاری زمانی کورد تی ده دواین ، ئی. گا. گوربیلی داوای له قوتابیان کرد که ههرچی کاری کورد تی هه یه بینتوسن . من به شبه حالی خوم ، له بیرمه سنی ده فته ری مام ناوه ندیم پر کرده وه . کاتنی ئی. ئا. گوربیلی روانی یه کاره کهم فهرموی همرچی کاری تر ده زانی توماری بکه و دواییش دابه شیان بکه و لایکیان هه لا ویره و گینجا بزانه چه ند جوره کار له زمانی کورد یدا هه ن . . . به م جوره بوی ده رخستم که چه ند جوری کار له زمانی کورد یدا هه نه به م جوره بوی ده رخستم که چه ند جوری کار که در دیدا هه نه . . . به م جوره بوی ده رخستم که چه ند جوری کار که در دیدا هه نه . . . به م جوره بوی ده رخستم که چه ند جوری کار که در دیدا هه یه .

ر وهه ر کهرهسته ی نهو کارانه شم بون که له ناکامدا بوت به سهر چاوه ی نامه ی دوکتوری یه کهم «دروست بونی کاری لایکدراو له زمانی کورد یدا(۷) » /

⁽۷) بروانه : قهنای کوردی ، کورتهی نامهی دوکتیری ، دروست بونی کاری للیکدراو له زمانی کوردیدا ، لینینگراد ۱۹۴۲ . (نوسهر) .

له وتوویزی باسی « ناو »دا کیشهی جینس هاته گلزرنی ، ئی. ثا. ئلاربیلی داوای لنی کردم نفونه نـاوی وا بینمهوه که به شيودي جياواز بهكار بهينريت . ئيتر هـهروا بــه دهم وتوويژهكهوه بوم روَن بووه که له زمانی کوردتیدا جنسی جیاواز ههیـه ؛ بویه که يه كسهر ههر لهو دهرسهدا راى خومم دركاند. ئى، ئا. ئوربيلى وتى: « دوربارهی بون و نهبونی جینس له زمانی کوردیدا هیشـــتا کهس هیچی نه نی توسیوه ، من بسه ش به حالی خسیرم هیچم لهم روهوه نه بیستوه و هیچ نازانم » وه داوای لنی کردم نمونه ی به بینمهوه . به زوردهخه نهوه وولامم دایسهوه که نمستونه کانم جوالت سین و وشهی لاکولان و بازارلین ، ماملاستا فهرمتوی : کورم کولی مهدرلی ، له زانستدا شهرم و مهرم نييه ، چهند نمونه يه كم بر هينايه و ههموشيان نیشانهی جیاوازتی جینسی یان به رونی تلیدابون و هاوزلاکانم دایانه يزمهي پنيكه نين . ئي ئا ئۆربىلى دۆش داما و هننده نهمابو لــه گیژاوی بیر و خهیالاً نوقم بنی، له پر کیشای به ناوچاوانی خلایدا و له هاوزلاکانی خوزیم ۱ « بلیده که بن » ، ثینجا رؤی کرده من و فهرمتری « ثني ، ئيتر » منيش چهند نمترنهيه كي ترم بنر هنينايه وه كه لـ ماله تي ثیزافهدا به ثاشکرا جیاوازتی جینسی نیر و منیان تیدا دهردهکوت. ئینجا ئی. تا. ئۆربىلى كه بۆي رون بۆوه جینس له زمانی كورديشدا هه به پیشنیاری کرد که لهگه ل ئی. ئی. تسوکه رماندا و تاریك دەربارەي ئىزافە لە زمانى كوردىدا بىتۇسىن . ئىمەش لەبەر رۇشنايتى

ا نه کهرهسته یه ی که خوم کوم کرد بووه دو و تارمان توسی :

« نیزافه له زمانی کورد تیدا » و « نیسر و منی له زمانی کورد تیدا » .

ا همردو و تاره که مان له سالی ۱۹۳۳ به هاوکارتی عمره بنی شه مووه بلاو کرده وه / ، یه که میان له گوفاری « شورش و توسین » و دره میان له گیرفاری « شورش و توسین و دره میان له کمین به هیری بلاو بونه و ی هم در و و تاره شهوه بو که بو یه که م جار له میروی کورد ناسیدا هه ست به وه کرا که له زمانی کورد تیدا خاسید تی نیر و منی هه یه و له سهر نهمه حاله تی نیزافه دا هم یه نیشانه ی تاییه تی خوی هه یه و له سهر نهمه ناو دابه ش کرا .

بهراستی نهم کاره نوییه له لایهن نیرانناسه کانه وه پیشوازییه کی گهرم کرا و به دلازینه و میه کی زانستتی درایه قه لهم هیمه شانازی به وه وه ده که ین که نهم کاره مان به رابه رتی و راویژی ماملاستای به رزمان نی. نا. نلاربیلی هینایه به رهه م .

ر ئی. ئا. ئۆربىلى له دەركردنى رۆۋنامەى «رياتازه »شدا يارمەتيەكى دلسۆزانەى كوردىكانى ئەرمەنستانى سۆۋىتى دا/. رۇناكبىرانى كوردى ئەرمەنستان خۆيان به قەرزاربارى ئى. ئا. ئوربىلى دەزانن و زۆر سوپاسى دەكەن بەرانبەر بەو رەنج و ئەركەى كەلە پىناوى دەركردنى ئەو رۆۋنامەيەدا

کیشای و ههر کلوسپ و ته گهرهیه کی هاته رای مشت و مالی کرد (۹) .

می. گا. گلربیلی له سالآنی دوایی ژیانیدا ههمیشه ههر ، خهریکی کادر پنی گهیاندن بتر بنو کوردناستی و بهردهوام پسـپلازانی زمان و گهدهب و منیژو و تهتناگرافیای کوردتی ئاماده دهکرد.

له سالآنی دووه می شه تری جیهاندا ، که سه و توکی گه کادیمیه ی زانستنی گهرمه نستان بق ، باسی گه وه یان هینایه پیشه و ه چون پیویسته میزو و میزوی کولت توری کورد له گام توک زانستیکانی گه کادیمیه دا بخویدندرین . گه و بق له ریاگای هه و آن و ته قه لای گی. گا. گلاربیلی یه و ه گام توک گهده بیه کانی گه کادیمیه می زانستی گهرمه نستان چه ند زانایه کی کورد دامه زران ، وه الله : حاجی جندی ، گهمینی عه قد ال ...

⁽۹) ن ۱۰. ۱۵ للیکسسایان ، بیبلبوگرافیای کنتیبی کوردتی سسۆڤنیتی ، یهریثمان ۱۹۱۲ ، ل ۱۲ ـ ۱۳ . (نترسهر).

(ماردین) و متلامار کردبق تیکسته کان به شیوه ی ناوچه ی ماردین که له کوردستانی تورکیایه . پاشکلا فه رهه نگلاکید کی کوردتی _ رؤستی له گه ل دایه . له پیشه کی نهم کتیبه دا نی . نا . نیربیلی نهم تیکستانه ی بلا لیک لالینه و هی زمانی کوردتی و دیالیک کته کانی به سه رچاوه یه کی به نرخ و پی ستود له قه لهم داوه (۱۰۰) .

ثی. ثا. ئۆربیلی زهجمت و ره نجید کی زوری تری به پیاچونه و فهرهه نگه کوردتی به ـ روستی به کهی چهرکه زی به کوشدا کیشاوه و پیشه کییه کی جوانی بو نوسبیوه و زانایا به باسی زمانی کوردتی و موفره داتی به شه دیالید کتی کورده کانی ئهرمه نستانی تیدا کردوه و لهوه ش دواوه که فهرهه نگه که چه ندی دهور له پیشکه و تنی روشنبیرتی کوردی ئهرمه نستاندا بینیوه و ئهم دهوره ش بایی چه نده (۱۱)

⁽۱۰) بزوانه : بیشده کی بو کتیبی « نیکستی کوردی » ـ ه مهکس ه لننینگراد ۱۹۷۹ . (نوسهر).

⁽۱۱) بزوانه : پیشه کتی بو و فهرهه کمی نوردتی ـ رقستی ه ـ چهرکهزی

به کـو ، موسکو ۱۹۰۷ . (نوسهر) . شمم کاره ی چهرکهزی

به کـو یه کیم فهرهه نگی کوردتی ـ روسییه که دوای شورشی نو کتوبهر

چاب کراوه/. ثهم فهرهه نگ بریتبیه له (۱٤) ههزار وشه ی کوردتی و

پاب کراوه/، ثهم فهرهه نگ بریتبیه له (۱٤) ههزار وشه ی کوردتی و

کورته یه کی ریمنزمانی کوردتی داوه . ههرچه نده لهم کاره دا گهلیاك

ناته واوی هه یه ، وه ك شینواندنی به شه کوردیبه کهی به وشه ی روستی که

به هیچ جوری که زمانی کوردیدا به کار ناهینرین ، یاخود که و کورتی =

ئی. ثا. ئۆربىلى له كاره زانستنيكانىدا كه دەربارەى كولتورى مىللەتانى پشت قەنقاس و ئاسياى بچتركى كۆڭيوەتەوه، زۆر جار باسى دەورى كوردى كوردى ، وهكو : دەورى كوردى شەلاحەددىنى ئەيوبىق و كەرىم خانى زەند . . . ى به سەربەرزى ھىناوه و لەو دەوره كرنگانەيان دواوه كە لە مىزۇكى رۆژھەلاتى ناوەراستدا بىنيويانه .

له پیشه کتی کتیبی « یادی سه رده می روستافیلی ه دا ، شاعیری مه زنی کورد ـ نه حه دی خانی ـ به رهه مه کهی و ه بیر دینیته وه / جا سه باره ت به مه ئی. ئا. ئوربیلی نوسیویه ده لای : « ئه و (ئه حه دی خانی ـ قه ناتی کوردو) رو له ی ئه و گه ایه ، که هیسیج کات فه رمانزه و ایتی خوی به خویه و ه به بینیوه و ه م رئه مه شه که بوه به سونگهی له بیر چونه و ی و بشت کو بی خستنی ، ئه گینا کنی ده وری ئه وی له کولتوری روزه ه لا تدا بینیوه . چه ندین رو له ی ئه ساله تانی تردا توانراو نه وه و ناوی زور شاعیر و هو نه رمه ند و قاره مانیان که جیمی شانازی میلله تان و نکراوه و به ردی خراوه ته سه ره ۱۸۰۰ .

ر ئی. ئا. ئۆربىلى نرخىكى بەرزى بە كولتتورى مىللەتى كورد دابق .

له شهرت و لینکدانه و می مانای هده ندی و شده ه به لام له که لُ ثه و مشدا جیدگیه کی دیاری له کوردناستی سوّقیندا مه یه . (و مرکینز) .

⁽۱۲) بزوانه : کتیبی د یادگاری سهدمی روستافیلق ، ۱۹۳۸ ، ل • .

⁽نۇسەر) .

له ولآتی نیمه یه کهم که سکه به شیرویه کی راسته قانی و به رز و زانایانه نرخ و گرنگتی به رههی نهده بی ـ « مهم و زین »ی شاعیری مه زنی کورد نه جمه دی خانی دابتی ئی. نا. نیر بیلی به . نهم پیاوه ناوی نه جمه دی خانی له ریزی شاعیرانی مه زنی وه ك : (فیرده و سستی و رؤستافید لی اناوه . ر

⁽۱۳) بزوانه : ئەرشىقى ئى. ئا. ئۆربىلى ، دەسنۇس « دەربارەى فەرھەنگى كوردى » . (نۇسەر) .

له وترویزیکی دو قولیدا _ واته ئی. ئا. ئوربیلی و خوم - که له هدندی کیشه کوردناستی دهدواین ، ئی ئا. ئوربیلی دهرباره ی ئاماده کردن و پی گدیاندنی کادری کوردناستی و دامهزراندنی مهلبهندی کوردناستی هینایه پیشه وه : به جی هینانی ئهم کاره له سالانی ۶۰ و کوردناستی هینایه پیشه وه : به جی هینانی ئهم کاره له سالانی ۱۹۵۰ دا کرا به کارگیزی ئاموژگای روژه لاتناستی لینینگراد و به مه وه دی هینانی کارگیزی ئاموژگای روژه لاتناستی لینینگراد و به مه وه دی هینانی ئاواته کهی سانا بق ئی. ئی. تسو که رمانیش که ماوه یه گ بق له (قیلنوس) له کوردناسه کان ، ئی. ئی. تسو که رمانیش که ماوه یه گ بق له (قیلنوس) له ئاموژگای زمانناستی کاری ده کرد له سالی ۱۹۵۱ دا گزایه وه لینینگراد ، ئاموژگای زمانناستی کاری ده کرد له سالی ۱۹۹۱ دا گزایه وه لینینگراد ،

⁽۱۵) بزوانه : سهرچاومی ناوبراو ، کــتێبی « یادگــاری سهدمی روستاڤێلق »، ل . ۷ . (نوّسهر) .

ئه وانیش له گه ل کلامه لی کوردناسه کاندا وه کارکه و تن . ئینجا له پاش ماوه یه ک چه ند کادر لاکی نوخی ئاماده کران و ژماره یه ک قوتابی بلا خولیندنی دو کتلارا په سند کران ه

ساڭى ١٩٥٩ ئى. ئا. ئۆربىلى فەرمانى دامەزراندنى بەشلى کوردتی ده رکرد ۱ «له به رپیویستی ریاك و پیك مه نسور اندنی پلانی ئاملاژگاکهمان ... فهرمانم دا له (۱)ی مارتی سالی ۱۹۵۹ دوه دهستهی کوردناسان ، که له بهشی تیرانن ، جیا بکرینهوه و به شیوهیه کی سەربەخۇ و بە سەرۇكايەتى خۇم دايمەزرېزېن . . . ئەو دەستەيەش ا ئەمانەن : كارگىيران _ ق. كوردى ، ئى. ئى. تسوركەرمان ، م. ب. رودېنکلو ، ژ. س. موسیلیان ، ئی. ئا دیمنیتیف ، وه قوتابیسایی دوكتورا _ ئى. ئا. مىمىرنوقا ، ك. ئەيسوبى ، ز. يستوسسوپۇكا ، الإردیخانی جه لیل و اله رکی الایکو لینه و می هه مق کیشه کانی میزو و کولتور و زمانی کوردتی دهخریته نهستنی شهم دهستهیه ه (۱٦). کوردناستی به شدیوه یه کی ریک و پیك گهشده پیدا و بهرهو ينشهومي برد .

جا لهبهر روزناکی شهم باسهدا وا دمردهکهوی و رو*ن*

⁽۱۱) ئەرشىقى ئامۆزگاى رۆزھەلاڭناسق لېنىنگراد ، بەش ۱۵۲ ، ر ۲ . (نۆسەر) .

ده بیته و ه که که کادیمی ئی. ئا. ئوربیلی کنی بوه و چی ده وریکی گرنگ و بالای له میژوی کوردناسی سلافیتدا گیزاوه و ناشکراشه که کوردناسانی سلافیت چه ند قهرزارباری ماملاستای به رز و به ریزیانن .

.

_ ملخص المقال _

ى. أ. اوربيبي والدراسات الكردية

العضو العامل: الپروفيسور قناتي كوردو ترجمة وتعليق: د. عبد الرحمن معروف

ان للاكاديمي يوسف أبكاروفيج اوربيلي دوراً خاصاً في وضع الحجر الاسكاس لصرح الكردلوجيا في الانحاد السوفيتي ولمركز الابحاث اللفوية والادبية والتاريخية والتراثية للشعب الكردي في لينينگراد .

وفي معرض الحديث عن العلاقات الكردية الارمنية لايسع الاوساط العلمية لارمينيا السوفيتية الا أن تسجل لنخبة من ابناء الشعب الارمني ماقدموه للشعب الكردي من الخدمات الجليلة وفي طليعتهم خ. أبوفيان ، اول من كتب في علم الاثنوغرافيا الكردية ، وي. ل. لالايان الذي سجل في مذكراته الكثير من مآثر الشعب الكردي الجمالية والاجتماعية في ارمينيا التركية ، والبروفيسور س.ي، يكيزاروف ، ناشر موجز تاريخ اتنوغرافي لكرد يريڤان ، وآكوبوف كازاريان (لازو) واضع اول كتاب مدرسي للمدارس الكردية في ارمينيا ، و ي. أ. اوربيلي مؤسس مدرسة الكردلوجيا السوفيتية

ولا يسم الشعب الكردي الا أن يعترف للشعب الارمني بما اسبغه عليه علماؤه الأعلام من فضل، ويدين له بما يزيده فخاراً ويكلل جبينه بالغار.

لعل الدراسات الكردية تمتد جذورها الاولى الى الاعوام الماسية باقتراح من ذ. يا. 1911-1911 حين اوفدت اكاديمية العلوم الروسية باقتراح من ذ. يا. مار ، الاكاديمي ي. أ. اوربيلي الى منطقة مكس في ارمينيا التركية لدراسة اللهجة المكسية للغة الارمنية وتعلمها ، الأمر الذي حمله ، وهو في غرة دراساته ، على امعان النظر في خصائص اللغة الكردية التي كانت هي الأخرى تعايش اللغة الارمنية في المنطقة ذاتها .

لقد جمع اوربيلي ثمة بعض النصوص الكردية ، ووضع قاموساً كردياً _ روسياً ، يقع في (١٥) ملزمة ، اردفه بملحق في تصريف الافعال . الا أن الحرب العامة حالت _ للاسف _ دون أن ترى اهاله تلك النور ...

ومنذ عام ١٩٩٤ حتى عام ١٩٣٠ كان اوربيلي يدرس اللفة الكردية في جامعة بطرسبورغ ، وعلى الرغم من تزايد مشاغله عقب ثورة اوكتوبر قانه لم ينصرف عن التدريس وعرف دراسة للواد القول كلورية واللغوية الكردية . فقد قام سنة ١٩٢٧ مجولة في المناطق الكردية بارمينيا السوفيتية وجمع نصوص «مم و زين » و « ليلي ومجنون » .

وبما تجدر الاشارة اليه أن قاموسه الكردي ـ الروسي انما يضم طائفة كبيرة من للفردات اللغوية التي تخص التراث والحياة الزراعيــة لمنطقة مكس ، والتي تدل في مجمل خصائصها النحوية والصرفية على أنها أقرب الى لهجة حكاري . ثم انه يعد بين جملة القواميس التي وضعها المستشرقون في مفتتح القرن العشرين حملا فذا ، رتبت مفرداته ترتيباً هجائياً ، خالفاً لما هو مألوف في قاموسي لرخ ويكيزاروف من ايراد صيغة الحال الفعل مستعيضاً عن ذلك بتكريس الملحق لهذه المهمة مجناً وتحليلا لاحوال المتمدي واللازم والبسيط والمركب من الافعال . ومما يذكر ان أرشيف اوربيلي ما زال يضم مخطوطة كتاب للادب واللغة الكرديين يرجع تأريخها الى سنى تدريس اللغة الكردية في معهد الاستشراق ببطرسبورغ لسنا ندري لم لم يطبع يومئذ ؟

ومن نشاطات اوربيلي بهذا الصدد محاولة ترتيب انجدية كردية اثارت فكرتها رغبة بعض الجمعيات والمنظات بكردستان تركيا خلال الاعوام ١٩١١ في وضع انجدية كردية تغني عن استخدام الحروف العربيسة التي لم تكن تفي بمتطلبات الاصوات الكردية وتوكيداً لهذه الرغبسة اوفدت احدى الجمعيات الكردية في منطقة (خوى) ممثلها ، عبدالرزاق من احفاد الامير بدرخان الى بطرسبورغ يرجوها العمل على وضع انجدية كردية ، ومن خلال حديث اوربيلي يظهر مدى تعاظم الوعي القوي الكردي في تلك الفترة ومقدار تنامي بالشعور بضرورة التحرر من نير السلطنة التركية في شخص عبدالرزاق الذي كان قد هرب من زنزانات السلطان ، حاملاً معه قيوده واصفاده ، يستشهد بها حيثما حل على ما كان يعاني منه احرار الشعب الكردي يومذاك من ظلم وعنت وعسف ، كما يظهر مبلغ اهتمام المئقفين الكرد

لتلك الفترة بالجانب التعليمي طريقاً للتحرر القومي .

وبناء على أمر من وزارة التربية كلفت اكاديمية العلوم الروسية الوربيلي بترتيب الجدية كردية . فقد بدأ اوربيلي عمله اول الأمر ، معتمداً الابجدية الارمنية الساسا ولريما كان لاستخدامه الابجدية الارمنية في تسجيل النصوص الكردية المكسية وابحاته ودراساته بادى ، ذي بدء أثر ملحوظ في اعتمادها .

على أن الابجدية الارمنية تلك انما استخدمها (لازو) اول مرة سنة ١٩٢٠ في وضع اول كتاب مدرسي للمدارس الكردية في ارمينيا السوفيتية .

أما الابجدية فقد كانت تتألف من (٨) حروف مصوتة و (٢٧) حرفًا صامتاً . ولعل مابين الاصوات الكردية والاسوات الارمنية الصامتة من التقارب الى حد كبير ما اعان على سهولة وضعها . غير ان اوربيلى نفسه انما الغاها بعد فترة ، فوضع أبجدية كردية أخرى على أساس الابجدية الروسية . أما الابجدية هذه فقد كان جاعها على أساس الابحدية الروسية ، و (٢٩) منها صائتة . خلا ما اضافه المؤلف من بعض العلائم التي لا وجود لها في الابجدية الروسية . ولكنها _ بله قاموسه الكردي _ الروسي الذي كتبه بها _ لم يكتب بها شيء آخر ولم تنشر . وقد كتب كافة آثاره الاخرى حول الدراسات الكردية بالابجدية اللاتينية ويبدو أنه استقر رأيه في نهاية المطاف على اختيار الابجدية اللاتينية كافضل هجائية واوفى ابجدية بمتطلبات الاصوات الكردية . وعلى هذا الاساس وضع ل. ماروكولوف ابجدية اللاتينية

كردية جديدة نشرت بها النتاجات الكردية في ارمينيا السوفيتية.

واليوم وقداعد معهد الاستشراق في جامعة لينينگراد نتاجات ي. أ. اوربيلي لتجد سبيلها الى الطبع والنشر وهي:

- ۱ قاموس كردي (لهجة منطقة مكس) ـ روسي.
- ٢ طائفة من النصوص الكردية جمعها للؤلف من منطقة مكس
 وبعض مناطق ارمينيا السوفيتية .
 - ٣- تصريف الافعال في اللغة الكردية.
- ٤ آراء ونظرات ي. أ. اوربيلي بشأن تاريخ الكرد وتراثه ...
 ومواد أخرى .

وختاماً فان لـ ي. أ. اوربيلي من الفضل على الشعب الكردي في دراسة تراثه والسعي لاحيائه مايستحق منه كل اكبار واجلال .

.

بوژاندنه وه ي زمان

ئەندامى كارا : ياكيزە رەفىق حيلمى

زمان و ه ک مرزق گیان له به ره دوزی ، دوژی ، دومرنی ، دوری ، دومرنی ، له ماوه ی ژیانید ا و ه ک مرزق ساغ و ناساغ ده بی ... لاواز ده بی ، به لکو ده ردی گران گرانیسش ده کرنی ، لهت لهت ده بی ، زاری تازه و پهراکه نده ی لی پهیدا ده بی ، زاری سهرده می هه ل ده دا و به رز ده بیته و و ره کی پته و چهسپاو ده بی و ، ده بی به شالتی گه و زمانه که لیمی ده که وینه و ، و لقه کانی تسر له ده وری به مسلخ و مه غزی ده ژین و له ره چه له کی ده تروینه وه .

ههر وه اله مرزقیش زمان دهستور و رنی و رنیچکهی تایبه آنی خوی هه به که له مردن دهی پارنیزلی، و ناو به ناوگزی ژبانی هه ل ده کاته وه و دهی بوژنینیته وه ، تهگینا کنوسیسی ته و تنوی دنیسه رنی که ناوی له کایه دا نه هنیآنی و به تاسانی بی هه کیونی

ثهم دهستترر و رغی باز و رنیچکانهی زمان، وه ک چوارچیوهیه کی هدلکه و تو که زلار دوره له دهست کرد و دهست کارتی زمان له

قالْبنیکی سهربهخنری تایبه تی ده کرنیت و رئیگهی نهوه ده کرنیت که له رئیی نهو کوسپانه ی رئیسی ژبانی لنی ده کرن رهسه نی خنری بدنوزنینی .

ر به سه رنجیکی زانایانه ی زمان شوناس ، تاشکرا ده بنی که زمانی کوردتی یه کیسکه له و زمانانه ی که قالبیکی فراوان و به پیزی بر ویان و بوژاند نه وه کی سازکردوه که له تنی هه ل کیشی دو قالبی ناسراوی زمان پهیدا ده بنی ، ته ویش (قالبی لکین _ Agglutinative الساقی) . (قالبی داریش _ Analytie) . (قالبی داریش _ الساقی) پیك ها توه /

واته زمانی کوردتی دهنوانی بر سازکردنی دهستور و رخیبازی ژبانی ، و ههروهها بروژاندنهوه لهم قالبه زمانهدا به ستوکتی و تاسایی و بنی مهترستی ههلستوزنی و بنوژیمتهوه(۱۰).

ثینجا له کاتیکدا زمانیك وه زمانی کوردتی، له کوری پیش که و تن دوربکه و پنهوه و کرژ بنی ، و له کار بکه و بی و له ناو خویدا بچروستی ، زمان شناسانی ئه و زمانه ده که و نه پشکنین و ئه و قالبه ی تییدا به یدا بوه و ده ژی و دهستور و رای بازه کانی به سه رده که نه وه و ئه وه ی له گه دایه ساریژی ده که ن و شه وی له کار که و توه ده ی بتوژی ته وه و رکی رون ده که نه وه . له م کاره دا وردتی و چالاکتی و

⁽۱) زمان له رقی دمستور و رخی بازی په بدا بون و ژبینه وه ده کر نیت به چوار به شه وه ۲ ــ زمانی لکین ـ Agglut الصافیة ۲ ــ زمانی داز نیر داز نیر Isolating عازلة ٤ ــ زمانی لیک دراو Polysynthtic ترکیبیة

دوربینتی و دهسه لآتی زانایانه ی به رز له زمانه که دا زلار پی ویسته . . دلستوزتی و هه لپه و له خلار اپه رمتون ، زمانه که ده سیر لینتی و له قالبه کهی خلای ده دا ، که قالبه کهی خلای ده دا ، که گهمه ش زلار ترسناکه و له باتی نهوه ی ببتی به هلی بوژاند نهوه ی زمانه که رایه لی ده پچرینتی و به لکو ده بتی به هلی فهوتانی .

وه و تمان زمانی کوردتی زور به گاسانی له دو قالبی زمانی ناسراودا دهسور دیتهوه ، واته دهستور و رخی بازیر کی زور بهریان و به پېزې هه يه بې تهو مي ههر له ناو خويدا به تيرني ههمتو پي ويستيکي بیر و هلاش بگریتی خلای و باسی بکا ، ته نها نهوهیه له بهر که ته رخه می خاوه نده که ی چروَسهاوه و پنی ویستی به بترو انه وه یه ... دهستتور و رخیبازی ثهم دو قالبه زمانیهش زانراون و تاشکران له نيو زمان شيناساندا! واته ئهوالهي له زانستي زماندا شاروزان. نهك ئەوانەي شارەزاي زماني كوردېن 1 دەيزانن 1 ھـەرچەند بالا و بهرز بنی زانینی زمانی کوردتی ، بنی شارهزایتی له زانستی زمان ، هەلەيە ئەو شارەزايە لەكلارى بۇۋاندنەومى زماندا بكەولاتە رمبازى . چونکه ههر زمان شناسه نیوانی دهستتور و رنی بازی زمان بدلاز پتهوه به پیمی گهو رخی بازانهی بلای دانراوه نهك به پیمی لیك دانەوەي سىلەربەخۇى خۇى ! بەلى ... دەشتى ... ھەندى رىياز به دی بکات ، به لام به و پینه یه کی نازیک و ناساز و بنی سهر و پنی و پچزپچز ... که ماوه یه کی دور و در پژی پنی ده خایه ننی و می نجامد کی

ئەرتىز ناگەيەنتى ، و دەش بىلى بەسەريەشە و كىلىچەڭلىك بىرى كە ھەر سەرى لىلى دەرنەكات ...

زانستی زمان زانستیه که بهرهه می صهده ها زانای زمانه و تهرخانی صهده ها روز و شهوی لین دانه و و گان و گور و بهراورد و دهستور سازییه و بوه به رخی رهوی کی راست و رهوان ، پنی ویسته بر تهوانه ی دهست درین ده که نیو زمان و رمبازی تیدا ده که ناگاداری دهستور و رخی رهوی نهو زانستیه بن . نه که خویانه وه خویان به اویژنه نهم گومه قوله و نقوم ببن !

زمانی کوردتی به پنیی نمو دو قالبه زمانیهی تیایاندا ده ژی دهستوری ژیان و بوژانه وهی خلای داناوه و زلار به ناسانی زمان شناس ده توانی همتویان به سه کاته وه و نموی له گه زدا نه ماوه بیخانه وه گه ز و به کاری بهنینی بلا بوژاند نه وهی زمانه که . للره دا زمان شناس ، شاره زا ده زانی له کونیوه ده س به رای و له کونی بوهستنی و چلان بم تولانه به م لا و نمو لادا سور ناخوات و له به رتیشکی رونی زانستی زماندا به دانایتی و ژیرتی و پسپلازی ده جو لایته و هه نگاو به هه نگاو و پله به پله کاری خلای ده به به جلاره ماوه ی که متر ده خایه نای و هه له ی که متر ده کا و به نمه به روی ده و ساغ تر ده کا . له وانه ی بنی رای ره وی زانستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناستی زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناست و ساغ تر ده کاری ده کاری ده کاری ده کاری زمان خلایان له م گلامه ده ها و نور ناست و ساغ تر ده کاری در کاری در کاری ده کاری در کاری

زمان ودك وتمان كيان لهبهره ، ههمتر زمانيك ميروى زياني

خوی هه یه که له کاتی په یدا بونیه وه و ناسینیه وه ده ست پی ده کات تا شه و کاته باسی ده کریت تیادا. له ماوه یی ثه و میزو و و داره وه شه هم تو گیان له به ریک هه متو جوره به سه رها تیکی ژیانی به سه ردی ه وه شه نه خوشتی و ساغتی ، کرتی و لاوارتی و زاری تازه ی لای په یدا ده بی ، هی کونی ده فه و تی ، و شه ی بیکانه ی تای ده کوردری ، خو مالی بزر ده بی ، گه ردانی له رایه ل لاده دا ، ده نگی ده کوردری ، ده نگی تازه ی تیک به پیکانه که ی اله به و تی کوشین بو بتو ژاند نه وه ی و بیک کیشین ده ستوری رای زمانه که ی ، و تنی کوشین بو بتو ژاند نه وه ی و تنی کوشین بو بتو ژاند نه وه ی میروی تازه ی به به رداکردن ، پی ویسته ثه و به سه ده اتنانه ی میروی ژیانی بزانریت و رون بکری ته وه .

لا په را نه دا ده تو اننی بگاته سه و جاوه ی رونی زمانه که و رای زمانی ساغ و پته و ، و په سندی بدلاز لاته و ، گینجا ریزی کا له سه رکاغه زا .

لایر ددا زمان شناس کو پیرانه ناجتو لایته وه ، سنی رخی ردوی داناوه بلا خلای و به بنی هه له و دهست کوتان دهیان کرایت و زمانی ناوبراوی پنی ورد ده کاته وه . نهم سنی رایگه یه نهمانه ن :

۱ - ۱ لای کو لینهوه ی زماحی له دیمه بی تهمزودا که به شیکه له زانستی زمان پیی ده لین : Discriptive .

۲ ـ کی کو لینه و می میروی زمان که نه ویش به شیکی تایبه تی تری زانستی زمانه و له میروی ژبانی زمان ده کو لیته و و پیی ده لین :

Historical Philology.

۳ لی کو لینهوه می بهراوردی زمان که زمان و زاره کانی بهراورد ده کات ، یان له ناو خویدا ، یا له که آن زمانانی هاور دسه نی یا بیرگمانه ... بهم به شه زانستی زمانه ش ده لین : ... Comparative Philology.

زمان شناس لهم سنی ریمگهیهی زانستی زمان سنتوری بنر اشکورا کردون . له ههمتر گزشههی زمان ده کنولنیته وه که انه و کنوشانه ش انه ناشکورا کردون :

۱ کیشه ده نگهکانی زمان و ههٔل کهوتنیان و شوینی ده ربزین و چونیان ، هوی تیك ده ربزین ، ژماره یان ، لاک چونیان ، هوی تیك چون و گال و گوزیان ..هتد بهم بهشهی زمانیش ده لین :

(زانستي دهنگ _ دهنگ سازتي _ علم الاصوات اللفوية Phonetics)

۲_گزشـــهی هه ل که و تی وشهی سه ره تا ، دازشتنی وشهی تازه ، و کنیش و سه نــگی وشه و ته رازؤی کنیشه کان . به م به شه یش ده لاین : (زانستی وشه ــوشه سازتی ــ علم المفردات Morphology).

۳_ گزشـــهی دازشتنی رسته و دهوری وشه له رسته دان بهم بهشهش ده گین : (رسته سازی ـ نحو اللغة ـ Syntax)

با بگهرینیه و سهر زمانی کوردتی و رئی رهوی لنی کولینه و بو بوژاند نه وهی رمانی کوردتی له دو قالبی زمانیدا شوینی خوی کردی ته و و الله دهستوری هسه و در گرنوه بو باراستنی خوی له فهوتان ، و دانانی رایه لی بنساغه ی دهستوری رئی زمانتی ... نهم دو قالبسه شیه کینکیان قالبی زمانه لکینه کانه نه وی زمانه داری و دانایی دایش نه و ده کینکیان قالبی زمانه لکینه کانه نه وی تر قالبی زمانه داری و که نه داری و دانایی گهوره ی هندو نه ورویتی و به تایبه تنی له به شی نیرانیه از نهم خیزانه شی گهایی هه نه که نه و همتو زمان شناسه کاندا ناسراوه و زانواوه و تایدوی که دی کردنی له هه و زمانی خرمایه نی به و خیزانه ده نوین نینی به دی کردنی له هه و زمانی که اینی به و خیزانه ده نوین نینی به دی کردنی له هه و زمانی که نامی نیاسه که نامی به ده نوین نینی به و خیزانه ده نوین نینی که نامی نیاسه که نامی نیاسه کوردنی به و خیزانه ده نوین نینی به و خیزانه ده نوین نینی به و خیزانه ده نوین نینی که نوین نینی که نامی نیاسه که نامی نیاسه کوردنی به و خیزانه ده نوین نینی که نامینه که نامی نیاسه که نامی نیاسه که نامینه که نامی نیاسه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامی نیاسه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامی نیاسه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامی نیاسه که نامینه که که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که که نامینه که نامینه که نامینه که نامینه که که که نامینه که نامینه که که که نامینه که که که نامینه که که که نامینه که که که که که که نامینه که که که که که که که که که که

نینجا نه که ر زمان شناسیک ویستی زمانیکی وه ک کوردتی له همی گیشه که وه و اته ده ناک ، وشه ، رسته ، ساغ کاته وه ، نه و ده ستورانهی به تایبه تی خیزانی هندو نه ورویتی و به ش به گیرانیده

له لایه کهوه و نهو قالبانهی زمانه که تیسایاندا مهیوه ورد ده کاتهوه و به کویرهی نهو رایه له و کیش و ترازوانه زمانی کوردتی ده پیومی ، و بناغهی دهستوره کانی داده نی .

/ بر نمترنه ده نگه کانی زمانی کوردتی به پیبی زانستی زمان ، زمانه هندوئه وروپاییه کان زلاریان ده نگی قورگیان نیسه وه ك (ح) . (ع) ، ده نگی بن قورگیان هه به وه ك (ه _ هه منه) و (ه) . ئه گهر ها تو و شه به کی بیسگانه ئهم در ده نگهی تیدا بر ده ی گرلان به (ه . هه منه) یا (ه) ع = هه منه وه ك عین = ئین . عراك = ئراك . همر = ئوم . ح = ه = وه ك حمار = همار . حیوان = هیوان . حدیث = هدیث . که چی ده بینین ئهم روداوه له کوردیدا رونادا و ئهم دو ده نگه به ئاسانتی ده رده بردرین له کاتیکدا که له (فارستی)دا که هاور هسه نی کوردییه ده گرزدرین . ئه مه روداوی کی (فارستی)دا که هاور هسه نی کوردییه ده گرزدرین . ئه مه روداوی کی (فارستی) به زانای زمان له سه ری ناوه ستنی بنی ورد بر نه وه و ده گرزیت که میزوی زمانه که دا به به گیرانیه کان و زمانه سامیه کان ده گاته های به راوردی کی میزوی فارستی و کوردتی له ده نگ کرزیندا .

ههر وا به دیمهن و روالهت کوردتی زان ده لی ده نگی (ذ) و (ث) له کوردتیدا نیه له کاتیکدا نهم دو ده نگه له زوربهی زمانه هندونه وروپاییه کانی هاوخیزانیدا هه ن . به لام زمان شناس بهم دیمه نه دلی ناو ناخوانه و و به راوردیکی زانایانه ستوزیک ده خوا له ناو

زاره کانی زمانی کورد تدا و ده بینتی نمم دو ده که له زاری همورامیدا (ماون) و دیاره به سه رهایی میژو له زاره کانی تردا فه و تاندونی و گوزیونی . لیره دا زانای زمان به هوی زانستی ده نه و به راور دی ده نه که کانی زمانی کورد تی به در بیژایتی میژو بوی ساغ ده کاته وه که نم دو ده نه له په په کی دیرینی میژوی زمانی کورد تی ره سه نبون و مانه وه یان له همورامیدا نه که همر ره سه نتی نمم دو ده نکه له زمانی کورد تیدا ناشکرا ده کا به لکو به لگه ن بو نه وه و دامتی به کون ترین زاری کورد تی بزانریت .

دیسان به دیمه و روالهت له و زاره کوردیانه ی هاتونه نوستین له کومه لی ناوه و استدا ده نگی (ش) (س) (ط) نیسه و له زاره کانی کومه لی سهرو ده نگی (لّ) نیسه به لام نه که و وردبینه وه ده بیندین ده نگی (ش) ، وه ک فنگه و تافیگه (س) وه ک صده ، صال (ط) وه ک شسط له که لی وشه ی په تی زاره کانی ناوه و استدا ماون ، به لام به زور مردار کراونه وه چونکه ناشی له که ل فارستدا لایکی نه کردو ته وه له نوستیندا و له بهر نه وه ی نوستینی فارستیدا به دی نه کردون فه رمانی داوه بکرورین و له نوستینی فارستیدا به همروه ها له کوکردنیشدا ورده ورده به و تین ۱ . زمان شناس نه مه په سند ناکا و چون ده نگ که به رهوانی دیشه کوی ی توماری ده کا و ده کورد ی اله فارستیدا ره سه ن که وا بو ده بی بخرینه نه لف و بیستی کورد تی یا له فارستیدا نه بن ، باشتر چونکه نه مه به لکه ی

سهر بهخنریتی کوردییه و له فارستی جودا دمکاتهوه .

بهم جوره زمانشناس له ههمتر ده نگیسکی زمانی کوردتی ورد ده بینته و به راوردی زاره کانی کون و تازه ده کا له نیو خویاندا و له که ل زمانه هاوخیزانه کانی تاوه کو به ته واوتی ههمتر ده نگیسکی بهر گویی ده که وی تومار ده کا و ساغی ده کاته و گهوسا گه لف و بینی ته واوی پر به به ری خوی بو داده نی . به لام کوردتی زان هه ر له چوارچیوه ی ته سکی به رچاو و رواله تی زمانه که ده ستو زینه و به به ره همیشه به رهه ی کرچ و کاله و په رش و بالاوه و بی رایه ل و شیرازه یه .

دیسان وه ک و تمان زمان شناس به ناسانتی ده زانتی له چه قالبه زمانیه کدا له لایه ن (وشه سازتی ـ Morph) یه وه ، بر ده ستور کی له زمانی کوردیدا بگه رخی . چونکه ده ستوری وشه سازتی له چاو زمان شناسدا به گویره ی قالبه زمانیه کان رؤن و ناشکران ، و به سه رنجینکی ورد له زمانی کوردیدا بری ده رده که ویت له کام قالبدا خوی گرتوه و مه یوه . و بنی سهر لنی شیوان هه متو کیش و ته رازو و رایه فی و میرازه یان ده دوای یه کوردتی زان ده بنی راو له تاریکیدا بکا و هه ر ده مه شتینکی به کوردتی زان ده بنی راو له تاریکیدا بکا و هه ر ده مه شتینکی به ده سته وه بنی .

زمانی کوردتی وهك به دیمهن دیاره، و به سهرنج و وردبتر نهومی زمانشناس ساغ بلاتهوه. وهك ههمتر زمانلیکی ناسراو و توسراو دؤ

104

جور وشهی سهره تایتی تیدا هه ل که و توه ۱۱ سناو الاسم The noun. به هه متر به شه متر به شه متر کات و که ردانیه وه .

ثهم دو جوره وشه به له سهره تادا له شدیوه ی ساده و برگه ی کورت ، یه ای یان دو پهیدا بون له دوایقدا پی ویستی به کار هینانی زمان ، و دامان له سهر وشه ی تازه و زور بو مه به و و اتای فراوانتر ، هم زمانه له ناو خویدا که و توته زا و زخی له چوارچیوه ی قالبیک تاییه تیدا که تیادا مه یوه و پیلی ناسراوه ... هه ندیک نهم قالبه ی به لکاندنی بو کهی تازه به وشه ساده که وه سازاندوه و بو که که ی کویره ی پی ویست و و اتا و سروشتی زمانه که ناوه به پیش یان پاش وشد ساده که یا کردویه تی به ناو ناخن بوی . زمانه هندو نه و روویاییه کان له مشیوه یه سی دیان زور و درگر توه و زور به ی زمانی نه م خیزانه به (زمانی لکین ـ الصافیة) داده نرین . و داك نه لمانتی و نینگلیزی و همروه ها فارستی و کوردتی .

ههروه ها ههندلایکی تر له زمانان به گولاره ی تهرازو و کلیشی تاییده تنی بناغه ی وشه که یان گولایوه به هلای یان گولاینی ده نگ بر ولاینه کان یان زیاد کردنی چهند ده نگیک _ یه ک یان زیاد تر یا خود به گلولاینی ده نگ و زیاد کردن . به م جلاره قالبه ش و تراوه (قالبی دالایش _ اشتقاقی) و که تایبه تیه تنی زمانه کانی (عهره بستانن _ دالایش _ اشتقاقی) و که تایبه تیه تنی زمانه کانی (عهره بستانن _

سامیه کان (۲)

دیسان زمانی کوردتی لهم تالبهش ستودی و درگرتوه و بنز زا و زیی، گه لیك كیش و تهرازوی داناوه به تایبه تی بی دارشتنی ناو له فرمان ... ومك جاوك كه به هلاى زياد كردنى ملارفيمي جاوكي (ن) و دروست کردنی ناوی فرمانی بلا کهسی کار کرده ــ اسم الفاعل ، و پیکراو ــ اسم المفعول .. ههروهها بلا گهردانی فرمان و گوزینی فرمان (تینه په ز بغ تیپهز) به زیاد کردنی (ند) و گهلتی شتی تر چه له بابهتی وشهی ناو چه له بابهتی وشهی فرماندا . بهم جــوره وه و و تمان ا [زمانی کوردتی ماوه په کې پان و به پېزې لهم دو قالبهدا هه په و ده تواننی به تاساخی له ناو خلایدا به شلیوه یه کی زلار کوردتی و رهوان خلای ببتوژلینیته وه و ببتوژېنرېتهوه ... تهنها يهك مهترسي ئهوهيه نه شارهزا و ناشيخي بكهولاته نهم كاره ، نهوساكه ههمتر رايه ل و شيرازهى نهم دو قالب ده پچزی و له باتی نهوهی زمانه که زندو بکریته وه قالبی تایبه تـ ق خلایدا ... پهرش و بلاو دهبیتهوه و بنی رایه ل و شیرازه دهمیننی و هیچ قالبیکی زمانی نای گریته خلای و دوریسش نیه له ماوهی زدماندا ببنی به زمانیکی ناچیـزه و بنی روسـهن). یان ههروهك شپوهی پهراگهنده لهت لهت بهتی و بتولیتهوه له زمانه کانی دهور و بشتقدا .

 ⁽۲) د. پاکره رفیق حلمی . لغات الجزیرة العربیة ام اللغات السامیة .
 مجلة المجمع العلمي العراقي المجلد الرابع والعشرون .

تا تُيسته لهم روهوه نهم دهويست بيمه (دؤ _قصه) . جونكه نهم دهویست ، کهس دل گیر کهم ، و چاوهزوان بترم ههر کهسه خوی شولینی خوی بناسلیت ، و مهدانی رمیازی و سوار حاکتی خلای بدلززیمتهوه و کهس چنگ نهخانه کاری شارهزایان و سهر لهخه لك بشيوينني . بهراستني و راستني گوناه نيه . له كورددا زيور کهم کهس ههن بتوانن له رؤی زمان شناستی راست له گه ل زمانی كوردتي خەرىك بن ، ئەمەش لەبەر بىي دەسەلاتتى كوردە زاناكان نيە به لکو لهبهر نالهبارتی زانستی و خولیندنی بهرز ، و کهم تهرخهمی نه ته و دی کورد به گشتی له رؤی خزمه تی زمانه که یه و د ، و که متی که روسته و تازهیتی زمان شناستی و دوریمان له کوری زانستیه کانی زمان ، که بتون به هنری پهیدا نه بتونی زانای بهرز لهزانتنی زماندا به کشــتی و له زمانی کوردیدا به تایبه تنی ، ئهومی خـــودا یاریــدمی داوه و دهستی بهم جوره زانستیانهدا گهیشتوه زور کهم بتون و / ودك ماملاستا (توفيق وهي)كه يهكليكه له زانا هـ دره بهرزهكاني نه الله زمانی کوردتی به لکو زمانه ئیرانیه کان له جیماندا ده توانین به سوارچاکی تُهم مهیدانه دابنتین (۳) تُه نجامی ههولٌ و تهقهلا و کوششی

له یه نجا سال زیاد تر تهمه ن ، و شاره زایتی له که لای زمانی تازه و کونی نزیك به کوردتی وهك پههلهوتی و سانسکریتی و ثاقیستایی و فارستی ، و دور له کوردتی وهك ئينگليزتی و فرهنسزتی و ئه لما چی و تورکتی و عدرهبی . و تیکه ل زانا هدره بهرزهکانی زانسی زمان و مَيْرُوَ . و زمکا و دوربټنټي و وردتي و نهبهزينٽيکي بني هـاوتا و خلابهخت کردنیکی دلسـلازانه تا گهم تهمه نهی که له ههشــتا تنی يهزيوه ، كهجى لهكه ل ئهو ههمتو توانا و دهســـه لاته دا زور له سهر خلا و هلیمن و ورد دمجولیتهوه و ههنگاو له شولینی پتهودا نه بنی هه ل ناهیننی . وه ك (تازه زان)ی تهمزی هه لیه ناكا و باز بهم لاو ثهو لادا نادا و به خورایتی (زمان بازی) ناکا و سهر له خه لک تیک نادا . و ههروهها لاپهرهی خورایتی پر ناکاتهوه و بلاوی بکاتهوه و خه لکی ینی سهرسام بکا ... تا ئیسته ش بز ته نها یه دانه وشه دهیهها فهرهه نگی کوردتی و زمانانی نزیك و دوری کلان و نولی دهگهزلی هه تا بنج و بناغهی و ریشه و رهسهنی نهو وشهیه ساغ دمکاتهوه ، تُنجا دمی خاته سهر کاغهز و تلاماری دمکا .

مهبهس له بتوژاندنهومی زمان ، زندو کردنهومی نهو رهگ و ریشانه یه چروساون و لاوازبتون ، و راست کردنهومی نهو رایه لانه

ا له سهر نوستیوه به کوردتی و به عهره بی و به تورکی و به ثبتگلبزی . له بهر ثه وه ده توانین بلّنین (پانین) و (سیبویه) ی کورده بهراسی . که له سالّی ۱۹۲۰ هوه تا ثبسته بین وجان زمانی کوردی ده بوزیمنیته وه .

چهوت بون یا دوزینهوهی نهوانهی بزر بون ، و گرتنهوهی نهو شیرازانه یه بچزاون و بهستنهوه یان ، بو نهوهی زمان بچیتهوه نهو قالبه تایبه تیمی خوی که پیمی ناسراوه و تیادا مهیوه/، نه به بهردانی رایه آ و بچزاندی شیرازه و تیک دانی کیش و نهندازه. نهم کاره شکاری زانای بهرزه له زمان شناسیدا نه دان زمان باز ۱ .

خاوه ند زمان ناچار ده بنی له کانیکی وه هادا ، یان ده ست له زمانه کهی هه ل گریت ، زمانیکی بنیگانه به کار ده هیننی بو ته وه ی خوی بکی بنیگانه به کار ده هیننی بو ته توی شوی بنی پشتری ژیانی زانست و پیش که و توی ته میزو و له مه و دوای به شه رکه زمانه که له ستویز ده خا و له شوینی خویدا مردارده بیته وه . یاخود بکه و پیته زندو کردنه وه و بتوی ادانه و زانایانه ی ده و می وه له سه ره تادا و تمان به زمان شناس نه بنی و له و ربی بازانه ی دانراون له سه ره تادا و تمان به زمان شناس نه بنی و له و ربی بازانه ی دانراون له

زانستی زماندا نه بنی دهرباز نابنی وه ك رؤنمان كردهوه .

رمانی زندو و کارا دو شیوه یه هدیه بیستراو و نوسراو همروه ها خاوه ند میژوره ./. نه گهر میژوره کهی ره وان و بنی تالزن بو و بنی بیش که و بنی بیش که و بنی بیش که و توی به شدر شان به شان رنویشت و وینه یه کی راست و خاوین و ته و اوی بیر و هسیش شه و هو نه ری خاوه نده کهی ده رخست شه وا زمانیکی ساغه و هه ر ته نها به کارهینانی بنی و چانی ده ی ژبه ننی ، شکر کهم و کوری هینا و به ر ته سك بق شه وا پنی و یستی به و رد بر ته و میروری شانیدا و لنی کولینه و و و در بیش و هم هم تو شه و گوشانه ی له بیشه و هم هم تو شه و گوشانه ی له بیشه و هم شیروی و و شه سازی و و شه سازی و رسته سازی به شیروی کورد و در بیشه و میژوی و و به راوردی .

بنی گومان همتو کوردنیك پنی لهوه ده ننی که زمانی کوردتی لهو زمانانه به که پنی و نیستی بهم ثهرکه گرانه به به نام به داخه وه زانا و زمان شناستی زور که مه . . له بهر ثه وه که نیک ناشتی و گهنج به دلسوزی و هه لپه و پهروشی زندو کردنه وه ی زمانه که که و تو نه گیانی زوریان زیان لنی داوه و لنی ثه ده ن به بهر ثه وه و ا به ناچاری هایمه دو و ثهم چه ند ساتمه یه (۱) ده خه مه پیش چاویان ، تاوه کو پیش

⁽٤) سائبه = زمله .

بلاوکردنهومی نترستینهکانیان به وردتی پلیدا بچنهوه و نهبن به هلای سهر للیشلیوانی خولیندهواران .

ههمتو زمانیك شیوه و زاری سهردهی ههیه ، که ههر یه کنیکیان مایهی گفتو و گلای ناو خلایه له ناوچه کهیدا ، هلای زلار ههیه خاومند زاریک له خاوهند زاریکی تر نهکا به ته واوی ، به لام تهم راستیه ئه و دو زاره له چوارچیوهی یه ك زمان دهرناهینی ، ههر چهند هری له یه ک دور خستنه و میان ده بن به دو زمانی سه ر به خو که انی ههستی وجدانی بنی کومان خاوهندی ئهم زارانه ههولی ئهوه دهدهن له یهك نزىكىان مخەنەوە ، وردە وردە زارىكى كشتى بەيدا دەبتى كەلە ھەمق زارهکانی تر زیاد تر بهکاربیت ، بلا گفتو و گری نیوان گشت زارهکان ، بهم جوره زمانیك پهیدا ده بی که پهسنده لای ههموان و يدى دولين زمانى بهسند - اللغة المختاره - الفصيحة - Standard Lang نهم زمانه یه سند و هه ل بوارده یه ده بی به مایهی زمانی توسراوی زمانی ئەوگەلە ، و لە شېرومى دىمەنى چەرخى بە كارھېنانىدا رىپى زمانی بو ساز دمکریت ، و زارمکانی دیکه له شدیوه ی خدویاندا بو گفتو و گړ به کار دېن .

زمان شناس که دهستی کرد به پشکنین و لای کو لینهوه ی شهم زمانه نمو که رهسته و مایهیهی بهدهسته و دهبایی و له کاتیکدا بیهوایی بهرهه میکی خوی بنوسیته و ه گوشهیه کی زماندا به و دهست مایهیه ده ی خوسی ، نه که هه ر به زاری گفتو و گوی ناوچه کهی ، چونکه

زمان شناس که ده په و کې رو نکه رهوه ی نه ته وه که ی کې و پیس رهوی ورده کارتی و دور نینی خوی له زماندا ده رخات له پیش هه مـ تو که سینکدا ده بی خوی به ندی است که پیی ده نتو سر کی چونکه بی گومان هـ ه ر ایه و زاره له زاره کانی تر به اله ندازه تره .

به لام به داخه و خولینده واری کورد ، چه که نج و چه کامل که وه نده به هه لپه و پهروشن بنی ورد بونه وه که و تونه ته گیانی زمانی کوردتی و ههر یه که له لایه که وه بنی هیچ مایه یه کی زانستی ، چه له زمانی کورد پیدا خوی چه له زانستی زماندا ، رایی زمان با کورد تی داده نین و ههر یه که ش به زاری ناوچه یتی خوی ده توسینه وه و له خوی وایسه رایی زمانی کوردتی ده توسینی به سورداشتی یا سنه یی یا رانیه یی توسیتویه تی و نازانی ثه مه شدیوه ی زار ایکی زور بچوکی ناوچه یه کی ته سکه . و به م جوره توسیتینانه ثه نجامی زمانی کورد تی توسیتین و شیرازه به ربونه .

نیجا بنینهوه سهر رنیزمانه که خلای و ساتمه ی توسه ران له روی هه نیه هه نیسه و بنی مایه یی توسه ر

مایهی زمان ده نگه ، ده نگیش به پیسی زانستی زمان دو بهشه ، به شیکی له کهروَدا گیر ده بی و له دهرباز یکهوه دهر ده بی دستی مهدر ده نگهی ده در بازیک ده دا به همر ده نگهی ده دا به همر ده نگهی ده دا به همر ده نگهی ده دا به همی ده دا به ده دا به دا

ده نگه که مه ده نگه خاوه ند ده ربازانه له زه مانی بانینی هندی به وه (۵) ساغ کراونه و و به زانستی زمانتی ناویان Consonants الاصوات الصحیحة ده نگی گاوازه . به شه کهی تری ده نگ بی ده ربازان و به رموانی له که ل هه وادا له که رو دینه ده رسی به م و شه و تراوه Vowls ده نگی بزوین .

له جوت بترنی ده نگی گاوازه و بزولین بزگه به یدا ده بنی دو یان سنی بزگه بخرلینه یه که وشه به یدا ده بنی به مهرجیک مانایه کی بدرلیمتنی ده شنی ته نها یه که بزگه برگهش مانایه کی هه بنی به گهم روداوه ته نها له لایه ن دیمه نی وشهوه ... که له هه متر زمانید کدا رو ده دات ... رو لی ده نگ لایره دا شه کلتی و دیمه نیبه ا ته نها ! و کاری نیه به سهر (رلی زمان یمو اللغة -The Grammar) هوه . هه متر ده نگه کانی زمان لهم کاره به شدارن ، وه ک یه که له هه منه وه تاوه کو ی ! . ته نها ! که وه هه یه که سنی ده نگیان دو کاره ن ، جاریک گاوازه ن و جاریک بزوین ، گهویش له زمانه کانی عهره بیدا . چونکه ده نگی بزوین له زمانه کانی گه دو نگه ده نگی بزوین له زمانه کانی تردا و هه روده اله عهره بیشا که لیک له و سیانه زورتره به پنی گه ندازه ی زمان شناستی . گنجا گهم سنی ده نگه هه ندمی جار ده بن به گه ندازه ی زمان شناستی . گنجا گهم سنی ده نگه هه ندمی جار ده بن به بوار له نیسو دو

⁽ه) پانینی یه کهم زمان شناسی سانسکریتی بوه ، له سهده ی ه ه ی پیدش زاین ژیاوه و دهستوری زمانی سانسکریتی داناوه . ههروه ها به یه کهم زمان شناسی جهان دانراوه .

الوازه دا .. سنی ده نگه که ش (ته لف و واو و یا) ن له عهره بیندا که جاری ک تاوازه ن و ده بن به کو له که یه کی و شه ، خاوه ند ده رباز ن ، وه ک بایه . یانه . یاسسا . ورچ گاش . تاو . و هه ند بی جار ده بن به بوار له نیو دو تاوازه دا ، وه ک : په ز . سهر . پار . مار . شر . در . شیر . میر . دبی . زبی . کورد . کور . کون . رون . کور . کون . رون .

نهم سنی ده نگه له کاتی بزونینیدا به شدارن له دانشتنی و شه و سازکردنی و رایه آل و نه ندازه ی پیروانی و شه ی دان بیراو له زمانه عهره بیه کاندا و رلالیکی کرنگیان هه یه له و به شه ی زمان که زمان شناسه عهره به کان پیری ده لین (علم الصرف والاشتقاق)(۱) .

⁽٦) علم الصرف والاشتقاق له كيش و ثهندازمى وشه به ديمهن (ههڵكهوتوتى و دارْيشِراوتى) دهدوي .

⁽۷) زانستی دهنگ دو پهله . به لینك نه نها له دهنگ دهدوی وه ک روداویکی بیستراو له سرو قهوه به گشتی بین نهوه ی رو للی له زمانیکی تابیب تیدا باس بکریت به م زانستیه ده لین Phonetics . پهله کهی تری له رو للی هده م دهنگین دهدوی له زمانیکی تابیه تیدا و کاری شویی له نیو

سهرمزای روّلی ده نیک له بناغه ی وشه به تاکی . ده نیک روّلایکی تری هه یه له بناغه ی رسته دا واته له (ربی زمان - نحو اللغة - The Grammar که داناریت ، ده نیک داناریت ، داناریت ، ده نیک داناریت ، به لاکو به وه حده یه کی زمانی (وحدة لغویة _ Morpheme) ته که رچی نور جار له شیوه ی ته نها ده نیکی تاکدا به رچاو ده که ویت ده شی باشماوه ی بزگه یا همر وشه یه که بیت و فه و تابی و له بیرچو بیته و ه و تابی و له بیرچو بیته و ه و دوره ی ده نیکی ده نیکی ده و می دالاشتنی شیوه ی و شه و ه یه و له که ل ربی ره وی زمانی و جزری دالاشتنی رسته ده کونجی که له عمره بیدا پیمی ده لین (عمل النحو) و باسی مانای و ته ده کا نه کی که که عمره بیدا پیمی ده کنین (عمل النحو) و باسی مانای و ته ده کا نه کی که کن که کن کردن .

زمان شناس زور باش رولی ده نک له (علم الصرف) و المانحو) دا لیک ده کاتهوه و ناکهوییته نهو هه له یه نهم دو کارهی ده نک له زماندا تیکه ل کا .. بنی سهر و شویین . بگره هه مو ده نگیری زمان دو کاره یه ، نهمه یه کید که له و ساتمانه که هه ندایی زانای به رزی تنی ده که وی که شاره زایتی له زمان شناسیدا .

دو جور فرمان هدیه له زماندا له روی تین و توانای (فرمانکرده ـ Agent ـ فاعل) . یه کنیکیان : هدر ته نها روداو لاکی بی هایزه له فرمان کرده که رو دهدا . یان به دهسته لاتی خوی

د دمنگی تردا و ثهو گورزینهی به سدری دی لهو کانه دا به به لهش دمنگی تردا و ثهو گورینه که سدری دی اله کانه دا به به لهش دمنگین Phonology .

دهسته لآتی (أفعال الحدوث) ، وهك رؤخا ، سترتا ، شكا . بهم بابه ته فرمانه ده لّین (لازم _ Intransitive _ بنی هیز) . دؤهه میان : به هیزه و فرمان کرده ، فرمانه که می به سهر کهستیك یا شتیك دیمنیی و نای گریمته خوی وه ك : نوستی ، کوشتی ، خواردی . بهم بابه ته ده لین (متعدی _ Transitive _ به هیز) .

له بابه تي دوههمدا دو شنوه دهبنين له ههمتو زمان الككدا ،

(الافعال الارادية) ومك نتوست . رويشت . هـات ، يان بني

یه کنیکیان (فرمان کرده _ فاعل) ئاشکرایه وه او (نوستی) . بهم شیوه یه ده کنین (Active _ مبنی للمعلوم) . ئهوی تریان فرمان کرده شیوه یه و (فرمان پی کراو _ Accusative _ مفعول به) له شوینی دیاره ، وه او : (کورا) ، (نوسرا) ، (خورا) . بهم شیوه یه ده کنین (Passive _ مبنی للمجهول) . (فرمانی لازم _ بی هیز _ Passive) ته بها شیوه ی یه که می هه یه ، شیوه می دوه هی لی دروست نابی ، چونکه هه ر له ره چه کدا (فرمان یی کراو _

به لام ههمتر فرمانیکی (لازم _ Intransitive _ بنی هیز) له کوردیدا هیزی پنی دهدر ای به هیری میرفیمیکی تایبه تی که ده توانین ناوی بنیین (میرفیمی هیز _ أداة التعدیة) که ده بیتــه ناو به ند

مفمول به) نيه .

⁽٨) رمچه ك = ئەصل .

(٩) Infix) ده که و پنه نیو فرمانه که و مورفیمی راناو ، و ه ك :

ستوتا + ند + ی = سوتاندی . خنکا + ند + ی = خنکاندی جتولا + ند + ی = جتولاندی رؤخا + ند + ی = رؤخاندی

هەرومھا لەگەڭ ھەمتى راناومكان گەردان دەخوا ، بى نىــتىنە

پوماندى	پژمق	ستوتاندى	ستوتا
ېژماندت	پژمةٍت	ستوتاندت	سقر تای
پوماندم	پژمیّم	ستوتاندم	ستوتام
پژماندیان	پژمين	ستوتانديان	ستوتان
پژماندتان	پڙمين	ستو تا ندتان	ستوتان
پژماندمان	پڙمين	ستو تا ندمان	ستوتان

ئەمە لە كاتلىكدا فرمان بە (رايەلل _ قياسي _ Regular) بى بەلام ئەكەر فرمان (بى رايەلل _ شاذ _ Irregular) بى ... بەلام ئەكەر فرمان (بى رايەلل _ شاذ _ solution) بى ... بەكوپىرەي بى ويستى دەنگ رايەلل دەكىلارى ، وەك :

⁽۱) Infix ـ ناوبهند . Suffix ـ باش بهند . Prefix ـ بيش بهند به مهموّیان بینکهوه دملیّن Affixes .

هيناي	هاوردی ، یاخو	هات	نواندى	نوست
هێنات	هاوردت	هاتيت	نواندت	نوستيت
هينام	هاوردم	هاتم	نواندم	نوستم
حينايان	هاورديان	هاتن	نوانديان	نوستن
هينناتان	هاوردتان	هاتن	نواندتان	نترستن
هينامان	هاوردمان	هاتين	نواندمان	نوستن

که دهبوایه به پیسی رایه آل یه کهم (نوستاندی) بوایه و دوههم (هاتاندی) بوایه ، به الام نهو دو شدیوه به نه کهر له پیشدا ههبوبن و له ماوه ی زهماندا له بهر ستوکتی به سهر دهمهوه سواوت و له نوستینیشدا چونکه رایه آلیان دانه زیروراوه به وردی فهوتاون . بهم جوره فسرمانی (بی هیز) که کرا به (به هیز) ده توانر ای شیوه فرمانی (مبنی المجهول - Passive) یشی ای دروست بکرای به های ماورفیمی خرمانی زمی تایبه تیه وه که (را) یه به م جاوره :

ستوتا ستوتاندی ستوتاندرا ستوتینرا له شیوه گیسته پژمی پروماندی پروماندرا پرومینرا له شیوه گیسته نوست نواندی نوییندرا نویینرا له شیوه گیسته اماوه هات هاوردی هیندرا هینرا له شیوه گیسته .

فرمانی به هیز - تیپه ز - الفعل المتمدی - Transitive . مؤرفیمی

هیز (_ ند_) هه ل ناگریزت ، چونکه هـــه ر خوی له رهچهکدا به هیزه و پیرویستی به مورفیمی هیز نیه ناتوانین بلین :

ناستی — ناساندی میتی — میاندی کرتی — کراندی ردتی — براندی

ویه که سهر (فرمانی مبني للمجهول ـ Passive)ی لنی دروست ده کرلی به هلای ملارفیمی (را) و ده کین :

ناســـق - ناســرا ممــق - سمــرا كزتى - كررا بـردى - بــرا

ته نها له کاتیکدا دو (ر) بسکه و نه یه ه ، و ه ه فرمانی (کرتی) ناچارتی یان دو (ر) و ه ه ده و ترخی و پستی زمانه ده توسریت یان (د) و ده شی هه ندمی شیوه فلانیمیسکی دیکهی و ه ه (ی) بخانه نیم دو (ر) که بلا ناسان کردنی ده ربزین ده لایین :

ڪڙڙا ڪڙدرا

(تازه کوردتی ناس) بنی ئهوهی ئهم ههمــــــ کارهســـاته بزانی ناکهوییته ئهم گلامهوه .

زمانيكي وهك كوردتي كهساس كه هيشتا ولينهي توسيني يەسىندى خىزى نەگرتوه و ھىسچ جىزرە زانستىسىكى كىزنى پىي نه نوسراوه ته و چه جای تازه هیچ پرلاگراملیکی ته کادیمی بهرزی دەستۇرى _ زانستى زمان ، لاك نەدراوەتەوە لە لايەن كوردېكەوە ماملاستا توفیق وه هی نه بنی که تهویش هیشتا هــهمتو توسینه کانی بلاو نه کردراونهوه له يز يه کيك له يلهيم کي سهده تايتي خولېندني زانستگا و تهنها له (بهشیکی کۆلتیجی ئادایی) زمان و ئەدەبیاتی خولاندبنی و شارهزایتی هیسچ جوره گوشه یه کی زانستی زمان نه بتوبنی و له هینچ زانستگایه 🖰 Philology نهخو پند بنی و تهمه نیکی دور و دریژی وه که مامنوستا وه هی را نه بوارد بنی به لنی کنو لینه و می ، نه ک ههر زانستی زمان ، به لکو زمانه کهی خلای و شاره زاییه کی ته و تلای له زمانیکی زندودا نه بی که نهم زانستهیهی پنی نوسراو متهوم له یز بیته مهیدان و دوس بکا به رمبازی ، نهك ههر له دوستوری زمانی كورديدا ، به لكو له ههمتر كلاشه كاني زانستي زماندا يهيتا يهيتا وتار و کتیب بلاو بکاتهوه له ژیر نهم ناوه کرنگانهدا ... زانستی زمان ، فلانلالزجى ، ملارفلالزجى ، فيللاللاجي بهراورد ، زمانى الفيستا و ميدي الخور ساتمه اله ين بكا ..

له سهره تادا و تمان : زمان شناسی _ زانسـتی زمان Pilology زانستیه کی تازهیه ، ده ستوری تایبه تی خلای ههیه که له زانستگاکاندا

به چهند سالایکی خولاندنی ناکادیمتی له ههمتو گوشهیه کی زمان ده کولایدی مهر گوشهیه ی رای و شولانی تاببهتی خولاندنی خوی ههیه و پسپلازی تاببهتی زانستیه کانی به گویره ی پرلاگرامی تاببهتی ده یکنیته و به به رایسته و جوری خولاندنی له ولاتی تیمه هیشتا نهبتوه به باو و نهخراوه ته پرلاگرامی خولاندنی زانستگا هه تا شه دو سنی ساله ی دوایتی نه بنی تاکه تاکه خولانده واران ها تونه باس کردنی تیسته شکتیبیکی عهره بنی تاکه تاکه خولانده واران ها تونه باس کردنی توسیم کتیبیکی عهره بنی و ابه ده سته وه نییه توسه رایکی عراقتی توسیم تی نه توسه و کوردتی که هیشتا له هیچ گوشه یه که توناه و به مهندی نه توسراوه ، می به سه وینی که مینی به ههندی رایش نه کراوه ، نه وه نده نه بنی له ههندی رایش نه کراوه ، نه وه نده نه بنی له ههندی رایش نه کراوه ، نه وه نده نه بنی له ههندی رایش نه کراوه ، نه وه نده نه بنی له ههندی رایش نه کراوه ، نه وه نده نه بنی له ههندی رایش نامینیه تالبی زانسته وه .

خۇيەتى ، نەك خولىندنى ئەكادىمتى لە زانستى زماندا .

قنجا بو کوردیک تازه زمان ناس بنی یاخود هدر تازه کوردتی ناس بنی ، زور هدله یه کسهر دهست بدانه خامه و ده یه و تار له سهر زمان و همتو زانسته کانی بنتوسنی و بلاوی بکانه وه و هیسج نیریک له و دو تیره ناو براوه ی به دهسته وه نهنی وه بنی گومان ساته (۱۰) ده کا .

ثه کهر ساتمه ی چاو فزینم به دتی نه کردایه نهمه م نهده وت ا به لام به تورن با یه کنیك له و ساتمانه رؤن کهمه وه . و تعان (زمان شناسی _ زانستی زمان _ علم اللغة _ فقه اللغة _ Philology) له سنی پهل زانستی پهیدا ده بنی :

ا_ دونك شناستى _ دونك سازتى _ علم الصوت (الأصوات) _ Phonetics

۲_ وشهشناستی _ وشهسازتی (علم المفردات _ علم صرف اللغة _ Morfology

۳_ رسـته شناستی ـ رسته سازتی (علم نحو اللغة ـ syntax).

ر یه کهم باسی ده نگ ده کا و دروست کردنی وشه دوَهه می باسی وشه ده کا چیه و بلاچی به کار هاتوه ، له چه ند به ش پهیدا ده بلی . (ناو) به هه متو جلاره کانی ناســـراوه ، تاکه ، کلایه ، مادیه ، مه عنه ویه ،

⁽۱۰) ساتیه : زمله ی زمانه (هدله)

ههروه ها (فرمان) چیه ، چلان دروست ده بنی گهردانی ، رایه لی ، کاتی رؤدانی ، واته له شه کل و دیمه نی وشه و پنیوانه و رایه لی به ته نها دهدولی . سنیه م له وشه دهدولی به لام نه ك له شه کل و دیمه نی ، له رؤلنی ئه و وشه یه ننیو رهسته دا ، ناو بنی یا فرمان . چه مانایه کی گهیاندوه (فرمان کرده یه ماعل مهمول به هیزه ، فرمان کرده به هیزه ، فرمان کرده بی ئاشکرایه ئاشکرایه ، فرمانی چه کاتیکه ، ئیسته ، کرده بی ئاشکرایه ئاشکرایه ، فرمانی چه کاتیکه ، ئیسته ، رابتوردی ، نهمه ودوا ، نه که رفرمان بنی ا

زمان شناس ئهم سنی گزشهی زمانه به سه یه کدا نادا ، و ههر یه کدا نادا ، و ههر یه کهان له شهوری خریدا باس ده کا به لکو ههر یه که پسپوزی خوی هه یه که خوی تیکه ل به کاری نهوی تسر ناکا . به لام نهگه ر یه کید کی تازه زمان ناس که و ته نهم کاره ده بینتین هه متویات به سهر یه کدا ده دا و خوشی نازانی چی ده کا .

گیمه و تمان زمانی کوردتی زمانیکی زندوه ، میژویه کی دور و دریژی ههیه ، له دو قالبی زمانیدا مهیوه ا گهم راستیه شهوه ده که به نی قالبی زمانیدا مهیوه ا گهم راستیه شهوه ده که به نی که وه که زمانه پیش که و تو کیش و ته رازو و رایه ل و زنجیره ی تایبه تق ههیه بلا هه لُکه و تی و شهی ناو ، دارشتنی ، لیک دانی ، گهردانی ، ههروه ها بلا فرمانی . گنجا زمان شسناسی زانا که باسی (وشهسازی) ده کا ده که دری به شهو رایه ل و کیدش و ته رازوانه دا ، و شیرازه ی نابچرینی ، راوه (به ند _ Affix) بکا ،

و لهم یهك و لهو دوان بنی سهر و گونی بگرنی .

وشه سازنی که له وشه دهدونی _ Morphology ، باسی رهک و رتیسه و رایه ل و شیرازه و تهندازه و پیوانهی وشه دمکا ، تنجا زمانشناسی کوردتی به گولیرهی ئهو دو قالبهی باممان کردن له (وشه) دهدویی له زمانی کوردتیدا ، به ههمتر جورهکانیهوه و بهشهکانیهوه واتا به یینی نمو رایه ل و نمه ندازانه ی زمانی کوردتی (وشه)ی تیدا هه لُکه و توه و دروست بوه ، ته بها به (لاباس _ جانبي) پیکي بجوکه وه ناتوستی وه (به ند یـ Afflx) و نـاوی بنتی (مؤرفزلزجتی) و ئەرىش بە شىروميەكى ئاڭىز و نالەبار باسى بكا وەك ناشيەك. ھەرومھا که هاته سهر لیک دانهوهی رسته _ رستهسازتی Syntax . له و قالبهدا که (رسته) گرتویه تی له زمانی کوردیدا ، نهك له (وشه) دهدونی . ناگهرېتهوه سهر (مۆرفۆلۈجىي) و تېكەڭيان بكا . باسى (كارى وشه) نهك (ديمه ني وشه) له نيو روسته دا واتا باسي (محو اللغة) ده كا نهك (صرف اللفة) بهم جوره زمانشناس ده تـواني رفي زماني كوردتي له شیرازهی خلایدا بگرایتهوه و دهستورهکانی ساغ کاتهوه له ههمو گوشه کانتیدا ، واته له (ده نگ سازی) و (وشهسازی) و (رسته شازتی) دا بی نهوهی تلیکه لیان بکا و به سهر یه کیاندا بدا و سهر له کورد تیك بدا و زمانه که بشیوینتی و ه ك نهم (تازه زمان ناسانه) له کتتیب و وتاری بنی سهر و شویمندا بلاوی دهکهنهوه .

ماموستای بهرزی زمانشناس Leonard Bloofield به تیرتی

سنتری داناوه بلا لله کردنه وهی ثهم دو به شده ی زمان شناسی و اتا (ملار فلا للاجی _ علم السرف _ و شهسازتی) و (سینتا کس _ علم النحو _ رسته سازتی) ، ده لی (۱۱) :

Morphology, Includes the constrction of words and parts ofwords, while syntax includes the construction of phrares*

هدروه ها زمان شناسیه عدره به کان نهم دو زانسته ی زمانیان له یه ك

جودا کردوته و هدر یه کیان به ته نها باس کردوه و هید یه که مامرستا ویسیرزی خونی هه یو ، ...

دیسان ، و تمان زمانی کوردتی زمانیکی (اشتقاقیة) به تایبه تقی له روّی دار شتنی و شه سه ی (فرمان) و گهردانی فرمان و لیک کردنه و می جوری به هوی گوردینی (رشته _ صیفه) ، و گهردانی به هوی بیّوه لکاندنی راناو ، ههروه ها راستیه کیش هه یه که ههمیشه نابی له بیّر بچی ، گهوه ش گهوه یه که زمان هیچ و شه یه کی بی واتای تیسدا نیه ! چونکه ههمتو و شه یه که بی مه مهبیت داده دی یان داده دی بی و ایس به کانگای و شه ی تر و لیبی ده کهونه وه وه ک چاوکه ! گه کهر چاوکه بی مانا بی ههر له ره چه کدا چیزن و شه ی تری وه ک (فرمان) و فرمان کرده) و (فرمان بی کراوی) دهشی لی دروست بی و دیاره هیچ زمان شناسین حوکمی گهدام نادا به سه رهیچ و شه یه کی

⁽¹¹⁾ L. Bloomfield. Language. 1961. London. P. 207.

به سهرنجیسکی ورد له فرمانی کوردیدا ، دهبینین ... فرمانی (ساده _ مجرد) بنی ، بنی پاشکر و پیش کر پینیج قالبی کرتوه :

۱_ قالبی (ٹەلفی _ مد _ بزولان (ٹا) ی درلاؤ) که زوری شلاوه ی ٹهو فرمانانه به له خلایانه وه رؤ دهده ن بنی دهســـه لاتی (فرمان کرده) ، وهك :

ستوتا . رؤخا . بچترا . خنکا . خزا . شکا . روا . زوربهی ثهم فرمانانه له تیپی (بنی هیز _ تنی نه بـــه تر _ لازم _ Intransitive) داده نرین ، چه ند فرمانیک نه بنی ، وه ك :

⁽۱۲) بروانه فهرهه نــكى خال و ومهيى . و نسرين فغرى ئهم دو وشهيهى لاک نه کردنوته وه !

(گالا _ التف) و (پیچا _ لف) \Longrightarrow (به هیز _ متمدی) . Transitive

٢_ قالْبي (واو) ي ، وهك :

چۇ ، بۇ ، سۇ . درۇ .

ئهم قالبه له فرمانی (بنی هیز تنی نه په رّ _ لازم _ Intrasitive) و ه الله نه فرمانی (به هیز _ تنی په رّ _ متمــــدی ، و ه الله الله ده بنی ، و ه الله : ستر . دروَ .

بلا بني هنيز ، وهك :

وەرتى . زەزتى . بىلۇمتى بەزتى . تەزتى . لەرزتى .

ا قالبی (تا ـ ت) ئی که دیسان ههردوَ جوّر فرمان ده گریمتهوه (بنی هیّز) و (به هیّز) بی هیّز ، وه ك : نوّســـت . کهوت . سرهوت . (خهوت ـ نوّست) .

بلا به هيز ، وهك:

كرد . نارد . برد . چاند . خولاند . سه پاند .

بر بن هيز : وهك : مرد . زند .

فرمانی هـهر پینج قالبه که به (بنی هیز ـ لازم) و (به هیز ـ متعدی) یه وه به هیزی میروفیمی چاوک که (ن) ده بن به چاوک (10) به مجرود :

چاوك		فرمان
نوسان	_	۱
گا لا ن		UK
بچزان	_	بچرا
سترتان		ستوتا
كزبن		۲– کزی
دڒؾڹ		دڒؽٙ
نوسين	_	ئۆستى
حكوشتين	_	گوشتی
پڙمين	_	پژمق
جەقتىن	_	چەقق

⁽۱۳) له مهورامتِدا به (ی).

ئهمه یه کنیکه لهو (رایه ل – قیاس) ه رهوانانهی کوردتی که گاشکرا و گاسانه و هیچ جنیمی ثهوه نیه زمان شناس هه لهی تنیدا بکا .

فرمانی (بنی هنیز ـ لازم) دیسان له ههمتر قالبه کاندا ده بنی به فرمانی (به هنیز ـ متعدي) به هنری منیز که (ند) یه :

۱ – سترتا – سترتاندی

خنكا - خنكاندى

بچزا - بچزاندی

رۇخا — رۇخاندى

درّا – درّاندی

۲ برمتی – پرماندی

چەقتى -- جەقاندى

تەزتى — تەزاندى

لەرزى - لەرزاندى

بەزتى – بەزاندى

٣ - توست - نواندي (نوستاندي)

كەوت - دىسان كەوت (شاذ ـ ئاڭۇز)،، خستى يەكار

دى له شوينى .

سرموت - سرمواندى

خەوت - خەواندى

 لی دروست نابی بومهبهسسی (هیزپیدان) فرمانی تر بهکار دین که واتای ئهوانی پی ساز ده بی ده لیرن :

چت - بردتی . بردن بت - کردتی . کردن

نه بیستراوه بلّین :(چواندتی) ، یا خود (بواندی) له هیسچ زاریکی کوردیدا .

ه – مرد – مراندن

أ _ (هەڵ) بۆ ماناى بەرە و ژۇر ياكرانەوە .

۱ ـ قالبی (۱) ستونا ، بچزا . کشا . خزا . بزرکا . شیلا .
 ٹالا . پزوکا . و ستا .

پَيْچا . ھەڭخزا . ھەڭبچڙا . ھەڭكشا . ھەڭبزژكا . ھەڭپێچا . ھەڭچزا . ھەڭشێلا . ھەڭئالا ، ھەڭپژۇكا . ھەڭوھستا . ھەڭ كىرتى . ھەڭبىرتى . ھەڭمىرتى . ھەڭ كوشتى . ھەڭدىرشتى . ھەڭپەرتى . ھەڭوەرتى . ھەڭدىرتى .

٣_ قالْبي (ت) : كەوت . كوشت . تۇست . نىشت . سرەوت . خەوت . بەست . خست . گرت .

هەڭ كەوت ، ھەڭ نىشت ، ھەڭ سرەوت ، ھــــەڭ بەست ، ھەڭ خست ، ھەڭ گرت .

٤ ـ قالبي (و): چق ، بق ، سق ، درؤ ، گورؤ .
 ههڵ چق ، ههڵ بق ، ههڵ سق ، ههڵ درؤ ، ههڵ گورؤ .

۵_ ټالبي (د): پرواند . چاند . چهټاند . پهسارد . کرد . مرد . برد . (زند ـ ژیا) خوېند . نارد . هاورد . سهپاند .

هه لُ كُرد . هه لُ خولِنند . (وهك كه له شير) . هه لُ پرواند .

⁽۱٤) کوشق له که ل (کوشیدن)ی فارستی یه کن بهمانای هه و ل و ته قه لا ،
وه ك : (پهروه ری) برورید ب پروریدن له په هله و ی و فارستیدا و
ثیسته ته نها له شیّره ی (پهروه رده) دا ماوه له کوردیدا ، که دوّر نیه
پروری^{ره} به بهمانای ناوی فرمان کرده بی ، وه ك : (کوشیده) و له
زمانی سهرده مدا سوابی بوی ن پهروه رده) بی مه به سی پیشو نه ك
(فرمان پی کراو)

مهل جهاند . ههل سهياند . ههل يهسارد .

ب ـ (دا) بر ماناي بهرهوخوار:

۱ قالبی (۱): دابچزا . داکشا . داپیچا . داچزا . داشتیلا .
 دایزوکا . داما .

۲_ قالبی (ی) : دابرتی . داموتی . داکوشتی . دادوشتی . دادوشتی . دادوتی .

۳_.قالبی (ت): داکهوت. دانیشت. داسرهوت. دابهست. داخست. داگرت.

٤ ـ قالْبي (و): داچق . دابق . داسق . دادرو داگورو .

٥ قالبي (د): داكرد . دامرد . داسه پاند . داپرواند .
 داچه قاند .

ج - (را) بر مانای له شوینی خوی:

١- بۆ قالبى (١) : راكشا . راپنچا . راوهشا . راتهكا .
 راهنينا . راوهستا .

۲ ـ بنز قالبي (ي) : راپهزتي . راچلْه کتي .

٣- بـ بـ قالــ (ت): رانيشت راسرهوت ، راخست ، راگرت .

راچتر . رابتر .

٥_ بۆ قالىي (د):

راكرد . راسه پاند . راوه شاند . را ته كاند .

د - ۱_ (تهی) بنو قالبی (۱) :

تنىخزا . تنى ئالا . تنى پنيچا . تنىما . تنى شكا .

۲_ بز قالبی (ی) :

تنی تەقى . تنی گوشستى . تنی پەزى . تنی نەوتى .

٣_ بۆ قالبي (ت) :

تنیکهوت ، نیشـت تنی بهست . تنیخست . تنیگرت .

٤_ بنز قاڵي (و) :

تني چڙ . تني بڙ . تني سڙ .

ه_ بر قالی (د):

تني کرد . تني پرواند . تني جاند .

هەروەھا گەلىنىك پېيش بەندى تر. كە ئەمانە نىمترنەيەكى كەم بتون بۆ رىخى رۇن كردنەوە باسمان كردن .

دیسان پیویست زمانی وا راهیناوه که هه ندی فرمان به شیوه یه کی

تایبه تی رؤ بدا یان مانایه کی تایبه تی به خشی هه ر له فرمانه سه ره تاییه که ، وه که برد دوباره کردنه وه ی کاتی رؤدانی ، وه که برد دوباره کردنه وه ی کاتی رؤدانی ، یاخود در برد که مه به سه مرد فیمیکی تایبه تی به کار به بینی که وه ک پاش به ند ده لکی به دوای فرمانه که وه یاخود چاو که که یه وه که مرد فیمه ش (وه) یه

1_ بَوْ قَالَٰبِي (۱): سَوْتَا = سَوْتَا + وه يا سَوْتَا + يه + وه سَوْتَا + نَ + وه بَوْرًا = بَوْرًا + وه يا بَوْرًا + يه + وه سَوْرًا + نَ + وه

٣ بلا قالْبي (ت) : كموت = كموت + ه + وه كموت + نه + وه خست = خست + ه + وه خست + نه + وه

⁽۱۰) + ه + ئەمە بەندىلىكى (فۇنىدى _ دنىگى) يە بۇ جۇت بۇنى دۇ كەرت پىۋويستە ھىيچ دەورىلىكى (مۆرفىدى _ صرفى) يا (نحوى) نبە لە وشەكدا .

$$c_{i} = c_{i} + c_{i} = c_{i} + c_{i} + c_{i} = c_{i}$$

هـ بۆ قالى (**د**) :

$$n_{c} = n_{c} + n_{c} + n_{c} + n_{c} + n_{c} + n_{c} + n_{c}$$

فرمان و چاوکی فرمان هدر لهم رلاّلهدا ناوهستن ، لهکوردیّدا دیسان و هل زمانه دالایژوکان کهلیّک (وشهی فرمانی ـ اسماء فعلیة (Participiales) لنی دادهزیژودزین و ه ل (ناوی فرمان کرده اسم الفاعل . (Present - Part) و (ناوی فرمان پنی کراو ـ اســـم المفعـول . (Past - Part) به م جوره ی خواره و ا ـ بی قالبنی (۱) و ه ك :

سوتا : سوتين بو ناوى فرمان كرده (ممُــرْق)

برزوا: بروين

لكا : لكين

سترتا: سترتاو (سوتياو)

برۋا : برۋاو (برۋياو)

لكا: لكاو (لكياو)

ثهمانه بز ناوی فرمان پیکراو که له شــوین فرمان کرده بهکار دلی

۲ ـ بز قالي (ي) :

سزتی (سز) بن فرمان کرده .

بزتی بز

دزتي دز

سرتی سردراو : لهو فرمانانهی دو (ر) دهکهونه یهك (ر)ی خوی فرمانهکه .

برخ بردراو : و (ر) مردفيمي مبني للمجهدول (د) له هه ندني .

دزتی دزراو : شیموهدا دیمته کایه که ده بتو (ی) بنی چونکه قالبی فرمانه که (ی) یه بهم جویزه (دی بی راو) که دیاره (ی) له بهر قورسی خوراوه و ههر دؤ (ر) که که و تو نه یه گذیجا بی دؤر خستنه وه یان گهم (د) خراوه ته نیویان . له فرمانه کانی وه که (دزتی) (گوشتی) (مؤتی) که فرمانه کانی وه که (دزتی) (گوشتی) (مؤتی) که (ز) و (ش) و (ژ) یا ده نگیدگی

تر پیش (ی) قالمییه که ده کهون ، گهم کارهسانه روَ نادا و یه کسهر فرمان پی کراو بهم جوره دادهزیژیت (دزرا = دزیرا)یه له رمجهکدا (كوشرا = كوشيرا) له . شييومى ديرين مؤرا = مؤليرا) . . ٣- بلا قالبي (و) بلا ناوي فرمانكرده: تهم دو فرمانه شاذن Irregular رایه لیان ناته واوه جر دهبتر (چووه) و (بتره) ین دوههمیان ماوه بو يه کهميان نه ، ههروه ها ناوي فرمان يني کراويان نه بغ هنزن . فرمان کرده فرمان ینی کراو دروين درواو (دروراو) درۇ كوروين كورواو (كوروراو) كودؤ سولين ستوراو . سو ٤ - يو قالمي (ت) ، بر فرمان كرده . کەرتە (كەفتە) (كەرتق) رەك صفەي مشبه. کهوت

فرمانه که بنی هیزه رشت رشته (رییژ) بنو فرمان کرده بهست بهسته بهست

رېژراو بې فرمانېنېکراو .	ر ش ت	
بەستراو بۆ فرمان پۆكراو .	بەست	
ناوی فرمانکرده .	. بر قالبي (د)	o
مردؤ (مرده)	مرد	
زندۇ (زندە)	زند	
بر (برده) بلا ناوی فرمانکرده .	برد.	
کر (کرده) . بې ناوی فرمانکرده .	کرد	
براو . بر دراو بلا ناوی فرمان پی کراو .	برد.	
کراو کر دراو بن ناوی فرمان پن کراو .	کرد	

تهمه نه نها چهند تنی بینیه که بو له روی رون کردنه و می بازی زمان شناس با ورد بو نه و به بازه له رای زمانی کورد بیدا ، مه به سم ته نها دلسوزیه و هیچی تر . چونکه و ه که ده بینم نهم ریسکه به ی خوینده وار و کورده زاناکان گر تویانه له رای زمان کولینه و می زمانی کورد تی به های شیرازه بچزاند نی زمانه که ... ته نها نهم دیمه نه رواله تیبه ی زمانی کورد تی که زوری ههر به سهر ده مه و به رش و بالاوه له زاره کاندا ... نال و گری کراوه زورتی زمانه که

⁽۱٦) بروانه ئهو لاپهره دمس نوسهي ماموّست ومهي لهم روموه (ل ١٩٠).

نالآلوزاندوه و رایه لی تیك داوه به س نییه . آر نه رکی زمان شناسی راست نهوه یه (میژوی) زمانه که روّن کاته وه و پهیوه ندی به زمانانی دهور و پشتی و گورین و لادان و چونیه تی نه و گورین و لادانه ده رخا به به راورد کردنی له گه ل نه و زمانانه نه و سار بلای نه مه دی رهوی زمانه که یه و نهمه ده ستوریه تی . آ

.

with and soil soil and soil soil bear is قراعد اللفات في تتم ابها الكرة و الما الله with a six cand it is the factor الفاء مة المنزسفة - أوانعياده ، الأصار ، الم و يعض لها ما اين الله قرمة من الله الله ما الله الله الى ما ت المامى باللغة الهاء به درية و يتا المامى باللغة الهاء به me is in a series in ad all contable could be the state of the s بالحروف المرية ، ويان عني الله المرية William with the second the second second second and the second second second second - . 1.

ـ ملخص المقال ـ

إحياء اللغة

العضو العامل: ١٠ باكيره رفيق علمي

اللفة ظاهرة حياتية ترافق الانسان في ولادتها ونمائها وتطورها ومن ثم موتها . . .

وهى في حياتها هذه تضعف وتقوى ، تمرض وتصح ، ويصيبها كل ما يصيب الكائن الحي من عوامل البقاء والاندثار تلد وتتوالد ، تتفرع وتتشعب و يصيب بعض فروعها العجز فتموت وتقوى بعضها فتحيا ، وقد تتحول الى لغات جديدة لا يصلها بالأم الا جذور تدل عليها ، وأصول تتصل بها .

واذا أصابت عوامل الضعف والفناء لفة هزلت ، وضافت ولم تعد قادرة على مرافقة الانسان في تطوره فتتخلف وتعجز عن اداء مالديه من فكر ورأي ، الامر الذي يضطر صاحبها اما الى تركها والعدول عن استعالها الى لفة أخرى أقدر منها على أداء ما عنده ، او ان يعمد الى بعثها وبث الحياة فيها باعادة النظر في اصولها وجذورها واستبطان تاريخها واستقصاء اسباب ضعفها وتجديد مافيها من اساليب وقواعد بالقياس على المطرد وحتى الميت منها وحتى تطويع الشاذ فيها للقياس رغبة منه في توسيعها للابقاء على ما يراد منها

ولكل لغة نامية حية تاريخ وهمر وكلما تقدم تاريخها تأصلت وتمكنت من البقاء وثبتت قواعدها واطردت أقيستها وانتظمت تصاريفها وأوزانها . واللغة الـكردية بتاريخها العريق في القدم، وقدرتها العجيبة على البقاء حية حتى الان رغم ما جابهت من عوامل الفناء فأنها تعد احدى اللغات النامية الحية اليوم . ولولا خصائصها اللغوية التي أحاطتها بأطار من الحصانة والمنمة لما استطاعت الصمود والبقاء . وبنظرة دقيقة الى أصول قواعدها واتساع أقيستها وأوزانها يستطيع باحث اللغة ان يدرك سر هذا البقاء الطويل مع النماء والتطور حتى أنها فاقـت الفارسية أختها في قابليتها على التطور ، بالرغم من توفر كافة الظروف على تطور الفارسية وانعدام معظمها في الكردية ... الذي يكمن في قدرتها على اتخاذ مسارين لغويين معروفين: هما مسار اللغات الالصافية التي تعتمد في صياغة مفرداتها على السوابق واللواحق ومسار اللغات الاشتقاقية التحليلية التي تعتمد على تغيير بناء الكلمة لتغيير المعنى ، اي انها تعتمد في نمائها وتطورها وبقائها دائمة التجـدد على صفـات المفات الهنداوروبية التي تتخذ من الالصاق قواعد لصياغة مفرداتها وعلى صفات اللغات العربية التي تعتمد على قواعد الاشتقاق في هذه الصياغة . وقد عمد منذ اوائل هذا القرن الكثير من المثقفين الأكراد الى البحث عن سبل إحياء اللغة الكردية بعد أن فعلت فيها عوامل التخلف وجملتها تنكمش وتقصر دون الوفاء محساجات الفكر الكردي

الحديث . وفارس هــذا الميدان الاول هو الاستاذ الجليل توفيق وهيي الذي اصبح بخبرته الطويلة لاكثر من خسين عاماً واطلاعه الواسع على اللغات الحية والميتة القريبة من اللغة الكردية والمعاصرة لحما وبذكائه الثاقب وعلمه الغزير في الدراسات الايرانية ، وصلته الوثقى بأجلة العلماء والباحثين في هذا الميدان ليس علماً كرديا في العلم والمعرفة فحسب بل علماً عالميا يشار اليه بين علماء العالم وافذاذهم بالتكبير والاجلال . ولكن المؤسف ان الزمان قلما يجود باكثر من واحد من هؤلاء الافذاذ في عصر واحد بل في عصور ... فالسبل التي هيات لابراز هذه الشخصية العلمية الرائعة لا تتهيأ الا نادراً لأكثر من واحد ... وقد دفع الحرص على الاسراع في اعادة الحياة الى اللغة الكردية الكثير من المثقفين الاكراد الى محاولات لم تخل ولن تخــاو من عثرات لا يمكن اغفالهـا ، بل لابد من التنبيه عليها ، فانها ان دامت فستؤدي بلا شك ليس الى احياء اللغة بل الى الانفلات من قواعدها واوزانها والخروج على الضوابط التي تضمنتها في اطار اللغة الواحدة ، وليس السبب في ذلك الا المجلة والتسرع وعدم الالمام بقواعد اللفة واوزان صياغاتها وأساليب تطورها والنقص في اطلاعهم على اساليب البحث العلمي الحديث في اللغة .

وحديثنا هذا يتناول عرض الأساليب العلمية الحديثة في دراسة اللفات، والفروع اللفوية العديدة التي تتناول جميع مناحي اللغة بالبحث والتدقيق، ثم كيفية تطبيقها في دراستنا لقواعد اللغة الكردية التي تنتمي من حيث الاصول الى لغات الاسرة الهنداوروبية، ومن حيث

القواعد والنحو الى المجموعتين اللغويتين المعروفتين ، اللغات الالصاقية واللغات الاشتقاقية في آن واحد ...

ويتخذ الحديث من الاشارة الى تلك العثرات مداخل الى عرض القواعد الاساسية للغة في مختلف أبوابها بغية التوصل الى تجنب الوقوع في امثالها ، ابتداء من اصواتها الى مفرداتها فنحوها وصرفها مع امثلة وشواهد كثيرة للاستدلال بهدا الى عرض تلك القواعد والأسس يمكن للقارى، ان يعود الها .

وأهم ما جاء فيه شرح مسهب للقوالب الفعلية التي تنتظم جميع الافعال المجردة، اي الخالية من السوابق واللواحق بما في ذلك اللازمة والمتمدية . وهو اكتشاف جديد لاهم قواعد الاشتقاق في أفعال اللغة الكردية . فقد وجدنا من دراستنا المستفيضة للافعال أنها تنتظم خمسة قوالب لا تزيد بجميع صيغها اللازمة والمتعدية ... ويصاغ منها المصادر باضافة (مورفيم مصدري) خاص هو (ن) التي تلحق أواخرها. ولم يدرك أحد من الذين كتبوا في قواعد اللغة الكردية من المستشرقين والاكراد حتى الآن هذه الحقيقة ، وكانوا يرون ان ما يقوم مقام لام الفعل في العربية هو جزء من المورفيم المصدري . ولكن البحث الدقيق أثبت أنه جزء من بناء الفعل نفسه بدليل بقائه دون مورفيم المصدر (ن) في جميع الصيغ الفعلية التي تشتق منه عند حذف المورفيم (ن) المصدري اثناء النصريف. ويتناول كذلك كيفية صياغة الافعال للتعدية من اللازمة وعلامات المصدر ، ثم السوابق الظرفية التي تلحق بها لصياغة الافعال المزيدة لتغيير دلالاتها . فاللواحق التي تصاغ بها الافعال للدلالة

على المطاوعة وتكرار الحدث. ثم للصادر القياسية فالسماعية ، فاسماء الفاعلين والمفعولين. وقد أحاط الحديث بكل جوانب الاشتقاق والصرف في الافعال احاطة شاملة ، وهو اهم جانب من جوانب احياء اللغة وانحائها وتطويرها . وسيكون حديثنا اللاحق في (نحو اللغة) اكالا للمنهج الذي بدأناه في احاديثنا السابقة بدراسة في أصوات اللغة الكردية ... ونكون بذلك قد قدمنا منهجاً علمياً وفق أساليب علم المنفة الحديث لدراسة اللغة من حيث الاصوات والمفردات والنحو وهي الجوانب الاساسية التي يدرسها باحث اللغة لرصد قواعدها ومعرفة جوانب الضعف والانحلال فيها وطرق معالجتها والعمل على تطويرها وتوسيعها .

.

المراجسع

باللغة الكردية

- ١ _ غطوطات الاستاذ توفيق وهبي الممورة لدي .
- ٢ _ اعداد عبلة للجمع العلي الكردي الصادرة حتى الات (جميع البحوث للنشورة حول اللغة الكردية وقواعدها).
- ٣ جيع مطبوعات للجمع العلي الكردية المنشورة حول اللغة
 الكردية وقواعدها خاصة.
- ۱ ـ چی له بارهی زمانی کـوردییـــهوه نوســراوه د عبدالرحمن معروف

۲ _ جاوگىي بنى واتا د. نسرین فخری ۴ _ فلانلالاؤتى كوردتى محمد امين ههوراماتي ٤ _ القواميس والمعاجم الحكردية الشيخ محمد الخال ۱ _ قاموسی خال الشيخ محمد مردوخ ۲ _ قاموسی مردوخ ه _ دەستورى زمانى كوردتى الاستاذ توفيق وهبي ۹ _ قواعدی صرف و بحوی کوردتی سے عید کابات باللفة العربية الحديثة د. محمود السوان ١ _ مقدمة في علم اللغة د. علي عبدالواحد وافي ٢ _ عـــلم اللفـــة د. ابراهیم انیس ٣ ــ من اسرار اللغة د. تمام حسان ٤ _ منهج البحث في اللغة د. تمام حسان اللغة بين المعيارية والوصفية د کال محمد بشر

القدعــة

١ _ الكتاب سيبوي

٢ ـ سر صناعة الاعراب بنجني

٣ ـ الخصائص بنجني

٤ _ المعاجم العربية المعروفة

باللغة الانكليزية

- 1 Language . L. Bloomfield
- 2 Arabie grammar. Wright. Z. V.
- 3- Language . Vendryes.
- 4 The Dialect of Awraman. D. Mackenzie
- 5 Kurdish Dialct studies D. Mackenzie
- 6 A Concise Pahlavi Dictionary. D. Mack.
- 7- A Kurdish English Dictionary. T. Wahby

باللفة الفارسية ۱ ـ دستور زبان فارسی اغای محمد مشکور ۲ ـ دستور زبان فارسی د. قاسم انصاری

* * * * * *

باشگری واندن" له زمانی کوردیدا"

تەندامى يارىدەر: د. نەسرىن فەخرى

پیش گهوهی بنینه سهر باسی نهم پیشگره پیویسته بزانین که دو پاشگری کارتی (فعلی) له زمانی کوردیدا ههیه، یه کهمیان پیشگر و

⁽۱) ثهم باسه بو یه کهم جار وه ال باسینی سه ربه خو بلا و ده کر پیته وه ، به لام له نامه ی دو کنتوربیه که ناندا و آه باسی گور زینی کاری تینه به و بو نیپه و همروه ها له باسی دروست کردنی چاوکه له ناوی ده ننگی سروشتی له به ر به شدار بوتی باشگری و اندن » له پیشکها تنیاز ناوی ثهم پاشگره هانوه .

⁽۲) برید ده نین که زمانی کوردیدا یه این بسی شهوه سه سه رنجی خوابینه را بکیشین بر تایبه تیه کانی شم زمانه سه ربه خوابه و بر تینکه آن ته کردنی به زمانی تر ، دق : چونکه مهمان پاشگر اه زمانی فارسیشدا هه به به کورتی شم باشگره پاشگری کی به ثیرانی به به ای اه فارسیبه وه و مرکیراوه ، بان به پیجه وانه ، به الام اه هسه ر زمانه دا سه ره روانیه ها و به به ای چونیان جیاوازیشیان اه نیراندا هه به ، شم جیاوازییه سه ربه خوابی و پیشکه و تنی هه ر زمانه به ته نبا و ام ریکه ی خوابه و دورده خات .

باشگری « وه _ we _ قه _ ve و همیان پاشگری « اندن _ we _ میان پاشگری « اندن _ andin » که لهم و تاره دا باسی ده که ین . نه ك وه ك تاثیستا ته نیا « وه _ فه » به یاشگری كارتی دا ترابتو .

ههر چهنده نهم دو پاشگره جیاوازی و پهیوهندیبان له نیواندا ههیه ، به لام ههردوکیان که لاینیکی باش لهم زمانه دا پرده که نهوه ؛ به و دهوره گرنگ و بالایهی ده پنوینن ههر وه که لهمه و دوا بر مان ده رده که ویت ، به لام بهقه د گرنگی نهم پاشگره لهم زمانه دا نه وهنده یا : ههستی پی نه کراوه ، یا بشت کولی خراوه ، یان : کاتی باس کردنی رواله ت و ناوه رو کی به جوریک تیک دراوه ؛ نه سهر نج بو گرنگی راده کیشیت و نهشتیکی رون ده دات به ده سته وه و نه که س به ته واوی وینه ی راسته قینه و ده وری نهم پاشگره ی بو رون ده بیته وه . نیمه ش لیره دا له به رئه هو یانه ی سهره وه به پیویستمان زانی که به پیی توانا لیمی بکولینه وه شتیک به ینی توانا لیمی بکولینه وه همتیک به ینه ینه به بینی توانا لیمی به به بینویستمان زانی که به پیی توانا لیمی به بینویستمان به به بینی توانا لیمی به بینویستمان به به بینی توانا لیمی به بینویستمان بیست می به بینویستمان بین به بینویستمان بینوی به بینویستمان بینویستمان بینوی به بینویستمان بینوی به بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینوی به بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینویستمان بینوی به بینویستمان بینوی بینویستمان بینویستمان

پیش نهوهی بیینه سه دهور و تایسه تیه کانی نهم پاشگره له زمانه کهماندا پیویسته به تهواوتی رواله تی ساغ بکه ینه وه بنو نهوهی جاریکی دیک نهو هه لانهی پیشتر ده رباره ی گراون دوباره نه کرینه وه و همر جاره ش به ناویک و رواله تیکی تازه نه خریته به رچاو ، نه و غه لهت و ناته واویانه ی که له چوار چیوه ی رواله ته کهی چونه ته ده ده وه به ده و

⁽۳) بزوانه : گــوّقاری کــوّزی زانیاری کورد . بهغدا ، سال : ۱۹۷۳، ۲۳۱ ،

تيكداني بنكهكاني ريزمانيش لهو شويمنانهدا .

يه كه م : ثايا « الدن _ andin » باشكره (٤) يان ثامرازه (٠) ؟

- ثافیکس ـ بیشهر و بیشهر ـ باشگر و ، بریخیکس ـ بیشهر و ثینفیکس ـ بیشهر و ثینفیکس ـ ناوگر ده گریمه و . ثینفیکس وانه ناوگر له کوردیدا نیه ، به لام له عهرهبیدا زور به کاردیمت ، ثهم ثافیکسه بهیوهندی به وشهوه همیه ، وانه دهوری خوی به ههرسی جورهکی له که ل و شه دا ده ده دهوری خوی به ههرسی جورهکی له که ل و شه دا ده نویمنی بنکه و به یزهوی تایبه تن که ثهمه شده که ریمه و به کینك له لته زانستی بیکهانی زمان که پنی ده گونریمت : Morfologia ـ علم البنیه ـ زانستی پیکهانی رواله تی و شه ، وه ثام از : مهبه به رواله تی و شه که و شهبان : به رسته وه همیه ، وانه له روی وانا و مهبه ست رون کردنه وه و شهکان به رسته وه ده به به وانه له روی وانا و مهبه ست رون کردنه وه و شهکان بینکه وه ده بینی ده کونریمت : سینتاکس : که بینی ده کونریمان : گرامیر ـ Grammaire دروست ده که ن

به لاتینی به باشگر ده گوتریست « سوفیکس snfizus (۱) » که زار اوه بینی زمانییه به و بهشه ده گوتریت که به ته نیا واتای نیه و بهکار ناییت ، به لام که ده لکیت به کلاتایی وشهوه که م ، یان زور روالهت و ناوه روکی ده گوریت به پیچه وانهی نام راز (۷) که په یوه ندی به رسته و هه یه ، نه که به وشهوه . لیره دا نه که رسه رنجی « اندن _ andin » بده ین و لهم و تاره و رد ببینه وه بومان به دیار ده که ویت که « اندن » باشگره نه که نام راز ؛ چونکه په یوه ندی به وشهوه ، نه که به رسته وه هه یه (۸)

⁽٦) دقباره پروانه گـوفاری کـوزی زانیـاری کــورد . ز ـ ، ، د. نهسرین فهخری باســی پاشگرو پیشگری قه ـ یان ـ وه له زمانی ---وردیدا .

⁽۷) تاساز :Preposition _ أداة ه ثهو بهشه نه لدوّرزاومیه له ثاخانتن ، که پهیوهندی گراماتیکی نیّوانی وشهکان له رستهدا دمردمخات .

⁽۸) مرّی نید که ل کردنی ثمم دق به شه (ثانیکس و ثار از) ده که زینه و هر این نید که ل کردنی ته مدنی که تایه تیب ا میلکو اه به ک چونی این که مه ندی کی اینه تیب ا میلکو اه به ک چونی این که مه ندی کیان له رواله تیسدا له م زمانه دا وه ک له یه کی چونی (وه)ی بیشکر و باشکر و (وه)ی ثار از . هه روه ها بر نه شار دای شه بینی شویمی چونیه تی لید کولینه وه و جودا کردنه وه یان ، ثافیکس به بینی شویمی به کاره پینانی ناو ده نریت واته بینی ده لوتریت پریفیکس به بینی شه بیشکر به که و تنه باش بناهه ی و شه ، سوفیکس به باش بناهه ی و شه ، سوفیکس با شکر به که و تنه باش بناهه ی و شه ، ناوکر ثینفیکس به که و تنه ناو بناهه ی و شه .

دوه م : _ ثایا ثهم باشگره (اندن _ andin) یا « اند _ and (۱) ، یان : انن anin ، یان (دن _ din) ه ؟

نهم پاشگری (اندن)^(۱۰) به بهو چوار شنیوه یهی سهرهوه خراوه ته

⁽۹) ثهم « ماند ـ amd » همینچ پهیوهندتیه کی به « اند ـ and » ی زمانی ثنگلیزتیهوه نبه و ثهمی دوهم بیتی بیتوهنده لهو زمانهدا .

⁽۱۰) له و به لمكانهي برّمان دەردەخسەن كه ئهم باشكره د اندن ۹۰ اونى گەلىك باشگرى نرە لەم زمانەدا كە كۆتابىيان بە نۇن دېت لەكانىكىدا که دمچنه سهر وشه و دمایانکهن مهناو نهای به چاوکه بو نمونه: بارین -چاوکه ، بار _ رمکی جاوکه + ثان = باران ناوی کاره نالمهنالل _ نالاً ندن _ نالٌ + ین = نالین ناوی کاره ، هـ دروهها کریان _ گرين ، چلك _ چلكن متد ... لهوانهشه مهنديك سؤرين له ســـهر المهودي كه نونه كه نوني چاوگه و نوه په پهشتك له و اندن ، ، مەرچەندە ئەمەش پېرىستى بە بەلكە مەيە بىر جەسپاندى، بەلام لەكەل ثهوه شدا دو باره به کارهیننانی و اندن ، له جینگهی و اند ، باشــتر و راستره، یه اله : له پهر نهومي نابیته هوی نیا داني بنکه و پهیرموي زمان لهم شـونينا به دا ، دق : ثاسـانتر و كورتنر و رؤنتره ، سـن : له بهر ثهومی کار لهم زمانهدا و مکشق له زمانه هیندو ـ ثهوروپیهکاندا له چاوکه ومردهگیریت ، به پیچهوانهی زمانی عهرمیتی (لهبنهمالهی زمانه سامبه کان) ۹ کار موه دهست بن ده کر بت ؟ چونکه کار خوّی به شیکه له جاوکه: infinitive که نه مه ش به کیکه له تابیده نبه حِياكهرهوهكاني زماني كوردي له زماني عهرهبتي ، ههر ثهمهش يهكيك لهو موّیانهی روالهتی ثهم پاشلامی تیّلکداوه به هوّی کهوتنه زیّر باری=

پیش چاو بهم جوردی خواردوه : ... باسکردنی له شیودی « دن » دا له کاتیکدا که نهم پاشگری « اندن » له کاتیکدا که نهم پاشگری « اندن » به که له جیگهی پاشگری « اندن » به که به هه که باسکراوه بونی نیه ، به ک کورت کراودی ،

= زمانی عدرمبیّهوه هدرومها له تدنیجای لاسایی کردندوه ی زمانی فارسیّش که پهیزهوی زمانی مهره بن کردوه ، له کاننکدا که بغویسته له سهر بنکه و دهستوری زمانهکه خوی یان ثهو بنهمالهیهی دهگهرزینهوه سهری نه الله زماني بنهماله پتيکي تر ، ليرمدا تهنيب تهومنده دملنيين دمربارمي روالهنی ، مالیگهکانی دیکش پهره مهره لهگهال ثهم باسهدا و له شوینی خزيدا دهخهينه پيش جاو ه له مر دوباره نهكر دنهوه ليرمدا لهوه زياتر له سهري ناروّین ، جوار : له پهر تهومي د اند ، په کسهر ناجیّته سهر بناههی چاوکه بات په کسهر ناکهوېنه ننوانی رمکی چاوکه و نیشانهی چاوکه ، یا نیّوانی بناهه و نوّنی چاوکه ، یان سهر رمکی کار ، ملکو ئهم پاشگره دمچیّته سهر کشت ئهو پهشانه به بیّنی بیّوبستتی، لهکاتیّکدا دهبینین که له زمانی نور کتدا به گشتی ثهو باشکره ی و ه د ماندن ، چاوگی نیّنه په ز ده کات به نیّیه تر یه کسهر ده کهویّته نیّوانی رمکی چاوکه و نبشانهی چاوکه بوّیه روالهتی ثهو پاشگره هیچ تیك نهچوه، لهوانهیه هەندىڭ ئەم باشگرى توركتىيە بە ناوگر (ئىنفېكس) تىن بگەن ؛ ييونكە دهکهوېټه نیوانی دو پهشی چاوگه که رهکه و نیشانهی چاوگن ، بهلام كانيك بيني دمكوتريت (ئينفيكس) ، ئەكەر كەوتە ناو بناھەي وشە ، نیشانه و نونی چاوکه بهشتک نین لهو بناهه به تهکهر وا بوایه ده بو (اندن) یش ناو بتر پت ثبنلیکس به کهونت نیّوانی بهشی به کهم و نوّنی چاوکه ته گهر نونه کهی به نونی چاوکه دابنین ، له کانیکدا ثبنبیکس له عدرهبیدا ثاشکرایه وهك : كتب كانب (۱) كدونونه ناو بناههى =

« اندن » و یه کنیکه له نیشانه کانی چاوک له کوردیدا بنر روَن کردنه وه یه کهم راستییه باسه کهی مامنوستا نوری عه لی نه مین که ده رباره ی گنرزینی کاری تنینه پهره بنر تنیه ر ده خه ینه پنیسش چاو که ده گنیت: « چاوکه نه لفیه کان و چاوکه بائی یه کان به پیته پاشگری (دن) ده کرنین به تنیبه ن به لکاندنی (دن) یه کسه ر به یه که ه وه و به دوه مه وه پاش گنرزینی (نی) به کسه ر به یه که ه وه و به دوه مه وه پاش گنرزینی (نی) بنر (۱) » . ه نوی نه م ه الا نه له به رئه وه یه که چاوکه نه لفیه کان کنرتایی یان

وشـه که ، نمونهش لهمانه زؤرن به سهر مجدان زیاتر رون ده بیّتهوه ، نمونه بق زمانی تورکتی بق مُهومی لهکهل کوردیدا بهراوردیم بکهین و فارسیشی پین رؤن بکهیدهوه وهك : يازماغ _ چاوكی نیپهز به واتای نؤستین : باز ــ رمکی جاوکه و ڪار ، باز + در + ماغ بغ نۇسىن _ نقىساندن ، ئولالماغ _ مردن _ تېنەپەۋ - ئولال _ در -ماغ _ مراندن _ کوشتن مند . ، نمؤنه بن کوردی گرمهگرم _ ناوی ده نکی سروشتتی ـ کرم + اندن سے گرماندن ، کهوتن ـ جاوگی تیندیه ز _ که و _ رمکی چاوکه و کار + اندن = که واندن ، حهسان + وه = حدساندوه هتمد ، واته لهبدر ثهو هوّاندي سهردوه كه لهم نمونانه دا دەردەكەوتېت ، وە بۇ دروست كردنى چاوكە يەكسەر ، نەك بِيْشَــان كار دملَّيْين « انــدن » چونمــكه ههموّيات يهك دمخات و له بنکه پنکدا کویان ده کانهوه و لهمهو دوا باشتر بومان رون دهبینهوه ، وه ومك پيناسېنه كدى ســـهرموه ههرگيز ناكهوېپته نيوانى رمگى وشه و كۆتايى وشه ؛ چونىگە ئىيمە لېرەدا ناتوانىن يەكسەر وشەكە وەرگرىن و کو تا پید که ی لابده بن و باشگره که ی بخه بنه شدو بن و کو تا بیه که ىگەرىنىنەۋە . دۇ بارە سەرىجى ئىزنەكان بدەنەۋە .

ثیمه ثیستا نه و نمترنانه به پیمی بنکهی سهره وه ده که ین به تیپه ی وه نه وه ی پیروسته ده ری بخه ین نه وه یه به شه کانی ریزمان زنجیره بینی نه وه یه پیرونیکی نه پیچیزاون یه کتری ته واو ده که ن و لایک و لینک و لینک و نمان نه که لایک در نمان نه که و به ی و به س به لکو زمان زانسته و رینگه و بنکهی تایبه تق هه یه و له چوار چیوه یدا ده جتو لیته وه به م جوره زمانی کوردیش بنکه و پهیزه وی بته و و ریاک و پیکی خوی هه یه ، نه وه ی نهم و استی یه به یه و نه به هه که وه ی نهم و استی که ایک به شی داستی به ایک به شی ده دات و نه سیمای که ایک به شی

⁽۱۱) ئۆرى ھەلى ئەمىن .

گرنگ سهره و ژېر دهکات . نمتونهکان تهمانهی خووار وه ن :

+ خہوت _ خہو (رمکی چاوک و کار _ ناوی کاریشہ) + اندن = خہواندن ، گیشتن _ که (رمکی کار) + ی $^{(17)}$ + اندن = کہ یاندن ، مردن _ مر (رمکی چاوک و کار) + اندن = مراندن $^{(17)}$ واته تیکرا همقریان پاشگری (اندن) له تینه په دوه

⁽۱۲) دو پیتی برونن دوا به دوای یه الله هانون بویه پیتی (ی) کهونونه نیوانیان .

⁽۱۳) نوری عالی ئامین . ریزمانی کوردتی . سلیّمانی ، ۱۹۹۰ ، ۱۹۹۰ ، ۱۴۰ ه

کردنی به چاوکی تنیهه تر . ههروه ها ده لایت : « دیسان اله لولای لازم به و اته ی (اند) (۱۵) بکرلای به متعدی به لام تلازلای لهسه ر زمان قورسه (۱۵) ، ، هلای قورستی چیه ۲ نازانین (۱۵)

دهربارهی (مانن) ده لیت : « هه ندیک که س پیستی (د) فرخی دهدات بلا ناسانی ، وانه له باتی سیتر تاندن ، له وه دراندن ، ده لین سیتر تانن ، له وه درانن (۱۷) نه که ر نهمه له قسه کردندا ببیست ، له

⁽١٤) ليرودا له جيه کهي باشکري (وانه) بيشتر پيته باشکري په کارهيناوه.

⁽۱۰) پاشکوّی کشیّبی (قهواعدی زمانی کوردیّ له صرف و نهحــو)دا به هدا ، ۱۹۰۶ .

⁽١٦) (اندن) نهك (اند) بك زلإنهوه بوّ بهراوليزي لابه زهكائي بيشق.

⁽۱۷) نوری معلی شهمین ، پاشکوی کتیبی (راپزمانی کوردتی) ، ساییانی .

۱۹۰۸ ، ب ۷ ، ل ۲۳ . له ناوچهی سلیمانی دا پیتی (د) له گه لیک وشه قوت ده در ایت ، چاوکه بیت ، یا ناو ، یان شام از ، وه به گشتی له و چاوگانهی (اندن) یان ده چیته سهر وه ای : خنکاندن _ خنکاندن _ سوتاندن _ سوتاندن _ برازاندن _ برازاندن مند . . بو نمونه : دلی شکان _ له جیدگهی دلی شکاند ، دل شکانان قورسه له جیدگهی شکاندن ، بو دوزینه وهی کاره که ده خرایته کائمی رابوردو وه این نمونه کانی بیشو ، چونکه شم کاته هه میشه پیک دیجت به لابردنی نونی چاوکه وائه بو کردنه وه ی چاوکه وائه بو کردنه وه ی چاوکه شمی ده خهینه وه سه ر ، شکه ره ایوردوه وه دو در (ن) که و تنه یه ای نونی چاوکه که پیرانی شه و دو (ن) که و تنه یه ای شوه دیاره که له پیرانی شه و دو (ن) مدا بینیکی قوت در او هه به که

به موتهعه ددی و نهو فیمله موته عه ددیبانه ی وا دروست بتون باسلیکراو و کار و حالی فیمله لازمه که به ته واوکه ریکی سه ربه خلا بینیته مهیات و مکو : من داره که مستوتاند لیره دا فیملی «ستوتان » « داره که » کردی ، به بالام باسلیکراوی « مین » پیسی کرد _ مه به ست له مین _ من _ ه .

له کلامه لّی یه کهم و دو مدا (اندن) مهخرایته دوای ره کهوه وه کو :ــ

فيملي موتهعهددي	ر • كه	فيعلىلازم	كۆمەل
ثواندن	نتو	ن و ستن	
بزواندن	بزو	بزؤ تن	1
چەت اندن	جەق	چەتتن	
لهومزاندن	ُ لەوەر	لەوەزتىن	*

تا دینه سهدر «له کلامه لی سی به ما «دن» ته خرینه دوای مهددردوه ، وه کو :

فیعلی لازم فیعلی موته عهددیی ستوتان ستوتاندن قلیشان قلیشاندن گهزان گهزاندن (۱۸)

جگهر خوین ته نیا ئهوه نده ده لایت بلا کلار تنی چاوکی تینه په ز

⁽۱۸) تۆنىق ومھى ، دەستۇرى زمانى كوردى ، جا ، بەفــدا ، ۱۹۲۹ ل ۱۹ ، ۱۹ .

بو تیپه و (انسدن) له جیری (ان) و ین ۴ داده نیین ، وه بسهم ده نگه و گاند ۴ کاری تینه به و دکات به تیپه و ۱۹۰ و هه ندیک خونه ی به هه له هیناوه ته و ه به به به به به به به به واتای (ناردن) ه ، گهمه وه که هساومه به ستوسیوه که به واتای (ناردن) ه ، گهمه وه که هساومه به به ده نوسریت ، به لام باس لیره دا باسی چونیه تی گورتنی کاری تینه په و بو تیپه و ، گهگینا چون و چون ۴ باش کردنی به تیپه و له ریدگهی و اندن ۴ هوه ده بیت به و شاندن ۴ .

بلا محومی خولانسه و اتلی نه کات که ملیمه ته نیا مه چه نسد سه رجاوانه مان هه لبزار دو ه بلا باس کردن و سه رجاوه کانی ترمان پشت کولای خستوه ، تلاستا له خواره وه ناوی هه ندلاك سه رجاوه ده خه ينس چاو که سه برمان کردؤن به لام باسی پاشگری داندن ، بان تلادا نیه : _

۱_ سمید صدقی کابان . مختصر صرف و نحوی کوردتی ، به غدا ، ۱۹۲۸ ، ل ۳۵ ـ ۰۰ .

۲_ دوکتلار قه نات کوردلاییف ، دهستورتی زمانی کوردتی ، ملاسکلا _ لینینگراد ، ۱۹۵۷ . ده رباره ی شیره ی ژورؤ (کرمانجتی) به زمانی رؤستی .

٣_ دوكتلار چەركەسى بەكلا _ باكاينى ، فەرھەنگى كوردتى _

⁽۱۹) جَگُهُر خُونِينَ ، آواو دەستۇرا زمانىن كوردى ، بەفدا ، ۱۹۹۱ ، ل ۳۹ ـ . .

رۇستى ، ملاسكلا ، ١٩٥٧ ، ل ٥٠٩ ـ ٥٧٧ .

٤ دوكتلار يو . يو . ثاڤاليانى . تايبه تيه كانى جوته كار و پيكهاتنى له زمانى كورديدا ، يهكينى سلاڤيهت (سهمهرقه ند) ،
 ١٩٥٩ . به زمانى رؤستى .

Dr. D. N. Mackenzie . Kurdish Dialekt Studies -• I. London . 1961 .

دوکتلار مه که نزی ته نیسا له لاپسه دو (۱۶۷) نهم نمتو نا نه ی هیناوه ته وه بلا ناوی ده نگ : بلاله بلاله ناوی ده نگ : بلاله بلاله بالاه بالاه بالاه الحکه ل فیکه به فیکه به فیکه به خودان ، حیله با برا این ، کولان ، ستو تان ، شکان ، تلاقان ، خودان ، به بنی باسکردنی پاشگره که به ته نیا یا ناو هینانی .

۲_ دوکتلار قه نات کوردلایتی ، زمانی کوردتی ، به رؤستی ،
 ملاسکلا ، ۱۹۹۱ ، ل ۳۹ ـ ۵۷ .

۷۔ دوکتور . ی . ی تسوکهرمان ، تیبینی دهرباره ی گرامیری زمانی کوردی (کرمانجی) ، ملاسکلا ، ۱۹۹۲ ، به زمانی رؤسی .

۸ دوکتلار که ریم . (. ئهیبوبتی و دوکتلار . ی ثا. میرنلاقا ، شلیومی کوردتی موکرتی ، به زمانی رؤستی ، للینینگراد، ۱۹۲۸ ، ل ۷۲ ـ ۱۲۹ .

« دەورى باشكرى (اندن _ Andin) لككلّ

تايبه تيه كانى له زمانى كورديدا ،

یه که م: تاقه یه او بنکهی روّن و گاشکرا هه یه بزگر لارّتنی کار له تنینه په زموه بر تنیه لای ساده ، گهویش به یاریده ی پاشگری اندن _ (Andin) ه (۲۰۰) ، واته پاشگری (اندن) چاوگی تنینه په ده کات به تنیه لا ، هه روه ها تاقه پاشگره بر دروست کردنی کاری تنیه لای ساده له تنینه په زموه (۲۱) ، واته هه ر پاشگر یکی دی که و ته به ر

- (۲۰) ثهوانهی له سهر باشگری (اندن ـ andin ، نوستیریانه ههمان هه له یا دوباره کردو ته وه ده دربارهی رواله تی ، به نوستینه وه یان که در انه هه سهر یه ک به به نوستینه وه بین لینکو لبنه وه و ده درخستنی هو ، یان که درانه وه بسو ثه وانهی له وینه ی د اندن ، باسیان کردوه ، ثه مه له کاتیکدا که ثبستا له زمانی فارستیشدا له وینه ی د اندن ، دا باس ده کریجت ، به نایبه تی له لایه ن زمانه وان و روزه هه لات ناسه کانه وه ، له که ل راست کردنه وه ی باسی نریش که بریتی بوه له لیکدانه وه و لاسایی کردنه وه ی به بروی زمانی تر در ناشی ای درونه سه در اساتی زمانی کوردتی و فارستی .
- (۲۱) ئەمە ئەوم ناگەيتنىڭ كە رىڭگەى دىكە نبە بۇ دروست كردنى كار و چاوكى تىپەر ، بەلكو كارى يارمەتىدەرىش دەورىلىكى بالالى ھەيە لە دروست كردنى دەيەھا كارى تىپەرى دروستكراو و لىلىكدراودا ؛ چونكە ئەو كارانەى لە بنجدا تىپەر و تىنەبەرن لەو شوىينانەدا كە دەچنە جىلىدى يەكدى ئەو مەبەستە دەگەيىنىن، بۇ نىمۇنە : كەوئن —

چاو دیاره که پاشگریکی سهربهخو نیه به لکو بریتییه له تیکدانی رواله تی نهم باشگره له نه نجامی تیکه ل کردنی لهگه ل نهو و شانه دا که پیسانه و ه ده کیست ، هسه روه له خواره و به نمتونه و ده یخه ینه ییس جاو :

بن نمتونه : کلوتن _ تنینه په نره ، کلو (ره کی چاوک و کار) ه +

پاشگری « اندن » = کلواندن تنیه نره و هاومه به ستی (خستن) ه .

خهوتن _ به واتای نوستن و هه ردوکیان تنینه په نرن ، خهوتن _

خهو (ره کی چاوک و کار و ناوی کاریشه + پاشگری « اندن » =

خهواندن ، تنیه نری ساده و دروست کراوه ، نوستن _ نو _ (ره کی
کار)(۲۲) ، ده _ نوم ، نو + پاشگری « اندن) = نواندن _ _

تینه په ر ، خستن _ نیپه ر ، سه رکه و تن _ نینه په ر ، سه رخستن _ نیپه ر ، که رم کردن _ نیپه ر ، به ربون _ نیپه ر ، ده ره ی به ربون _ نیپه ر ، ده ره ی به ربون _ نیپه ر هند ...

(۲۷) چه ند بنکه ییک همیه بو وه رگر نی ره کی کار ، ثیره جیدگه ی باس کردنی نبه ، به الام راجگه بینی تری ثاسان هه به بو دوزینه وه ی ثه ویش به کورنینه وه ی کاره کرنی ثیستا ، باشان له ثام ازی کانی ثیستا که وه رده ی به و هه روه ها له را ناوی که سی لکاو جودای ده که ینه وه ثه وه ده وقسن _ نوس ره کی کاره (جذر الفمل) ، بو نمونه : نوستن _ ده نوسن _ نوس ره کی کاره (جذر الفمل) ، بو نمونه : نوستن _ ده نوسن _ نوس ره کی کاره و چاوگه ، کورن _ ده آین : لا _ ره کی کاره و باده ی کاره و نه ی کاره و کانی ثیستا و داها تو ؛ چونکه ره کی کاره و کانه . _ کاره و کانه . _ خونکه ره کی کاره و کانه . _ خونکه و کانه کی کاره و کانه کاره و کانه و کانه کی کاره و کانه و کانه و کانه که کی کاره و کانه کی کاره و کانه و کانه کانه کی کاره و کانه و کانه که کرد و کانه کی کاره و کانه کی کاره و کانه کی کاره و کانه کی کرد و کانه کرد و کانه کی کرد و کانه کی کرد و کانه کی کرد و کانه کی کرد و کانه کرد و کانه کی کرد و کانه کی کرد و کانه کرد و کانه کرد و کانه کرد و کانه کرد و کرد کرد و کانه کرد و کانه کرد و کانه کرد و کرد و کرد و کانه کرد و کانه کرد و کانه کرد و کرد و کانه کرد و ک

تیپهزی ساده و دروستکراوه به واتای خهواندن .

چترن ـ تنینه په ره واتای رویشتن ، چتر ـ بنداغهی چاوک + پاشکری (اندن) = چواندن تنیهوری ساده و دروست کراوه به واتای ناردن ، رهوانه کردن .

سرهوان ـ ئارام كرتن ، سرهوتن ، سهكنين ، سرهواندن : ئارام يني كرتن ، سهكناندن .

رقریشتن _ تلینه په تر به واتای چټون ، رقر (رهگی) + پاشگری (اندن) = رقواندن (رقیاندن) _ به واتای جتی به جتی کردن ، رهوانه کردن هتد...

بهم جزره و به یارمه تی پاشسکری (اندن) ، ده یه ها کاری تیپه در و سست ده بیست پاش لسکاندنی به رمک و بنساغه ی

بو رمکی جاوکه ناقه بهك بنکه ههیه نهویش لادانی نیشانه ی چاوکه که بریتییه له نونی جاوکه و بیته که ی پیشی ه بو نمونه : نوسین _ نوس ، خهونن _ خهو ، کیلان _ کیل . زور جاریش رمکی کار و چاوکه بهك دمگرنهوه . سهرنجی نمونه کان بده نهوه .

بناغهی چاوکه هه میشه بینك دین به لادانی نونی چاوکه که هه مو چاوگه که مه مو چاوگه به مونی که مین ده گوتریت نونی چاوکه ، شم بناغهی چاوگهش هه میشه و له هه مان كاندا بناغهی كاره بو كانی رابوردو ، وه ك : كردن – كرد بناغه ، كردم – كانی رابوردو ، چه ندن – چه ندت ، پیوان – پیوا – بینوای هند . . .

چاوك و كارەوە^(۲۲۲) .

دوهم : پاشگری « اندن » ناوی دهنگه سروشتییه کان

(۱۳۳) زانینی ثه و بنکه وردانه ی هه ن بو و و رگرتنی یان دوزینه وه ی ره ه و بناهه ی جاوکه و کار یاریده مان له دوزینه وه ی چاوکه و نیشانه ی جاوکه ده ده ده ن ، هه روه ها بو ناستنی چاوکه که تنبه وی بنجی یان دروست حراو بنیت به هوی و اندن یه وه که مه شه ناسانی را که مان نیشان ده دات بو ناستنه وه ی نه و هه از نه نوستندا ، وه هه ر نه مه بو ناستنه وه دو در ناستنه وه دو در نام و در نام

له وی نهبوی ، های به ن سه مه نه و به نوب ن سه نوب ن راست کرد نه وه ی هم نه و شخوه ی دروستی کار و جاوکه شکه در است و کاره که له کانی رابور دودا بو ، دیاره کاره که نیخ پی دروست کراوه به یاریده ی (اندن) و بیتی (د) لیره دا قدوت در اوه ، بو نسونه : بشیله که چوله که کهی خنکان ، یان : بای خه زان خونجه ی خزان و در کی پیر همر مانه وه . لیره دا خنکان - خنکاند + مدر مانه وه . لیره دا خنکاند + ن خزاند - به خنکاند + کانی رابور دو یه کسه ر به لادانی نونی چاوکه بینک دیمت ، وه بیش نونی چاوکه نینک دیمت ، وه بیش نونی چاوکه ته نیا شهم بینج بینه هه به و ا ، و ، ی ، د ، ت ، نه ک ر چاوکه که حاندن »ی وه رگر تبو دیاره کاره که به و د » کوتایی هانوه ، چونکه حاندن »ی وه رگر تبو دیاره کاره که به و د » کوتایی هانوه ، چونکه

دهکات (۲٤) به کاری تینه په ز بهم شیوه یهی خوارهوه:

۱_ وهرگرتنی ناوی ده نگه سروشتییه که و لادانی پیتی بزوینی $(70)^{(70)}$ ی لکاو به کرتایی ناوه که وه $(70)^{(70)}$ ی لکاو به کرتایی ناوه که وه

- ته نیا نونی د اندن ، لاده چپت و د اند ، ده مینیته وه ، وه نه که کاره که له کاره که کانی به نون را ناوی که سی جودای ده که ینه وه نگه ره مات و کوتایی به نون مانبو وه بیش نه و نونه (نی) همبر دیاره نیپ و کی دروست کراوه به یاریده ی (اندن) ، نه که ر (نی) که بکه بنه وه به (۱) و (دن) که نیشانه ی چاو که بخه بنه وه سهری چاو که که ده که رزیته وه ، چونکه یه که بنکه هه به بو ره کی کاری نیپ و و نینه په ری دروست کراو که بناغه ی کاری نیسانه ی چاو که (دن) باغه ی کاری نیستا و داهانوشه ، نه ویش لادانی نیسانه ی چاو که (دن) له (اندن) و کورینی دا » بو د نی » یه له د ان » که برگه ی یه که ی د اندن » و ده مینیته وه و نینکه کل به ره کی کاره که ده بیت یه به شیک کیی .
- (۷٤) مه به ست له ناوی ده نسکی سروشق ناوی نه و ده نسکانه ن که سروشتدا هه ن و بریتین له ده نسکی سروشت و گیان له به ر به مروّف و نازه نه و ه و مه م ده نسکانه له زمانی کوردیدا کوّتاییان به یزوینی « ۱ ـ ۵ » دیمت و به کشق دو به دو به کار دین ماموّستا شیخ محسدی خال هه ندیسی له م ناوی ده نسکه سروشتیانه له بیشه کی به رکی یه صه مه ندیسی له م ناوی ده نسکه سروشتیانه له بیشه کی به رکی یه صه مه ندیسی که که دنبان فه رهه نسکه که دنبان به جاوی و کار .
- (٧٠) نهم پيتي بزويني « ٨ e » يه ، يا لادمبريت يا ليك دمدريت و «ادغام» ==

بهم جوره پاشگری « اندن _ andin » دموریکی بالا لهم روه وه دمنویمنیت ، چونکه ده به ها ناو لهم ناوانه (۲۱) دمکات به چاوک و کاری نویمی ساده و تلینه په وی دروست کراو و دمیان به خشیت به زمانه کهمان و ده بیت به نیشانه یکی تر له و نیشانانه ی که زیند و په و په و سهندنی نهم زمانه له ناو خویدا به کویره ی پیویستی ده رده خهن (۷۲)

دهکر نیت لهگه آل و ای ی و اندن ی دا له به ال چون و ها تنبان
 دوا به دوای یه ال ، چونکه دو بزو نی دوا به دوای یه ال ناینین له
 وشه ی هیچ زمانیکدا .

⁽۲۷) ثهم ناوانه یه کجار زورن و لیرهدا لهوه زیاتر هه آناگر پیت ، چونکه باس باسی پاشگری « اندن » ه و وه ال باسیکی سهربه خو له گوثاری کوّلیّجی ثاداب ژماره « ۱۸ » سالمی ۱۹۷۱ دا بلا کراوه ته وه . برّوانه گوّثاری ناو براو .

⁽۷۷) پاشگری « اندن ، له زمانی فارستِدا ناوی دهنگی سروشق ناکات

به چاوکه _ هـهرچهنده شهمه له شیّوهی ژوروشدا وایه _ شهمه

جیاوازیّیهکی تری نیّوانی شهم دوّ زمانه یه سهربهخیّ یه ههر زمانه

دهردهخات ، فراوانی دهوری شهم پاشگره له کوردیّدا و بوّنی شهو

بهشانه ی لهم زمانه دا ههن و له فارستِدا نین ، بی کومان و هلا میّنی بهجیّن
بهشانه ی لهم زمانه دا ههن و له فارستِدا نین ، بی کومان و هلا میّنی بهجیّن

سنیهم: پاشگری « اندن » نهك ته نیا ناوی ده نگی سروشی، به نیا ناوی تریش ده کات به چاوك و کار به لام به گشتی ده یان کات به تنیه به تنه به تنه وه که ناوی ده نگه سروشتیه کان گهمه ش ده که تزینه وه بر سروشت و هنری به کاره نیانیان ، وه ک :

هه لسه نگاندن _ « تقییم » ، سه نگ ناوه ، « هه ڵ » که که و تلاته پیشی ، پیشگره و بوه به « هه لسه نگ + اندن = هه لسه نگاندن ، تیمه و ، یان سه نگاندن .

دهماندن _ فتو تنی کردن به دهم _ پنیکهاتوه له « دهم » ، ناوه به واتای زار + اندن = دهماندن ، تنیهنزه .

ره نجاندن _ دلل ره نجاندن _ دلل شکاندن ، گازار پیدان _ تیپهتره ، له ناوی « ره نج » + پاشگری اندن پیکهاتوه .

پرژاندن _ گولاوه کهم پرژاند به سهر دانیشتوه کاندا ، واته بلاو کردهوه . نهمه له « پرش » واته « بلاو » ی پرش و بلاو ، جوته ناو پیکهاتوه ، برژانگ _ برژ + « ۱ » پیتی پیوه ند + پاشگری « نک » پرشنگ _ برش + نگ پیکهاتوه هند ...

واته ئهم چاوگه تنیهدانه وهك دهركهوت له بنجدا له ناو دروست بتون و یهکسهر بتون به چاوك و كاری تنیهد .

چواره م : دروست کردنی یا هه بترنی هه ندین چاوک به تیپه رخی به تیپه رخی به بنی دیار بترنی تینه پنی دیار بترنی اون ، گهمانه ش پنیویستییان به ورد بترنه و و لایک و گینندوه و گهراندیکه که له وانه یه بان گه یکنینیته سهر بنج و بناوانیان له وانه :

خایاندن _ به واتای ماوه کنیشان ، پنی چترن (استغراق) تنیه و ه وه : نیشه که چوار سه ماتی رنیکی خایاند ، خایان ، نیه و به بنی نیشانه ی چاوگیش نهوه ی دهمینینته وه هیچ واتاییك ناگه ینینیت ، به پنچه وانه ی نمترنه کانی ژماره « ۳ » ههروه ها :

درکاندن به واتای دهربزیرن ، دهرخستن له ریکهی قسه کردنه و ، واته له ریکهی دهمه و ، تیپه ی ، درکان نیسه ، بنی نیشانه ی چاوگیش به کار ناییت ـ نهگهر په یوه ندتی به « ادرك » ی عهره بیبه و ، نهید دو برد ، نهو دوباره بنجه کهی دیار نیه .

سهیاندن _ تیهوزه _ چاك سهیاندی بهسهریدا _ واته خستیه

ســهر قهو ، سهپان به کار ناییت و ، سهپ ــ لهوانه یه په یوه ندتی به « صب » ی عهره بییه وه هه بیت .

ســـه لماندن _ تيپه ده _ « إقرار » لهوانه به « سلم ب » يى عهره بييه وه هاتييت .

گهمانه یان تینه په زیان هه بوه ، یان سروشتی کاره که به تیپه دی دروستی کردون به بنی تیپه د بون به تینه په زدا ، ناوی ده نگی سروشتی به تینه په دی دروست بوه ، چونکه خوی له خوی ده رده بر در به به بنی یاریده ، وه نه گهر یه کیک بو به هوی ده ربزینی نه و ده نگه نهوه ده کو تریت : لوره لوری تیخستن ، زریت و هو دی تیبه ردان ، نهوه ده کو تریت : لوره لوری تیخستن ، زریت و هو دی تیبه ردان ، کرمو هو دی تیبه دان ، به لام نه که ر ناوی ده نگه به یاریده ی نیشانه ی چاوک بو بو به چاوک نه وسل « اندن » به کار دین بو که یاندنی نه مه به سته و ده بیت به نیشانه ی د واسطه » ، وه ك امنداله که گریا . منداله کهی خسته - گریان ، یان کردیه گری ، یا منداله کهی گریاند .

پینجهم: نهم پاشگره چاوک و کاری بیگانه دهکوزیته سهر کوردتی و به بنی کهم و زیاد تایبه تیـهکانی چاوکه کوردییـهکه وهردهگرن(۲۸)، بهلام بترنی زلاریان به تیپـهز دهکهزیمتهوه یان بلا

⁽۲۸) ثهمه ثهوه ناگدیپنینت که تهنیا باشگری و اندن ، ثهمه دهکات ، به آکو پاشگری تریش ههیه لهگ ل نیشانهی چاوکه و کاری یارمه نیدهر که ثهو کارانه دمخه نه چوارچپوهی کاری کوردیبهوه ، وهك : فکر ـ نی ـ =

ئەومى كارە ومركيراومكە تىپەرە يا سروشتى ھەڭ دەگىرىت تىپيەر بیت ، بهم جلارهش نهگهر تینه په ر به وه ال : ته مراندن به واتای قهم اندن و کوژاندنهوه ، ئهمه ههر چهنده به رليکهوت شيوهي تنییـــهزی « مردن » ی و ه رکر توه که « مرانــدن » ۹ به لام خلای له «طمر »ی عدره بی و درگیراوه به م جوره ـ طمر _ ته م + اندن = تهمراندن ، ههروهها : مسح _ مسحاندن ، جهز _ جهزاندن به واتاى نایم کردن و توند گرمیءان ، خمل _ خملاندن _ ، کوی _ که واندن ، به واتای داغ کردن کاتی تیمارکردنی برین و گازار ، نهك : كهواندن وهك تيب دي كهوتن و هاومه به ستى « خستن » واته ئهم دوانه يهكن له روالهتدا و له بنجدا جياوازن ، هه لخه له تاندن ــ « خلط »به ، له خه له طاند _ وه ها توه ، هـــه روه ها ، كره _ كرهاندن ، بفض _ بوغزاندن ، حب حاندن ، خلق _ خولقاندن ، حهواندن _ گلدانهوه _ راگرتن _ مهمهش لهوانهیه له « حوی »وه هاتبتی _ حەوانەوەش ھەيە تىنەيەرد _ تاراندن _ خەو رەواندنەوە ، خەو ئەتارىخىنى _ خەو ئەفزىدىنى وەك كۆران دەڭىت : كوركهو نيو حيلهى ثاليك دواكهوتق خهو گهتار لينلي له جـاوي نوستق

نکرین - بیرکردنهوه _ عهرهبی ، قاوماغ _ به تورکی دهرکردن ، قاو ره کی چاوکه + چاوکه دان = قاودان ، خنق _ خنکان _ خنقاندن ، ثامدن و شدن _ ثامشو کردن به واتای هانو چوکردن _ له فارسی یه وه و هرگیراوه و هی شر . . .

واته له (طار) ه وه هاتوه که عدرهبییه ، قهوماندن ، قهوماندی ـ قوم و أقام هند ... به لُـگهش بتونی نهو کارانه یه له زمانی عدره بقدا و نه بتونیانه له کوردیدا سهرهرای یه کنیتی و اتایان له هدردو زمانه که دا ، لهم نمونانه ش له شنیوه ی ژورودا زورتر و ناشکراتره .

شهشهم: پاشگری « اندن » چاوگی به کارنه هاتو ده هینیته کوری کارهوه ، واته فهوانهی به بنی « اندن » کارناکن و به کار نایین با تینه په و تیپه ریش بن و بنجی ههند پرکیان دیاری بن بنی وه این به تینه دیاری به بنی وه این به ناین دیاری به بنی وه این به ناین دیاری وه وه ده ده کریته و ه الل ده کریته و ، (ته کاندن و به به وه ده ده وه ده ده کریته و ، (ته کان) یش هه یه ، وه ده ده که ناین دایه خودی ، وه شاندن و به باوه شاندن و به باوه شاندن و به باوه شاندن و مشاندن و تیپه و ، ده بای وه شاندن و تیپه و ، ده بای وه شاندن و تیپه و ، ده بای وه شاندن و دن داگرتن و تینه په و ، ده به به به دارد و به واتای که نای و مه ناین و نویودان (۲۹) و چونه و تیس بالی و تحری فریواندن و به به باریده ی نیشانه ی چاوک به کار دین ده به باریده ی نیشانه ی چاوک به کار دین .

⁽۹۹) ثهو چاوگانهی به تنینه په رخی به کارنایین مهرج نبه تنینه په رَیان مه پیّت له همان کاندا له وانه په له ثمنجامی لیتکوّلینه و و گهرّان به ناو شیّوه کاندا همندیّکبان بدوّزینه و م ، چونکه مهرج نبه ثهم وشانه له ههمو شیّوه کاندا و ه له یه به به به به به به این مهمان گروّینبان به سهردا هاتبیّت ، له وانه شه زمانه کاتی ثه و بنه ماله په شیرمه تبده ر بن لهم روه وه .

حهوتهم : ههندیک جار ریک دهکویت که « اندن » تینه په ت دروست دهکات وهك : هه لتیزاندن _ که لیرهدا پیشگری « ههل » و

هدرومها مدرج نيه ثدم چاوگ بن واتاياندي بهتدنيا بهكارنايين تدنيا به پاریدهی و اندن » واتا بیهخشن ، به لکو یاشکر و پیشکره کاریه کان نَيْكُرًا هاوبهشن لهمه دا ، هه نديِّك جار دمينه سهر ههمان وشه بوّ بهخشینی چهند واتاییک پیمی ، ومك : ههلومشان ، داومشان ، ههندیک جاريش وانا دەبەخشن به وشهكه بهلام دۆباره بهكار ناينن وهك تننه يهر، جِونَکُهُ خَوْیَانَ لَهُو جِاوَکَانُهُنَ کُهُ نَابِیهُ نَیْنِتِی کَارِی نَیْبِهِ زَیانِ نَیْدایهِ وانه له خۆيانەوە رۇنـادەن ، ياشگرى « اندن » ، چونـكە تاببەتىنتى تىپبەترى نندابه ، دمچنته سهریان و دمیان کات به تنیه ر و دنین کرزی به کار هينانهوه ، بو نبونه : ومشان _ راومشان بهكار نابيت ، راومشاندن نَیْهِ رّه و به کار دیجت ، فربوان _ هه لفربوان به کارناییت هه لفربواندن به کارد بهت و نتیه زم ، وه ثه که ر هات و ثهو بیشکر و پاشکرانه واتایان به خشی به چاوگ تنیه زمکه و اندن ، دمان کات به ننیه ز و هاومه به ستبان بوّ دروست دمکات و له و مفهوم » جودایان دمکانهوه ، بوّ نبوّنه : حەسال : بن واتا وه حەسان _ حەسانەوە _ تېنەبەر ، حەساندنەوە : تَبْيِهُ ﴿ ، بِهِم جَوْرِهِ مَ كُولُ _ كُولان _ كُولانهوه ، كُولاندنهوه ، چەوسان _ چەوسانەوە _ چەوساندنەوە ، كىرسان _ داگىرسان _ هه لکرسان _ گرسامه وه وه شاهر ده لت : ثاخرٌ به چ شاخیکهوه گیرساوه دلمی من یاخوٌ به چ داخیکهوه سرتاوه

 باشگری د اندن »ی و درگرتوه و به تنینه په نقی به کار دنیات .. له وانه یه نمتونهی تریش هه بنیت ههر چه نده نهمه پنیویستی به گه زان و ورد بنونه و و لایکو لینه و ه بنیکی باش هه یه نه که ر بکرایت ، ته نیا بنی سه رنج نه مه مان خسته پنیش چاو .

همشتهم : گهم پاشگره نهك تهنیا ده چنیته سسه ر تنینه په ر بر کردنی به تنیپه ر یان سه ر ناو بر گردزینی بر چاوک و کار ، به لکو ده چنیته سه ر کاری تنیپه ریش واته سه ر ره و بناغه ی چاوگه تنیپه ره که خوی ، یان هی تنینه په ره کهی و هاومه به ستی بر دروست ده بنیت ، وه ده وه ده به تنیه په ره که ده بنیت ،

درّان _ تینه پهر _ درّین _ تیپهر ، در (ره کی جاوک) + اندن = درّاندن _ تیپهر .

رژان _ تینه پهر _ رشتن _ تیپهر ، رژ (رمکی جاوک تینه پهره که) + اندن = رژاندن _ تیپهر .

بچزان _ تینه په ز _ پچــزین _ تیپه ز ، پچــز ـره کی چاوک _ + اندن = پچزاندن (۳۰) _ تیپه ز ، وه ده چیته سهر ئه و تیپه زانه ی تینه په زیان

⁽۳۰) ئەگەر سەرىجى ئەو كارانە بدەبن كە د اندن ، يان چۆتە سەر واتە بە يارىدەى د اندن ، دروست بون ياگىۋرۆراون ، بە تايبەتتى ئەوانەى لە تېنەپەۆموم كراون بە تېنبەق ، كاتى بەكار ھېنانبان لەگفتو گىۋ كردندا و لە خۇمان بېرسىن ئايا ئەگەر نەكرانايە بە تېپەق چۆن ئەم مەبەستانەمان دەردەبىرى ، ئەوسا گرنگىتى ئەم پاشگرەمان زياتر بۇ رۇن دەبېتەوه.

زانین _ تیپهره ، زان + اندن = زاناندن تیپهره به واتای تیگهیشتن (۳۲)

⁽۳۲) ثهمهم له ماموّستا و مسعود محبد، ومرکرتوه.

ههروه ها ده چنیته سهر تنیه تر و ده یکات به تنیه تریک که پنیویستی به دو مفعول ده بنیت و ه ک : گهیشتن _ کمیاندن ، تنی گهیشتن _ تنی گهیشتن _ تنی گهیشتن _ تنی

نویهم: «اندن» ده بیت به هاومه به ستی کاری یاریده ده ری و هاتن» و «کردن»، واته ده توانین نهم در چاوک لاده بن و «اندن» بخهینه شوینیان، بر هه مان مه به ست با پاشگری «اندن» بخهینه سه ر هه مان و شه بر دروست کردنی هاومه به ست، بر نمونه: لوره لور کردن، لوره هاتن ـ لوراندن، ـ لیره دا ناوه که به ته نیا به کاردیت نه که به دوباره کردنه وه، هه ر چه نده هه ندیک جار دوباره کردنه وه کم بر ده و اته به کشتی ده توانین نه و نیه و اته له لیکدراوه وه ده بن به ساده، واته به کشتی ده توانین نه و ناوی ده نگه سروشتیانه به مجرره بکه ین به ساده و تینه به ی دروست کراو و به مه ژماره ی و شه ی هاومه به ست زیاد ده کات، له که فرماره ی کاری تینه به بری دروست کراو و به مه ژماره ی و شه ی هاومه به ست زیاد ده کات، له که فرماره ی کاری تینه به بری دروست کراو و به مه ژماره ی و شه ی هاومه به ست زیاد ده کات، له که فرماره ی کاری تینه به بری دروست کراو و به مه ژماره ی دروست کراو و به دروست کراو دروست کراو و به مه ژماره ی دروست کراو دروست کردوست کراو دروست کردوست کردوست

⁽۳۳) و شهی نوی و دروست کراو له زماندا به لگه ی پیشکه و تنی زمانه شان به شایی پیشکه و تنی کرمه ل ، و ه به شی زوری ثه و و شه تازانه له ثه نجای ثه و ثالو کرو زانه یه که به سهر و شه کانی ثه و زمانه دا دیجت ، و ه کردنی کاری تینه یه لا ، یان ناو به کار ، یان گرزینی و اتای تیپه لا ، یان زیند و بو ته به مانی ثه و و شانهی له کار که و تسون له ثه بجای ته مانی ثه و شدی به کار ده هانی ثه و شدی بوری به کار ده هانی شه و راستیه مان بور ده دان و بور مان رون =

دهیهم : پاشگری « اندن » کاری للیکدراوی تریش _ نهك ته نیا ناوی ده نگه سروشتیه کان ـ له للیکدر اوهوه ده کات به ساده ، بهلادانی کاره که و دانانی باشگری « اندن » له جیکهی تمه ش هه نگاو نانیکی کرنگ و بهجیمیه بهرهو پالاوتن و پوخست کردنی زمان و رزگار بترنی له و کاره یاریده رانه له و شــونینانه دا ، به کولایتی کاری لليكدراو بلا ساده به تايبه تى ئه و كاره لليكدراوانهى كه به كردن و بون دروست دهبن وه اله: نهخش _ (نهقش) نهخش کردن _ نهخشاندن، مسے _ مهسے کردن _ مهسحاندن ، ساز کردن _ ساز اندن ، وه ثیستا وشهی نویش خهربکه له سهد تهم بنکهیه و به یاریدهی اندن » دروست ده بیت وه ال : نرخ پی دان _ نرخ بی دانان _ نرخاندن _ ثهمه له ههندلاك شولان به كاردلات ، نترلاجين ـ نترلاجاندن و بهمه ژمارهی چاوگی تینه په تری دروست کراو زیاد دهکات و بهقهد ژمارهی هاومه بهست په یدا ده بیت بر څهو کار انهی د اندن » جیکه یان ده کریمته وه . واته ثهمانه له ناو خویاندا دمین به هاومهبهست و له واتا و « مفهوم»دا به ئاسانی جیگهی پهکدی دهگرنهوه .

یازدههم : گهم پاشکری « اندن » ه دهچنیته ســـه ههندنیك چاوك و دو واتای پنی دهبهخشنی وهك : چتون ــ چوانــدن ــ یهك

ده کاته وه که زمانی کوردی قؤناهی تایبه نق خوّی بزیوه به پنی پنویسی ه
 بویه ژمارهی ثه و وشه نوئن و دروست کراوانهی ده چنه پال وشه
 بنجبیه کانی زمان به ره به ره له زیاد کردندایه .

به واتای ناردن، رموانه کردن، دؤ به واتای له کیس دان و له دهست دهرچون ، نوستن _ نواندن _ یه له به واتای خهواندن ، دؤ به واتای ناز کردن و خلا پیشاندان :

کیانه که مولاینی له کولشه ن کول به عیشوه خلای نواند نه که کیر بم به یادی تلا قهسهم هیچ نهم دواند

که و تن که واندن یه یه یه و اتای خستن ، دو به و اتای داغ کردن ، هه رچه نده هه ندین همانه له یه یه بنج پیک نایین به لام پاش کردنیان به تیبه در اله تدا یه یه دمگرنه و ه .

دوازدههم: ههندیک جار پاشگری « اندن » دهبیت به نیشانهی « واسطه » و بی جی به جی کردنی کاریک له ریسکهی کهسیک یان شتیکهوه به کار دیت وه ک : نوسین – تیپهیزه ، نفیساندن به واتای پی نوسین (نفیسین) واته لیره دا « اندن » هاومه به ستی پیشگری « پی » یه که به گشتی نیشانهی « واسطه » و « اجبار » و زور لی کردنه له زمانی کوردیدا سهره برای دهوری له دروست کردنی وشهی نویی لهم زمانه دا (۴٤).

⁽۳٤) بنی له کوردیدا ناوه وه « بنی » بنشگریشه وانه نمم دوانه هدرچهنده یه کن له روخساردا به لام له ناوه رنوک ا پهیوهندیبان بهیه که و نیبه و نیبه لنیره دا باس له پیشگری « بنی » دهکمین که بهگشتی نیشانه ی « واسطه » و « اجبار »ه سهره زای به کارهینانی بن مهبستی تریش ، به پنی شوینی به به بار هینانی نهم مهبستانه دهرده که و و له یه کدی جودا ده کریمنه و بر ا

ئەنجام:

له ته نجامدا به پنویستی ده زانین که هه ندینك له تایبه تیبه کانی تمه و چاوکه و کارانه بخه ینه پنیش چاو باش و هرگرتنی باشگری «اندن - Andin » تنیه و بن یان دروست کراو ، پاش تهوه ی که بومان ساغ بوه که تاقه یه ک پاشگری کارتی هه به بو

ت نیزنه : پینکردن ـ کاره کهم به وکرد به واسیطه ی نه و ، چراکهم پینکرد ،

به وا تای چراکهم هه آلکرد و هه آلگیرساند ، وا تای نوی ، بریسه برخ

جودا کردنه و میان پینویسته « پین » ی واسطه به ته نیا بنوسر پخت ، چو آلکه

کار ناکاته سهر وا تای کاره که ، وه بین مههست قنوی تیکه آل بکر پخت و

بنوسینز پخت به کاره که وه ، پینکردن .

ههرومها دمبیّته هــــوّی ثهومش که ههندییـــك جار کارمکه دو (مفعول) ومرکزیّت . بوّ ثهمه لهکـهلّ کاری تیّپهرّدا بهکاری بهیّنهو سهرنجیان بهده به وردی .

مهروه ها « باشگری اندن » له فارسیدا بهرانبه به پیشگری « بین » ی کوردتی بو (واسطه) و زور لین کردنه سه دو زای گورتینی کاری تینه به ز بین تینه به ز بین تینه به ز بینه به ز ، که نه مه ش مه ندیا ای جار له کوردیشدا به کاردین وه ای له سهره وه باسمان کرد ، به لام وه ای گونهان به گشتی له زمانی کوردیدا پیشگری کی تایبه نی مه به بی نهم مه به سته شان به شانی باشگری « اندن » که له فارسیدا نیه و ده چینه سهر تینه ن و تینه به ز بین نهم مه به سته و بی گورتینی وانا که نه مه دو باره یه کینکه له جیاوازییه کانی نیوانی زمانی کوردتی و فارسیدا و مهروه ما وه ای زانبشهان « اندن » ناوی ده نک له فارسیدا ناکات به جاوگه و کار

گوزینی کاری تنینه به ز با تنیه و تهویش پاشگری « اندن » ه واته پاشگر و پنیشگره کانی تر لهم روهوه کارناکه نه سهر کار .

۱_ تاقه یه که بنکه هه یه بن و درگرتنی ره کی کارتی نه و چاوگانه نهویش لادانی نیشانه ی چاوک و گنز تنی پیتی (۱) یه بن (نی) ، خورنکه (۱) نه و پیته یه ده که وینه پیش نیشانه ی چاوک که بریتییه له نترنی چاوک و نه و پیته ی ده که وینه پیش نترنه که پیتی (د) یه ، نهم «۱» یه و نیشانه ی چاوک تیکزا له پیته کانی پاشگری «اندن» ن.

کهوانه ههر وه ک یه ک بنکه هه به بن وه رکرتنی ره کی چاوکه که بریتییه له نونی چاوک و پیته کهی پنیشی ، یه ک بنکهش هسه بن وه رکرتنی ره کی کاری ثهم چاوگانه ، له کانتیک چه بند بنکه پنیك هه به بن وه رکرتنی ره کی کاره بنجییه کان که زانه وه ش بنزگزینه وه گهم کاره بنجییانه بن کانی ثیستا و لادانی نیشانهی ثهم کاته له که ل راناوی که سی ثه وه ی ده منینیته وه ره کی کاره ، واته له ههر شویننیک ره کی کارمان به و شنیوه یهی سسه ره وه به رچاو که و ته به که سهر ره کی کاره انه ره که و کارانه .

۷_ ثهم کارانه تیپه ۲ بن ، یان تینه په ۲ ، بنجتی بن یان دروست کراو ،
تیک ۱ ثه و راناوه که سییه جودا و لکاوانه و درده کرن که بلا کاری
تیپه ۲ ن واته لیره دا کاری تیپه ۲ ی بنجتی و تینه په ۲ و تیپه ۲ و تیپه ۲ و تیپه ۲ و دروست کراو یه ک ده گرنه و ۵ ، بلا نمونه : لتوره لتور ـ لتور + اندن =

لترراندن چاوکی دروست کراو له ناوی ده نک به یاریده ی « اندن » که تینه په زه ، گورگه کان لترراندیان ، سترتان – سترت + اندن = سترتاندن چاوکی تیپه زی دروست کراو به یاریده ی « اندن » له تینه په زه وه ، کابراکان ده غله که یان سترتاند _ سترتاندیان ، گرتون تیپه زی بنجییه _ منداله کان چلاله که کانیان گرت _ گرتنیان .

که واته نه که رکاریک تینه په ن بق ، به نام را ناوی که سی تیپه نی و مرکر تبق دیاره نه و چاوکه تینه په را نه ن که ناوی ده نکی سروشتی دروست کراون (۳۵) به یاریده ی پاشکری « اندن » یان کاری یارمه تیده ری « هاتن و کردن » .

۳ _ گشت نهو چاوگانهی به یاریده ی باشگری « اندن » پیک دین یان « اندن » ومرده گرن تیکزا ده بن به چاوگی ساده به م جوره ژمارهی چاوگه ساده کانی نهم زمانه به هوی « اندن » هوه ذور ده بن و ده چنه ریزی چاوگه ساده بنجییه کانه وه .

⁽۳۰) ثهومی لیرمدا سه رنج راده کیشیت ثهومیه که شیّوه ی خوارق له گه ل شیّوه ی سه رقدا یه که درگرنه و م تابیه تبیانه دا ثه مه ش به کیتی شیّوه کان و مه کاونانیان پیکهوه به دیار ده خات له پیشکه و تندا ، ثهم تابیه تبیانه ش رزژ به و راستبیه ده رده خه ن که شیّوه کانی زمانی کوردی به جوّریکی پته و به بستراون به بنجی زمانه که وه و چاکترین وه لا مدانه و میه بو ثهوانه ی چاو لهم راستبیه ده بوشن له به رکینه ی ده رقنبان ، وانه مه ردق لا شه راناوه که سیبه جودا و لکاوه وه رده گرن که له گ نیپه تری را بورد و دا به کار دیمت بو همان کات .

٤ ـ ئەو چاوگانەى « اندن » وەردەگرن . نونى چاوك و
 پيتەكەى بېشى كە « د » يە ، دەبن بە نىشانەى چاوك بېريان ، واتــە تېكىزا ئەو چاوگانە يەك دەگرنەوە لە نىشانەى چاوگدا .

ه بهر ثهوهی بیتی (د) پیش نونی چاوک دهکهویت تیکرا ئسهم چاوگانه ده بن به چاوکی دالی ، بهم جاوگانه ده بن به چاوکه دالیه بنجییهکان له چاوکه دالیه بنجییهکان له تینه پهر و تیپه ر و تیپه ر و تیپه ر .

۹ ـ لهبهر ئهوهی ثهوانهی له بنجدا ناون و پاشگری (اندن) دهبان کات به چاوکه واته چاوکی دروست کراون ، کهوانه (اندن) دهبایته هنری دروست بروست بروست کراو ، بهم جنره ژمارهی چاوکه زنر دهبایت و ثهو چاوکانه دهجنه پال چاوکه بنجییه کانی ثهم زمانه .

۷ - باشکری « اندن » که ده چنینه سه ر ناوی ده نگی سروشتی و ده بان کات به چاوکی تنینه په ز ، بهمه ژماره ی چاوکه تنینه په زه کان زیاد ده کات ، وه نهم چاوکه تنینه په زه دروست کراوانه ده چنه بال چاوکه تنینه په زه بنجییه کان ، به لام له رایکه ی ره کی کاری نهم چاوگانه وه له یه کتری جودا ـ ده کراینه وه .

۸ ـ له کاتیکدا که پاشگری د اندن » ناوی ده نگی سروشتی ده کات به چاوکی تینه په ری ساده ، له ههمان کاتدا نهم ناوانه ده بن به

چاوگی تینه په تری لایکدراو به یاریده ی کاری یارمه تیده ری «ها تن و کردن» ، وا ته هه ردو لا ده بن به هاومه به سستی یه کتری و جیدگه ی یه کلی ده گرنه و هاو به شن له وه دا که هه ردو لا دروست کراون و هه مان راناوی که ستی و هرده گرن و هه ردو لا له ناوی ده نگی سروشتنی دروست ده بن ته نیا نه وه نده هه یه نه وه ی «اندن» ی ده چیته سه ر (ساده) یه و نه وه ی کاری یارمه تیده ر ، لایکدراوه وه ک نوزه نوز کردن .

به لأم له ههمان كاتدا پيويسته بزانين كه مهرج نيه ههمـــق چاوكـيك د اندن ، وهربگريت ، تينه پهر بيت ، يان تيپهر بهلكو تهمه دهكهريتهوه بر سروشتي كارهكه ، يان پيويستي پيي . يان خوى تيپهري ههيه وهك : هاتن ــ هينان ، رديشتن ــ ناردن هند . . .

له کوتاټیدا ده لین ههر چاوکیک کوتایی به « دن din » هاتبټر وه پیش « دن » « ان » هه بـټر به کشتی چاوکیکی دروست کراوه ، وه ههو (ان) و (دن) ه « انـدن » ه ، یه ك : به لادانی « اندن » ، یان

تیك ده چن ، یان ده بنه وه به ناو ، یان چاوكی تینه په و ، یان واتایان ده كور ی و : ره كه كانیان كوتایی به و ین و دیت كه تیک و اگری همر چاوكیك و اندن و و و گرتبی به و ین و كوتایی دیت ، واته به مانه له بنجی كه و هاتون كه ئیستا كه له وانه یه ، یا نه ما بن ، یا دیار نه بن و به یاریده ی و اندن و به كار دین و هاتونه ته كوری به كار هینان و ده و ربینین له زمانه كه دا ، كه یان به دوای نه و بنجانه دا له وانه یه بنجی به شیر كیان و له و ریم كه یه و هی تریش بدو زینه و ه

واته کورمه لایك چاوك هه ن كوتایییان له وینه ی « اندن » دایه ،
یان له « اندن » موه نریک ، به رای ثیمه نهم چاوگانه دو به شن : به شی
یه کهم کوتایییان به « اندن » هاتوه ، واته « اندن » یان وه رگرتوه ،
نه ته ته نیا رواله تیان وایه ، وه ك : شاندن _ هلشاندن _ (ناردن و
هه لوه شاندن) ، بشینه _ بنیره ، هلشینه _ هه لوه شینه ، چاندن و
چه ندن (چین _ ره که) ، چناندن (۳۲) . چاندن و چه ندن _ نه رزه که
چه ند ، یان چاند . خویندن (خوین _ ره که) ، راژه ندن (ژین) ،
ته کاندن (ته کین) ، سه ندن (سسین) (ستاندن هه یه ده ستینم و
سستاندم هه ندین نساوچه ده یلیت) دیاره سه ندن کورت
کراوه ی (سستاندن) ه ، هه روه ك : خویندن و مان له فارسیدا
د اندن » ه که یان ناشكرایه «خواندن » و « ماندن » به لگه شمان

⁽٣٦) ئەمەم لە مامۇستا مەسمۇد مەمەد بېستوه.

ره کی کاری تهمانه یه کوتایییان به (پن) دیست ، وه تهمه نهوه ده که پیزنیت که تهمانه له ماوه پیك دا شتیكی تر بون و پاشان بهره بهره له بهر ههر هــلانيك بنت له هــلايه كاني پيشــكهوتن و پهرهســه ندني زمان ، « اندن » بان و درگر توه و تهمیش و اتای نویسی پیبه خشیون سهر ه زای کردنی زوریان به تایه و ، و ، اندن ، بوه به به سسیك لنيان و به هيـــج جوريك لهكرزينهو ددا لليان جودا نابيتهوه و تنيكه ل به رمكي كارمكانيان يوه ، ههروهها له بهر تهومي « اندن » ليرودا چوته سهر رهگه کانيان (كه رهك بچتركترين و كونترين رواله يي وشه یه) نینجا نه کهر نهو به شه له « اندن » جودا به نهوه دیاره ره که که دهمینییته وه ، لهوانه یه که ژان به دوای نهو ره کمانه دا و نهو ره و وشانهی لهمانهوه نزیکن ، یان کهزان به ناو شدیدوهکاندا ياريده ينيكي باشمان بدات بو دنوزينه و هيان ، بو نمتر نه : لاو اندن _ كنوتايي به « اندن » هاتوه ، دایکه که منداله کهی دهلاویننی - لاوین - ره کی کاره لاواندنهوه _ لاواندن + پاشگری (وه) ، لاو ناوه به : واتای گهنج، به تهمهن بچتوك، لاولاو بهو روهكه تهز و ناسكه ده گوتريت كه ده يناسين ، سه رنجدان و للإ کو لينهوه و لله کدانه و هي اتا و شوليني به کار _ هینانیان وردتر هاوبه شی نیوانی تهمانه مان بر دهرده خات له يالُ له يهك جنوني روالهتدا .

ههشه وهك تهمانه وايه بهلام پيتهكانى بنجييه ، واته «اندن» يان نهچوته سهر وهك دياره ، بلا نمتونه :كهندن ــ چاوگى (دالى)يه به ته نیا به کار ناییت _ هه لکه ندن چال هه ل که ندن ، دا که ندت : جل داکه ندن ، به لکه ش گه و میه که مانه تیپه برن و ره که کانیان و ه ك ره کی چاو که بنجییه کانه : گاخلا کنی گلال بلا گلال هه لکه ند هه ل که ننی ، هه لیان که ند همد ...

.

الهرحقة ـ السوفيكس ـ اندمه ـ ANDIN ـ فى اللغة الكردية دراسة وتحليل ونقد

العضو المؤازر : د. نسرين فخري

لهذه اللاحقة (السوفيكس) الفعلية دور هام واهمية كراماتيكية في اللغة الكردية اضافة إلى كونها قاسماً مشتركاً وحلقة ربط بين الكثير من المواضيع اللغوية بحيث لا مناص منها لمن يجمع أو يؤلف أو يبحث في هذا الحقل ، إلا أن احداً من هؤلاء لم يلتفت بالشكل المطلوب إلى التحقيق فيها شكلا ومضموناً وقد تجاوز الاهال حدوده عند البعض إلى النقل من كتب الاسبقين أو تفسيرها حسب اجتهادات فردية في وقت تجاوزت فيه اللغة تلك المراحل إلى فرض نفسها كملم معترف به لا يختلف فيه اثنان ، كما بدأت الاسئلة تتوالى في السنوات الاخيرة حول هذه اللاحقة شأن اقسام اللغة الاخرى من مدرسي وطلاب المختلفة لاشتراكها في مناهجها ، فلهذا السبب وذاك قرونا نشر هذا الموضوع أملا في ايفائه بالغرض المطاوب ألا وهو إعطاء صورة واضحة لشكل هذه اللاحقة ومضمونها كما ان هذا البحث يتحمل اكثر

مما عرضناه هنا الا اننا احتفظنا بالباقي كي لا نرهق القارىء بالتفاصيل الدقيقة التي قد تبعده عن صلب ما يبتغيه ، إضافة لوجود ملاحظات أخرى قد تطرح نفسها على بساط البحث ، فيها من الابهام ما يبرز في صور استفسارات وآراء تبحث عرب جواب مدعم بتحقيق علمي دقيق ومقنع يجلي هذا الابهام ويجيب عن تلك الاستفسارات الواردة ويرد على الآراء رداً إيجابياً لا تناقض فيه ، قالى هؤلاء نقدم هذا البحث آملين أن ينال الرضى وان نتلقى منهم ما يساعد على طبعه ثانية بشكل اوسع واضبط .

قبل الولوج في بحث هدده اللاحقة لابد وان نعرف بوجود لاحقتين فعليتين في هدده اللغة ، الاولى : السابقة واللاحقة (وه - قة - ve - ve) والثانية (اندن - Andin) التي هي مدار محننا والتي قنا بدراستها شكلا ومضموناً مع الرد ومناقشة ماكتب عنها بالأدلة البينة اضافة إلى المقارنة بينها في اللغتين الكردية والفارسية لاشتراكها فيهما كلاحقة ايرانية مع تبيان أوجه الشبه والاختلاف بينهما . وبسبب الاختلاف في تسميته من بالأداة واخرى بلاحقة وغيرها قطرقنا إلى الفرق بين الأداة والافيكس (السوفيكس - اللاحقة ، والإنفيكس - ما يدخل داخل اساس الكلمة) والبريفيكس - الساب الخلط والالتباس بينهما .

⁽۱) انظر مجلة المجمع العلمي الكردي . العدد الاول ، سنة : ۱۹۷۳ ، ص : ۲۳۶ – ۲۳۷ .

دورها وخصائصها:

1- "محول الأفعال اللازمة إلى متعدية بسيطة بعد إلحاقها بجذور واسس تلك الأفعال والمصادر ، كما أنها اللاحقة الوحيدة في هذا المجال ، مثل : خهوتن - نوم - وهو لازم ، خهو (جذر الفعل والمصدر) + آندن = خهواندن - تنويم وهو متعد .

٢_ تحول أسماء أصوات الطبيعة إلى أفعال لازمة بالتحاقها بنهاية
 تلك الأسماء مثل: لوره لور _ صوت الذئب ، لور + آندن =
 لوراندن _ عواء الذئب .

كا وتحول أسماء أخرى إلى أفعال متعدية بسبب وطبيعة استمالها مثل: ته الله _ (جنب) ، + آندن = ته كاندن _ نفض _ وهو متعد ، هذا إلى جانب تكوين أفعال متعدية لا وجود للوازمها او الاسس التي تكونت منها مثل: غاباندن وهو متعد يدل على الاستغراق للوقت ، ومصادر اخرى متكونة بواسطتها ؛ لوازمها واسس تكوينها بينة مثل: سروه _ وهو اسم بمعنى صوت الهواء الخفيف، سرهوان _ وهو مصدر لازم _ بمعنى الهدوء سرهواندن _ وهو متعد بمعنى التهدئة ، دهست سرهواندن و تني سرهواندن _ بمعنى الضرب ، إختلاف في المعنى وتشابه في الأصل في الشكل والمعنى وهو الحركة .

٣_ تحول أفعال غير كردية إلى كردية باكتسابها خصائص الفعل الكردي وخصائص الأفعال التي تلحق بها «آندن» بالتمام مثل: طمر (عربي) ته من + آندن = ته من اندن _ وهو متعد بمعنى «إطفاء».

٤- تلحق بالأفعال للتعدية او لوازمها لتكوين كلمات مترادفة مثل : درّان _ تمزق _ لازم ، درّين _ تمزيق هو متعد ، درّاندن _ مثعد بمعنى التمزيق أيضاً ، أو تكوين معنى مفاير مشل : رانين _ للمرفة ، زان (جذر الفعل والمصدر) + آندن = راناندن بمعنى «الفهم»

• كا وتصبح (آندن) مرادفاً للفعل للساعد (هاتن) و (كردن) أي نستطيع تبديل تلك الافعال بهذه اللاحقة دون تغيير في معنى الكلمة ، وبهذه الطريقة تتحول تلك الافعال للركبة إلى بسيطة وبالعكس مثل : لتوره لتور كردن _ لتوره لتور هاتن _ لتوراندن _ عواء الذئب ، كا تحول أفعالا اخرى غير المتكونة من أسماء اصوات الطبيعة إقتداء بها ؛ وهذه محاولة جديدة للتخلص نوعاً ما من الأفعال المركبة . وتبسيطها مثل : نهخش (نقش) نهخش كردن _ نهخشاندن _ وهو متعد .

٦- تدخل على بعض الأفعال لتقوم بدور الواسطة - كا في الفارسية - كالسابقة « پنى » الكردية التي هي علامة للواسطة في هذه اللغة إلى جاب اشتراكها في تكوين الكلمات والمعاني الجديدة مثل: نوسين - : الكتابة ، نفيساندن - پنى نوسين - تكتيب (الكتابة عن طريق الفير) وهكذا .

وفي النتيجة لابد مرن معرفة بعض خصائص الأفعال والمصادر

التى تلحق بها اللاحقة «آندن « دون تميز أو فرق بين لازم ومتعد ، أصلي ومكون ، منها تحويل جميع مصادر الافعال الى مصادر دالية تنتهي بالعلامة (دن) الا انها تتميز عن المصادر الدالية الاصلية بوقوع المقطع (ان) قبلها ، وكذلك عن طريق جذور أفعالها التى تتوحد وتؤخذ بحذف علامة المصدر «دن» ثم قلب «أ» في «آن» الى سى من يانتهاء كل جذر بر (بن) وهذا يوكد دخول «آندن» في صلب تلك الجذور ، كا تتوحد في اخذها نفس الضائر الشخصية الخاصة بالافعال المتعدية دون استثناء .

جيع للصادر التي تتكون بواسطة اللاحقة « آندن » هي مصادر بسيطة وهكذا يزداد عدد المصادر البسيطة وتنضم الى المصادر البسيطة الاصلية في هذه اللغة .

وبما ان اللاحقة (آندن) تحوال احمداء اصوات الطبيعة الى مصادر لازمة فان عدد هذه المصادر يزداد وتنضم الى المصادر اللازمة الاصلية ، وبما ان جميعها تنتهي بالعلامة « دن » فان عدد المصادر الدالية يزداد وتنضم الى المصادر الدالية اللازمة والمتعدية الاصلية . كما ان كثرة عدد المصادر والافعال بواسطة اللاحقة (آندن) بالشكل المبين اعلاه تلعب دورها في توسيع هذه اللغة وهذا بدوره يسهل التعبير لكثرة مفرداتها ، ولكن هذا لايعني وجوب الحاق اللاحقة (آندن) بجميع الافعال وانما يخضع هذا لطبيعة تلك الافعال ومدى الحاجة اليها وضرورة استعالها .

وأخيراً وليـــس آخراً فقد جرنا البحث الى ذكر ملاحظات

وتوضيحات توزعت على حواشي البحث اما لملاقتها به او اعانتها له في توضيحه ، كالتطرق الى كيفية تكوين الافعال والمصادر المتعدية في اللغة التركية وذكر اللاحقة التي تقابل « آندن » فيها والمقارنة بينها لتأكيد كون هذه اللاحقة هي (آندن) لا (آند) الى جانب توضيح ومناقشة ماذكر عنها من قبل اللغويين الاكراد والمستشرقين رغم قلتهم ، وتصحيح اخطاء وقعوا فيها فكانت النتيجة تشمويه شكلها وشكل كلمات على شاكلتها ، ثم كيفية تكوين الافعال والمصادر اللازمة والمتمدية عن طريق الافعال المساعدة ، والتوصل الى جذور الافعال من اقصر واسهل أبوابها ، مقارنة بين جذر واساس الفعل والمصدر ودورها في التوصل الى اصل المصدر وعلامته وكونه أصلياً او مكوناً ، ثم كيفية التوصل وتصحيح بعض الاخطاء التي ترتكب في الكتابة عن هذا الطريق ، ثم التطرق الى دور اللهجات في التوصل الى اكتشاف وتوضيح وتأكيد ماذكر ، كما أكدنا الترابط الوثيق بين هذه اللهجات في مسيرتها التطورية ، ثم أهمية الدراسة المقارنة بين لفـــات العائلة الواحدة في هذا المجال ، وماهية تكون الكلمات والمفاهيم الجديدة والمختلفة في اللغة وتطورها الداخلي وتفاعلها ضمن اطارها مع اللغات المجاورة لها وارتباط هذا وذاك بحيوية اللغة وأصالتها . الى غير ذلك من الملاحظات التي توضحها الادلة والامثلة المذكورة معها .

.

سهرهوستاین کیش و قدهاندنی مهلایی جزهری

ئەندامى يارىدەر: صادق بەھادىن ئامىدى

پشڪا يهکٽي

ژ هه لکه قتی ، دهست هه ل و که نکه نیمت مه زیب د دویروکا خوینده قان و روزشه نبیر بیت کورد نه مازه د دویروکا تورخی کوردتی دا ، د چه رختی پانزدهی نمو شانزدهی دا کو جهتی پتی خوترین ، سه وبلندتی نمو شه هنازیتی یه ، هنزان قانسی مهزن مه لایتی جزیرتی یه .

شمع سر نور نادرت کر او نه کت پر هیز دل زوق جاما عشقی ناکت کر نه کت امساك روح

معروض و معلوم بت ژبن تمام یار و بران اگرچه زحف قیمتدار و نادیده أدبیات کردیه هنه لکن ژ حمیان ممتاز و نامدار دیوانا پحتی آگری عشقا ازلی و تهنی نورا جمالا لم یزلی شیخ احمد الجزری به لورا باعتبار معنایتی خوه چوان غایت نفیس و بخ همتایه و مشتمله لسر حقائق ، دقائق ، اشارات کثیرة وسان د منظومات ، عبارات ویدا ژی اسلوبکی عالی بلاغتی شعلهداره حتی شیرینتی ، حلاوت و طراوتا د نظم و کلمات ویدا هیمی اگر ژ امثال دیوانا ابن فارضی و

دیوانا حافظ شیرازی فائق و زیده تر نهبت کیمتر ژی نهن چوان کو د آخر قصیده کیداگزتیه :

> گر لؤلؤ منشـور ژنظم تـو دخوازی ور شمری ملنی بین ته بشیرازی چه حاجت^(۱)

ئەقە ھەلبەستا عبدوردەچىم رەحمتى ھەكارى ل دويماھىيا ديوانا جزيرتى يا سالا (۱۳۲۸ ـ ۱۳۴۰) پىدا چاپكرتى بمەلايتى جزيرتى ھلدايە ، ھەرومكى نقيسى د ديوانا ناقبرىدا دىلى لبەر چاقىيت خويندەقانا دانين :

شیرازی لناف فرســان کیشا علما عشقی ملا ۱ ته بره اوجان حافظ بکه یــی مشقی

لکن بکراسك دی نور و شفقك تیدا دیبایکی کرمانجی راچاند د جزیریدا

⁽۱) الطابع الحقير محمد شفيق الأرواسي الحسيني ، ديوانا جزيرى ، مؤلفي شيخ احمد الجزرى ، شهزاده باشى : اوقاف اسلامية مطبعه مطبعه (۱۳۲۸ – ۱۳۴۸) ثه ف سهرتا ديوانا جزيرى يا محمد شفيق ثارواسي نفيسي من وه كو وغي نفيسي بني گوهورين لبهر چافيت خويندفانيت كوفارا ثه كاديميا كوردى (كوري زانيارى كورد) دانا ، وهكو تيكسته كني (نسوسه كني) .

پول د زغل گر دی ته بیك نظری زركر مالا كو فقیر مایی تژی در و گوهر كر كرمانج دفی هردم فخری بتهكن الحق لكن تو كو منصوری رتبا ته بو (اناالحق) دمالا هكاریا عبدالرحیم رحمی(۲)

مه لا ل جهم هه می کوردمانجان نهمازه ل جهم فه قه ها نه و چه ند ناسه کو نه حه وجه به نه و وه سفتی وی بدم. مه لا شاعره کنی مته سه و فه ، دیوانا وی د سالا (۱۹۱۹) زا. ده ل ستانبلالتی که تی به چاپتی . به ربا و محی ل به تره سبورگنی ژی ها تبتو چاپکرن . من ژفتی چاپتی نسخه یه ک ل شامتی د تا خا (گه لاه که) کوردمانجاندا دیتی یه ، چاپا به تره سبورگنی چاپه که لیتلاگرافی که شه .

مهلایتی جزیرتی ل هنده دفهرایت کوردستانتی او جهو وارایت ولی بنافی پیغهمبهرای سهر دهفتهرایی بناف دکهن ، مهلایای جزیرتی خودای پهرست و ژ خودای باترس بنویه ، سلافیه کایی هندای بناف و

⁽۲) دیوانا جزیری ، شیخ احمد الجزری مؤلفی ، محمد شفیق ثارواسی ، ژیدهری بهری .

⁽٣) كۆۋارا ھاوارئى ھەۋمار (٣٣)ئى رۆۋا چارشەمبى ، چريا بېشىن سالا (١٩٤١)ئى بەرپەر (٧) دىن مانشېتا دكلاسىكىيىن مە ، نقېسىنا ھەرەكىۋل ئەزىزان .

ده نک بویه که هشتی به ریزا و ه لیان ، بلبلن نه فینی یا دلان ، مغزانهٔ نه کنی نافدار و مهزنتی کوردان (۱) .

مهلاینی جزیری ، گهوههره کا گلیکجار بنرخ و بهسایه بچو ردنگان و بچو بهان ناهنیته کزین ؛ ههروه سا ژی چرایه کنی چه ند بنیژی کریسکدار و بچریسکه تو خو دبنیژی خه تیره به (مه شخه له د روهنی ئو رنوشه نی یا خنودا ، وه کی ستیرا گه لافیری بلقه بلقا روناهی یا ولای به لسهر رایزه چیاییت بلند و هه الکه فتی بیت جهنی بنی تان ؛ نه و جهو نه و وارایت جارکنار ژی روهن و رنوشه نکری نه (ه).

فیپرسنی خودلی زان ، ئەڤیندارلی یەزدان ، شدهسویار ، پوسپلار و شدهرهزا د همی رهنگ و جلار و ئاواییت پهنی ئو نهپهن ، مهلهڤان دپهیی و گلاتن و قهسیت خلاش ییت کو گهله ژ نهزان و زانان بلا دکاسلاتی ، ئهڤیندار و حهیران ، ئاواز ساز ، حهنهکباز دهست ههل و ژبهرخو دهرکهڤتی ئو سهرت ، سهر هلاستایلی قههاندن ، کییشان و لیلکئینان ، ئینخستنه بهریمک ، ریمز و سهنگ

 ⁽٤) خومندنا ليتراثوراين بوّنا دەرسخانيد (٧ _ ٨) ، يەرىڤان ١٩٧٣ .
 مىرۆپنى ئەسەد .

⁽۰) مێژوّی ئەدەبى كوزدتى ، ھلاءالدىن سجادى ، بەركى يەكەم و دووەم (۱۹۰۲ ــ ۱۹۷۱) .

کیمنی ، شنیخ احمدتی جزیرتی به ، ینی بنی به قلی^(۱) .

جهو وارلى ئانكو وارگەهنى جزيرتى:

جزیرتی بنی گومان بناقنی جهنی ژ داینی بوینینی کو جزیره هاتیه ناف کرن . جزیر که فنه باژیره کنی کوردان ، ژ باژیریست نافدار بویه ژ مهلند و بهری بهیانه ، ژبهرکو کهشتی با نوح پینهه مبهر لهسهر که لاته کنی ژ که لانیست و بنی کو چیایتی جودی به ینی کو ل نزیك جزیربنی ، کو ل دوی گوتنا دویرو کفانا (جودی) بیژه که ژ (گوتی) و هرگیرایه سهر عهره بی کری به (جودی) هه که و ه بت دیاره ژ که فنه و اریست ژ ریشه ییت مله تنی کورده ، کو بهربی بنیاتنی مرفقی به ینی کو لویربی باشسی مله تنی کورده ، کو بهربی بنیاتنی مرفقی به ینی کو لویربی باشسی که می راوه ستیایی ، زیمندی ب مرفق و جانه و ه ریت دی فه لسسر روینی ثه ردی به لافیوینه (۱۰) .

باژیرنی جزیرنی لسه و چاخ و دهمنی خهلیفنی دوونی عومهر کوزنی خهتابی (عمر بن الخطاب) ب کومانداری یا عیاز کورنی غهنهی (عیاض بن غنم) بنی شهر هاتیه قه کرن و زیرهسهر هافتی تیه سه خهلکنی ولی ئانکو ئاکنجی ییت ولی .

باژېر بخو دو پشك بويه ، كهلات ياكو لسهر چاخ و دهمي خهليفه

⁽٦) العقد الجوهري في شرح ديوات الشيخ الجزري ، احمد ملا محمد زقتكي ، قاميشلو ، مطبعة الرافدين (١٩٥٨) م

⁽٧) مەلا جىيل رۆژېەيانى ، شەرەقئامە ، مطبعة النجاح بغداد بەرپەر (١٤٨)

عبدالعزیزی هانیه نافاکرن و بازیربی که فن کو ههر دو دکه فنه سهر لاین رفزنافایا روباربی دجله ینی . هه کو ناف رادبیت و بسهر ره خا دکه فیت رویبار دبته دو پشك بازیر بکه لانفه دکه فنه دنافدا ، کو و مک گره کنی ههر چار ره خ ناف بن ، کو ژ بهر پارزتنا نافاهییت لسهر نافنی کو شه نه که هتنی سکره کنی ژ که فر و بهر و کسلنی دبهرزا نافنی کو شه نه که هتنی سکره کنی ژ که فر و بهر و کسلنی دبهرزا چین کر بق ، کو رونیشتی نو ناکنجی ییت بازیری ژی لسهر پرازا ده ربازد بن ژفسی لایی بویستی دی ژبهر هندی بنافی ی جزیربی ها ته ده ربازد بن ژفسی لایی بویستی دی ژبهر هندی بنافی ی جزیربی ها ته ناف کرن . (۸)

گه بازیره بوسلمانا بنافتی « جزیرة ابن عمر » بناف کر ، ژبهرکو لسهر چاخ و دهمی خه لیفه عومهری ها ته فه گرتن سالا (۱۷) بی مشهختی هه قبهری (۱۲۹) زاینی . (۹) گه ف باژیره نهلا ل کوردستانا تورکی به نیزیکی توخویبتی عیرافتی ئو تورکی ، ژبهرکو جزیر (۵۰) بینجه ه و پیند یکی توخویبتی عیرافتی ئو تورکی ، ژبهرکو جزیر (۱۱) هزار که سانه پیندی باژیری ل لایتی رلاژ گافایه و لایتی رلاژهه الاتی بچویکتره ، پیتری باژیری ل لایتی رلاژ گافایه و لایتی رلاژهه الاتی بچویکتره ، دنا قبهرا ههردواندا بره که ، کو نهلا ریاحک ل نافیهرا عیرافتی ئو تورکیایه بهری چه ند سالا هاتیه فه گرن ژبلا بازرگانیتی ئو هاتن و چونتی لنافیهرا همردو وه لاتان ، به لستی جزیر ، ژباژیریست نافداریست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و بیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیست کو گهه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیشه که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیشه که که که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیشه که که که که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیشه که که که که کوتن ، داستان ، به یت ، هازان و پیشه که کوتن و که که کوتن و کوتن و کوتن و کوتن و که کوتن و که کوتن و کوت

⁽۸) مەلا جىل رۆۋبەيانى ؛ شەرەقنامە ۋېدەرئى بەرئى .

⁽٩) خوهندنا لیتراتورایتی بوّنا دهرسخانیّد (٧ ـ ٨) ژیدهری بهری .

چیرون چیفانون و سهرهای پی های نه گوتن ، ب کوچک و دیوان بشانه شین و بیلان ، ب کهلات و شهویرها ولی یا وه کی کهمه رکی د چار کناریت ولی و هرهای ، کو دکولتور و لیتراتورا کوردان دا یایه نو به بیسکه کا بلند و بالا هه بویه (۱۰).

گهه باژیره ، جزیرا به باشختی میرکه ها بوتان ، یا کو گهه تورقان بناقیی جزیرا کهسك بناف دکهن ، دکه قته سهر روباری دجلی ینی کو دناف باژیری دا دچیت ل ده شته که بان و فره هدا یا کو ره خیبت و می بانی ئو گره زویریت کهسك بیبت ره نگ ، شه ف باژیر می لوی وارمی سپه هی ئو ره نگین له مهر چار ره خ و کناریت کوردستانی هه تا کو شه دری یه کی جیهانی ژی ده نک فه دا بو ، ژبهر کو ب میرکه و باغیت خیر بیبت دل فه کهر و تازه وه کی بویکیت به ملاندی ئو کارکری ئو تف تقاندی ئه و جهو وار روشه نکر بون کو روشه نی یا وان جهو واران ل ریزه چیاییت دسه ردا و به ردا ئانکو له لاینی ژوری ئو ژیری فه ددا ئه و جهو گه و واریت خوش دل فه که کرن (۱۱) .

ٹه ف باژیزه ، جزیرا بلاتا بدهشتا ولی او ههر دو ریزه چیا

⁽۱۰) خومندنا لیتراتوراین ، بؤنا دەرسخانیت (۷ – ۸) ژېدەری بەرتى .

⁽۱۱) (البوتي) ، محمد سعید رمنهان (رمضان) ، مهم و زین ، تألیف أمیر شمراء الاکراد وأدبائهم احمد الحانی ، دار العلم للملایین بیروت (۱۹۵۷) م .

یپت ل لاینی ژوری ئو ل لاینی ژیری ، پرته که ژ ده ست و دو ریزه چیا یپت به و روژهه لاتنی قه در یژ دبن هه تاکو دگه هته ده شتا سندیا ئو ریزه چیاینی مه تینا ل لاینی ژوری ؛ ئو چیاینی سپی ل لاینی ژیری کو ژ و برلایی ژی دیسا به و روژهه لاتنی قه دویژ دبت ده شت بچیانه همه تاکو دگه هته ده شتا سپنه یی ئو ده شتا زیبیی ئو دیزه چیا مه تینا ئو چیاینی گاره یی ل ئامیدینی ، کو ئیسکه تی یه کا سرشتی ل نافیه وا ده قه وا دویا دینان ژونی چه ندی دیار و خویا دین .

باژیر کی جزیر کی شهرگههه کا گیکجار مهزن بویه ژ شهرگههیت کوردستانی د چهرختی (سهدلی) چارد کی هه تا نیقا یه کنی ژ سهدلی نازد کی ژ داببوینی یا عیسایی ، براها قیرا بازرگانیتی تو بهرفره هی تو ئاقه دانیتی ، ژبهرکو ده قهرا به هدینا تو پایته ختنی و کلی تامیدیتی ؛ باژیر کی مویسلتی ، دیار به کرلی ، میردینتی ، حسلاله میرکتی و پایته ختنی هه کاریان ، ب بایه زید کی ، متوشتی ، ته رزه روم و وانتی قه بریکت که روانی تو هاتن و چونی به ستی تو گریدایی بتویه ، بریکت که روانی تو هاتن و چونی به ستی تو گریدایی بتویه .

جزیرا بوتان ژ مهزترین شهرگه هینت کولتی و روشه نبیرینی بویه ل کوردستانی، نه ش داستی به ژی ژ هومارا خویندگه ه و مهدرسان و جهیت به لافیکرنا خوینده وارینی دیار و خویا دبیت ، ل سه دلی (چهرختی) پانزدیی نو شانزدیی ژدایبوینی اعیسایی (س) هوماره کا مهزن یا خویندنگه ه و مهدرسان ل دوی وی چاخی نو دهی ل ده قهرا بوتان بویه ، کول باژیری جزیری بتنی خونیدنگه

ینت ب بزاق و بزاهافنیژ لنی بوینه ژ بلی دهرسنیت ل مزگهفتان دهاتنه خویندن (۱۲) .

ثه خویندنگههه نه و مسا پزییش و ب بزاف بوینه کو هسهر سالتی هژمارهکا نهیا کتیم ژ زانان و خوینده ثانان خویندن نامه ژنی ومرکرتی نه کو بوینه به رپرسیار و دهستومیردایی د به لافکرنا انولی نو اینی و همی ره نک و جورات زانستی و زانیارینی ل کوردستانی، ژبهرکو ، خوندکار ، میر و یسمیریت بزتان بناف و دهنگن وه کی هنده میر و پسمیریت دی بیت میرگههیت کوردان ، ژههکارییان ، دیار په کړ و متوش و به هدینان هه تاکو دګه هی په سپوران و بابان رەنگە ژ وان يېتر ژى مېرېت بۇتان گوهدايه بەلاقىكرنا رۇشەنبىرىتى ونه هيلانا نهزانينسي بريسكا ثاڤاكرنا مهدرسسان ، خويندنگه و مرك قتان ، مەزخاندال سەرمايەكنى مشە ئو بنى دەست كرتىن ل زانان ، دانان و روشه نبیران و ل خویندنگه هیت شاگردیت کورد ل هـهر جار کناریت کوردستانی سهر تنی دکر ژ بنر دویماهی ثینان بخویندنا خو او خویندن نامه و درگرتن (۱۳) .

⁽١٢) ، محمد سعيد رمضال اليوتي ، مهم و زين ، المصدر السابق .

۱ - نیشانهیا (به که ینی قنی راستی با هه بنی ژی مه قه یه کو باهرا پیتر ژ روشه نبیر و زانا، ژ هوزانهان و تورفانیت کورد ل کوردستانا نافه راست و کوردستانا ژوری ئو روژ ئاقا د جه رختی پانرد بی شانرد بی شانرد بی شافه راست و کوردستانا ژوری ئو نیفا نازد بی ژی ده مه که به بی کورت ل باژیر بی جزیر بی بوراندی یه ئو گه که کا ژ وان ژی خویندن نامه ژ ده ست سهیدان و زاناییت جزیر بی وه رگرتی یه (۱۱) ، وه کی جزیری کو وارگه هایی وی بویه ، فه قنی ته یران کو خه لکنی مکستی (Miksé) یه و روژ هه لاتا هه کاری یان ، مه حه د بی خانی ژ تاکنج تی بیت بایه زید بی بوسولمانان دکه ل هوماره کا نه یا کیم ژ زانا ئو روشه نبیریت نافداریت بوسولمانان وه کی مه حه مه د بی به رجاقلی (عمد البرقملی) ، می بابه کر مه و لانا ، بوسولمانان وه کی مه حه مه د بی به رجاقلی (عمد البرقملی) ، می بابه کر مه و لانا ، و سه بی سور چی) ، (میزدین یبی) و (سه ید عه بی) همتد (۱۰) .

۷ ـ گەلەك ژ خوندكار ، مير و پسميريت جزيرى بخو بدرستى وه كى ميريت گەلەك ميرگەھيت دى ييات كورد دەستەكى بلند و بالا دزمانيت روژگارىيدا ييتكو ل كار بون وه كى فارستى ، عەرەبتى ، توركتى ئو كوردتى ژبلى بابەت و جتريت دى ييت زانيارىيى ھەبويە ، بزادەكى وەساكو بەئلىيا جزيرى بخو كرىيە وه كى مير ئەمادىنىي

⁽۱٤) شرفخان البدلبسي ، شرفنامه س (۱۲۳) ، ترجمة محمد على عوني (۱۹۰۷) دار احیاء الکت.

⁽١٠) شرفخان البدليسي ، ، شرفتامه ، ولإدوري بهري .

(عماد الدین) یک کو بهریکانی یا هززانهٔانینی دگه ل مهلایی جزیری کری به ، ههروه کی دهنده دهست نقیسیت دیوانا جزیری دا ههیه کو جزیری بناقتی توستادی ثانکو سهیدایتی بناف دکه ت ، میر شهره فخان کوریی میر ثهبدالی تو گهلایت دی .

لشی وارگه هنی خلاش و سپه هی ، بهرفرهو بهربهردایی ، ب هر و بیاف، ل جزیرا بوتان ، ل وارایی مهمنی ثالان و زینا زایدان ، شهرگه هو کلاکا روشه نبیر و زانان ، مهوفیت فلیرس و که نسکه نان ، ژ ثافره توین و هه لسکه فتی ئو ژبی هاتیان ژبی زایوینه ، کو مهلایتی جزیری وه کی ستیره کا کهشدار بویه ل ناف وان. هــه لوی جاخى ئو دەمى يېترىنى مىرگەھىت كوردان وەكى ئامىدىىي يايتەختىي مهدینان ، جلاله منرک رونگین یایته ختلی هه کاری یان و یایته ختلیت دی وه کی بدلیستی ، دیار به کرای تو متوشتی هند . چ پاش و چ پیشی وان ومكى جزيرا بلاتان بنكوفكا زانان و رلاشهنبيران بونه ، بلا نمونه : باژېرېي بايهزيدېي وارگه هني سه يدايني ئه حمه دېي خاني هنـــاف و دل کوزری پنی کورد و کوردستان و دانهرایی مهم و زینا ده نگ قهدایتی ل گەلەك وەلاتىت جىھان ، شاگردىي وى ينى چىزىي لسەر شىزىپ و ريجا وي ، اسماعيل بايهزيدي ، مرادخاني بايهزيدي نقيسه قاني زهميل فرلاشي ، ئەو چېروك داســـتانا ھەتا نهلا ڤني كـاڤني ۋى لســەر . ئەزمان و زارىي ھەمى كوردا زېدەبار ل لاپنى ژورى ئو كوردستانا رۆژئاڤا . مەلا مەجمودىي بايەزىدى ، زانايتى ب ناڤ و دەنـگ رېبەر و

خرقه کهر و راقاکه رخی ینترین جوریت روشه نبیری یا کوردی تو دمستنی راستې ئەلكز ەندەر ژابايى كونسولنى ئويرسى ، ينى د ژينى شېست سالينىدا بول ، هاف کور و هداف کاری وی ، هامی رونک و جورایت کولتورنی کوردی ل مزگ قیت و خویندنگه هو مهدرسیان بو خرڤه کری نه کو گهلاك لايتيت ژينا ملله تني كورد لوی جاخي ئو دهى ، چ روشهنبیری ، جفاکی ، هنهری ، تهبوری ، تولی تو تایینتی تیدا دیار و خویا نوینه (۱۲) . ژبلی کتیبا مهجود بایهزیدی یاکو بنسافی عادات و رسلامات نامه ئمي ئه كراديه ياكو زانا سلاڤلتي يا بناڤ ودمنگ (مارگریت تودینکو) باشی راقا کری به زمیانی توبرسی وينديني ويي ب زاڤاڤه سالا (١٩٦٣) يي لمؤسكو جايكري به لـني ل پایته ختنی بزه خقه بو لاینی زوژ نافا کو بدلیسه ، شهرگههه کا مهزن بویه نهمازه لسهر چاخ و دهمتی شهرهفخانی دویروکمانتی نـافدارنی کورد ، دىلاڤكرنا زانين و رۆشەنبىرىنى كو جېترىن نىمۇنە حارسىنى مدلیسی به ، نثیسه دانی کتیبا « له یلنی و مهجنون » یاکو زانا سنو ثنیتی م. ب رودېنکو بزاڤا روسي قه سالا (١٩٦٥) کې لموسکو چاپکري . به لني ل يــايته ختني ل لايني روزهه لاتني قه يايته ختني هه كارى يان ، ل حزله منرکنی ، یا بناف و ده نیک نه کو همی منرک و گیزل و وارنیت سیه هی ئو دل قه کهریت یز دل کر و نمه نین ، ژبهر جلام و جملالیت

⁽۱٦) ئەو دەست نقیسیّت ژابابی بهاریکاری! مەلا مەجمودی ئــو زاناییّت دی خزقه کرین ھەمی ل کـــتیّبخانیّت ئویرسیدانه ، بیّتری وال دکـــتیّبخانــا لینبگرادی یا ثنستنیوتار ریزوههلاتزانییزدا دانه کو ھائبنه پارستن .

شه نگین ، ثه و یایته ختنی ل دوی کرتنا هنده زنوژهه لاتزانا و ارکه هو وارلى ژزېڅه ئو وهلاتني بابينيني يني مللهتني كورد بتريه ، شهرگهه و بنگه هنی زانین ، وارنی کولتؤرنی کوردی بنی بنیاتین ، ژبهرکو پنتربنی زانا و دانا ئو هززانهٔ البت که قسن (کلاسیکی) ، ل دوی سهروکانیان لثنی ده قهرایی تو قی وارایی کوردا زابوینه وهکی عهلی هه کاری (حه کاری) ینی بناڤنی (شیخ الاسلام) ناڤدار بتریه (۱۷) ینی کـو سه يدايني شيخ عه بدو لقادر كه يلاني بويه كو دبير اني (غوث الـ كميلاني) . ھەرودسا ھەلى تەرمىزكى ، ھەلى ھەرىرى ، فەقلى تەيران مەلايتى باتەيى ، عهلى تەزەماخى ، پەرتو ھەكارى ، عبدالصمد بابەك ، سياپۇش ھتد(١٨) . ههر ومکی وان گامنیدینی پایتهختنی به هدینان ، جهنی ناڤدار پیت ومکی یه حیا مزویری ، مهلا مه سلار کی کیرگاشی خالد گاغاینی زیساری ، به کر به گنی ئەرزى ، عیسنی دەلا ، ئو ھۆزانقاننى ستران و لاقۋە بیۋى ، کوچك و شانهشين و ديوانا ، داوهت ، گلاڤهند و ديلانا حمه كـور .

چەرختى جزيرى تىلدا ژى :

بیر و زاینت شههرهزان و پوسپلاران د کولتورا و تلارنی کوردی دا د چهرخنی ناڤنجی ، ژ زوژههلاتزانان ینت هایدار و پسپلاز

⁽۱۷) ثهنومر (انور) الماثي ، ، الاكراد في بهديئسان ص. (۷۰) ، موصل مطلعه الحصان ۱۹۹۰

⁽۱۸) کاموران عالی بەدرخان ، ، فیربرتنا خومندنـــا کوردی بەرپەێ (٤٠) پاریس (۱۹۹۸) .

بگری ، هه تا کو دگه هی به پسپور پیت کورد ، ژ دویزو کفان ، تورفان ، هوزانفان و روشه نبیران نه مازه نه و پیت لسهر مه لایتی جزیری نفیسی جه ند بیژی دگه لیز و جودانه ، نیزیکی شه ش چه رخان (سه دان) دگرن ، ژجه رحتی پینج تی هه تا شه شتی (۵-۱) هه تا کو نه های نو ده های مشه ختی هه قبه ری (۱۱ - ۱۹) ، هه تا (۱۱ - ۱۱) می ژ دایبوینی یاعیسایی ، کو ژ بو سفکینی نه م دلی وان بیر و راییت گه لیر و جودا بار قه کین سه ر قان جار پشکیت ژیری :

1- بير و راينت ثه لكزهنده ر ژابايي دكتنبا: جامعي رساليا و حكايتان بزمانني كورمانجي (١٩) . منجه رسون دكتنبا كرامه را كرمانجي يان زمانني كوردي (٢٠) ، بلهج شنيركو دكتنبا وي دا: القضية الكردية (٢١) ، مهمين زهكي دكتنبيت خودا . تاريخ الكرد وكردستان في العهد الاسلامي (٣٣) ،

⁽۱۹) اسکندر ژابا ، جامعی رسالیا و حکایتان بزمانین کورمانجمی ، د دار الطباعی آکادمبایی امبراتوریدا د تاریخا حزار و حشت صهد و شیسق عیسوی (۱۸۹۰) هه قبهری (۱۲۷۷) هجرتن یه ، دبهر پهرنی (۱۲)دا .

Soom, Kurmanji Grammar, ar Kurdish Langue, (v·) London 1913 P. (6).

⁽۲۱) الدكتور بلهج شيركو ، النضية الكردية ، ماضى الكرد وحاضرم ١٣٤٩ هـ _ ١٩٣٠) م مطاعة السمادة مصر .

⁽۲۷) أمين زكى بك ، تأريخ الكرد و كردستان ، الطبعة الثانية ١٩٦١ ص ٣٣٦ .

⁽۲۳) أمين زكى ، مشاهير الكرد و كردستان في العهد الاسلامى (۲۰۳ هـ ۱۹۹۲ م) مطبعة السعادة مصر ص (۲۰۳) .

کو بهزرا من ، ب قان و گیک و دو قه گوهاز تی به ، و به به کو هه وه کو داراییت دیاره مییجه رسونی و مهلکزه نده و وابایی فه گوهار تی به ، مو زاناییت کورد لسه ر بیر و راییت وابایی و میجه رسونی چونه ، مه و کورته یا وابایتی سالا (۱۸۹۰) می لسه ر هززانهٔ البیت که فن د به رپه دری (۱۲) می کو کنیبا خو بهی مانشیتی : رساله یکه د مجنا شاعر و مصنفی د کوردستانی کو ب زمانتی کورمانجیه جهو وکتیب و شعر و حکایه وقصه بی د وان بیان دکه نقیسی لبه ر هاتیه نقیسین و قه گوهاز تن ؛ نیشانه یا د وان بیان دکه نقیسی لبه ر هاتیه نقیسین و قه گوهاز تن ؛ نیشانه یا وابایی کرین جاختی نقیسین وه کی نافتی مه لایتی باته بی کری به « مهجه د کو نافتی وی (حوسین) ه . مه شی بیر و رایه به چه ند بیری و راستین دویرن ؛ مه نه راستی به وی مشه ختی (کوچی) دا بون ، و هه لبه ستیت د سه دمی پینم بی مهده تی (کوچی) دا بون ، و هه لبه ستیت د بیرانا جزیری میمو دیار و خویا دبن :

۱ د ههلبهسته (۱) یاکو بقتی مالکتی دهست پتی دکهت:

نهوایا موترب (مطرب) و چهنگی فغان ثاقیته خهرچهنگی

وهره ساقی ههتا کهنگی نهشدوئین دل ژ فی ژهنگی

حسهیاتا دل مهیا باقی بنتوشین دابمشتاقی

الا یا أیها الساقی أدر کأساً وناولها(۲۶)

⁽۲٤) ديوانا جزيرى ، شيخ احمد الجزيرى مؤلفى ، طابعى محمد شريف الآرواسى الحسيني شهزداة باشى ، أوقاف اسلامية مطبعهسى (۱۳۳۸ ـ ۱۳۴۰) ه .

کو د چهند دیوانیت جزیرتی دا وه کی دیوانا ثارواسی (۱۳۲۸ – ۱۳۲۸) ه چاپکری و چهندین د ژی دا ثه فی ههلبهستا ژورتی سهرتا دیوانا وی نه بناف کری به کو مهلا احمد زفنگی بدایونا جزیریی ژ به رکو جزیری هه ر وه کی دیار و خویایه ، لسه ر ههلبهستا حافز (حافظ) شیرازتی بزامان و کیشا و بی ژی چویه یا کو د سهرتا دیوانا حافز شیرازتی دایه کو بفنی مالکا ژیری دهست بی دکهت :

ألا يا أيهـا السـاقى أدر كأساً وناولها كه عشق آسـان نمود أول ولى افتاد مشكلهـا

ئو بڤٽي مالکٽي دويماهيٽي دئينت :

حضوری گر همی خواهی از و غایب مشو حافظ متی ما تلق مرف تهوی دع الدنیا وأهملها (۲۰۰)

ژ بلی هندنی ژی چهند نیف مالکیت د ههلبهستا نافبری یا حافزنی شیرازیدا کری به د ههلبهستا خودا^(۲۲) ، یان ژ بهر باوهری بسهرهتوستایا حافز شیرازیدا ئینان کو ژیهاتی ئو پسپورده کو بسدانی جزیری فه نویسیایه ، رمنگه ههر ژ بهر هندنی ژی بویه د مالکا بهری

⁽۲۰) دیوان کامل خواجه شمس الدین محمد حافظ شیرازی باهتمام محمد رمضانی دارنــدمثی گلاله ثمی خاور ، در تهران بسال ۱۳۳۹ خورشید چاپ شد ، چاپخانه ثمی خاور په زه (۲۰) .

⁽۲۹) شاعبرانی کورد و ئەدەبياتی فارسی ، د. ئەمین عالی موتابچی ،گۆۋاری کولنچی ئەدبیات ژمارە (۱۹) ۱۹۷۳ ، بەرپەر (۲۲ ـ ۲۶) .

مالکا دویماهیتی نافتی حافز شیرازتی ثینایه گوتی یه : ژ حافز قوتبی شیرازی مهلا فه هم ئهر بکی رازی

بٹاوازلی نهی و سازی ببهی بهر چهرخی پهروازی

به لنی جزیرتی چونکی زانایه کنی ژ به رخو ده رکه قتی ئو شه هره زا بقیه ، ناقنی هززانهٔ انتیت ب دلی قه نویسیایی و پهسه ندکرین وه کی سه عدی شیرازتی ئو جامی هه در دو نی هه لبه ستنی دا ثیناینه گزتی یه : مرا ژ اول ژ پور خامی کشاند آخر ببه دنامی

ژ ره نگنی سمدی و جامی ژ شوهردت پی حهسین عامی

جزیرتی د ههلبهستا خو یاکو ب تیپا (ت) دویماهینی دئینت، دیسا نافتی شیراز کی ئو سهرهنوستاییت ولای دئینت، به لای ب ئاوایه کنی دی دبیژیت :

گهر لؤلوئی مەنئۆری ژ نەزمنی تو دخوازی وەر شعری مەلنی بین تە ب شیرازنی چ حاجەت

ده قی مالکنی دا جزیری بخو پهستا دهست هه بی ئو شه هره زایا خو دفه هاندن ، لایك ئینان ئی خستنه به رایك ، کیشان و سه نگاند ای دکت دبیوت ، نه پنی تقی به هوین بچنه شیراز ای داکو در و مراری ئو گهوه در یت بئاویه کنی سپه هی ئو تازه ، شه نگ و پر ره نگ و قه شه نگ فه هاندین ب بینن ، و مرز هرزانیت مه لایی ئانسکو وی بخو

ببینن ، بخوینن دا ژ نوی هون ببینن ئهو نهمه ر لشیراز کی ب تنتی هیه .

هه که هاتو رامان و پهژنا مهلایتی جزیرتی ژ شیرازی ههر وه کی پیترینی زاناییت کورد باوه رد که ن سعدی شیرازتی بیت ، سه عدی د سالا (۱۹۰ هـ ۱۲۹۱ م) یا (۱۲۹۱ ـ ۱۲۹۱) م یان (۱۲۹۱ ـ ۱۲۹۱ م) یا (۱۲۹۱ ـ ۱۲۹۱) م چتویه بهر دلا قانی یا خود کی (۲۷۱ هه که جزیرتی د سه دلای پینجتی ثو شه شتی ژی بیت د چه وا ناقتی سعدی شیرازتی ثینت ، خو هه که رامان و پهژنا جزیرتی ژ شیرازتی حافز شیرازتی بیت یکی کو بچافه کنی بلند به رخی خودایتی بیایه ثو په بیسکبلند دانایی د هه لبه ستا ثهم بدر یرژی لسهر په بیقتین (گاخهٔتین) ، لسالا (۷۹۱ یا ۲۹۲) شه ختی ، هه قبه ری (۱۳۸۹ یا ۱۳۹۰) ژدایبوینی یا عیسایی (کی چویه بهر دلا قانی یا خود کی (۲۸۸ یا ۱۳۹۰) گلاتن ژ راستیتی دوبرتر دبیت

۲ ـ بیر و راییت مهلا ته حمه عهمه د زفنگی اسه هه به ستیت د دیوانا جزیری دا بیت کو لسه هنده کریار و رویدانیت مهزن بیت ل روزهه لات و لسه ر الخا (خاکا) کوردستانی بوین وه کی فان مالکیت د هه لبه ستا ژیری دا کو هنده زانا نو تور فانیت کورد ب چاخ د ده می ژینا وی دادنن ، ییت بان مالکان ژی ده ست پی دکه ن : -

⁽۲۷) دکتور ذبیح الله صفا ، گنج سخن ، جلد دوم از نظامی تا جامی ، چاپ چهارم لایه (۱۸۱) .

⁽۲۸) دکتور ذبیح الله صفا ،گنج سخن ، ژندهری بهری لاپهر (۲۹۸) .

و روعنا نیرگزین تهی مهست و خون ریز زومان بو عهدی جهنگ نه نگیزی جه کیز تهجانی من دویست نهی جانی عالهم و من بهستن ب لهعلین خوی شهکهر ریز

ل قیره دیاره ههر وه کی مهلا نه حمه در زفنگی بخوژی دبیرویت دراقا مالکا و ریشه دکهت کو درامان و په ونا جزیرتی ، جوانی ، شه کی ، سپه هینی نو تازه تنی با چاقیت زهری یا چاف زهر نیرگزی ، یبت وه کی چافیت مهست و سهرخوه شان زل دبن و دنه یبین ، زل بتون و نقیانه کا خوین ریروید می کاست و تنی نو نه فیندار بیت و می راگرن و دانانا وان چافانه ، کو و دل گوزرین و سوتن و شهو تینا د درون و هنافیت واندا وه لوان به نگین و سهرگردانا کری یه و هزر و خالا وان قه چاخ و ده می شد و جه نگیت جه نگیزخانی مونگ دلی نه وه لاتن و ان سهریک و بنیک کری یه قه هه تا کو خوبنا دل شهوتی نو نه فینداریت وان چافیت سبه هی وه کی جو نو جزباران لسه ر رویی نهردی دزلیدین . (۲۹)

ههر وهسا د ههلبهستا:

ئیرنو ژ شه هکاسا سونزللی مهی هاته فنجانا سهده ف مننه تکو ئیرنو دلایم دونزللی دا من مه یا حوسنا خو خه ف

⁽۲۹) المقد الجوهرى في شرح ديوان الشيخ احمد الجزرى، احمد بن الملا البهق الزقنكي ص ۲۷۱ ـ ۲۷۲

هه تا باشى دكه هته :ـ

رەف رەف نهشتن زاغ زاغ داغ داغ داغ

دلای کی بمینت ساغ ساغ وهستانه لهشکر سه ن بسه ن

خەف وان رەشـــاندن دل خەدەنـگ تەشـــبيهى تيرېن خان شــــەرەف

خویننی ژبی بهرده ن ، نه و تیریت وان بدرست ی وه کی تیریت میر شهره ف دینی خاننی نازیزی بنی جزیری بینه ، ییت کو بنیفه کا دلنی دوژمنیت خو ، ییت کو هه فزکی نو به ریسکاننی دگه ل دکر ژ بن خوندکاری و میربتی با میرگه ها (میرنشینا) جزیرا بنوتان (۳۰) .

ثه گهرجی ثه قی بیر و رایا سهیداینی نافدار شیخ موستی کوزنی حسه ن ، کوزنی مهحه ه ، کوزنی مهحودی ، ینی ب نیشانا یا نازنافتی « جه گهرخون » نافدار دفتی نرخدار بت ژبهرکو زانا ، رفسه نبیر و شههره زا ئو هززانفانه کنی بناف و ده نیگه ل ههر چار کناریت کوردستانتی ، ده منی وی هزرکرتی بو ژینا جزیرتی نیزیکی

⁽٣٠) المقد الجوهري في شرح ديوان الشيخ احمد الجزري ، المصدو السابق .

⁽۳۱) ژ زارده څنې سهیداین مهزن جه کهرخوینی روژا ۲۷ – ۲۸ / ۷ / ۱۹۷۰ ل ناف باغچهین مالا مه ل پهغدا .

راستینی به همر و مکی ژ ل دوی چنن و هه لشکافتنا نموز ل دوی دچم دنی روهن و خویا بت (۳۲) ، به لنی نمف بیر و رایه یا چتونا جزیرتی بن نیراننی دگه ل مه مه مه دنی باینی وی پاشی شه تری نمه نفه رنی سالا (۱۹۰۲) لنی ، نه ل چو سه روکانیان ، نه ژی ل چو کو توار و رفرونامان و نه ژ زارده ف ژی نه هاتیه بهیستن و سه یداینی جه که رختون ژی چو نیشانه ، (به لگه) بن چه سپاندنا بیر و رایا خو نه دانه ده ست من .

۳۔ سبهیداینی ته حمد مه لا عمد زفنگی ، مفتینی قامیشلی ، رافه که رخی دیوانا جزیرتی ، ل به ربه رخی (ل) د سه رتا دیواننی دا بیر و رایبت خو لسه ر له نگی ثو نه راستی بیت کو دگوتن و بیر و رایبت روزهه لا ترانی ثویرسی ثه لکره نده ر ژابایی ثو مارتن فلون هارتمانی یکی کو لیت و گرانا دیوانا جزیرتی بیش گوتنه کنی فه سالا (۱۹۰۶) زا . ل به رلیننی به لافکری ، نه مازه د گوتنا واندا کو جزیرتی د نافیه را (۱۹۰۰ – ۲۰۰۱) مسه ختی زیندی بتو به ، لسه ر چاخی خوند کاری یا مهاد الدینی زه نگی خوند کار بی مسه رکوننا وان و که فنه سه روکانی بیت دی باوه و کری به دی نین زیکی د نیفا دوویی سه دیی شه شنی مشه ختی (کوچی) جزیرتی ، ینی زیندی د نیفا دوویی سه دیی شه شنی مشه ختی (کوچی) جزیرتی ، ینی زیندی بتو یه ، هه ف چاخی عماد الدینی بتو یه ثو لبه ك (دانه یه ك) ژ دیوانا خو

⁽۳۲) چەرخىن ژېئا جزيرى دسەرى يانردى (۱۱) ئى مشەخى ، ھەقبەرى يانردەيىن (۱۰) ئى ژ دايبوينى عبسايى (س).

بدیاری بو خوندکارنی تهبریزنی (خانی خانان) هنارتی یه . نمف بیر و رایه نه ، هـــه و وکی دیاردبت و تنی گلاتن ژ ههلبهستا جزیرتی یا ژیری نه :ــ

خانتی خانان لاممنی نهجا ته هـــه ر پر نتور بی کشتی یا بهختنی ته نهز باینی مخـــالف دور بی

خانتی خانان ، نیشانا خومالی یا خوندکارلای ته بریزلای بتریه ، ل
دوی زانینا وان ، ژ بهر هندلای ئهو هزر کری به که ههر وهسا
جزیرتی ل دوی زانینا وان ، زیده بار ئهمین زمکی به که وهسا هزرکری به
کو جزیرتی ئه ش هه لبه سته ژی بوی کرتی یه ، ژ بلی دیوانتی ژی یا
بوهنارتی :

نهی شه هنشاه بی موعه زوم حه ق نگه هدار بی ته بی ستو زوهی (انا فتحنا) دور و ماداری ته بی همه تی همه تی بیشه و درگیری عنانی همه تی زوهره بی یه یکی ته نو که یوان رکیبداری ته بی

ههر ومسا ژی ثه ف مالکا دفتی ههلبهستا ژوری وان کری به نیشانه ژ بو چهسپاندنا بیر و را خو :

گەر چ دەر إقلىمى رابىع ھاتە تەختى سەلتەنەت پادشاھى ھەفت اقلىمان سەلامكارىي تە بى کو رونگه گومان بزین لنك وان ژی شه شاک مالکا ژیری بت: نهی تنتی ته بریز و کوردستان ل بهر حوکمتی ته بن ســـهد ومکی شاهتی خراسانتی دفهروارا ته بی

نیشانهیا راستی با هزر و بیرا مه ژی نُهْ مَالَکا ژیری به یاکو نُهم لسهر ناخفتین :

خمه وان رهشماندن دل خهده نک تهشمبیهی تیرین خان شمهره

د نیف مالکا دوولای دا « ته شبیهی تیراین خان شهره ف » رامان و په ژن میر شهره فخانه خونکارای جزیرا بلاتا یی کو ل سالا (۱۰۰۰) ای مشه ختی دا هایژ ینی زایندی بویه ل دوی گرفتنا شهره فخانتی بدلیسی . (۳۳)

⁽۳۳) میرشــهرمفخان کو زنی میر ثهبدالییه ، ز میرنت زنی هانی ثو بناف و دهنــگـنت قنی بثهمالا خوندکارنیت جزیرنی، و ثازیزانه ، کو ب میرینی، =

پاشی دبیژیت : ل نك من روهن و رؤشه نبویه تو گومان وی تیدا نینه ، کو مهلایی جزیرتی ل دو یماهی یا چهرختی (سمدنی) دەھى مشەختى (كۆچى) ئانكو بدرستى ياشى (٩٠٠) مشەختى ژىيە، هـه ف دهم و هه ف جهرختي مير شهره فخان کو زخي مير تهبدالي يه ، ومیرپیت ثازیزان یبیت بنهمالا وان خوندکاری ل جزیرا برتا کری یه ، دەمەكنى درېيۇ . شەرەفخان ژى ئەو مىرە ينىكو خويندنگەھا ستور ل جزيرتي ل سهر شويرها ولي يا دكه قته لايني روز ثاقا باژيزني جزيرني ثاقا کری ، چەند كوند ، چەند وارىت ئەردى و ئاقار لسەر وىي خويندنگەهنى وقف كرين . ياشي دبيريت : « ههروه كي ژ ااڤاهيٽي خويندنگه هٽي دياره ، و ریز و و سهر و بهر و سهخبیرا ولای یا سیه هی تو بهرکه قتی ؛ ههر ومسا ژی ژ سهر و بهرنی الادلات شاگران ل لایه کی ، ییت سهیدان (ماموســـتان) ل لایه کنی دی ؛ بو مروقی دیار و خویا دبـت کو هوماره کا که له و شاکردین زانیاری خازیت تاکنجی ل خویندنگه می ئو سەيداييت مەلەۋان و شەھرەزا ئو دەست ھەل لوىنى خويندىگەھتى بوینه ئو لسهریک یان ژ وان زیژی بتویه ئو سے دیداییت وی همی رهنگ و جوریت زانستی ، زانیاری نو هونهری لویرنی دگرتن ، ژین و ژیارهکا ئیرکجار خــــوش ل دوی روزگارنی ژینه ؛ خارن و

منرخاسی ، زراف ستویری هوشهندی هاتینه نیاسین ، و بلی هندی وی د دمن خوندکاری وی دا ل جزیسرا بوتا ، تهنایی ، بهرفره می ثو ثاقه دانی ل ده فهرا بوتا به لاف ببق ، نهمازه ، ثاقاهی بیت شهناک ل بازیری جزیری .

نفستن و خویندن همی ل خویندنگه هنی به رهه ف بوینه ، پاشیسی ز ثنگی دبیریت :۔ بهری سیھ سالان دەمتی کو ئەز ل جزیر لی بترم ، چاۋىي من بدەفتەرەكا ئەوقافا مىرىپى ل باۋىرىلى جزيرىي كەڤت ؛ ئەو خويندنگه ه (مهدرسه) ئو منگه ڤتٽيت دين زيروڤاني يا ئهوقافٽي تٽيـدا نقیسی بترن . من هژمارا وان خویندنگههان و مزکهفتان و جامعان و ئەوقافىنىت ئانكو جېنىت لسىلەر وان وەقف كرين دوى جاخى ئىو ده می نتن مبریت ژبی هاتی ، جوامیر و بهرکه قتی وه سا بزودی ، بگهرمی و ژ دل پویته پیی کری ئو چافتی خلا دایتی کو بزاستی ئهز مهنده هنرش و سهرسو زمایتی وان خودان بهختان بتوم ، وان جهند ما ژ هندنی کری په ، چاڤنی خو دا به بهلاڤکرنا زانین ، زانستی تو خویندهوارینی و پنی گههاندنا شاگردین زانین خدواز ؛ برلاکا مەزخاندنەكا دەست بەرداينى ، كو ئەو خويندىگەھ و مزگەفتەنە ھەمى ژ خو ئو بههروه بترنه ، ســـهیدان و شاگردان تیقه ژینه ، د خار و فه دخار ، دمرس دگرتن و دخوبندن (۳٤) .

ئەق مىرە ، شەرەفخان يا مىر شەرەف كوزىلى ئەبدالى ، ســـالا

⁽۳٤) ثه ق گوننه ثانکو چیروکا دیتنا ده هته رخی لجزیری به ری سیم سالان ؟
دبته سالا (۱۹۲۸) ځی ژ به رکو سالا (۱۹۵۸) ځی دیوانا جزیری بزا قاقه
هاتبه چاپکرن ، بهزرا من کو چو گومان تیدا نینه ، نه کو احمد مه لا محمد
زقنگی یه ؟ لین به این مه لا عبدالسلام ناجی یه ، چکو د ژینه نیگارا
مه لا عبدالسلامی دا هه ر ومکی د هرمارا (۷) ځی نوسه رخی کورددا به لاق بوی ،
مه لا عبدالسلام بو کو ژ جزیرغی هاتبه سورین کو دغی بدر پیژی ژوهن که ین .

(۱۰۰۰) می مشهختی ینی زینندی بو یه لدوی گوتنا شهره فنامنی یا شهره فخاننی بدلیسی بزماننی فارسی نقیسی ، کو تیدا گوتی یه : میر شهره فی شهو خویندنگه ه شانکو خویندنگه ها سور بپاریت خو نافا کربو ، سهر سی و ریشه بویه خوندکار سی بوتان کو ژ بو به لاف کرنا زانین و زانستینی د ریسکا خود سی و مقف کری یه (۳۵) .

هه که بیت و نهم هویرك هزرا خو د بیر و راییت احمد مه لا مه حه مه د زندگی لسهر روهنكرنا چه رختی ژینا مه لایی جزیرتی بکه ین دلی بینین کو پاشی بیر و راییت زانا نو روشه نبیر یت کورد بیانی نیك ل دوی نیكی دادنیت ، هند بله نگ و هنده کا دویر ژراستینی نو

هنده کا نیزیسکی راستینی دادنیت ؛ دگه هته بزیاره کا هشك و گومان بر دده ت دبیرت : جزیری د نیقا دوولی ژ سه دلی ده هی مشه ختی (کلاچی) الکو ژ (۹۰۰) مشه ختی ولای قه ژی یه ، هه ش چه رخ و هم شختی ولی قه ژی یه ، هه ش چه رخ و هم شختی میر شه بدال ، ژ بنه مالا (گازیزان) یا کو ده مه کی در پرژ خوند کاری ل جزیر لای کری یه . میر شسه ره فخانی ناف بری خویند نگه ها (ستور) گانکو مه دره ساستور گافا کری یه ؛ گوند و وار پیت وه رزگاری ئو چاندن و داچاند بی شور گافا رسید و وای خویند نگه هی وه قف کری نه . مه لایی جزیرتی ده رسداره کنی (سه یدایه کنی) ولی مه دره ساستور بی یه . میر شه ره فخان ده رسداره کنی (سه یدایه کنی) ولی مه دره ساستور بی بی . میر شه ره فخان دال الا (۱۰۰۰) کی مشه ختی یسی زیدی بی وی به .

زقنگی قان بیر و ران لسهر چهرختی ژینا مهلایتی جزیرتی لبهر چاقان دادنیت ، بنی کو نیشانه پنیت گومان بنر ژ تنیکست (نهس) یان بیر و راینیت بنی گومان لبهر چاقان دانیت ژ بنر چهسپاندنا بیر و راینیت خو . نیشانه پنیت زقنگی بیر و راینیت خو لسده داناینه چهند مالکنیت ههلبهستنیت جزیرتی نه ینیت ، بهری نهنو مه لبهر چاقان داناینه . ثهو ژی جهنی ههلشکافتن و گینگهشتی نه .

تشتنی کومان بر ینی دگرتن و پهییف و بیر و راینت زقنگی دا هسه ر ئه چه چه کرتنه به کو پاشه ی ل دوی چه ترننی بر مه دیاربوی کو شهره فخان کورنی میر نه بدالتی نازیزان سالا (۱۰۰۰) بی مشه ختی هه شه به به درمانا سولتانتی عوسمانتی بو

خوندکارلی جزیرلی(۳۱).

زفنگی ل دوی لیکدانا خو سالا ژ دایبوینی ا جزیرتی گوتی یه کو پاشی سالا (۹۰۰) مشهختی (کؤچی)یه ، ههر وهسا سالا زیندیبوینا میر شهره فخانی کری یه هه ف چهرختی وی ژ شهره فنامتی دهر ثینایه کو (۱۰۰۵) مشهختی یه ، به لتی دیسان بهزرا من چو نیشانه نینن ییت گومان نز کو جزیرتی باشسی (۱۰۰۰) می ژی بیت پاشی میر شهره فخانی مزگه فتا ستور نافاکری نو نه و بتو یه دهرسدار سهیدا) .

و بلی هندی وی زفنگی سالا و دایبوینی ا جزیرتی بدرستی روهن نه کری یه کا چه ند پاشی سالا (۹۰۰) می مشه ختی بتویه (۰) سالا (۱۰) سالا یان پیتر یا کیمیتر ، کو سالا پاشی (۹۰۰) می هه تا سالا (۱۰۰) کی کو شهره فخان بتویه خوند کارنی جزیرنی و نیف چه رخی (سه ده ی) پیتره گانکو (۹۰) سالر . و به و قنی یه کنی سالا و دایبتوینی ا جزیرتی وه کی شه قره شیت ره شه مه هی ره ش و تاری مایه چو سیناهیه که و می دیار نیه . هه ر وه سا وی میرویا ده ستویر خازی می چو یا به ر دلا قانی یا خود می وی شه قری دانه ، پاشی دا به رمی خو بده ینه می ره ش و جریرتی کری به هم نیشانه بیت (به لگه ییت) د ده ست زفنگی دا کو جزیرتی کری به هم خود خود کی میر شه ره فخانی جزیری :

⁽٣٦) شەرەقنامە بەرپەر (١٣٧ – ٣١٨) ئۇيدەرى بەرى .

۱_ مالکا هززانا دویماهی ب تیپا (ف)یه کو بهری نهزز زفنگی بخو ب شباندنه کا ته فینداری دایه قهله ی :

خەن وان رەشــاندن دل خەدەنگ تەشبىھى تىرىين خالـــــ شەرەف

می د ته شبیمی تیرین خان شهره و ایشانه یه که (به لیگه که) زفنگی بیر و را خو پی د چه سپینت ، که چی زفنگی بخو د رافا فی هه لبه ستی د به رپه برخی (۲۷۱ _ ۲۷۲) ژ کتیب خو (۳۷۱ د بیژیت : مه شه هه لبه ستا فه زه لی یا جزیرتی ، بریزا له شکر بی زهری مه مهم ران گوتی یه ، کو ریزز کرنه کا وه سبا شه نگ و سپه هی بویه بله شکر بی جه نگیزخانی شباندی یه چاختی خو به رهه فکری بی شب بر و جه نگی له شکر بی ته یمور بی له نگ وهسا بسه م و ترس و له رز بتویه ، به لی در بیت و ان د دانان کو دل د کوزراندن و شبه و تاندن بدرستی شتی تیریت شه ره فخانی نه کو ل دلی دوژمن و نه یار و پیلانگیریت بی بوسه لبه ره شه ره فخانی نه کو ل دلی دوژمن و نه یار و پیلانگیریت بی بوسه لبه ره مه و شه و نه یار و پیلانگیریت بی به سه دادنان داکو ژ ناف به ن

۲_ ههر و هسا ئه ش مال کا هه لبه ستا جزیری یه یاکو دویماهی ب
 تیبا ئی تنی :

خانی خانات لامعنی نهجمها ته ههر پر نور بی کهشتی به بهختنی ته ثهز باینی مخهالف دور بی

⁽٣٧) العقد الجوهري في شرح ديوان الشيخ احمد الجزري (المصدر السابق).

> ۳_ ههر وه توف دفنی هه لبه ستا جزیری دا : ئهی شه هنشاه بی موعه زم حه ق نگه هدار بی ته بی

ســـوره ئی (انافتحنا) دۆر و ما دارګی ته بی

زقنگی قنی مالکتی ب هدابهستفه دبیژیت بخوندکارتی ته بریزلی نه کوتی یه ، لای به لای ب میر شه دفخانتی خوندکارتی جزیرلی هلدایه ، نیشانه یا د دهست زقنگی دا هه ر محقه یه کو شویرها جزیرلی ئایه تیت قورئانتی لسه ر نقسی بتون ، رامان و په ژنا مه لایتی جزیرتی بسوره می انا فتحنا ، شویرها جزیرلی یا نقسی یه . ژریشه چو نیشانه (به لگه) نینن کو شویرها د چار ره خیت باژیزلی جزیرلی دو درهات (و دردهات) ئایه تیت قورئانتی لتی دنقسی بتون . یا دو ولی ژی : گه لو هه شویرها

باژیزنی جزیرنی بتننی و شویرهیت باژیزیت دی ل کوردستانی و و دهرفه ل وه لانیت بوسولمانا اله تیت قورانانی لسهر نفیسی هه بونه ایا وی و بلی باژیزنی جزیرنی وی و ریز و سهر و بهر و ره و شتیت بوسولمانا بوینه کو اله تیت قورانانی لسهر من که قت و مناران و خویند نگه هیت شاکردیت زانیاری خواز لنی دخویند اله تیت قورانانی لسهر دنفیسین ، کو نمونه ل گه له جهان مانه ، و بنو تو به رك و باوه زی اینان و بنو بارزتن و دهست فه کر و دروندان و هنوان ، نه مازه ل رنوه هاتنا و بارزتن و ده ست یا کو بویه کنوك ، شهرکه ه و مهیدانا شه و و جه نگیت مهزن زیده بار شه و جه نگیت موکول و ته ته ران کو دویروکا رنوه هاتا نافین و نافه راست و جه رخی سیزدیی هه تا جه رخی بانزدی و شلقیت ایریشیت و ان دروندان و هنوان رزگار نه بویه او نه هاتیه و بارزتن .

٤ . ثەف مالىكا ھەلبەسىتىنى ۋى نىشانەيەكە د دەستىنى زۇنىگىدا ۋ بلا چەسياندنا بىر و را خو :

گەرچى دەر اقلىمى رابىع ھاتە تەختىي سەلتەنەت

پادشاهنی هدفت اقلیمان سددلامکارنی تدبی .

زفنگی د رافا فنی مالکنیدا دبیریت: رامان و پهژنا مهلاینی جزیرتی جزیرا بنوتانه، ژ بهرکو باژیرنی جزیرنی دکهفته د ناف دهفهرا (ههریم ـ اقلیمنی) چارنی ژ ههر ههفت دهفهران (اقلیمان)، لسهر لایك فه کرنا کهفنا دهفهریت کوردتی هاتینه لیك فه کرن ژ بنو کارگیری

ئو د ریخهبرنا کار و باریت وان ، بهلنی ههر شهش ده قهریت دی دلی کیژبن ، پاشــی قنی مالـکنی ژ ههلبهستنی دکه ته نیشانه :

هـ نهی تنی ته بریز و کوردستان لبهر حوکمنی ته بن
 سهد وه کی شاهنی خوراساننی د فهروارنی ته بی

زقنگی ههر وه کی مالکیت به رخی هزر دکهت کو رامان و په ژنا جزیرتی نه خوندکار می ته بریز می به هه تا کو ناقلی ته بریز می ژبی به ربی ناقلی کوددستانی هاتبته گرتنتی ، به لئی دیسا زقنگی ب په سنکر نه کا میر می جزیر می کو میر شهره فخانه ب چیشنه که و ثاوایه کئی لینمانه قه کو بناقتی زیده کهل کرن و شهراندن د ده نه قه له متی ، به لئی ههر وه کی به رمی بیر و راییت رویت مانه بی نیشانه ئو نه گهر .

۲_ پاشی قنی مالکی دکهته نیشانه ژ بلا گلاتنا قنی ههلبهستنی
 ههمنی کو ب میر شهرهفخانی هاتیه هلدان :

ماجزیرنی شـــ به دار تــهختی هــــهفت اقلیــم بت ههم بحکم و ســــهلتهنهت نهسکهندهر و فهغفور بی

زقنگی لنك دیار و روهنه كو جزیرا بنرتا یا كو پایته ختنی خوندكاری یا ته ببت بنگه هنی كارگیری یا ههر ههفت ده قه ران كو خوندكاری یا فرندكار و پادشا هیت وان بكهی ، كو تو بولی خوندكاری یا خوه كی ته سكه نده رنی مه زنی ینی كو وه لاتیت جیهان كری نه دبن ده ستنی خوقه .

بکورتی ، ته جمه و دونگی هه و دو هه به ستیت جزیرتی دخانی خانان لاممی نه جمانه هه و پر نتور بی ه و د نه ی شه هنشاه ی معظم (موئه ززم) حه ق نگه هدار بی ته بی ، بدو هه به ستیت په سنداری دادنیت یبت جزیرتی ب می شهره فخانی گلاتین ، ژ بلا چه سپاندنا بیر و را خلا لسه و چه رختی ژینا جزیرتی به لتی بهزرا من نیشانه ییت گومان برنینن وه کی چه سپاندنا سه یداینی خانی کو ژ دایبوینی یا خو بیشی مالکینی روهن کری یه :

لهوزا کو دمما ژ غهیبتی فهك بستو تاریخ هزار و شیست و یهك بتو .

۷- باشی مه حمه د زفنگی قان نیشانه ییت و پیری ییت کو د دیوانا جزیرتی دا هه نه لبه مر چاف داد نیت دبیرویت :

۱- بهریکانا هززانهٔانینی یاکو دنافیه را مهلاینی جزیرتی مُسو
مسیر مُهمادیننی (عماد الدیننی) جزیرتی دا بویه کو د هنده دیوانیت
جزیرتی دا هه به چیترین نیشانه به و بر چهسپاندنا بیر و را مُهز دبیروم،
کو مُهکه رچی نافینی چو میریت جزیرایی وی بهری سسالا هزارایی
(۱۰۰۰) مشهختی د شهره فناما شهره فخانشی بدلیسی دا نینه به به النی
ره نگه مُهم میره برایه کی میر شهره فی بیت یان وی میره که بیت
و پسهمیت میر شهره فخانی ییت کو پاشی وی بویه خوند کار ل جزیرایی
کو مُهم بهریکانا نافیری لنافیه را وی مو مهلا جزیرتی بویه.

۲_ ههر وهسا بهریدکانا هرزانقانینی یا کو ل ناقبه ا فه قسین ته بران و مهلایسی جزیرتی کو دیسان د هنده دیوانیت جزیرتی دا هه به کو دیار دکه ت جزیرتی د سالا (۱۰۶۱) یی مشهختی هیژ ینی زیمندی بویه ، ثه فه ژبی روهن و خویا دبت ژ هه لبه سته کا فه قنی ته بران کو د ده ست نقیسادا هه به ئو ژریخه ژ (دلو رابه دلو رابه) ده ست بسی دکه ت کو دقینی هه لبه ستنی دا گرتی به (هزار سال چلو و به لا چیزنه) هه روه کی مه د راقا وی بهرید کانی دا روهنکری . پاشی مه ثه ش نیشانه نه (به لگه نه) ییت بسی گومان لبهر چاقان داناین ثه ز بشت راستم کو بیژم مه لایسی جزیرتی لدویماهی یا سه دلی نه هسی مشه ختی ژ دایسی بویه ئو هه تا باشی سالا هزاری مشه ختی ژی یسی زیمندی بویه کو ره نگه ژی هه تا سالا (۱۰۰۰) یی مشه ختی ثو ژ پینجه هسی ده رباز ببت .

به له به تشتی سه دری من و به در در فرت نه فه یه جه وا نه ف در استی یه یا وه سا روهن و نه شکه را و دو یرو کفان و که سیت د نافسه را خودا بوینه چه ند جوین وه سا بیر و راییت وان د گه لیر و ویک جودا د چه سپاندنا چه رخی وینا مه لاینی جزیرتی ، و به رکو نه نه نه لسه و کی هزر می مه کو وان که سان دیوانا جزیرتی بده ست که تی یه هه لبه ستیت تیدا لبه ر چه افیت وان که تی نه چه وا نه که هشتی نه فی در استیالی یا کو نه زیر و کمینم لسه ر ۱۱

بنی گومان ئەحمەد زڤندگمی بزاڤەکا مەزن کری پە ۋ بلا خزڤەکرنا

بیر و راییت گهالیر و جودا لسه دیارکرن و روهنکرنا چهرخی مهلایی جزیرتی تیدا ژی ، لنی به لنی بیر و راییت وی بخو ناکه قنه به ریك د چه سپاندنا چاخ و ده می ژینا وی شانکو مهلایی ژ به رکو زفنگی د سهرتا را قا دیوانا جزیرتی دا قان هه رستی میژویان لبه چافات دادنیت:

۱ د بهرپه ترخی (ل) د سه رتاین دا ریزا (۲) می دبیژیت : تشتنی نه ز دبینم و نمو دشیم (دکارم) پی روکوماندنی ژی نسه بکهم کو مانه ؛ جزیرتی ل دویماهی یا چه رختی ده هنی مشه ختی (کلاچی) ژ داینی بتویه نمو ژی یه یانی پاشنی (۹۰۰) مشه ختی ، هه ف چه رختی میر شه ره فغانتی کو ترخی میر نه بدالی ژ میریت نازیزان ییت ده مه کنی در یژ خوند کارتی ل جزیرا بلاتا کری هند . کو بدریژی نمه نسه ر ناختی نه .

۷- د به رپه زخی به رانبه ردا به رپه زخی (م) ، ریزا (۲۷) می پاشی لسه ر به ریکانا جزیرتی ئو میر ئه مادینتی ، فه قنی ته بران و جزیرتی دپه بیشت دبیژیت : بنی گومان جزیرتی ل دویماهی یا نه هست د دمی مشه ختی ژ دایتی بتریه ، هه تاکو پاشنی سالا هزار می کو گه هشتی یه هزار و پینج هنی (۱۰۰۰) می ئو ژبی ده رباز ژبی بتریه هیژ ینی در بازی بتریه .

۳۔ د بەرپەزى (۸۹۰) ىىدا ل فەرۇزا راقا پەيقتنا بەرىكانى لناقبەرا مەلا ئەجەدىي جزيرتى ئو ميرئەمادينىي جزيرتى ريزا پينجى

(ه) دبیرویت: نافتی چو میرا کو ئهمادین ناف بت د چهرختی جزیرتی تیدا ژبی کو بزاستتی ئو بنی گومان سهدنی ده هنی (۱۰) مشهختی به بهاف من نه که قت ، میرنی جزیرنی دوی چهرخی دا (شهره فدین) میر شرف الدین کورنی خان ئه بدالی ینی کو برایه که هه یی نافتی وی عزالدین و چه ند براییت دی هه بقوینه هند (۳۸).

ثه هدر سنی بیر و رایه نه بیت کو لبهر چاف د گه الیر و تیفه از به رکو ، دویماهی یا تیفه ل و جودا ، دراستینی دا نیزیکی ثبیکن ، ژ به رکو ، دویماهی یا چه رختی ده هنی مشه ختی (کلاچی) سه رلی چه رختی یا نزدهی یا نیزیکی یا نزدهی به گانکو هزاری مشه ختی ؛ به لای نهف هژماره دگه ل نیزیکی یا نزدهی به گانکو هزاری مشه ختی ؛ به لای نهف هژماره دگه ل نیزیکی یا نوی ده ست نیشانکری و دانایی (۰۰) سالن ، نهگه و چه ند سال ژی مه ژمی را کرن ژ بهر بیژه یا (چه ند) یا نه په ن ، دیسا جودایه کا نه یا کیم دمینت .

به لنی دویماهی یا نه هسه دنی کو جارا دوونی دو جارکری یه بنی کومان هزاره ، پاشی هزارنی (۰۰) سال و ژنی ده رباز بترن دبته (۱۰۹۰) هزار و شیست و پیتر کو دویماهی نینه ، ژ بلی هندی دی سالا ژ دایبوینی یا خانینی نه صره کو بچو ره نگان هه تا هنگی نه ش

⁽۳۸) المقد الجوهري في شرح ديوان الشيخ احمد الجزري بهربه ((۸۹۰) ، ريزا پينجين ژ نهروزي راڤايين .

سه دنی ده هنی مشه ختی ژ هه ر دو میژویست دی روه سی و همکم را تره چونکی چو گومان و نه په نی تیدا نینن . الازی او شه پرزه یا هه همکنه ره کنی (پشکنه ره کنی) ژ قان بیر و ران سه رسو دمانا وی یه : گه لا کی ژ هه رستی یان راستره ژ به رکو هه رستی بیر و را ییت خو نیزیک ژی داستی درست ناده نه ده ست . اله شی الازی او شه پرزه یا اله حمه د زانسگی بهزرا من بنی گومانه کو ژ کیم بشت راستی ینی و ترسیانا ژ راستینی ده رکه تنه بو مروقه کنی بزائیی بشت راستینی و ترسیانا ژ راستینی ده رکه تنه بو مروقه کنی بزائیی بکت بگه همته راستینی او بیچو ره نگان ژبی دویر نه که قیت .

ا بیر و راینت شدهرهزان ژ باژنیرنی جزیرا بوتان ، ژ روشه نبیر و زانان و تلارفانان بگری ، هه تاکو دگه هیه هلازانهانان لسهر چهرختی ژینا مهلایتی جزیرتی بثمی ره نگ و چیشنتی ژیری نه :

ژ ریقه زانا تو روشه نبیر می دلسوژ و دهست هه و ببزای ینی بناف و ده نگ میر جه لاده ت به درخان ، نه قبی به درخان پاشایتی (۲۹) و هلاتباریز ، ژ بنه مالا تازیزان خوندکاریت جزیر می د کو قارا هاوار ره نگیندا ، ژ زار ده قبی مه لا ته قدسه لام (عبدالسلام) د حه قسی ه تانکو دراست تا تاریخ ا و ها تا مه لی دا فه روزه که بچتو که نقیسی یه کوتی یه : نقستا کو بمنزایه ، مه لا ته قدسه لام (عبدالسلام) می و سالا (۱۲۲۲) می هجری دا (مشه ختی) نقیسی یه .

 ⁽۳۹) هاوار ، ههژمار (۳۰) تن سالا نه هن ، چارشه مب چریا پاشین .
 (۲۹) تن شام ، چاپخانا سه باتن (ثبات) پهرپه تر (۱) رتیزا (۱۰) تن .

مه لا ته قد سه لام جزیرتی زانایه کنی زور شه هره زایه مه لا ته قد سه لام گه له ب دیوانا مه لای مژویل بتویه نو زهف نقشت ل به ر نقیسی نه نو دبیرون کو ته قدسه لام قه نه وی زانه مه لای مانا بکه ، تانکو شه هره زا نو ده ست هاتی بتویه د راقا دیوانا وی و وین و ویارا وی بوراندتی ، و له و زا نقشتین کو ته وی نقیساندنه گه له بیمه ته به برن .

مهلا ئەقدىســهلام د حەقنى تارىخا وەفاتا مەلنى دە ، ئو بزماننى عەرەبى فەرلازەكە كچك ل بەر قىنى نىقشتنى نىقىساندىيە ئوگلاتىيە .

تاریخا وه فاتا مه لای نه خویایه . لای دفتیت به ری ثان پشتی سولتان فانحی ، ثانکو « سولتان محمد فاتحی » ثه مرکنی خود کی کریه . لگورا هه لبه ستیت وی مه لا د پهی فاتحیده چویه ره حمه تی (۴۰) .

ئه مه لا (عبدوسه لامه) ، دیاره ژ نقیسه قانیت دیوانا جزیرتی برق به هدر وه کی دیاره ژ فهر لازا کتیب امیرویی ئه ده بی کوردتی د به رپه برخی (۱۸۵) می دا ده منی سهیدایتی سجادتی دبیرویت (۱۸۹) : من چه ند پرسیار ده ربار می روهنکرنا مه عنا هنده هی زانیت جزیرتی ژ سهیدایتی نه می محمد علی عونی کربتون ، سهیدایتی نافیری نه ز سویاس گوزار کرم کو ل روزا ۱/۵/۱۹۷ به رسفا وان پرسیاران برد من

⁽٠٠) ، هاوار ، هدرمارا (٣٠) ي زيدمري بهري .

⁽٤١) مَيْرْوَى تُهده بي كوردى ، علاءالدين سجادى ، بهركى دوهم بهرپهر (١٨٠)

هنا رتن ، ثهز و كه له ك لاييت بنرخ و وينا جزيرتي هايداد كرم نهمازه ئه و لاييت د كتيبا « مشاهير الكرد »دا به لي و بلي هنداي رى چەند لاينېت نوى دەربارىلى جزيرتى بتر من نڤيسى بتون ، ئەو لا ثه فه به ن گوتبو : من خو وهستاند ، بزاف و کوشش کر کو بگههمه راستی یا هنده هلازانیت بنافتی جزیرتی به لاف بوین و گومان تندایه ، بزاقا من ساله کا دوراندور ینی چتر ، هه تاکو فنی دو عاهینی چاڤني من بديوانه كا دوست نفيسا جزيرتي كهڤتي ، ياكو ل كوردستانا ژېري ژي پهلاف و نياسه و ل سالا (۱۳۲۲) يې مشهختي دا ل باژېر يې جزرتی هاتیه نفیسین . کهله و زانستی (معطومات) دولی دنوانی دا هەبترىنى . يەك ۋ وان ئەقەيە دېيزىت : « سەلايىي جزىرى ھەڤ چەرخىنى سىلىولتان محمد ئاتھىنى عوصمانى بتريه ؛ كو ل دولى قىنى چهندی جزیری ژ وانه پیت کو ل دویماهی یا سه دی نه هنی مشه ختی ژی په ۽ ئهو هـ لازانٽيت کو ناڤٽي سهعدتي و حافزي و جامــ جزيرتي تيدا ئينايي راسته هلازانيت مهلايلي جزيرتينه (٤٢) .

⁽٤٢) محمد علی عونی ین نه م د فه رؤزا به ربه رخی (٢٠٦) تی ژکستیبا د مشاهیر الکرد » جزویا دووی نه می شهمین زمکی ، سالا (۱۹٤۷) زا . باشی ببر و راییت خو لسه ر ژبنا جزبری لسه ر چاخی میر همادالدین روهن دکهت کو چو میر بوی ناقی د هماد الدین » نه رابقینه کو هه پاخیت جزیری بوینه ، جزیری نه کو زیمندی بویه ل جزیری انافیه را سه دخی (٥ - ٦) کی ، به لی لویری بویه ، نافها تنا سه عدی و حافزی و هوزانها نیت دی کو رامان زی جامی به هراستین لی د گرمانی دایه ده ست نشیسا نه و هوزان بناقی وی نشیسی به .

به لنی سجادتی ، د به رپه رخی (۲۰۳) بی و کتیبا خو میدوی ئه ده بی کوردتی (۴۳ دیرویت : نوسخه کا دی ، ئانکو نوسخه کا دی یا دی امه لاینی جزیرتی و لاینی عمد شفیق ئارفاسی ینی حوسه بنی ل ستامبولی ل ۱۳۶۰ه - ۱۹۷۲م بفان تیپان ئانکو تیپیت عهره بی هاتیه چاپکرن لسهر نوسخا ئه لمانی ، ئانکو نوسخا دیوانا جزیرتی یاکو بزه نگوگرافنی و مینه ینی و بی هاتیه وه رکرتن ، نوسخه ك بدهستنی سه یداینی زانا عمد علی عونی هاتیه نفیسین و ل د دار الکتب للصریة » دایه ل قاهر بی دبن هرمارا (۱۹۲/۱۱۰) بشكا فارستی دا.

دو نسخیت لایی ژ دهست نقیسیت دیوانا جزیرتی لنك سهیدایسی ناقبری ثانكو محمد علی عهونی هه نه ، یه ك ل سالا (۱۳۲۲)یی هجری ل باژیری جزیرتی ژلایتی عبدالسلام كوری موراد كوری عبدالسلام قه هاتیه نقیسین . یا دولی ل سالا (۱۹۱۰ ـ ۱۹۱۱) ل به غدا هاتیه نقیسین هند .

رامان و پهژن ژ قنی پنی گاخفتنا ژوری لسهر دهست نفیسینت دیوانا مهلاینی جزیرتی تهقهیه ، تهف بیر و را یینت ژیری ژانی تینسه روهرن کرن :

۱ مبدوسلام (عبدالسلام) موراد ، نقیسه رخی ههر دو دهست نقیسیت دیوانا جزیرتی به ، دهست نقیسیا نهم جهلاده ت بهدرخان

⁽۲۰۳) ميزوى ئەدەپى كوردى بەركى (دوەم) ژېدەرى بەرى ، بەرپەر (۲۰۳) رېزا (۱۹)ىنى .

لسهر ثاخفتی د کوفارا هاوارلایدا ؛ ئو دهست نفیسا نهم محمد علی عونی چهند ئاگههداری ژی د ناما خودا ل ٤ / ٥ / ١٩٠١ بو سهیدایتی سجادتی نفیسین و وی د میژوی ئهده بی کوردتی دا به لافکرتی .

۷_ هـهر دو دهسـت نقیس ل سالا (۱۳۲۲) مشـهختی ، عبدالسلام مواردی نقیسی نه ل دوی گؤتنا جهلاده ت بهدرخان و زارگؤتنا محمد علی عونی .

۳_ چهرخنی ژینا مهلایتی جـزیرتی ب خوندکاری با سولتان عمد فاتحنی عوسمانی دایه نیاسین ثانکو جزیرتی کری به هدف چهرختی وی ، ثه کهرچی د گومانتی دا هیلایه ، نه گوتی یه ، نه بهری نه ثری پاشی سولتانتی نافیری چتر یه بهر دلاؤانی یا خودلی .

٤- ئه حمد مه لا محمد زفنگی ههروه کی دیاره بیر و را پیت خو لسه ر چرختی ژینا جزیرتی ههر ژ عبدالسلام مورادی زانینه ، به لای خابن نه گوتی یه ، نیشانه پیت ثنی زانین و خو پنی نه هایدانتی ، ئه و گوتن و ثاخفتن ییت کو د کوفارا نوسه می کورد دا دبن قستی مانشیتنی : هوزانفانه کریی نه نیاس مه لا عبدالسلام ناجی ئو چیروکا رافا دیوانا مه لاینی جزیرتی (۱۹۶) ی جزیری جزیری در رافا دیوانا مه لاینی در به ریه و کورد دا دب راستی خو

ژ سه رخی بزاقا من بنر راقاکرنا دیوانا جزیرتی نه مر زاناید بی به رکه قتی نو هیژا مه لا عبدالسلام ناجی جزیرتی ینی کو ژ که نکه نیت زانیار پیت جزیر بی کو ژ که نکه نیت زانیار پیت جزیر بی کو به رنقین (امام) و سه یدا بنویه د خویند نگه ها (ستور) لجزیر بی یا کو میر شه ره فخانی د سه دبی ده هایی مشه ختی ناقاکرتی نو هه شد چه رختی مه لایستی جزیرتی ، کو مه لا لی قه شارتی ، پاشی ژ به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه هاتیه سوری متد همی متد به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه هاتیه سوری ها متد همی در افتای به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه هاتیه سوری ها متد همی متد به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه های به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه هاییه سوری که متد افتای به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه های به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه های به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه های به رئه که ریت سیاسی و ناول و نایینی مشه ختبتی یه و ناول و نایین می و ناول و نایینی می و ناول و نایینی مشه ختبتی یا ناول و نایینی می و ناول و ناول و نایینی می و ناول و

چهرختی ژینا جزیرتی ثو هاقلی ئو پتیوه ندا وی بچهرخ و چاختی ژین و پادشاهی یا سولتانتی عوسمانی محمد فاتحی قه یتی ل روزا (۲۲) رجه بتی سالا (۸۳۳)ی مشهختی هه شبه ری روزا (۲۰)ی نیسانتی (۲۵) سالا (۱٤۲۹)ی ژ دایبوینی یا عیسایی (س).

بنی گرومانه ، ههر وه کی ژ گرنن و پهیڤیست نهم جهلاده ت به درخانی د کوڤارا هاوار لای دا کرین و گاگه هدارییس سهیدایسی سجادتی ژ زار گلاتنا محمد علی عونی د میژوی ئهده بی کوردتی دا به لافکرین کو

⁽۱۹) المقد الجوهرى في شرح ديوان الشيخ الجزرى ، الجزء الثانى س (۱۹–۱۱)

کو پاشى دئى بدر ټرى قنى چير توکا چاپکرنا راڤا ديوانا جزيرى يا
عبدو سهلام ناحى کرى ، زڤنگى زئى وهرگرنى دا بهرئى خو بدهتنى ،
نهدايه قنى ههتا مرى ثو بناڤنى خو چاپکرى ل دويماهينى يان جهه كنى
قهدهردا بدر ټړى لسهر ئاختين .

⁽٤٦) فتــــ القسطنطينية ، الدكتور عبدالسلام عبدالمزيز فهمى ، دار الــكاتب العربي العدد (٢٢٨) ١٩٦٩

ئهم بدریزی لسهر گاخفتین و زفنگی د سهرتا راقا دیوانا جزیرتی دا پهرنی (ی) ریزا (ه) پینجنی کو گزتی : ههلبه ســـتا دویماهیبی ژ دیوانا مهلایتی جزیرتی یاکو ژ ده سـت نفیســا جزیرنی قه گوهازتی ، ههلبه ستا عهره بی یه یا کو بقتی مالکتی ده س پی دکه ت : یارای قلبی بسهام اللآهاتی (۷۶) هیــــهات نجــاتی یارای قلبی بسهام اللآهاتی (۷۶)

ته هدلبه ستا عهره بی بیژه نیزیکی هه مینی ژ احمد باشاینی به بهرکه قتی ینی کو سالا (۹۰۳) مشهختی فه رمانا خودنی بجهئینایی ئو دهستویرخازی کری و هرگرتی به ، نه ف أحمد باشایه ژ زانیار لات (دانایلیت) بناف و ده نگلیت عوصمانی بویه ، ژ به ر هندلی بنی گومانه کومه لاینی جزیرتی باشی وی ژی به ، به لنی زفنگی د رافا فتی هه لبهستنی د به رپه زلی (۸٤۱) ای دا ، دفه رلازی ، رایزا (۱۳) ای بایداریه کی دهست پنی دکه ت دبیژی به .

« بزانه ئه فی هه لبه سته ژ جوره کنی خومالی به (تایبه تی) یکی هنزان فه هاندننی کو بزماننی عهره بی بنافی « المستزاد » بناف دکه ن ، ئو د کتیبا « الشقائق النعمانیة فی علماء الدولة العثمانیة » یا کو د فهروزا دو یروکا کورسی خللکانی (ابن خلکان) دو هه لبه ستیت ژ فی جوره یکی هنزانان تیدا نفیسی نه ، یه ک ژ وان یا نافدار سی هنیژا خدر

⁽٤٧) بينزه اللاماني ، دكتيبا راڤا د يوانا جزيري ، زڤنگي كوهوري به كري د دكتيبا راڤا د يوانا جزيري ، زڤنگي كوهوري د كري د دري د اللحظات ، چونكي مهمنا وي نهزاني به ، بهريه ري (۸۳۸) .

(خضر) به که کورخی جه لال الدینی یه یسی کو سالا (۸۹۳) می مشه ختی فه مانا خودخی مجهئینایه (۴۵ مه به ستا دووخی یا ژخی هاتی و به رکه قتی ته جهد پاشایه کورخی ولی الدینی حوسینی یه یسی کو سالا (۹۰۷) می مشه ختی دونیا روهن لی تاری بویه بهزرا من احمد پاشایی هه لبه ستا خو ژ هه لبه ستا خضر به کسی و درگرتی یه نانکو فه کو هازتی یه ، مه لایتی جزیرتی ژی ژ هه ردوان هند .

رامان پهژن ژقنی هه لشکافتننی ئو ل دوتی چوننی کو فان نافداریت تورك نهمازه «سولتان محمد فاتح» سولتانی عوممانی ینی کو هات گوتن کو مهلاین جزیرتی هه ف چهرخنی وی بتریه و چهرخ و چاخنی وی سولتانی چدند بیژی ئه شکهرا ئو نافداره نه تننی د دویروکا عوصمانی ، روزهه لاتا نافین و نافه راست لنی د دویروکا جیهان ژی دا ، زیده بار ، فه گرتنا (داگیرکرنا) باژیرنی قسته نتیننی (کوستانتینوپلنی) دسالا (۱۱۵۳) زاده) دویروکا هانی بکریایه کا مه زن و

⁽٤٨) دكتور حدين مجيب المصرى د كتيبا و صلات بين العرب والفرس والترك، دراسة تاريخية ادبية ص ٣٠٧ (١٩٧١) قان ريزان السهر خدربهكن دنفيست : خضر به كه هوزانفانن يه كن توركه كو دوبروك (ميزو) بهوزان بزمانن تورك دانايه ، كو سنان پاشايي بين كو سالا (٨٩١) كي مشهختي چوبه بهردار قاني خودي هوزانه ك بدويروكا ثاقاكرنا مركه قتا سولتان محمد فاتحى هدايه .

⁽٤٩) دكتور عبد السلام عبد العزيز ، دكتيبا فتح القسطنطنية ص (١٠-١١) دبيّزيت : قسته نتينيه (كوستا نتنوّبل) د روّژا (٢٩) گولانا (مابيسا) سالا (١٤٥٢) دا هاته ستاندن (قهكرتن)

رویدانه کا جیهانی ددنه قهله منی ، کو دکه نه دویماهی یا چهرختیت نافنجی ثو سهرایی دویروکا نوی یا جیهان .

هه که هاتو هه ف چهرخی یا جزیرتی بسولتان فاتحی فه ، بنه که کهر و تنیکست هاته چهسپاندن ، رکی دلای راست و روهن بت کو دبتـه ده شت و له یلان بر خویاکرنا چاختی ژینا وی .

و ریمهٔ دابه رمی خو بده ینه پیوه ند و هاقلیها هوزانا جزیری یا کو زقنگی دبیرویت د دویماهی یا دهست نقیسه دیوانا جزیرتی یا ویری دار ، جزیرمی کو بفتی مالکتی دهست پتی دهکت :

يا راميى قلبى بسهام اللائهاتى هيهات نجاتى ما زال فداء لك روحى وحياتى من قبل مماتى

ئەق ھەلبەستە بى كومان وەكى ھەلبەستا احمد پاشايى ناقدارىلى عوممانى يە يى ھەڤ چەرخىي سولتان محمد ناتىمى(٥١) ، ھەڤكور و

⁽٠٠) العند الجوهري في ديوان الشيخ احمد الجزري الجزء الثاني ص (٨٣٨) ٠

⁽۱۰) سولتان محمدی فاتح (قهکر) ژ خوندکار پخت مهزن و بناقیدت چهرخ و چاخ و دهمی خو بویه ، ههر وهسا ژی ژ مهزنیدت جبهانی به ل روزدا (۲۰)ی رهجه بی سالا (۸۳۳) مشهخی هه قبه ری (۲۰)ی نیسانی سالا (۲۰)ی زا. ژ دایی بویه . محمدی فاتح ل ژیی (۲۱) سالین بویه سولتائی ده وله تا عوصمائی . (۳۰) سالا ژی یه ، (۳۱) سالا سولتان بویه ، چه ند بیزی خوه ندا ثو رؤشه نبیره کن ژ به د خو ده رک قتی بویه گهله ک حه ژ خویندنا دویروکا ملله تال ، جوگرافیایی ،

هه ف کار می وی د ه نوزان فایتی دا هه تا راده یه کا و هسا کو گوتنا و خه لک لسه ر گاوایتی گول و گایتینی پادشاهیت خونه ، یا بافدار و به به به به ناف ، احمد پاشایتی نافیری چیترین نمتونه یه ، هه تاکو سولتان نافیری د ده منی فه کرنا قسته نتینی ، احمد پاشا هنارتی یه ناک شیخ گاق شمس الدینی دا کو ژبی پسیار بکه ت ، کانتی گه و چ د بیژیت بنو فنی کیارا گهم دبی پنی رابین ، گه لو ، دبی شیین (کارین) دوژمنا بشکین یانه ؟

رامان و پهژنا سولتانی ژ قنی پرسیارنی تهقه بو کاننی زانا ئو شههرمزا ئو هایدارنی (ئاگههدارنی) نه په نی یا دی چ بیژیت ؟ شیخنی نافبری کوتبوینی ؛ بئانه هیا خودنی ، هه که د جه کنی دهست

ا ماتماتیك و فه لسه فنی کری یه ، شه هر مزایه کنی باش بویه د چه ند زمانادا ؟ د عهره ی ، فارسی ، یونانی ثق لاتبنی ژ بلی تورکی روزا (۲۹) گولانا (مایس) سالا (۱۱۵۳) نی باژیزی قسته نتینی (ستانبولین) بایته ختی دموله تا بیزه نی ثو دموله تا روزما روزهه لات قه کری یه ثانکو ستاندی یه (به ربه زین) (۱۰ – ۱۱) ژ کتیبا فتح القسطنطینیه ، الدکتور عبدالسلام عبدالمریز فهمی ، المصدر السابق .

سولتان محمد في فاتح هوزانها نه كني ناقدار بويه ، سولتانني يه كني بويه نازناقي (ته خه لوسا) خو د هوزاننيت خوييت ته فينداري (خه زه اني) بناقي (عهوني) كوتريه . ديوانه كه سپه هي (۸۰) في بهر په زي هه به (الادب التركي . حسين مجيب المصري (۱۳۷۰هـ ۱۹۵۱م) بهر په ز (۱۳۲) . گر (Gibb) . يني دويروكهان : د بيريت ته زي بگومام كو فانحي ديوان هه بت .

نیشانکری دا رخی هه به ت کو گیریشنی ببه نه سه ر ، بلا پافیژنه بازیری . احمد پاشا فه گه زیا ، گلانه سولتانی شیخی هتر گلات . ئینا محمد فاتحی کو هنی خو داینی ، د که ل ثه لندی (به ره به یانی) ده نگنی بانگی لولای که لانا کو هافیتنی بلند بر ، به ره فانیت رومنی شکاندن (۱۵۰۰) .

زانا ئو شههرمزا ئو روشه نبیر پت دهسته کی بلند و بالا د تور کی دا هه پی یه به بسیر و رانه (بیر و باوه بون) کو احمد پاشب هوزانهٔ ابنی یه کنی (یه که مه) کو هوزانیست سترانی (غنائی) بتورکتی عوسمانی فه هاندی نه به ههر وه سائری ژ وانه ییت کوریچ و شوپا هوزانهٔ ابیت فارس کرتی وه کی حافز شیرازی ئو جامتی لسه ر چوبی به هه تا راده یه کنی کو هوزانا احمد پاشایتی لدوی ئاوا هوزانا فارسی چون بویه ، برتی کنیم و بسه رفه نان به کریارا وی هه ر هند بویه کو پوسته کنی ، یارا پیچه کا تورکتی کری یه به ر بویسکا هوزانا فارسی ، نانکو بویسکا فارسی براپیچه کا تورکتی کری به به ر بویسکا هوزانا فارسی ، ئانکو بویسکا فارسی براپیچه کا تورکتی کری خه ملاندی یه (۱۹۵) .

ئهو وه کی یه کی یا هه لبه ستا جزیرتی دگه ل هه لبه ستا احمد پاشایتی ، یاکو زفنگی د به رپه زلای (۸۳۸) و (۸٤۲)لای ژ رافا دیوانا جزیرتی بقی ره نگنی ژنیری دیار و خویایه :

⁽۱۳۰) : تأريخ الادب التركي ، حسين مجيب المصرى ، ص (۱۳۰ ـ ۱۳۱) العدد السابق .

⁽۵۳) : صلات بــین العرب والفرس والترك ، دراســة تأریخیة أدبیة ، دكتور حسین مجیب الهصری ص (٤٣١) رېزا (۲ ــ۳)

مالکا یه کنی: (یارای قلبی) هند. جودایا تنی ته به رچاف د بیژه یا د نیف مالکا دوونی دایه دیوانا جزیرتی: (مازال فداء لك)یه هند . لنی به لنی د هه لبه ستا بنافتی احمد پاشایی: (مازلت فداء لك)یه هند . مالکا دوونی ژ هه لبه ستنی د هه ر دواندا و مکی تیک بدرستی ؛ به لنی ته فی مالکا ژیری کو دبته مالکا سبنی د هه لبه ستا جزیرتی دا ، د هه لبه ستا احمد پاشایی دا نینه:

مذ زينك الدهر بأزهار جمال يا روضة حسن أخجلت طل الورد بحب الوجناتي بين الصرمات

د مالکا چارلی یا ههلبهستا جزیری کو دبته مالکا سی د ههلبهستا احمد باشایی د بغی جوره یکی ژیری به د ههلبهستا جزیری دا :

جلباب دجی صدغك الهاب فؤادی یمکیك عیانا نیران جمیمی حجبت بالشهواتی من كل جهاتی

بهلني د ههلبهستا احمد پاشاييدا څي جورهييه

جلباب دجا صدغے قد أصبح مسكا باظبى حريم قد احرق في الصين قلوب الظبيات نار الحسرات

کو ههر وه کی ته شکه رایه (جلباب دجی صدغك) د مالسکا هه قبه رکری دا وه کو یه که ، یا مایی ، جو دایه .

مالکا پینجنی د ههلبهستا جزیرتیدا بغی جوره ینی ژیری یه:

في ظلمة اصداغك مذ أصبح مسك ياظبى حريم قد أحرق في الصين قلوب الظبياتي نار الحسراتي

گه ف مال که هه که بناف د هه لبه ستا احمد باشایی دا نه بت ، به لتی بتی گومان تیفه لی تو جو دایا و بحی و مالکا به ری و بی کو یا د هه لبه ستا احمد باشایتی دا هه ر دفان چه ند بیره یاندایه : (فی ظلمة) د هه لبه ستا جزیرتی دا ، (أصداغك) هه قبه ری (جلباب دجا) د مالکا هه لبه ستا احمد باشایی دا ، (أصداغك) د هه لبه ستا احمد پاشایی دا ، د هه لبه ستا احمد پاشایی دا ، کو جزیرتی دامالکا به رمی دا (صدغك) ژی بکار تینایه . تشتنی مایی بدرستی وه کی یه کن ، د نقیسیدنی دا هنده جو داییت امد لایدی ژی هم نه دیار نب

به لنی ههر دو مالکیت دویماهیتی د ههر دو هه لبه ستاندا وه کی یه کن بنی تنیفه لی و جودایی .

پاشی زفنگی گۆتی یه: هدر و مکی شهر هزر دکهم، ته حمد پاشایی هدلبه ستا خو ژ هه لبه ستا مه ولا خضر به گنی و مرکزتی یه به مه لابتی جزیرتی ژ هه ردووان. ته گهرچی زفنگی هه لبه ستا خضر به گنی ژی دکه ل یا احمد پاشایی د کتیبا خصودا به لاف کری یه به لنی لدوی با به تی مه چو شه نگسته تو هافلی پیشه نینه ژ به ر هندی مه کوه نه دایسی.

پاشی زقنگی دبیژیت : مهلایتی جزیرتی یان هـه ، چهرختی احمد پاشایی بتریه کو چاقی وی سهالبهستا وی یاعهره بی کهتی یه ئو ژی

و و رکرتی یه باشی کوهو زینه کا کیم تیدا ، یان ژی نیزیکی چه دختی وی بتویه . به لئی ثی بزیار بی یا کو زفنگی دایی ، بئی کومان بشته قانی ثو بشتگیری یا کریار یان ژی تیکستان (نستوسان) دفیت کو بیته چه سپاندنی . تشتی هه یی ثه قه یه ، هه ر وه کی هافلیا هززانفانی بیته جه سپاندنی . تشتی هه یی ثه قه یه ، هه ر وه کی هافلیا هززانفانی بیرزانی بامتی بسولتانی عوصمانی محمد فاتحی قه ، یبی کو هنده که به بهززانفان و خودان دیوان دده نه قه له منی ثو نازنافی وی (عونی) دادن ، چه رختی وی ، چاخ و ده منی پادشاهی یا وی بیجاخ و ده منی را به زینا تورکی دزان ، که له ک ژه ه ف کور و وه زیریت وی هززانفان و زانیاریت نافدار بوینه وه کی احمد پاشایی ، محمود پاشایی و جزری قاسم پاشایی ، همه ی ده بارا (۳۰) هززانفان دایه ، پاره کنی مشه هه رسال بی هوزانفانی هندی خواجه جهان و هوزانفانی فارسی جامی د هنارت (۴۵) .

جامتی ، هززانگانتی فارسی یتی کوسالا (۸۹۸) مشهختی چتریه به ر دلاقانی یا خودلای ، دنیا لتی تاری بتریه ، ژ هززانگانیت بناف ده مک و که نکه نیت فارس بتریه ، کو لنك زانا ئو رلاشه نبیر پت تورك پایه ئو په بیسکبلند بتریه ، ژ تیکه ل و نیاسیت سولتان محمد فاتمی ئسو کورایی وی سولتان بایه زیدی ژی بتریه (۵۰۰) . جامتی دیاره سه و پاس

⁽¹⁰⁾ تاريخ الادب النركي ، حسين مجيب المصري حيى (١٣٠) المصدر السابق

⁽٥٠) تاريخ الادب النركي المصدر السابق (حاشية ص ١٣٠ – ١٣١) .

گوزاریه که بر سولتان محمد ناتجی هنارتی به پاشی دیاری ا سالانه که هشتیانی ، گلرتی یه :

طاب ریاك ای نسیم شمال ارسل النمل من خلوص وداد قائد داك منتهدی جهدی ثم اوجز خسافة الابرام

قم وسر نحو قبلة الآمال لسليان نصف رجل جراد والحدايا بقدر من يهدي واختتم بالسلام والاكرام

کو سے دلی ولی دگهل سنی مالکنیت دویماهینی بزمانتی عدره بی ، گیك لدولی یادی هاتیه نفیسن (۵۰).

جامتی ژ بلی هندنی ژی کو مهلایتی جزیرتی بخو نافتی وی د مالکا ژیریدا ئینایه گیزتی یه :

⁽١٥٦) صلات بين العرب والفرس والترك : دكتور حسين امين مجيب ص (١٨٧) السطر (١٠٠) . (١٠ - ١٠)

⁽٧٠) تاريخ الادب التركى ص (١٤١) السطر (١٠) .

مهزّا ژ ثهول چ بـهر خامنی ، کشـاند ثـــاخر ب بهدنـامی ژ رهنگ ســـهعدی و جامی ژ شـــوهرهت پنی حسبّن عامی

جای ل (۸۱۷) هـ (۱٤۱۳) م هاتیه دنیایتی ؛ ل (۸۷۷ هـ - ۱۹۷۲) د رئیکا کوردستانتیزا کو د باژیزلایی هـ فللیریزا چتربتو حهجتی ، ئو ل (۸۹۸ هـ ۱٤۹۲ م) مری یه . چاختی کو دگهل کهروانی دچتو حهجتی کو دگهل کهروانی دچتو حهجتی کو دکوردستانتیزا دهربازدبتو ، لسـهر هنزانی ئو تنزری تاخفتی یه ، دبیژیت :

پیره مردی بدیده أم ز جزیر نیمه مردی بدیده آم ز حریر

ساخبلایه کو ئه ق پیره مهرده ینی کو چافنی جامتی پنی که قتی ئانکو دیتی مهلاینی جزیرتی بتویه ، فتیجا یان مهلاینی جزیرتی به چقیه سهر ریسکا وی دهمنی دهربازبوی یان ژخی ئه و (جامتی) ینی چتویه جزیرلای ، کو ئه ف جهنده د تاری با نه زانیننی دا مایه ، هه مه ر چه ند چتونا جامتی بلا جزیرا بلاتا چیتر د جهنی خودایه ، نیفه میر (نیف میر) ژی عه لی حه ریری یه (۱۹۵) .

بهزرا من ، سهیداینی سجادتی ، ههر وه کی دیاره ، کهرواننی کو د حهریریزا بن هه فلیرایی ئینسای بو به غدا ئو حجازای ژ مه عنا مالکا هززانا جامتی « پیره مهردایی بدیده أم هند » . بن دیار بتویه ،

⁽۸۵) مێژوی ئەدەبى کوردتى ، علاءالدىن سجادتى (۱۳۷۱ ــ ۱۹۵۲) بەرپەۆ (۱۰۸) رێژا (٤ ــ ۱۳) ێى ، ژێدەرێ. بەرێ .

ئو ژ هنده سهروکانیان وه کی «القضیة الکردیة » یا « بله چ شیرکو » «کورد و کوردد و کوردستان » و « مشاهیر الکرد » ییت نهمین زه کی ؛ کو عهلی حهریر » یاکو بقهزا هماه در برتی کری به ناکنجیه کنی ناحیا «حهریر » یاکو بقهزا شهقلاثاثه ژ لاینی کارگیرینی ثه گریدایی .

به لنی هسه روه کی من د روزناما برایی دا (۱۹) ثو د ده فته ری کورده واری دا (۱۲) به لافیکری ، عسه بی حدر برتی خه لکنی گوند می حدر برخی نینه هه روه کی سه بیدایتی سجادتی ل دوی گرتنا که فنه سه روکانی یا چتر بی ، عه بی حدر برتی خه لکنی گوند می «حدر بره» . گوند می حدر بر ، گونده که ژگوند بیت ناحیا شه من دینان ، ل ولایه تا هه کاریا (۱۱۱) . نیشانه یا (به لگه ینی) فنی راستینی ینی دوو می ژی عه بی حدر برتی هززان بزار می کرمانجتی فه هاندی نه ، ژ بلی هند می وی می نافتی مه لاینی جزیرتی د مه م و زینی دا ثینایه گرتی یه :

⁽۰۹) رۆژناما برایی ، هزمار (۳۰۰) رۆژا ۲۹ / ۲ / ۱۹۹۸ ع**ەلى حەربرتى .** س . ئام<u>ى</u>دى .

⁽۹۰) هر زانشانی کلاسیکی بین بناف دمنک ، عدلی حدربری دمفته ری کور دمواری هر مار (۳۰) به ربه ر مرمار (۳) به رکنی سنی که ماییس ثاغوستوس (۱۹۷۰) به ربه ر (۲۱ ـ ۷۷) صادق ثامیدی .

⁽۲۱) جامـی رسالبا و حکایتان بزمانی کورمانجی اسکندر ژابا بتروّکراد (۲۷۷ هـ ۱۸۹۰ م)

بینافه رحا ماه لای جزیری پنی حهی بکرا عه لی حه ریری (۱۲)

قیجا هه که راست بیت جامتی دگه ل کهروانی د کوردستانیزا بوری هاتبیت هاتبیته بوری هاتبیت د گوندتی حسه ریریزا بوری بیت هاتبیته جوله میرگی ئو ژویربی ژی هاتبیته چه لی ئو ئامیدینی و دویریزا چتربیته جزیرسی و بان ژی مه لا ژ جزیرسی چتربی ته به راهیتی کا لکیرتی روهن نینه .

به لنی و مسا دیاره ئه و گوتن و په پیف هزر و گاشوپن ، چو راستی و بنگه ه ژ بو نین ل دوی سه رهاتی یا کوردتی : که س بئاشوپا ناگه هنه شوپا . ئانکو که سی بهزر و خه یالا ناگه هنه راستی ئو حه قه ته .

بمالیکا ژوری یا کو جامتی ب جزیرتی ثو حدیرتی هلدایی هه که راست بیت ، چکو سجادتی دهست نیشان نه کری یه ژ کیرخی فه گوهازتی یه ، ثه کهرچی لبهرانبه ری جزیرتی نافنی جامتی ثینابت ، جزیرتی ثو جامتی دلایی هه ف چهرخبن . جامتی هه ف چهرختی سولتان عمد ناتمی بتویه بنیشانه یا هه لبه ستا وه که سویا سگوزار بتی دلی هلدایی ژ بهر ده ستگرتنا سالانه یا ناتمی یان خه لاتکرنتی ؛ جزیرتی دلی ببته هه ف چهرختی ناتمی ، ژ بلی هافلیا احمد پاشایتی نافدار سی عوصمانتی هنوزان شامد ناتمی یتی کو ثه فیندار سی ثاوا ثو چیشنتی هنوزان

⁽۲۲) احدغائي ، مهموزين ژلادهري بهري .

قههاندنا هنزانیت فارسی کو جامتی ژ سهرکیشیت وانه، نهجه پاشا دفتی چهندیژیدا هسه بیر و رایه (هه ق بیر و باوه ره) دگه ل مهلایتی جزیرتی هه ر وه کی نه ق هه د دووه ژی نانکو احمد پاشا نو جزیرتی هه ق بیر و را بوینه دفههاندنا هه لبه ستا «یارای قلبی» هتد . بزمانتی عه ره بی کو زفنگی وه سا هزر کری به ، جزیرتی ژ وی وه رگرتی به ، کو نه و گزتن دلی راست بیت هه که بنیشانه وی وه رکرتی به عه بنیشانه خودتی مجهنینایه .

.

شاعد اللحن والقافية الملااحمد الجزري

العضو المؤازر: صادق بهاء الدين الآثاميدي

۔ القسم الاول -

لقد أجم الباحثون على ان الملا احمد الجزري من عظماء الشعراء الذين ماشوا في القرن الحادى عشر الهجري أو السادس عشر الميلادي بحيث ذاع صيته وقتئذ في كافة ارجاء كردستان وخاصة في امارات بوتان ، دياربكر ، بدليس ، موش و به هدينان ، بحيث عد في مرتبة فطامل شعراء عصره من امثال حافظ الشيرازي وعبدالرجن الجامي من الشعراء في اللغه الفارسية وابن الفارض في اللغة العربية والفضولي في اللغة التركية ، وذلك لما امتازت به قصائده من الفصاحة والبلاغة والاستعارات الحلوة اللطيفة والكنايات الشيقة والاشارات الصوفية والتشبيهات الغرامية التي يصعب تحديد ما يراد بها من نوع الحب الذي يريده ، أهو الغزل الانساني ام الوجد الألهي ؟

اسسمه احمد واشستهر بالملا الجزيري (مدالاين جزيرى) نسبة الى جزيزة ابن همر مسقط رأسه حسب رأى البعض أو نسبة الى مدينة (جزير) الواقعة على الجانب الغربي لنهر دجله والتي كانت تحيط بقلعتها الماء من الجهات الأربع ولذا سميت « بجزير » واشتهرت منذ القدم بجزيرة بوتان القريبة من (جبل جودى) حيث استوت عليه سفينة نوح عليه السلم الآية : وقيل يا أرض ابلعى ماءك ويا سماء أقلعى وغيض الماء وقضى الأمر واستوت على الجودى وقيل بعداً للقوم الظالمين . صدق الله العظيم (القرآن الكريم) سورة هود الآية (٤٢).

لقد كانت (جزير) في عهد أمراء آزيزان الذين حكموا الامارة ردحاً من الزمن مركزا اقتصادياً هاماً في الجزء الغربي من كردستان ، محيث كانت مرتبطة بطرق القوافل مع مركز امارة بهدينان العمادية ، ودياربكر وماردين وبدليب وموش ووان وبايزيد و (جولهميرك) اضافة الى ارتباطها مع الموصل والجهات الجنوبية من كردستان . لذا فقد انتعشت الحياة الاقتصادية نسبيا فيها بعد ان سادها الهدوء النسبي ، واهتم الامراء ببناء بعض المساجد والمدارس الدينية وبخاصة في عهد بعض الامراء امثال بدربك شاه على بك الذي حكم (٧٠) سنة والامير شرف خان بن ابدال باني المدرسة الحمراء (مدرسا سقور) التي درس فيها الجزري ودفن فيها .

عصــره:

لقد إختلف الباحثون في تحديد العصــر الذي عاش فيــه

الشيخ الجزرى اختلافاً كبيراً ؛ فبينما يرى المستشرق الروسي السيد السكندر (رابا) قنصل دولة روسيا القيصرية بأنه ولد سنة (٥٤٠) في (جزير) في عهد الامير عمادالدين حاكم الامارة وتوفي سنة (٥٥٦) ودفن فيها ، وهو على ما يبدو غير منطقي اذ لايعقل بانه عاش (١٦) سنة وخلف ديوانه ، أما ئي. ب. سون المشهور ب (ميجر سون) الخبير باللغة الكردية وشؤون الكرد فيقول : بان الجزيري عاش في القرن الثاني عشر الميلادي . ويؤيده في ذلك الدكتور (بلهج شيركو) فيقول انه توفي في سنة (١٦٠٠) م في جزير ودفن فيها وقبره مشهور يزار .

ولكن المؤرخ الكردي الكبير العلامة محمد أمين زكى فيعتقد بأنه عاش في النصف الاخير من القرن السادس الهجري ويغلب على الظن أنه كان عهد (عماد الدين زنكي) . فيبدو أنهم متفقون في الرأي على ان الجزيري عاش في القرن السادس الهجري أي الثاني عشر لليلادي . غير ان وجهة نظرهم هذه بعيدة عن الواقع ، اذ ان الجزيري أورد اسماء بعض شعراء الفرس كسعدي ، وحافظ وجامي بمن عاشوا في اواخر القرن السابع والثامن والتاسع للهجرة ، بما يدل دلالة قاطعة على انه اما كان معاصراً لهم او عاش بعدهم وهو الارجىح ، بدليل ان عبدالرجمن جامى أورد إسم الجزيري في احد أبيات قصائده .

اما الاستاذ (زڤنگی)، احمد بن محمد، مفتی قامیشلی الذی شـرح دیوانه باللغة العربیة وطبعها عام (۱۹۰۹) م فیعتقـد بان الجزیری عاش فی عهد الامیر شرفخان بن ابدال من عائلة ازیزان الذی اصبح امیراً

بام من السلطان سنة (١٠٠٥) ه واعتقاده مبني على الاشارات والاحداث التأريخية التي وردت في قصائده وبخاصة ورود اسمه في نهاية احد الابيات : « تشبيهسى تيرين خان شرف » وأن الجزيري درّس في المدرسة الدينية للسمى : (مهدرسا ستور) اى للدرسة الحمراء ، ولكن لم يسند رأيه بادلة قاطمة او اسانيد مقنعة .

اما عبدالسلام مراد ناجى الشاعر المطلع الخبير باحوال مدينة جزير التي ولد فيها ودرس فيها حتى اصبح مدرساً في (مهدرسا ستور) ونسخ ديوان الجزيري حسب قول الاستاذ جلادت بدرخان والاســـتاذ عمد على عوني فيعتقد : بأن الجزيري عاش في عهد السلطان محمد الفاتح (٨٣٣ هـ ١٤٢٩ م) وتوفي بعده . ومما يسند هذا الرأي ان السلطان محمد الفاتح كان قد اتخذ احمد باشا نديماً له ، لانه كان يعاشر العلماء والشعراء حتى شعراء الفرس حيث كان يرسل مبلغاً كافياً مر المال سنويا لمبدالرجمن جامي وغيره، الذي رئـى السلطان بعد وفاته . وان الشيخ الجزيري على ما ذكره (زفنكي) في شرح القصيدة الوحيدة باللغة العربية من نوع للستزاد للموجودة في ديوانه قد نقلها مر احمد باشا بعد اضافة ابيات وتغيير كلمات منها . وان جاي عندما ذهب الى الحج عن طريق كردسةان ذكر اسم الجزيري مع اسم على الحريري في احد ابيات قصائده كما ورد في كتاب « ميزوى ئهدبي كوردى » للاستاذ علاء الدير · ي سجادي .

.

نفتك وانين*

ئەمىنى عەقدال

نیشانید پارهقهکرنتی

زمانی مهدا نیشانید پاره فه کرنی گه فید هانن : نقتکا پاشر (٠) ، نقتمیر کول (١) و دو نقتك (١) . گه فانا کشك نیشان ددن ، و مکی جو ملیدا گه لال کید مرسی سه کناندن دکه فه

گورتنی ، یانی خودندننی مهری ل کنیـــدهرنی ، چ قهدهر گهرهك بسه کنه و پاشنی دیسا دهست پی بکه ، بخونه

نقتكا باشن

پهی ههر جومله که کوتبتریرا تنی دانتین (۰) پهی نقتکا یاشنزا (۴٪ کو دختونه)گهره ک حه فه کی دها زلاده بسکنه ، چمکی جومله عهیان دکه ههر تلیته که کورت . ثهو نلیت دکاره باشقه به ، دکاره ب جوملنی تلیکستنی یه دنزا گرلادایبه .

نقتقْيْرگول (؛) تنی دانټين

أ ـ گورتا جوملید کو قهواتا وانا وهکه فه ، گید نیتا خوه به تهمامیقا هه فورا گریدایینه ، زوربترنا وانه وهکه فیتی هه به ههلا دکارن باشقه ژی بیرن نفیساندن و فه همکرن ، مهسه ه : « سبه سافتی بتر » ؛ « چفیکا کره فیته ـ فیت » ؛ « کلامباینقان پی کلامباینی نان (قه سه ل) دچنی » ؛ « قیزا دستران » ؛ « مهر فی هه وه سکار بتر له زه فی یا گهیشتی میزه کرا » .

ئەق ھەر دۇ جوملە ئىسىد نقتقىرگولىنە ، مەسەلە : «رۆيتى شىسەوق ددا ژ ئىرتا عەزمىن ، سىا مە سەر ھەسپا نەدكەت عەردىنى ، (۱) و ئىبد مايىتى .

⁽۱) بنهير ، يوسڤن پهڪٽ ، سعيد ، د نقبسك . ڪورم . سوّف » په زيفان ، ١٩٠٤ ، روّ ۲۶۰ .

ب ل کوتاسی ا و می جوملنی ، وه کی په ی ویژا دهست ب شرو قه کرننی دبه ، مهسمه : « ده منی شاش و مهعت مام ، وانا زودا منزا گوت بق ، وه کی تهوی کو ته و کتیبا ته ترکی ناقا چه ند روزادا خوه ندی یه » (ژ کتیبا ددرستی) .

ج بهی وان خهبهرازا ، گید کو کورت دبن ، یانی کورت تین نفیساندن ، مهسه ه : « هه ف ، حه سبر خهبات چی بنی کو نخوز نی یه » ، « پر نوف ، گیفان دهرسدار نی ماتنیمانیک تی یه » . قان ههردو جوملادا هاتنه نفیساندن خه به رید « هه ف ، » و « پر نوف ، » نه تهمام ، پاش وان هانیه دانین نقتفیرگول . گهره ک حه مقر خه به رید کورت کری ب نقتفیرگول بین نفیساندن .

قيركول (،) تنى نقيساندن

أ _ ئلارتا جومللید سهره دوئانیدا ، مهسهه : « وهختا ئهم رونشتن دفر ، دورا تهخته » ، ئهوانا پاشدا قهکشان . « وهختا مه نان دخار ، بهدر شهرم دکر » . « حهسلا ، وهختا ئهم راستی قادر هاتین ، خوه دا پاش » . (ژ کتیبید دهرسا) .

« بق ویقینا ماشینا مه ، دو ل پهی خوه کره رایز ، سنوقاق ــ سنوقاق فرقاس کر » . (۲)

⁽۷) ج . گه نجو ، _ بهر ب گوندی کولخوز قانی ین . « عه فزاند . نشیسکاری کوره . کورم . سوّف ، یا ۱۷ ، یه زیشان ، ۱۹۱۸ . رق ، ۹۰ .

ب گورتا وان جوملادا تنی نفیساندن ، گید کو قهوه تا وانا گوتنیدا وهکه فن ، لنی گورتا وانیدا په فی گریدانوك تونه نه ، گاوا : « گهز فه گریام هاتم مال ، رنی توی بهرف بتوبتو ، من رنی نهدیت » (۳) .

« ثهز جتوم گوما كو لخوزنی ، ونی گوما ته وکیدا توی دهوار و بهز بتو ، یانی وی ته ننی هه نه به فی گریدانو کید « بونا » ، پهز بتو » . « كو » و « لنی » ، مهسه له :

« ئەز چۆم مەكتەبىي، بۇنا رند ھىنىبىم» . « ئەوى دلەزاند، كو زۇ بگىپىۋە مال» ، تراكتۇرىست وىلى پلانا خوم بقەدىنە، وەكى جارنا تەمبەلىيىنى ئەكە» .

مستلا ، حهسلا ، عهالا ، كارلا ، ئيڤان چترنه دهشتلى ، للى باڤنى وان ما له مالنى .

د باسلا چتر مالنی ، عه للا چتر ناف کوند ، لنی خوشکا وانا چتر پیز بدلاشه . حه سلا ، قه رلا ، کتر زنه ده لالن ، رند دخونن ، لنی حه سه ن ، قاسلا رند ناخونن » .

« كهسر دليست ، لني حهسر زي شا دبر » .

ج ـ جومله یان ژی خهبهرید کو دکه قن انورتا جوملا تام ، بونا دها فهرحکرنا نیتا جوملنی ، مهسهه : شانید موزید حهسویه هنگف ، راستگوتی ، ژ شانیی عهدویتی محمهد رندترف .

⁽۳) عەرەب شــامىلۇق ، ــ سۆباتەزە ئو شالىن پىرغەباسى « رياتەزە » نۆ . ۷۱ ، سالا ۱۹۰۷ .

ئەرىخى ، لىلى چاوا ، ئەز وى ناس دىم . ئەز و مىمىز ، ھلبەت ، چىقى باۋازىخى مىرسىكىقايىتى . ئەز تو ، راستىتى ، مىنا برانە ب ھەقىزا . ئەگەر كەسىز مىرەكى خەباتىچىدى ، لىلى چاوا ، دەدىر دى خىرتەكى ۋ وى كىيم تر نىنە .

حـ پیم وان خه به را ، تیدکو گازی یتی نیشان ددن ، و مکی ته وانا ل کو تاسی با جو ملینه ، مهسه ه :

دیسا هات بهرچهعقید مین ، وان ، باقنی من چتریه ، ل پیستیرسی نیشانه (³⁾ .

خ۔ قیرکول جوملیدا تنی دانین ، یان ژی نفیساندن بهی خهبه رید

کو جوملیدا تهقل سے و همیه ، و همتا به فکریدانوکا م دکه قه

قورتی ، مهسه ه :

« خوشکا من هری ینی در پیسه ، هم ژی گورا چی دکه » .
 « خایلاز هم هین دبه ، هم ژی کو څخوز پیدا دخه بته » .
 « بالتولی زانه هم ثاقل بتر ، هم دلو ثان ، هم ژی ثالیکار » .

⁽٤) و . نادر ، _ خازل . عهفران . نشیسك ، كورم . سوّف ، یا ۱۷ . یهریشان ، سالا ۱۹۶۸ ، رق ۷۰ .

دۇ نقتك تىدانىن

أ ـ ل كوتاسي ا خەبەرا ناۋا جوملايدا كو تىنى شرۇۋەكرن، مەسەلە:

« ئيرن به عس مه به لا بق :

د ریا تهزه ولی دمرلی ؛

دلتي مه پنيزا شابق ،

سهر ولای به عس و خه به رلای » ^(ه)

ولای جوملیدا ، یاکو گهله یان ژی هندك خهبهرید ههژماری ینی تیدا ههبن ، مهسهله :

« میلایون ، میلیون عهدلای حز ،

دكة ن : ئه كهر كور ، ئه كهر قنز ،

میلیون ، میلیون بهیراقید سور ،

ب دهستا دبن دور ب دور » (٦٠) .

هه قالتی مه شهملا هات الا تاخی : حزکریتی مهی لاقردجی و دهست ب حه نه کاکر .

⁽۰) ق . صاد « ریاته زه» ــ را » بنه پَرْ گازیّتا « ریاته زه» نوّ ۱۱ . سالا ۱۹۰۰ .

⁽۱) يوسڤٽن ٻهکٽن ، ــ گولانا عهدلايٽن ، بنهٽيز « ريا تهزه » نٽن ٢٦ . س . ١٩٥٥ .

ب دهوسا عوزقه کی جوملتی تنی دانتین ، وه کی مهری دکاره نه نقیسه ،
لی در نقتك دده ئازوروكرن ، مهسهله : برلای من دهرسداره ،
ثهز : شاگرتم .

ج_ پێۺ خەبەرێىد ھەۋمارا ، مەســەلە ، ھەڤالێىد من حزكرى ئەڤن : شێرۆ ، ئىڤان ، قاسۆ و عەكىد .

۱_ رند بخهبته ، پاکی ههرده جفاتا ، ژ ههڤاليد خوه پاشدا نهمينه .

٧_ ب سدقتي قەنىج بقەدىنە پېشدا نىينىد بريگادىر .

٣ ـ و هختيدا بقه دينه خهاتا كو څخوز لى ، بلونا قه داندنا پلانا .

٤ په ی وان خهبهرازا ، ئیدا کو ژمارځی نیشان ددن ، ئاوا :

بهرای ، عهولن ، پاشن ، پیشن دوَدا ، سسیا و گید مایتی .

مهسهله: مینتیز به رخی عهولن ده رسید خوه رند حازر کر، باشیخ چتر ده رفا، بیر ب هه فالتی خصوه ترا بلیزه و تاید مایتی.

نیشائید جزره گوتنتی

نیشانید جوزهگوتنگی گه قاید هانن : نیشانا پرسکرنگی (۱) ، نیشانا گازی یکی (۱) .

ئەق نىشانىد ھان تىين دانىن بىر وىلى يەكىنى ، وەكى مەرى وەختا خەبەردانىنى خەبەرا ئوسا بىرۇن ،كو يا پرسىنىيە ، ب پرسكرن بىيۋە، ئەگەر ياگازى بىييە ، جۆرىلى گازى يىتى بىيۋە .

۱- نیشانا پرسکرنٹی (؟) . جوملیدا ئهم نیشانا پرسکرنٹی داتینن
 کوتاسی ای جوملٹی ، مهسه ای ایسان ایسان

باقن ، ئەونى گـنن ، ـ تە چزا واكر ؟
 من چەعقى خوم ھىنى تەزە قەدكر ؛
 منـنى ھىنى تەزە بلىست خوەزا ،
 تە دەستىنى من گرت ، ئەز دامە مىرا »(٧)

۲ نیشانا گازی یکی (!) ، چاوا نیشانا پرسٹی ، ئوسا ژی نیشانا گازی یکی تکیدانین کو تاسی یا جوملٹی ، ب وی جورہ یتی ، کو عمیان دکه ههوه سکاری یکی و خه به را ولای یه گازی یکی سهره ، وه کی در پرژ تکی گلاتن ، مهسه اد :

« ههی واخ! ههی واخ! ههی ثهث چ دنیایه ؟ واکره گازی و کهت دمثه رّوَ ،

⁽٧) ح ، جندی ، شهعری و نف ك . س . ، يهر پيمان ، سالا ١٩٥٤ ، رة ٧٠٠

میّقانی مالی عهجیبمای مان »(^(۸)

نيشانيد شروقه كرنتي

نیشانید شرقه کرنتی نه قید هانی: جلات قیر کول (،، ،،)،
یان ژی گاوا تنی شیساندن (« ، »)، هلبه ت جوزنی پیشن دها
هیسایه بلا دهستنفیسار، به ند (())، پلانقتك (. . .) جغیزا
قهقه تاندنتی (-)، جغیزا گه هیاندا هه ق (د)، نه قانا گشك شرقه دکن نیتا جوملنی، ئازورو دکن په قرادانا خه به راید جوملنی .

١_ دكه قن ناڤا جو تڤيركولا :

ده دو ناف چه مدا کره گازی : ،، ده رسدار می مه کته با مه : عه لینی گیبلا گلوت ، - پیلونلیر لاد مه کته با مه رند هین دبن ،
ثه وانا ده رسلید خوه رند حازر دکن ،، .

ب و هخت اناقا جو ملیدا دنفیسن ناقید هدفالتی یا ، گیداره خانا ، فابریقا - زدفودا ، گوس ازی ناقید تاریخی ، مهسه : گیدز عوز قسی هیدفالتی یا ،، برا گیوندا به نهخوه ندیستی ،،
ینی بوم ، و مکی به رای ناف مه دا هه بور ، گه و هدفالتی هاتیه

⁽A) ج. جەلىل ، كلاما ھۆزبىنك « نف . ك . س . » يەرىپقان سالا ۱۹۰۳ ،

هلدانتین . کوما پارتیزانا ،، بونا و ه ته ن گهه ک میرخاستی کر ،، . نیلسون ستیپانیان ،، میرخاستی تفیاقا سوقیتی یتی درباره یه ،، . سیا به ندوف سهمه ند ،، میرخاستی تفاقا سوقیتی یی ،، ـ یه .

ج۔ نافید جوملا ، کاریختا و گید مایتی ، وہختــا ٹەوانا جوملیدا تین گزتن ، مەسەلە : نفیسارا تا . پوشکین ،، مەعسییا زیرین ،، نفیسارەکە کــەلەکی باشە . عەملا کــازیمتا ،، پراڤدا ،، ــ یــنی دستینه .

ح ـ ناڤا جوملیدا خهبهر پید کو ب قهرف و نانایتی هه نه ، مهسهله : ماشه لا ، یانکی بهدر کو ره کی ،، راستگریه ،، مهسلا ماملا یانتی مینا ده دلا ، دلا قانه ،، .

دكه قن نافسا بهندا

أ حوملندا فهرح و خهبهرنیدا ئوسا ، کو کهتنه ئلارت جوملا ، مهرف دکاره وانا دهرخه و تسوجارا نتیت جوملا تهمام گردتی نایتی خرابکرنتی ، مهسسه : حهسلایتی کلالخلاز قان (وه کی کورده کی ده لاله) خهبهرا خوه رند پیشدا برا .

رُ قَارْهَ قَارْهُ قَارُ اللَّهُ عَلَى اللَّهِ عَلَيْهِ عَلَيْهِ عَلَى اللَّهِ عَلَى اللَّهِ عَلَى اللَّهِ عَل

ب- ئەو خەبەرىپدا تەمامكر ، وەكى ب قانتونىنى زماننــــامىنى جوملىرا نايىن كرىپدان و نىشان ددن شرىزقەكرىنى ، مەسەلە : كىزىخلازا كوندىنى مە (سەدرىنى وىنى رزايە) ئىسال حەمتو پلانىد خوە زىدە قهداند ، لهما ژی پهینی وه ددن فابریقا نو ۱۰ (دیریکستور هه ف ؛ پانوسیان) پلانید خوهیه دهردایتنتی و معده دا قهداند .

پزنقتك تني نفيساندن

ئەو مەرۋىي خەبەر ددە و دخازە خەبەرا بېتنە ئىلارتىي ، زېدە بىنقېسە ، بىرنا فەرحكرنا فىكرا خوە ، لىلى وان خەبەرا ناھېسىسە ، سەرەجەما جوملىي ئىي خراب نابە بىلى وان خەبەرا ، جوملە تەمامىيا خودقا تىلى فەمكرن ، مەسەلە : «ئەز دەعوەتىد بىرم ، لىلى ... ھىدى نەيسە ، ئەز نەكەتم كىلاقەندىلى » .

« تەزىخى كەلەك جىيا بىگەرياما ، لىلى ... برا ئوسابە ، ۋ منزا ل ھەق ئەھات » .

جنيزا فهقه تاندنني تنيدانين

خالز و عهدن رایدا دچترن و ژ خوهزا خه بهرددان . خالز ژ عهدن پرستی ،گنز ، — عهدنز ، ثنی گاغری یکی تو چما قهت خه بهر نادی ؟

- ه، ته چ کو ؟
- تو جما قەت خەبەر نادى ؟

الغرى يى عەدى كۆت. ئاخر من كۆت بىق، وەكى ۋ قىمەتىي (رند) كىيمىر گەرەك نەستىنم، ئى بىق، كو ...

هنهك دموسا دو نقتكا دنڤيسن جنيزا ڤهقهتاندنكي ، نهراسته ، يان ژى ئۆرتا فنيلني و خودان فنيلنيدا ددن خهاتني . مهسهله :

« ثهو دهربداره ، لني ثهز دهربداره كي دها باشم » . « قهداندنا يلانا هلبهت تشته كي باشه » .

قان هدردو جوملادا دهوسا دو نقتكا هاتيه دانين جغيزا فهقه تاندنني ، كهرهك دهوسا وانا بين نفيساندن دونقتك ، ألوا : ئهو دهربداره ، لني ئهز دهربداره كي دها زورم . قهداندنا پلانا ، هلبهت تشته كي باشبه .

.....

فەرھەنگۆك

ئۆرتى ناودند باشقه ىرىگادېر دەستە ، فرقة يا**ر ڤە**كرن به شکردن ، به ش به شکردن جٽيهجٽي بکا بقەدتنە باس بەعس یاش يەي زۆرخال يز نقتك قو تابتى ، ينشهر نك ييز نير یه فی کریدانوك هموساری به ند ، تامرازی پیوه ند تراكتوريست تراكتوران توجارا هيچ جارلي حەنەكى ههنديك خەباتچى **ڪري**کار وتەرقسە خەبەر لاو خلارت مامۆستا ددردسدار يەلەي دەكرد دلەزاند یاری ده کرد ، وازی ده کرد دليست

دۇخال	دۇ نقتك
جيكا	دەوس
ر ۆژ : (ز•مان)	د ۆ
چاك ، باش	رند
کارگ	ز مڤزد
سەرسوۆمان	شاشمان
شرح کردن	شرۆڤەكرن
ئام مان	عەزمىن
لهمة	عەو لن
ئاشتى	Speck
دانان : (كتين دانان)	عەفران
فهممكردن	فهجمكون
رۇن كردنەو.	فهرحكرن
كورتكراو	كوتبق
ئەوكەسەي ئامىرى دروېنە دەرانىلى .	كۆمباينڤان
كلإتايي	كۆتاستى
بانگ	گاز
گۆريە ، گۆرەوتى	گ ۆر
ثاهه نبك	كۆڧەند
نلازین ، سەبركردن	مٽيزهکرن

مه عستی ماستی

نان کهنم

نقتك نوخته ، خال

و،كهى و،كيەك

ويقين ويقه : دەنگى ئوتومىيلل .

.

ـ ملخص المقال ـ

عمرمة التنقيط في الكتابة الكررية

أمين عبدال

هذا فصل مجتزأ من كتاب « الاملاء الكردي بالحروف السلافية لمؤلفه السيد أمين عبدال ؛ الكاتب الكردي السوفيتي الراحل ، يتناول علامات التنقيط: النقطة (.) ، الفارزة (،) الفارزة المنقوطة (؛) ، النقطتين الرأستيين (:) ، النقط الثلاث (...) ، الشريطة (...) ، الشرطة (...) ، علامتي الاستفهام والتعجب علامتي التنصيص (« » أو ،، ،،) ، علامتي الاستفهام والتعجب (؟) (1) ، والقوس (()) في الكتابة الكردية . ونظرا لصعوبة الافادة من الموضوع بالحروف السلافية آثرنا نقلها الى الحروف العربية الكردية ونشراما .

* * * * * *

پیشگر و پایشگر

عەمىد ئەجەد خەسەن

پیشهٔ کتی :

له بهرگی یه که می گلافاری کلالای زانیارتی کوردا (۱۹۷۳)، وتاریک به قه له می دوکتلاره نه سرین فه خری لهم باره یه وه بلاو کرایه و دوای نهوه شویمن که و تندیکی و تاری ناو براو و هه ندیک رون کردنه و له به رکی دوه می گلافاری ناو براودا (۱۹۷۶) له لایه ن ماملاستا شیخ محمه دی خاله و بلاو کرایه و ه له به ر بایه خدارتی باسه که و

(*) دەربارەى پېشگر و پاشگر له پەركى يەكەى گۆۋارى كۆزدا وتارىخى د نەسرىن فەخرى ، وه له بەركى دوهى مەمان گۆۋاردا وتارىخى مامۇستا شېخ مەمەدى خال بلاو كرانەوه . جا بىق ئەومى ئەم باسە ئەنجامىخى باشتر و به پېزىرى لىن وهچەنىك كەوئى و دوايق پىن بېنىدى، وا ئەم وتارەشمان بىق دىهدان و ھاندانى نۆسەرەكەى ، كە ئەفسەرىخىكە و خۇى بە كارى لېكولىيەومى زىدىنەو خەرىك كردوه ، بلاوكردموه .

په یوه ندی گه وره ی به به شیک له چاوگه کان ، کاره ساده کان ، و به شیک له چاوگه و کاره لایکدراوه کانه و ، وه کار لایک ته واو نه کانه سه و فیر بر کردنی نهم باسانه له زمانه که ماندا ، به پیویستم زانی به شدار بم له چاره کردنی نهم باسه کرنگه و به و لینه یه کی فراوان رونی بکه مه وه .

بنی گومان زمانه که مان و دك زور به ی زمانه تاریه کان ، لایکدراوی زور تیسایه له ههمهجور و ته و زاراوهدا . له روی دامهزرانهوه [ترکیب] دو جور چاوگ و به پنبی نهوهش دو جور کار [فعل] هه یه . چاوکی ساده یه له و ته یه ، ئهکهرچی پیتی چاوکیشی پیوه یه ، وه گایا کۆمەللە بیتی « ەوه » ی پیوەبتی یا نەبتی . وەك : (توستن ، کردنهوه ، رنویشتنهوه) . وه کاریساده ش یه ک و ته یه که پیتی نو هنوك و پیتی فهرمان دهچنه ســـهری ــ دهکهونه پیشیهوه ــ ، وه جـاوگی للإكدراو يا كارى للإكدراو بربتيه له ياريكارلاك و ييشكريك يا هدر وته یه کی مانادار ، وه ههر جلاره کهرتلالی تریش گهر تیسا هه بتر . پیتی نوهنوك و فهرمات دهكهونه ناویهوه . یاریكار ـ یاریدهدهر ـ چاوگنیکی سے ادہ یا کارٹیکی سے ادمیه له لٹیکدراودا . ودك : (مەلكرتن _ هـه لى كرت ، دانيشتن _ دادەنيشنيت ، راكردن _ رابكه ، لليدان _ لليماندا تكيك يشتن _ تليي دمك بن ، بليوه دان _ پیوهی بده ، چاك بونهوه _ چاك دهبنهوه ، دهست پنی كردن _ دەستى بىلى بىك ، خستنەكار _ دەيخاتەكار . ئەگەر للېكدراو،كە

یاریکاره که ی له پیشهوه بتو ، دیاره که پیتی نوه و که و نه رمان ده که و نه پیشهوه .

پیشگر و پاشگر له و ه دا لیک ده چن که به ته نیا به کارنایه ن ، وه له چاوکدا به شدار ن ، وه له و ه دا جیاواز ن که پیشگر هه میشه پیش یاریکار ده که و کی و پاشگری هه میشه به یاریکاره وه ده لکی . پیشگر که رتی لیرکده ریه و له چاوک و کاری ساده دا نابیت ، له کاتیکا پاشگر نابیته که رتی لیرکده ری ، وه له چاوک و کاری ساده دا به شدار نه بین . وه ده شبی پیشگر و پاشگر له یه کی لیرکدراو دا هه بن ، وه ک فری دامه زراندن) .

وه له به رئه وه ی پیشگر له زمانی کوردیدا زوره و لیک چوشی له ئه رك و خاسیه تسدا زوره ، ده بی به چاکتی پیناسینی [تعریف] پیشگر فیربین تا کو بتوانین جیای بکهینه وه له و ته کانی تر که پیشگر نین . جا ده بی بزانین که هم و و ته یه ی مانادار که یه که م که رت بی له لیک دراوی کدا و ئیمکانی به کار هینسانی له رسته یه کی به که لکدا هم بین ، به پیشگر ناژمیرری ، ته نافه ت ئه گه ر مانا بنجیه کهی خوشی نه پاراست له لیک دراوه که دا . وه ك ئه و و تا نهی که که رتی یه که من له م لیک دراوانه دا : شوینی که و ت ، راوی نا ، سه ری لی دا ، بای دا ، ده ی کیش ا ، کو لی دا ، بای دا ، ده ی کیش ا ، کو لی دا ، تاوی دا ، دانی ئال بو و ه الیک دراوه کهی دو امی نا و « ئال » دو امیندا « ئال بو و » کاری کی لیک دراوه ، و اتا « دان » و « ئال » دو امیندا « نال بو و « نال » و «

بروه » و « رزق بروه » ، وه لایکچتی ئهمانه . کاری « بروه » ته ایریکاره و کاری ناته واو نیه که ئاتاژی به ناو و ئه نجام بی . ئه وه شرنانین که « بق » کارلایکی ناته واوه و که چی ده شبیته یاریکار : هه لبق ، کزبق ، تاریک بق ، ده ربق ، به ربق . که ده لایین « سه رکه و ت » یا « سه ری گرت » ، له مانه دا و ته ی « سه ر » هه رکیز نابیته پیشگر چونکی و ته یه کی سه ربه خوی ماناداره و له رسته ی به که لکدا به ئاسانی به کار دنی به هه ردو ماناکهی . هه رواش و ته ی « رو » له « روت تی کردن » دا نابیته پیشگر . .

(بهشمی یه کهم -- پیشگره کان)

ته گهر یه کهم کهرتی هه و بوگین یا کاریکی لایکدراو ، وشه یا پیتیک [لفظة أو حرف] ، یا پیتیکی پهیوهند و پهیوهند کراویک [جار و مجرور] بق ، وه واتای یاریکاره کهی گوری زور یا کهم ، وه یا واتایه کی دروست کرد له گه آبا ، پیسی ده گو ترخی « پیشگر » . وه مه به س له وشه ههر کومه آبه پیتیکه ، دوان یا بتر ، که ههر گیز به ته نیسیا و بنی یاریکار به کارنایه ت ، ثایا واتایه کی هه بستی یان نه بنی . وشه ی زور تر و هه آب کارها تو له ته رکی پیشگریدا ته م سیانه ن : « هه آب ، دا ، را » هه ند می له شه سه روزایان ده آبین که وا « هه آب » زور تر جو آب نه وه » در ا » زور تر جو آب به کارها تو به شه روزایان ده آبین که وا « هه آب » زور تر سه روزیر ، وه « را » زور تر جو آب نه وه ی خشکه یتی و به سه ربه ره وژیر ، وه « را » زور تر جو آب نه وه ی خشکه یتی و به سه رزه و یدا ده که یه نی ، و شه کانی تریش ته مانه ن : (رو ، شه تی ، سه رزه و یدا ده که یه نی ، و شه کانی تریش ته مانه ن : (رو ، شه تی ،

-: أحه: (١)

- ۱۔ واتـای یاریکارهکه زور دهگورتی : هه لهـات ، هه لکهوت ، هه لپه ری ، هه لنیشت ، هه لی مالی ، هـه لی چنی ، هه لی بری ، هه لی گیرایه وه .
- ۲ واتای یاریکاره که که ده گوزنی : هه لفزی ، هه لوهست ا ،
 هه لی سوزاند ، هه لی مؤی ، هه لی زشت ، هه لوه ری .
- ۲ لهگه ل یاربکاره که واتایه که دروست ئه کا : هه لبق ، هه لقسو لا ،
 هه لسا ، هه ل تروشکا ، هه ل د لایرا ، هه ل که ند ، هه ل ک لتوشی ،
 هه ل کی واستی ، هه ل کی په سار د ، هه ل کی دا یه و ه .

(ب): دا:-

۱_ داما ، دا به زی ، دام دهوه ، دای دا ، دای گرت ، دای دا به وه ، دای کرد ، دای هینا

- ۲- دانه وی ، داباری ، دارزا ، دانیشت ، دای پرشی ، دای تاشی ،
 دای نه واند .
- ۳ داوه شا ، داخور پا ، داهيزرا ، داچله کې ، دای که ند ، دای مهزراند ، دای نا .

(ج): را :-

- ۱ راهات ، رایه زی ، رای کرد ، رای دا ، را پیه چی کرد ، رای گرت ، رای هینا ، رای وه شاند ، رای یه زاند .
 - ٧_ راوهستا ، راكشا ، رائخست ، راي كيشا .
 - ۳_ رابورد ، رای سکاند .

(د):واژمکانی تر: ۔

رلاچو _ رلای کرد ، شی کرده وه ، گلی کرد (چاوی) ، فلیربتو _ فلیزی کرد ، وه گلی کرد (چاوی) ، فلیربتو _ فلیزی کرد ، وه گلی کرد ، فرلای دا ، قترتی دا ، وحت بتو _ ره تی کرد _ ره تی برد ، وازی هلینا ، ولای که و تن _ ولای که و تن _ ولای که و تن _ ولای که و ت _ بنر بی کرد ، به کی که و ت _ به کی کرد ، نقو م بتو _ نقو می کرد ، نقو م بتو _ نقو می کرد ، نقو م بتو _ نقو می کرد ، نقو کرده وه ، بلیم تافی دا ، گللار بلاوه _ گللاری کرده وه ، تلیم تر بتو _ تلیم تری کرد .

لللك چترن _ ئەمە لەوە دەچتى ، لللك بترنەوە _ ئـهم بەردە لەو شاخە بلاوە ، لللك دان _ ئەم دۇ وشەيە لللك بدە .

بنك ماتن ، پنك منينان ، بنك كه يشتن .

پیره کردن _ به نه کهی به سوژ نه که وه کرد ، پیره بتون _ به ته کله که وه بقر . پیره بتون _ به ته کله که وه بیا کردن _ خه نجه ره کهی به پیشتانیه که بدا کرد _ بالتوکهی به سنگه که دا کرد _ ناوی به ناگره که دا کرد _ داره کهی به گونجه که دا کرد ، بیادان _ جاجه کهی به مناله که دا دا ، پیامالین _ به ردید کی به بزنه که دا مالی ، بیا چونه وه _ به و انه که یدا چووه ، پیاکیشان .

لتی _ چای لینا (لینان) ، لهده رکای دا ، شمشالی لیدا (لیدان) ، ئیستره کهی لتی خوزی (لتی خوزین) ، ئاوی لتی ده چتی (لتی چون) ، له ئیشه که بلاوه (لتی بونه وه) ، (لتی که وتن) ، (لتی قه و مان) .

پنی ۔ پنی که نین ، پنی چون ، پنی کران ، پنی خوش بون ، پنی گو تن . تنی ۔ تی کہ یشتن ، تنی کوشین ، تنی گرتن ، تنی خوزین ، تنی کردن ، تنی به ردان ۔ ٹاگری له پتوشه که به ردا .

(ھ): جۆرە پېشگرەكەي تر :_

مهم په يوهند و په يوهند کراوانه چهسپاون له پېيش ياريکاره کانهوه ، به

پنچهوانهی ئهوانهی که شدرین کارهکان دهکهون . وه ئهمانه لسه چاوگهکانیشدا ههر له پنیش یاریکارهوه ده بن ، ژماره یه کی کهمیان نه بنی که دهشتی له بهکاره نیناندا بکهونیته دوای کارهکهوه که پنیسی ده کو تر سی کی دواکه و تو » .

لهم جوزه پیشگره که جهسیاوه له پیشهوه :

لەكاركەوتى _ خستن لهبهركردن لەبەرچاوكەوتى _ خستن لەيىنىكەوتى ــ كردن لەبىرچىزن _ چىزنەوە لەسەركردن _ رۆيشتن لەسەركردنەوم لەدەستكردن _ جون له کولی کرتن ۔ کردن لەيشت بەستى _ كردن لەھلاشخلاچ<u>ە</u>ز لهباوهشكردن لهبارجتون له ناوچترن _ بردن

بەدل بترن بهمهلهجززن بەسەرچتون _ ھاتن _ بردن بهزيرو مردن بهگژداچترن _ هاتن بهسهر کردنهوه بهفيز لإدان _ حِتَون به کو شت دان به که لک حاتن _ حمدنان به کارهاتن _ همنان بهخٽيو کردن بهجنیمان _ هنشتن _ هننان بهزني که و تن _ خستن به چوکاهاتن _ هننان بەيىرەوەچۇن _ ھائن بهجاوهوهبون

ئه و انه ش که ده شخی پیشگر یا پیشگری دو اکه و توبن :

به سه ردادان _ به سه ریدا دا ، دای به سه ریا

به سه ردا کردن _ به سه ریا کرد ، کردی به سه ریا

به ده سته و ه دان _ به ده ستیه و ه دا ، دای به ده سته و ه

به کو لدادان _ به کو لیادا ، دای به کو لیا

له کو ل کردن _ له کو لی کرد ، کردیه کو لی

به لآن ئه و ئاوه لناوانه ی که یه کیک لهم پیتانه یا نیوه یه نابنه پیشگر ، چونکی هسه ر به و ته یه کی مانادار ده ژمیررین : « به ، بی ، له ، نا ، نه » . وه ك : به هیزی كرد ، بسی تینی كرد ، نازیکی كرد ، ناچاری كرد ، نه خلاش كه و ت

له هه ند نی لید کدر او دا دو پیشگر پید ک ده که ن ، یه کیکیان یه کم کرته و گه ویتریان به یاریکاره که وه یه جا هه ریه که یان به گویره ی خاسیه ته کمی نه رکی خوی له لیک کدر اوه که دا نه بینی ، به لام که رته کانی تر به بی پیشگری یه کم مانایان ته و او نابی . وه ك : لیك دابزان ، تی هه لی پیشگری یا مه المان ته و او نابی . وه ك : لیك دابزان ، تی هه لی پیشگریك یا دو ان بکه وی به ناوه نده و و له م باره دا نه که رچی گه رکی خوشی ده بینی به نیسبه ت یاریکاره که وه به لام مانای لید که در اوه که به و ته کمی پیشه و ه ته و او نه بی . وه له م جوره لید که در اوه که به و ته کمی پیشه و ه ته و او نه بی . وه له م جوره لید که در اوه کانیان دیار بوت که در به رناوه کانیان دیار بوت که در به رناوه کانیان دیار بوت که در به رناوه کانیان دیار بوت که دیار بوت که که در به رناوه کانیان دیار بوت که دیار بوت که که در به رناوه کانیان

-: تێنهپهر

خەرلنىكەرتى ، زەردھەڭگەزان ، رەشداگەزان ، خۇھەڭكىشان .

تيپەر :-

تەنكىپىمەڭچنىن ـ تەنگى بە پياومكە ھەڭچنى .

پزییاکردن _ پزی به منالهکداکرد . دهست پنیکردن _ دهستی به قسه کردن کرد . چاو پنیکهوتن _ چاوی به بایز کهوت . ههرواش : چاولنیکردن ، دان پیانان ، پنی پیانان ...

(بهشی دوهم — پاشگرهکان)

پاشگر بریتیه له کلامه له پیتنگ که ده چنیته پشت و شه یه کهوه بلا مه به سی گلالاین نیم که ما نادا . پاشگر کهرتایکی تایبه تی پیمک ناهایزی و و شه که ناکا به لایکدراو به پایچه و انهی پایشگرهوه .

(أ): پاشــگرى « موه » : ــ

ئهم پاشگره گرنگترینی پاشگره کانه چونکی زور تر به کارهاتوه و له ئه کلیک پتر ده بینتی له کاره کان و ناوه کاندا . وه بسلا ئهوه ی به چاکتی ئهم پاشگره بناسسین ، ئه بستی له پیشه وه برانسین که له زمانه که ماندا ئیسکچتوی ئه مرازیش زمانه که ماندا ئیسکچتوی ئه مرازیش هه یه له رواله تدا . به وینه ئه مرازه کانی پچتوك کردنه وه : (و ک که بیللاکه ، شدیم تیتوکه . (و ک که) — کیژو که ، نه رمو که . (و ک که) —

داستولکه ، جامتولکه . جا ده بینین له و ته ی تریشدا هه مان گه م کومه له پیتانه هاتون و گه مرازیش نین ، چونکه خاسیه بی گه رکی گه مرازیان نیه . وه ك : چارو که ، جالجالو که ، ریخو له ، ریشو له ، ماستولکه . هه رواش ده زانین که گه مرازی کومه ل (ان) ه ، که چی گه م دو پیته له و ته ی تاکیشدا هاتون و گه مراز نین ، وه ك : گه رخه دان ، بناوان ، ریگه و بان شیوان . ت . د . گه مرازی شسوین (ایتی) له م و تا نه دا به و پینه : لیژایتی ، به رزایتی ، گاوایتی ، ته ختایتی . که چی گه م پیتانه له و ته ی تریشدا هاتون و گه مراز نین : تارمایتی ، خونوایی ، کونیرایتی ، کونویتی ، پیچتوکتی ، هوره ی تریشدا هاتوه و گه مراز نیه : به زه یتی ، بی پیچتوکتی ، گه و ده ی تریشدا هاتوه و گه مراز نیه : به زه یتی ، بی بی بی که هدر شدی ی شوره یتی ، بایی له هه در شدی ی شوره یتی ، شوره یتی نایی له هه در شدی نایی ای که کاره کانیشیانا هاتوه به لام پاشگری بژ میرین . به لکو ده بینین له م چاوگانه دا و کانه بیشی نایی به می کاره کانیشیانا هاتوه به لام پاشگر نیه : _

(چون ، رلایستن ، خواردن ، نوستن ، درومان ، هالاین ، رزین ، گریان ، بروان ، بارین ، گهرم بون ، پیر بون ، گاوسان ، هاتاو که و تن ، گاوابون ، خلاستن ، نه خلاش که و تن ، گاودان ، رلاژهه لاتن ، پیاسه کردن ، سه و زبون ، گلیشك کرتن ، به خلیو کردن ، په روه رده کردن ، پیاسه کردن ، سه و زبون ، گلیشك کرتن ، به خلیو کردن ، په روه رده کردن ، کلورانی کوتن . ت . د نه و کارانه ی که هلیواشی و به ره به رهیان تیا نابی ، وه ك : ته قین ، ته قینه و ، قرتاندن ، ده رپه لاین ، گرکرتن ، په رینه و . به بازیك له جلاگه که ده په دی پیته و . کوژانه و . اله یز . ، گاوی دانه و . اله یود . ، هه کردانه و . اله یود . ، بازید . ، بیرکه و تنه و ه (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و ، بیرکه و تنه و . (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و ، بیرکه و تنه و . (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و ، بیرکه و تنه و . (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و ، بیرکه و تنه و . (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و ، بیرکه و تنه و . (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و ، بیرکه و تنه و . (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و ، بیرکه و تنه و . (هاتنه و ه بیر) ، هه کرد ینه و . بیرکه و تنه و کرد و تنه و

کهوتن یا بهربتونهوه ، داخستن یا کردنهومی دمرگا به خیرایتی و توندتی . ت. د. جا له و نمترنانهي ســهرهوه ههمتريان برمان دهر ته کهوري مه چاکتی که باشگری « هوه » بنر مه به سی کاری هنیوانسی و تهدریجی دانه نراوه و هیسیچ پهیوه ندلایکی بهم نوخته پهوه نیه . دوای تُهوه ئەبىنىن ئەو ماملاستايە لە سى لاپەزەدا ھەر لەسەر بارى سلىوشەى: خواردنهوه ، چترنهوه و بردنهوه ، رلایشتوه و بهراوردی کردؤن لهگهل بیر و باوهزی د نهسرین . . گلیمه نابلتی ، وهك وتم ، ههمتو د هوه » یه یه باشگر بزانین ، چونکو ده بنی به پیمی پیناس و تمرکی تهم زاراوهیه بزانین له کویدا پاشگره و له کویدا پاشگر نیه . خلا ههمتر شمان دەزانىن مەبەس لە يەندەپېشىنانەكەمان چىپ و لەبەرچىي كوتراوە: (هەرچى رىشى سۆر بۇ ھەمزاغايە) . جارىخى ئىيمە زانىمان كە « موه » نه بلاته و نابلیت ه پاشگر به مه به سی هایو اشی و ته در یجی . که وابق ثه و سنی چاوگه یه که جنیی گومان و وتوونیژن بتون ناچنه ژير ئهو مهبهسهوه يا ئهو باوهزهوه دواى ئهوهش هينج كاميان دؤیات کردنهو می کار ناگه یه نن ، « خواردنه و ه » دؤبار می « خواردن » نیـه ، «چترنهوه ، دوبارهی «چترن » وه « بردنهوه » دوبارهی « بردن » نیه . مهفروز وایه دویات کردنهوه لهچهشن و سروشتی کاره بنجیه که _ کاری یه که مجار _ بنی ، له کاتیکا « خواردنهوه » کاری بنجی و یهکهی هــهر نیه ، واتا ههر خلای بنجیه و پهیوهندی به د خواردن » هوه نیسه ، وه « چترنه وه » ش خلای کاری بنجیه ؛

ثیستا با له و و ته ساده به « هوه » دواها توانه بکو لینه وه که باسم کردن و و تم له وانه دا پاشگر نیه ثه و کومه له پیته . به وینه لهم کارانه دا (پازایه وه ، توایه وه ، شاردیه وه ، گواستیه و ده بنی له سه و چ بناغه و ده ستوریک « هوه » پاشگر بنی ۱۱ به پیی پیناسه کهی د. نه سرین که ده لی ده که وینه کو تایی بناغه ی و شه و ده لکیت پیسه و ه ، ثایا ده بنی بناغه ی ثه و کارانه چی بنی ، ثایا ده ان بازا ، توا ، شارد ، گواست ۱ یا شه مانه یه : پازا نه مانه بناغه توان ، شاردن ، گواست ۱ یا شه مانه یه بناغه بناغ

بن ، به لا کو چاوگی ساده یا کاری ساده ، هه متو پیته کانی بناغه یه :

پالاانه وه _ پالاایه وه _ وه ثه بینین د. نه سرین ثه وه ی نه گوتوه که ثایا
ثهم کلامه له پیته « هوه » ده بیته که رتیکی تایبه یی یا که رتی لیکده ری
یان نا به لام ماملاستای خال به به شی لیکده ری ژمار دوه و گوتوشیه
که وا له گه ل « به شی کاری » ده بیته یه ك وشه وه له رؤداو دا
هیچیان _ له و دونتوسه ره _ پاشگری « هوه » یان به چاکتی رون
نه کرد لاته وه له بارید کدا که واتای و ته ده گوری ، به ل کو مامتوستای
خال ثهم ثه رکه ی بیلا ثهم پاشگره هه در دانه ناوه ، وه کو باسم کرد .
وه پیناسه که شی به م جوره ده رخستوه : پاشگر هه میشه واوید که
له ناوه ندی دو برویننا ، وه له م جوره زیاتری نیه .

من له و بار و دام که گهم کومه له پیته « ووه » له و باره دا که چه سپاو بنی و جیا کردنه وه ی له و ته که ببیته هوی گروزانی ته و اوت و اتاکهی _ و اتاکهی دو و ته که دا ، وه ته نها له به و نیوان جه و هه و و مانای دو و ته که دا ، وه ته نها له رواله تدا لیا کچونیان هه یه و رواله تیش پیوانهی هیچ شتیکی له سه ر ناکرنی . دو شتی زور جیاوه ز له یه کتر ، ناوه کانیان لیک ده چن : کوله که _ کوله که _ کولان _ دو اتاکه که گروه یه کولان _ کولان _

(بەربېروه ، رېژبېروه ، گلېربېروه) . له کاتنکا که (بو) کارېکې ناتهواوه _ ناو و تُه نجامي پني دهولاي _ وه دهشبيته ياريکار: (بهربتو، دەربىق ، ھـەلبىق ، شىنتىبىق) . جا ئايا دەبىتى چ پەيومندىك لەنتوان (بلاوه) و (بلا)دا ههبلي ، هـه ر تهوه نهبلي كه له شكلدا له يهك دمچن و هــهردوکیان باریکارن ؟ ثابا یهکهم گهرانهومی دوممه ، ومیا دوباره به تي ، و ديا كوريني و اتايه تي ؟ له راستقدا هيچيان نيه ، به لكو هــه راريکارېکه و بهو خوره دامـهزراوه و تهرکي ياريکاري ري سيدر راوه . نهك سني يسته كهي دواوه ئهو خاسمه و نهر كمان يني بهخشیوه لهبه نهوه (بهربزوه = کهوت) ج پهیوهندی به (بهربق) موه نيه ، جونكي مانايان ليك دوره. جا له بابهتي (بنووه) کاری (کردیهوه) شمان ههیه ، به وینه ،که تُهمه کاریکی تهواوه و دەشبېته ياريكار . بىملام زۇر له (كردى)يەرە دۇرە . دەلىين « دورگاکهی کردووه » . نهم کاره دوبارهی (کردن) نیه و گزرانی ماناکه شی نیمه . به لکو ههر به و جوره و بو نه و مه به سه دانراوه له نوکهوه یا سهره تاوه _ نهك « موه » له (کردن) موه گور بو به تی و واى لىيكردوه . ئەمە جيايە لەگەڭ (ھېنايەوە) جوزكى ئەميان مانای نزیکه له (هنینای) له بهر محموه سنی پیتی دواوه له مه دا یاشگره و به مهبهسی مانا گوزین و هیا دوباره دانراوه . لهباری یاریکاریشدا ثهم كارەللىكدراوانە ينك دېننى: (ياكىكردوه) ، ماناى ئەمەش دۇرە له (یاکیکرد)، (رؤنیکردهوه) ، جیایه له (رؤنیکرد _ پیچهوانهی

خهستیکرد) ، پێچیکردهوه ، روژی کردهوه ، ٹاگری ڪردهوه ، جيای کردهوه ت . د .

به لآم (بق) ده بیت ایریکار : (بیوه) به مه به سی دو پات بقر نه وه کار . وه لهم باره دا « هوه » پاشکره چونکی محه دك و مه به سی دیاره . وه ك : هه لبیوه ، تاریك بیوه ، پیز بیوه ، سهوز بیوه . ت . د . جا له و کارانه دا که (بیوه) پاشکری نیسه بواتا « هوه » بنجیه و محمر کی پاشگری نابینی _ بیز مه به سی دوباره بیزه و ده بی و ته ی « دیسان » یا « جاریکی تر » به کاربینین له که لیان .

وه بوی هه یه که سیک بپرستی نایا چـون « دوه » ی باشـگر جیاده که ینه وه له وانه ی که باشگر نین . له وه لامی نهم پرسیاره دا نه لایم :

هه کهسـیک خاسـیه تی « دوه » بزانتی له مانا گوزین و دو پات کردنه و دی کاردا ، به ناسانتی ده تو انتی نه مانا گوزین و دو پات جیایان بکاته وه له یه کتری . به وینه که ده لایین (دیتنه وه ، دوزینه وه) ، کهس نیه بیری بو نهوه بچتی که نه مانه له (دیتن ، دوزین) وه ها تون ، یا بیری بو نهوه بچتی که مه به س گوزینی و اتـا یا دو پات کردنه و هی کاره . وه شـتیـکی له م با به ته یا لیـکچتی نه مه له زمانی عه و بیدا که و یه به وینه ، دوا پیت له م و تا نه دا هه متر خوید ده و اریک ده زانی که (ی) یه : مدنی ، قروی ، نوری ، و ردی ، شـتائی ، ینوی ، که (ی) یه : مدنی ، قروی ، نوری ، و ردی ، شـتائی ، ینوی ، یشی ... وه ده شرانی له م و تا نه دا (ی) نیه و خویند نه و دشی جیایه له یشی ... وه ده شرانی له م و تا نه دا (ی) نیه و خویند نه و دشی ، حلوی ، درتی ، حلوی ،

استعصى ، قرى ، نفى ، مستشفى . ت . د . وه له تمنگلنزیشدا دیسان له و بایه ته زور هه یه ، به واینه ، واژه ی (ING) که ههمیشه ده که ولاته دواوه ، له هه ندلی و ته دا بنجیه ، وه ك : SWING, BRING ل DURING, SPRING, STOCKING, MORNING, وتهى تردا بنجى نيه ، وەك : SLEEPING, FISHING, DOING ، MEANING ت د روه ثیمه ده لیین : (رؤناك بلاوه) و (تاریك بق) کهوابق مهبهس له (تاریک بخوه) دویاتی کاره ، ههر وهماش (تاریکی کردهوه) دوپاتی کاره ، واتا لهمانهدا « هوه ، پاشگره ، کهچی له (رؤناكبلاوه) و (روناكيكردهوه)دا بنجيه و ياشكر نيـه . وه لەروداودا مەسەلەي ئەم سىنى پىتە وردىدكى زۆرى بىىدەونى ، جونكي له كاتيكدا دهبينسين به ولإنه ، « چاك بترنهوه » جيايه لهك أل « چاك بون » ، كه چى ده بينين ماناى « چاك كردنه وه » نزيكه له ماناى « چاككردن » . وه له كانتيكا كه « جولانه وه » نزبكه له « جولان » كه چى له «کولانهوه ، کلابترنهوه » دا سـني بیته که بنجـتی و چهسـپاون و ههركنز به ياشكر ناژميررين .

جا گیمه له باریخکا ههمتو « هوه » یه یه باشگر و به کهرتی لایکدهری بدهینه قه آلهم ، بنیگومان دهرگایه ک بلا چونه ناو کیشه یه کی ناخلاش و نادروست ده کهینه وه ، چونکی باوه دریخی وا ههرگیز لهگه آل روداوی نهم سنی بیته دا ناگونجی ، له لایه کهوه ، له لایه کی تریشه و و تهی « هوه » دار ، نهوه نده زوره له زمانه که ماندا ، که پیم وایسه

مه نتیق رخی نادا گه و هه مــــــــــق و تـــانه به پاشگردار و به لئیکدراو بومنیررین .. گیستا با سه نمینیکی ته و و تانه ی خواره و مده ین ، که گه و انه ی « هوه » یان پیوه یه جیــــاوه زن به ته و او تی له مانادا له که ل گه و انه ی کـه پنیانه و ه نیه ، و اتا گیمکانی لابردنی « هوه » له و و تــانه نیه و ته که ر لئیان لابرا ماناکانیان به ته و او تی ده کورنی . له بــــه ر ئه و و تانه و لئیکچتی گه و انه دا « هوه » پاشگر نیه :

بەرب ۇ نەرە	بەر بىــــــــــــــــــــــــــــــــــــ	– كردنهو.	کردن
 کویزبتر نهوه 	كويزبون	– خواردنهوه	خوار دن
بهردانهوه	بهردان	– خولېندنهوه	خولإندن
ھەڭدانەرە	مەڭدان	دۆزىنەوھ	دۆزىن
 دادانهوه 	دادان	- دېتنهوه	ديترن
 پياچترنەو. 	پیساچون	پهزينهوه —	پەزىن
 ليك دانهو. 	للإ_كدان	– سترتانەرە	س_ترتان
– باككردنهوه	با ككرد ن	– گێڗانەوە	کی ــــــــــــــــــــــــــــــــــــ
- دەنگدانەوە	ده نگدان	- چنینهوه	چنین
 دەستگرتنەوە 	دەستگرتن	- لاواندنهوه	لاواندن
- ھە ڭگە ۋانەرە	مەڭگە ران	_ برۋاندنەوە	برۋاندن
– راستیکردهوه	راســــــــــــــــــــــــــــــــــــ	- بــــقنەرە	بۆن

به لام لهم و تانهی ژیره و ه دا ده وه پاشگره ، چونکه مانای و ته بنجیه کهی گوزیوه به که منی [جزئیاً] ، و اتا نهرکنیکی ره چاو کراوی ناشکرای هه یه و ده شکونجی لاببرلی به بنی نهوه ی مانای و ته که تنیك بچنی یان بگوزنی به ته و او تی . و ه له هه ندینکیانا ده شبنی پاشگره که بن مه به سی دوباره ش بنی ، و ه ک درونه و ه مه ناوه شاندنه و ه ی دوباره ش بنی ، و ه ک درونه و ه مه ناوه شاندنه و ه ی د

بيرچــــــــــــــــــــــــــــــــــــ	ومستان	_	ودسستانهوه
بیرکردنهوه بیرکردن	ســـــــــــــــــــــــــــــــــــــ		ســـــــــــــــــــــــــــــــــــــ
چاكېترنەو. — چاكېترن	جولان	_	جولاً نەوە
رەقبىق نەوە — رەقبىقۇن	بەستىن	_	بەستنەوە
چاككردنەوە – چاككردن	بيجان		پٽيچانەوە
لٽي پرسينهوه – لٽي پرسين	بڏين	_	ېزينهوه
هه لُوه شاندنه وه هه لُوه شاندن	دروَن	-	درۇ نەوە
وهرستورانهوه - وهرستوران	ج ون		چتر نه و ه
خواركردنهوه – خواركردن	هاتن		هاتنهوه
گەرم كردنەر. – گەرم كردن	بردن	_	بردنهوه
گەرمېترنەوە – گەرمېترن	هينان	_	هێنانەوە
ساردېټونەوە — سارد بتون	شـکاندن	_	شكاندنەوھ

نه تيبينيه ك :

لارددا به پایویستم زانی چهند تابهنیه کی خوم دورخهم له باردی ماناگوردانه وه ، تابه له روداودا باز تهوه چوین که شـــتاب واتای

شتنیك ده گوزنی به زورتی یا به كهمتی . بهلام نهوهی راست تقیبنی ، هدرشتیک که رخوی قابلیه تی مانا کورانی تیا نه بنی ، هدرگیز به هوی شتلا کی تر دوه مانای نا کو لازی . به ولانه ده بینین (کیرسان) بهم جهشنه هیا چ مانایه کی نیه ، کهچی « هه ڵ ، دا ، موه ، ههر یه که یان جوّره مانا و مەبەسىلىكى بىر دروست دەكا : ھەلگىرسان ، داكىرسـان ، هەڭگىرسانەوە . . بەلام واژەي (چلەكىن) كە ئەمەش بەم جەشنە ج مانایه کی نیه ، دهبینین ههر (دا ، وهر ته کریست : (داچله کین) . وههروا كاره مانادارهكانييش. به وينه (دان) ، تُهمه كهليك پیشگر و وتهی تر و باشگری « موه » ومرئه گریت ، و هك : « هه ل ، دا ، را ، لني ، تني ، لنيك ، تنيك ، ينيوه ، بهر ، لا ، دهر ، سهر ، رهی ، موه ، با ، خول ، ستوز ، ههناسه ، تین کوهر ، تین که بهر » . که چی « خستن » شهشه کهی دواوه ناگریته خیری ، بهلام وتهی تر وهرده گرخی وهك : پهك ، ژېر ، پېش ، دوا . . « نان » كه كاريكي ياريكاره به زورتی ، ههر حهوت لهوانه دهگریجته خوی و وتهی « راو » یش . . وتهى ﴿ وَالْ ﴾ ، دَلْ ، روْرُو ، دەستنويى ، لەگەلْ ﴿ شَكَا ، شَكَاندى ﴾ دا کاری لێکدراو پـێك يەنن ، كەجىي لەگەڵ « دان ، خســتن ، نان » دا رخی ناکهون . و تهی « مردن » پیشگری « دا » و یاشگری « ووه » ينيكهوه وورده كرني نهك يه كنيكيان به بني ئهويستريان : (دامردنهوه) _ « موه » الپرددا بنجیه و ئهرکی پاشگری نیه _ کهجی « رو پشتن » ههر ياشكري « موه » ومرده كرايي . . كهوا بتو ده بني نزانين

که سے روشت و خاسیه تی هه مـ و جاو کیك _ کاریک _ له بیشكر

قبول کردن یا له و تهی تر قبول کردندا نرخیکی مهزنی ههیه . له بـ ه

وه من لهسهر ههمان سر و باوه د دهمه و می بانیم پیشگره کانیش له ولیک کدر او انه دا که بنجه که یات مانای نیه ، نابخی به پیشگر به برمیررین ، به لکو لیک چوی پیشگرن له شکلدا ، چونکه که ده لین (هه لین (هه لین (هه لین)، لیره دا «هه ل » جیایه له که ل «هه ل » له (هه لبت ، هه ل چوی) دا به وینه : «دا » له (داچله کی) دا جیاوه زه له «دا »ی (دابه زی) ، وه «را »ی (رای پسکاند) جیساوه زه له

(رای کیشا). ت. د. جیاوه زیه که ش بی گومان له وه دایه که له لیک کدراوه یه که مه کاندا پیشگره کان له که آن واژه ی بی مانادا هاتون و له دوه مه کاندا له که آن و ته ی مانادار جایان ده بی بالیین پیشگر مانا دروست ده کا له که آن واژه دا یا له که آن واژه یه کی تردا ، چونکی خوشی واژه یه وه که من مه به سه خستونه پیناسه که وه ، وه یا وه که منوخته پیشگره کان ناگریته وه ، وه یا ده بی بیشگره کان ناگریته وه ، وه یا ده بی بیشگر له و جوره چاوک و کاره لیک دراوانه دا نیسه ، به آکو لیک چوی پیشگر هه یه له شکلدا ، که که رتیکی لیک کده ریه و له که آن که که رتیکی لیک کده ریه و له که آن که که رتیکی لیک کده ریه و له که آن که که رتیکی لیک کده ریه و له که آن که که رتیکی کینا دینن .

ئەركەكەي ترى پاشگرى « موه» لە كارەكاندا :

میرکی دوه می مهم پاشکره پیشاندانی دوپات بونهوه یا دوپات کردنهوه ی کاره . وه لهم باره دا بی گومان بنجی نیه له دامه زرانی چاوک یا کاردا . وه ده شبتی لاببرلی و و ته که بچیته وه دی خیشوی که مانای دوباره ی تیا نیه سه رنجی نمتونه کانی خواره وه بده :

زیایه و به گیروه به گیروه به گیرو که و ته وه به گیروه به گیروه به گیروت نوسته وه بوست ده رکه و ته وه به ده رکه و ت فرزشتیه وه فرزشتی دای خسته وه دای خست و ماردیه وه به شاردی دای مه زرانده وه دای مه زراند به لآن ئهو وتانهی که له بنجدا « موه » یان پیوه یه ، بر مه به سی دوباره ی کار ده بنی یه کیل لهم وتانه له که لیان به کار بینین : « دیسان ، دیسانه وه ، هه میسان ، دوباره ، جارید کی تر » ، وه ك ده لیین :

دوباره راستیکردهوه دیسان ثاوزی دایهوه ههمیسان پاکی کردهوه جاریکی تر هه لی وهشاندهوه

دیسان بقرایهوه دیسانهوه کوژایهوه ههمیسان چهمایهوه دیسانهوه خولیندیهوه

وه ده بنی بشزانین که هده ندنی کاری لهم چه شدنه خویان مانایه کی دوباره یان تیایه که چی بنو یه کهم جاریش ههر به کار دین . وه ک کابرایه که دهست ده کا به ئیشیک و له باشدا ده کنی : هه کم وه شانده وه واتا به تالم کرده وه یا تیک دا . وه یه کنیکی تر که پریک چاك ده کانه وه و باشد ده تیکی ده دا ته وه باشده و باشده و باشده و با ده باشده وه با ده باشده وه با ده باشکره کهی به بنجیش و بنو دوباره ش له قه کهم بدر سی وه ک : ها ته وه ، بردیه وه ، بردیه وه .

پاشگری « هوه » له و ته کانی تردا :

ئهم پاشکره جگه لهکارهکان شولانی ههمهجلار وتهی تریش دهکهولای وه زلار گرنگه بهکارهاینانی لهم وتانهشدا به چاکی بزانین.

ئەركەكانى ئەم پاشگرە لەوتەكانى تودا بەم جۆرەيە :

سهر – سهرهوه پێش – پێشهوه

ژېر – زېرموه بهر – بهرموه

بن — بنهوه دوا — دواوه

خوار – خوارهوه پشت – پشتهوه

ۇۇر — **ژ**ۇرەوە

ناو — ناوموه

٧ _ له گه ڵ پيتى « له » ، بۆ مەبەسى دەرخستنى شوينن يا كاتى دەست يىنى كردنى كارېك :

له رمواندزهوه ليرهوه

له پرده که وه

لهم كوندموه له الإستاوه

لهو جۆگاپەرە لەمزۆرە

له منهوه له دولينيوه

لهو انهوه لهلاي راستهوه

۳_ ئەو وتانەي برگەي (١) ئەگەر پىيتى «لە » يان پىش

كەوت ، دەبنە ھۆكەرى شويىن [ظرف المـكان] ، وە بۆ

مەبەسى شـونىنى دەست يىلىكردنىش بەكار دىرن :

له سهرهوه ، له ژېرهوه ، له پېشهوه . ت د .

٤ له که نونی شتیك
 له شونینیکی روچاو کراودا به کاردین :

به گاهمانهوه به درمخته که وه به شاخه که وه به دیواره که وه به دیواره که وه به سهریه وه به ساقتر که یه وه

(ب): باشگری داند، :_

ئهم سنی پیتهش یا بنجی ده بن لهدامهزرانی ههندنی کار و چاوگدا، و ویا دوای کاره تنبه پهرهکان دهکهون به مهبهسی گزیزینیان به تنبههر . وه لهم باره دا پاشگره چونکی ئهرکنیکی ره چاوکراوی ههیه .

د ا > : بنجيه له دامهزراندا و لابردني ثيمكان نيه :

فزاندي	ک رماندی	بۆزاندى	نەزاندى
ستاندى	كزاندى	نالأندى	قيژاندى
ودشاندي		خاياندي	

(ب): پاشگره به مهبهسی « تنیهه کردن » ی تنینه په ۲ . له و کارانه دا که به دا » دواها تون ، له به ر نه و می دو نه لف تنیك ده گیر نینه و ه ، مهر یه کنیکیان به کار دلی :

سوا – سواندی سترتا – سترتاندی پیچرا – پیچراندی درّا – درّاندی برژا – برژاندی کولا – کولاندی روا – درّاندی سترتا – سترتاندی شیّوا – شیّواندی هدلّزژا – هدلّیودشاند ، هدلّردشا – هدلّیودشاند دارّزا – دایرّزاند ، راکشا – رایکشاند

«ج»: بهلان کارهکانی تر که تُهلفیان نهبستی له دواوه ، دو پیتی

پیشهوه نه بنی تُهوانیتر لا ده برلین تُنجا پاشگری « اند » داده نرخی :

مرد - مراندی نهوی - نهواندی خزی - خزاندی خهوت - خهواندی توست - نواندی رویشت - رواندی

ھەلپەرى – ھەلىپەراند دابەرى – داىبەراند دەريەرى – دەرىيەراند

«د» : ههر کردهیه اله «موه» ی پیروه بنی ، به بیری بیته که ی پیش نه و سنی بیته که ی پیش نه و سنی بیته ، به کار دلی و «موه» پیش نه و سنی بیته ، دمستوری «ب» یان «ج» به کار دلی و «موه» دمخریته دواوه :

بزایهوه – بزاندیهوه هه نسایهوه – هه نی ساندهوه نوشتایهوه – نوشتاندیهوه راکشایهوه – رای کشاندهوه و هستایهوه – و هستاندیهوه هه نی و هه نی و هشاندهوه نوستهوه - نواندیهوه - دام دهوه - دای مراندهوه اسلمههوه - سلماندیهوه ا

له کارانهی سهرهوهدا ، وه لیکچتی نهوانه ، «انه» نابیته پاشگر ، جونکی «هوه» پاشگره ، به لکو ههر به شداره له دامهزرانی نهو کارانهدا و نهرکه کهی خوشی به جنی دیننی ، ههر وه کو زانیان که له هه ندمی لیکدراودا پیشگر ده که ویمته ناوه و فهرکه کهی خوشی به جنی دیننی .

هه ندلی کاری تلینه په ر « اند » و ه ر ناگرن ؛ چو نکی تلیه ریان هه یه به بنی ئهم پاشگره . و ه ك ئه و انه ی ژیره و ه :

کهوت — خستی راهات — رای هینا مایه وه — دهری خست مایه وه — دهری خست به ربق — به ری دا سار دبوه — سار دی کر ده وه کوم بو — گومی کرد به سه رچق — به سه ری برد به کی که و ت ساری خسته وه بیری خسته وه

وه چهند کارلیکیش ههیه به ههردو جورهکه کراون بهتیپهون. وهك :

دەرچت - دەرىھىينا ، دەرى چواند كەزايدوه - كېزايدوه ، كەزانديدوه

وه هه ندلی کاریش له لایکدراوه کان ته نها به بهکاره پینانی پیستی

(پىنى) دەكرىينە تىپيەز . وەك :

بازی دا — بازی پنی کرد مه شقی کرد — مه شقی پنی کرد رای کرد — رای پنی کرد ایشی کرد — ایشی پنی کرد

باشكر كهرتى الإكدوري نيه:

سنی پیتی « هوه » یا « اند » ٹهگهر بنجی بتون لهچـاوک یا له کاردا ، وهیا پاشکر بتون ، نابنه کهرتی لینکدهرتی .

وه ٹهگهر پاشگریش بون ، ههر نسابنه کهرتی لایکدهری ، ٹهگهرچی به لابردنیشیان دامهزرایی و تهکه تایك ناچی به جورایك که واتای نهمیّنی ، ٹهمانه له ههر شوایّنایکدا هاتن دهبنه گهیهنهری مهبهس به پیمی ٹهرکهکهیان _ ٹهگهر بنجی نهبـقن _ وه دهچنـه دامهزرانی ٹهو و ته یهوه که پیوه ی ده بن

سروشتی « موه » فهرزی کردوه نهسه دی که ههمیشه له سروشتەيەوە _ نەك لەبەر ئەومى كەرتى للإكدەرى بىلى _ فەرزبوم لهسه دی که جیگه بر راناوهکان له کاردا بکانهوه و بکهویمته دوايانهوه . له کاتيکا که سروشتي « اند » راي به لکاني نهو راناوانه دهدات . لهبهر تُهوه دهبینین راناوهکان دهکهونه ناوهندی « اند » و « موه » تُهكُّ مر كارهكه ههردوكياني تيابتر . وهك : چهمايتهوه ه چهماندمهوه ، چهماندیانهوه . ههرواش راناوی پیکراو [مفعول به] له هه مان شـــو ليندا دهبني : وهك : نواندمنه وه ، په رانديا عه وه ، و هستاندیانینه وه . جا ثهم کارانه ، ههرچه ند ژماره ی پیته کانیشیان زور بوبنی ، هدر ساده ن . پاشگر و ناوی کهستی و راناوی پیکراو هدمیشه دهجنه دامهزرانی کارهکانهوه بنی نهوهش هیچیان ببیت کهرتی لیکدهری . به لام دیاره که سهرچاوه چ را ناویکی تیا نابی ، وه لهویشــدا « انه و « موه ، پاشگر بن یا نهبن ، له دامهزراندا به شدارن . وه له و ته کانی تریشدا که پاشگری « موه » یان پیدوه دەلكى بى ھەر مەبەسىك _ وەك باسمكرد _ ئەم ياشكرە يا پاشكرى « دا » که دیسان دوایان دهکهوای با ههندای مهبه س ، نابنه کهرتی للحدوري . به لل کو ئهم پاشگرانه _ ئهوانه نهبين که بنجين له له دامهزراندا _ و مکو نیشانهی جیاوازتی [علامات نارفة] و معان بَوْ دەرخستنى ئەو مەبەسانە كە بۇيان دانراون . وە ھەرواش ئــەو

ئه مرازه هه مه جورانه ی که ده چنه پشت و ته کانه وه و پینیانه و ده کنین . ئه وانه و ئه مانه ئه گهرچی هیچ کامیشیان له بنج و بناغه ی و ته که دا نه هاتوه و به شنیکی ره سه نیسش نیه له پین که اتنی و ته که دا ، به لام ناشنی بلین که رتی لایکده ریه . که رتی لایکده رتی نه فه و بناغه ی و ته دا سه ربه خو و هه میشه یتی [دائمی] بنی .

گهو پیته پاشگر و گهمرازانه ههمیشه یتی نین له و ته کاندا . که ده کین به و پینه : (ژور دوه یه) ، (له وژور ددایه) . گهم دو رسته به همر یه که سخی به شه : (۱) له ، له و (۲) ژور دوه ، ژور ددا (۳) به هم به دوه مدا ها تون هیچیان که رتیک یه ده وه که و ددا ۵ که له به شی دوه مدا ها تون هیچیان که رتیک نیه له و ته که دا ، به کسک و هسه ریه که یان لکاوه به و ته که وه به به مه به به سکلی که رت و کردنی و ته که به لیک کدراو ، چونکی ئه و مه به سه شهمیشه یتی نیه له و ته که دا . گهمرازی پیناس دکه » و هه متو گهمرازه کانی تر به و ته ی هه مه جوزه وه ده لکین ، به لام نابنه پاشگر ، و مناشبنه که رتی تایبه تی ، چونکه همیشه یتی نین به و ته کاده که دا ، که ده و داند » که همیشه یتی ده بن له کاره که دا ، و اتا بنجتی ده بن له بناغه دا ، گه وه گومانی تیا نیه که که رت در وست ناکه ن ، چونکی چ گه رکید کیان نابنی جگه له به شدارتی له بناغه دا .

وه من بهم بنونهیهوه ده لیم ثنیمه ژمارهیه کی زنور و ته ی و امان ههیمه که له للیکدراو ده چن به رواله ت ، به لام له و باوه نزه دامه ده بنی به ساده بژمنیرراین ، به تایبه تی چونکی لایکچتری دامه زرانی

گهم جوره و تانه ، له زمانی گنگلیزیشدا ههر به ساده در اونه ته قه آهم . وه گهم و تانه به نمونه : بهروانکه ، دهسرازه ، گاوزه نگی ، شیریش ، گامیری ، میریش ، مامیرستا ، بناوان ، بنچینه ، هه آله کوك ، پنی قه له ، شه وگهرد ، مارمیلکه ، خو آله میش ، کویره و ه رقی ، بیره و ه رقی ، گویسوانه ، کو آلوانه ، توپه وانه ، پوزه و انه ، دوزه آله ، بناویله ، کرمه ك .

وه ثهوهی راستیه ، له زمانی تنگلیزیدا یه کجار زلار و ته هه یه که چه شنی لایکدراون ، به لام هیج و ته یه یه لایکدراو نه ته میراون ، به تا همین که که ر ته کانیان ههم یه یه و ته یه که ماناداره . واتا مه رجی و ته ی لایکدراو ثه و میه که له دو یا پتر به شی مانادار پیک هاتبی نه گه رچی مانای لایکدراوه که ش زلار یا که میاوه ز بنی له مانای که رته کان و میا نزیك لایان

.

البريفكس والسوفيكس (البادئة واللاحقة)

العميد أحمد حسن

المقدمة:

لقد ورد في المجلد الأول من مجلة المجمع العلمي الكردي - ١٩٧٣ - مقال للدكتورة نسرين فخري تحت العنوان المذكور ؛ ثم نشر تعقيب على المقال مع بعض التوضيحات في المجلد الشاني - ١٩٧٤ - للاستاذ الشيخ محمد الخال . ونظراً لأهمية الموضوع وعلاقته الكبيرة بقسم من المصادر والأفعال البسيطة وللركبة ، ولتأثيره على تعلم وتعليم هذه المواضيع في لفتنا - الكردية - وأيت من الضروري أن أشترك في معالجة موضوع البادئات واللاحقات واعقب على بعض ما ورد في المقالين المذكورين . لاشك في ان لفتنا كمعظم اللفات الآرية تحوى الكثير من الكلات والمصطلحات المركبة . فن وجهة البناء هناك نوعان من المصدر ، وتبعاً لذلك يوجد نوعان من الفعل . ان المصدر البسيط كلة واحدة فقط ومن ضعنها حرف المصدر (ن) ، وفيا اذا وجدت فيه واحدة فقط ومن ضعنها حرف المصدر (ن) ، وفيا اذا وجدت فيه محوعة الحروف « هوه » أو لم توجه . نحو : (نوستن) النوم ،

(كردنهوه) الفتح ، (رؤيشتنهوه) الرجوع . كما ان الفعل البسيط بدوره كلة واحسدة ، حتى لو دخل عليه حرف المضارعة أو حرف الأمر . ان الفعل المركب عبارة عن مساعد وبادئة أو أية كلة ذات معنى تسبق الساعد وأي جزء آخر إن وجد والساعد هو مصدر بسيط أو فعل بسيط في البناء المركب . مثلاً ، (دانيشتن) مصدر مركب يتألف من : (دا) البادئة ، (نيشتن) مصدر بسيط وفيه حرف المصدر (ن) وهو المساعد ، ومعنى هذا المركب هو الجلوس . (دانيشت) مشتق مرن المصدر محذف حرف النون ، أي جلس . (نيشت) فعل ماض بسيط وهو المساعد . (داده نيشين) أي يجلس ، وهو مؤلف من : البادئة + حرف المضارعة « ده » ويليه المضارع للنتهى بضمير الغائب للفرد . (دابنيشه) أي اجلس وفيه حرف الأص « ب » . فيكون كل من المضارع البسيط (دهنيشين) والأمر البسيط (بنيشه) مساعداً في الفعل المركب . وكذلك لو كان الفعل محتوي على رابوهستهوه) ، هــذه الأفعال المركبة التي تعنى : وقف ثانية ، يقف ثانية ، قف ثانية ، كل منها عبارة عن البادئة وفعل مساعد بسيط . تتشابه البادئة واللاحقة في عدم امكان استعمال أي منهما بمفردها ، وفي اشتراكهما في المصدر وتختلفان في ان الاولى تسبق المساعد دائماً ، في حين ان الثانية تلتصق بنهايته ؛ وتشكل البادئة جزء تركيبياً أى لا وجود لها في الصيغ البسيطة ، في حين ان اللاحقة لا تشكل جزء تركيبياً وتشترك في الصيغ البسيطة . وقد توجد البادئة واللاحقة في مركب واحسد ، مثل : (هه لبؤاردنهوه) إمادة الانتخساب ، و

(دامهزراندن) أي البناء ، التأسيس . ونلاحظ كثرة البادئات في اللغة الكردية ، لذلك ولكي نتمكن من تمييزها عرف غيرها يتوجب ان يكون لها تعريف معين .

(القسم الأول _ البادئات)

اذا كان الجزء الأول من أي مصدر أو فعل مركب ، لفظة أو حرف أو جار و مجرور ، وغير معنى المساعد كثيراً أو قليلا ، أو أحدث معه معنى معيناً متمى بالبادئة . ونقصد باللفظة مجموعة حرفين أو اكثر لن تستعمل بمفردها لمدم وجود معنى مستقل لها. والالفاظ الاكثر شيوعاً بين البادئات هي : (ههڵ ، دا ، را) . ولنأخذ مثلا البادئة (هـ ملّ) وتلفظ بتضخيم اللام ، فهي تكوف مع الفعل (هات = أتى) فعلا مركباً ومغيرة معنى الفعل كلياً ، أي عندما نقول (حه له هات) فإن هذا الفعل المركب يعنى أشرق . وتدخل على الفعل (مرى)أي مص لتكون معه الفعل للركب (هه لمي مرى)أي امتص ، ويظهر من هــذا أنها غيرت للعني قليلاً . أما اذا دخلت على مساعد (هه لي واسي) أي علق وكذلك تكون وظيفة كل من البادئتين الاخريين (دا ، را) أما الألفاظ البادئة الاخرى فمظمها يكون مع المساعد فعلا لازماً ومع الآخر فعلا متعدياً ، نحو : (فيربق) تعلم ، (فیری کرد) علم ، (گللاربلاوه) تدحرج ، (گللاری کردهوه) دحرج ، (په کیکلوت) تعطل ، (په کی خست) عطل . وهکذا . وبعضها یکون فعلا مركباً واحداً فحسب . والبادئات الحروف كذلك .. أما النوع

الآخر من البادئة فعبارة عن جار ومجرور باستمال حرفي الجر (به ، له) مع اسم ذي معنى فالباً وغير ذي معنى نادراً ، ويعقبها للساعد. نحو: (بەســــەرچق) أي مضى وانقضى ، (لەبەرىكود) أي ارتدى . ونلاحظ في هذه البادئة ان الجار والمجرور ليسا بجار وعبرور الامن حيث الشكل ذلك لأنهما يمتزجان في معنى للركب ويصبحان جزمى تركيب ليس إلا . هذا وان أية كلة اولى ذات معنى مستقل ، في المصدر أو الفمل لن تمتبر بادئة ، انمــا تـكون جزءاً تركيبياً ويمتزج معناها في معنى المركب . فعندما نقول مثلا: (سهركهوت) وهو فعل مركب من جزءين ، الأول اسم معناه الرأس أو الأعلى « فوق » ، والثاني فعل ماض بسيط بمعنى وقع أو سقط وهو للساعد ، نرى أن الفعل المركب المشكون منهما يعني صعد أو نجح . وبالرغم من اننا لا نتحرى معنى كل جزء من الجزءين لنقارنهما مع معنى المركب ، لأن ذلك لا ينسجم مع واقع الكلمات المركبة ومدلولاتهـــا _ سواءاً في اللغة الكردية، أو الانكليزية مثلاً الله النا ينبغي أن للاحظ ما اذا كان للـكلمة الاولى معنى مستقل ، وفي هذه الحالة لا نعتبرها بادئة سواء احتفظت بمعناها الأصلى في المركب أو لم تحتفظ ؛ أما اذا لم يكن لها ممنى مستقل فتعتبر لفظة وبادئة ..

(القسم الثاني _ اللاحقات)

اللاحقة عبارة عن حرفين أو اكثر تلتحق بالمصدر والفعل لغرض تغيير معناها تغييراً قليلا. وهي لا تشكل جزء خاصاً ولا تجعل الكلمة مركبة ، أي تكون في ذلك على عكس البادئة . واهم اللاحقات هي

مجموعة حروف « هوه » . ولكن هذه الحروف الملتصقة ببعض الأفعال والمصادر البسيطة أو المركبة ، ليست كلها لاحقات ، بل ان من الأفعال والمصادر ما تكون الحروف الثلاثة جزء من بنائها ولا يمكن فصلها منها بأي حال ، كهذه المصادر مثلا :

(توانهوه) أي الذوبان ، (كورانهوه) الانطفاه ، (كلابقههوه) الاجتماع . وفي الحقيقة لا تدخل الحروف الثلاثة للوجودة في تلك للصادر وأفعالها ومشتقاتها وفي مماثلاتها ضمن أي تعريف منسجم مع مصطلح اللاحقة . فالاستاذ الشيخ محمد الخال ذكر في مقاله ان اللاحقة تفيد مقاصد ثلاثة :

(1) العودة (٢) تكرار الفعل (٣) التدويج ، كا وحسب الحروف الثلاثة أينما وردت انها لاحقة واعتبرها جزء تركيبياً كا ان . الدكتورة نسرين بدورها اعتبرتها جميعاً لاحقات كا يفهم من مقالها ، الا انها لم تذكر وظيفة «التدريج» للاحقة ولم تتطرق الى كونها جزء تركيبياً أم غير ذلك .

والواقع ان هناك الكثير من الأفعال التي ليس لها أية علاقة بالمقاصد أو الوظائف التي ذكرها الاستاذان الموما اليهما للاحقات والخلاصة ان علينا ماهمظة المصدر أو الفعل البسيط أو المركب المنتهي بدووه ، فاذا ظهر لنا ان تلك الحروف ليس لها وظيفة معينة ، أي ان حذفها من الكلمة سيؤدي الى تفيير معناها تغييراً كلياً ، أو الى تقويض معناها ، فلنعلم عندئذ ان تلك الحروف هي أصلية في بناه الكلمة ، وليست لاحقة اما اذا لاحظنا انها جاءت لأحد عرضين

وها: تكرار الفعل ، وتغيير للعنى تغييراً جزئياً ، لنعلم انها لاحقة في كل من الحالتين ، أي النا لو حذفناها لن يبقى معنى التكرار ، أو يتغير للعنى الى معنى قريب من للعنى الأول . وان هذه الحروف ليست مجزء تركيب مطلقاً .

أمثلة على الحالات المذكورة :

(١) ليست الحروف الثلاثة بلاحقة :

شارديهوه = أخنى - هه لَى كَيْرَايهوه = قلب

(ب) انها لاحقة تفيد التكراد:

توستهوه = نام ثانية — دمركهوتهوه = ظهر ثانية .

(ج) لاحقة تفيد تغيير للعني جزئياً :

بهستن = ربط الشيء أو الشد.

بهستنهوه = ربط الحيوان بحبل الى شجرة أو وتد وماشابه . روق بتون = التصلب أو التجمد .

روقبونهوه = تجمد الانسان او الحيوان من شدة البرد وموته.

كما ان هذه اللاحقة تمقب حرفي الجر (به ، له) ، على أن يقسع للمجرور بهما في الوسط ، وذلك بقصد الدلالة على للكان الذي يوجد فيه شخص أو شيء ما ، أو الدلالة على مكان بدء عمل ما .

وهناك ثلاثة حروف اخرى هى (اند) ، وبدورها تكون أصلية في بناء بمض الافعال اللازمة أو المتمدية ، مثل (قيۋاندى) صـرخ ، (رقاندى) خطف ، وتكون لاحقة أو أداة تمدية في البعض الاخر ، وهى أيضاً في الحالتين لاتعتبر جزء تركيبياً : (سوردا) دار — (سورداندى) أدار ، (كولا) فار — (كولاندى) فور ، (هدلپهرين) الرقس — (هدلپهراندن) الترقيص . أما اذا وجدت « هوه » مع الفعل اللازم ، فعند تغييرها الى متعدى باستعال (اند) توضع هذه اللاحقة قبل الحروف « هوه » ، مثل :

(برّایهوه) انتهیی — (برّاندیهوه) انهیی (ومستایهوه) توقف — (ومستاندیهوه) اوقف (ههلّسانهوه)النهوض — (ههلّساندیهوه)الانهاض.

* * * * *

هه ندنیک له و زاراوانهی وانایهك زیانر مهبشن

ئەندامى يارىدەر: جەمال بابان

بىشى دودەم

ناراو واتاكانی به رای من به رای من به رای من وشهی داخ و خهفه به كاتی شش به ماتندا به ك بكود. منازار و خهمدا (۱) .

⁽۱) فەرھەنىكى خاڭ ج ۱ ل ٤١

دموران دمورمکه یسه کیات خــهرمانهی دموری مانــك و ثاخله ئەخات . روز . ديــوار به دمورا . کلاخته . كيرم و جـهراحهت . ثـهدهب ريدكهون (جياوازن) . ثاداب (عەرەنى) . بهدى كردنى سنبه ريان يهكبان تــارمايــق . قەرەنتۇ . تــايلا . ئاسۆ رۆشنايى . سىنتور . مىلە . (٧) ئەنات . مەندىكيان بەنابردن يەكبان هـاتـن ، په ناوهانـا^(۳) . قاب · ثامان ئەخات . دەخالەت (عەرەبى). ثاوه که په کیان څهخات . خواردندی چهور و تسرش و ئاوك<u>ىش</u>

 پیشه وه و به مه ردوکهان ثهم به شه می ترمان پیشکه ش کرد که زور به یان له فه رمه نگه وه ده رماتون که له شوینی خویاندا په نجه یان بخ راکیشراوه .

سويركه ثاو خواردنهوهى

زورى ئەولى . سقاء (عەرەلى)

نومید نهکهن هدر به مهوه نهوهستین و یارمه نی تربیش بدر پین . بهم بودنههوه زور سوپاسی کاك (به کر عهبدوللا گدردی) نه کهین ، که مهند پاک نیشینی خوی له سهر بهشی یه کهم رون کردبووه ، بو نهم جاره بیشه وه به شانازیهه وه نهویش بلاو نه کهینه وه ، له گ ل شهرتردا که بودان بیشت .

- (۲) ف. خ. ل ٤٩.
- (۳) وهك باسكه د زيرى ر يكاى قهرهداغ .

ئاھر نەخۇشىق يەكيان ئەخات كە فني . شيتي . رشانهوه . ئاھو نالەي بېرەيە . خواردن . خوراندن . ئەخورىي رېکەوت (وشەي ھاوگـــۆ) بەلى . ئام . كمفتوكم يهكيان المهان گەر كى ئەھىينىي (بەنرخ) . ژيان . نرخ په کیان ثهخات . ئەۋ ىتى وهره . دوههمین پیتی هیجایه و رېکهوت (جياوازن). بی به حسابی أبجد تُه كاته (٢). باوان . بنهماله و حکومهت و بابان به (باباً) به واتای باوك باخود گەورە يەكن. ناوچەي بابان . بازهکو و کهلهشسپر ... بازه باز بازه رمنک هدیه به تهمهن باخود به دمنک یه که بن . (باعه باعي ثارًاڵ، مهرّ .. بِزن) . قَوْلُ و شان يه كبان ثه خات. قَوْلُ . بايسك . جوريك له باسك مەلە . قەد شاخ و ياڵ^(٣) . باكتيش بسوری و کسلاوروژنهی بواردني با يه كيان ثه خات . مالٌ و حهمام . ولأخي باكيش عمومیه که زور بای لی بـــهر ئەبىتەوە . كە لە شاخى عەجامات . بانگ کردن . بانگدان (أذان) . دون به کیان محات بانسك جازدان . بانک به کومیدا دان .

هەندىك ، كەمىلە . بىرى ئاو . بارچە زۆربار بەك ئاغات . بـر بری دار . بووار (گهمگهاوه برنادا)⁽³⁾ زیت و جوان . بنیچوهبهراز (پلاز)ه زبکه لهبی باخود تهمهل به کبال بزوله ئەخات . جۇلايەرە . سىلەرە بزۇتىدارى رالىكەرت . بزؤت سترتاندن. زير ياخود خوارموه يهكيان ژېر . بني نافرهت واتما يەردەي بر ثهخات (له زمانيد کي ترموه) . كجينتي . (ابن : عەرەبى) . رېکەوت (وشەي ھاوگىۋ) . بلان . (الى) ئەچىم بلا شـــار . بيلا برچی ا برکی ا برکی ا ر لإ_كەرت . بلاتلا . بودنه . بۆتە

بور رونگی خو لهمپیشتی . واوی سهر ریکهوت (وشهی ماوکق) . پیست (ضمه) . همهزدمه : زلار پیش و بلار بین .

بلاسه بلاسه نـــانهوه (کمین) . مــــاچ (له زمانێـک ترموه) . (بوسهی عهره بتی) .

بوله بول (تذمر). بوله ترخی. رمنک مه به بارجه بارجه بارجه یا بوله ترخی . زیکیان بخانه وه .

⁽٤) ف. خال ل ١١٢.

ورديّله بي يه كبان ثه خات . کلینهی چاو . ساوا (تیتیله و بيبيله يتيلهي دايه). ساوايەنتى منداڭ يەكىخسلۇن . لانهى مندال . مندالي بجوك . بەبلانە بحِتَوَكَتر بن بتركي مندال . بەرانىش يېش مېسىگەلە . پیشان . بهرایی بهر و مهره کیوتی بەران بەرايتى بەكيان ئەخات . بهرمى ولآخ. جزره خشـلْليكي بنشهوه و بهرایتی مهندلاکمیان بەرد به ك ئهخات . كوردتيه . دمسته . نهوه . بەردباب . سهربهست و ثمازاد . کراوه بهردان به كيان ثه خات . بەر دَلْلا (بيستانه كه بهره لللاكرا). شولینی بهردهلان . بهربتونهومی ومك تل و جوَّلُه به كي خستبن . بەردان شت . بهروللا كردن . خسستنه پشت کو بی . دەست لنی ھەلگرتن (تەلاقدان) . بەرى ميوەدان . لەوم ئەكات رەقتى بەكى خستېن . رْوَقَامِ (بنيشهرم و قسه لهرّوَ) ، بەزۇ بەرى دار بەزۇ . زور بەيان يەيومندىيان ب بۆزخواردن . ولاخى زيندار . بەزىن ولاً خي بهرزموه ههيه . پهڙيني ولاّخي بهرزه . دابهزين (٥)

⁽ه) سەيرى بەركى دوھەم ، بەشى يەكەمتى سسالى ٩٧٤ لايەر ه ٧٩ لەم كۆۋارە بىكە .

بهسته جور لاکه له گورای . (رزمه). رایکهوت و (اوزمانیک ترموه) . بهسته : کفایه تیه .

بهستران بهستنی ناو (بهسته له اله) بهستن جونبون و کریدان به ک خستون . مینکهوه : کرییدان .

بهستراو بهستنی پیاو بهرامبهر به ژن (نهکهوتنه کار و دروست نه بون).

بەلد

به قا بروا . (بقاء : عدره بی) . له زمانیکی نرهوه .

بهم به گهم گاله تنیکی منوسیقیه . له زماننیکی ترهوه . وه ته رنیکی عسود و کهمانه . (اصطلاح) نیکی منوسیقیه .

رست ، (فصل) ، بهش (له کتایت). جگه له (حه بس) ه که چامه به ستنه وه و (حبس) کردن . مهمق به ش یه کبان شهخات . به ندی به یت و هه لبه ست . به ندی کاغه ز .

بیزار بیزمان (زمان له دهمیا نیسه ^{۴ه}بین مانق به کبان بخات . گهوه نسده بینده نگه) . دلمی هه لسکه نراوه .

بيّن بلان . بينهوه : وهرنهوه رلاٍـکهوت (زوٚرتی شيّوه)

یتین گەردن ، قوترک ، بینــاقاقا . بینـای چاوهکه نهبین ثهوانی تر بیخنــــــا (چاو) . قـــتوم (بینی فوترک بهکبان ثهـغات . پیروهکرت) .

> پات دوپسات کردنهوه (تسکرار) . (زوْرَقَ شَيْوه) . ههوير . پيمي تلا .

پاره نهختینه (نقد) . جوریجکه بارچه بهکیان ^۴هخان . له نهختینده وه که چلهاره و سهدپاره . لهتلهت (.. جهرگم به خهنجهر پارهکه) .

پاس بلیت (بطاقه) می تیپهترین پاس . (له زمانیکی نرهوه) . (حراسة) . پاس (ئلوتلاملابلیل B.U.S) .

پاون پاوان (مرعی) . پیوه ندتی زوری شیّوه و له زمانیکی تر ه وه . ولاخ . پاوه نی اُسترلینتی : جنیه Pound .

نهخوشیه کی ثاژاله پزوی وشهی ماوکر و زوری شبوه. ده رپنی و ملیوانی کراسی کوردتی ده می رهشکهی کا کیشان .

يزو

پس ئەوكەسەيە بەسەرى زمان قسە دۆرى شېرە . بكات . (جنين) . كور (ابن) وەك : پسمام (ئاملازا) .

پشم رق و توزرهینی . پژمټنتی دوههم ^{ته}بنی مهلجون يهکبان بخات . جار .

پزیه لوتکهی شـاخ و پزیـهی تهبله سهر به کبان نه خات. دره خت ته پله سهری هه رشتیك. پزینـهی مریشك و که له شیر و عدله شیش . عدله شیش .

پور مسهله و گلاشتی ئهخور پیت . رنهکهون (وشهی هاوکمز). ته نگه ئهستور (پان و پلاز). متر . خورتی .

> پۆز ئۆت^(۱) . خۆبەرزگرتن . بەچكە . رېكەوت . بەراز (بزە**لە) . قنىگ (لە** يزۇموە) .

پۇس پۇستە، قەرەۋوڭ، ئىشكىچى(٧). ھەندىمىكان جاودىىرى ، بىست، پىستە. كىرم. باقبەكەي ئەندامى لەش بەكبان ئەخات.

⁽٦) عال ۲۲۰ .

٠ ٢٧٠ كاك (٧)

خزتی و تەنكتى يەكيان ئەخات . پتوله کهی ماسی (حراشف) . يتولهكه يۆلەككى كەوش(٨) . يۆلەككى جل . قه تماغهی برین . قوژین (زاویه). سایه و دالده (زوری شیّوه). يەنا (پەنا بەخوا) . پەس<u>ت</u>وا^(٩) . پهیوله (۱۰) . پهروانهي فروکه و سورزانهوه يهكيان تهخان. يەروانە ئلاتلاملابلل . بەرگىپىكى پېياوانەي كوردە . سفتى يەكبان ئەخات . يەستەك پەستىپوراو . ئەشتى نش و فۇلى يەكيان خورتی . أاوريشم . قسمه پەشم هيچ و پوچ . كهسينكه نامه بدا يؤ خاوه ني . كورج وكولني و ببتوكني يەيك يەكبان ئەخات . ئەستىرەيەكى بچۇكە بە دواي گەررەوە ، بەردەستىكى بچتركە له گهوره جيسا نه ب<u>نتسهوه (۱۱)</u> . قَوْلُ . تَتِم . دُونَكُ . فهر و بهرمکهت . (حرف). رېکهوت (وشدی ماوکز). (أداة).

(۱۰) خال ۲۳۶

غال ۲۲۹ . (A)

ـ ۲۳۰ كال (1)

⁽۱۱) خال ۲٤٧ .

رمنك مهبه بهربوتني يهكبان نەنك . جاڭجاڭلۇگە . ييرك مخات . يان . لەقەي ولاخ . (زۆرتى شيوه) . پين تاومكو (هـه تا ..) . لهرز و ريخهوت (وشهى هاوكمز). تا تا . تای تهرازؤ . تای بار . تا و تو (ٽاڵوگۆڒ) . نزیکابه نتی و خزمابه نتی به کیان باوك ، مام ، خوشكى تاتلا ئەخات . گهوره (۱۲) . ههورامتی . لهش . هدر دو كيان له سهريان دائه نيشن. سه کرن . لبادی راخستن . تاتني له زمانتيكي ترموه . جام . تاس ولتوسدان (تجميل) . تاس تاس ردنهوه (بقررانهوه). تاسى سەرى ۋىان (كلاوزېز) . گشتیان له (کوز) و تافه تاف (کوزی ٹاو) . تزف تاف (تین) دا یهك ته کرنهوه. (سهرما و بهفر و باران). تاوی گهرما . تــاو (کات) . تافىجوانتى . تاكي يُنِيـلّاو . تاكه و تاك مهمؤ بارجهن . تا که (بېچـهوانه) . تاراني (پارهي کلان) .

⁽۱۲) خال ۲۲۹ .

تاله مهری لهش سپی و دهموچاو رمنگی بوّر و نالی ناخوّش بور (۱۳) . ره نگی تهسپ و به کبان تهخات

بور روسعی نهسپ و ماینی تلاخ مهدوری تال ، تاقه شتی تال ، روی تال . تالهدانی مهشکه و کوننه و

تالهدایی مهشکه و کوننه و جهودنه (خلاشه کردنیان) .

تانلاك تهيمان (سياج) . گاسن .

توانای پاراستن و کیلانه. تاوك خيوه ت . داره به ن . سيبه ر و بنبان يه كبان نهخات.

منزيك يهكيان ثهخات ڪه

ترش تاقمه ترش . ممساق . جوره جوّده ناخوشبهك به كيان ئهخان . دركيك . روَى كرژ و ترش .

ترمکین قلیشانی پیست: زاینتی سه که و دمربق به کبان نهخان گورکه هاتنه ده نک (بلا دو شمن و ناحه ز) . دان پیانان له لامه ن ناحه زموه (اعتراف) .

ل تهلهبهرد ، بهردی گهوره . ههندنیکیان جوّری جولانهوه تلخواردن به خههت و تازاردوه . تهیاوتلسهکلا .

⁽۱۳) خال ۲۷٤ .

عاجزبتون. ولاتى تورك (رزم). (له زمانێکي ترموه) . تؤران رېکەون (وشەي ھاوگىز). كهسكتون (بنوتام و بنون). تون تونق حــهمام و تونی بابا . ئەوانەتۇن (دارى تۇن). سل . يان بتونهوه و كهوتن . نهشن بادبتونهوه بهكبان بخات. تەي ته ياوتل . فني . تهم و مژ . بيده نگ و مات . ليدان (تەپ و کوت داگرتن) . تەلى (مصدن) . خشل : خلاي ثهومی (بو رازاند نهوه تەل ئەشىنى) يەكيان ئەخات. له تهل داوه و خلای رازاندلاتهوه تهلی سنهری بهران و مهرّ (گۆڭنگەيەكى خوريە بە سەريانەوم) . (له زمانيكي ترموه). يه تهماى (ئەتەرىخى) . (طياطه) . تهماته لەش . تن (قنىگ) . (طن . (نن) مهر ندندای لهشه، تەن لهلام (طن) بنگانهیه. . (TON ناوقىد . تەنگەي ولاخ : كوشين بەكبان ئەخات . تەنگە یشتنیی زین و کورتانه . ته نگه تا و

(تضايق) .

تَالُّ . رؤى كُرُو . تَالُّب عداني (زوْرَى شَيْوه). تەھل مهشکه و کوننه و جهوه ننه(۱٤). پټرر (خوشکی دایك) . ئهگریجه . جوّره (بهل هاویشتن) پلک تيتك يه كبال ثهخات تليكه لأو . به شليكي شلور مو وي يەتك ما شلك. جَوْكُهُ وَهُكَ: بِالْأَجِرُ ، جَوْكُهُ بِهُ لَهُ رَبِّهُونَ (وشدى ماوكرٌ) . مورؤیه کی شایوه جلایتی ره نگا و رەنگە . دانەويلە . يارىيەكە (ھەي جد هدي جد) . رۇ : (چارەم چارەي ناولى) . رېكەوت. جاره چاره ســـهر کردن (علاج). دەسەلات : ناچارم . چوارە . ســـهردهستهى لـلاتيـهكان . چاكةش (جاكبێِر) يا جو ڒه جاوەش بَيْشَكُهُ وَتَنْيُكُ بِهُ كِيانَ تُهُخَاتُ • (عریف). چهنهباز و زمان درېژو چەنىرىكە . جەنى كۆشت . جـەق چەقچەقەي ئاش . چەق ئارەستۇ . دهنگه دهنگ و ههراهها (زوری شیوه). جەنە (جەقەجەق). بېسىتى تەنكى

⁽١٤) بزوانه ثاله .

غاطى . چـەقەلــلا چــەقەچنلا . چەقەجىرە .

چـهم چاو . چهشم ، رؤبار · رؤنی یهکبان ^۹هخات .

چەمەرە كەۋانە . پرسەۋ (تىزيە) . (دۆرتى شېرە) .

چیله ماکه و . خولیندنی که و . حیلاندنی دهنگ و رایکهوت یه کبان ثه خان . ته سب و ماین . سنتور .

چین ولاتی چین . دهسته و (طبقه) . دهسته و چننی دیوار چینی دیوار . ئهوانه چین ؟ (نزیکایه نتی) یه کیان ثه خات .

خار دوانه کهی بیشهوه جهونتی بیشهوه جهونتی به کیان شخان .

خالانه بهدمردی ، ههروهك ، وهك خال . (له زمانیکی نرموه) . خال (نقطه)ی نوههمتیسن .

خام خاو (كال) (مواد اوليــة خاوى و سهره تايق به كبان عهره به ي) . قوماشـــى سيــق . ثه خان .

خاو خام (کاڵ) . خهو ، خهوبینتین . پیسستهی ته پل . پیچهوانهی کرژ و گورج (شل و سست). خه تهره سهرکردنی نیشان بیترکردنهوه (له زمانیکی ترهوه) (خاطره).

خهم خهفهت . پیمچ (قوس) . قهف . خوارتی و جو زه کبرتی به ك چهماوه (كنوم) . تريكىبان تهخانه وه .

خاش بترنتی شتوشه و کاشـتی . یه^{کبکرنهوه .} خالمی خز . پزخال (خالاوی).

که و کار ، دلاست ، پلیچه و انه ی زور این خوبیق به کیان شهخات .

بیگانه (ثال ببرلای له رلاخانه خلا نابلی به بیگانه) . هلیشتا (خلا دلای نه گهیشتوه ، دوکه ل (خلا دلای نه گهیشتوه ، دوکه ل بکات) . خلا به واتای (نفس) دلیت وه ك : خلاییشاندان .

رهوشت (اخلاق) ، سلوك ، هدمة رواله ته كانبان رهوشتن . عادة) . فتى (صريح) . ختر كردن لهمندال بخ ترساندنى . رهوشتى خرايى ماين و ئهسي .

X_

يەزدان . خولى . خلالەملىش . (زۆرى شىلىرە) . خوا باس و خواس (خیر). (خواز) ریکهون (وشمی هاوگر). خو اس · خواست) . خاوس . بولهی رونگ گردن . مهرکانهی تاریکتی رمنک دوانیان بهك خوم ثهخات شهراب . زموی خلا خواردوموه . رېکموت (وشهی هاوکمۆ) حهوتهم پیتی هجایه و به أنجدیش ختي ژمارهی (۹۰۰) ه . خولی . خاومن يه كيان ثهخات . غاوهن . لهخهرافاتدا ديسو و خٽيو درنج و جنزکه . دایك ، به ربتوك ، دایه ن ، دایك رایکهوت . دابه بانگ کردن . دایه دهستی ، یاخود يني دا . داديت و ته بيته ملاده . داهاتن (شق) کردن . شهرّانتي . زېر . تېڅ . درز . جــوره (نابهســهندى)بهك درٚ نزیکیان ثهخانهوه ۰ دۆي خواردنەوە (سىپيايتى) . زوري شييوه . 42 دولېنلې . دمماره كۆل (عقرب) . دۇبەش . دۇيشك دلات (daughter) یہی ، زوری شیرہ، دويت مهر دکه بدان .

گوند . دېت ، پەت . دلی رٽيڪون . زەوى وشكەلان من دېم لەگەلتتا . رېكەرت . ديم ئايين ، شنيت . ئەوان دېن . ئەوسا ھەبۇ شىتىئاتىن بۇ ، دين دوانيه كه رلإ كهوته . راستگل ، راستهوراست . راست مەمسۇيان روالەتنىكى (بىن گرنی و رموان) په کیان جۆرىيكە لە ھەلپەركىپى كوردتى. ئەخات) . مقامیکی گزرانـتی . (ثــاقار : له راست)^(۱۵). سل . (رمح). تۆېڭنى سليان لە رە نەكردېنتەو رم وثهمه بهيدا بوبين ؟ رؤ . بهر . قهراغ و تهنشـت . ززري سينوه و له زماني د**و**خ ترموه . دەسكەلاي يارى شــەترنج .مەلى سيمرخ (كه مهاليكي ته فسانه بيه). رۇتۇقۇت (بىلى بەركە) . رۇي رېکوت (جيـاوازن) . رۇت رەنگى رەش.كون (قنىك): مەمىق رەنگىكى ئارتك رەش به کیان ثهخان . وەڭ ئەڭىيىن ئەرەشىي بابيەوە . ناشـــيرتين (له بعر چاوى رەش بوه). جوره هه نجيريك (١٦) . (۱۰) خال ج ۲ ل ۱۷۳ . (۱۹) خال ج ۲ ل ۱۹٤ .

ههمر (رمو) آیکی بین کری سكچةن . شـــتى بـني كرنى و رموان به كمان ثهخات . تورت : دورسه کهم رووانه (۱۷) . ر و انه کردن . فزاندن : ژنه کهی رموان . تەرەكردن . ريكه. ييتي (ر) كه ژومارهي ريكه و (مبدأ) يه كن . رکی ته بجه دیه کهی (۲۰۰) ه . (مبدأ) سىتى (رئة) . نەخلاشىي كرمى رځیبوار و مامرځوی نهبیت ه ريويق ئەوانى تو نەخۇشىق يەكبان ستى له ئاۋەڭدا . نەخۇشتىسنىڭ و كۆكە لە ئاۋەڭدا . لاواز . (ريبوار)^{۱۸()} . مام ريوتي . ئەومى دوايق مەببت ئەوائى رشت. تاوی بیاو و ژن فزیدان رتت نر ر**و**اندن يه كيان **ئهخات** . كلانه). (۱۹) زین نهبیّت ثهوانی شر (زا و نهوه، و دك: كوردودا ، تامورا . زئي) نزيك بان ئەخانەوە . مندال بون ئاوتيزان . زين دوانه کهی مهومل (کان) سملٌ و زاخ (شب). (تاوېرى زاخ به کبان نه خان . گهوره) ^(۲۰) هیز .

⁽۱۷) خال ج ۲ ل ۲۰۰ . (۱۹) خال ج۲ ل ۲۰۷ .

⁽۱۸) خال ج۲، ل ۲۰۷. (۲۰) خال ج۲ ل ۲۱۰.

زېږد . زوړوي کهر . رېکەوت (وشەي ھاوگىۋ) . ز**•ر** كچ . بيتوك . جوان . زمرد ئەومى دوايتى نەبىيت ، زور مەمۇ زېكەلەبىق بەكبان ئەخات . كۆشىت . بەشلىكى ھلاجگار هەندىكىيان كەۋشت و ئىنسك ز•۲٠ یه کیان ثهخات ، ثهوانی تر به بچترك (دردى عدردى . (چاره ر لإحكاوت . يا كيسك : زوردتال ، زور كران . زو**ز**وی کهر .^(۱۱) رؤبار . زېيئافسرهت : رهجم و زکی ييتي (ز) نه بنت ، ثه واني تر ئەندامى جنسىيى . دەزۇي زۆر به شيکيان له در پرې وي دا قایمه بلا درومانی زین و کهوش. نزيكن . ييتنكي هجـابه و به ته مجهد ژمارهی (۷) ه . (ریکه . رەوشت . ئەندازە . (۲۲) هلاده . سهرو . ناوهوه (داخل) . ئەرانەي پېشەرە (شوېخى) **ڏ**ؤر نزيكيان ئەخاتەوم . (بەرسىلە) . (۲۳) جار ، خ**ۆرە^(٢٤) . ژەمى خو**اردن . **ژ٠**م ميشك . ملاخ . (۲۲) خال ج۲ ل۲۲۷ .

⁽۲۱) خال ج۲ ل ۲۲۸ .

⁽۲٤) خال ج٢ ل ٢٤٧ .

⁽۲۲) خال جه ل ۲۳٤ .

ره نگی سهوزی تلا_ر ، مترروه **ژه نگ**ار هاموة رهنك به كيان ئەخات . يىرىززەيىتى . دۇكەلل . ئەو شتەي ژونک ته کریت. ناوچهی سنجار (ژونگال) . عاقل و لهســهرخلا . رزین . ژير ژېرکردنهومي . منال ياخــود **کریاو** . رېکموت (وشدې ماوگړ) . (خل) . سرپه (سرکه سرك^(۲۱) سركه سنگی دار و ئاسن . (صدر). رېکەوت (وشەي ھاوگىۋ) . سنكك يێۺ . (ڪرمي نياو سك سترون)(۲۷) . لەت . كون . سۇسەكردن . لهت و كون نزيكن . سۆراخ سؤسله كردنبش دۆزىنەومى (ثغره) يه كه . رېکهوت (وشهی هاوکمو) . گۆشە (زاويە) · گوناه . سو ج سوكايه نتى يهكبان "دخات . ينيچه وانهى قورس ئاسان . سوك بـٽي (اخلاق) .

⁽۲۰) خال ج۲ ل ۲۹۲ .

⁽۲۷) خال ج۲ ل ۲۰۷.

⁽۲۷) خال ج ۲ ل ۲۲۶ .

قلیسان . (خیرات) . ریکا له زمانیکی نرهوه . سەبيل (به عهره یی) . ههمو (سهر) ياخود (بالا) مرزى نازمحەت . سىدراق . سەرچل يەكيان ئەخات . هەنارى سەرچل . سهروك . سهرى دار . سەردار رمنكي سهوز بإخود مهيلهو (خضراوات). ئەورەنىگە سەوزە سەوز يەكيان ئەخات . سهوزه. رهنگی مرز : سهوزه مەزۇ سەوزەكە ، سەوزەكەي ماٽم له زمانيكي تردوه . شترتی . خه لکی شام باخود شامي شتى شام . ئىيواردىتى . ناوی پارهیه کی تیرانه . شایی و رېکهوت (جياوازن) شابي شاببه كهش شادى به . زدماودند . يادشايتي . درز ، لەتكردن . تىمەلدان زمبر بن كه إندن نزبكيان شەق ئەخانەرە . (شتىلەق)^(۲۸) . زۆرى شېرە . ى كەنەبارانە . رۆۋى شەمى . شەمة لهوه ثه کات ره نـکی (صاف) شیری ٹاژاڵ (حلیب) . شیری شير نزيكيان خاتەوە . شەر (سىف) .

⁽۲۸) خال ج۲ ل ۳۳۹،

دوانه کدی هسه و مل رمنک رەنگى شتىن . شتىوەن . بىتى شين يەكيان ئەخات . ثه بجهده و ژمارهی (۳۰۰)ه. قال کرتنهوه (فأل) ، نوقلانهی خۇشتى بەكبان ئەخات . Ĭħ باش (۲۹) . هاتنه بای ولاخ (بزۇتنەرەي ھىيزى جىستى) . ئەمانەي دوايتى جىولانەوە حزريك له شيرهمه تي . هينان ، فر و یه کیاں ٹهخات . هێنانه پێشهوه . تێڕڒڿڗن . رېکهوت (حياوازل) . خور (صرع) پیتی هجایه و به فٽي ئەبجەد ژمارەي (۸۰) يە . رمنک مهیه مهمویان (قهب) قاچ . قایی نـان خواردن تاي به کبال بخات . (ماعوت). قاپ گرترت : يه لاماردان. رېککوت (حياوازن) . نهروم (طابق) . تاتی جــل و قات بهرکه . قات و قز (قرط). کنو ي تاف (کنو ليکي له فسانه يي له زمانيکي ترموه .

کورده) . پیتلیکی هجایه و

به که مجهد ژمارهی (۱۰۰)ه

تاف

⁽۲۹) خال ج ۲ ل ۳۹۰ .

قران جوره پارهیه کی کونه (تارانی). باره که نهبیّت ، نهوانی نر ، قر تنی کهوتن . بو قراندف نهخات . (فأل)ی خراپ . قراندن قارو .

قره باشکهوتتو، له دوای ههموانهوه. رنهکهوت (جیاوازن) . قرمقر : دمنگه دمنگ .

قهوچه ههوسار . قسهی بنیجنی . دهم نوّللّبی قسهی برّجن که له تهوچهی تهقاندنی ماکهر به گهرم بترنی ماکهر به تهوچهی ماکهر دانه رابیّت ؟ هیّزی جنستی .

كا تور . مهكلا . كاى ئاليكى زۆرتى شێوه . ولاخ . كورت كراوەي كاك وماك : كانەبى .

کاس ور و برخیمنیشک سهرسلارمان . سهر هممزیان یه شهنات . کاسهی سهر .

كان (معدن) . كانى خورما . چالىن شۆينەكە يەكيان ئەخات .

کام

نۆرە لە يارتىدا . ئەوە (كا)يە ر لايڪون . کایه (تەتەلە مىران)^(٣٠) .

بيدهنگ . خاوبتونهوه . كورك . کړ مانتي به كيال ئەخات .

در پزايتي يه کيان ئهخات . کلکی (حیوانات) کلکی بیّل و كلك خاكەناز . يەنجە قامك .كلك

يٽيو.کردن : گاٽته پٽيکردن .

ههمو (ناتوانايق يهڪيال ئەخات .

چەقلاي كول . بريتن . بنىملېشك . كول/ليدان : هەوانتە خۇرتى .

كۆلنى شــاغ و يەنجە و نينوّك ، جـوّره كورتق و خزیه کی تیدایه ، مهرومما باری زولامیش که تهکرایته كۆڭ . ئەمىش لەگەڭ كوريسدا يهيومنديان ههيه . کلاّلتی شاخ و پهنجه و نینلاك . كزل باری زولام . (گوریس) (۲۹) ىشىت : بىكەرە كۆڭ .

كول

دارلاکی ناوکو لراوه ٹاۋال ٹاوی رایکھوت (جیاوازل) . کړل تيائه خواتهوه . سـه کـــــ (لوشه : كيابه كى كولاستانيه ئەكرلاتە دۆكليو موم) (۲۲)

⁽٣٠) فهرهه نگمي كشتوكالل . به ركمي دوهم . معروف قهره داخي . لايه زه (١٥) .

⁽۳۱) قەرەداخى . ب۲ . ل ۹۳ .

⁽۲۷) سەرچاومى بېشۇ ل ۹۳ .

کهر گونی در پیژ ، بنی عه قسل قسه رز . رید که وت (جباوازن) . کهرت ، لهت

کر اله فهره نجبی اله ستور و شور ی دیم که وت (جباوازن) . شوان که که نه که مریشك .

کهره و ماست .کابرایه کی کهره : دلیکهوت (جیاوازد) . بنی ته قله .

> کەور کەول . بەرد . چيا _. كەندەلان دۆرى شېرە . بە بەرزيەوە .

قورسایتی . را کیشان و هیز . سهنگ و کیشان زوربه یان وهزنی شیعر . کیشانی جگهره . کیشه للیکردن :گواستنهوه . جهاکیش : کیبی تریش ؟ . ههورتی و مشکتی به سهره وه به ستن .

کیش

كتشان

⁽۳۳) دیسانه وه ل ۹۳ .

بۆ بەرد ئەبىن لە (كاتاش)موم كاشه ههرا : مهیکه به گاشسه · ماتبتي . بهردی گهوره. گەزى بېيوان . جۆرېمىكە لە زۆرى شېوه . کز درهخت . کازگر . رېکهوت (وشهی هاوگمو) كانجينه پشت ههیوان . گهنج و سامان . کور قه ر . مهیدان (ساحة) . دېکهوت . سه کی نیر . کورج و کول کولی نِوْ بِلَوْی سَکَ نَبْرِ کُورج و كۆل كَوْلَاتُرَ بِينَ لِهُ دَيْلٌ ؟ . يار کي فو تبلال Goal . بیتنیکی هجا و کوردتی به به رېکهوت و له زمانځکي KY ترەوە . گه مجهدی<u> ش</u> ژماره کهی (۳۰) یه . لای من ، لهلام وایه . رېکهون (وشهي ماوگړ) . (حفظ و درخ). له پیدش. لەبەر به هلای . لهبهر خاتری . قاچ . تاك : خاوه ني لنگه كايه كه و تاكتى يەكيان ئەخات . لنك بلاچی ؟ . پلیچی شت . للاچی زوربهان (لوّ) نیابونه که للا ج نزیکیان ئەخاتەوم . وراه . چرچ و للاچ : ژاکاو . هاژوانی گۆتەر . دەنگ لتىكردن . جوَّلُه بِمْ كردن بِه كيان تُهخات. ليخوزين

(لائق) . (ژان کردنی چار هولای رنیکهون (جباوازن) . للإساتن یا ژن له کاتی منال بترنا ^(۳٤). جَوْرَيْكُمُ له دانهويْلُه . ته يمانيْكُم رَبْكُهُوتُ و زوْرَى شَيْوه . ماش^(۳۵) له ناوالودا بلا کلدانهومی پتوش و پهلاش . هیچ و قیروسیا. خانق ، مالِّي خومان . زعي ياختود مهمؤشوِّين به كبان مُهخات . مالٰ ئەندامى جنسى مىيىنە . مالى كەوان وەك سىالم ئەڭنى: تــا خەدەنكى قامەتى تلاىكرتە باوەش مالى قەبر _ بشتىتاتانەت لەخەم خهم بق ومکو مالیکهوان . (بقاء) . مانگرتنی ولآخ و كلخواردن، و به كبان ماذ چارهوایی . مانهوه . مات بتون ، خوخپ کردن . سه کلا. شوېن پهکيان ئەخات . مت لوېچ ، مشتهکوله (لکمه). پر . زوربه بات دمست به کیات مشت ئەخات . دار مالٌ . (نار). (عطر) . خولهملا ـش . ھەترەكە نەبىتى ، ئەوانى تر مشك رمنك يهكيان ئەخات . رەشتى دۆكەل .

⁽۳۵) قەرەداخى ب۲ ل ۹۹ (۳۵) قەرەداخى پ۲ ل ۹۹ ،

خۇڭەمنىش، كىيشى سىەرپىچ. رەنك بەكبان ئەخات. مشكق رەشتى دۆكەل . کهس (مرز). بتبتیلهی چاو . رېکوت و زۆرتى شېوه. مەردۇم مه کوی جولاً یق . (کین ، غبأ). رند کهون . مەكۆ پیتنیکی هجایه ، به ته بجهد ژمارهی دوانه کهی دوایق (ژن) ميم يەكيان ئەخات . (٤٠) ه . پترر له دايکهوه . به ههر ژنيك ئەرترنى سەرى رەش بنى . رېکەوت (وشەي ھاوگىۋ) (مشهور) . (عشي) . ناوي دار. ناودار له ناو دار و درمختدا. خومی . دڵسوزتی (وفاء) . دنسوريه كه له ته بجاى (عدك) غمة كردنهكدابه . نهختیك (كامیك). نهختین ه چەنىد (مقىدار) بەكبان نەخت ئەخات . (نقدى) ، شيربايتى . تازه و نولی . لباد . رېکوت و زورتي شېوه . نهو له ناو . ناو (اسم). رېکهوت و زورتي شېوه. نٽو نەتەرە. لق و چڵ . لق لمهربونه وه يه كبان ثهخات . رمجه **ئارد . ئاش . دەستار . ھـــار و** سیانه که ی پیشه وه (هارین) هار به كيان ثهخات . دوانه كهى هاج. نهخلاشتی هارتی. دواشەرە جەنۇنتى . 440 [ن _ ٢٥]

مالّه نهخوشتی ولاخی بهرزه (سفلس). رنيکهوت و زورت شيوه. بەرسىتلە . (سبب) بر بانک کردن له دوانه کهی دوایق دهنگ ھۆ يه كيان ئەخات . دۇرەۋە ۋەك : ھۆھۆ ھەمەكە هزو . ده نگیکه له کاتی جو تدا بلا ليخوزيـنى كاجزت بـهكار ئەھىنىرىت ، ئەمە سىمىرە كە سالون و (ساڵون HALL) . گەرزى مەز. هۆل گهو زی مه ز وا نزیکن له چۆڭ: چۆڭ و ھۆڭ. شوېندا ، مەرجەند لە (استعمال) دا جیاوازن . رېککوت و زورتي شيوه. قۇچەتانتى دوايتى. سەرنۇك. ھەجك ههرچي هه په و نيه . ههرچي و ھەرجى پەرچى . . ٢٠٠٤ . ماست . ههیه . ھەس کیا . هاله (نهخوشــتی فهزه نگی دېکهوت و زوری شیوه . , Y4.

هه لهستور گو لگیکی ستوره ، جوره تریمیه که ، خزق و سوری به کی خستون . هه لکترا ستوتا پی که پشت و دمو لهمه ندبتو، ریمیکه و .

ههمانه ههمانهی تارد و برنج تیمه ههمانه. رایکهوت

ولاخ). هالاً و .

هه نک میری هه نک کرمیکه اسه وردی و زوری به کیات پشتی تاژه ل ده ریه ت و بالل ته گریمت. هه زار و هه نسک : هه زار و ته وه نده ...

ميك ميلك . يهكيك . دوري شيوه ·

یال گرد، شاخ، باسکه شاخ. یالی تبرمشانق به کیان ثهخات. ولاخ.

یانه خانق ، نادی ، شــولینهوار . ثهوانهی بیشهوه (شونین) یه کیان ثه ه : یاخود نه ه .

* * * * *

ـ ملخص المقال ـ

بعض المصطلحات الكردية التي لها اكثر من مدلول

العضو المؤازر: جمال باباد

- الفسم الثانى -

نشرنا في القسم الاول من المجلد الثاني من عجلة المجمع العلمي الكردي ما يقارب (٣٥٠) مصطلحاً من المصطلحات التي لها اكثر من مدلول مع شرح العلاقة فيا بينها ، كما قدمنا في نفس المقال اسباب تعدد تلكم الدلالات ، والتمسنا من القراء الكرام التعاون معنا في هذا الحقل . فشعر الاخ (حهمه بلار) عن ساعد الجد ، فقدمنا معاً هذا القسم الثاني الذي استقي اكثر مصطلحاته من العاجم مع الاشارة اليها . نرجو مخلصين من القراء الكرام المزيد من التعاون . وبهذه الماسبة نشكر الاخ (بكر عبدالله كهردي) الذي قدم قائمة ببعض الملاحظات حول القسم الاول من المصطلحات ، ولاريب اننا سوف ننشرها بكل اعتزاز مع ملاحظات اخرى ان وردنا شيء منها .

رق ن کرن نه و لاینکی پیویست

کوری زانیاری کورد ، له روژانی سهره تای دامه زرانیه وه ، چه ند لیژنه پنیکی پنیك هنینا بن گه نمامدانی گه و گهرکانه ی که به پنیی پاسای دامه زرانی بنوی دیار کراون .

بو خهریك بون به زمانی كوردبیه وه که یه كیسكه له نه و همره گرنگه كانی كور ، له هه وه له وه لیونه یک دامسه زرا به ناوی (لیونهی زمان) هوه به نه نسدامه نی نهم ماموستایانه : پاكیزه ره فیق حیلی ، كامیل به صبر ، گیو موكریانی ، عه زیز نه همسه د ، صادق به هانه دین ، نوری عهلی نه مین و نه همه د ناهیر نه قشبه ندتی . نه ختیک دواتر ماموستا حافز موسته فا قازیش خرایه سهر لیونه که وه و بون به هه شت نه ندام . نهم لیونه یه له روزی ۱۹۰/۱۹۷۰ که و ته سهر کار كردن و دوازده جاران كوبلاوه و به سه ردا هه لوه شسایه و و یه کیری تری له جیگه دا ترایه و به ساوی (لیونهی زمان و نیملا) و یه کیری تری له جیگه دا ترایه و به سه ده هموار (عه بدو تره مان) ، نه سرین فه خرتی ، كامیل به صیر ، صادق با كیزه ره فیق حیلی ، نه سرین فه خرتی ، كامیل به صیر ، صادق به مانه دین ، عه بدو لحه مید ، نه تروشی و نوری عه لی نه مین .

له یه کهم نیسگاوه دور ده کهویت له هه کبر اردنی ته ندامانی تهم

لیونانه لایه بی گرتنسه و می زور به ی شیوه کانی ثاخاوتنی کوردتی ره چاو کراوه تاکو ریزمانیک که له ثه نجامی تؤژینه و می لیونه بینی ثه و تؤوه به ره به مهرمه م بیت سه راه به ری شیوه کانی کوردتی تیدا خویمند را بیته و ه به نیازه که وا له به راورد کردنی زورینه ی شیوه کانه و هه ل پتر چه نگ که و کی بو دوزینه و می ده ستقره ره سه نه کانی ریزمانی کوردتی . ثه مه مه مه به به به ری مه به سی رو پیو کردنی هه مق زمانه که مان ، ثه که ر موم سین بیت ، له ریبی تنی خوین سیده و گه لیک یارمه تی ثاخاو تنه کانیه و ماریک بایه خی تاییه تی خوی هه یه و گه لیک یارمه تی زمانران ده دات هه م بو پیک هینانی فکره یبکی گشتی له باره ی زمانی کوردییه و و هه م بو تی بیک هینانی فکره یبکی گشتی له باره ی زمانی کوردییه و و هه م بو تی بو که در دی هم بو تی بو که که شتی پسپورانه و تنی هه آلکشینه و می میژوناسان بو ناو جه که و بو سه ر بنجی زمانه که .

بنی گومان ره چاو کردنی نهم مه به سانه نه سه ره تاوه وای کرد پیل هینانی لیژنه کان باوه ش به ژماره پیلی زور نه ندامان دابگری ، به تاقی کردنه وه ده رکه و ت لیژنه ی زور نه ندام به هوی دریژه کیشانی ده مه ته ته ته نیوانیانه وه بزشتی نه وه نده کهم ده بی که له گه آن کیشانی ده مه ته ته ته ته بین ، بوینی نسم لیژنه یه شه نه را و کاته که ی چ گونجانید کی نه بین ، بوینی نسم لیژنه یه شه نه نونه ی هه نوره و نه جاره یان نه روژی ۱۱/۱۱/۱۲/۱۱ دو لیژنه ی نه ناوی (لیژنه ی زمان) که نهم نه ندامانه پیل هی نرا : مه سعتود می مه د ، هه ژار ، نه سرین فه خرتی ، صادق به هانه دین و نوری عمل نه مین . نه وی تریان به ناوی (لیژنه ی نمان) که نهم نه دی کیکونه ی نوری می نه نه نه ناوی (لیژنه ی نه کیکر کینه و نه ی نه نه نه نه نه که نه نه نه کوی تریان به ناوی (لیژنه ی نه کوی خوریکی نایسه تی خوی خوریکی تایسه تی خوی خوریکی توزینه و ه په پیوه ندید کی به لیژنه که ی تره و ه نیه .

لیونه ی زمان بهرده وام بتو له سبه ر چالاکی خلای تا روزی الاونه ی کوره و ۱۱/۹۷۳ مین کوره و ۱۱/۹۷۳ مین کوره و ۱۱/۹۷۳ مین کوره و ۱۱/۹۷۳ مین کوره ده به نویم بیک هینا له ویر ناونیشانی (لیونه ی زمان و زانسته کانی) به ته ندامه تی : مه سمتود معهمه د ، نه سریس فه خرتی ، مادق به هائه دیر و نوری عه لی ته مین . ماملاستا هه وار خلای له ته ندامه تی ته مین ده رهاویشت بلا مه به سی یه که لا بتو نه که لیونه کانی تر که تلایاندا ته ندام بتو ، به تایبه تی لیونه ی ته ده به کاری ته می لیونه ی ته ده به ناوی کاری ته می نوانه ی نوانه ی

وهیا تاك لیمی ببیته وه له كاتیکدا گیروگرفتی ریینوسی كوردتی له كوردستانی عیراقدا پیویستی به چاره سه ركردنیکی خیرا و سهربه خلا ههیه به لكتو بتوانرنی یه ك شیوه ریینوس بكرنی به دهستوری گشتی بلا هسه متو لایه نیك و هه متو نوسسه ران . نهم تنی بینییه وای كرد لیژنه كانی ریزمان خلا بدزنه وه له گیروگرفتی ریینوس و یه كلا بنه وه بلا تلاژینه وه له ریزمان .

کاری گهم لیونه بهی (زمان و زانسته کانی) که در پژه کیشانی کاری (لیونه ی زمان) ه بلا گامانجیکی دیارکراو بوه له لایه ن کوری زانیاری کورده وه که بریتییه له ریال خستنی پوخته بینکی نهوتلای ریزمانی کوردتی ده ست بدا بلا خویند دن له پله هه لکشیوه کانی فیرگه کانی ره سی و کلالیجه کان ، مه به س گهوه نه بوه له تلاژینه وه ی دول بیته وه بلا بنج و بناوانی زمانی کوردتی که سهر ده کیشیته و سهر لیکلالینه وه ی میژوی زمان و خه ریك بون به فلانه تیکه و سهر دی گیاند نه وه یه کتری زمان و خه ریك بون به فلانه تیکه و سهر دی که یاند نه وه یه کتری زاره جودا کانی کوردتی له ناوچه بین که وره .

لیژنه له خدریك بونی به باسه کانی ریزمانه وه ویستویه تی هدرجاره چاویدك به بیروباوه دی زمانوانه ای كوردتی دا بخشینی و به و زمانانهی كه بهراوردیکیس بكا له نیسوانی زمانی كوردتی و شهو زمانانهی كه ریزمانه كانیان به لای كورده وارییه وه نه ختیك ناشنایه . بو نهم نامانیه تا له توانای دا بوبیت سهره تای لیکولینه و کانی به هینه انه و دی شهو بیروباوه دانه و ده ستوری نه وان زمانانه ده سست پی كردوه ، به لام

هه ندی ه هندی که سهر ده کیشینه و ه سهر ناچارتی و دهست نهزویشتن : لیونه خاوه نی ژور و کتیبخانه و تهرشیفی تایبه تی خوی نیه بتوانی سهرچاومی نهو بهراوردکردنانه ، که کتیبهکانی رنیسزمانی کوردتی و هی زمانه کانی بیرگمانه به مهمیشه کات بهردهست بکات . ههر یه کیبك له ئەندامەكانى ، وەك كتنبخانەينىكى بجىتىركى كەزۇك ، ھەرجارە چ کتیبینکی ریزمانی لا ھەبنی بۆ کۆبترنەومى ليۇنە لەگەل خىرى دمی هیننی . لهم هاتوچلایه شدا زلار جاران وا ده بنی کتیب بزر ده بنی و جي گريشي نيه بيتهوه جيبي ياخود به دره نگهوه جيگر يه يدا ده بيتهوه ، ثیتر له کنوبتونهو مکانی دو اثر دا که لینی ئهو کتیبه بزربوانه دهرده که ویت تا رۆژېك كه كتېي تازه له لايليكهوه بهردهستى ليژنه دهكهويت. واش ده بنی پهکینك له ئەندامانى لیژنه ناتواننی له کلابترنهو دیینك ، و دیا زیاتر ، ئاماده بیّت ئیتر به خوی و بهو کتیبه ریزمانییهی که ههیه تی له لیژنه داده بـ زنی و بایی نهو سهرجاوه یهی که لایه تی که لاین دهکه وایته توژینهومی کهو کوبتونهوه یه و پزکردنهومشی ده بنیته فهرمانی دوازنوژ . سهروردای تهمانه گوردانی تهندامان له دامهزراندنی لیونهی تازودا وا دوكا ئەو كتېپەي كە لە ھەوەلەوە لەبەر دەستى ليۇنەدا بۇ نەكەرېتەوە بهر دمستی به هنری لنیکهوتنی خاوه ای کتنیبه که له گهندامه تی لیــژنهی نویی . به نمونهی رؤن کردنهوه ده لایم تاکه نوسخهی کنتیبی کی ریزمانی ماملاستا تلافیق وه هې که دهستی لیژنهی بهست. رادهگات شهو کردوه له بهر کتنیبه که ، دموجا چهندلیکی د. نهسرین له کنوبونهومی

لیژنه دابزابیت کتیبه کهی مامنوستا و هبیش نادیار بوه و ا چاوه دوان در کریت نهم که موکه سربیه له که رسته ی دیراسه و باری له بار به خالفی لیونه ، به ته و او بونی خالفی تازه ی کنیز به سه ر بچی له و روه و که مه و دای به رفره و انتر و جیدگه و زیدگه ی رید کوپیکتر و کتیبخانه ی ده و لهمه ندتر بی لیونه به یدا بیت .

لیر ددا پیویست ده بینم بار پیکی گرنگی تری چونیه تی کاری لیژنه و شدیوازی توژینه و دی له ریزماندا روَن که مهوه:

لیژنه وای به چاك زانی نهخشه پذکی گشتی بنر للیکو لینهو مكانی بکیشیت تاکو پنی به پنی و ههنگاو به ههنگاو و له چارچیوهی ئهو نهخشه بهدا بهرهو پیشهوه بزوا بلا ناو باسه کانی ریزمانی کوردتی . لهم ریبازهدا شیوازی کلاسیکی تلاژینهومی زمانی تیکه ل کرد له که ل شیو از پر کی مهیله و خوکر ددا : بزیاری دا له سهر ه تاوه کهرت و بهشه کانی الناوتني كوردتي دهسـتنيشان بكات و به پيي باو ه زي خزى لييانهوه بدویت و ناو و زاراوهیان بر دابنیت، بهدوا تهوهدا بکهویته سهر لیک و لینهوه له چونیه تی دروست کردنی رسته و دارشتنی گوته له زمانی کوردتیمدا . له تلیکزای دانانی نهخشه و بهســـهردا رلایشتنی ، ثهوهشی رهچاو کرد که نیگای خلای ببزلیته سهروشت و تایبه تی ئاخارتني كوردتى نهك له كولانهى رېزمانى ئاخاوتنهكانى بېگانهوه سەيرى زمانی کوردتی بکات ، واته له بهر تنیشکی ناومکی سهلیقهی کوردتی دا پیک مینانی گهم مهبهسته شدا به در برزایی کات ده بو سه قافه تی جودا

جودای ههر چوار پینج ته ندامه کانی لیونه بیته وه سهر یه ال شه قامه زیبی تۆژىنەو ، قەناعەتەكانى تايبەتى ئەندامەكانىش بەلاو ، بىرلى بۇ ئىحتىمالى دوزینه و می راستیدیکی تازه و شرایه وه له رایزمانی کوردتی دا . ههرچه ند ئهم خوله بیرکردنه کارلیکی زوجمهت بوه و ههمتو جاران له توانادا نه بوه ، به لام له بهشمی ههرهزلاری تلاژینه و کان هه و ل دراو ه بیروباو ه ری هه متر ئەندامەكان لەسىمەر يەك راى كۆبىيتەو، چەنداو،كى ئەم ھەوڭدانە داخوازی دهمه ته قه و کیشه یبکی دور و در یزیشی کردبنی . که بیبت و سه بری (محضر)ی کلابتر نه و مکانی لیژنه بکه یت ده بینی و ا بوه چه ند كۆبۈنەودىنېك تنيپەريود بىتى ئەودىچ مەوداينىكى ئەوتۇ بىزابىتى لە تؤژینه و و لیکولینه و ه دا که لهگه ل درین خایاندنی شه و دمه ته قانه بگونجینت ، چونکه ههول دانی بنی وچان بن کهیشتن به بیروباوه زیکی به کگرتو لیژنهی له بزوتنه وه خستوه . ههندی جار نه کو بجانی رای مُهنداماني ليؤنه كهيشتوه ته رادهينك وا پهسند ديتراوه ليؤنه دهستي خلای له تلاژینه و می شرینی رایك نه که و تنه که بکیشیته و ه گرفته که بخاتهوه بهر جاوی ته نجومه نی کور تاکو تهو به پیسی دهسه لآتی خوی بزیار بهسهر شتیکدا بدات ، بهلام ههمتو جاران له حالی وهدادا كـ لاز گرفته كهي بنر ليونه گـنيزاو ه تهوه هيچي لنيوه بأني لهو روموه که وا تاکتر کوتایی کاری لیژنه ، ههرچی هه بـ تی ســـه بهرههمه کهی ببیته مزاش و ویا وه ك ده غلی هه ودمه ی لنی بیت . لهمه و ا دهرده کهولیت تهویه زی دیموکراسی له دهربزینی بیروباو و شدیوازی كارى ليؤنهدا بهكار هاتوه و له هيچ لاينيكهوه هيچ شتنيك بهسهرىدا

للإ کو لینه و مکانی لیونه ، له ماو می رابر دودا ، گه لاله پند که پیویستی به ریمك خستن و پوخته كردن هه یه بی ئهوه ببیته بهرهه میکی شایان به بلاو کردنهوه و شکلی کتیبی ریزمان و درگریی . لیژنه به تومید بق له یاش تهواو کردنی ههمتر باسه که جاریکی تر بهسهری دا بیتهوه و کهله به ره کانه و کاته وه و نازیکیه کانی له بار کاته و ه ئەوسا بىخاتە بەر چاوى ئەنجومەنى كۆزەوم تاكىق ئەوپىدى بۆ دواجار دهسبژاریکی بکا و بزیار لهسه ر راست و حدلهی بدا ئەوجا لە شىكىلى كىتىب وەيا چەند كوتارىپك لە گۇۋارەكەيدا بلاو بكريتهوه. بهلام وا دياره ديواني سهرلاكايهتي بهرژهوهندي لهوهدا ديت بهرههمه که خیراتر بخریته بهر جهاوی خوینهری کوردپیهوه بلا هه لسه نگاندن و نرخاندن و رمخنه لنیگرتنی . نمهم خیرایی کردنه بوه هنری مانهومی جوداوازتی بیروزای تهندامانی لیژنه وهك كه ههبـتو ، چونکه وهك گوترا ته نجومه نی كوز جارایی بزیاری لهسهر هیسیچ رایپکیان نهداوه تا بیکانه نهو دهستوره که خلی رای لیپه و وهك پیش نیاری کور بیخانه بازاری نرخاندن و ردخنهی خوینهرانهوه . ليرددا بيروباودزي ئەندامانى ليژنه له سەر حالى كەلالەيى ماوەتەوم بنى هیسیج بژار کردن و سازدان و رینائخستن ، کهس له لاوه دهستیکی يوخته كردني بز ئهم كهلالهيه نه ردوه .

ماوه تهوه بلّیم لیژنه له پیشهوه چ بزیار یکی سهره تایی نه دا له باره ی چه ند بترنی به شه کانی زمانی کور دییه وه ، گهم چه ند بترنه در ایه

بهر حوکمی تؤژینه وه له زمانه که دا جا زور بسی یا کهم . لهم مهیدانه دا ته نها نهوه نده ی کومان نیه له بونیان و سهربه خوبی یال و له هه مقر زماناندا به به شدیکی سهربه خوبی ناخاوین ژمیرراون بویه به راسته و خوبی به شی بود ناو) و تاقمه که ی بقر .

مقـرد (دمهزاست)ی لیـونه مـدسعتوو محدمـدو

.

ریزمانی ناخاوتنی کوردی به پنی لیکولینه وه ی لیژنه ی « زمان و زانتهکانی »

بهشه کانی ئاخاوتن ۱ ـ ناو

ناو ئەو وشەيەيە سەربەخۇ واتايەك دەگەيەنىت كە بەكاتـەو، نەبەستراوه، وەك : كاوه، سـاڵ، بەرد، پياوەتى، ھەولىر، رۆيشــتن، گوڵ، پەپتولە، فۆۆك، بەســـتەللەك، ھەللىەتركى، تىلىمەلكىيىشان.

[تنیبینی و رؤن کردنهوه :

که ده گوتر می (به کاته و مه نه ستراوه) بریه یه همتاکتر ناوه کانی (ظرف زمان) وه ک روژ ، شه و ، سال ، مانک ، سسات ، کات .. همتد به ر ممهم ته عریفه بکه ون و نه چنه ناو ته عریفی کار (فعل) ه وه ، چونکه له و ناوانه دا (کات) ناوه روزکی و شهکانه نه ک پریانه وه به ستراوه . له عهره بی دا ده لرین (غیر مقترف بالازمنة الثلاثة) ، واتای شه و (اقترانه)ی عهره بی به سترانه وه کمی کوردییه لهم ته هریفه دا . ده میزانه ی له نه آ

ناو له دو رووهوه باس دهکریت :

۱_ له رؤى پێك هاتنهوه .

۲ له رؤی واناوه .

یه کهم _ ناو له رؤی پیک هاتنه وه ده کریت به دو بهشه وه:

١_ ساده

٧_ ناساده : سادهش دهبیته دو بهش :

أ _ للإكدراو

ب _ دار پوراو

۱ ـ ساده : هه تا گیستا بلا گهم زاراوهیه گهم وشانه دانراون .

۱_ سهمید صدق (تهنیا)ی به کارهنناوه.

۲_ توفیــ ق وههی (ســاده)ی له فهرهه نگه نینگلیزیه کهی دا به کار هیناوه .

۳_ مەردىزخ (سادە)ى لە فەرھەرەنگەكەىدا بەكارھىيناوە .

٤_ شيخ محمدى خالل (ساده)ى له فهرهه نگه كه ى دا به كار هيناوه .

ه کوردوییف (ٹاسان)ی له ریزمانه کهی دا به کار هیناوه .

۲_ رشیدایی کورد (خوزی)ی له رایزمانه کهی دا به کار همیناوه .

۷ جگهرخوین (ساده)ی له ریزمانه کهی دا به کارهیناوه .

اورى على أمين (پهنى)ى له ريزمانه كهىدا به كار هيناوه .

۹_ هه ژار وا پیش نیار ده کات که وشهی (ساکار) به کار به پنر پت.

پنی ناسینی (تعریف) ناوی ســاده :

لیژنه بلا دلازینه و می ته عریفلیکی ته و او دور و قول لهم باسه کلالیه و و ته و ته و ته ویفانه ی که له مه و به ر بلای دانر او هلینایه و و به ر عاو :

سه مید صدقی ده لیّت : اسمیّک اسمیّکی تری له که لا نه بستی ، وه کو (علی ، مراد ، شار ، بازاز).

مەردىزخ دەڭىت : ناوى سادە لە يەك واۋە دروس بوگە ، وەك دەرز ، كىيو ، قورسى ، بلبل .

زوربهی نوسهرانی تر ههر گهو تهعریفهی بلا ناویات دانهاوه کردویانه به تهعریف بلا ناوی ساده ، دوایی تهعریفلیکی سهربهخلایان هلیناوه تهوه بلا ناوی للیکدراو

لیژنه به دوا ثهم چاو پیداخشاندنه به و تهعریفانه دا که و ته سهر لیک کو گینه و ناته و اوتی ته عریفه کان له به ر تیشکی و اتای (ساده) خوی دا . هه ریه ک له ثه ندامه کان رای تایبه تی خوی ده ربوی هه مقو لایه تیکی باسه که و رایه کان لیژنه ثهم ته موریفه ی په سند کردنی هه مقو لایه تیکی باسه که و رایه کان لیژنه شهم ته موریفه ی په سند کرد :

ناوی ساده گهو ناوهیه که له تهنیا وشهیپنگ پینگ هاتبینت ، وهك : بهرد ، با ، مروف ، دهشتی ، ره که ، مهر ، گرشت .

[تنیبینی و رؤن کردنهوه :

دەمراستى ليژنه]

٧_ ناساده : هه تا گلِستا بلا ئهم زاراوه یه ئهم وشانه به کاره لینراون :

- ۱_ سەعبد سدقى (تنىكەل) .
- ٧_ توفيق ومهبي (لليكدراو).
 - ٣_ مەردۇخ (پەيومىت).
 - ٤_ کوردویتف (بارگران) .

وري علي امين (ٹاو ڀنه) .
 رشيدی کورد (لێكدائی) .

٧_ جگەرخولېن (پەرچەم) .

پی ناسینی ناوی ناساده :

لیژنه بر دوزینه ومی ته عریفیکی ته و او دور و قول لهم باسه کولیه و هو ته و ته عریفانه ی که له مه و به ربوی دانران هینانه ی که به ربوی دانران هینانه ی به ربوا و ما دول ا

سه عید صدقی ده لایت : امیمی مرکب امیمیکه امیمی تری له که لدا بایت وه کو علی مراد ، شارباژ لار .

مەردىز خ دەڭىيت : ناو پەيوەس ئەو ناوەس يا لە دو واژە يا زياتر دروس بوگە ، وەك خداداك ، باخەوان ، خىزرەتاو ،گولاو .

کوردوینیف ناوی للیکدراو دهکا به دوبه شده ، به شلیکیان به یاریده ی ناو و تاوه آلناو هند ... پیک دلیت یا ته وانه ن که به بلانه ی پیشگر و باشگره و بیک دلین .

نوري علي أمين له ريزمانی كوردى دا ده ليت . وشهى ليك دراو ئه و واژه يه يه كه دو وشه يا پترېيك هاتبيت ، وهك : ميرگه سور ، مارماسي ، بهرداش .

له دهستوریزمانی فارسیدا ده لایت : ناوی لایکدراو ثهو ناوه یه که خاوه نی دو پارچه بایت ، وه هـــه ر پارچه یه یان و اتایه کی جودای

هه بنت و به ههردوکیان ببنه ناویمك ، وه که کهرویمشك .

لیژنه دوای هه لسه نگاندنی ثهم ته عریفانه ، هینچ کاملیکیانی په سند نه کرد و کهوته سنه ر ورد بنزنه وه و لنی کلولینه وه بلا گهوهی بگات به ته عریفلیکی دروست .

له ههمان کاندا لیژنه کهوته سهر لنیدانهوه لهوه ثاخی دابهش کردنی (ناو _ یاخود وشه به جوریکی گشتی) له سهره تاوه بکرای به دو بهشهوه:

١_ ساده .

۲_ ناساده .

ئەوجا ناسادە بكرىپتەوە بە:

١_ ليكدراو .

٢_ دار پور او .

ياخود په کسه ر ناو له روی فلارمه وه بکرای به سنی بهشه وه:

۱_ ساده .

٧_ للكدراو .

٣_ داريوراو .

له کاتی دهمه ته قه سهر گهم پرسیاره پیشنیار پیکی سیمه ها ته ناو گاخاو تنه وه بر گهوه ناو بکرلی به دو بهشهوه:

۱_ ساده ۲_ ناساده بنی ثهوه ناساده دابهش بیکریتهوه بنی :
 (لایکدراو ، دازیژراو) .

دوای ثهم موناقه شانه لیژنه که و ته سهر هه لبرداردنی یه کیک له و دابه شکردنانه : د. نه سرین فه خرتی و نوری عه لی ثه مین په سندیان کرد که ناو له سهره تاوه بکرای به سنی به شهوه :

۱_ ساده ، ۲_ لێکدراو ۳_ دازێژراو _ دروستکراو _ بنی مهود ناوی ناساده بێته ناوهوه .

لیژنه پهپردوتی رای زورینهی ئهندامانی کرد و بزیاری دا له نوسینه کانی دا ناو بکا به ۱ ساده ۲ ناساده . ئه و جا که و ته و سهر لایکو لینه و دی باسه که .

۱_ ناوی ساده . لیژنه تهم تهعریفهی پهسند کرد بلا ناوی ساده :

« ئەو ناومىـــ لە وشــــــ دىنىك و زيادى بىك هــاتبىيت ئەوجا زياديەكە وشە بىت يا ئامراز يا پىشگر يا پاشكر يا ھەر شتىسكى تر ».

ثهم تهعریفه بریه پهسند کرا چونکه ههمتر جردهکانی ناساده (للیکدراو و دازلیژراو) دهگرایتهوه ، وها :

مارماسىي ، بەردەنوپى ، بنبەردەقىلە .

ئەوجا ناوى ناسادەش دۇ جۆرە :

۱ ـ لیکدراو : گهو ناوه یه که وا به لانی کهمهوه دو وشهی واتاداری تیدا بیت ، وه ك : دلشاد ، کهومار ، روَپاك ، شهوله بان ، گوله گه نم ، شه كره سیو ، با گردین .

[تغیبینی و رؤن کردنهوه

له ته عریفی ناوی دار بروراودا که گوترا (ته نیا و شه بینیکی و اتاداری تیدا بیت) و باسسی پنیویستی بونی (زیاده)ی تیدا نه کرا بی به چونکه له سهره تای ته عریفه که وه گوترا (دار بروراو ته و ناوه ناساده یه ،) له ناساده شدا بونی (زیادی) مهرجه ، ثیتر پنیویست نامیننی به باس کردن و مهرج گرتنی به تونی زیاده که ده نا ده بیته (تحصیل حاصل) .

دەمراستى ليونه

دووهم ـ نـاو له روَى واتاوه :

له پیشه و مایشیکی ئه و دابه شکردنانه ده که ین که لهمه و به له لایه ن زمانه و انه کانی کوردییه و و بنز (ناو) له رؤی مه عناو ه دانر اون :

۱_ ماملاستا سهعید صدقی ، هیسچ جیاوازتی له میانی فلارم و واتای ناوهوه دهرنه خستوه ته نیا له رلابازلاکی ترهوه بلا باس کردنی ناو چوه ، ناوی کردوه به دو بهشهوه . .

آ _ ناوی عام ب_ ناوی خاص

۲_ مەردۆخ ، ناوى له رۇى مەعناوه كردوه بەم بەشانەوه :

۱ _ ناوی شـخصی . روستهم

۲ _ ناوی جمع . گهل

۳ ـ ناوی نـوع . تهسي

٤ ـ ناوى جنس . كياندار

• ۔ ناوی زمان ۔ دولینٹی

٦ _ ناوى مكان . كوردستان

۷ ـ ناوي صوت . بازه

۸ ـ ناوى لون ، ستور

۹ ـ ناوی عدد . چوار

۱۰ اسمی صفة . یانی

۱۱_ اسمی طعم . تالّی

۱۲ اسمی مصدر . بؤن ، چؤن

١٣ ـ اسمى ناءل . بىز ، بىكوۋ .

۱٤ - اسمى مفعول . فرلاشياك (فرلاشياو)

١٥_ صيفهى مبالغه . كرينؤك

۱۹_ صفهی مشبه . دریش ، کوتا

۱۷ ـ اممي معنى . هلاش .

۱۸ اسمی ضمیر ثیمه .

۱۹_ اسمی اشاره . شهم

۲۰ اممی کنایه . (فلان ، فیسار . . .)

٣_ ماملاستا خال . ناو ده کات به دو بهشهوه له فهرهه نگه که ی دا :

١ _ عام (تليكترا) ، ودك : دار ، بهرد ، پياو .

۲ _ خاص (تایبه تی) ، وهك : نهریمان ، كرماشان .

٤_ نورى على له رېزمانه کهى دا (بهركى دوهم) ، ناو لهرؤى مه عناوه ده کات به م به شــانه وه :

۱ _ ناوی تاییه تی : شاسوار

۲ _ ناوی گشتی : شــــــار

۳ _ ناوی مادی : دمرگا ، زیخ

٤ _ ناوى مەعنەرتى : ئازايى ، بەختيارتى

اوی تاك : مندالل

٦ _ ناوي گهل : مهرّان (تُهم مهرّانه)

۰ کتیبی دهستوری زمانی فارسی بو پلالی یه کهی

ناوهندی ، ناوی له روی مهعناوه کردوه به شهش بهشهوه :

۱_ اسمی عام

۲۔ امبی خاص

۳۔ اسمی ذات

٤_ اميمي معني

•۔ امبی مفرد

٦_ اسمى جم

۱- له ریزمانی ئینگلیزتیدا (ئەمە بلا نمترنه له زمانهکانی رلاۋاوا تاکو روزبیتهوه لهو زمانانهشدا ناو له روی واتاوه دهکریمت به چهند بهشهوه) کراوه بهم بهشانهی خواردوه :

السم العام Common Noun

Abstract Noun ____ الاسم المعنوى

Concrete Noun سم المادى

4_ اسم العلم Proper Noun

o_ اسم الجمع (الجنس) Collective Noun

پاش نمایش و بهراوردکردنیان لهگه آل زمانی کوردهیدا ، ناو کرا یه سنی بهشهوه :

۱ ـ ناو له روَى (مفهوم ، مضمون) پهراوێزهوه ، واته چهند تاکان دهگرێتهوه ، تهمیش دهکرێت به سنی بهشهوه :

۱_ ناوی گشتی (عام): مهر ، کور ، شار .

۳۔ ناوی تایبه تی (خاص ، علم) : هه له بجه ، نهسرین ، تانجه رلا . ۳۔ ناوی کلامه ل (اسم الجمع) : له شکر ، پلال ، گهل .

۲_ ناو له روَى زايه ندهوه ^(۱) (جنسهوه). قهميش دهكرييت به چوار بهشهوه :

۱ ـ ناوی نیرینه : ئه و ناوهیه که له بنه ده تدا هه ر با زایه ندی نیر دانر ابنیت ، وه ک پیاو ، ئه سپ ، که له شیر ، پیرادت ، به ران .

۲ ناوی منی بینه : ثه و ناوه به که له بنه زه تدا هه ر بلا زایه ندی منی دانر ابنیت ، وه ک مایین ، پتر ، مریشك ، کیچ ، چنیل ، مه د ، دانر ابنیت ، وه ک مایین ، پتر ، مریشك ، کیچ ، چنیل ، مه د ، د ن .

۳ ناوی دو لایهن (دو زایهند): ئهو ناوهیه که بو نیر و منی به بار دینت ، وهك : کهو ، گیسك ، وهستا ، شاگرد ، کاوی ، بهرگدرو ، دوست ، دورمن .

هه ند کی جار ناوی دولایه ن (دوزایه ند) له ریبی به کارهینانی و شه ییکه وه له گه لی دا ، به لایه کدا ده خریت و زایه ندی بر دیار ده کریت وه ك :

⁽۱) وشهی (زایهند) به واتای (جنس ، Gender) جهلادهت بهدرخان به کاری هیناوه به دوا نهودا رهشید کورد و نوسهوانی تریش به کاریات هیناوه .

بۆمتىيىنە	بۆ نۆرىئە	ناوى دۇ لايەن
گیسکه منی	کیسکه الیر	كيسك
عيلهسهك	كۆلەسەك	سه
ما كەو	نٽيرهکەو	کهو

٤ ناوى بنيلايه ن (بنيزايه ند) : ئه و ناوه يه كه له بنه لاه تدا زايه ندى نير و مليى نيه ، وه ك : دار ، خانق ، هاوار ، نولين ، رلايشتن ، خورتى ، خوارده مه ني .

تنی بینی : له شنیوهی ژوروَدا (کرمانجی) ههمتو ناو به ٹیزافه کردنی
ثامرازی نیر و منی له یهکتر جیاواز دهکریمنهوه ، وهك :
ههوارا دوی گورگی (منی بینه)
سهرای مهزن (نیرینه)

وشهی (دار) ئهگهر وشك بنق (نیر)ه، وهك دارلی گویزلی، ئهگهر سهوزبنق (منی)یه، وهك دارا كویزلی.

هدروه ها له شنیوه ی خواروَشدا ، به تایبه تی خوشناو و بالاکه تی ، له بانک هنیشتن و ثیرافه دا وه ک شنیوه ی ژورو جیاوازی له نیر و منی دا هه یه . جگه له وانه ش له شنیوه ی سلیمانی و هه ولیر و کریه و موکریانیشدا له بانک هنیشتندا جیاوازی نیر و منی هه یه ه وه ک

پورنی و دره (نی) کورد مهرر (ه)

۳_ ناو له روَی سهربهخلایی هه بونه وه : ده کرلی به دو به سهوه :
۱ ـ ناوی مادی : هه ندلی له ریزمانه کان به م جیزره ته عریفیان
کردوه .

آ ـ ریزمانه کانی کوردتی (۱) : وشهی (بهرجهسته)یان برزاراوه که به کار هیناوه، بهم جرزه ش تهعریفیان کردوه (ثه و ناوه یه که قهواره یه کی هه یه و بهر دهست و بهرچاو ، واته ده گیریمت و دهبینریمت ، وه که ماست ، به فر ، دهرگا ، گیرشت ...) . ب دریزمانی فارسیسی ده بیژیست : اسمی ذات (مادی) ناوی شتیک که خوی له خوی دا وجودی هه یه ، وه که دره خت ، ثاو ، هه وا ، ته هران .

جـ رلازمانی ئینگلیزتی ده للیـت : ناوی مادی ئهو ناوه یه که و جودی هه یه و ده گیرلات ، وه که پهنیر ، شیر ، زلاز ، ئاسن . به لام لیژنه بهم جلاره ته عریفی ناوی (مادی) کرد :

ناوی ثهو شته یه که بهر ههست دهکهویمت ، وه ک خونی ، کهره ، زیرز ، شــیر ، با ، ده نــک ، بلان ، تریفه ، بروسکه ، ثاور نــک ، قهل ، مرزف .

⁽۲) قوتا مخانه کان

[نهم ته عریفه هه متر نه و ناوه مادیبانه ده کریمته وه که چاو نای بینی وه یا دهست نای کری ، چونکه بهر هه ستیکی تر ده که ویمت وه ک (ده نگ).
ده مراستی لیژنه]

۲_ ناوی معنوی (گوزاره) :

۱ - ریزمانه کانی کوردتی (۳) زاراوهی (واتایی) بلا به کار هیناوه، بهم جلاره شدنایه که نامینزیت و ناگیریت به محروش ته تعریفی کردوه: (نهو ناوه یه نامینزیت و ناگیریت به به نه ندییشه له دلدا ویینه ی بلا ده کیشریت و ههستی پسی ده کریت، و ه کوردایه تی ، باوه لا ، شهرم ، زانیین ، ، ،)

۷_ مەردوخ ، تەنيا ئەوەندە دەلىن (بىل ناسىينى گوزارە
 دانراوه ، وەك ھۆش ، زانست ، جەنگ ، برسىتى) .

۳_ له رایزمانی الینگلیزی دا به م جاوره ته عریفی ناوی مه عنه و ق (عبرد) _ Abstract Noun _ کراوه .

« گهو واژه یه یه حالایکی موعه یه ن وه ک (نهخوشی) یاخود چونیه تلیب تی وه ک (جوانی) راده که یه نیت و به دهست ناکیر پیت و به بیر و خهیالدا دینت وه ک : ره سایی ، تاریکی ، به ختیارتی ، نه خوشی ، پیاوه تی ، هیز » .

⁽٣) قوتا بخانه کان

٤ له ريزمانی فارسیدا ثهم ته عريفه يان بن داناوه: ناوی مه عنا گوزاره يه ك ده كه يه نيت كه وجودی له شتی تردايه و ناوی حاله تيك و ميا صفه تيك ، و ه ك : ه نوش ، ره شايی ، سته م ، خه م ، نه خنوشی ، ده ست كورتی .

لیژنه ویستی به پیپی باوه دی خوی ته عریفیکی باشتر و گونجاوتر له گه ل واتای (ناوی گوزاره _ معنی _ عبرد) دا بد و زینه وه دوای به لاوه نانی گه لیک پیشنیار گهم ته عریفه ی په سند کرد: ناوی گوزاره ناوی شتیکه که بونی سه ربه خوی نیه به لکو له شتی به رهه ست وه یا له بیر و خه یال (تصور) دا په یدا ده بیت وه ک : پیاوه تی ، هیز ، چاکه ، جوانی ، نه خوشی ...

[رازی نهبتونی لیژنه به و ته مریفانه ، سه و هروزای نه وه که ته عریفه کان هه متو ناوه کایی گوزاره ناگرنه وه ، له وه هه و دلات که دارشتنیان له هی ته عریف ناکات که ده بدی ده ست له سه ر سروشتی ته عریف کراوه که دانیت ، به لکلا پتر له هه لنانی سنتوریک ده کات به ده وری موفره دانیت ، به لکلا پتر له هه لنانی سنتوریک ده کات به ده وری موفره دانی ته عریف کراوه که وه به لام هه ر دو سه ری نالقه ی سنتوره که ش نه که یشتبنه وه یه کتر .

مه به س له « ههست » یش گهو پیننج ههسته مهشتوره کهی (دیتن ، بیستن ، چیشتن ، بین کردن و ههستی پیست ـ لمس ـ)ه ، بهو پییه ههر شتیك بهر یه کیک وه یا پتر لهو ههستانه بکهوییت ده بیته ناوی

مادی ، که بهر ههستیش نهکهوت و به بیر و خهیال زانرا ده بیت ه ناوی گوزاره .

وا ده بنی به پنبی ئهم ته عریفه هه ندیك شت هه آن بگرخی پنبی بگوترخی ناوی مادی و ناوی گوزاره وه ك «جه نك» . ئه وه ی راستی بنی له هه مق ته عریفه كاندا ئهم دو لایی به پهیدا ده بنی به لام من قسه م له گه آن ته عریفی لیژنه به به كورتی ده آنیم هه ریه ك له و ناوه دولایی یانه كه ساغ بنوه به رهستنیك ده كه ونی ، ده بنیته ناوی مادی هه رچه ند به ده ست نه گیرخی وه یا قورسایی نه بنی وه یا هیچ جنوره بق نیزنی مادی نه بنی وه ك (بنین ، ره نك) . لهم كورته به ی قسه كه مدا ده مه ونی بانیم كه هات و (بنونی مادی) كرا به مه رج بنو (ناوی مادی) ئه وسا ته عریفی لیژنه كورت دیننی له عاست نه و مه رجه دا .

ده بی گهوه ش بزانین گه گهر (ماده بون) کرا به مهر ج گه لیك جاران بزیاردان بر ماده بون و نه بونی شتان کار پیکی گاسان نا بی به نمونه و هست ده که و هست ده که و هی (ده نیک) که ده لاله تی شتیکی هه یه بهر هه ست ده که و می به پیری ته عریفی لیونه ده بیته ناوی مادی ، به لام ساغ کردنه و می (مادی بون و مادی نه بونی) ده نیک هیه آن ده کری ده مه ته ته ی دور و در پیری له سهر بکری و هه ندیک بایمن ج وجودی مادی له ده نگذانیه و که سانی تریش بایمن چونکی ده نگ له شه پول و له رانه و می هه وا و هیا ماده پیری به یدا ده بی شتیکی (مادی) یه .

وا ههیه ناولاکی گوزاره له ناولاکی ترهوه وهرده گیرلی که

ئەويىش ھەر كوزارەيە وەك چاوكى (ترسان) كە لە (ترس) ،وە ھاتوه . لەمەدا چ دۇينىك پەيدا نابىتى لەگەل تەعرىقەكەي لىۋنەدا . دەمرزاستى لىۋنە]

ناوی گوزاره له بنهزهتدا دو جوری ههیه :

۱ـ بنجی: ثه و ناوانه ده کریمته وه که هه و له بنچینه دا بلا کوزاره دانراون وه که : باوه د ، جه نگ ، هلاش ، زانین ، ترس ، مه رک ..

۷- دروست کراو: نهو ناوانه ده کرینهوه که له وشه پیکی ترهوه و در گیراوه به هنری نامراز وهیا دازشتنیکی تایبه تبیهوه. به زنوریش له ناو و ناوه لناوه و و درده کیریت له ریدی به کار هینانی پاشگرهوه.

أ ـ دروستكردني له ناوهوه :

پیاو + متی = پیاو ه تی کورد + ایه تی = کوردایه تی کور + بنی = کوربنی

ب دروست کردنی له ناوه لناوهوه:

جوان + ی = جوانی روش + ی = روشی روش + ایه تی = روشایه تی دوست + ی = دوستی دۆست + ايەتى = دۆستايەتى

خراپ + ه = خراپه

پوختهی باسی ناو ئهمهی خوارهوهیه :

يه كهم _ ناو له رؤى فۆرمهوه:

آ _ ناوی ساده .

ب_ ناوی ناساده:

١ _ لٽيکدراو .

۲ _ دازۋاو (دروستكراو) .

دووهم _ ناو له رؤى گوزارهوه :

٤_ ناوي نير

۔۔ ناوی متی

٦۔ ناوی دوولایه ن

۷۔ ناوی بیلایهن

۱_ ناوی گشتی ۲_ ناوی تایبه تی او له تروی مفهومهوه (۱) ۳_ ناوی کنزمه ل

ناو له روی زایه نده و ه (۲)

۸_ ناوی مادی اناو له روی سهر به خلایی هه بتو نهوه ه_ ناوی گوزاره: (وجود مستقل)(۳)

آ _ بنجى .

ب دروست کراو .

[رۇنكردنەوم:

زراوهی (له روی مفهومهوه) زاراوه یکی له لایه هه ندیک زراوه یک در و و به کار هاتوه ، که نه ندامیکی لیژنه ش له وانه ، بلا رون کردنه وهی معبه س به پیی لیکدانه وهی تایب هی نه و که سانه وه . لیره دا مه به س له (مفهوم) نه وه ه نایا تاکه ناویک جه ند تاکی وه ک خوی ده کریته وه : که گوتت (نازاد) یه ک نازادت مه به سه . که کوتت (مه ی مه ی مه ی مه به سه . که کوتت (له شکر) تیکوای نه و که سانه و نه و شتانه ت مه به سه که له واتای (له شکر) دا هه یه . پیشتر له گه ن (مفهوم) دا و شهی (په راوین)یش به کارهات به کارهات بو راگیاندنی نه م لایه نه .

دەمراستى ليژنه]

۲ راناو ـ ضهير

راناو له گهلیک سے دروہ باس دهکریت ، پنی به پنی لیمیان دهکو لریتهوه و به پیمی بیروباوه ری لیژنه روَن دهکرینهوه :

يەكەم : راناو لە رۇى زاراوموم :

هه تا گیستا نتوسه رانی کورد له بری (ضمیر _ Pronoun) تهم زاراوانه ی خواره و میان به کار هیناوه :

۱_ ماملاستا سهعید صدقی : زاراوهی «ضمه به کار هناوه و بهم شلیوهیه شه تهعریفی کردوه (ضمیر لفظیکه جیگای اسم ده گریت) . ضمهیریس دو نوعه

۱ـ ضمیری متصل _ وه کو به قهلهمت ده نوسـم

متضلیش دمکا به دو به شهوه :

أ _ ثاشكرا وهكو خويندم ب_ شــارراوه وهكو نوست

۲_ ضمیری منفصل وه کو من خویندم ، ثهو هه لستا .

ماملاستا سه عید صدقی ههر گهمه نده له سهر راناو دواوه ، له همتو روَیلیکیشه وه په یوهوتی زمانی عهره بی کردوه که گهوسا بلا گهو تاکه سهرچاوه ی للیکلولینه وه .

۲_ له کتیبی ریزمانی قوتابخانه کاندا (راناو) به کار ها توه و به م
 جوره ش ته عریف کراوه :

راناو ثهو وپژهیهیه جنیی ناونیك دهگرنیت وهکو (ثهیکنزم) و دهشکرنی بهم بهشانهی خوارهوه :

۱_ راناوی کهسی _ تهمیش دو جلاره:

أ _ كەسى لىكاو وەكىق :كەي ئەزۇيت (بت)

ب کسی جونی وه کو : من ، ثلیمه ، تهوان . . .

راناوی خلایی ، و کتر (من خلام هاتم) بلا ته وکیدی ناو یا راناو به کار ده ه مینرلایت .

- ٣ راناوي ئيشاري وه كټر (ئەمە ، ئەوه ...)
- ا راناوی که یه نهر وه کنو (نمو کچه ی که له که لمدا ده زلایشت خوشکم بنو) لهم رسته یه دا و شه ی (که) راناوه که یه .
- و۔ راناوی پرسیاری ، وہکو : کنی ، چنون ، چلنون ، کوا ،
 کام ، کدی ، کولای ، چی ، چما ، چهند . . . هتد .
- ۳ـ راناوی نادیار وه کو : یه کنی ، کهس ، فلان ، فیسار ،
 کابرا ، هین ، ههرامه . .
 - ٧_ راناوى ھەيى : وەكو (ھى من ، ھى تلا ..) .
- ۳_ مەردىزخ لە لاپەرە (۲۰)ى بەشى يەكەمى فەرھەنگەكەيدا بىر (ضمير) وشەي (كېشك)ى بەكار ھېناوە .
- ٤_ ماملاستا توفیق و ه ه بی له دهستوری زمانی کوردتی _ جزی یه کهم به غدا ۱۹۲۹ ، لاپه زه ۱۲۵ به مجلاره باسی را ناو ده کات ، زاراوه ی (بلاناو)یشی به کار هایناوه :
- (بنر ناوی کهسی له گهرداندا بنر پیشان دانی باس لنی کراو له صیفه و دهم زیاد تُه کرین ، وه کو له فقره ۲۶۹دا و و تبومان شهمانه دوو چهشنن :
 - ۱_ بلا ناوی کهسی سهر بهخلا وهك (من ، ثلیمه).

۲_ بز ناوی کهسی پیوهنووساو وهك (پهوانه هاتن ـ ن ـ).

بزناو بهم جوره دابهش ده بني :

١_ بۆناوى كەسى (من ، تۆ) .

٧_ بلاناوى ئيشارى (ئەم ، ئەمە ، ئەو ، ئەو ، . .)

۳_ بلاناوی للیکدهر (که ، یکه . . ئهو کهسه که رلایشت ، ئهو کهسهی که ...) .

٤ - بزناوى مبهم (يه كنى ، كهسنى ، كام ، هيچ ، كابرا ، هين . .) .

ه_ بلاناوی پرسی (کٹی ، جهند ، کام ، جی ، کولی ..).

٣_ بلاناوي خلايي (خلام _ خلامان ، خلات _ خلاتان).

٧_ بؤناوي ملكي (هي من ، هي كيمه ٠٠)٠

ه مامنوستا صادق به هائه دین له محاضره ی خنوی دا را ناوی کردوه به (۸) به شهوه له مه شدا ره چاوی نه و کتنیبه گرامنیره ی کوردتی کردوه که به شنیوه ی کرمانجی توسراون :

ا۔ جنی ناقنیت کهسی ﴿ أَز ، توو ، ئهو ﴾ بلا رستهی خاوهن ا۔ جنی ناقنیت کهسی ﴿ لُهُم ، هین ، ئهو ﴾ کاری تنی نه په نز .

من ، تـه ، ولاى ــ وى } بلا رستهى مـه ، وه ، وان كارى تليهلا .

٧_ جني ناڤٽيت هه يي : يٽي من ، يامن ، يٽين من .

٣_ جني ناڤٽِت خلايي : خلا .

- ٤_ جنی ناڤیت نیشانی : ڤی ، ڤنی ، ڤان ، وی ، ونی ، وان ، .
 ګهن _ ګهو ، ګهڤان ، ګهوان .
 - هـ جني ناڤٽيت پٽيگه ۽ بني کنو ، ياکنو ، يٽينکنو .
 - ٦_ جني ناڤٽٽ پرسينٽي : کي ، کٽي ، ج ، کا .
 - ٧_ جني ناڤٽِت بني هٽِل : ٿئي ، يني .
 - ٨_ جٽيناڤٽيت نهپهني : واته (مبهم).

٦_ دەستۇرى زمانى قارسى دەڭيىڭ : ضمير وشەينىكە دەبنىت ،
 جىنىشىنى (ناو) وەكو (حەسەنم دىت و ئەوم تىگەياند) .

ضمیریش دابهش دهکات بهم بهشانهی خواردوه:

- ١_ ضمير شخصي وه كو (من ، ثنيمه) .
- ۲_ ضميري اشاره وهكو (ئەمە ، ئەوه) .
- سمیری مبهم وه کو (یه کیل ، ههر ، ههرکهس ، تلیکزا ،
 فلان ، هیچکهس ، ههمتو ، ههمتوکهس ، ههمتوشث) .
- ٤_ ضميرى مشترك وهكو (خوم _ خومان ، خوت _ خوتان ،
 خوى _ خويان) .
- هـ ضميرى پرس وهكو (كني هات ؟ كهى هات ؟ چون هات ؟ له كويوه هات ؟).
- تنی بینی : ئهم وشه و رستانه له فارسیهوه ومرکنیزدراونه ته ســـهر کوردتی

۷_ له دهستوری زمانی رؤسی ـ بهرگی یه کهم ، ملاسکلا ۱۹۹۰ لایه زه ۲۲ بهم جلاره راناوی دابهش کردوه :

۱ـ راناوی کهسی وهك (من ، گلیمه . .) .

٢_ راناوي هه يي وهك (هي ..).

٣_ راناوى ئيشارتي ودك (ئەمە ، ئەود .) .

٤_ را ناوى ناديار وهك (كهسيك ، شتيك ، يهكيك).

۰_ راناوی نهفی (هیچکهس ، هیچشت) .

٦_ راناوي تفصيل (تميين) وهك (ههمو ، ههريهكه).

٧_ راناوي پرسيار وهك (كني ، كهي ، كوني ٠٠)٠

تنییننی : ئیسهم بهشیهی دهربارهی زمانی روَسی له لایه نیستی د. نهسرین فهخرییهوه وهرگهزاوه ته سهر کوردتی .

١_ راناوى كەسى (ئىيمە ، ئەوان . .) .

٧_ راناوي تملك (هيمن ، هي نهو ..) .

٣_ راناوي خنريي (خنرم ، خنرمان ..).

٤_ راناوى ئيشارتى (ئەمە ، ئەوه) .

ه_ راناوی پرسیارتی (کهی ، چون ، چهند ..) . ۲ـ راناوی للیکدهر (That, Which, Who) .

تنیبینی: ئهم به شه ی که باسسی را ناو له زمانی ئینگلیزی ده کات له لایه ن لیژنه ره له کتیبی ده ستوری زمانی ئینگلیزییه و و مرکیزدراوه ته سهر کوردتی .

دوای ئهم نمایشیه لیژنه که و ته سهر لایک لالینه و هی تابیه تی خوی له باره ی (راناو) هوه . له سهره تاوه ویستی ته عریفایک بو راناو داییت که وا به ته واوتی بی گرایسته و نه هایلیت شی تری تابیک ل بایت ، و اته له سنتوری ده سه لا تدا ته عریفایک بایت که پایی ده گوترای (جامع و مانع) بو راناو . لهم روه وه ، دوای هه لسه نگاندنی ئه و ته عریفانه ی له نمایشه که دا بو راناو دا را بون ، لیژنه هه متویانی به لاوه نا ، چونکه به پایی بروای تایک تا که ندامانی لیژنه هی چکامایک کیان ده ست نادات به پایی بروای تایک و ردی دا

بلا دلازبنده وهی ته عریف لیژنه که و ته سه ر موناقه شه موناقه شه در لاژایی دو کلابتونه وه به رده وام بتو . له ته نجامدا ده رکه و ته ندامان له یه که باوه زدا نین به رامبه (را ناو) و ته عریفه کهی . له به ر ته مه گیروگرفته کهی خسته وه به ر ده م ته نجومه نی کلالا تا کو به پنیی ده سه لاتی خلای گرفته که بره و لانایته وه . به لام ته نجومه نی بریاری دا خلای تلیک له کاری لیژنه نه کات ه متا ته و کاته ی لایی ده بریاری دا خلای تلیکه به کاری لیژنه نه کات ه متا ته و کاته ی لایی ده بریته وه .

له پاش گهم بزیاره ی گه نجو مه نی کور لیژنه دو کو بو نه وه ی تریشی به سب ر برد بو تاکه مهبه ستی دوزینه وه ی ته عریفیک که ههمتر نه نه نهامیک . له به نه نه نهامیک . له به نه نه امان پیمی رازی بن ، به لام هه ر نه که یشت به نه نهامیک . له به نه نه مه وای په سند کرد جاری ده ست بکات به لیکولینه وه له به شی نه مه وای په سند کرد جاری ده ست بکات به لیکولینه وه له باره یه و (راناوی که سی) که هم تو نوسه ران له هه متو زماناندا له باره یه و یه یه به باره یه و یه باره یه و مه باره نه و اوه زیش ده رباره ی به شه کانی تری (راناو) و ده مه ته ته ده مه ته ته و یک یک به یک در اناو خرایه دوای لی بتو نه وه له باسی راناوی که سی .

تنی بینی و رؤن کردنهوه :

ئەندامانى لىۋنە بە بىروباوەزىدىكى يەكىگرتۇ واي كرد من گوتارىكى

۱۲۰ لاپهزديي له سهر ههنديك باري (راناو) بنتوسم و له كزڤاري

چزنیه تی به کار هینانی بیروباوه ز له لیکلولینه و هدا که له کنوری

کۆز (بەرگى دوەم ـ بەشى يەكەم) دا بالاوى بكەمەوە لە ژىر ناونىشانى (سۆزلارىكى خامە بە دەورى راناودا). لەو كوتارەدا، ھەر چەند گەلاك بارى راناو و بەشەكانى بەر للاكۆلىنەوە نەكەوتن، دىسانەوە بايى ئەوەى بىروباوەزى كشتىم لەم باسەدا رۇن بىتەوە لەسەرى دواوم.

دەمراستى ليونه

راناوي كهسي (الضمير الشخصي _ Personal Pronoun.

له سهره تای باست هوه ده بنی بلّیین شهم را ناوه ده کرنی به دو به شب ه وه :

یه کهم ـ راناوی کهسی جودا

توســهران ئهم زاراوانهی خواردیان بر به کار هیناوه :

١ سهعيد صدقي ـ منفصل .

۲_ توفیق وهمبی _ سهربهخلا .

۳۔ مەردىز خ _ كيشك نەلكياك (لابەز، ۲۰لە بەشى يەكەي فەرھەنگە كەيدا)

٤_ نوري عهلي تهمين _ جواني .

د_ کتیبه کانی ریزمانی قوتا بخانه کان _ جولی .

لیژنه زاراومی « جودا »ی پهسـند کرد ههم لهبهر رهسه نی

وشه که که بهوشهی « جونی » بگیرنی و ههم لهبهر زوّر بهکارهیّنانی له تاخاوتندا .

تنيبيني : كه بگهزېيتهوه بن ئهو گوتارهي ـ ستوزېكي خامه به دهوری راناودا ـ دهبینی ببروباوهزی من لهونیدا دهربارهی دهوری راناو به تنیکرایی و نهوهی پنیی ده لنین « راناوی لکاو » به تایبه تی ، بهرهو زاراوه کهی توفیق وهمبی پتر دهزوا ههرچهند من لهگوتارهکهمدا دو زاراوهی (راناوی مهند و راناوی چالاك)م بهكارهيناوه. كونجانه كدى باوه زى من له كه ل زاراوه كدى مامنوستا وهمبى لهوهوه دېت که زاراومي «لکاو و نهلکاو» ومیاخود «جودا و لکاو» یه کجار له سروشت و دهوری راناو دور دهکاونیتهوه ، بهلام وشهی د سهر به خلو » چو نکه موقاره نهی رواله تی (سهر به خلایی و ناسه ر به خلایی) دهکاته شتیکی ناوخلایی نیوانی ههر دؤ جوره راناوهکه و وهك (جودا و لـکاو) راناوه لـکاوه که ناکا به سنیبهر و تارمایی تهو شتهی پنیهوه ده لکتی بریه درایی بهیدا ناکات له میانی سروشت و دهوری راناوه که و زاراوه که دا ، هـه ر هینده هه یه زاراوه که له عاست نهو سروشت و دەورەدا كورت دېرنني ،كورت هېنانيش به قەدەر دژايي نابېته عهیب . من که پهیز دوتی لیژنهم کرد لهم زاراوه یه دا دژی بیروباو دزی خوم ، پشت ئەستۇر بۇم بەر كوتارە دۇر ر درېژهى (سۆزېكى خامه . .) بهوهدا کات و چالاکی لیژنهشم پاراست که خهریکی دهمه ته قهمی بنی ارومم نه کرد لهو روهوه که من بیروباوه زی خوم تومار کردوه ثیتر

بر چی جارید کی تریش لیژنهی پیوه خهریك کهم و بی وهستینم ا دهمراستی لیژنه

راناوی کهسی جودا ثهم وشانهی خوارموه ده گرلیتهوه: ۱- بلا کهسی یه کهم:

> أ _ تاك « من ، ئەمن ، ئەز ، م » ب_ كۆ « ئىمە ، ئەمە ، مە ، ئەم »

> > ٧_ بلا كهسى دوهم :

أ _ تاك « تنو ، ئەتنو ، ئەتنو ، تە » ب_ كنو « ئنيو ، ئەوە ، ئەنگىز ، ھوين ، وە ، ھەوە ،ھنگىز ، ھنگك »

٣_ بۆكەسى سىيەم :

أ _ تاك « ئەو ، ئەوكى ، ئەوى ، وكى ، وى » ب_كۆ « ئەوان ، وان ، وا ، ئەو ، ئانە »

به کارهنینانی نهم بهشه راناوه له شنیوه ی کرمانجی ســـهروَدا پنیویستی بهم روَن کردنهوه یه ههیه :

کلامه لّی یه کهم: که بریتییه له « ثهز ، تق ، ثهو » بلا کهسی تاك و ۱۲۷

« ٹهم ، هوین _ هنگ ، ٹهو » بنر کهسی کنر ، لهگه لٰل ٹهم کارانهدا بهکار دلارن :

١_ تىنەپەر :

أ _ رابردۇ : « ئەزچىۋى ، ئىۋچىۋى ، ئەوچىق » بىلا تاك . « ئەم چىۋى _ چىۋىن _ ، ھويىنچىۋىن ، ئەوچىۋىن » بىلاكىلا .

ب _ حازر : « ٹەز دچم ، تتر دچى ، ئەو دچە _ دچيت _ ، بلا تاك . ئەم دچن _ دچين _ ، هوين دچن ، ئەو دچن ، بلاكلا.

ج ـ داهاتو (مستقبل) : « ئەز دىيچى ، تو دىيچى ، ئەو دىيچىت » بىر تاك .

« ئەم دىيچن ـ دايچين ـ ، ھوين دايچن ، ئــــەو دىيچرن ا ، بىز كىز .

۲_ تێپهڒ :

ب_داهاتو : ﴿ نُهُوْ دَلِيْخُوْم ، تَوَ دَلِيْخُوْى ، نُـــهُو دَلَى بُخْــو ، _ دنی بخوت _ » بو تاك

« گەم دېخلان ـ دېخلاين ـ ، هوين دېخلان ، ئــهو

دېخون » بو کو .

کومه لی دوه م : که بریتییه له (من ، ته ، وی _ و لای) بر تاك و «مه ، وه ، وان » بر كر ، له كه ل نهم كارانه دا به كار دلات :

۱_ تیپهزی رابردو : « من خار ، ته خار ، وی _ وایی خار » بنر تاك .

« مه خار ، وه خار ، وان خار » بنر کنز .

أ _ رابردوَ « من ڤيا ، ته ڤيا ، وى _ وكى ڤيا » بلا تاك . « مه ڤيا ، وه ڤيا ، وان ڤيا » بلا كلا .

ب _ حازر : « من دفنی _ دفیت ، ته دفنی _ دفیت ، وی _ ونی دفیت ، وی _ ونی _ دفیت ، بلا تاك .

« مه دڤٽي ــ دڤٽِت ، وه دڤٽي ــ دڤٽِت ، وان دڤٽي ــ دڤٽِت » بلا کلا .

ج _ داهاتو (من دیشتی _ دیشتی ، ته دیشتی _ دیشتی ، وی _ و کی دیشت ، به تاك .

د مه دیثقی _ دیثقیت ، و ، دیثقی _ دیثقیت ، وان دیثقی _
 دیثقیت » بو کو .

أ _ رابـردوَ ﴿ مَنْ هَهُ بَوْ ، تَهُ هَهُ بَوْ ، وَى _ وَكَى هَهُ بَوْ » بَوْ تَاكَ. ﴿ مَهُ هَهُ بَوْ ، وَهُ هَهُ بَوْ ، وَانْ هَهُ بَوْ ﴾ بَوْ كُوْ .

ب_حازر « من ههیه ، ته ههیه ، وی ـ وکی ههیه » بۆ تاك. « مه ههیه ، وه ههیه ، وان ههیه » بۆ كـۆ .

ج _ داهاتق « من دنیههبت _ دنیههبه ، ته دنیههبت ، وی _ وکی دنیههبت »

« مه دنی هه بت ، وه دنی هه بت ، وان دنی هه بت »

تنی بینی : نم کارهی « هه بتون » نه گهر به واتای « بتون _ فعل

الکینونه » به کار بیت ، ده بنیته وه کاری تنی نه په ت و کنرمه لهی یه که می

واناوه کانی بنو به کار دنیت له هه متو کات و بنو هه متو که سه کان وه ك :

« نه و هه ، نه م هه نه »

دوهم: راناوی کهسی لکاو:

نوسهران گهم زاراوهیان بر بهکار هیناوه :

١_ سعيد صدقي : متصل .

۲_ توفیــــق وهــبى : پێوهنټوساو .

٣_ مــهردوخ : كيشك لكياك .

٤_ نوري علي امين : لكاو .

هـ كتنيي قوتا بخانه كان : لـكاو .

له سهره نای باسه وه گوتمان به شی یه که می را ناوی که سی گه و و شانه ن که پنیان گوترا « جودا » . را ناوی که سی جودا هسه خویه تی جورنی چردینی تری هسه یه پنی ده گوتر می « را ناوی لیکاو » . نتوسه را ن زاراوه ی « لیکاو » نتوسه و » پنیوه نتوساو » یان بن به کار هنداوه که هه مقویان راسته و خونه « الضمیر المتصل » ی عهره بییه و ه و درگیراون . لیژنه جار می زاراوه ی « لیکاو » ی په سند کرد له مه شدا په یی دو تی در د د همه شدا

به گیستیقرا له شنیوه ثاخاوتنه کانی کوردتی دهرده کهونیت ، راناوه جوداکان که دهگوزنین بنر شکلی « لیکاو » ده بن به مانهی خوارهوه :

أ _ كەسى يەكەم :

۱_ تاك : ده بنيته « م » وهك : رلايشتم ، ده زلام ، خواردم ، برام ، لنيم كه زلني ...

خواردمان (رابردؤی تیپه ن) ـ نهمانخوارد ، دمانخوارد ، عانخواردایه .

برامان (مضاف اليه) .

ليمان دياره (له بهر حوكمي Preposition).

له ههندنی جیّی کوردستانی خواروَدا (وه پشدهر) له جیاتی (مان) تهنها پیتی (ن) بهکار دیّت وه ك (ثیمه گوتن ، بران نین ، لین مهگره) . دهخلاین ، دهزلزیرن ، هه ل دهستین (کاری مضارع) . ثیمه کوردین (رستهی بیکار) .

ب کهسی دوهم :

۱_ تاك : دمبيته (ت ، ى _ يت) .

تلا كردت (رابردوى تنبهلا) ـ نهتكرد ، دهتكرد ، بتكردايه .

برات هات (مضاف اليه) .

ييتهوه دياره (لهبهر حوكمي Preposition) .

ده کهی ، دهزنری یاخود ده کهیت ، دهزنریت (مضارع بن تنیهنر و تنی نه یهنر) .

۲_کنز : دوبنیته « تان ، ن ، و » .

خواردتان (رابردوی تنبهه) نهتانخوارد ، دمتانخوارد ، بتانخوارد ، بتانخواردایه .

راتان (مضاف اليه)

ليتانهوه دياره (له بهر حوكمي Preposition)

ده کهن ، دورون (کاری مضارع)

ئيوه كوردن (رستهى بني كار)

له هه ندی شیده گاخاوتنی کوردستانی ژیرودا راناوی

« تان » ده بیته « و _ و » وهك « ئهوه خواردو ، براو هات ، لیوهوه دیاره » .

ج_ كەسى سىيەم:

لیونه له و در پیره پیدانه ی به لیک کو لینه وه باره ی راناوه وه گرفتیکی نه و توی نه هاته به به کرفتیکی نه و تیدا رید که و ا رای نه ندامانی تیدا رید که نه که و بی تا گهیشته باس کردن له راناوی لکا و بی که سی دوه م و سییه می تاك . لیره دا بیروباوه ی بیر به چه ند جوریک . بیر مه به سی زال بیرن به سهر گرفته که دا نه ندامان هه ر یه که یان بیروباوه ی تایبه ی خوی رون کردوه .

۱_ دهمرّاستی لیژنه_مهسمود محهمهد: رای گهو له باره ی تیکرّای باســــی راناوهوه له ژماره ییکی گوقاری کورّدا بلاو کراوه تهوه ، پیویست نیه لیرهدا دوباره بکریّتهوه .

۲_ نوری علی أمین : بـه لای ثهوه وه پیتی « ت » له کوتایی کاری « مضارع » ی تیپه و و تی نه په و بو که سی سییه ی تاك را ناوی لكاوه وه ك :

دەخوات دەجىيت

هەروەھا پیستی بزولانی (ه » له کاری فەرمان (أص » بلا کـهسی (ف ــ ۲۸) دوه می تاك ، ئەويش راناوى لـكاوه وەك : بگره ، بكزه .

بلا شی کردنهوهی ههمتر گرفتهکه پلیویسته ئهم راســـتییانهش بخریخته بـــهر چاو :

راناری لسکاو که لهگهڵ «کار» بنیت دوَ شنیوهی ههیـه وهك لهم ونینانهدا دهردهکهونیت :

وېندى يه کهم :

کەس	<u> </u>	کۆ
بهكهم	٢	مان
دوءم	ت	تان
سٽيهم	ی	يان

ئهم شیوه به کاری تیپهزی را بردودا به بنی گیروگرفت به کار ده هیندیت وه ك

له حاله في « اضافه ، شدا ههر بهم جوره دینهوه له رستهدا

پیلاوم _ پیلاومان ، پیلاوت _ بیلاوتان . . . همتد

ولانهی دوهم:

نهم شنبوه به هممتر صیفه کانی کاردا بنی گیر و گرفت به کاردینت ته نیا له کهسی سنبیه مدا نه بنیت نهم گزنرانه ی به سهر دنیت:

۱_ له رابردوی تنی به پـــه تر و له صیفـــه ی رابردوی کارابزر « بناء للمجهول »دا دورناکه و پت و ه ك :

رلایشت ، ستوتا (رابردوی تلی نه په لا). کوژرا ، نوسرا (صیفهی رابردوی کارانزر).

۲ له « مضارع »ی تیپه و تینه په دی « معلوم » دا رانساوی کسی سیپه می تاك له شیوهی « یت ، بی » دا ده رده که و یت و ه ك :

۳_ له (مضارعی مجهول) راناوی کهسی سنیه م له شدیده دی (ت)دا دهرده که ویت وه ك :

بلایهش له شلیوهی (ایمت)دا دهرناکهوایت ، چونکه (فعله مضارعه عبهوله که کلوتایی به بزواین (Vowel)ی (الی کلیت ، ثیتر ناشلی بزواینیکی تر بهدوا ئهودا بایت به ناچارتی بزواینیکیان دهقرالیت

٤_ به لام له (فعلی مضارعی لازم و متعدی معلوم)دا که
 رهگهکانیان کوتایی به بزوین هاتبیت له شیوهی (ات)دا دهرده کهویت:

تغیبینی : کهسی سنیهم (ههرچهند پنیویستی به لنی کو لینه هوهه کی تایبه تی ههیه له ههمق شنیوه کانی نریشدا) ، ده شنی بهم جوره باس بکریت :

۱_ له ماضی لازمدا دور ناکلولیت ، ووك :

۲_ له فعلی مساعدا (له جملهی اسنادی دا) ، و ه ك : دارا مهرده (....)

۳ له هـه مق صیفه کانی تردا له شیوه ی (پیت) دا ده رده که و پیت ، به لام هه ندلی جار ههر (پی) یا (ت) یا (۱) ده رده که و پیت ، گهمه له روی گه و تاوتو و هوه ها تو و ه ، که به سـه ر زمانه که دا ها تو و ه ، نه گینا :

(بى) كورتەي (يېت).

(۱) شیموهی گورداوی (بی) که یه ، چونکه له زمانی کوردتی دا ، گوردینی پیتی (بی) بو (۱) یا به پیچهوانهوه (۱) بو (بی) رو دهدات وهك :

> بنی با نا تنی رای را کیرد کارد

کهواته (ات) هکمی دوای کاری (دهروات، دهبات ، دهخوات) همر (بیت) هکمی دوا شیوهکانی تریه تی .

بهمه دا کورته رای نوري علي امين کلزتايي دليت .

۳_ بیروزای مامنوستا صادق بهاء الدین دهربارهی راناو (جهناف):
[وا بهچاك زانرا صادق بهاء الدین له بارهی تنیكزای (راناوی

کهسی له شنیوهی کرمانجی سهروَ) بدونیت :

دەمراستى ليونه

راناو (ضمير)

راناوی کهسی بهزاری کرمانجی ژورو دو جوره:

جۆرى يەكەمىن :

ئەز ، تو ، ئەو ، بىز تاك .

ئەم ، ھون (ھنگ) ، ئەو بۆكىز .

گەم جۆرە واتە جۆرى يەكەمىن لەگەڵ زوربەي كارەكات (فىلەكان) بەكار دىين :

۱ کاری بـــقن له ههمتو کاتهکان به (اثبات) و به (نغی) و پرسیارهوه .

ثه و نیشانانه که به که سه کانه وه ثه به ستریس له کیشانی (تصریفی) ن ثهم کاره له کاتی ثیستادا ده بنه بناغه که به سهر ره کی کاره وه ده به سترین که له که ل ثهم جوره ی را ناوه کان به جودا به کار دین وه ك :

. Ez im ئەزم توپى Tu yi . ئەرە Ew e ئەمن (ئەمىن) (ئەمن (ئەمىن) . Em in هلانن (هنگن) . Hun in ئەون

ئەم نىشانانە (پاشگرانە) (ئىم im)، (ى yi)، (ئە e)، (ئى in) ئەگەل رەگى كارەكانى جۇرى يەكەمىن بەكاردىيىت كەئەمانەن :

۱_ لەگ لُى كارى تىن، بەلاي رابۇردۇ لە نىستىن :

تو نقستی هون نقستن

ئەر نىست ئەر نىستن

مه و چون به زاری بادینانی)
 تو چوی هون چون
 مه و چون
 مه و چون

له کاتی ئیسته (حازر) و له پاشی (ئاینده مستقبل) له نشستن گهزدنم گهزدنم

⁽٤) له زاری کرمانجی بادیتانه .

^(•) له زاری کرمایجی بادیثانه .

تو دنڤی تو دنځی نڤهی گهو دنځی نڤهی گهو دنځه (دنڤیت)^(۱) گهو دنځی بنڅه (نڤیت)^(۱) گهم دنځی نڤن (نڤین)^(۱) هون دنځی نڤن هن هون دنڤن هنو دنڅن گهو دنڤن گهو دنڤن

۲- له گه ل کاری تیپه و کانی ثیسته و له پاشان له: خوارن ـ خارن گهز دخوم
 گهز دخوم ثهز دخی خوی تو دخوی تو دخوی نهو دخوی شهو دخوه (خوت ـ زاری بادینان) شهو دخون (خوین ـ زاری شهم دخون (خوین ـ زاری شهم دخون (خوین ـ زاری بادینان) بادینان)
 هون دخون دخون هون دخی خون

که و دخی خون

(٦) ثهو دننت (دننبت) له زاری کرمانجی بادینانی .

گەو دخۇن

⁽۷) ئەو (دىئ نئىت) لە زارى كرمانجى بادىنانى .

⁽A) ثهم دنڤن (دنڤين) له زارى كرمانجى باديئانى .

⁽٩) ئەم دى نقبن لە زارى كرمانجى بادينانى .

⁽۱۰) ئەو دخوت لە زارتى كرمائىجى بادىنانى .

جۆرى دووەمىنى راناوى كەسى ئەمانەن:

(من ، ته ، وى ، ولاى) بنو تاك .

(مه ، هموه « وه » ، ئەوان « وان ، وا ») بلا كلا .

گهم جوره راناوی کهسی واته جوری دووهمین لهگه آئیهم کارانهی خوارهوه به کاردین و نیشانه کهسی یه کان (م im)، (یی yi کارانهی خوارهوه به کاردین و نیشانه کهسی یه کان (م im)، (یی و نیشانه که سی یه کان الله و (گن in) بو کور به کار ناهین .

۱_ کاری یاریدمری ههبتون له ههمتو کاندا:

كاتى ئىستە:

من هه یه – هه نه (که له یهك شت پتر بینت) ته هه یه – هه نه وی هه یه – هه نه وی هه یه – هه نه وی هه یه – هه نه

ر مه ههیسه - هه نه له بلا کلا | ههوه (وه) ههیه - هه نه | له بلا کلا | هاوه (وا) ههیه - هه نه |

كاتى رابوردۇ:

من ههبو — ههبون ته ههبو -- ههبون وی ههبو – ههبون ولای ههبو — ههبون

ر مه ههبو — ههبون له بلاکلا وان ههبو — ههبون وان ههبو — ههبون ۲_ له گه ل کاری تیبه زی را بوردو (ماضی متعدی) له شکاندن . من شكاند – شكاندن ته شكاند – شكاندن له بنوتاك وى شكاند – شكاندن ا ولى شكاند – شكاندن مه شکاند – شکاندن له بۆکـۆ { وه شکاند – شکاندن وان شکاند – شکاندن له خوارن : من خوار (خار) ـ خوارن ، مه خوار ـ خوارن . ٣۔ له که ل کاری داخواز (طلب)ی قیان (ویستن). كاتى : رابوردۇ : من ڤيا — ڤيان } تە قيان } بر تاك وى ڤيا — ڤيان } بر تاك وى ڤيا — ڤيان } وىي ڤيا — ڤيان } مه ڤيا — ڤيان } وه ڤيا — ڤيان } بۆ كۆ وان ڤيا — ڤيان }

کاتی ئیسته : من دفیت (دفی — دفیتن) ، مه دفیت (دفی ، دفیتن).

کاتی له پاشا : من دنی قیمت (دنی قنی – دنی قیمتن) مه دنی قیمت (دنی قیمن) لهم جوره می دووه مین را ناوی که سی ده بنه را ناوی هیمیتی (تملك)

شت ودك : مالا من دوستني من ، مالين من دوستين من

مالا ته دهستنی ته

مالا وی دهستنی وی

مالا ولى دەستنى ولى

مالا مه دهستني مه مالين مه دهستين مه

مالا وه (ههوه) دهستني وه (ههوه)

مالا وان دهستنی وان

له بهر گهوه زمانزانه کانی زاری (شیوه ی) کرمانجی لهسهر گهم بیروباوه ژه نه که ژاناو له کرمانجی دو جوره و ههر جودایه له رسته دا .

ئهمهش تهعریفی راناوه به پنیی بیروزای صادق به هائهدین : جهناف (به رناف) : ئهو بنیوه یه یاکو درسته یی دا جهنی نافی چ مروف یان تشت دگریت ، چ (راسته وخو) ئیسکسه ریان دی بکریار و نیشانکرن و ه ک

ئەجىـــەد چو مال . ئەو چو مال .

ئەمەد دچىت مال . ئەو دچىت مال .

ئه حمه د د مي چيت مال . ئهو د مي چيت مال .

بیژهیا (ئەو) ، جېتى ئەحمەدى دكرت .

٤_ راناوى لكاوى كهسى سنيهم و دومى تاك به پني بيروزاى

د. ئەسرىن فەخرتى :

۲۔ له که لل ره کی کاری چاوک ئه لفیه کاندا که ههمیشه کو تابی یان
 به (لای) دلیث ، ئه کهر (ت) مان قرتاندن بللین چی ؟ که

ههمیشه کنوتایی یان به « نی » ی رهکه که یه یان را ناوه که ؟ تُهکهر بَلْنیین هی رهکه که یه ته یکوا را ناو یان به پنچهوانه .

۳ کاتیك که ثهو کارانه له که آل پاشگری « وه » دا به کار دینین چار نییه ثهو « ت » ه ده که زینه وه له ویدا چی ده آلیین ؟ ده آلین راناوه و له شوینی تر ده بقرتینین ثهمه باشتره یان له پیشه وه بزانیت راناوه و توشی ثهو هه آله به نه بیت و وه ک هه ندیک له که آل « وه » ی باشگردا بیکات به پاشگر و بآلیت « ته وه » پاشگره .

٤_ له و كارانهى حهره كه تيان تيدايه (انتقال) كه له جيگهى المرازى « بنو » « ه » به كار دينين دو باره ناچار ئه و « ت » « د كه زينه و ه له ويدا چى ده ليين .

وا بزانم ئهگهر یه کسهر بلّیین راناوه خوّمات لهو ههمتر تالّیوزی و لیکدانهوه و روّن کردنهوهیه رزگار دهکهین .

ه شیوهی ژورودا ههندیک جار « لی » به کار ناهینین به لیکو دهچیته وینهی نهو بزوینه کورتهی وینهی نبیه له عهرهبیدا و
 ۱ »ی بلا به کار دین له نوسینی لاتینیدا و نهوه ی نیشاره ت بلا که سه که ده کات « ت » یه وه ك : دچت ، دکه ت ، دنشیست هند . .

ثهمه سهره رای مهوهی که راناویکی رهسه نه و له شیوهی لور و له زمانی خارسیدا « د » و « ه » له جیدگهی « ت » به کار دیرت و سه یر نییه چونکه دو ده نگی گهالیك نزیك به یه کن و به ئاسانی

جیگهی یه کمدی ده گرنهوه زنور جار . ههروهها « بیت ، یت ، ت » له رؤسی دا به کار دیست .

لهوانه یه هه ندیک بلین که واته با « یتن _ اتن » به کار بینین ده گیین نا چونکه له و شویناندا که ناچار « ت » ده گهریمه و ناچاری گهراند نه وه ی نابین ، هه رچه نده له باس کردندا پیویسته باس بکریمت و روَن بکریمته و نهمه له لاییکه وه له لاییک تره وه به زوری « یت » به کار دیت ، نه ک « یتن » ... هه مان شتیش ده لاین ده رباره ی راناوی لکاوی که سی دووه می تا که له را بردو وه گیستادا ، هه رچه نده « ی » تیژ لیره دا ده که ویته وه پیش « ت » نه ک « یی » ی کراوه .

دەربارەي پىناسىنى راناو

« زور جار هه ندیک له جوره کانی راناو ده بنوانی گهو ووشانه که کوزور ناسراون واته نهو ناوو گاوه کناو ژماره هه ندیک گاوه کنار که له راستی دا به هیاچ روییک له رووه کانی « مفهوم » ی شت و « کمیله » و ژماره وهسف ناکرین ته نیا به م ریگه یه یان به و ده لاله تیان کی ده کات » (۱۱) .

واته راناو بهشکی له بهشدهکانی الخافتن که به پنی الهو ده لاله تانه ناو ده نرایت :

⁽۱۱) ثهوه له رؤسبيهوه كراوه به كوردتي.

۱_ راناوی کهسی « الضمائر الشخصیه » .

۲_ رانـاوی هه یی د ضمائر التملك ».

۳_ رانــاوى خلايى «الضمائر المائدة).

دانـاوی پرسیار «ضمائر الاستفهام».

- راناوى نيشانه كردن « ضمائر الاشارة » .

٦_ رانياوي ناديار «الضمائر المبهمة » .

٧_ راناوي كه ينينهر ﴿ ضمائر الوصل _ الضمائر الموصولة ».

لیر ددا بیرو لاای د. نهسرین فه خرتی کنوتایی دلیت .

له گوتارهکهی (ستوزیکی خامه ...)دا باوهزی خوم دهربارهی بهشی زوری باسی راناو دهربزیوه لیرهدا کورته پیکی باوهوم له بارهی راناوی کهسی دوهم و سییهی تاکهوه ده نوسم:

كەسى دوەمى تاك :

۱_ له کاری تبیه تری رابردؤدا پیتی (ت) رانداوه که یه وه ك :
کردت ، توسیت ، خواردت . هه ر گهم (ت) ه ده شبیته مضاف الیه
وه ك « برات هدات ، دهستت لاده . » له که ل چه ند و شه پینكی
(Preposition) د ي ته ي وه ك « بلات رؤنه ، لايته وه دياره ، تايت ده که م » هه روه ها ده بيته فاعل و مهمول وه ك : توسيت . ده تنوسم .

۲_ له کاری تیپهر و تینهپهری مضارعـــدا له شیوهی (ی)

دەردەكەويىت، بەلام بە پىيى جىكە وا دەبى وەك بزويىن واش دەبىي وەك (Consonant) دەدركىنىرىت :

(دهکی ، دورزی دوبهی) لمانهدا (Consonant) .

(دەكىلى ، دەنۋسى ، دىغىرى) لەمالەدا بزولىنە .

له أمر و نهمی صریحدا دهرناکهولای وهك « بكه ، بژی ، بخلا ، بالای » ، « مه که ، مه خلا . . » .

له أمر و نهمی ناصریحدا ده بیته وه ئه و (ی) هی باسمان کرد وه ك « بکهی ، بخیری ، بلیبی » به لام له کاری وه ك (بژی)دا ده رناکه و كی چونکه کیرتایی کاره که خیری بزویینسی (ی) تیژه .

بهلای منهوه له و کارانهدا که (ی) راناوه ههرچهند ده شکی پیتلیکی (ت) بهدوا (ی)هکدا بنی به لام گهم (ت)ه کهرت و به شی راناوه که نیه و نیشانه پلیکی تصریفی رؤته چونکه راناو که به شلیکی یه کجار بنجییه له گاخاوتنی کوردتی دا ناشنی چ پیتلیکی لنی بقرتنی ، گهو پیته ی بقرتنی راناو نیه و شتلیکی تره جا ههرچی ده بنی باببتی . هاتنی پیتی (ت) له شولانی تریش شتلیکی بهرچاوه وه که بلایی : پاره که مان دیره ته وه . گاوه که م خوارد لا ته وه .

لهم نمتونانهی خوارهوهدا (ت) که ده شدی بمیننی و ده شدی بقرانه و ده بقرانی ، له ههردو حالیشدا شتیکی بنجی نیه له رسته دا :

شیره که بوته ماست شیره که بوه به ماست گهیشتومه ته تامانج گهیشتومه تامانج گهیشتوم به تامانج رفیشتبیتم رفیشتبی

دهزانین له کوردتی دا پیتی (ی) چونکه پیتیکی ناسکی بنی هیزه به به به به به بقرتنی .. به لام چونکه له شدیوه ی راناو دا زور کاریگه ره قرتانی بو نیه که چی پیتی (ت) ده قرتنی هه رجه ند پیتیکی به هیزه ، هویه که له و شویمنانه ی قرتانی به سه ردا دین به شدینی بنجی نیه له ناخاو تندا بویه ده توانی بلیمی (ده که یت ، به شدیکی بنجی نیه له ناخاو تندا بویه ده توانی بلیمی (ده که یت ، ده خویت) ده شتوانی پیته که ی (ت) بقرتینی و بلیمی (ده که ی ، ده خوی) به لام ناتوانی هه رکیز پیتی (ی) له و کارانه دا تنی به پیت و بلیمت و بلیمت (تو ده خوی) به لام ناتوانی هه رکیز پیتی (ی) له و کارانه دا تنی به پیت و بلیمت (تو ده خود تو ده خود) .

كەسى سىييەمى تاك :

راناوی کهسی سنییه می تاك له كاری تنبه نزی رابردوَدا دهرده که و نی له شکلی (ی) وهك خواردی ، کردی ، کنیلای ، دروَی . لنیره شدا که هـات و که رته دوای بزوننی (۱، و) بنز خــــنری ده بنیته Consonant وه نیم کاندا ده کهوت ، لهدوا (ی) تیژیشهوه بزرده بنی و تیمکان نیه بدرکینری وه نیمی ، نوسی ، دری ...

ههر تهو (ی) ویه دوبیته مضاف الیه و بهدوا ههندی Preposition

دارا نه هات برای هات - براکه ی هات. لنیه و ه دیاره ، پنیی گرانه ، تنییدایه .

دەشبىيتە بەركار (مفعول) وەك : دەىبىنم ، دەىدويىنىن .

له کاردا هـــه ر لهم کاره ی تیپه تری را بردودا ده رده که و یی یه همویان به ولاوه هه رچی کنوتایی کاره کان هه یه بن که سی سینه می تاك هه مویان شیوه ی « تصریفی » ن و را ناو نین چونکه ده شخی بقر تین و تخی بچن . تلا که گوتت : (ده تروات ، ده کات ، ده کیل نیت ، ده فروشیت) له بیرت نه چنی ده توانی بالی (ده ترواتن ، ده کاتن ، ده کیل نیتن ...) هه روه هـا (ده تروا ، ده کا کیل ی . که حال وانی بن ده بی بالین تاکه پیسی (ده تروا ، ده کا که ده کیل وانی بن ده بالین تاکه پیسی (ت) را ناوه ؟ ثه دی بن نه کین (تن) سه راه به ری را ناوه ؟ .

کوتایی کار بو کهسی سینهمی تاك ئهم ئیجتیهالانه هه ل ده گرمی: ئهو ده زوا ده زوات ده زواتن .

ئەو دەكىنانى دەكىنايىت دەكىنايىتى .

ئەر دەۋى دەۋىت دەۋىتن .

دهبینی ههرجاره بیتی پیش بیتی (ت) دهگورنی و (ت) هکه

خلای به ته بها و هیا به خلای و به (ن) کهی (تن) هوه ده قرت کی ناشنی را ناو گهوه نده بنی گلافره و بنی « ثبات » بنی چونکه له به شده هه ره گرنگه کانی گاخاو تنه له عه ره بی ده گلین (العمده) حیسابیکی تایبه تی بلا ده کرلای له و پیزماندا ، گهوه ی راستی بنی را ناو له (العمده) ش بنجیتره که دیبان ناشنی تنی بحثی ده رنه که و تنیشی له هه ندی صیفه ی که سی دوه می تاك و که سی سینیه می تاكدا بنی تعلیل نیه به لام لیره دا ناتو انم له سه دی بنترسم هه روه كه گوتاره که شمدا مه و دای نتوسینی ده ست نه که و ت

راناوی کهسی سینهمی تاك له رستهی بنی فعلدا ده بنیته بزونینی (.) که فه تحمی عهره بییه:

سے اغ کردنهومی را ناو بترنی نهو بزوینه له گوتاره که مدا به دریوتی له سهری نوسراوه ، لزوم نیه لیرهدا دؤبارهی بکه مهوه .

مرلاف نه بنی هییج شتنیك و هیچ گیان له به رینك نیه و توویی بكات و بلی « من » . له نوسیندا كه دیواریك دهست ده كات به گاخاوش نوسه ده كه ده نوسیندا كه دیواریك دهست ده كات به گاخاوش نوسه ده نایق ، من وام لنی به سه رزاره مه و هومه كهی دا دینیت گه گینا دیوار و رسی له به ده و های « تلا » گیوه » گه و انیش به « تسامح » نه بنی بلا غه یری مرلاف به كار نایه ن

که گوترا « من ، گیمه _ تلا ، گیوه _ ئهو ، ئهوان ، بلی هیچ وشه یینگی تر و هیسچ عالامه تیك که وانایینکی تایبه تیبان بلا دیار خات ، ته نها شیوه ی مرلاف به دلاندا دینت و هیچی تر . قسه لیزه دا دریژه ی زلاره ، به وه نده ی سهره وه لیلی ده برمه وه لهمه وه ، ته عریفیک که من

پنیی رازی بم بز (ضمیر ، Pronoun ، راناو) شـــتنگه نهمانهی تنیخولانـــدرابنیــهوه و دهوری بنجی راناویشی راگهیانــدبـنی، تهمیه :

راناو ثهو کلامه له وشهیه یه که راسته وخلا بلا که سانی یه کهم و دوم و سلیم (ومیا قسه کهر و قسه بلاکراو و قسه للی کراو) دانراوه ، ههریه کلیك لهو وشاهش له ولینه یلیکی تایبه تی دا ده بلیته هلای پهیدا بترنی واتای ته واو له تاخاوتنی کوردی دا .

ثهم تهعریفه له وشهی کهسه کان به ولاوه هیچی تر ناگریته وه ، ده وری (راناوی لکاو)یش که به و نه بدی له ناخاو تندا جی به جی ناکری لهم ته عریفه دا تی خویدندراوه ته وه . ده وری راناوی لکاو به داخه وه لای زمانزانانی کورد چ بایه خیکی پی نه دراوه ، له حالیک دا شیرازه هیزی ناخاو تنی کورد تی به راناوی لکاو پیک دیت .

پیسی ناولی بلیم ، به لام به ناچارتی دوباره و سی باره ی ده که مه وه ،
من له زاراوه ی (راناو) رازتی نیم چونکی و شه کانی (من ، تو ،
ئه وان ... هند) وجودی سه ربه خلایان هه یه و له سه ر ثه وه نه و هستاون
ده بنه جیدگری ناو یا نابنتی . خول زاراوه ی (لکاو) هه ربه جارتی
شه قامه زییه کانی ریزمانی کوردتی کویر ده کانه وه . کویر کردنه وه ی
شه قامی زمانیس به پاچ و پیمه و نابتی ، به وه ده یکی که به خالقی
واتای ته واوی رسته بلین (لکاو) که بایی به ردیکی ره ق و ته قید شه وری بود دانانیت له ناخاوتندا .
ده وری بود دانانیت له ناخاوتندا .

۰ به بیروباوه دی ماملاستا هه وار : ده بنی بگوتر می « ضمیر راناو » هه ر نهوانه ن پلیوه ده لکین و له رسته دروست کردندا زلار کاریگه رن ، لای وایه زاراوه ی « بریله » شی بلا به کاربیت که بریتییه له وشه ی « بری - به واتای بدیل » و نه مرازی چق ک کردنه و ه ی ، به و پلیه بریله « ضمیر متصل » (۸) دانه یه .

م ، ت ، ی : وهك كه بلّیدی كردم ، كردت ، كردی یاخود له حالّی اضافه دا (برام ، برات ، برای) .

ان : بنر کنری کهسهکانه له کاری تنیهتردا و ه بلایی کردمان ، کردیان ، کردیان . ههروه ها له حالی اضافه دا ..

ین : بز که می یه که می کالو له کاری را بردؤی تالی نه په لا و کاری مضارعی تالیه و تالی نه په لادا و هاک رویشتین ، چوبن ، توستین ، ده نتوین ، ده که ین ، ده شکلینین . .

ن : بلا کهسی دوهم و سلیمه ی کنر له کاری را بردوی تنی نه په ر و کاری مضارعی تنیه و کاری مضارعی تنیه و دی نه وال در کلیوه رلایشتن ، گهوان رلایشتن ـ گلیوه چون ، گهوان چون ـ گلیوه ده خلین .. ده تران ده کلون ... ده تران ...

و: بنر کهسی دومی کنر له هه ندینی شیّوه ناخاوتنی کوردستانی خواروَدا که به ته واوتی له جیدگهی « تان » دیمت و ه ك : نهوه کردو نهوه خواردو ـ براو هات ـ لیّو رازی ده بم .

ثهو به شانه ی که تا تیستاش پیبان کرتراوه (ضمیری کهسی ، اشاره ، پرس ،خلایی ، هه یی ، مبهم ، لیکده ر) هیچ کامیات تاسه نگی ضمیری متصل (بریله)ی باس کراو نین و ده بنی ناوی کی تریان بلا دابندر لی وه له (ناو) یا خود (نیشان) یا خود (ته مراز - تهدات) یا خود هه رشتیکی تر بیت .

راناوي لليكدمر:

راناوی لیکدهر (Relative ، اسم للوصول) تا گیستا له لایه ن نوســه رانه وه (لیکده ر ، که یینه ر ، پسی که ه ، په یوه ندتی) بنو به کار هینراوه له کوردتی دا .

له نارسیدا (حرف ربط)ی پنیگوتراوه

له ریزمانی ئینگلیزی پیسی گوتراوه Relative Pronoun. کوردوییف وشهی (هاف دوتی) پنیگوتوه.

به لای صادق بهاء الدین و نهسرین فهخربیهوه تهنها وشهی (که) راناوه لهو رستانهدا که راناوی للیکدهریان تلیدایه وهك (شهو ولاینانه که هه لواسراون جوانن ، تلو که قوتابیت ده بایی بخولینیت) . شهو پیته (ی)هی که هههندایی جار دلاته پلیش راناوه کهوه بیتی

پهیوهندییه و کهرتی راناوهکه نیه .

نوري علي امين ده لقي : پيتى (ى) ياخود (كه) ئه گهر به ته نها هاتن هـهر يه كهيان ئهو را ناوه ن كه پيتى ده لين را ناوى ليكدهر ، به لام لهم حاله دا فهرقيان له گه في حاله تي به جترته هاتنيان له رسته دا ئه وه يه كه في كه نها و (كه)ى ته نها هه ربه كه يان له و شيوه يه دا ناوى ليكده رى ساده يه ، به لام ئه گهر به سه ريه كه وه به كارهينران ده بنه را ناوى ليكده رى ناساده وه ك

ئەوەي كە دولېننى لەسەر بانەكە كەوتە خوارلىي ، بارام بىتى .

راناوی (ی) یا (یکه) به زورتی له دوا راناوی تیشارییهوه دیمت .

تنی بینی : ۱ ـ له شیوهی کرمانجمی ژورو (ٹنیکو) یا (ینیکو) لهبنو نیر بهکاردیت ، (ٹاکو) یا (یاکو) لهبنو میمیه ، (یینکو) لهبنو کوی ههردوکیان .

۲ و شهی (که) کاتنی ده بیته را ناوی لیرکده رکه ههم
 دؤ رسته به یه کهوه گرفی بدات و ههم له بری ناوی یك
 به کار هینرا بیت ، وه ای :

منداله که دی که له سهرما هه لده لهرزی .

لهم رسته یه دا راناوی (که) رستهی (منداله کهم دی) و رستهی (له سهرما هه لده له رزی) به یه که و هم گرایی داوه و ههم جینی

ناوی (مندالهکه)ی له رستهی دوممدا گرتوتهوه .

لهمهوه بردمان دمرده که و پیت که وا و شهی (که) وا ده بیت و ه ها داناو به کار ناهینزین ، واته که یه که له و دو مهرجهی سه دموه نهگهیشته جنی و شهی (که) له راناوتی ده شور پیت ، و ه ک :

که هانیت ، پیت دولِیم .

که پێڵاوهکهم له پێ کرد ، بزمار ێك چتر به پێمدا . که ئهو هات ، من روٚيشتبترم .

لهم سنی رسته به دا هــهرچه ند (که) دو رسته ی به به که و مهستوه ، به لام جینی ناوی نه گر تلا ته و مه همه (را ناو) نیه و شتیکی تره له جینی خلایدا لینی ده دو پین .

۳_ [تنیبینی و رؤنکردنهوه :

من له گوتاری «ستوزیکی خامه به دهوری راناودا » گوتومه که بنین و وشه کانی (من ، تؤ ، قده و ، قیمه ، قیوه ، قهوان ـ له گه فینین و وشه کانیان که من له و گوتاره دا پنیان ده فینیم راناوی چالاك) به راناو دانیین هه گیز ناشتی به هیچ وشه پنیکی تر بگوترنی راناو چونکه ئیمکان نیه چ تایبه تیکی مشترك کویان بکاته وه . جودایی میانی (م) له رسته ی (من هاتم) دا له گه فی و شه کانی (کام ، فلانه که س ، شتیك ، کی . .) هینده زمق و به رچاو و بنجییه ناهی فی بیر بو ته وه بزوات

هه متویان یه ك به شي تاخاوتن بن چونكه كه پیتي (م) له رســـته ي

(من هاتم) دا وه ك (فلانه كه س) حيساب كرا چ لزوم نامينتي الوه لكار (طرف) له گه ل الوه لناو (صفه) جودا بكرينه وه و به دو به مسى الخاوتن بؤميررين ياخود و شهى (هاتن ، خواردن) كه چاوگن پييان بگوتر بني (ناو) كه چى (هاتم ، خواردم) فيمل بني چونكه هه رنه بني تايبه تينيكي (مشترك) له مياني (ظرف و صفه) دا هه به كه (وصف) ه ، تايبه تينيكي ترى مشترك له مياني (چواك و فيمل) دا هه به كه (رؤدان حدوث) ه . پيويست نيه ليره دا دريزه به و قسانه م بده م كه له گوتاره كه دريزه وي از رواناوی كه سي من له و گوتاره دا دريزه يان پي دراوه ، به لام هينده هده به من له و گوتاره دا باسي غه يري (راناوی كه سي) م نه كردوه ، بزيه ليره دا دير هه يه كوتاره دا باسي غه يري (راناوی كه سي) م نه كردوه ، بزيه ليره دا دير مه هه يه كورته يينيكي يه كجار كورت له باره ي نهم راناوه ي (ليكده ر)ه وه بنيم كه تا راده يينيكي ناته داوتي ناوه د كي گوتاره كه م پركاته وه :

کریمان (۱۲) به وه رازتی بین را ناو و شه پنیکه جنی ناونهای ده گریمته و ه وه یا ته مرازه ی ده گریمته و ه ه وه وه یا ته مرازه ی ده گریمته و ه ه وه وه یا ته مرازه ی (که) له رسته دا هه رکیز جنیکه ی ناو آگریمته و ه به لکتر به خوی و به و رسته یه ی که له دوایه و ه دیمت شنیوه و صفینی ناوه که ده کات به نمونه تلا که گوتت (نه و پیاوه ی که نانه که ی خوارد میوان بتر) به رسته ی (که نانه که ی خوارد) و صفینی بنی فیل و تاشکرای به رسته ی (که نانه که ی خوارد) و صفینی بنی فیل و تاشکرای (پیاو) ه که تکردوه وه ک نه وه ی که گوتبیمت (پیاوه نان خواردوه که).

⁽۱۷) گریمان: به واتای (فرضنا)ی عدرهبییه له جیاتی وشدی (أفرض)ی عدرهبیش (بگره)ی کوردتی به کار دیمت .

سرنج بگره لهم راستییه: چونکه رستهی (که نانهکهی خوارد) بلا وسفه و وصفیش به تهنها واتای رستهی تهواو بهده سته وه فادات ده بینی بلا تهواو بونی واتای رسته که چاوه نورخی شتلیکی تر ده که یت به دوا رسته وصفیه که دا بیت و واتای تهواو بیك بینیت ، رستهی (میوان بو) نهو چاوه زوان کراوه به .

ر ئەو پیاوەی كــه نانەكـەی خوارد كر كر پياوە نانخواوردوەكـە

سه پری هه دو گوته وه ك نيمچه رسته واتای ته واويان نيمه له حاليد كدا له رسته ی يه كه مدا فيعل و ضميری لكاوی كه سی سيمه تاك هه یه كه له رسته دا (استناد و حكم) پيك دين و ده بق پخي و بستيان به رسته يد ته واو كردنی واتاكه يان به لام وه ك گوتم چونكه بوه به (وصف) هه رچی (حكم واسناد) يد تيدا هه یه له ناو (وصفیة) ه كه دا و هستاوه و نابیته ته واو كه ری واتای رسته . له م روه وه رسته ی (ثه و پياوه ی كه نانی خوارد) ها و تسای تركیبه وصفیه كه ی (پياوه نان خوارد و كه م كه هيچ هلايد كی (حكم و اسناد)ی تیدا نیه و ناشتی هه یی . به لام كه هاتی نیمچه رسته كه ت (وصفیة) ده رها و بیاوه نانی خوارد و ما بیاوه که خوارد و ما بیاوه که نانی خوارد) ده بیته خوارد و ما بیاوه که نانی خوارد) ده بیته خوارد و ما بیاوه که نانی خوارد) ده بیته خوارد و ما بیاوه که نانی خوارد) ده بیته رسته یکی ته واو به (حكم و اسناد) هوه .

نابنی زمانهوانی کوردتی قیاسی زمانی کوردتی له زماندگی تر

بكات و له بهر تيشكي ئهو زمانه دا سه يرى كوردتي بكات . لـ ه ئینگلیزی دا که وشیمی (Whose, Whome, Who) به راناوی للبكدهر حيساب كراوه كاريكه چ دمخلليكي ثنيمه و زماني كوردتي به سهرهوه نیه ، وشهی (Who)ش دیاره سهر مهخلایی یه کی تهو تلای هه به هه لده کرنی حیسابیکی تایبه تی بن بکرنی له و زمانه دا تاکو دهبینی حاله تی (فاعلیه و مفعولیه و اضافه)ی ههیمه و ه داناوه کانی کهسی (Me, My, I) ، له رسته شدا ههرگیز ناقرتنی چونکه که قرتا رسته که لهبهریه ک هم لدمومشنی که سه بری زمانی عهره بی بکه یت دهبینی زاناکانی صرف و نحوی عهره بی زور بهیان به (اسم الموصول)یان داناون لهو بيشدا (الذي ، الذين ، الذان ، اللذين ، اللواتي ، اللائي ..)وشمى بنجین له رسته دا و حاله تی (مرفوعیة ، منصوبیة ، مجروریة)یان ههیــه و ناشنی بقرتنین دهنا رسته که واتای نامنیننی کهچی له کوردتی دا وشهی (که) نه ثهو سهربهخلایی یهی ههیه نه ثهو بنجییه شه له رسته دا چونکه دهشنی بقرتنی . سهرهزای قرتانی ، لهوانه یه راستهوخـ لاش به یپش ناو و هیا (راناو) بکهویمته و ببیته تهمرازی (شــرط) و هیا شتنیکی تر وهك كه بلنيي «كه دارا نه يني تلاش مه يني » . واش ده بني ده کریته ته مرازید کی (تحقیقی):

بزانین ده شنی جیسی ناو پیك بگر پیته وه . له رسته ی (ئه و پیاوه ی که نانی خوارد میروان بق) و شه ی (که) گرفیا جیسی (پیساو) ی گر تو ته و و شه ی و شه ی (پیاو)ی بخه ینه جیسگه یه وه ناخلا چون ده بی : (ئه و پیساوه ی پیاو نانی خوارد ...) . له مه دا حیسابه که ده رنه چق . با نه مجاره یان و شه ی پیاو نانی خوی هه گستینین و بی کو یزینه وه بلا جیسی خوی هه گستینین و بی کو یزینه وه بلا جیسی خوارد ...) دیسان رسته که چ و اتای نابی و گونم انیسکی تیدا نیه .

پوختهی قسه و لایکدانهوهی من نهوهیه که وا نهم وشهیهی (که) له هیچ رویدیکهوه دهست نادات پلیی بگوترایی راناو ، بهراستی لهوه زیاتر نیه به نهمرازلیکی ناسیایی حیسیاب بکرایی لهم صفتهی نهمراز بونیشی دا تا بلایی خوش جلهوه و ههرجاره بلا مهبهسیلی بهکاردلات .

راناوی خویی (Reflexive Pronoun) راناوی

ثهم راناوه وه نه نوري علي امين ده لُنيت : له وشهى (خنو) و راناوى كهسى لكاوى (م ـ مان ، ت ـ تان ، ى ـ يان) دروست ده بنيت و له رسته دا بنو ته و كيد به كار دايت وه ناي ده كنيم .

ماملاستا صادق بهاء الدین و د. نسربن فخری ده لّین : وشهی (خلا) راناوه ده شدی له که ل راناوی کهسی لکاو به کار بیّت و

به ته نهاش به کار بنیت و ه ك :

خو شــوشتن (خــو) من خوم هاتم (خوم)

صادق بهـاء الدين ده ڵێت له شێو هى سهروَدا هيـچ گـوٚزينێك له (خوّ)دا نابێت چ بوّ نێر بـٽى و چ بوّ مێى .

[رؤن كردنهوه:

من لهگوتارهکهی «ستوزیکی خامه» ههندیک لهسهر وشهی (خز) رئیستتوم ، لیرهدا به کورتی ده لایم وشهی (خز) وشهیپنکی فهرهه نگی عاده تی وه هایه هه آن ناگر بی جیبی پنی له ق بکر بی و بخریمته ناو قالبیکی تایبه تی دور له سروشتی خویه وه . تو که گوتت «خوم هه لده ده مهوه » وه یاخود «خوم ده خور بینم » لیره دا مه فهومی وشه ی «خو» له روی ریزمانه وه چ فهرقیسکی نیه له که آن گه وه دا که بالیین «برام هه لده ده مهوه ، پشتم ده خور بینم » له گه آن گه مه شدا واتای «برام هه لده ده مهوه ه یه له به کاره یناندا ری آلی تایبه بی ببینیت :

وشهی « خلا » که دهدرایته پال راناوی لسکاو ته کید په بدا ده کات ، لهم ته کیدهدا ده بایته سایبه رایای راناوه که ته نانه تا ناتوانی له کلاتایی رسته دا داوای راناوای کی لسکاو بکا که بلا وشهمی « خلا » بگهرایته و ، بلا رؤن کردنه و هسه بری نهم رسته یه بکه :

ئىيمە خۇمان ھاتىن .

للرمدا ﴿ خُوْمَانَ ﴾ نهيتواني کاري ﴿ هاتين ﴾ له راناوي ﴿ تُلْهِمُ ﴾ بستیننیتهوه. چ بلّینی اثیمه خلامان هاتین و چ بلّیبی « اثیمه هاتین » راناوي لکاوي کاري « هاتين » ههر ئهوهيه که بېر کهسي پهکمي کېږ دانراوه که « ین » ه . به لام که گوترا « خلا هه لدانه و ممان کار پیکی باش نهبتر ، وشهی دخلا ، واتای ته ککیدی نهما و بلاوه به وشهی عاده تى بىريە لە كىرتايى رستەدا كوتمان « باش نەبىر » نەمانكوت « باش نه بوین » و مك ئه و مى كه كو ترابا « نان خوار دنمان باش نه بتر » . كه ده لَيْي ﴿ خُوْم دهبينم ﴾ ليرهدا وشهى ﴿ خَوْ ﴾ له كَهُلْ راناوي ﴿ م ﴾ كۆ بۆتەوھ چ تەئكىدى تىدانيە بەلام جۆرىپك «تخصص» دەمىنىيتەوھ له واتا کهی « خز »دا نایه لنی بگوتر ای « خزت دهبینم » ، لهم حالهدا دهبینم) به کار دلات لایه نی (خصوصیة) مکه مه به س نیه ، واتای رسته که ده بیته (ئیوه دهبینم) . ههر ئهم لایه نهی (خصوصیة)یشه وای ڪردوه نهشتي بگوترلي (من ئيمه دهبينم ، من من دهبينم) ، دراوهته پال راناوی کاسی یه کهی دکنی چونکه لهلایه ن « خصوصية » هوه (من و گيمه) ههردويان کهسي يهکمن .

سروشتی «خو» که له واتاکه یه وه سهر هه لده دا وای الی کرده بتوانتی به هوی مهمرازهوه وها لهکه لل وشه یندگی تردا واتای تازه پیک بینتیت وه د خویی ، خومالی ، کوییاتی و خوییاتی ، مال خو»

لهم وشانه دا چ خزمایه تینیك له که آن مه فهدومی « راناو » به ید نابیت به هده ر ته عریفیک به در اناو) دیار خهیمت . که گوتت « نهم پیاوه خزمه ، یاخود بیگانه به خزم و بیگانه به خزم و بیگانه به در اناون خوبیش هه ر هه ند .

به لای باوه زی منه وه و هه ی « خو » و هه یکی فه رهه نگی ماده تی تاقعی « ناو » ه ، به ر ته عریفی ناوی ش ده که ولای بنی زیاد و که م : « ناو و هه یکی و اتای ته و اوی هه یه و به کاته و ه به سنر اوه ته وه » . به لام به یکی گه و نامحدوییه که له و اتا کهی « خو » دا هه یه هه لده گرفی له به کاره ی ناید ا هسه ر جاره قالب و رو لیکی جو دا و ه رکریت ، که گه مه ش تایبه تی بیکی هی چ به یوه ندی یکی به « راناو » و و ه نیسه .

ئەم بەرخە خۇمالىيە ئەم بەرخە ئاوەكىيە

سه یری ثهم دو رسته به بکه یت و سسر نجی لای بگرایت هاینده له به کتر ده که ن ، کوردتی کو ته نی ، در وزن نه بی فه رقیان ناکا . نازانم چلان ده شنی «خلامالی» را ناو برشی و « ثاوه کی » شنید کی تر بایی ، من که ثه مه ده لایم قسه م به تایبه تی له گه آل ثه و که سانه یه که ده آلیان و شه چی برشی هه ر ثه وه یه با جیدگه و باریشی به گلاز بی ، واته که و شه ی «خلا» را ناو بر له هه متو حالید کدا را ناوه د نسسرین و ماملاست اصادق له م باوه و ده نوری علی امین ده آلی و شه له به کار هاین انه و عی خلای ده گلاز بی کدا را ناو

وا دهزانم ثمهم للیکدانهوانه بهس برخ بلا دیار خسستنی راناونه بونی وشهی «خلا».

دەمراستى ليونه

راناوی ههیی :

له زمانی کوردتی دا ههر وشهی « هی » بۆ راکه یاندنی « تملّـك » به کار ده هنینریت به لام به پنیی ناوچه شنبوه ی ده گوزنی ، وا ده بسی ده گوترنی « ئمی ، ینی ، یا ، هین » وهك :

ئهمه هي خومه ، بزنه که هي بارامه . پيلاوه که هين تويه .. هند .

له شنیودی ژوروَدا فهرقی «نیر و منی»ی تیدا ده کرنی، مه به سیف گهودیه که نیرایه ی و منیایه تی و شهی « هی » لهم شنیو دیدا به نده به « ممملوك » دکموه واته که « مملوك » نیر بو « مالك » میش بنی راناوه که منی ده بنی و دك ئهودی ژنیك به کوری خوی بانی

(كورّاني من) ياخود باوكيك بأني (كيوًا من) . له شيّوهى ژوَروَدا ئهم راناوه بهم چهشنهیه :

> ئىپى من ، ياخود ، يپىمن ــ له بېر نير . ئامن ، ياخود ، يامن ــ له بېر مېي .

[رؤن کردنهوه :

وشهی « هی » به لای منه و « ه ه » نه و به س به لکو هه و سه ربه خلایی بهی نیه که بیخانه ریزی تاقی « ناو » یشه و « ، له راستی دا « هی » نه مرازیکی ساده ی « تملك » « که و اله رسته دا نه بنی هه ر و اتا به ده سته و « نادات . له رؤی ریزمانه و « و شه ی « بلا » چه ند سه ربه خلایه له رسته ی « نه م گلاشته بلا بارامه » ، و شه ی » « هی » ش هه ر نه وه نده سه ربه خلایه له رسته ی « نه م گلاشته هی بارامه » . ناشکرایه نه م « هی ، نی ... » هه مر خلایه تی ده بیته و « هی ، نی ... » هه رخیه تی ده بیته و « نه مرازی « اضافه » و ده کوتر لای « برای مرن » و اته نه مرازه به نی ناشاد داند رئی نه که ر « هی » فی ده بینه و ده کوتر ای به راناو داند رئی نه که ر « هی »

فراوات کردنی وانای « راناو » تما نهو راده یه باوه ش به نه مرازیکی عاده تی بنی هیزی وه که نه مرازی اضافه دا ده کری ، نهوه نده سنورانه ده به زینی له ده ستورانی ریزماندا پی ویست نه هیلی به مانه و هی سنوری نیوانی دو به شی ناخاوتنی وه ک « ناو ، ناو ، ناو ، ناو ، و ویا

« ناو ، ثاوه لـکار » .

که سرنج راگرین دهبینین نهو شته ی وای کردوه و سه کانی و خو ، هی ، که ، به راناو دائرین هه ر نهوه یه نهم و شه انه له به کاره بیناندا په یوه ندییان له گه آن ناودا هه یه . با نیمه هه ر له وه نده و لینی نه بینه یه و نه ختیکی تریش به ده ور و پشتی ناودا بنورین ده بینین کار « فعل » یش په یوه ندتی به ناوه وه هه یه و له ناخاو تندا نه رکه کانی ناو جی به جی ده کا . فعل له وجوددا ، نه له هه ر له ریزماندا ، پیدا نابی نه گه ر نه و شتانه نه بن که پییان ده گوتری « ناو » . به و پییه چاکتر نه و میه زاراویک بی فعل دابنریت که په یوه ندتی به ناوه و ه دیار خات و ه گه رکه ناو . . » .

راناوی پرسیاری :

له رؤى زاراو دو .

ماملاستا سه عید صدقی راناوی پرسیار به (أدوات استفهام)

له لاپه زه (٥١)ي كنيبه كهى دا دوداته قه لهم دولنت :

أدواتی استفهام ـ چهند لفظیکن ســؤالیان پنیدهکریمت بعضی لهوان ئهمانهن ، (کنی ، چبی ،کهی ،کوا ،کولای ، ئاخلا ، ثا ، ئایاکو ،کام ،کامه ، کامه یه ، چلان ، چلان ، چهن) .

ماملاستا توفیق و هبی له دهستوری زمانی کوردتی دا ده لایت : بر ناوی پرسی نه و بر ناوانه ن که پرس نه که ن ، له به ر نهم خاسیه ته یان ده که زین ، و ه کو : پی یان ده که زین ، و ه کو :

پی یان ده لین بوناوید کن که که شوین شاره هیان ده نه دین ، وه نو کنی هات ؟ . مامنوستا و هی گهمانه به راناوی پرسی داده نینت :

بلاجتي	بلاشت	بۆگىنسان
کوبی	جی	کین
	مند	ع، ند
	کام (کامه) .	کام

له دهستوری زمانی فارسیدا ده لیت : نهو وشانهی بلا پرسیار به کار دلان ، جاریک راناون ، جاریک ناوه لناو . راناوی پرسیار نهوهیه که ده بیته جنی نشینی ناو . به لام ناوه لناوی پرسیاری ههمیشه له که ل ناودا دلات و له چلانیه تی یا نه ندازه یا جنس یا زمان یا مکان

یا نیسبه تی ناو دهپرستیت ، وهك :

چ کتیبیکے خوالانے دوہ ؟ (ٹاوہ لُناو) دولانٹی کئی ہات بر مالّی ٹیرہ ؟ (راناو) چ دہکمی ؟ (رانےاو) ئەم راناوە بەلاى ئەنداماتى لىۋنەوە بەم جۆرەن:

به لای ماملاستا هه ژارهوه هیچیسان راناونین ، نه تهمانه و نه تهوانی پلیشتر پلیان کوترا راناوی خلایی و هه یی ... هتاد .

به لام مامنوستا ص. بهاه الدین که زایه و ه و کوتی « ثایا ، ثاخن ، ثهرایی » و ثهو وشانهی که له بری « هلی »ی عهر « بی به کار دلین را ناونین .

د. ن. فهخرتی نهمهش دمخانه سهر قسه کانی خلایه وه: که ها تو نهمهازیک که و ته نهمهازیک که و ته نهمهازیک که و ته نهمهازیک که و ته نه نهمه نوعی هانه ناو رسته و مه نه و سال نهمهازه که و راناوه که به یه که و ده بنه راناویکی لیک دراو:

	راناوى لليكدراو	راناوی ساده
	بلاچی وا دهکهیت	چى دەكەيت
بۆ	له کولای بتریت تاکولای چــــــــــــــــــــــــــــــــــــ	کولنی خوشه
	کولنی چتریت .	

ماملاستا ن ع ئەمين دەڭلىت :

ئه و وشاهی لای سهر دو ه همویان (وشهی پرس)ن. نهم وشانه:

۱ گهگهر له رسته دا له بری ناویمل به کار هینران و پرسیاریان پیمان ده گوتریمت (راناوی پرسیارتی) وه د:

کنی له دمرگا دمدات (کنی) پیاوهکان چهندیان کهیشتنهجتی (چهند)

۲_ تُه که ر له رسته دا له که ل ناو هاتن ، واته بتونه هاو دلایی ناو و له چلانیه تی وه وه میقدار وه یا جنس وه یا نیست دوان پلیان ده کو ترایت « الوه لناوی پرسیارتی _ صفة » وه ك :

چ گۆرانيەك پى خۇشىــە ؟ (چ)

له كام شــارهوه هـاتتريت ؟ (كام)

به چ شاخیکدا مهلدهگهزین ا (ج)

چەند كەست دىوه ؟ (چەند)

۳۔ ٹه گهر له رسته دا جیّی ٹاوه لُسکاری (ظرف)زه مانی یا ههر ٹاوه لُسکاریّك که وصفی فعله که بکات بگریّنــــه وه پیّی ده گـوتر پی (ٹاوه لُسکاری پرسیارتی) وهك :

منداله کان کهی هاتن ؟ لیرهدا (کهی) تاوه لـکاری پرسـیارییه چونکه تحدیدی واتای کاری (هاترن) دهکات و جیگهی تهوکاته ده گرینت که منداله کانی تیدا هاتون .

گابا سواره کان گهیشتنه جنی ؟ (گایا) لیره دا گاوه ککاری پرسه چونکه له باره ی گهیشتنه جنیی سواره کانه وه ده پرستیت .

٤_ هەندى جار هەندى وشــــەى پرسيار بۇ « تعجب » بەكار
 دەھىنىرىت وەك لەم رستانەى خوارەوە بەدى دەكرىت :

بۆ ج درەنگ ھاتىت (پرسيار) ؟

چ درونگ هانیت (تعجب)!

فهرق له نیموان رستهی پرسیار و « تعجب » وهیا وشههی پرسیار و « تعجب » تهوهیه له پرسیاردا چاوهزلیمی و درام ده کرلیت ، بهلام له « تعجب »دا چاوهزلیمی و درام نا کرلیت .

[رؤن کردنهوه :

۱_ گایا ، ومی ، ٹەرلای ، ئەگا . ئەم وشانە لە ھیسچ رۇپلىكەو، نابنە راناو وەيا ناو وەيا ئاوەڭناو وەيا ھەر بەشلىكى ترى ئاغاوتن كە بىرى سەربەخىرى ھەبىت .

۲ له وه نده ی تائیستا گوتومه دیارده که و پیت هیه کامیک لهم وشانه ی سه ره وه پیبان گوترا را ناوی پرسهار را ناو نین و زور به یان به تعدیدییه که له وشه ی وه که (کنی) دا هه ستی پنی ده کریت ، له وشه ی وه که (خوراک ، پیشاک ، سه ته ته مه ته که وانه ی پییان ده کوتر می و پیشان ده کوتر می و اسم عام) له و پیشدا هه ستی پنی ده کرمی هه در وه که (کنی) ده لاله تی ده کرمی هه در وه که (کنی) ده لاله تی

(هەركەسىك) دەگەيەنى « خۇراك »يىق دەلالەتى (ھەرخواردىنىك)ى ھەيە ، پۇشاكىش (ھەرجلىكىنىك) دەگرىيتەو، ھەرچەند پرسىشى تىدا نەبىيى .

دەمراست

راناوی نادیار (مبهم):

له رؤى اصطلاحهوه :

۱ مامنوستا سه عید صدقی ، (ادواتی مبهم)ی بنر به کار هیناوه و بهم جنوره له کتیبه کهی دا ته عریفی ده کات و ده لیت : ادواتی مبهم مهم جنوره له کتیبه کهی ده کات و ره نگیکی غیر واضح شخص و هیا شـت پیشان بده ن و ه که مانه که بعضیکن لهوان (که س ، هیتر ، هیندی ، هین).

۷_ ماملاستا توفیق و هبی ، (بلاناوی موبهه م)ی بلا به کار هلناوه و به م جــــلاره له کتیبه کهی دا ته عریفی ده کات و ده لایت : بلا ناوی موبهه م گهوانه ن که جیسی کهسلی یان شـــتیك به تایبه تی ناگرنه وه ، گهمانه شاریان دیار نابی ، وه کو ،

يه كسنى له دمرك ا ئهدا

بلاناوی موبههی رؤت

بزناوی موبههمی لیکدراو

کەستى ، ھىچكەس ، ھەركەستى ، ھەچ كەستى ، ھەمتركەستى ، ھىنتى ، ھىنەكە ، كابراكە ، ھەركابراكە ، ھەركابرايتى ، ھەندىلى ، گەلتى ، فلانەكەس ، نەختتى بىلولىي .

کهس ، کام ، پیاو ، چی ، هیچ ،کابرا ، یهك ، فلان ،كنی ، ههمتو ، هین ، زور ،كهم .

۳_ د. ن. فهخرتی (راناوی نادیار)ی بر به کار هیناوه.

٤۔ له كتيبى قوتا بخانه كاندا (را ناوى ناديار)ى بىر بهكار ھاتووه.

هـ ماملاستا آیةالله مهردوخ اصطلاحی (ناوگه نک)ی بوبه کار
 هیناوه له فهرهه نگه که یدا

رای ماملاستا هه ژار گهوه یه شهو وشهانه ی که نه اویان به (راناوی نادیار) هلینرا راناونین ، گهم رایه شی له سهده تای باسی راناوه و روَن بلاته و ، به رای د ن فه خرتی و ماملاستا صادق و فوری علی گهوانه هه متویان راناون ، به لام نوری علی ده لایت گهم و شانه

ههروهك دهبنه راناو له رسته دا ، دهشبنه ئاوه لناو و ئاوه للكار ، وهك : همتر هاتن (_ همتر _ ليره دا راناوه) همتر روزي ده چن بلا سهر جوت (_ ههمتر _ ليره دا ئاوه لناوه).

باران زور دمباریت (ـ زور ـ لیرمدا تاوه لکاره)

بهبیروزای ماملاستا ص. بهاءالدین و د. ن. فهخرتی و ن.ع. تهمین راناو دهکرلیت بهم بهشانهی خوارهوه:

۱_ راناوی کهسی . تهمیش دو جلاره:

أ ـ راناوي كەسى جودا .

ب_ راناوی کهسی لکاو .

۲_ راناوی پرسیارتی .

٣_ راناوي ليكدهر .

٤_ راناوي ئيشارتي .

ه_ راناوي خويي .

٦_ راناوي هه يي .

٧_ راناوى ناديار .

پاش کن کو لینهوه ص. بهاءالدین و ههژار و د. ن. فهخرتی کهیشتن بهو رایه که موبههمی رؤت ههیه و موبههمی استفهامیش ههیه .

رؤن كردنهوم:

له زوهوه دیار کهوتوه که من نهم وشانهی (راناوی نادیار ـ

مبهم) به راناو دانانیم . پیم بلّین فهرق چیه له نیوان دو وشهی وه د ههر کهستیك ، ههر خوراكیك » ؟ یاخود بوچنی به وشهی وه د (فلان) نه لیّین (ناوی مبهم) ؟

له بــارهی ۴ــهو وشــانهی « پرس » یان تیدایه ده لیم گاشکرایه (ابهام ، نادیارتی) ههیه گهگهر نهبا بن پرسین بهکار نهده هاتن چونکه پرسین بنو زانینی شتی نهزانراو دانراوه .

دهبی ئهوه بگوتر کی ههندیک له و وشانه ی به راناو دانراون له ناوه رو کدا واتای نهفیان تیدایه وه هیچکس ، ته نانه و وسه ی همسه به ته نهاش له بنه و تیدا بو نه فی هاتوه ، تو ده کیبی (که س نه هات) ، ته نها له حالی پرسیاردا ده بیته و شه یکی بی ته ره ف له نیران (نهی و ایجاب) دا وه ک که بلیبی (که س هات ؟) چونکه پرسیار به ئه سل بی ته ره فه ، به لام به هوی ئه وه وه و شه ی (که س) له بنه و ه تو ایم به این از وه که پرسیار بیدا وا ده بی به لای (نفی) دا ده شکیته وه و که س کوتوه تی زهوتی ناخو لیته وه ؟ که س هه یه بویر کی ده نگ بیات ؟ »

٣ ـ ئاولاناو (الصفة)

۱_ ئاوه لناو له روَى زاراوهوه : نوسه رانى كورد هه تا الستا ئهم زاراوانه يان بر به كار هيناوه :

۱ مامروستا سهعید صدقی : صفه

۲_ ماملاستا توقیق و هی : ئاوه لّناو .

٣_ مەردىزخ : ناونىشانە .

٤_ رشيد كورد : رموش ·

پهسن .

٦_كوردوڻيف : خەسيەتناڤ .

لیونه جارنی (ئاوه لناو) پهسهند دهکات تا زاراوه په کی باشتری برل ده دوزر ایته وه ، همزی پهسهند کردنی زاراوه کهش ئهمه یه :

۱_ چونکه لهلایهن بهشلیکی زلارله نوسهرانهوه بهکار هاتووه،
 تهنانهت لهکتلیی قوتابخانهکانیش ههر بهو ناوهوه رلاییوه .

۲_ گونجان هه یه له نیوانی واتای زاراوه که و نمه مه مه سسته ی که له ناوه لذاو هه ستی پسی ده کریت .

۲_ گاوه لناو له روی تهعریفهوه:

بۆ تەعرىفى ئاوەڭناو :

۱_ مامنوستا سه عید صدقی ده لایت : اسمنیکه حال و شانی اسمه کهی پنیش خنری به یان ده کا و ، به و اسمه ده لاین (موسوف) به ههردوکیان ده لاین : (ترکیبی توصیفی) ، وه ك :

كاغەزى سېيى .

۲_ ماملاستا توفیق و هې ده لایت : سیفه ت که لیمه یه که بلا
 ته و او کر دنی مه عنای ناو یان بلاناو به کار ته هاینرلای .

۳- آیة الله مردوخ . له لاپسه دره (۱۹،۱۸)ی جزی یه که ی فهرهه نگه که که ی دا ، باسی (صفة) له ناو باسی ناودا ده کات و جار در کیان له به شی سنیه می ناو پنی ده گنیت : اسم صفه ، له شهر حدا ده گنی (بلا ناسین نیشانه دا تریا که ، نهوه پنی نیون ناونیشانه ، وه ک پانی ، در نیوی ، کنوتایی ...) . .

هدروه ها له به شی هه شته ی ناودا له ژیر عینوانی صفه مبالغه دا هه ندی ثاوه گرینوك ، ثاودار . هه ندی ثاوه گرینوك ، ثاودار . له به شی نویه ی ناویس له ژیر عینوانی صفه مشبه دا كه پیری ده لی (ناونیشاندار) ، و شه كانی وه ك (در یژ ، كوتا ، كه وره ، بان ، كوشاد ، دور ، نویك)ی به نمونه هیناونه وه .

٤ کوردوئیف ده لایت : خاسیه تناف ئهو ناوه یه جاور و ره که و نیای ده کات .

هـ له دهستوری زمانی فارسییدا بهم جوره ناوه لناو تهعریف
 کراوه :

سیفه ت و شه یه که که که روزن کردنه و ه یه یه مه عنای اسم زیاد ده کات به و هلایه و هلای و هل

۹ دهستوری زمانی ئینگلیزتی دا به م جوره ته عریف کراوه: ئاوه لناو ئه و و شهیه یه وه سفی ناویک یا راناویک ده کات . له دوای موناقه شه یدیکی زور و به راوه ردکردنی ته عریف ه کانی پیشتو له گه آل واتای سیفه تدا لیژنه به هیسیج ته عریفتی له و ته عریفانه رازی نه بق ، چونکه هییج کامبیکیان ته واوی واتای سیفه تیان نه ده گرته وه ، سهره زای نه وه که هه ندین له ته عریفه کان له گه آل سروشتی سیفه تدا رین نه نه ده که و تن ، ئیتر نه مه لیژنهی خسته سهر تنی فکرین بالا د نوزینه وه ی ته عریفین ، که ته واوی واتا و سروشتی سسیفه ت بگریمته و نه هینی این الخاوتنی بالو .

له بهر ئهومی ئهندامانی لیژنه رینگ نهکهوتن لهسهر تهعریفینگ، بلایه ههریه که تهعریفیدکی تایبه تی خلای پیشنیار کرد بهم شسینوهی خسوارهوه:

۱_ ماملاستا صادق بهاء الدین ده لایت: اگاوه لناو و شه یه که و صفی موسوفه که ی ناو بلیت یا را ناو یا هـهر شتلیکی تر بلیت .

۷_ د. نهسرین فه خرتی ده لیت : گاوه لناو گهو و هه یه یه که له خلای دا (وصفیة) هه یه بلایه جلار و چونیه تی (موصوف) دیار ده خات له رسته دا و به مه دا له ناو جودا ده کرلیته وه ، هسه ر وه ها توانای گهوه ی هه یه جیسگای ناو بگریته وه نه که ر ها تو بق به صفه تیسکی دیار یان هه میشه یی له موصوفدا ، یان وه ك ناو به کار دیم به مه هیزی وصفیته که ده رده که ویت و به مانه ش له ناو جودا ده کریته وه .

۳ مامزست هو او دولایت : او ولناو و شه یه که له خوی دا مانای (وصفیة)ی هه یه و له رسته دا چونیه تی موسوف دورده خات .

٤ ماملاستا نوری علی أسین ده لیست : الوه لناو و شهیه که کوزارهی (وصفیة)ی تیدایه و بلا ته واو کردنی واتای ناو یا راناو یا الوه لناوه لناوی کی تر به کار ده هیندی جاریش له سنتری خلای تیده په دی تی و له رسته دا وه ای ناو یا الوه لکار یا ته واو که ری فیملی مساعد به کار ده هیندی تر وه این ا

نازدار هات (نازدار بوه به ناو) بارام باش دهزوات (باش بوه به ناوه لکار بلا وشهی دهزوات) پهروین جوانه

و بیروزای مهسعتود محهمد: وا دیاره ههمتو نه ندامان له سهر نهوه رینك کهوتون که ناوه لناو و شهیه که (وصفیة)ی تیدایه . من نهوه ش ده خهمه سهر (وصفیة) و ده لیم و شه که ده بی به کاتیشه و نه به سترابیته وه . به مه دا ده تو انین بالیین (ناوه لکر ناوی لکه وصفی تیدا بی) چونکه ناو به کاته وه نه به ستراوه ته و هم نهم به به بیدا بی) چونکه ناو به کاته وه نه به ستراوه ته و هم نه و بیه (ناو) ناگریته وه چونکه واتای (وصفیة) له (ناو) دا نیه ، به و پیه ته عریفه که بی ته به الله به نه به هم شه مه به سیکی بنجییه له دانانی ته عریفه که .

لير ددا ددمه ته قه هه ل دهستني له سهر مهمه مايا كه وشه ييكي

ئاوه لناوى بني كوماني وهك (جوان ، تير ، ئازا ..) له فهرمه نكدا ئیشارهی بزکراکه (ٹاوه ڵناو) ، کهچی له رستهدا جیگهی وصف کردنی کار (فعل)ی گرتهوه وهك که بگوترلی (تیرم خوارد ، جوان رلایشتم ..) ثایا وشهکان له (ناوه لناوتی) دهکهون و دهبنسه شتلاکی تر ؟ ئەو كەسانەي كە دەڭلىن ھەر ئاوەڭناو دەبن ، لەسەريانە بیروزای خویان دمربارهی گهانی باری ریزمانی کوردتی بگوزن ، واته ناشتی پنی داگرن لهسهر ممهوه که همرچی وصفی (فعل) بکا ناوه لکاره (ظرف)، چونکه دهبینین وشه پیکی که له فهرهه نگدا به (صفه) له قه لهم درا بن وصفی (فعل) به کار دینت. پنی داگرتن و ستور بتون لهسهر هه لوهست کاریدکی په کجار تاسهانه و چی تنی ناچنی وهك ئەومى ھەندىنك كەس ھەن تا ئىستاش ناسەلمىن زەوتى ب دەورى رۆژدا دەخوللىتەوە، بەلام چ ستود لەم اصرار كردنەدا نيه، ئازايىشى تیدا نیه . نازایی نهو مدایه که راستی دوزرایه وه ده رنه حزه بسه لیندرنی با دوى بيروباو دزى تايمة ي مرزقيش بني .

قسهم لیرهدا له گه ل تیکرای نوسهران و زمانزانانی کورد و کورد و کوردییه ، مهبهسیشم له گازایی ئهوهیه حورمه تمان بلا شتی قهرارداده وهیا چاولایکورتی ریزمانانی بیگانه چاومان له راستی تازه دلازرایهوه و هه له ی لیرهبه پیشهوه نه توقینیت .

له بارهی به کارهیننانی و شهه گاوه آلناوی بینی کومانی وه ك (جوان) بنر وصفی کار (فعل) ده تو انین بآلیین له و ته رزه جیگدیه دا

له ئینگلیزتی دا و شه یدکی (Adjective ـ صفة) بنی که بتر به Adverb ـ طرف) دار شتنه کهی ده گور بیت : و شهی (Wise) که (صفه)یه ده بیته (Wisely) که بکر بیته (Adverb) ، هه روه ها شه متر (صفه)ید کی تر .

له کوردیشدا و شه پنیکی (گاوه لکار) که له ماده می و شه پنیکی (گاوه لناوه) ه وه و ه و گر پنت دار شتنگی تایبه تی بر به کار دیرت . به نمونه له و شه می (جوان) که گاوه لناوه (به جوانی) ده گو تر بی بر گاوه لکار ، ههروه ها (گازایانه ، مهردانه .) گاوه لکار ن له (اُسازا ، مهرد) و هرگیراون . سه یری ریژه می گاوه لکار ، ههرگیز بر و صفی ناو و هیا راناو و هیا گاوه لناو به کار نایه ت چونکه له بنه ی و مقی کار دار پیژراوه ته بها له و شوینانه نه بی که و صفی ناوه که بگه ی پیته و ه

بو نه ر ره و ره و الله ده الله ده و الله ده و الله ده و الله و الله و الله ده و الله و الله ده و الله دا و الله دا الله و الله دا و الل

به نیسبه ت گهوه که بگوتر کی گاوه آلفاو لهوانه به ببیته ناو وه که (زانا هات) ، لیره دا هیچ سروشت و تاببه تیدیکی گاوه آلفاو ده خلی به سهر رسته که وه نیه چونکه (زانا) بوته (ناوی تاببه تی اسم علم) ههروه ک (فعل) یش ده شخی ببیتنی وه ک (خوادای گاموزامه) . ده توانین و شهی بنی واتاش بکه ینه (اسم علم) وه ک گهوه ی یه کیل کوری خوی ناو بننی (ثه مجهد) .

دریژومی قسبه زوری بهبهرموه ههیه لیرددا بهمهنده لیمی دهبیرمهوه و ده لیم : یا ده بینی بگویری له کوردتی دا و شهکانی الوه لناو دهست ده ده و و صفی کار (فعل) یش بکه ن و هسه ر به الوه لناوتی عیننسه وه ، یاخود له و رستانه دا که الوه لناو و صفی کار ده کات و شهیی کی قرتاو هسهیه اله و خاوه نی الوه لناوه که یه ، یاخود الوه لناو (حالاتی جودا)ی هسه یه که هسه ر جاره جید که و فهرنی ما پسی

ده کورین . له عهره بی دا نهم دیار ده به همر جیدگه ی گومان لنی کردن و ده مه ته ته نیسه : و شه ی (ماقل) که (اسم فاعل و صفی) به ده شنی بینته (صفه) وه ك (الرجل العاقل) ، ده شبینته (حال) وه ك (تصرف في الأمر عاقلا) جیری (مبتدأ) یش ده گرینته وه له رسته دا (العاقل لایؤی من مأمنه) ده شبینته (مفعول به وه یا خبر) و ده شبینته (تمییز) و چه ندین شتی تریش . تفصیلاتی تر له شوینی خوی دا دینت .

دەمراستى ليونه

دوای دهربزینی رای جوداجودای ئهندامانی لیژنه بزیار درا ئهم ته عریفه می خواره وه بنز ئاوه آنناو پهسند بکریت :

گاوه لّناو وشه پیّکه (وصفیة)ی تیّدایه و به کاتهوه نه بهستراوه تهوه.

[تىنىينى :

سرنجید کی دوای موناقه سه ده خانه سه رئه و باوه زهوه که شتیکی تریش لهم ته عریفه زیاد بکریت بر ئه وه له (گاوه لکار)ی جودا کانه وه چونکه و شه کانی (گاوه لکار)یش سه رله به ریان (وصفیة)یان تیدایه و به کانیشه وه نه به ستراونه وه . من رایه کی تایبه تیم لهم باسه دا پهیدا کردوه به لام لیره دا نای هینمه ناو نوسینه وه چونکه مه و دا نیه هه قالانی لیژنه موناقه شهی بکه ن

دەمراستى ليونه]

ئاومْلْناویش ومك ناو دو فۆرمى هەیه :

١ ـ ساده : ودك (جوان ، ثازا ، ردش ، بأنند) .

۲_ ناساده : وه ك (بهجه رك ، پارهدار ، به هرهوه ر ، ره ش پوش) .
دیسانه و ه نه ندامانی لیژنه نه گهیشتنه یه ك رای ده رباره ی (فوری گاوه آنناو) هوه ، لیره شدا هه ر یه که یات بیروزای خوی رون کرده و ه :

۱_ ص. به هائه دین ده لّنیت تاوه لّناو له روَی فرّرمه و و ه کو (ناو) به ش بکریدت :

١_ ساده : كه له وشه ينكى وانادار بنك هاتبتي .

٧- ناساده : كه له وشهينيك و زيادتي پنيك هاتبتي .

ناسادهش بهش بکرای به دو بهشهوه:

۱_ لینك دراو : که له دو وشه ی واتادار (به لای که مه وه) پیك هاتمنت .

۲_ دازیژراو یاخود دروستکراو : که له وشهییکی واتادار و زیادتی پیک هاتبیت .

٧_ به بيروزاى ن . ع . أمين ثاوه لناو له روَى فورمهوه دهبيت بكريت به سنى بهشهوه :

آ _ ٹهگهر ثاوه لفاوه له تهنیا وشهیدِ کی ساده ی رؤت پیك

هاتبتو، پینی بگوترین (ثاره لناوی ساده)، وهك: رهش، ستور، همشت، چ (چ پیاولی).

ب. ئه کهر المورکناوه که له دو و شهی ساده ی و انادار پیک ها تبق ، وه که د کله وره ، ره ش پیش وه که د که که وره ، ره ش پیش یا دو و شده ی ساده ی و اتادار و مورفیمی کی مقید پیک ها تبق ، وه که : ده ست له سهر سنگ ، کول به ده م ، چاو به کل ، یبی بگوتریت (الوه کناوی کیدراو) .

ج گهگهر گاوه گناوه که ه وشه پیکی ساده ی واتادار و پیشگریم یا باشگریم پیک هاتبیت پیمی بگوتریت (گاوه گناوی دارژاو) ، وه ك :

	داژراو	ساده
_ يەكەمى <i>ن</i> .	بهقو	عامر
ـ ھەشتەمىن .	ههشتهم.	ههشت
ـ گەورەترىن .	گەورەتر ـ	گەورە
	بٽي ڀاره	پار•
	مردؤ .	مرد
نتوسيار .	نوسهر ،	نوس

۳ـ د ن فهخرتی ده لایت : ثاوه لناو سنی به شه (ساده ، لایکدراو ،
 دروست کراو) ، ههروه ها ده لایت ثهو و شها نهی پاشگر و

پیشگریان ده چیته سه ر، وانه ناوه آناوی دروست کراو به یاریده ی پاشگر و پیشگر، ناو ده نیم (ناوه آناوی دروست کراو) چونکه نهمانه نه نهو ساده یه ن که هه یه چونکه زیادییه که چیته سه ر نهو ساده یه ، وه نه لیمکدراوه چونکه نهو به شه زیاده واتای نیه .

ب ئاوه لناوی دروست بق له و شه یه ک و ره کین یان ره ک و پاشکر . ئه وه ی له و شه و ره ک پین دین به لیسکدراو داده نیم چونکه ره که به واتادار داده نیم ، ره ک و پاشکر به دروست کراو داده نیم : ره ک وه ک و شه ییسکی واتا دار و پاشکر بی واتا . ته نیا ئه وه نده هه یه که ئه م ئاوه لناوه فیملییانه (اسم الفاعل ، اسم المفعول) کور تترین رواله تی ئه م ناوانه ن .

٤ به رای م. محه د الوه لناویش هه مان دابه ش کردنی ناو هه لنده گریشت که له کاتی باسی (ناو) لیبی دواین و تلامارمان کرد، ته نها له یه ک جلار خلای له ناو جودا ده کاته وه که اله یه و (اسم فاعل مرکب) ه له و روه وه که (ناو) الهم ریش دیه و لیبی تصور نا کرایی .

ئهم ریپژهیهی (اسـم فاعل مرکب) دریپژهی ههیه لبرهدا ئهم کورتهیهی له بارهوه دهنتوسم :

(اسم فاعل مرکب _ ناوی کارای لیکدراو) بریتییه له رهگی کار (فعل) و زیادییه یه وا ده بنی زیادییه که وشه پنیکی و اتادار ده بنی واش دمېني واتای تهواوي نابني وهك (ناذخلار ، نهخلار) . شهم رهگی کاره ههرچهند خلای له خلایدا واتای تهواوی نیسه بهلام به هنری نه و هنزمی که تنیدایه و وای لنی کردوه لهگه ل زیادتی بنی واتاش واتاى تهواو ببهخشيت دهشني مامله تى وشهدى واتادارى لهكه لدا بکریت . به و پییے که هات و لهکه ل وشهییکی واتادار ریژهی (اسم فاعل مركب)ى پەيداكرد دەبئى پنيى بگوترىي (كنيكدراو). که زیادییه که و اتای ته و اوی نه بتر و ه ک (نه خسور ، لی خود) تەركىيەكە دەبىتە ئاوەلناوى دارىپۇراو . بەلاى منسەوە ناشتى بلىيىن رمکی فیملکه به تهنها وانای تهواوی ههیه چونکه به راستی واتای تهواوی نیمه : تلا که گوتت (خلار ، شلار ، کهر ، کوژ) کهس تیت ناکا مەبەست چیه تا نەڭینی (نانخور ، جلشور ، تنیکەر ، ماركوژ). ريژومي ئيسمي فاعيل كه له دو كدرتي واتاداري تهواو بیک هاتبیت تهمانهن (نان خواردی ، جل شلاریو ، کار کردی ، مار كوشتق ..) .

گهوهی پیمی ده گوتر بی (اسسم مفعول مرکب) وه ک کوشت خوراو ، مال دزراو ، سهربزاو ، که له دو وشهی واتادار پیك دین چ گرفتیکی تیدا نیه چونکه بهر ته عریفی (لیسکدراو) ده کهون به لام ریزه ی گهم (اسم مفعول و اسم فاعل) می که له فیعلی خاوه ن

پیشگرهوه وهرده گیری وه ك (لای هاتو ، تنی كه یشتو ، لای كوژراو ، تنی به ستراو) ده بنی تنی بینی ئهوه ی تیدا كرابنی كه ئهم جوره ریژانه له و فیملانه وهرده گیریس كه پیشگریات به سهرهوه یه دیاره چ زاراوه ییك بو ئه و جوره فیملانه دابنریت ده بنی ههمان زاراوه بو ریژه ی (اسم فاعل و اسم مفعول)ه كه ش دابنریت . بویه من لیره دا ناویان نائیم ههرچه ند له تیکرای بیر و باوه و کانیشه وه ناویك خو به ده سته وه ده دات چونكه ده شی له کای باسی فیملی خاوه ن پیشگردا به (استثناه) زاراوه ییکی تاییسه ی بو دانریت . كورته ی رای من به (استثناه) زاراوه ییکی تاییسه ی بو دانریت . كورته ی رای من ئه وه یه اوه كناوی ساده ۲ ناساده . ئاوه كناوی ناساده ش ده بیته و ه ا لیکدراو ۲ دانریش و اساده . ئاوه كناوی ناساده ش ده بیته و به ۱ لیکدراو ۲ دانریش و اساده شده بینه و ه به ۱ لیکدراو ۲ دانریش ده بینه و ه به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه و ه به ۱ کیکدراو ۲ دانوی دانی ناساده شده بینه و ه به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه و ساده به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه و ساده به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه به دانی به دانی بینه و به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه و به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه و به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه به داند بینه به داند بینه به داند بینه و به ۱ کیکدراو ۲ دانریش ده بینه به داند بینه به به داند بینه به داند بینه به داند بینه به داند به به داند بینه به داند بینه به داند به به داند بینه به داند به به داند بینه به داند به به داند بینه به داند به ب

ليرودا بيروزاي م. محمهد كوتايي هات.

تنی بینی : ئاوه لناوی ساده هه ل ده کریت لنی کو لینه و هی تیدا بکریت ، ئاخلا ئه و یعی ده بیت یا نابیت به دو به شهوه :

١ ـ ساده له بنه زه تدا ، وهك : جوان ، درير .

۲ ـ سادمی داهاتو ، وهك : نوستو ، نوسهر .

۳۔ ئاوەڭناو لە رۇى گوزارموه:

۱ ماملاستا سه عید صدقی له مختصری صرف و نحوه کهی دا ، گاوه لاناو ده کات به دو جلاره وه :

۱ - ناوه لناوی مماعی ، و دك : رهش ، گهوره ، سور .

۲ اوه لناوي قیاسی ، وه ان ته نه که چی ، راوچی ، شاخه وان
 چلکن ، کافرنوش .

۲_ ماملاستا توفیق و هې له ده ســـتقری زمانی کوردتی دا ،
 الوه لناو له رؤی گوزاره و ه ده کات به (ه) به شهوه :

۱ـ ئاوەڭناوى چۆنى ، وەك : پياوى (بەد) .

۲_ ٹاوه ڵناوی نیشانی ، وهك : ئهم باخه (ئهم ...•) .

٣_ الوه لناوي ژماره يي ، وهك : چوار هه نار (چوار) .

٤ - الوه لناوى موبههم ، وهك : هه نداى هه نار (هه ندالى) .

اوه آناوی پرس ، وهك : چهند پیاولای (چهند ...) .

۳ له ریزمایی قوتا مخانه کاندا ، ثاوه آناو کراوه بهم به سانه ی خواردوه :

۱_ تاوه لناوی فرمانی : تهمیش ده کریت به سنی بهشهوه :

۱_ بکمر ، ومك : نترسهر ، بكوژ .

٣_ كراو ، وهك : نوسراو ، ههڵكەندراو .

۳_ ناوی فرمان ، وهك : گریه ، پرسه ، ترس .

۲_ ئاوەڭناوى ئىشارتى :

آ ـ ئيشارتي ديار ، وهك : ئهم - ئهو

ئەمە - ئەمانە

ئەرە - ئەرانە

ب_ ئیشـــارتی نادیار ، وهك: كه لیك ، هیـــچ، فلان ، هین .

٣ - گاوه لناوى چەندى ، ئەمىش دەكرىت بە دۇ جۆرەوە :

۱ گاوه لناوی چه ندتی دیار ، وه ك : ده ، بیست ، هه شت .
 ۲ گاوه لناوی چه ندتی نادیار (هیچ میسالی بر نه هیناوه ته وه) .

٤_ پله کانی گاوه لناو . دهی کات به سـنی بهشهوه :

۱_ پلهي چهسـپيو : گهوره ، رؤت .

۷_ پلەي بەراوردىتى :گەوەرەتر ، رۇتتر .

بيروزاى ئەندامانى ليۇنەش ئەمەيە:

مامر ستا صادق بهاء الدين دوليت الوولناو بكريت بهم بهشانهوه:

۱_ گاوه لناوی وهسفی ، وهك : سهوز ، گهوره ، پان .

۲_ ئاوەڭناوى نىسىجى ، وەك : تەنەكەچى ، باخەوان .

۳_ لەرۋى پلەشەۋە سيانە (گەورە، گەورەتر، گەورەترين)

د. نسرین فخری ده لایت گاوه لناو ده کرایت بهم به شانه ی خوارهوه:

۱ ههمتو وشهیه که که و و هسفیه تهی تنیدایه ، و که (روش ،
 تال ، باش .)

٧ ـ گەوانەي كە بە نىسى دائراون ، من ئەوانە ناو دەنىم

صفاتی اسمی ، چونکه له ناو دروست ده کر بین ، وهك : نانهوا ، پینهچیی ، باخهوان ۳_ له رؤی پلهوه دیسان ده کریت به سدی به شهوه ، وه ك (ثازا ، ثازاتر ، ثازاترین) .

نوری علی امین دولیّت دوبیّت تاوه لّناو بکریّت بهم بهشانهوه :

۱_ گاو ملّناوی جوری (خهبه رتی) ، وهك : گهوره ، رهش ، سور .

۲_ ئاوەڭنـــاوى ئىشــــارتى ، وەك :

ثهم . . . (ثهم پياوه)

ئەو . . . (ئەو پياوە)

جودایی له نیوان راناوی نیشارتی و ناوه آنناوی نیشارتی نهوه به ، که هدرچی ناوه آنناوی نیشارییه ده بیت موشارونیه هیه کهی ناو بیریت وه ك :

گهم (دار)ه بهرزه .

الهو (كورز) ه ژيره .

به لام له راناوی ئیشارتی دا پنیویست ناکات موشاروئیله هیه کهی ده ریخر لات ، وه ك :

ئەمە پىياولاكىكى باشە .

ئەوە ئەسپىكى جوانە .

٣_ گاوه لناوی نیسبی ، وهك : ژنانه ، هه له بجه یی ، شيرانه .

۱۵ گاوه لناوی ژماره یی ، وه ا : ههشت ، چوار ، دو ، گهمیش
 ده کرایت به چوار به سهوه :

۱_ ژمارهی بنجی ، وهك : حــهوت ، جوار . .

۲- ژمارهی تهرتیبی ، وهك :
 یه ک (یه کهم _ یه کهمین)
 دو (دووهم _ دووهمین)

۳ ـ ژمارهی دابه شکراو ، وه ا : چوارچوار ، شهششهش ،

٤_ ژماره ی شکاینراو (کارتی)، وه ان چواریه ان باینجیه ان .

۰_ گاوه گنـاوی نادیار (موبههم) ، وهك : ههنـدنی ، تلازنی ، زلار ، كهم ، ههمق . . .

ههندي مندال

تۆزىمى ياقلە

زور جار

كەم بىياو

ههمق روزي

۲۔ الوہ لناوی پرسیار ، وہك : چ كتنبنى دەخو لإنيته وہ ؟ (چ)
 کنی هـات بن النیره ؟ (كنی)

٧_ ئاوەلّناوى كارتى ، دەكرىيت بە دۇجۇرەوە :

۱- ئاوه لناوی بکهر ، وه ك : نوسهر ، مردؤ ، دارتاش
 ۲- ئاوه لناوی كراو ، وه ك : دهست شكاو ، باوك مردؤ ،
 سهرگراو .

۸_ ئاوولناوى پلەيى ، دوكريت به سنىبەشەوە :

سٹییہم بےلہی بالا	دووهم	به که م	
بـــلهی بالا	پلهی بهراوورد	پلەي چەسپىو	
گەورەترىن	گەورەتر	گهوره	
ئازاترى <u>ن</u>	فمسازاتو	ثــازا	

[رؤن كردنهوه

له کاتی لیکولینه وه له باسی (راناو له روی گوزاره وه) من بیروزای خوم خسته پاش به و گورنیده کاتیك له لایه ن گه نجومه نی کوزه و میکره و تیکوای به کوره و تیکوای باسه کان سه رله نولی موناقه شه ده کرین ، یه کجاره کی ، رای خوم ده ربوم له گه لیك باسی تریشدا من گهم خوگر تنهم کرد بو له ده ربوی بیروزای ، بو گهوه کاتی لید نه کورم به ده مه ته قه ، له حالیک دا من ریم هه یه دواتر له گه ل گه نجومه نی کور لیکدانه وه ی خوم رون که مه وه . به لام گهم پیش ده ستی کرد نه له بالاو کرد نه وه ی

لایکولینهوهکایی لیژنه ناچاری کردم ههمتر ئهو رایانهم بینمه نــادهوه که ههلم گرتبترن بن موناقهشهی ئه نجومه نی کنون .

به نیسبهت گهم باسه وه هه لوهستی من له ته ویفی گاوه لناوه وه مه مه مه مه مه مه مه الله مه و شه بینی (وصفیه)ی تیدا نه بی ناسی نه من به گاوه لناوی دانین که بت نی من به گاوه لناوی دانین که بت نی (وصفیه) له وشهدا به مهرج ده کرن بی (گاوه لناو) . واتای (وصفیه) یش زور گاشکرایه و له وانه نیه ژیر لیو بخری به هوی بزیه وه ، گهوه) که بو گیشارهی رو تن به هیچ ته گویلیک نابیته گاره لناویک که (وصفیه)ی تیدا بی . وشهی (دو ، شهی ، ملیون) له روی (وصفیه)هوه فه رقیان نیه له گه ل داروبه رد ، بوره ته وجیهیک ناجیته وه سه (وصف) نیه شتیکی تره . (کی هات) به هیچ بوره ته وجیه یک ناجیته وه سه (وصف) که بین و گهمان) به هیچ بوره ته و بین ناجیته وه سه (وصف) که بین و گهمانه به (صفه) بوره ته و بین ناجیته وه سه (وصف) که بین و گهمانه به (صفه) دانین گهوه نده به راویزی واتاکهی فره وان کاته وه تسا بوره شه (کین ، چهند ، بیست ، گهمه ..) دا ده گریت .

وشه که (وسف)ی تیدا بو هه ل ده کر بی بلهی خوارو ژوری بسی دیار کریت وه ا (کهوره ، کهوره تر ، کهوره ترین یاخــود همره کهوره _ کهوره ی الخــود همره کهوره _ که ده همی وه الله که ده و ارو ژور به (دوه م ، سیّیه م ، چواره م) ده رده کهوییت. ته نــانه ت که ده کر تر بی (یه که م ، یه که مین) مه به س بهره ژور تر بردنی

(وصف) ه که یه له مقارنهی (یه کهم) له که آل دوه م و سینیه مدا نه ك یه کهم له که آل خلای دا که مقارنه هه آل ناگریی . دابه ش کردنی ژماره بر (بنجی و ته رتیبی و دابه ش کراو) باسینکه سه ر به ژماره خلایه و حه و ته شده به وه که ژماره (صفة) بی . ده بینی (شه ششه ش و حه و ت حه و ت) له حه قیقه تدا الوه آلکارن ، چونکه که گو تت (الیمه دو آینی شه ششه ش هاتین) به م ژماره یه ی (شه ششه ش) وه صفی ها تنه که کرد . تلاناتوانی باییی (الیمه ی شه ششه ش ، الیوه ی نلانلا) تا بالم ی ناده و همانه وه صفی الیمه و الیوه ده که ن .

ناوی (حرفه ، که سابه ت) هـه ر نه وه نـده ده بهیته (صفه) که (وصف)ی تیدا بنی نه گینا له دیار کردنی جوری که سابه ت چ (وصف)ی که په یدانابنی . تو که گونت (شوانیك هات) چ وصفیکت ده رنه بوی کانیک (شوان) ده بیته (صفه) که مقـار نه هه لـگر بی وه ك که بلیدی (دارا شوانتره له زانا) یاخود (دارای شـوان ها ته لام نه ك دارای جلدرو) . بی گومان جوری پیك ها تنی ناوی (حرفه) کار ده کا ته سه را صفه) بون و نه بونی و شـه که وه وه ك بلیدی (دار تاش ، جلدرو ، وسفه) بون و نه بونی وصف)ی گل که که مانه (وصف)ی کیدانیه ، به لام وشه ی (جه تیم) با بی (حرفه)ش بی (وصف)ی تیدانیه .

له و وشانهی ن. ع. گهمین به ئاوه لناوی کارتی (فعلی) داناون فهرقایک نیه له نایوانی (مردو، باوك مردو) وه ههر دویان جـلاری (بكهر) ذ. لهم بابه تمه تنی بینی و تصورانه وه شب تنی ترم همه یه ده رباره ی (گاوه لاناو مه صفة)ه وه ، بنر ئه و کانه یان هه لده کرم که ئه نجومه ن له باسه که وه ده دو پیت .

دەمراستى ليۇنه

.

به شه کانی تری ناخاو تن و در پژه می لیک کو لینه و ه کانی لیژنه له ده رفه نی تردا بالاو ده کرینه وه .

ليستهى چواره مى زاراوه كانى كۆز

موفره داتی زمانی کوردتی قال بوده ی سالانی دور و در بوی میژوی گهلی کورده و سوره و تورهی چه ندین پلهو قوناخی هه لس و کهوتی باری ژبانی هات و نه ها تینی . له و ماوه در بوژ و به رفره و انه دا که به سرشت له که و در اون و گیژه کراون و گورگه و بنژیل و زیروانیان لنی گیراون ، له زور روی گرنگه و پته و بوه و به خودا ها تو ته و و ده و له مه ند بوه .

به به حالی زاراوی کوردتی، تا بالیی به رچه و ریدگایه کی ناههمواری پیشکهوتندا تیپهزیوه و ههمیشه له کیشه و بهرهدا بوه. زاراو ههر له زوهوه له زمانی کوردیدا ههبوه، به لام هیچی دهرباره نه توسراوه و لیبی نه کولدراوه تهوه. ته نانه ت سهردهمانی زو زمانی کوردتی لیکولینهوه شی مهگهر به ده گمه ن تیدا کرابی ، ته کینا تا ماوه یه کی زوریش هه ندایی که س لهوه به گومان بتون که زمانی کوردی زمانیکی رهسه ن و سهربه خلایه.

میژوی زاراو له زمانی کوردیدا ههرگیز بنی پچزان پهیوهسته و

پهیوهنده به پیشکه و تنی زمانی کوردییه وه . بن نهمه نه که ر ته ماشای کاری فه رهه نگ نوستی کوردتی بکه ین ، نه وه کیشه ی زاراوی کوردتی ده بینین . به و پینه له « نه و به هار » ی نه جمه دی خانتی (۱) و « نه جمه دتی » شیخ مارفی نبود پیتی (۲) و « الحدیة الحمیلیت فی اللغة الکردیة » ی پیوسف ضیائه دین خالدی پاشا (۳) و دا گه لیک زاراوی وه ها تنومار کراون که نیستا سه رچاوه ن و په نایان بنو ده به ین خنو شیخ مارفی نبود پی به رامب به « اصطبل » و به مارفی نبود پی به رامب به « اصطبل » و به ها کرد » ی به رامب به « تلمیل » و به ها کرد » ی به رامب به « تلمیل » و به حفید » و به در مه مان بنو رون ده کاته و ه به کار هیناوه ، نه وه کیشه ی زاراوی نه و ده مه مان بنو رون ده کاته و ه هم در ده ده مه مان بنو رون ده کاته و ه

یاخود لهم سمالانهی دواییدا که ماملاستایان : گیو موکریانی و

⁽۱) له سالی ۱۰۹۶ ك - ۱۰۸۷ / ۱۹۸۳ زدا شاعیری مدونی كورد شخهدی خانق له ژنی ناوی و نهوبه هار ۱۰۹۶ فهرهه نگر كینكی به شیمر بو یارمه نی مندالانی كورد له فیربونی زمانی مدرمبیدا نوسیوه . دستنوسی نهم فهرهه گر كه چه ند جاریك له چاب دراوه .

⁽۲) سالمی ۱۲۱۰ ك _ ۱۷۹۰ ز شخخ مارفی نود ين له ژېر ناوی و احدی دا به شيمر فه رهه نگو كڼکی هه رهبی _ كوردی داناوه . دهستنوسی ثهم فه رهه نگو كه هه ر له سالمی ۱۹۳۱دا دو جار له چاپ دراوه : په ك _ له سليمانی ، دو _ له به غدا .

⁽٣) خالدي يوسف ضياءالدين باشا « الهدية الحميدية في اللف الكردية ، استانبول ١٨٩٣

مهردنوخ و شنیخ محهمه دی خال و تنوفیق و ه هی و قه ناتی کوردنو هتد ، که له فه رهه نگه کانیاندا گه لایك زاراوی کوردییات تنومار کردوه (۱) ، به و ه دا پیشکه و تن و گهشه کردنی زاراوی کوردیمان بنو د و رده که و کی .

بهداخهو تا کو نهمزلا له زمانی کوردیدا هیچ نوسراولایک و دها نیبه که به شلیوه یه کی تیلاری رایزهوایک بیت بلا چلانی دانان و وهرکلیزان و دالاشتنی زاراو ، به لام نه گهر تهماشای میژوی نهم کاره بکهین ، نهوه پیشکهوتن و گهشه کردیی نهوه مان نیشان ده ده ن که له ژبانی پراکتیکدا شاره زابتون و پسپلالاتی پهیدا کردن بتو به ته هلای سهرکهوتنی .

تا ثهم سالآنهی دوایش له زمانی کوردیدا . جگه له زاراوی روسه نی کوردتی ، زاراوی عهره بی و فارستی و تورکتی زور به کار ده هینران . به لام له که ل پیشکه و تن و پهرهسه ندنی ژبانی سیاستی و

⁽٤) به وېنه ماموّستا گېو موکرياني د ههنددهران » ي بوّ د خارجبه » و د شارهوانتي » بوّ د بلديه » داناوه . ماموّستا مهردوخ د پار » ي بوّ د جريس » به کار هيناوه . ماموّستا شبخخ عهمه دي خال د پهيجوّر » ي بوّ د تحقيق (الشرطة) » و د وهروش » ي بوّ د رياضه » توّمار کردوه . ماموّستا توّفيق وه هي د پار » ي بوّ د فصل (الكتاب) » و د دادخواز » ي بوّ د مشتكي » گوتووه . ماموّستا تهناني كوردو د بهره قان » ي بوّ د حكم » و د فيرگه » ي بوّ د مدرسة » نوّسيوه . . . هند .

گابتررتی و زانستی . دا زاراو پهرهی سهند و پیویستی بهوه کرد که گرنگتی پنی بدرلای و لیبی بکولار پیتهوه و وشهی جوان و راست و گونجاو و لهبار و رهسه نی کوردتی بدوزر پیتهوه و دابنرلی و دابزیورلی و دابزیورلی و دابتاشرلی .

له گه نجامی پیشکه و تندا پیویستمان به گه لنی زار اوی کوردتی بتو .

کاتیک کتیبه کانی فیرگه کان کران به کوردتی پیویستی و هرگیزانی که و زار اوانه ها به کایه وه . به م جوره کاتیسک خوبیندن بو به کوردتی که لایک زار اوی زانستی دو زرانه وه و زیندو کرانه وه ، وه گه لیسکی نوسی داز پیران . دا تا شران ... جگه له وه که م کاره له سنتوری قو تا بخانه تیبه بری و فراوانتر بو و و ماره به ماموستای دلسوز و هه ندمی ده زگای کوردتی و لیونه ی تایبه تی خوبان به دانانی فه رهه نگی زار اوه وه خه ریك کرد (۵) .

⁽ه) سالمی ۱۹۶۰ له گوفاری و روزی نوی ۱ دا و ماره یه دا زاراوی زانستی بلا و کراوه ته و ، که له لایه ن چه ند لیز نه یه کایبه نی جیاو ازه و دانراون و دانراون . دوا به دوای تهم زاراوانه له لایه نه نه نه نه به ماموستایانی سلیمانییه و فه ده نه نگو کینکی و زاراوی زانستی و ده رجو ، که ۹۷ لایه زمیه . له سالمی ۱۹۹۰ دا ماموستا جه مال نه به ز له و نیر ناوی و هه ند نیاک زاراوه ی زانستی و دا فه ده نه نوسخه یه کی له و نیر ناوی سالمی ۱۹۹۰ سالمی ۱۹۹۰ به رونیو سه د نوسخه یه کی له و نیر ناوی و فه ده ده ده در مه نگوکی زانستی و دا بلا و کرده وه . سالمی ۱۹۷۱ له لایه ت لیز نه یک تاییه تی یه و مه ده ده ده ده در مه نگوکی تاییه تی یه و مه ده ده در مه نی تاییه تی به در مه در تاییه نه کومه اه و سه و سالمی تاییه تی تاییه تی تاییه تی به دا ده در مه نگوکی تاییه تی تاییه تاییه تی تاییه تاییه

کاتی ریدگهوتنی یانزه ی گازاری میژویتی روّی دا ، پیویستی وهرگیزان و دانایی زاراوی کارگیزتی هاته گوزی و کوزی زانیاری کورد ئه و نهرکه گرنگهی گرته ئهستنوی خنری . نه نجومه نی کون بنو به به جنی هینانی ئهم کاره به شیدگی زنوری ماوه ی کنوبتو نه وه کانی بنو ئهم مه به مسته ته رخان کرد . نه نجامی هه و ل و ته قه لاش ، نه وه یه که تا نه مرتو وماره یه کی باش له زاراوی کارگیزتی ته واو کردوه و بالاوکرد و ته و و آ

(۱) برّوانه : «گوّقــاری کوّرّی زانیــاری کورد » ، بهرگی یهکه ، بهشــی یهکه ، ل ۲۱۹ ــ ۲۲۰ ؛ بهرگی دووه ، بهشــی یهکه ، ل ۲۱۸ ــ ۲۱۸ ؛ بهرگی دووه ، بهشی دووه ، ل ۲۱۱ ــ ۲۱۸ == جگه لهوه تیستهش لهم ژمارهیهی گوفاری کوردا بهشیکی دیکه له زاراوی کارگیزی دهخهینه پیسش چاو .

کور دانان و داتاشین و هه گبراردنی گشت جوره زاراویک به نهرکی سهرشانی خوی دهزانتی ، بویه کا جگه له زاراوی کارگیزی به کاری زاراوی کتیبی فیرگه کان و زمان ... یشه وه خهریکه . له ژماره ی کاری زاراوی کتیبی فیرگه کان و زمان ... یشه وه خهریکه . له ژماره ی پیشتری گوفاره که ماندا هه ندمی زاراوی پزیشکسی (۱۷) و که متی له زارای زمان و زمانه از نیکرایی زاراوه کانی زمان و به شیک له زاراوی کارگیزی به شیک له زاراوی کارگیزی ده خهینه به رجاو ماموستایان و خواینه رانی کوردتی دلسوز ، جونکه گیمه ده زاراین هیچ کاریک ، نه ویش کاریکی سهره تایی و تازه بهی کهم و کورتی نابتی و دور نییه له هه لبواردن و داز شدینی نهم زاراوانه دا توشی هه له بوین . بویه تکاله زانایان و رونا کبیرانی کورد ده که ین بیر و رای خویانمان بو ده ربیون ، ره خنه مان لی بگرن ؟؟ ، یارمه تیمان بیر و رای خویانمان بو ده ربیون ، ره خنه مان لی بگرن ؟؟ ، یارمه تیمان

ههروه ها ثه و سن ایسته به دو کتنی سهربه خو چاپ کراون :
 د زاراوی کارگینزی » ـ دانان و لیدوانی ثه نجومه نی کور ، پیشه کتی و
 رایکخستنی د. که مال مهزهه ر ، به غدا ۱۹۷۳ ـ ۱۹۷۴ ؛ « زاراوی
 هه مه چه شدنه » ـ دانان و لیدوانی ثه نحومه نی کور و لیونه کانی ،
 بیشه کتی و رایکخستنی د. ثه و زه حانی حاجتی مارف ، به غدا ۱۹۷۴.

⁽۷) بزوانه : « گوفاری کوری زانیاری کورد ، بهرگی دووهم ، به به دووه ، ل ۱۸۸ – ۲۱۸ .

⁽۸) مهمان سهرچاوه ، ل ۱۸۰ ـ ۱۸۷ .

بدهن و دلسوزانه هه له کانمان بو راست به که و و گه گهر زاراوی له وانه جوانتر و رهسه نتر و له بارتریان پنی شك دلای یا به بیر دلیته و بومانی بنیرن ، یا له روژنامه و گوفاره کوردییه کاندا چاپی بکه ن ، تا مهوانیش خزمه تیکیان به زمانی کوردتی کردبنی و میمه شکه لکمان له زانیاری شهوان و هرگرتبنی و جینی زاراوه نالاست و جین نه گرتووه کانمان پر کردبیته و و له مه نجامدا کاره که پوخت تر و به قازانج تر بیست .

بهم بزنهیهوه زور به گهرمتی و یز به دل سـویاسی تهو برا بهزیزانه دهکه ین که دلسیززانه له زاراوهکانی کنرزیان کنرلیوه تهوه و هيوامانه لهمهودواش هاربكارتمان لهكه ل بكهن . اليمهش ههميشـــه گرنگهان به رایان داوه ، به ولینه ئه نجومه نی کور بلا للیکدانهوه و هه لسه نگاندن و بهراوردی کاری رمخنه کره دلسوزه کان ، که بهرامب هر ثهر چهند لیسته پهی تاکو ٹیستا بلاوکراونه تهوه لیژنه به کی يتك هننا ، هه متر نه و نامه و نوسراو انهان له به ر دهست داناك . ئەوانىش چەند رۆژ كاريان لەسىلەر كردن و ھەلىيان سەنىگاندن و بهراوردیان کردن . زور پیشنیاری رمخنهگرهکانیان یهسهند کرد و هەندىكىشيان بە دل نەبتون . لە ياشاندا ئەنجامى ئەم كارەي ليۇنە خرایه بهردهم ته نجومه ن . ته نجومه نیش دوای للیکلو لینهوه و تلوژینهوه توانی به شیوهیه کی باشتر دوا بزیاری خوی له بارهیانهوه بدات . به وینه له لیستهی یه کهی زاراوه کانی کوردا بهرامیسه ر به « اخلاق »

نوسرابق «رموشت» ، به لام کنور پیشنیاری رمخنه گرانی پهسه ند کرد و « ٹاکار »ی ، بو « اخلاق » دانا . یاخود « شیرهمه نتی ، سپیایتی » بو « البان » دانرابون و « ریچال » جیبی گرتنه و « بو « ماشیة » ۔ «گازان » به کار هینرا بو و کرا به « ولسات » . هند (۹) .

تاکو نیستا ، تیکرایی ئه و زاراوانه ی کور بلاوی کردونه ته و پیشنیارن ، به لام دوای لیکدانه و و هه لسه نگاندن و به راوردکردنی کاری ردخنه گران و به سه راچتونه و می تیکرایی زاراو هکان ، نه و سال به یه کجاری بزیاریان له سه ر ده در بی و به گردی بابه ت بلاوده کرینه و ه

⁽۱۰) لهم لیستهیهدا ، وانه _ له لیستهی چوارمی زاراومکانی کوّردا _ لهو جوّره نمونانه زوّرن .

کوردتی و مایه ی خوشییه که زمانه کهمان ده و آمه به رزمانی کوردتی و مایه ی خوشییه که زمانه کهمان ده و آمه به و توانراوه و شهی و وها به بینری به کایه وه که گه لیک له بار و گونجاو بن و جیگه ی زاراوی عهره بی به ته واوتی بگرنه وه . بی گومان نه که رزاراوی که کورد تیدا نه بی و یاخود پر به پیستی زاراوه عهره بیه که نه بیت ، نه وسایا هم عهره بیه که و و و ده که که که در دیارده یه کی واقعییه و له گشت زمانیکی سهر زهمیندا ره چاو ده کری دیارده یه کی واقعییه و له گشت زمانیکی سهر زهمیندا ره چاو ده کری د

لیستهی ثهم جارهمان ، واته ـ لیسـتهی چــوارهی زاراوهکانی کــوز ـ له سنی بهش پێــکهاتوه :

۱_ زاراوی زمان .

۲_ زاراوی کارگیزتی .

۳_ زاراوی کتیبی فلیرگهکان^(۱۱۱) .

سه رله نو کلی نه وه شده ده ده نه نه م زار او انه پیشنیار ن و بویه کا تکا له هه مق مامنوستا کورده دلسنزه کان ده که ین ، که هه در وه کلیسته ی یه که و دووه و سیبه ی به وردی سه رنجیان بده ننی و لیبان بکولنه و و بیری خویاعان پنی رابگه یه ن .

⁽۱۱) له زاراوی کتینی فیرگـهکاندا ثهجاره بهشی زاراوی زانستهکانی گـشتتی (مصطلحات العلوم العامة) بلاّو دهکهینهوه

۔ لیستهی چواریام ۔ ۱- زاراوی زمان

		_ 1 _	
	تيبينق	زاراوی کوردتی	زاراوی عهرهبتی
•		تەواوكردن	الأتمام
		تەواوكەر	_ المتمم
		تەواوكەرى يەكسەر	_ المتمم المباشر
		پەيامى	الأخباري
		گامر از	الأداة
		<i>ئامرازی ت</i> ەواوكردن	_ أداة الأتمام
		ٹامرازی کیاس ک _و دن	_ أداة النداء
		پر <i>س</i>	الأستفهام
		ئاينده ، داهاتو	الاستقبال
		ناو	الاسم
Demons	strative	رأناوى نيشاندان	ــ اسم الأشارة
		ناوی ساده	_ الاسم البسيط
		ناوی کــــــــــــــــــــــــــــــــــــ	_ اسم الجمع
		ناوی کلامهڵ	_ الاسم الجمي
		ناوی تایبه تی	_ الاسم الخاص

		. 4 40
	ناوی زات م	_ اسم الذات
	ناوی گشتی	_ الاسم العام
	ناوی کارا	_ اسم الفاعل
	نا وی کا ر	_ اسم الفعل
	ناوی مایه	_ الأسم المادي
	ناوى للإكدراو	_ الاسمٰ المركب
	نــاوی دارژاو ،	_ الاسمٰ للشتق
	ناوی دروستکراو	1
	ناوی واتا	_ الاسم للعنو ي
	ناوی تا ك	_ الاسم للفرد
	ناوی بهرکار	_ اسم لل <i>فعو</i> ل
Relative - Pronoun	راناوی په يوهستتی	_ الاسم الموصول
	ناوی بێجنس	_ الاسماء المحايدة
	ناوی نیر	_ الاسماء للذكرة
	ناوی دوجنس	_ الاسماء للشتركة
	ناولنی متی	_ الاسماء المؤنثة
The teeth	ددان	الأسنان
The roof of the mouth	بنی ددان	_ قاعدة الأسنان
Derivation	دارشتن	الاشتقاق
نەك بە واتاي (فۆنەنبك) .	ده نـگهکان	الأصوات
Phonetics	زانستى دەنگ ،	_ علم الأصوات
	دەنگناستى .	- عم
	=	

	ده کی دهرباز	_ الأصوات
		الانفجارية
Command	فهرمان	الأمر
Diphthongs	بزولإنى دؤلانه	اندغام حرفي علة
	ئينشائي	الأنشائي
The Vocal Chords	ژېي ده نگ	الأوتار الصوتية
	گەر كى	الأيجاب
	- · -	
	بريتى	البدل
	ـ ت ـ	
Supposition	خۆزى	الترجي
	للبكدانى ئىزاڧ	التركيب الأضافي
Punctuation	خاڵبەندى	الترميز والترقيم
	گوشین ، کرتن	التشديد
Conjugation	كمددان	النصريف
Diminutive	بچۆك كردنەو.	التصغير
Pronunciation	بێؚۯ؞	التلفظ
له د پێژان »موم هاتروه .		
	- ج -	
Plural	کۆ	الجح

• • ٨

_ الجملة الاخبارية رستهى خهبهرى الجملة غير الرئيسة كللزز

Clause

بزوانه : د الجملة »

Interrogative

« پارسته » یه بسه وانسای « بارزسته » یه بسه وانسای « پارچهرسته » یه سوان و نفرجونی بیست له کوردتدا دمستوریمی بو نهم زاراوه یه نهم دهستوره به کار بینی و ببیته هاوناهه نگسی « شارسته » _ که بو « الجملة الرئیسة » دانراوه .

- الجُلة الاسمية كلازى ناو
- الجُلة الظرفية كلازى ئاوه للكار
- الجُلة الوصفية كلازى ئاوه للناو
الجُلة الاستفهامية رستهى برس
- الجُلة الأمرية رستهى فهرمان
الجُلة الانشائية رستهى ناخه بهرتى
- الجُلة البسيطة رستهى ساكار
- الجُلة التابعة بالاسته

	رستهى تهواو	_ الجملة النامة
	رستهی سه برهك	_ الجملة التعجبية
	رستەي خەبەرتى	_ الجملة الخبرية
	شالاسته	_ الجملة الرئيسيه
	رسـتلاك	_ الجملة الصغرى
	رستهی گهوره	ـ الجملة الكبرى
	رستەي ئەرىي	_ الجملة للثبتة
	رستهى لــــــــــــــــــــــــــــــــــــ	_ الجملة المركبة
	رستهى ناواخن	_ الجملة المعترضة
	رسته ثاويته	_ الجملة المقدة
	رستهی نهرایی	_ الجملة المنفية
	رستهی کهل	_ الجملة الناقصة
	جنس	الجنس
	رشتهى ئاخاوتن	جهاز النطق
Answer	و . لأم	الجواب
Present	نہوّ	الحاضر
	مەلاشتى نەرم	حافة السنخ
	اليستا	الحال
Manner	بار	الحال
Letter	پیت	الحرف

Consonants ـ الحروف الصحيحة Vowels _ حروف العلة بزوبرن تيبيني : (بزولېن) له عــهرهېټدا (حروف العلة و حركات) دمكر ليتهوه. بزولینی کورت المركة الحنجرة الخبر The Nasal Cavities بؤشايي لوت الخيشوم - ک -لێرهدا وشــهى ﴿ لَيْـكَوْلْمِنهُوهُ ﴾ الدراسات للقارنة ليُكوُّلِّينهو مي که مهرامیه و دراسات » و هستا ، بەراوردتى لهوم دمرجق واتهی « فته » بگرېتەرە . The lung الرئتان الزمار_ السابقة

السؤال

Question

- ش -

	-0-	
Colon	جوَ ته خال	الشارحة
Condition	مەرج	الشرط
Dash	داش	الشرطة
The lips	ليو	الشفة
	۔ ص ـ	
Adjective	گاوه ڵناو	الصفة
	گاو م گناوی پرس	_ الصفية
		الاستفهامية
	ئاوەڭناوى نىشاندان	ـ الصفة الاشارية
	گاوه ڵناوی ساده	_ الصفة البسيطة
	گاو ەڭناوى رىزەك	_ الصفة الترتيبية

ـ الصفة الثابتة ثاره لناوى ساكار Positive

ـ الصفة العالية گاو «ُلْناوى بالأ (الصفة التفضيلية)

۔ الصفة المددية ثاوه لناوى ژماره يى (الأصلية)

_ الصفة الفاعلية أوولناوي كارا

۔ الصفة الکسریة ئاوہ لّناوی برّکردن، وہك : دَوَ دَوَ ، جوار جوار . ئاوہ لّناوی دا بهشکردن

ئاوەلناوى جەندتى _ الصفة الكمية غير المددية نه ومدر _ الصفة الكمة تاوه لناوى جهندتي المينة (المددية) وميره _ الصفة المبهمة كاوه لناوى بزر _ الصفة المركبة ثاوه لناوى ليكدراو _ الصفة المشبهة تاوه لناوى كارئاسا بالقمل _ الصفة المفعولية الموهلناوي بهكار Comparative _ الصفة المقارنة ثاوه لناوى بهراورد _ ألصفة الوصفية كاوه لناوى وهسفى الخبرية (الثابتة) _ مفاضلة الصفات بلهكاني ثاوه لناو (درجاتها) دونيك الصوت ـ الصوت اللغوي فلونيم رېژ الصياغة ريوه _ الصيغة ض ـ Pronoun راناو الضمير وشهيه كه لايهت زوربهى نة سهرانهوه بهكار هاتوه ههرومها بروانه : رايورتي ليژنهي زمان و زانسته کانی . 014 (ف - ۲۳]

Mdden Pronoun	رانا وی بز ر	الضمير المستتر
	راناو لكاو	 الضمير المتصل
	راناوی جودا	_ الضمير المنفصل
	راناوی پرس	- الضمائر
		الاستفهامية
	راناوی نیشاندان	ـ الضمائر الاشارية
	راناوی خلایی	- الضمائر
		التوكيدية
•	راناوی کهسی	- الضمائر
		الشخصية
	رانا وی بزر	_ الضمائر المبهمة
	راناوی ههیی	_ الضمائر الملكية
		_ ضمائر الوصل
	ـ ط ـ	
	- 2 -	
The Tip of the Tongue	سەرى زمان	طرف اللسان
Triphthong	بزولإنى سلىلانه	الطليق الثلاثي
		التركيب
	- ظ -	
	ئاو ۽ ڵڪار	الظرف
Adverbs of time	ئا و «ڵــ کاری کات	
	ئار وآكاري جتي ئار وآكاري جتي	
Adverbs of place	نادِه لسکاری جن	- حرف المسكان

ے ظرف الوصل ٹاوہ لیکاری کہ یہ نہر ۔ الظروف البسیطة ٹارہ لیکاری سادہ ۔ الظروف المرکبة ٹاوہ لیکاری لیکدر او

- ع -

Phonetician دونكناس عالم الصوت Linguist طالم اللغة زمانناس Phrase فرنيز المبارة (المقدة) Numeral **ژ**ماره المدد Compound _ المدد المركب أرمارهي للإ كدراو ئەندامى ئاخاوتن مضو النطق Connection يە بو دندتى المطف فريز المقدة _ المقدة الاسمية فريزي ناو

_ المقدة الطرفية فريزى ثاو ولكار

_ المقدة الوصفية فريزى ثاو ملناو

علامات التمدية نيشانهي تي پهراندن

علم أصل الكلمة الميتيموللاژی وتاریخها علم الاصوات زانستی دهنگ

علم الاصوات زانستی دهنـک علم الصرف مورفولوژی

Etymology

Morphology

وشهی « دهستور » بو تاك تاكه قاعیده كانی ریزمان به كار بیست ،	ريزمان	علم القواعد
وهك (دەســــتَورى نَيْنـــههـرٌ بـــوٌ . نَيْبِهـرٌ) .		
. () 📆	زانستى مێژوى زمان	علم اللغة التأريخي
Syntax	زانستى رستهسازتى	علم النحو
	- ف -	,
Comma	كۆما	الفارزة
Agent	كارا	الفاعل
Verb	کار	الفعل
	کار ی فهرمان	_ فعل الأمر
	کاری ساده	_ الفعل البسيط
	کاری لازو	_ الافعال الشاذة
	کاری راستزهو	_ الفعل القياسي
	کاری تینه په ت	ـ الفعل اللازم
	کاری رابردؤ	_ الفعل الماضي
	کاری رابردؤی	_ الفعل الماضي
	بهردهوام	الاستمرادي
	کاری رابردؤی	ـ الفعل الماضي
	ئينشـائى	الالزامي
		(الانشائي)
	کاری را بردؤی	_ الفعل الماضي
	ســاكار	البسيط

کاری رابردؤی	_ الفعل الماضي
دۇ ر	البعيد
کاری رابر دؤی	_ الفعل الماضي
تهواو	التام
کاری کارا بزر	
	للمجهول
کار ی کارا دی ار	_ القعل المبنى
	للمعاوم
کاری تیپهر	_ الفعل المتعدي
كارى للإكدراو	_ الفعل المركب
كارى ياريدهر	_ الافعال المساعدة
كارى ئىستا	ـ الفعل المضارع
کا ته کانی کار	_ ازمنة الفعل
	ــ جذر الفعل
و درگیراو هکانی کار	_ مشتقات الفعل
- ق -	
بۆرتى ھەوا	القصبة الهوائية
- ك -	
كەرتە (كەرتە ژمارە)	ال <i>مكسو</i> ر
گو تەي يەكسەر	الكلام المباشر
	الكلام غير المباشر
	دور کاری رابردوی اور اور کاری کارا بزر کارا بزر کارا دیار کاری تبیه و کاری دیری کاری در کاری تبیستا کاری تبیستا کاری تبیستا کاری تبیستا ره گی کار ره گی کار وه رگیراوه کانی کار بورتی هموا _ ق _ کرته (کرته زماره) _ گوتهی یه کسهر گروتهی یه کسهر

		وشـــه	الكلمة
		وشهی ساده	_ الكلمة البسيطة
		وشهى ليرـكدراو	_ الكلة المركبة
		وشهی دارژاو ،	_ الكلة المنتقة
	او ،	وشهی دروست کر	
		چەندتى	الكمسي
		- し -	
		پاشگر	اللاحقة
		گیرهك، نوسهك	اللاصقة
		گیره کی ناو	_ اللواصق الاسمية
		گیره کی ٹاوه ڵکار	_ اللواصق الظرفية
		گیره کی کار	_ اللواصق الفعلية
		گیره کی ٹاوہ ڵناو	_ اللواصقالوصفية
		بوك	اللثة
The Tongue		زمان	اللسان
		زمان	اللغة
		زمانه بچکـلاله	اللهاة
Past		را بردؤ	الماضي
		سەرەتا	المبتدأ
Voiced	11	ئاواز ە	للجهور

بروانه: « للهبوس » .

.14

Long Vowel	بزویزی دریژ	المد
	ناوگر	مزيد الوسط
Morpheme	مۆرفىم	المورفيم
	ليكساو	المركب ُ
بزوانه : (المنحوث) .	لٽيکدراو و	_ المركب و
	داتاشراو	المنحوت
Affixes	گیر ه ك	المزيدات
	بالده	المسند
	بەرپاڭ	المسند اليه
Infinitive	چ اوَک	المصدر
	چاوکی ساده	_ المصدر البسيط
	چاوكى لٽيكدراو	_ المصدر المركب
بزوانه : « نڪرة »	ناوی ناسراو	للمرفة
Object	ب ه رکا ر	للفعول به
Pitch ماومی نبوان دو کونسونانته .	بنج	المقام الصوتي
	بزگ	المقطع
	بزگهی درنیژ	_ المقطع الطويل
	بزگهی کورت	_ المقطع القصير
	جٽي	المكاذ

المنحوت بزوانه : د للرک ، . داتاشراو کپ المهموس Voiceless بزوانه ، : د المجهور ، . **جنےگ**ری کارا به گو پرهی شو پنی و شه له رسته دا ، نائب الفاعل نهك له روى واناوه . النبرة Stress کاس کردن النداء Vocation سابزو لإن نصف الطليق Semi - Vowels النقي نەركى خال النقطة Full Stop خال النقطة (فوق الحروف) النقطة (علامة الصفر في الرياضيات) نقطة الاتصال Juncture جەمسەر النكرة بزوانه : «المرفة » . ناوی نهناسراو - و -الوحدة الصوتية فلإنتيم Phoneme

.

۲- زاراوی کارگیزی

زاراوی کوردتی زاراوی عەردىتى

ابناء

رۆلە رۆڭسەي نەتەومى

_ ابناء القومية

العربيه

عەرەب رۆڭەي ناوچە

_ ابناء المنطقة اتاوه

دەمنىكە بۇ ئىم مانسايە بەكار دممنز لاست . له و تنكستانه ي

ئۆسكارمان ئۆمارى كردون بەرچاو ده کهوی . مهروهما بروانه :

د رسوم ، و د ضريبة ، .

آثار قانونية

أجرة

شوينهواري بإسايتي کر ہی

بروایه: لیستهی به که می زار او مکانی ڪوٽر.

بروانه: لیستهی په که ی زار او مکانی

ڪۆز .

_ اجرة مقطوعة وشكهمز

الاحصاء العام ثهرماري كشتي

الاحوال للدنية بارى ژيار

كنزانى ناوخزيق

الادارة المحلمة

يەيودندى ار تساط

الارض البكر (ذات كلاده

قابلية جيدة للزراعة)

041

کیلک الارض الزراعية الارض الزراعية بؤره

للتروكة

الارض قليلة الخصب بهيار

(غير مزروعة)

استقالة وازهينان

استهلاك نٽيجون

مەرچەندە لە لېستەي بەكەي زاراوهکانی کــوّردا د تنهٰمؤن » بهرامبهر به د استهلاك و دانراوه ، بهلام ﴿ نَيْجِوْنَ ﴾ راستتره .

مامۇستا ئۇفىق ومھى . ل ٢١ .

اصدار دورجواندن

ستزربتون اصرار

زەوى سازتى الاصلاح الزراعي

_ حصة الاصلاح بشكى زووى سازتى

الزراعي

جاويتيدا كتبزانهوه اعادة النظر

اعفاء بروانه: لیستهی په که ی زاراوه کانی جهبدان كۆز ؛ مەرومما فەرمەنگەكەي

> الاقتراع السري رادانى نهينى

اقرار (تثبیت) **چەسياندن**

بزوانه: لیستهی یه که ی زاراوه کانی اقرار (اعتراف) دان ييدانان

ڪڙڙ.

الاقسام الادارية بهشه كاني كاركيزتي بزوانه: «التقسيمات الأدارية » .

كهمايه تنيكان الأقليات دەربەستق التزام _ ملتزم دەربەست نەتەرە الامة کاروباری روژ الامور الجارية _ تصریف الامور رمواندنی کاروباری الجارية ر**ۆژ** داذكو بروانه: لیستهی به کهی زار اوه کایی امين السر ڪڙڙ . راسيارده انتداب سيارده _ منتدب تهمان انتفاء يەستران انمقاد ئەوتاف الاوتاف له ناوچهی بادینان به کاری ده هینن. لەيٽر بالنسبة به وېنه دهلين : و تحه کتيبه بنر كتنبه هانن بجوكتره . . زكماك بالولادة ـ من ابوین له دایك و باوكنیكی عراقيين بالولادة عيراقتي زكماك

البلديات شارهوا تق

بیان ۱۱ آذار بهیانی یانزهی تازار بزوانه : « منشور » ، که « بیان ۱۱ آذار » به دانراوه .

ـ ت ـ

تحدید الطبیعة دورخستنی رسکانی القومیة نه ته و ایه تری تدفیق و ردبتو نه و ه تسجیل السیارات تؤمار کردنی تومرکردنی تومرکردنی التشکیلات یخکها تووه کان

تمارض دژایه تی تمدیل ههموار التعلیم خولاندن

ـ. التعليم الالزامي خوليندنى تهوزيمى

_ التمليم العالي خولإندني بهرز

تعلیات رینوینی

التفتيش المالي يشكنيني دارايتي

التقاليد نهريت

التقسيات الادارية دابهشيني كاركيزتي

بزوانه : لیسته ی به که می زاراومکانی کۆز

بروانه : توفیق وممبی ، ل ۱۶۸ ، د تهوزیم »ی بو د الزام » داناوه.

بروانه: لیستهی به کهی زاراوه کانی

بزوانه: د تفتیش » و د مالبه » ،

که له لبستهی یه کهمی زاراوه کانی کوّردا دیشکنین و د دارایق ، یان

ڪوڙ

بو دانراوه.

برّوانه : « الاقسام الادارية »

072

ريك كردن تنسيق بزوا الثقة كيشانهومى بزوا _ سحب الثقة _ طرح الثقة خستنهزوى بزوا **-** - -الجهسات للركزية لايه نهكاني ناوه ندتى بەرىرس - ح -الحاصل دمرامهت **ئازادى** حريات الحسابات الختامية هه ومارى دوايه كتى ماف حق _ حق الاختيار مافي هه لبؤاردن بەرەڤان الحركم _ الحكم المركزي بهرمقاني ناوهندتي الحكم الذاتي كوتؤنؤمي _ أسس الحكم بنجهكاني ثلاتلانلامي الذاتي

_ هیئات الحکم دهستهی الوتونومی

الذاتي

بزوانه : لبستهی یهکهی زاراوهکانی کورنز .

بزوانه: دانتاج، و دموارد...

ھەڭوەشاندن هه لوهشاندني _ حل المجلس تهنجومهن هەڭوەشاو _ منحل پار استن حماية بزوانه: لیستهی به که می زار اوه کانی خزمەت خدمة ڪڏڙ . .. احور الحدمات منى خزمهت تايسه تنيكان الخصائص پلانی وردکار ، پلانی الخطة التفصيلية دور و در پژ خطة التنمية القومية بلانى فراؤوكردني نەتەرايە**ت**ى - ひ -بهركرتى سويل الدفاع المدنى بروانه: لیستهی یه کهی زاراوه کانی كيشوهر دولة ڪڙڙ . بزوانه: لیستهی یهکهی زاراومکانی ديوان ديوان ڪڏڙ . د دوانی سهرانسلایی _ ديوان الرقابة المالية

ذات الطابع ئامال ـ ذات الطابـع خورمالی المحلي

- ر -

الرسوم (کفریبة) فهرمانه بروانه: د ضریبة » و د اتاوة » .

مهرومها بروانه: لیستهی به کهی زاراوه کانی کسور .

رسوم تسجیل فهرمانهی تؤمار المقار کردنی گاتار دادگه دادگه

۔ رسوم المحاکم فهرمانهی دادگه الرقابة سهرانسلایی

ديوان الرقابة ديواني سهرانسلايي المالية دارايي .

- س -

سؤال پرس ، پرسینهوه

السياسة التربوية سياسه في پهروهرده

كردن

السياسة التعليمية سياسهتى فيركردن

ـ ش ـ

شخصية معنوية كهستيتي مانايي

مهم وشهیه به تهواوی له زمانی شەرەف شرف کو ردندا جنگهی خوی کردونهوه و مەرومما بنجنىكى كۆنى ھەبە . الشعب بزوانه: لبستهی به که می زار اوه کانی صلاحية ڪڏڙ . _ ض _ بزوانه: د رسوم » و د اتاوه » . باج _ ضرببة الارض زمويانه ۔ ضرببة الارض باجى كيْلْكُه الزراعية _ ضريبة التركيات ميراتانه _ ضريبة العرصات كاولانه _ ضريبة العقار أناقارانه _ ضريبة العقار ثاقارانهي بنجق الاساسية ئاقارانەي سەرەنيا _ ضريبة العقار الاضافية _ طاعن

الطوابع للمالية پولى دارايتى

الطوابع للمالية پولى دارايتى
عدالة داد
علني تاشكرا
عنصر (اصل) ماك، سهرچاوه
غرامات تاوانه

بزوانه : لیستهی یهکهی زاراومکانی که نز .

۔ ف ۔

بزينهوه

هدرچه نده د جیا کردنه وه ی و د لینك کردنه وه ی ه یه یه یه به لانم مانای ته واوی د فصل ی ناده ت . مدرچی د هدایی ینه و استر ثه و مانایه ده به خشنی ، وه کورته ی شم و شهیه ش د برینه وه یه و بر زار او له بارتره .

- ق -

القضاء داوهرتی قطمیة یه کجارتی قیود احصاء تلامار

[ف _ 37]

فصل (النزاع)

044

زمانى زكماك اللغة الام زمانی میرتی لغة رسمية المادة ماده مبادی (اسس) بنجينه سەردتا مبادىء (اوليات) دوانهدوا متتالبة _ مرتين متتالية دؤجاري دوابهدوا المجلس ته نجو مه ن ـ المجلسالتشريعي گه نجومه ني ياسا كارتي ۔ المجلس

ئەنجىو مەنى رايهزاندن التنفيذي ناوخنز

دەسەلات بىلىدراو دەزگاكانى خولېندن

دەزگاي ئاوەدانى

المرافق الاجتماعية دوزگاي كومهلايه تي دەزگاي رۆشنېيرتى المرافق الثقافية المرافق العمرانية

كـور .

بروانه: لیستهی په کهی زاراوه کانی

له لیستهی به کهی زاراوه کانی کو زدا، بزوانه: تخويل الصلاحيات . .

۰۳۵

المحــلي

المرافق التعليمية

مخول

	_	150
	فەرمايشتى كۆمارتى	ــ مرسوم جهوري
ېزوانه : لېستەى يەكەمى زاراومكانى كۆز .	بنگه	مرکز (مؤسسة)
	بنگای کار گیزی	م کز ادارہ
	لٽيپرسين	J elma
بزوانه : لیستهی یهکهی زاراومکانی کوّز .	ر او ڀيڙ	مشساورة
	بەرۋەوەند	الممالح
	بەرۋەو ەندەكانى	_ الممالح
	بەرھەمتى	الانتاجية
	ردها	المللقة
بزوانه : لیستهی یهکهی زاراومکانی کورز ، که د بزوا » بو د ثقهٔ » ،	بيروبۆوا	مفقد
وه دباوه ز، برّ د متیده، دانراون.		
بۆوانە : « ملتزم » .	به ڵێێندمر	مقاول
	مەكتەب	مكثب
	مه کته بی هیکارتی و	_ مكتب المتابعة
	پشکنین	والتفتيش
	مەكتەبى ئەزمار و	_ مكتبالاحصاء
	پلان دانان	والتخطيط
يزوانه : د مقاول » .	دەستەبەر	ملتزم
له لیسستهی بسهکهی زاراومکائی کوّردا ، بزوانه : ه الفاء » .	هەڭوەشاو	ملفات
041		

فهرمايشت

بهكارهينان بمارسة ليدوان مناقشة منتسب سەر بە منطقة ناوچه _ منطقة كردستان ناوچهى كوردستان المنهاج الاستثماري بهرنامهى بهرههمى مورد (موارد) داهات منزانية بزوانه: لیستهی دووهی زاراومکانی بترجه . کۆز . _ المزانية بترجهى بهرههمتى الاستثمارية بترجهى أاسايتي _ المزانية الاعتيادية _ المنزانية الخاصة برجهي تاييه تتي _ المزانية بترجهي يهكخراو الموحدة - ن -راده نصاب نظام (كمصطلح بزوانه : لیستهی یه که ی زاراوه کانی يٽڙهو ڪڏڙ . قانونی) نقل الملكية کو استنهو دی خاوهتق

النمو و التطور فراژو و گوردان

- و -

وحدة ادارية وحدة يهك پارچهتى
كاركيزتى
الوحدة الاقتصادية يه كهتى البتورتى
الوحدة السياسية يه كهتى سياستى
الوحدة القانونية يه كهتى ياسايتى
وحدة مالية يه كهتى دارايتى

.

۳- زاراوی کتیبی فیرگه کان ا ـ أ ـ

زاراوی کوردتی زاراوى عهرميق فهوتاندن ابادة بروانه: لیستهی یه کهی زاراوه کانی سەرەتايى ابتدائي كۆز . له كتنبي فنرك كاندا هدات یه یز دوی کردن اتباع وشـه به کار هیشراوه ، بروانه : گوفاری «پهرومرده و زانست»، ر ٧ ـ ٨ ، ل • · بروانه : لیستهی سنیهی زاراوهکایی أتجاه كۆز . اتحاد (اندماجي) يەك بتون آمحاد(غیر اندماجی) یهك كرتن شلبتون ارتخاء داكيرسان بزوانه : « اشتمال » . اتقاد بزوانه : لیستهی یه کهی زاراوه کانی لهناو بردن اتلاف كۆز . بروامه: ایستهی یه کهی زاراوه کانی كلإنينه الآثار القديمة

MG Strang

کۆز .

_ عالم الآثار

القديمة

كؤنهناس

_ علم الأثار تهگهر بوتری : وکرنینه ناست ، کل نه ناستی شهوه کوبونهومی سین (ن) القديمة دەربزىنى زەھەتە . بزوانه : لیستهی پهکهی زاراوهکانی اثبات چەسياندن کـۆز . بياني بروانه: لیستهی په کهی زاراوه کانی اجنبي كسۆز . **گەرك** اجهاد احتكاك لتكخشان بزوانه: لیستهی یه که می زاراوه کانی يەدەك احتياط كۆز. _ احتياطي بەدەكتى هەست احساس اجر سور بروانه: ایسته ی سیبه ی زاراو مکاسی _ احمرار سور ہو نهوہ كسۆز . ستورى تلاخ _ احمر غامق ď ۔ احمر فاتح اختراع بزوانه : اپستهی بهکهی زاراوهکانی داهينان . ٢٧_ خنكاذ اختناق قەڭشت اخدود مەڭنگىتىن ، له كتتبي فتركده كاندا ههمان وشه ارتطام به کار هینراوه (دیهروهرده و هه لنڪو تن زانست ، ز ۷ ـ ۸ ، ل ۲) . 040

له کنتیبی فیرگهکاندا هممان وشـه بـهکار هینــراوه (« پهرومرده و زانست » ، ز ۷ ــ ۸ ، ل ۲) .

ارضة مورانه ازمة ته نگانه

ار صاد

روانين

مەرچەندە د ئەنك و چەلەمە » بىل د ازمة » پىل بېلىق خۇيەتى ، بىل بېلام د ئەنگائە » بىل زاراو لەبارترە .

استحداث نوژهن کردن _ مستحدث نوژهن استقرار دامهزران

به ولاینه له کوردهواریدا ده آلین:

د فلان خیل له د لان شولین
دامهزرا » . جگه له د دامهزران »
وشهی د دامرکان » یش ههیه »
به کلام ثهمیان بر مهبهستی دیکهش
به کار ده هینری ، به تایبه تی بور
(دام کاندنه و هی تاگیرکروانه و ه)،

استكشاف دلازينهوه استكشاف دلازينهوهى جغرافي جوگرافيايي استمرارية (الحركة) بين كرتن

له لیســتهی یــهکهی زاراوهکانی کــوّزدا ، بزوانه : «جنرافیه».

له کور مواریدا دملیدن :
د میزراحه که بیشی گرت » .
ههروه ها له کتیبی هیرگهکانسدا
ههمان وشه بسهکار هیمراوه
(« پسهروهرده و زانست » ،
ز ۷ ـ ۸ · ل ۷) .

ھەڭمۇين بروانه: لیستهی سنیهی زاراومکانی استنشاق ڪڏڙ . هدروهما له کتٽيي فتركه كاندا ههمات وشبه بهكار مندراوه (د پهرومرده و زانست » · (AJ . A - Y) تەسفەنج اسفنج گۆگرتن ،گۆبەستان بۆوانە : « اتفاد » . اشتمال مامؤستا كمال جهلال غهريب دانەوە إشعاع له و قەرمەنگى زانىيارى » دا ههمان زاراوی به کار هیناوه. تين دانەوە _ اشعاع الحرارة تيشك دانهوه _ اشعاع الضوء له کتیبی فیرگ کاندا ههمان وشه دەستىكرد اصطناعي به کار هینراوه (د بهرومرده و زانست » ، ز ۷ _ ۸ ، ل ۸) . مانگرتن إضراب مانكر _ مضرب شێوان اضطراب مەيكەل اطار له کتینی فیرگهکاندا ههمان وشه إطار (جرجوبة) چوارچٽيوه به کار هندراوه (د پهروهرده و زانست » ، ز ۷ - ۸ ، ل ۸) . أ اطار (السيارة) تايه اعتدال ميدى

أعماق

ناخ

	ئاسلا يى	أُفقي (للجغرافية)
بزوانه : لېستهی په کهمی زاراوهکانی کــوّز .	گام ێر	র্যা
	ئامٽيري توليکھر	_ آلة التشريح
	گام <u>ى</u> رى ۋەنەك	ـ آلة الخضاض
	ئامێرى گوشەك	ــ آلة العصر
	ئامېرى پەستېو	 آلة الكبس
	الميرى ملاسيقا	ـ آلة موسيقية
له لیسته ی سینیه ی زاراوه کانی کو زدا چه ند و شده یه یه به رامیه ر به د النهاب ی دانراون ، به لام ته نمو مه دا گیرسان ، بو د النهاب ، به کار به نیشر نیت .	داگیرسان	التهاب
	بادران	التواء (عضو الجسم)
	گەوەك	ألتواءات (جغرافية)
	گیش .	•
له کتیبی فیرک کاندا ههمان وشه		ألياف صناعية
بــهکار هێنراوه (« پهروهرده و زانست » ، ژ ۷ ــ ۸ ، ل ۱۰) .	دەستىكر دەكان	
له کتیبی فیر (ههکاندا ههمان و شه بهکار هینسراوه (د پهرومرده و زانست » ، ز ۷ – ۵ ، ل ۱۰) .	مؤين	امتصاص
	بەر چاو	امتياز (المتفوق)

دهلنن : و ودي و مركزت ... ، . امتياز (الجريدة ، ودم ماموست توفيق ومعبيش له الشركة) مەرمەنگەكەيدا مەر بىز ئەو مەبەستەي بەكار ھێناوە. له موکریان بر ههمتو جـوّره دەفر أناء ﴿ أَنَاءَ ﴾ يِنْكُ بِهُ كَارِي دَمَمَيْنَنَ . (يني) سياردن · اناطة سا کار انساط (جغرافية) زموی ساکار _ ارض منبسطة خاوبتزنهوه انىساط (فل) انساط (الدياح) يان بقرنهوه أنبوب لوله لولهى تەنىشت _ الانبوب الجانبي لولهی هه لکه ندن ۔ انبوب الحقر بەرھەم إنتاج بهرههمی سالآنه _ انتاج سنوي بلاو بترنه وه انتشار بزوانه : « التورم » ، که باكردن انتفاخ (طبي) د ثاوسان عي بو دانراوه. دونك رويين له کتیبی هیرکهکاندا ههمان وشه انتقال الصوت به کار مینسراوه (د پهرومرده و زانست ، ز۷ ـ ۸ ه ل ۱۰) .

انجراف (التربة)

داشلاران

ههرومها د جمه » بهرامېدر دمنهار » ، وه د دهجتن » بهرامپهر به د انهار ، ينهار » دهومستني .	ج_ين	انجراف (انهیار)
له کتنبی فنرگهکاندا جهمان وشه بهکار جنشراوه (« پــهروهرده و زانست » ، ژ ۷ ــ ۸ ، ل ۱۱) .	دالازان	أعلال
	خلیسـکان	انزلاق
	مروف	انسان
	توانهوه	انصهار
	بەستران	انضفاط
	كوۋانەو.	انطفاء
له کشتیبی فیرگهکاندا ههمان وشه بسهکار هیشراوه (« پهرومرده و زانست » ، ژ ۷ سـ ۸ ، ل ۱۱) .	نەمان	انمدام
له کتیبی هیرگهکاندا ههمان وشه بهکار هیمنراوه (۵ پهرومرده و زانست ، ، ژ ۷ ـ ۸ ، ل ۱۱).	دەنگ دانەوە	انعكاس الصوت
	تەقىن	انفجار
بزوانه : لیستهی یهکهی زاراوهکانی کسوّز .	توازان	ا نفكاك (عن الوظيفة)
له کشتیمی فیرگهکاندا هدمان وشه بهکار هیشراوه (« پهروهرده و دانست » ، ۷ – ۵ ، ل ۱۱) .	ھەڭوەشان	انفكاك (تفكك)

بروانه: لیستهی سیبهی زاراوهکانی انقراض بنەبىرتى کۆز. _ منقرض له نــاوچهی موکریان دملّنِــن : تيار « لوزموي ثاوي » . بروانه: ل ۱۱۷ی نهرمهنگه کهی قۆرخ كردن حجز (المكان) مامۇستا ئۇفېق وھھېي . جوڵه حركة _ عوك طافة ۔ ق ۔ هــهرچهنده له ليستهى يـهكهى توانست قدر ة زاراوهکانی کوردا بهرامبهر به وقدرة » _ و هير » دانراوه ، بهلام د هێِز » بــنر بوّ د قــوة » دمگونجين . بروانه: «قوة، . هيّـز قسوة

.

پوخت ی کاره کانی کور

د. ئەوزەھانى حاجى مارف

له که ل داهاتنی مانگی مارتی سالی ۱۹۷۶دا سنی سالی خشت به سهر کاروباری کوردا تیپه ری و خولی سنی سالهی یه که می به سهر برد و وا پیی ناوه ته خولی دووه می و نوخشه له سه دان خولی پر کاروباری به ستردی دیکه ش . .

لهم راپلارته دا هه ولّی ده ده مین به کورتی کار و فه رمانه گرنگه کانی کلار که له به رایتی خولی دووه مه وه تا نه مرلاً به جنی هنیندراون بخه ینه پیش چاوی نه ندام و خونینه رانی به زین .

ئەنجومسەن :

هه له دامهزراندنی کلازهوه تا بهسه وچونی خولی یه که می دیوانی سه رلاکایه تری کلاز ، ئه نجومه ن هه فته می جاریک کلابتوه هه نه نه که می سه ره تای خولی دو وه میشه وه له سه رکلابتر نه وه ی هه فتانه می خلای هه میشه به رده و امه و له رلاژی ۱۹۷۲/۳/۵ هوه و اته له رلاژی هه گبراردنی نویسی دیوانی سه رلاکایه تی کلازه و می دوایتی مانگی مارتی

۱۹۷۰ که نزیکهی سالایك ده کات ـ (۲۳) جار كۆبتووه تهوه . له کۆبتۈنەو،كانىدا لەگەلىك كار وكىشەي زانستى وكارگىنزى كۆز دواوه وکو لیوه تهوه و بزیار و فهرمانی پیویست و بهجیبی له مهزیان فردوان زلاری بایهخ به مهسههای دانان و دالاشتن و دلازینهوه و هه لیواردن و وهرکیزانی زاراو داوه و به شیکی زوری کاتی بو مهم کاره کرنگه تهرخان کردوه ، وه بنر عمهوهی ، چهندی له یارادابنی ، بتوانتی بهرههمیکی بنی خهوش و گهییو بنینیته گزیری، رنیبازیکی زانستانهی سنتور کیشاوه و ههر له ٹاکامی ئهم ههوٹل و تەقەللايەش بتو که له ماومی خولی سنی سالهی یه کهمدا ژمارهیه کی زوره له زاراوی کوردتی هه لیویراون و داریوراون (۱) ، وه له سهره تای خولی دووهمیشه و ه دو لیسته ی تر ته واو کراون : لیسته یه کیان له لایه زه ۱۹۹ ـ ۲۱۸ ی بهشی دوومی بهرگے دوومی گزفاری کۆزدا

⁽۱) له لاپه زه ۱۹۹ – ۲۰۰ ی بهشی یه که می به رکی گوفاری کوزدا و به شیخ کی نری له لاپه زه ۱۹۹ – ۱۹۲۹ ی بهشی یه که می به رکی دووه می مهمان گوفاردا بلا و کراونه ته وه مهروه ها ثهم دو لیسته به له گه آن وه لائی ثه و رمخنه و نامانه ی له باره ی بهشی یه که می زاراوه کانی کوزه و نوسراون کراوه به کتیب و هه زار نوسخه ی لین چاپ کراوه ، بزوانه : زاراوی کارگیزی ، دانان و لیدوانی ته مجومه نی کوز ، پیشه کی و ریخستنی د. که مال مه زهه ر ، به فدا ۱۹۷۳ – ۱۹۷۴ .

بلاو کراوه ته وه (۲) . وه هه روه ها به شیّوه ی کتیبیّکی سه ربه خلا له چاپ دراوه (۲) . لیسته که ی تریشیان نه وه یه که له لایه ی ه ۲۹۷ – ۲۹۰ ی نهم ژماره یه ی گیرفاره که ماندا ، به ناوی « لیسته ی چواره می زاراوه کانی کیری » ه وه ده رچوه .

ديوانى سەرۆكايەتتى :

هدرچی دیوانی سبه رنزکایه تیشه له ماوه ی گهم ساله دا (۱۹) کلابتر نه وه ی گفت کاروباری سهرشانی خلای به جنی هایناوه ، به تایب ه تی گاماده کردنی بتوجه ی سبالی ۱۹۷۰ و خستنه به رده ی گهنجومه ن بلا للیکلالینه وه ی و داهاینانی هه ندایی وه زیف می نوایی و ... ه تند .

ليژنه کاني کور:

له کلوبتونهو می ته نجومه نی روزی ۹ / ۱۰ / ۱۹۷۶ دا ، لیژنه کانی ته مسالمی کلونز و ته ندامه کانی به م جوره دانران :

⁽۲) بزواته : «گوّقاری کوّرّی زانیساری کورد» ، بهرگی دووه ، بهشی دووه ای لیسته ی سیّیه می زاراوه کائی کوّرٌ ، ل ۱۱۲ – ۲۱۸ ، به فدا ۱۹۷۴ .

⁽۳) بزوانه : زاراوی ههمهچهشنه ، دانان و لیدوانی ته بجومه ی کوّر و لیز نه کانی ، پیشه کتی و رنجگخستنی د. تهوز حمانی حاجتی مارف ، بهفدا ۱۹۷۶ .

۱_ لیژنهی زمان و زانسته کانی :

ماملاستایان مهسمتود مهمه و د. نهسرین فهخری و نوری عهلی تهمین و صادق به هانه دین . ته ندامی کارا ماملاستا مهسمتود مهمه د (مقرر)ی تهم لیژنه یه به

۲_ لیژنهی لیرکولینهومی زمان :

ماملاستایان د. پاکیزه ردفیق حیلمی و هلیمنی موکریانتی و محمهد ئهمین ههورامانتی و گهبو زدید سیندتی . ئهندای کارا د. پاکیزه ردفیق حیلمی (مقرر)ی لیژنهیه .

۳_ لیونهی ولاوه و کهله پتور :

ماملاستایان مهسعترد محهمه و هلیمنی موکریانی و جهمال بابان. ثهندای کارا ماملاست مهسمترد محهمه (مقرر) ی لیونه ه :

٤- ليونهى زانستيه كلامه لايه تيه كان :

ماملاستایان د. ناجی عهباس و د. نهجهد عوسمان نه بوبه کر و صادق به هائه دیرن . نه ندای کارا ماملاستا د. ناجی عهباس (مقرر)ی لیژنه یه .

۰_ ليونهى فهرههنگ :

ماملاستایان مهسمترد محهمه و هلیمنی موکریانتی و د. نهولاه همانی حاجتی مارف و جهمال بابات ، ماملاستا مهسمترد محمه د (مقرر) ی لیونه به .

۲_ لیژنهی و درگنیزان و دانان و بلاوکردنهوه :

ماملاستایان د. ناجی عمباس و د. عهبدولزه حمان قامملتر و شکور مسته تا و ثه بو زهید سیندتی . ثه ندامی کارا ماملاستا د. ناجی عمباس (مقرر) ی لیژنه یه .

٧_ ليونهي زانستي الابتورتي و ياسا :

ماملاستایان گیحسان شیرزاد و د. عهبدوللا نهقشه ندتی و قایق هوشیار و د. سامال مهجید فهرهج و د. عهبدولاه حمال قاسملتو . سهرلاکی کلار ماملاستا گیحسان شیرزاد (مقرر)ی لیونه به .

٨ ليونهى ژيارتى ئيسلام :

مامنوستایات شنیخ محمه دی خال و عهلائه دین سه جادتی و عهد به دروشتی . ئه ندامی کارا مامنوستا شنیخ محمه دی خال (مقرر)ی لیژنه یه .

۹_ لیژنهی کتیبخانه و گزفار :

ماملاستایان ئیحسان هلیرزاد و شکور مسته فا و مسته فای سه ید ئه حهد (نهریمان) و حسه ین جاف . سهرلاکی کلالا ماملاستا ئیحسان شلیرزاد (مقرر)ی لیونه یه .

چالاكتى ليۇلەكات:

مه مسال لیونه کانی کو و چالاکانه کاریان کردوه و گه لیک مه نجام و به مهان و مده ست هیناوه .

لیژنهی زمان و زانسته کانی له ماوه می ثهم ساله دا نزیکهی (۷۰) کوبونه وه می کردوه . لهم کروبونه دا به پیسی ثه و ریبازه می که له لایه ن کروه وه بوی دانراوه له مانه می خواردوه دواوه :

کار ؛ ریزهکانی کار ؛ دابهشکردنی کار له رؤی فلارمهه وه (کاری ساده و کاری ناساده) ؛ پیشگر و پاشگری کار له دیاللیکتی کرمانجتی ژورو و خوارودا ؛ دالاشتنی کار (ناوی کارای ساده و لایکدراو و چلانلیتی پیرکهاتنیان ، ناوی بهرکاری ساده و لایکدراو و چلانلیتی پیکهاتنیان ، ناوی چاوکه و دهستتوری پیکهاتنی ، ناوی شامراز و پیکهاتنی ، ناوی شبت و پیکهاتنی) ؛ چاوکه له زمانی کوردیدا (چاوکی ساده و چاوکی ناساده ، چاوکه چلان نهرایی دهکریست) ؛ ناوه لکار له رؤی زاراوه و ، ناوه لکار هینانیان . فلارمه و ، نامرازی بهیوه ندتی ساده و لایکدراو و بهکارهینانیان .

لیژنه جگه لهمانه به شنی له کلابتر نه وه کانی نه مسالّی بلا پیاچتر نه وه ی به رهه می کلابتر نه وه کانی سالانی را بوردوی ته رخان کردبتر . له نه نجامدا به شنیکی پوخسته کرد و له لاپه تره ۲۸۹ ـ ۴۹۹ می نهم ژماره یه ی گلافاری کلازدا خستویه تیه به ر جساوی خواینه ران . هه روه ها نسبه به نه نه به دازشتوه و دانساوه .

لیژنهی للیکولینهوهی زمان ههر له سهره تای دامه زراندنیه وه پر کراملیکی دانا و به را پلازتلیکی نتوسراو به ته نجومه نی کرلزی پیشکه ش کرد . تهم پر کرامه له سنی به شی گرنگی زمانناسی پهیدا

ده بنی که پنیویسته له زمانی کوردیدا بکولرینته وه . یه کهم ده نگناسی (فلانه تیك) ، دووه م و شه سازی (ملار فلاللاژی) ، سینیه م رسته سازی (سینتاکس) .

لیژنه له یه کهم کنربتر نهوه یه وه تا گلیسته به پلیسی نهو پرنوگرامه دهستی به للیکنولینه وه کرد . لهم سالهی دواییدا نهم به شهانهی ده کناستی ساغ کردنو ته و دهستوره کانی رایزمانی زمانی کوردتی لهم لایه نه وه بهم جنوره رؤن کردنو ته وه :

۱- له پیش ههمتو شتیکدا هه ندایی زاراوی زور پیویستی بید هه ندکرد ، بید نه که نه کاری لیدونه که هه نبرارد و به سه ندکرد ، بید و دابه ها کیدین ده نب کوردتی و دابه کانی کردنیان ، ۳- لیکولینه و ه ه کیدینی ده نبک له دیالیکته کانی کوردیدا و به راورد کردنیان له روی فلانه تیکه و ه . . . هند .

لیژنهی و پژه و که ای پتر اندنه و می فلالکلاری نه هوایه تیمان هه و لی زلار داوه و له پتیناوی گهم گاما نجه دا هه ر چه ندی توانیو پتی تنی کلاشاوه . له ساله کانی را بردو دا هیند پلک به یت و باوی کور دخی له سه ر شریت تلامار کردون . به لام هیشتا نه ها تق نه سه ر کاغه و و له گهرشیشی کلاد دا یار پزراون . کلار گهم سال بزیاری دا [تجمعه مظفریه] (۱) کتیبه به نرخه کهی گلاسکار مان شخریته سه ر رای نتوسی کور دخی

Oskar Mann. Die Mundart der Mukri-Kurden, Teil (1)
I. Berlin, Druck und Verlag, 1906.

گوسکارمان زانای مهزنی گالمانی له سالی ۱۹۰۱ دا بو لایکولینه و هی زمان و گهده بی کوردتی هاتونه کوردستانی گیران و دوسال و نیو له سابلاخ و شار و دیسکانی موکریاندا ماوه ته و و زور شتی به نرخی کوردتی نوسیوه ته وه و به پیشکه سالی ۱۹۰۵ دا به خه تیکی لاتینتی تاییه تی چاپ کردوه و به پیشکه ش ناردویه بو شای گیران (مظفر الدین شاه)ی قاجار و بویه ناوی ناوه [تحفه مظفریه] ، به شی یه کهی گهم کتیبه دو سهره تایه به زمانی گالمانتی: یه کیان له بارهی ریزمانی کوردیه و یه بایویست نه بو بکریته کوردتی ، باره کوردی به به کوردی ه لایه ن ماملاستا دوکتلار ناجی عه به سهوه کراوه به کوردتی .

١ - دم دم .

٢ _ مهم و زين .

۳ ـ لاسي و خەزال .

٤ _ ناسر و مال مال .

[•] _ براعلاك .

٣ _ شلاخ فهرخ و خاتون ئهستلي .

۷ _ مەحمەل و برايمى دەشتيان .

٨ _ قلاح عوصمان .

- ٩ _ جوڵندي .
 - ١٠ خەزلام .
- ١١_ كاكه مير وكاكه شيخ .
 - ١٢_ له شكرى .
 - **١٣_ قەر و كوڭەزەر .**
 - ١٤ مهيتي زومبيل فروش .
- ۱۰_ به یتی باپیر ثاغای بابی ههمزاخای مه نگور .
 - ۱۹ مهیتی عدیدولز حمان یاشای به به .
 - ۱۷_ به یتی عهلی عاشـق .
- ۱۸_ مـهم و زین . (ئهم مهم و زینه لهگهڵ مهم و زینی کلان جیاوازه) .

فهرهه نگی کوردیهوه زلار دهولهمه ند و بایه خداره له ژنیر چایدایه و به و زوانه دهکهوایی دهست خواینه رایی به زلین و هیوادارین که لکی لکی و دربگیرایی .

لیژنهی فهرهه که اموه می گهم ساله دا (۱۶) کنوبترنه و هی کردوه و له گهانیك کنیشه می کرنگی کنولیوه ته وه ، فهرهه نگی کنولیوه ته وه ، فهرهه نگی و کنوبر _ فیشی اله سه ده کری و هه ندای کاری ته و او بو وه ، فومنید ده که ین به م زووانه چه ند پیتنیکی سه ره تای بخه ینه پیش چاوی خواینه رانی به زیر .

لیژنهی و درگیران و دانان و بلاوکردنه و بریاری و درگیرانی و ماره یه گیرانی و ماره یه کنیب و و تاری به نرخی له زمانانی فهره نسزتی و گهلمانتی و تنگلیزتی و روستی و تورکییه و داوه ، هه ندلی نتوسراو که به گهلف و بینی سلاقتی یاخود لانینتی چاپ کراون ده هینیته سهر گهلف و بینی عمره بی . چه ند به رهه میکی زانایانی کورد که ، هیستا ده سنتوسن ، بلاو ده کاته و ه ...

لیژنهکانی دیکهش ههر یه که به پیسی توانای خنری کاری کردوه و ههر یه کهیان له مهودا و توانای خلایدا تنی کنوشساوه . گهنجومه نی کنوزیش ههمیشه خهریکی لایکنولینه وهی بهرههمه کانیانه .

چاپەمەنىكانى كۆز :

ئەو چاپەمەنيانەي كۆز كەلە ماوەي ئەم ساڭدا بلاوى كردۇنەتەوە

ئەمانەن(ە).

۷ کتیبی « زاراوی کارگیزتی » دانان و لیدوانی نمه نجومه نی کور ، پیشه کتی و ریکخستنی د. کهمال مهزه م . کلوگراوه ی لیسته ی یه کهم و دووه می زاراوه کانی کلورن لهگه آل وه آلامی شه و مخنه و نامانه ن که او باره ی به شمی یه که می زاراوه کانی کلوره و نوسراون . (له سهره تای مانگی مایسی ۱۹۷۶ دا چاپسی ته واو بووه).

۳ کتیبی « هه دیک بیر و باوه زی هه له له باره ی زمان و میژوی کورده وه » . اسم نتوسسراوه که بهرهمه می انهاسدای

⁽ه) به شیّك له و چاپه مه نیانه ی اله مسال بلا و مان كرد و نه ته و مالان سالانی رابوردون ، به لام ایسال نه و او بون .

⁽٦) لێرهدا ريز کردنی چاپهمهنێـکانی کــوٚڒ به کوێـــرهی درهنـک و زوّیی دهرچوٓنبان توٚمار دهکهین .

کارای کور ماموست قه ناتی کوردویه ، شهور همانی حاجی مارف کردویه به کوردی و پیشه کتی بو نوسیوه و د. که مال مهزهه ریش پییدا چوته و له پینج و تار پیکهانوه و بریتییه له رهخنه ی زانستی له و بیر و باوه رد چهوت و نازاست و دور له زانیارییانه وه که له مهر زمان و میروی که لی کورده و هوسراوه ، (چاپی شهم کتیبه له سهره تای حوزه یرانی ۱۹۷۶ دا ته واو بووه).

٤- كتيبى «چى له بارهى زمانى كوردىيهوه نتوسراوه»، كه باسى تيكراى ئهو نتوسراوانه دهكات كه ههر له زؤوهوه تسائه ئهمزلا له بارهى زمانى كوردييهوه نتوسراون . ئهم كتيبه بهرههى نتوسهرى ئهم راپلارتهيه . (لهكيلاتايى حوزهيرانى ١٩٧٤ بالاوكراوه تهوه) .

و کتیبی « به رکوتیکی خه رمایی کوردناستی » . کوکراوه ی شه و سینی و تاره یه که ماملاستایان : قه ناتی کوردلا ، جه مال نه به نه و گوردلا ، جه مال نه به نه یه که ی به رکی دووه ی گولاه اری کلادا بلاویان کردلاته و ، گهم و تارانه به پیشه کی یه کی گه ندامی کارای کلاد ماملاستا مه سعق د محه مه ده و ، به شیوه ی کتیبی کی سه ربه خلا کلا ماملاستا مه سعق د محه مه ده و ، به شیوه ی کتیبی کی سه ربه خلا کلا کاراوه ته و ، بلاوکراوه ته و ، (له کلاتایتی مانیکی گابی ۱۹۷۴ دا ده رجوه) .

گیحسان شیرزاد ، مهسعود مهمه د ، نهو و هانی حاجی مسارف ، مهمه د نهمین ههورامانی و تاریان نوسیوه . له بهشه عهره بیه کهشیدا ، و تاری مام و ستایان : تلافیق و هجی ، ته ها باقر ، شیخ مهمه دی خالل ، عهل سید و گلارانی ، عهباسو لعهززاوی ، سه عید نه له یوه و مهمه د عهلی قهره داخی ، حسام نه لدین عهلی فالب نه قشبه ندی ، مهمه د عهلی قهره داخی ، حسام نه لدین عهلی فالب نه قشبه ندی ، گیحسان شیرزاد ، مهسمود مهمه د ، د. که مال مهزه ه ر بالاو کراوه ته و فی سهره تای نه یاولی ۱۹۷۴ دا دهرچوه) .

۷_ (زاراوی هه جه منه یه دانان و لیدوانی گه نجومه نی کور و لیدوانی ، پیشه کتی و رید کخستنی د. گهوره هانی حاجی مارف . لیسته ی سییه می زاراوه کانی کوره به شیروه ی نامیل که یه ی سهربه خو چاپ کراوه . (له سهره تای گه یارلی ۱۹۷۶ دا چاپی ته و او بووه) .

۸ به رکی دووه ی کتیبی «حاجتی قادری کویتی » ، که نه دانی کارای کور ماملاستا مهسمتود محهمه نوسیویتی . نهم به رکه له و کاته و دهست پیده کا که حاجتی قادر به هاوریتی باپیری نوسه ، مالا عه بدوللا ، له کلیه و مهره و باله که تی رلاییوه بلا ته واو کردنی خویندن .

تیستاش که ثهم ژماره یهی گوفاره کهمان بلاوده کهینه وه ، هه ندنی کاری زانستنی ترمان له ژیر چاپدان و چه ند کاریک بو چاپ ثاماده ده کریر . جگه له وه ماده بو ژماره ی داها توی گوفاره کهمان

ئاماده کراوه و ئومنید ده که ین دوای چه ند مانگذک به شی دووه می به کی سنیه می گذفاری کزنز پنیشکه ش به که لی کوردمان بکه ین .

يارمهتتى

کور له ماومی ئهم سالهدا یارمه تی چه ند مامنوستایه کی داوه بنر چایکردنی بهرههمه کانیان ، به تایبه تی وه ك :

۱_ فهرهه نگی عهره به ی _ کوردی ماملاستا گیو موکریانی . الهم فهرهه نگه تازه به ی ماملاستا گیو موکریانی فراوان کردنلیکی الهو فهرهه نگه عهره به ی کوردییه یه سالی ۱۹۰۰ له ژاپر ناوی فهرهه نگی «را به ر» دا بلاوی کردلاته و ، شایانی باسه که انهم فهرهه نگه نولای به ی کلانه کهی فراوانتر و گهوره تر و ده و لهمه ندتره و له رؤی بارسته و دو هاینده ی جارانی ده بایت

۲_ فهرهه نگی کوردتی _ کوردتی ئه ندامی کارای کنوز ، مامنوستا
شنیخ محمه دی خال . ئهمه به رکی سنیه می فهرهه نگی « خال » ه که له
پیتی (ق) هوه تا کنوتایی ده گریته وه . ئنیستا نزیکه ی (۱۰) فنورمه ی
له چاپ دراوه . هیوادارین به م زوانه ته واو ببنی و ئاواتی که لمان
بنینیته دی .

لیْرهدا دهمانهولی په نجه بلا ئهمهش رابکیشین ، که له کلابترنهومی روزی ۱ / ۱۱ / ۱۹۷۶ ی ئه نجومه نی کلازدا له بهر گران بترنی چاپ و کهرهستهی چاپ ، ئه نجومهن بزیاری دا یارمه تنی نترسهران که (۱۰ تا ۱۰) دینار بق بلا ههر فلارمه یه که بکات به (۱۰ تا ۲۰) دینار . ههرو ها راده ی ههره به رزی یارمه تی که (۴۰۰) دینار بق ، کرا به (۵۰۰) دینار .

كتيبخانهي كور:

کتیبخانهی کور بهرهبهره تادیی به بارست تر و دهو لهمهند تر و تاوید تا به باوه دان تر ده بی و ره نگبی بو به لگه شه ته وه به سبی که لهم ماوه کهمه ی خولی دووه می دیوانی سهر و کایه تی کوردا نزیکه ی دو ههزار کتیبی زیاد کردووه . بهم جوره ثیستا کتیبخانهی رازاوه ی کورد تی یه کید که له کتیبخانه ههره باند و به نرخه کانی کورد تی . به لام وه نه بی ههر بهمهنده وه بوهستین ، به لکو هینده ی دیکه بایه خ به کتیبخانه که مان ده ده ی و چهندمان له ده ست ها تبی پاره ی زیاترمان بو کتیبخانه که مان کردووه . بو نمونه و ده سنوسانه ی که بو نمونه و دستوسانه ی که بو نمونه و دستوسانه ی که ماوه ی ثهم ساله دا ده ستون ، ده خه ینه پیش چاوی خوینه رای به زین .

- ۱_ دونکی کیتی تازه. (شهش) بهرکه .
- ۲_ هاوار . ژمارهی تهواوی سالآنی ۱۹۳۲ _ ۱۹۶۳
- ۳_ هاواری کورد . ژمارهی یه کهم ، که له مه هاباد دهرچوه .
 - ٤- نيشتمان ژمارهي يه کهم ، که له مه هاباد دهرچوه .

- ه هه ند کی ده سنتوسی به نرخی شاعیری کورد ماملاستا عه بد للا زلاوه ری خوا لای خلاشبتو، که له نابوانیادا فه رهه نگلیکی عه ره بتی دوردتی (۷) و چه ند ده فته را ایکی شیمر و نتوسراوی تری تایدایه .
- ٦- ژماره یه ک کنیب که له لایه ن تهوروپاییه کانهوه دهرباره ی کورد نوسراون (۱) .

جگه لهوه ههندی کتیبی بایهخدار و کنون با نهمانتوانی بیست پهیدا بکهین ، بهلام له ریمکای ولینه کرتنهوه اسهو کهالینهشمان پر

- (۷) ثهم فهرهه نگه که تهرجومه ی فهرهه نگی و اختری » یه ، وه ک دانه و نوسیو نوسیو نیتی له بیست و پنیجی مانگی تهموزی ۱۹۶۱ دا ته واو بسووه . به لا م به داخه و م تاکو ثنیستاله چاپ نه دراوه و به دهستوسی ماوه ته وه م ده ده دستوسه که دو ده نیستاله ی که وره به له کتیبخانه ی و کوری که در زانیاری کورد » یار برراوه .
 - (٨) بو وينه :
- F. Justi. Les Noms D'Animaux en Kurde. (†)
 Paris, 1878.
- Roger Lescot. Enquête sur Les Yezidis de syrie et (,) du Djebel Sindjár. Beyrouth, 1938.
- Britain. War office. Northern Mesopotamia and (-) Central Kurdistan. 1917.
- F. R. Maunsell. Military Report on Eastern Turkey (3) in Asia. 1904.

کردنرتهوه. بن نمترنه نهو دو کتیبهی بینرتر لیرخ سالمی ۱۸۵۷ ـ ۱۸۵۸ مات به نه لهای بنیخانه کهمان سازکردوه .

له مانگی مارتی ۱۹۷۱ موه ژماره یه کی زور له و روژنامه و گوشار و کتیبانهی هممانن به شیوه یه کی ریک و پیک له بهرک گیراون. شهوه ی شایانی باسه شهوه یه که له ماوه ی شهم ساله دا خوتینه رایی کورد ی به تایبه تی ، قوتابیانی به شی کورد تی زور رویائ کردو ته کتیبخانه ی کور و بهریوه به رای کتیبخانه به تایبه تسی و کور به گشتی به شانازیه و همتر پیشوازی خوینه ران ده که ن

جاپخانهی کور:

هدرچه نده چاپخانه ی کور بچـ توك و کونه ، به لام له که ل نهوه شدا کاری باش و گهوره و پوختان پنی را په راندوه . ههمیشه هه و ل و کوشش ده ده ین کهم و کور تنیکانی چاپخانه که مان نه هنیلین . بر پنیشکه و تن و گه شه کردنی پاره یه کی زورمان له بتوجه ی تهم چه نه ساله دا بر ته رخان کردوه . ته وه ی شایانی باسه ته وه دی ه که له سه ره تای مانگی دوانزه ی ۱۹۷۶ دا مه کینه یه کی چاپـی «هایدلبرک ی مان پنیگه یشت . هه رجه نده تهم و ماره یه ی گوثاره که مان بنیگه یشت . هه رجه نده تهم و ماره یه ی گوثاره که مان به مه کینه مه کینه یه مه کینه یه مه کینه مه کینه دوانزه یه مه کینه مه کینه دوانزه ی مه کینه دوانزه یه مه کینه دوانزه ی کوشاره یه مه کینه دوانزه یه مه کینه دوانزه یه مه کینه دوانزه یه دوانزه ی کوشاره یه مه کینه دوانزه یه دوانزه یا که دوانزه یا که دوانزه یا که دوانزه یه دوانزه یا دا دوانزه یه دوانزه یه دوانزه یا دوانزه یه دوانزه یه دوانزه یا دوانزه یوند دوانزه یا دوانزه ی دوانزه یه دوانزه یا دوانزه یه دوانزه یا دوانزه یا دوانزه یا دوانزه یا دوانزه یا دوانزه یا دوانزه یه دوانزه یا دا دا دا دا دا دوانزه یا دوانز

Peter Lerch. Forschungen über die Kurden und Die (1) Iranischen Nordchaldaër. St. Petersburg, 1857 - 1858.

نولای به جاپ کرد ؛ که چی هه ندلای کهم و کورتنی له جابیدا هه روی دا ، گهویش به هلای کلانتی و سوانی پیته کانمانه وه بتر ، به لام له و باوه نزه داین که بهم زوانی هه ندلی مه کینه و تفاقی تری پلیویست ده که ین و ده بی بهم زوانه پلیمان بگه ن ، به تایبه تنی (ثینته رتایپ) لیکی نولای به پیتی کوردبیه وه که له رای به ، بای گومان فراوان کردن و نه هلیشتنی کم و کورت ی چاپخانه که مان یارمه تبیه کی زورمان ده ده ن و کارمان شاسان ده که ن

کور و دهزگا زانستی و روشنبیریکانی ناوخلا و دهرهوه:

له ژماره ی پیشوی گوفاری کوردا باسی نهوه کرابق ، که له ماوه ی چهند سالی رابقردودا کور توانی له نیو ده زگا زانستیکانی ناوخو و دهرهوه دا جیگه یه کی دیار بو خوی بکانه وه (۱۰۰ . بی گومان هه و ل و ته قه لا و کوششمان نهوه یه ، که وا نهو په یوه ندییه تو ندتر و به هیزتر و فراوانتر بکه ین و نه نجامیش نهوه یه که لهم ماوه یهی دواییدا له گه ل ده زگا کوردییه کانی ناوخود اهاوکارتی و ناریکارتی په رهی سه ندوه و همروه ها له که ل ده زگا زانستیکانی ده ره وه دا په یوه ندیمان روژ به روژ

⁽۱۰) بزوانه : «گوڤاری کورِزی زانباری کورد » ، بهرگی دوه ، بهشی به که ، ل ۹ ، ل ۸٤٤ - ۸۰۱ .

وه رکرتنی چوار شوینی خویندن (۱۱) له نه کادیمیه ی زانستنی سلاقیت و جگه له وه ش خه ربکی به ستنی په یوه ندییه له که آن نه کادیمیه ی زانستنی به یوه ندییه له که آن نه کادیمیه ی زانستنی به یوه ندییه که که کادیمیه ی زانستنی به یوه ندییه که که کادیمیه ی زانستنی به یوه ندی که کادیمیه ی که کادیمیه ی کادیمی ی کاد

۱_ چالاکییه کی باش بلا گه ژان به دوای کتیب و ده سنتوسی کوردتی و هی دیکهی سهر به کورددا بنلایندر لای و له ناو ولات و دهره وه دا به گورجی مشوری بلا بخور لای ، بلا گهم مه به سته کلالا یه که دو کاربه ده ستی خدی بلا پاریزگاکانی سلیمانی و هه ولیر و که سانی که کوله و نه پنوا نارد و له گه ل چه ند گه ندامیکی کلالا و که سانی دیکه دا لهم باره وه یان کلالییسه وه و هیوادارین به رهه میکی چاکان و هگون کولای .

۲_ کارگیری کتیبخیانهی کور لهمهودا کوشه یه اوه بارهی گاگیا و روداوی چاپهمه تی سهر به کوردهوه به شیوه یه کی هه تا سهر له کوفاره که دا ناماده بکا .

۳_ و تار بخ گزفار له (۰۰) لاپه زه پتر نه بنی و مُحکمر پاهماوهشی هه بتر له دو جار زیاتر نه بنی .

٤_ وتاره کان له پیش بزیاری بالاو کردنه و میاندا هه آل بسه نگیندر ین .

.

⁽۱۱) ئەو چوار شوڭىي خوڭىندنى كوردىيە بۇ مېزۇى كۆن و ئەدەبى كلاسىكى و زمان (فۇنەتىك) و فۇلكلۇرە .

ـ ملخص المقال ـ

خلاصة بمنجزات المجمع العلمى الكردى

د. عبدالرحمن معروف

بحلول شهر آذار من عام ١٩٧٤ استهل المجمع العلمي الكردي دورته الثلاثية الثانية بعد اختتام دورت الاولى حافلة عما أنجزه من احمال مثمرة.

وفى التقرير الآتى نستعرض بايجاز مجمل الاحمال التي انجزت منذ دورته الثانية حتى نهاية آذار من العام الجارى

الجلس:

استهل المجلس كالعادة دورته الثانية بمواصلة اجتماعاته كل اسبوع مرة ، أقر فيها كثيراً من الاحمال والامور العلمية والادارية الممجمع ، وبخاصة فيما يتعلق بوضع المصطلحات واشتقاقها ، واكتشافها ، وانتقائها ونقلها وفق منهج علمي ، علاوة على تخير واشتقاق طائفة كبيرة من المصطلحات الاخرى في دورته الاولى منشورة على صفحات عبلة المجمع تباعاً وفي كتاب مستقل ايضاً .

ديوان رئاسة المجمع :

عقد ديوان رئاسة المجمع خلال هذه السنة (١٩) اجتماعاً وانجز المهمات الملقاة على ماتقه ، سيا اعداد الميزانية السنوية لعام ١٩٧٥ وعرضها على المجلس لمناقشتها .

لجات للجمع :

بناء على ما أقره المجلس بتاريخ ٩ / ١٠ / ١٩٧٤ تشكلت لجان المجمع على النحو الاتي :

- ١_ لجنة اللغة وعلومها .
- ٧_ لجنة البحث اللفوى .
- ٣_ لجنة الآداب والتراث.
- ٤_ لجنة العاوم الاجتماعية .
 - ٥_ لجنة القاموس.
- ٦_ لجنة الترجمة والتأليف والنشر .
- لعنة العلوم الاقتصادية والقانونية .
 - لم لجنة الحضارة الاسلامية .
 - ٩_ لجنة المكتبة والمحلة.

نشاطات اللجان:

لقد اسهمت لجان المجمع في اعمالها بنشاط وقدم كل منها من المطاء ما يستحق التقدير.

واصلت لجنـة اللفـة وعلومها تحقيقاتها بحسب للنهج للقرر لها

من قبل المجمع وقد نشر في عذا العدد من المجلة قسم من التحقيقات اللغوية التي المجرّبها في السنين الماضية .

أما لجنة البحث اللغوي فقد وضعت منهجاً لدراسة اللغة الكردية من حيث (الفونتيك) و (المورفولوجيا) و (السينتاكس) ، انجزت من دراسة الفونتيك طرفاً مهماً تخص المصطلحات الضرورية والتحقيق في لهجات اللغة الكردية وتقسيماتها والنغيرات الصوتية فيها ، مع مقارنة بعضها ببعض من حيث (الفونتيك).

وان لجنة الآداب والتراث استطاعت أن تقوم بتسجيل بعض المواد الفولكلورية الكردية على الاشرطة ، وهى محفوظة في ارشيف المجمع لدراستها .

كما اقر المجمع من نشاطات هذه اللجنة نقل كتاب (التحفة المظفرية) لاوسكارمان من الحروف اللاتينية الى الحروف الكردية والمباشرة بطبعه.

اما لجنة القاموس فقد قدمت خلال هذا العام للزيد من التحقيقات والدراسات بشاً وضع القاموس الكردي ـ الكردي للوحد ، وهي مازالت عاكفة على العمل ، ونأمل ان يقدم في القريب العاجل بعض مفرداته .

وأما لجنه الترجمة والتأليف والنشر فقد أقر للجمع من نشاطاتها ترجمة بعض الكتب والابحاث القيمة من اللغات الفرنسية والالمانية والانجليزية والروسية والتركية ، ونقل البعض الآخر من الحروف الكردية اللاتينية الى الحروف الكردية المتداولة ، ونشر بعض نتاجات العلماء الاكراد التي مازالت مخطوطة لم تنشر بعد .

مطبوعات المجمع :

- ١ـ كتاب « التحقيق في عدد من أبحاث قواعد اللغة الكردية » .
 - ٢_ كتاب « المطلحات الادارية » .
- ٣_ كتاب « بمض الافكار الخاطئة حول اللغة الكردية وتاريخ
 الاكراد» .
 - ٤_كتاب « ماذا كتب عن اللغة الكردية » .
 - حياب « باكورة من الدراسات الكردية » .
 - ٦_ المدد الثاني من الجلد الثاني « لجلة الجمم » .
 - ٧_ كتاب « مصطلحات متنوعة » .
 - ٨ الجلد الثاني من كتاب « حاجى قادر كويى » .

الكتب المساعدة:

- ۱- وافق المجلس على مساعدة الاستاذ كيو الموكرياني مالياً على طبع
 قاموسه العربي ـ الكردي .
- ٢- وافق المجلس على مساعدة الشيخ محمد الخال مالياً على طبع الجزء
 الثالث من قاموسه الكردي ـ الكردي .
- ٣_ وافق المجلس على رفع المساعدات المالية لطبع للثولفات من (١٠)
 دنانير الى (٢٠) دينـارا ، على أن لا يزيد الحد الأعلى من المساعدات على (٥٠٠) دينار .

مكتبة المجمع:

ازدادت محتويات للكتبة من الكتب خلال الدورة الثانية لرئاسة

ديوان المجمع ما يقارب من (٢٠٠٠) كتاب . ولن ندخر وسماً لاغنائها يالكتب والمخطوطات القيمة الأخرى ومن المطبوعات والمخطوطات التي وصلتنا عليها في الآونة الأخيرة:

- ۱- عجلة دونكى كيتى تازه (صوت العالم الحديث) (٦) أعداد.
 ٢- عجلة هاوار (الصرخة). الأعداد الكاملة للاعوام ١٩٣٧_١٩٤٣ ١٩٤٣ ١٩٤٣ عجلة هاوارى كورد (صرخة الكرد). العدد الاول الصادر في مهاياد.
 - ٤- عجلة نيشتمان (الوطن) . العدد الاول الصادر في مهــاباد .
- بمض المخطوطات القيمة للشاعر الكردي الراحل الاستاذ
 عبدالله زيور ، بينها قاموس عربي كردي ، ومخطوطات شاهرية
 ونثرية أخرى .
 - ٩- عدد من الكتب التي ألفها الاورپيون عن الاكراد ·
 ٧- تصوير كتابين لبيوتر لرخ باللغة الالمانية عن الاكراد .
 ٨- تجليد عدد كبير من الصحف وللجلات والكتب .

مطبعة للجمسع

بالرغم من صغر مطبعة المجمع وقدمها فقد استطعنا ان ننجز بها اعمالاً كبيرة . ونسعى جاهدين لاستكال نواقصها ققد خصصنا لها في ميزانيتنا مبالغ لا بأس بها لتطويرها . وقد تسلمنا منذ كانون الاول من العام المنصرم ماكنة (هايدلبرك) الجديدة وطبعنا بها هذا العدد من مجلتنا ومن المنتظر ان تصلنا قريباً ماكنه انترتايب وبعض المكائن والآلات الطباعية الاخرى .

المجمع والجهات العلمية والثقافية في الداخل والخارج :

يسمى المجمع لمفاتحة اكاديمية العلوم السوڤيتية للحصول على اربعة مقاعد للدراسات الكردية ، وعقد العلاقات مع اكاديمية العلوم البلغارية للفرض نفســـه 1

من قرارات لجنة المكتبة والمجلة :

۱ بذل اقصى الجهود للبحث عن الكتب والمخطوطات الكردية ، وغيرها بما يخص الاكراد داخل الوطن وخارجه . وقد أوفد لهذا الغرض بعض موظفي المجمع الى المحافظات ، السليمانية اربيل ، كركوك و نينوى ومن المؤمل الحصول على نتائج جيدة .

٢- اعداد ركن خاص عما ينشر حول الدراسات الكردية من
 قبل ادارة المكتبة ونشره في المجلة بصورة دورية .

٣- ان لا يزيد عدد صفحات اي مقال ينشر في المجلة على (٠٠)
 صفحـــة.

٤ تقييم مقالات المجلة قبل نشرها ،

.

فؤنه نيك يجان بؤ بكا؟

ئەنداى كارا: مەسعۇد مەمەد

دەدوىي وەك ئەومى بزيار و بيروزاى زاناكانى فۇنەتلىكى ئەوروپا بتربیته زانستی (تطبیقی _ مختبری) و قسهکانیان لهم مهیدانهدا روخنه و دەمەتەقە ھەڭنەكرىپى . ئەم كوتەيە ھەرچەند يىر بىنى خۇھەلدانەوەي خاوه نه کهی الیوه دلی له و روه وه که وا راده که یه نیت خسیری بتربیته میرات کری فلامه تیک و زانستی زانا کانی فلانه تلالی و چ مافی من و تلای به سهردوه نهماییت ، له که آل گهمه شدا بلا مه به سی کورت کردنهومی دممه ته ه کو ته که به راست دمگیزین و هیچ رهخنه پیکی لتى ناكرين ، ئەوەش لە بىر خلامان دەبەينەوە كە زاناكانى فلانەتىك تا الستاش له سهر شتیکی یه کجاره کی ریك نه که و تون ، تا لهم حاله شدا رېم ھەيـــ بلېم : ئەي فۆنەتىك زانى كوردىتى تۆ لە خوېندنەومى كتيبه كانى فونه تيك ههر دهستوره كشتييه كانى (زانست)ى فونه تيك فنیر بویت ، جارنی یهك هه نگاوت نه هاویشتو. بلا ناو كیر و گرفت و کیشه و بینه و بهرهی سروشت و تایبه تیه کانی ده نگ و بزگه و وشه و رستهو گوته و گرتن و رهها کردن و دیاردان و ژیر لیپو خستني الخاوتني كوردييهوه . ههروهك خوليندني كتليبهكاني ريزماني بیکانه لهوهنده ت زاماتر ناکا که ییت بلنی فلانه شـــت (Verb) و عموى تريس (noun) م كه بهمه دا يه ك ميليمه تر نات باته ناو زمانى کوردییهوه و لهوانه دهبیت به (ظرف)ی کوردتی بلّیسی (صفه) و به (ضمیر)ی کوردتی بلّیی (حرف ربط) ، ههر وهماش خویمندنی كتيبه كانى فلانه تيك به عدرهبي وميا ثينگليزي وهيا .. ژاپلاني لهخلاوه

نات که ن به زانای فلانه تیکی کوردتی و دیسانه وه له وانه ده بیت دوای گهزیه رکردنی گه و کتیبانه چی هه له و غه له ت و په له ته گهوه بکهیت به دهستوری فلانه تیك له کوردتی دا با صه د جارانیش هه لاهشمان لای بکهیت به قسه ی وه له (زانایان وایان گوتوه). من به گولایی خلام بیستومه له خاوه ن شه هاده ی دکتلارا له (زمان) گوتوه تی (ستوتا ، بیستومه له خاوه ن شه هاده ی دکتلارا له (زمان) گوتوه تی (ستوتا ، بروا ، رما ، پسا ، روا) گهمانه ههمتویان فعلی (مبنی للمجهول) ن . شه هاده ی به سته زمان له خوه نایش هه له ی خاوه نه که ی راست کاته وه و می للمجهول)ی بینته ماملاستا و سه رله نوایی فه رقی نایوانی (مبنی للمعلوم و مبنی للمجهول)ی بلا شه رح کات ...

زانستنیك پنیویستی پنیان هه به . مرزف که نیگرای لایل بو ههرجی زانستی جیهان هه به نای کا به پسپور له هینچ مهیدانیکدا . به نمتونه ده لایم ، که تو سهلیقهی شیعرت نه بق ههمتو دیوانی کائینات له مهر که یت نابی به شاعیریکی هه لکه و تقی زیندؤ و دیا که زیمنی (ریاضی)ت نه بتو ههرچی دهستوری (ریاضیات) هه یه له منیشکی خوتدا کنومه ل بکهیت نابی به بلیمه ت لهم زانسته دا . لای ها تویی و بلیمه تی و گاماده پیش نه به قسمی من و غهیری من پیکا که دین و نه ده شعرینه وه ، به لام هه ند الشكران هيج چاولاكيان لتي به سه هتر ناچتي . من ديتترمه و تلاش دیتوته نهخولیندهوارلیکی دل هلاشیار مامله تی ههزاران دیناری کردوه به کزین و فروشتن و قهرز و سهلهم بنی تهوه یهك هه لهی تنیدا كردبنی، کہے ۔ قوتابینے کی زوین کولیری ریازیات نهیزانیوه ثهو قهرزدی بر باو کی و در ده گریمته و ۱ کام خانه ی ده فته ری دوکانه که ی تومار بکات و بى خاته بەر كام يەكتىك لە چوار (عملية)ى حيسابەو، ھەر لەبىرمە کاتیك له پولی پینجهمی سهره تایی دهستهان کرد به خونیندنی (قواعدي عهره بي) قوتابي وههامان تيدا بتر دمي گوت (كتب) ئیسمی موراضیعه ، هی و معافیمان هه بق هه آلهی ماملاسـتای راسـت د کرده وه له خویندنه و هدا . مه لا کانی کورد له زور به ی عدره به کان يتر شارهزاي (قواعد اللغة العربية) وصرف و نحوى عهرهبين و تبيياندا هه په کتیبي داناوه لهســه ر ئهو (قواعد)ه به لام رونگه په کیکیان نه تو اننی هه نگاو پیك باو پیژانی باز ناو ریزمان و هیا فاز نه تیكی كوردتی

ههرچهند زیرهکیش بنی چونکه جارنی خوی نهداوه ته وردبتونهوه له تایبه تیه کانی زمانی کوردتی .

هیسیج دور مهبینه په کیك لهوانهی خلا به زانای فلانه تیك داده نین و له بار موه به ده توسن ، ته ویش له ته ك سروشت و تایبه تیه كانی ده نگه کانی کوردی و مك ئه و مهلایه وابنی و بهقه دمر ئه و تنییدا کو پر دوار بنی به لام یشت ته ستوره بهوه که زانسیتی فلانه تیك جارای له نیو کورداندا زور باوی نهستاندوه و کتیبه کانی سهر مه فونه تیك به نیویاندا بلاؤ نه بوتهوه ، جا ته کهر قهله نده رید کی دل سروز بو زمانی کوردتی لایی بهده نگ هات و گوتی فلانه فهرمتوده ت له که ل زمانی کوردتی ریك نا کهوایی لیبی ستور هه لگهزایی و بلنی تلا و فلانه تیك كوجا مهرحها ! چوزانی فلانه پروفیسلار و فیسار دکتلار له بارمی فلانه تیکهوه چییان گوتوه ? خلا ئەومى راستى بىنى رەنگە چ رەخنەينىك نەيەتە ســـەر گوتهی ثهوان پسپلاز و پروفیسلارانه ، بهلام راست کردنی ثهوان له خلاوه نابیته شهناعه تکار بلا هه لهی فلانه تیك زانان له باسی فلانه تیكی كوردتىدا . ئەوان زانايانە ھەرچى دەبن باببن ، پايەى وان نابٽيتە لەمپەر له پیش من و میا قوتابینکی تری کورد له و مدا که بزانین فلانه دهستوری فلانه تیك به هه له بهسه و فلانه دمنگ و بزگهی تاخاوتنی كوردتى دا (تطبیق) کراوه . ههروه ک هنرشمان به دهستقره کانی ریزمان دهشکنی و دەزانىن ئاخىــو بىروزاى زانايېكى رۆۋاوا وەيا رۆۋھەلات لە بارەي بهشه کانی الخاوتنهوه با زمانی کوردتی دهست دهدا یا دهست نادا ،

ههروه هاش هنوشمان به قسهی پسپنزه کانی فنونه تیك ده شکنی و لیمان دهوه شینته و مینیکه ین گایا قسه کانیان له گهل راستی دا ده گونمین یاخود پیویستیان به راست کردنه وه هه به که راستیش بون گایا فنونه تیك زانیکی کورد به دروستی له کاریان دیننی وه یا نابه له دانه .

من لهوهش زیاتر ده توانم لهستهر رهخنه کرتن و بهجواب هاتنی خلام و هیوه ک خلام بیکه مهوه :

یه پروفیسور و پسپوری بیگانه نیه به قهده رکوردیکی وه که من له سروشتی ده نگه کانی ناخاوتنی کوردتی بگات و له ته رکیبی ناوه کی زمانی کوردتی شاره زا بی . فونه تیك زانیکی زیره کی کورد ده توانی گهوره ترین زانای روزاوا به سه هتر ببا له هاست سروشت و تایبه تیه کانی فونه تیك وه یا چه ند و چونی ریزمانی کوردتی به لام ناتوانی به ناسانی من وه یا قوتابییکی کوردی وه که من هه ل فریویینی به تعلیلی چهوت و چسویر . کی ده لی مسن وه یا یه کیدی تری وه که من ناتوانی نه هجه ی فونه تیك زانی کورد به هه له ببا له گه لیك چونه تی ناخاوتنی له هجه ی ناوچه یی چه ندین هوزی کورد که نه و فونه تیك زانه نه دیتتونی نه بیستونی ا

هه مق خولانده وارلاك ده توانتی له ماوه ینیکی مناسبدا بزانتی مه به ست چیه له (ملارفیم و فلانیم و سینتاکس و فلانه تیك و .. هتاد) به لام زاناییکی اله وروپا یه کجار دره نگ ده زانتی هی لزری مه نگور لای قه له و چه ند جار هیندی هی ساییمانی قه له و ده رده بولی که چی خه لقی شه قلاوه لامه قه له و ه که و که ی والله ، والله) ده که ن به لامه

خویندر با لیم به سه هتو نه چنی له وه ی له م گوتاره دا ده ی لیم ده رباره ی ستودی فلانه تیك : من نالیم زانستی فلانه تیك پیویست نیه بلا زانای فلانه تیك که ده یه ولای تلاژینه وه له و مهیدانه دا بكات هه روه ك نالیم زانینی ریزمان پیویست نیه بلا زانای ریزمان و لیک لالینه وه كانی ، من ده مه ولای بایم زانستی فلانه تیك به س نیه بلا زانینی سروشت و چلانه تی و تایبه تی ده نگه كانی تاخاوتن ، له كورد تی بی یا له زمانیکی تر ، یه كیك كه زانستی فلانه تیكی زانی ، جارای ، هه ر فلانه تیك ده زانی و به س . كه س به ته نها زانینی ده ستور و زاراوه كانی زانستی فلانه تیك ناچیته ناو رایه له كانی تا خویه كانی بین خودایه خرمایه تی و دوایه تی نیوان ده نگه كانی تاخاوتن كاریک تا بایدی جودایه له و مه علومانه بی ته ره فه سارد و سره ی كه له زانستی فلانه تیكه وه پهیدا ده بی .

فلانه تیك زانیك که دلی و پیمان ده لی ده نگی (د) له فلانه شهدینی پتوکهوه به هاوکارتی زمان به یدا ده بی ، به مه دا قسه پیکی کردوه که لایك له پیش نه و دا کو تراوه ، نه که ر نهشی کو تبا له خلامانه وه ده مان توانی بی زانین ، که ده شهرانین هیسیج ستودید کمان له و ه دا

و مرنه کرتوه ده نگی (د)یش به خلای و هه مق جلاره کانی هـــه ر ئەرە دەبى كە ھەيە با فۇنەتىكزان بلى لە مەلاشودود ودبا لە لۈتەود وهيا له دؤكه للكيشي سهماوه رهوه دهرديت . به لني ده بني بزانين ده نگه كان له کوپیوه دهردین و چون دهردین ، رهنگه لهمهشدا زانهای (وظائف الاعضاء) له فلانه تيكزان باشتر سهر ودورتي بكات و نيشان ییککنی ، به لام زانینه که خوی له خالای دا ته مرازیکی بی ته راهد (عاید)، تا دهکویته دهستی به لهدید کی زیره کی شارهزا به پهناو پەسپودكانى ئاخاوتنى سىدرلەبەرى مىللەتنىك ، وديا بەشىي زۆرى له هجه کانی . که پیم کوترا ده نگی (د) له فلانه شوین و به فلانه چلانه تی دهرده برلای ، چاوه نلاز ده کهم پلیشم بگو ترایی ده نگی (د)ی کوردتی و ه گینگلیزتی نیه و کورد اسهم ده نگه و ه که عهره ب دهر دهبری با عهرهب سامیس بن و ثینگلیزیش ثارتی . به دوا ثهم راستییه سهره تاییه دا دهمه و کی هه مق نه و تایبه تیانه شم پی بگو تر کی له بارمی ده نکی (د)ی کوردبیه وه که له جیدگهی خیری دا شهم گوتارهم لییهوه دهدویی . فلانه تیك زانیکی كورد كه هات و گویی (د) لەفلانە شويندوه دەردەبرى لەسىدريەتى بلنى ئەم راسىتىيەم (تُهكهر راست بني) له فلانه سهرچاوه و فسلانه كتيبهوه وهركرتوه تاکو گومانی خلادپهسندتی و دهست بهسهر شتدا گرتنی للی نهکرایی ره نگه دوای ئهمانه ههمتریان ، ئهو ئیحتیماله هــهر بمینیتهوه که وا هەندىنك وەيا بەشىيكى زۇر لەو بىرورايانەش ھەللە بن سىلەيرى،

سلیمانی دا نه چترین که چه ند له ئه سله (د)ی ئاسایی کوردتی لاداوه و چلان به یلیی دراوسلیه تی له که ل ده نگی تردا نهویسی ده نگه کهی ده کوریت وه ای مهومی که به دوا ده نکی (ن)دا بیست وهیاخود که ده کوری به ده نکی (که) و هنری ئهم کورانه چیپ و ته مجامی چیه ۱۱ فلانه تیک زان ده بنی پیم بلّـنی ده نـکی تُه و تلا هه یه ده شنی له دوَ شولانی جوداوه دهربیزلات وهك ده الكي (خ) كه هـه لده كراني بهره ژور ببرایت بالا لای قورک ، دهشتو انرایی له الیوان نیزیك خرایته وه بغ لای مهلاشتو ، واته له ههردو لای شهوینی دهنگی (ق) وه دەربېزېت . كه ئەمەشى كوت پېويسته بەدوا ئە بجامى ئەم تايبەتيەى دەنكى (خ) بكەوىلى بەلكو لە رىسى ئەمەو، بىكاتە تىلىلى ھەندىك له و گروزانه ی که به سب در به شیک له و شبه کانی کوردی دا دیمت له لهمجه ينيكوه بنر لههجه ينيكي تر ، وهيا ههر ديارده ينيكي تر بني كه له ئه نجامی للإ کلولینه و ددا یتیی ده کات .

وما عدر منك كه قسه دمكا وما دمنوستي لهسيه ر ثهوه راناو مسيتني فزنه تیك زانیك ییسی بلنی هز كارا شهم ده نگهی (م) كه دركاندت وميا نوسيت له لوتهومي دەربېنه نهك له لېيو ، چونکه کابرا له خلاوه بنی ماملاستا دهنگی (م) دهردهبزلیت . زانستی فلانه تیکیش چ ستردید کی کهوره ی پنی ناکبات بهوه دا که بگوتر یی ده نکی (ه) له ژؤرؤی دهنگی (ح)موه دەردایت . رهنگه چ زەرەرایکیش رؤ نعدا ئەكەر بە ھەللە بگوترىي (ح) لە ۋۇرۇي (ھ)موھ دەردىت ، خـلا دەزانىن زمان ھەيە دەنگى (ح)ى تىدا نيە ھى واش ھەيــە (ھ)ى تیدا نیه ، زمانی تریس ههیه هدردر دونکی (ح، ه)ی تیدا نیه تاكـټر جێـگهى راست وەيا چەوت بۆ دەرھاتنى ئەو دەنگانەي تێيدا ديار بخريت . مەبەسىم ئەوميە بلايم ھەرچەند دەستنىشان كردنى جیکهی راستهقینهی دونگهکان پهکیکه له فهرمانهکایی فلانه تیك ، بهلام ئهم دلازینهوه و دهست نیشان کردنه خلای له خلای دا سیتودی نابنی ٹهگهر زانینی تری لنی نه کاو پتهوه ، ودك تهودی و پنهی پیته کانی (ایجدیة) بنترسرلی به لام وشه و رستهی پنی ریمك نهخرلی .. رهنگه فلانه تیك زان هه بی بالی زانستی فلانه تیك به نده به دیار خستنی جیدگهی ئەو دەنگانە ، بەلام ئەرەي للىمان مەعلىرمە ئەرەيە كە ئىيمە دەتوانىن له گوتهی فلانه تیكزان و باسه كانی فلانه تیك بگهین بنی تهومی پیمان بگوتر می ده نکی (ق) له عهره بی دا به حهر فلیکی (قلقلة) ده ژمیرر لی ، وميا دهنگي (ح) له ههندايي زماندا ده کرايي به (ه) وميا رؤسه کان

ده نگی (ث) ده که ن به (ف). سهر ه رای مهم کهم بایه خیه ی دیار کردنی حِيْكُه ي دەرېزىنى دەنگەكان دەبىتى ئەوەش ىزانىن فلانەتىكزانى ئەوتلا همه به نهوه نده به سمه هو دمچنی له باوه زمکانی ده رباره ی شمه وینی دەربزىنى دەنگەكان ، باشتر ئەومىه ھەر لىييان بە دەنگ نەيتى جونكە چۇنىشى ئەوەندە لە خۇي بىخەبەر بى بەقەدەر يىغەمبەرىك شانازى به خلای و هدلهکانی بکات . من نوسهری نهوته دیدوه کوتوه تی فلانه دمنكي الويستا ههر خلايه في كه اليستا له كوردتيدا بهكار ديت نهك له خارسي . لهمه دا وا دهرده كه وني مه و توسهره به ريكوردهر ده نگه که ی له ناو پستاوه بلا به جنی ماوه نه کینا چلان ده شنی له سه در بهردی رمقی بنی به لکه و ئیسیاتهوه ئهم دارایه پر جورئهته وا به السانی دور بیزدریت ؟ که داوای بنی به لگه بن کوردیک لوا بنچی بِدِ فارسيِّك نهلوني ؟ كين ده تو ابني مه نعي فارسيِّك بكا لهو ه دا كه بأني ههمان ده نکی او پست خویه تی بلاته فلانه ده نکی فارسی نهك کوردتی ؟ ثمم وشکه مهله یه ناو حهوزی یز دمعوای بنی به لکهدا بۆ ھەمق كەسىپك وەك يەكە : وشكە مەلەيە و بىلەس ، نە ھىچى تني ده چني و نه هيچسي لني پنيك دنېت .

لهم تنی بینیه وه رزا ده کهم به م بزیاره: هه ریه کنیك له گیمه خه ریکی توژینه وه بـنی له باره ی کورده وه چ له رؤی فلانه تیکی کوردییه وه بیت چ له رؤی فه رهه نگه وه چ له رؤی ریزمانه وه چ له رؤی میژو و

ئەدەب و فۇلكىللار . موھ بىلى، يېويستېكى ئەخلاق بەسەر شانەومپە له و خەربىك بتونەيدا كە دەبىتى ملكەچ كا بۆ راستى . ناشتى بە ھىيچ كلـ لاجنيك الروزلاي خلاي مهخه بهر بنني و تنيكه ل به تلاژينه و ه كي بكا . ده بنی نمایشت و خلا هه لدانه وه به لاوه بننی . به و پنیه ده بنی چاومان بلا ههمتر راستينيك بكهينهوه ، ههر كاتنيكيش هه لهينيكي خومان دوزيهوه وماخود يهكيك مه خيري خيري بزماني ديززيهوه دمرحال ليبي بسملينين لهســـه ر هه له ته مجامي زور ناقلولاي لني ده کهویته و ه و که تهو مي که نیگامان لیّل دمکا نه ک همر له و بابه ته هه له یهی که لهسه ری سیور برتن به لیکو له هه متر نهو باسیانه ی که به و موه به سیتراونه و می مهبینه ینیداگرتن و کوردهغیره تی بمان با باز نهخلاشی نهفسی تهوتلا چ يېوهندي په روشنيري و خولېندهواري و فونه تيك و زانستهوه نه يي . خَوْكُرتن به سور بون لهســـه هه له له نه نجامدا وامان بهو خوه رادیّننی که ههســـتی بهخــلانازینی تیّدا بـکه بن و ورده ورده دهماری من له موناقهشهدا کهســــی و همام دیوه پـنی به پنیی بهر دهوام بتونی لهسهر هه له روَى گهشتر و چاوى پرشنگدارتر بوه تاكتو واي لايهاتوه گەيشتىزتە رادەي خىزلەبىركردن ، ئىتر بىنىيەروا لە :كاويىك دەسىتى بهسهر رایه راسته که داگرتوه و گوتوشیه تی بزانن بیروباو ه زه کهی من چەند راسته !! لە خولاندنەودى روژانەشىمدا دىتترمە چ جىلارد

دَلْ کهرمی به کار هاتوه له لایهن شهوهی رهخنهی لنی گیراوه . ده بنی گیمه له و حالانه دا به خلامان بولیرین .

به نیسبهت تؤژینه وه اله بابه ته کانی کوردییه وه ه خه ته ری ستور بون له سهر هه له له وه وه دلات که وا کوردی هاوار تا گلیستا چی وای بلا ساغ نه کراوه ته وه وه وه ایلیکی گه و تلای هایی به گلسانی ببلیته مانیعی پهرهسه ندنی هه له بیروز ایاندا: گیمه له سهره تای هام تو بابه تیکی رلاشینی کوردین ، وه که میله تانی تر ناین خهرمانی رلاشنبیرتی راست و پوختمان ده ستوراتی گه وه نده پته و و هیروای بلا په بدا کردبین که هه له ی من و تلا نه تو ایلی به رامبه ریان بوه ستی وه یا ده ستورایی به رامبه ریان بوه ستی وه یا ده ستوریکی هه له ی نی بتر نمیدنی .

نترسهرهکدی هنرش و گزشی خهلقی پنی تاقبی دهکاتهوه : نترسرابتر له مهجلیسی تُهمین ناغادا شاعیری وه ک حاجی قادر و که یغی و شــــــــــخ رهزا و نالی تاماده دمبترن کس نه هات بانی کاتیك نالی کوردستانی عیراقی بهرمو حهج و شام و تهستهمبلال جنی هیشت جارای تهمین النا مندالْليكي چەند سالى بوء ، ھەر ناشنى ئەمين ئاغا چاوى ب نالی که و تبینی . من که نترسینه کهم خویننده و م به ده ست خلام نه بتر کو تم ده بتو نتوسه ر (أبو نواس)یش بلا مهجلیسه که بخواز پرته وه دو سلی قسهی خوشی تنیدا بکات. نُهم تهرزه گوتهیهی بنی سهر و پنی له ننیو میلله تی پیشکه و تقودا جیسی نابیته وه . نه ك هسه ر جیسی نابیته وه و به س ، ثهومی راستی بنی نترسهری و هما پیاده و ههرز مکار یه ك گلاشسه ی ر نوژنامه و کوفاری دوست ناکولی ههای مهایق تلیدا بنتوسیی . چ خاو من روز نامه و گوفاریك تاماده نیه به بهرتیلیش ناوی خوی و روژنامه کهی بزرینتی به بلاو کردنه و می بابه تی و مها بنی نوخ و قریوك . له نیم گلیمه دا که تیمکان هه یه شیستی و مها ساده و بهسه زمان بــالاو بكريتهوه لهوهوه دلى كه هيچ ســـهرچاومى لنى ســـهلينراو نيــه به په کنرنه که پشتن و په کنرنه دیتنی نه ختم و نالی سه پاند بنی . تۆژىنەو. لە تايبەتى ژيانى ئەختەر و نالى، يا ھى تىكىزاى رۆژگاريان ، زهرف و زهمانی راسته قینه ی هیچ کاملاکیانی ساغ نه کردنو ته وه تاکنق توســـه وان له خلایانه وه حایتولی کالاکردنه وه یان به یه که و ه زەمانىكدا ناوېۋن . بزوا دەكەم خوېنەرى مادەتى كەيفىشىكى بەو

تهرزه مهجلیسه گهرم و گوزهی حاجی و نالی و شنیخ رهزا و کهیفی بیننه بی ه چ مانیمیکیشی نه بی لهوهدا شاعیری دیکهش تهشریف بیننه ناو مهجلیسه که و کوزی تهده و نوکته و لهتیفه گهرمتر بکهن.

دیسانهوه به نمتونهی رؤن کردنهوهی مهبهست ده لیم ، من که له نیو چار دیوارهی ژوری خومدا کوتم مهنگوردایه تی بو کاتی ثاینــده (مضارع) رکیژهی وهها و وهها بهکار دلینن هیسیج سهرچاوهیلیسکی نترسراو نیه گوته کهم ردت کانهوه و هه له کهم الشکرا کات ، کهسیش ئەو ئەركە ناداتە بەر خۇي بچىتە نىو مەنگوردان و راستى و ھەلەيى كوتهكى من پىبكەولى . كريمان شارەزاينىكى لەھجەى مەنگوردان غه له ته کهی منی الشکرا کرد ، اله و ساش ده تو انم پنی داگرم له سه و هه لوهستی خزم و بلَّنِم من راستم و ثهو هه لَّــه ، ههرچی پیشــم باوه در ناکا با بروا و بی پیوانی _ وه ك كوته کهی مهلای مه ـ ور _ . به دور مهزانه هه له يعلي كه من و تغ مهمزة بي خه ينه ناو نوسينه وه سبهی زور ببیته سهرچاوهی لایکولینهوه چونکه رهنگه نهو نوسینه به نیسبهت دو از وژی کی نزیکهوه تاکه سهرچاوه بنی لهو مهیدانهدا . چ شەرمى ناولى ، وشەي (بەروار)كە لە لايەن زۇر كەســەو. لــە جیاتی (تأریخ)ی کاغەز و نۆسراو بەكار دىنت لە ھەلەينىكى يەكجار سەيرەوە بەيدا بوه ، كە ئەمە رۇداوەكەيەتى : پيــاولاك لە دلاــى (بهرواری)یهوه کاغهزیمك بن یه کید کی تو ده نوستی ، له کرتایی قسهکانی دا ناوی شـــوینه کهی خـوی (بهرواری) و روژی کاغـهز

توسینه کهی به سه یه که وه ده نوستی به م جوره ی وا لیره دا بوتی دوباره ده که مه وه :

ئیمزا بەروارى ٦ / ٩ / - ١٩ فلات

گیتر نهم (بهرواری) یه بق به (بهروار) چونکه وا زانرا پیتی (ی) کوتایی وشهی (بهرواری) نهمرازی (اضافه)یه و تاکه وشسهی (بهروار) به واتای (تأریخ) ه. دور نابینم ههر بهم شیوهیهش چوبیته ناو ههندیک له فهرههنگه کانی کوردتی .

زانایایی تهم سهردهمه ده توان خو بپاریزن له هه له کردن له خویمنده وی توسراویکی تارکایالاجی کون چونکه توسینه کونه که ههر تهوه یه دانراوه و وینه کهی تاشنا بوه له بهر چاوی میژوناسان و چ بهرگیکی تر له بهر ناکا ، به لام ته و زانایا به ناتوان خویان بپاریزن له هه له ییک که نوسه ریکی ته موزی کورد پییان ده کات . ته و زانایانه

رییان نیه ههمتر هه له بیک له نوسینه کانماندا بدنزنه وه چونکه زور به ی گه و شینانه که هه له بین تیدا ده کرخی ده سیتوراتی قه رارداده ی بلاو کرایه وه بیان نیه تاکو هه له و راستی پنی بناسر بیته وه . خلات ده زانی و ده بینی زانای گه وروپایی له خلات و که سانی وه که خلات پرسیاران ده کا و وه رامان وه رده کریته وه ، چش ده بیه ت گه و چشته ده نوسیته وه ، دو اتریش که نوسینه کهی ده خوینیته وه هه مان گوته ی غه له ت و راستی که بیستوه ی دینه وه به راحات .

من مهبهسم نهوه نیه بهم گوته یهم داوا بکهم له نقسه را واز بخین له نقسین و لیره شربه پیشه وه له نقسینی دیکه مدا گوتق مه نابتی ترسی هه له کردن و به سه هقوچق له نقسینمان بوه ستیننی و نهوه لیره دا مهبه مه شتیکی تره و هه قی ته واویشم تییدا هه ی نابتی بنی باك بین له هه له کردن و وها که هه له مان کرد سق که به سه ری دا تیبه تین له هه له کردن و وها که هه له مان کرد سق به سه ری دا تیبه تین و چاوی لتی بنتوقینین بیروسته له ته ک راستی دا خومان له بیر که ین به تایبه تی که نه و راستییه پیوه ندتی به روشنیری سه ر به کوردییه وه هه بین و با خصوص نه و جوره روشنبیریه ی هی شتا ناشنا و په ره سه نه و خوینه راندا چونکه له وی دا هه له کردن یه کجار دره کی شود و به نه و خامه ی دره کی چاوی سه راست کردنه و و به نه و خوی ده با

دهبینی ، خولانه ری بهریز ، نولی بی و تازه بی خهریك بونمان به باسی روشنبیرییه و چون له ته سلی باسه کهم لاده دا بنر ناو رهخنه و نازه دایی ،

له حالایکدا من دهمهویی چراییک هه لکهم له بهر هه کاوی نهو کهسانه ی خلایان به فلانه تیکی کوردییه و خهریک ده که ن . له که ل نهم عوزره ش ، ده بی نه وه ملایم ره خنه و نازه زایی دل سلازانه ش کره شهوقیک ههر داویرون بلا ده ور و پشتی خلایان ههرچه ند دوریس نه زوا نه و شهوقه . نه وه ی راستی بی مه به سم له م نوسینه دا ، سهره لاای چه ند تی بینی کشتی و ره خنه ی که لایره به پیشه وه ده وریان هه لاتم یا لایره به دواوه بینه بهر خشکه ی قه لسم ، دو تی بینی تری یه که ار بنجییه که ناشنی له تلاژینه وه ی فلانه تیکی کوردتی دا له بسیر به که این و ها پشت کونی بخرین تی بید ی به که میان ناملاژگاربیه هی به که میان ناملاژگاربیه هی دوه میان له جهرگه ی فلانه تیکی کوردبیه وه هه فی ده ستانی .

بەردەوەيە نەك وتوويىرىك كە لە دەمى خەلقى ئەمرىزى مصىرەوە دەردېرت . فلانەتىكزانى كورد كە بە تېكىزايى قىسسە لە دەگ و برکه بکا ودك ئهوه نيه باسي شيوه ثاخاوتني هيزري زهنگهنه بسکا . تىبردنى تايبەتى لەھجەينك لە ناو تلىكزاى باسىمكانى فلانەتىكدا فَيْلَايِكُهُ لَهُ زَانِسَتُهُ كَمُ وَمُ وَ بِهِسَهُ هُوَيِرُ دَنَيْكُمُ نُهُو كُسَانِهِ بِهُ لَهُ دەيانەونى بەوردتى لە زمانى كوردتى و لەھجە جۆرجۆرەكانى بگەن ، با گەوە ھەر نەڭيم كە لە دۇرەوە باس كردنى شتيك وەك ئەومى كە له نزیکهوه یشکنینهوهی تیدا کرابی، رانواندنیکی ههند ههرزانه له هیچ مرز قدیکی بهریز ناوه شدیته وه چ جایی له زانایان . به چـاوی خلامان دهبینین زاناکانی زمان ، هه ندلایی جاریش قوتایی فلیرگه کانی زمان ، له تهورویاوه به تمهرك و خهرجيي خلایان سهفهر دهكان بلا نياو جهرگهی دهشت و کیپوی کهم ثاوهدانی بنی انوتیل و منزتیلی کوردستان تا بتوانن به گولایی خویان ببیهن و به چاوی خویان ببینن گیمهی کورد که له مالّی خومانین و خهریکی زمان و روشنبیری کوردین ، ده بنی چه ند هه ندی تُه وروپایی ماندو بین له هـاتوچتر کردن و به دواگه دراندا! چ رەوا نابينم فلانه تيك زان داوا بكا نمترنهى ئاخاوتنى ههمتر له هجه بیکی کوردتی به پیمی خلای بیته بهر دهمیهوه له ژؤره کــ ندیشن داره کهی تاکو له پشت میزه یان و مه خه لیه که یه وه مه هار وت و یسینرنتی خوی لنی بهکار بیننی ، ٹهگهر چ مهھاردت و پسپنرزینیکی هه بنی . که ثهم گهشت و گهزانه نهکرنی و تنیخزانی ناو چاردیوارمی

ژوری به غدا بنگه ی کار کردن بنی ، ده بنی زانای فلانه تیك هـه ر به جار بی هه مـق مه بللا_کی خلاهه گدانه و داننی و زلار به (تواضع)ه وه خواهشتی چاو پلاشین بكا له خولانه ری کورد به رامبه ر ئه مه مق که و که سریبه ی که وا ، بنی گومان ، له کاری دور دپه رلازدا په یدا ده بنی . به لی ده زائم بلا هه مق که س نالولی که شکلالی ده رولاشانه له مل کات و دلای به دلای به شولان کو کردنه وه ی نمونه ی ناخاو تندا بگه ترایی ، به لام نه لوانی ئه حاله جایدی عوز ر هاینانه وه و به خلادا شه وی به تاییه تی که هانا ببرای ته به را گه شت و گه ترانی بایگانه .

پێــی ناولی چـی تر من به دوای تهم تلیبینییه بکهوم ، ههمتو

خولینه رلاسکی کورد ده توانی له خلاوه به دوای بکه ولی و راگه یاند نه کانی للی و هر کرلی .

تنی بینیه کهی دیکهم که پیوه ندتی (موضوعی) بسه فنونه تیکی کور دییه وه هه یه نهمه یه :

كرنكترين لايهنى تلاؤينهوه لهتايبهتيهكاني فلإنهتيكي كوردتي دلازينهومي حهز له یه کتر کردن و له یه کتر دئر بتر بی ده نگه کانی ناخاوتنی کوردییه به و شنیوه یه ی که له زار و زمانی قسمه کهری کورده وه دهردنین . دهمه و لی لیره به دواوه گهم راستییه با خواینه ری کورد رؤن که مه وه و بى كەمە تىكا و پارانەوەش لە فىزنەتىك زانى كورد كە لە تۆۋىنەوەكانى خلایان دا چاو ددلارتی بکهن چونکه ئهگهر نهیکهن ههرگیزاو هـهرگیز ناتوانن بچنه ناو تهرکیی زمانی کوردییهوه و وهك ئهو كهسه دهبن که له دهرمومی پهرژینی باغلا_کهوه باسی دار و درهخـت و ملا_وه و كوڵ و كياى باغه كه بكات وديا له زارى خەلقەو، دەنگ و باسسى باغه که بگریزیته وه . به لام به ر له وه بچمه ناو باسه که وه ده بنی ته وه ت پنی بلّنیم تا گیستا هیچ کس بنر ثهم باسه نهچوه ، رونگه وهك روی (مَأَنَكُ) وَابِنَى كَهُ وَا بَهُرُ لَهُ جَهُ لَدُ سَالْنِيْكُ هَيْشَتَا شُـُونِيْنَ بِيْسَى هَيْج ئادەمى زادىنىك و گيانلەبەرىيىكى تىيدا نەبۇ . ئەم تازەيىيەى باســەكە لهوانه یه ببیته هوی به هه ندهه آن نکرتنی له لایه ن خویمنه ری عاده تبیه و ه چونکه ئهغلهب وا ده بنی چاو لهشتی نهدیتراو و نهبیستراو

هەڭدەبەزىيتەو، ، زۇر جارانىش شتى يەكجار بى سابقە يەكەندەردۇ رهفز ده کرنی وه که ناییندا نهوهی پیدی ده کوترنی (بدعة) یاساغ دەكرىخى . بەلام من قسىمە للىرەدا لەگەل فلانەتىك زانە ، لە يىلەي يەكەمدا ، ئەوجا لەكـەل خولانەرى عادەتى . ئەو قسەيەى دەشىكەم لە غهیبهوه نایهینم و بهرههبی خسهیالآت و لیکدانهوهی رؤت نیسه ، به لکو لیزهوی (۱) تاخاوتنی کوردییه . فرکهی دهماره کانیه تی . به و په زی باو ه زبه خوکردنه و م بنی خوهه لدانه و م و بایی بتون ، به فونه تیك زانی کورد دولیم نهم دیارده یهی لیره دا باسی ده کهم ، ههرچه ند بـهر چاویشی نه که و تبنی و دیا سرنجی لنی نه کرتبنی ، به ردی بناغه ی فلزنه تبکی کوردییه . من لیره به پېشهوه چهند جاریک ئیشارهم بیری کردوه ، له کورده کهی شه قلاوه ش که له هاوینی ۱۹۷۳ دا گیرا به شیوه ییم کی سهره تایی و له گهشهی نیگای رینتوسی کوردبیه و هه ندیدکی لى دوام به لأم نه لى دوانى للسره به بيشه وه و نه تهوهى للسره دا ده ی خو پنیته وه ، تلا کرایان ، له پیشه کیه کی کورت تلیه در ناکه لهجاو گرنگی باسه که و پایهی له فلانه تیکی کوردتی دا . مهم دیار ده یه به نیسبهت زمانی کوردییهوه وهك ئهو رشته (عضوی) یانه وایه که به حهمتو لهشدا بلاو دهبنهوه ، با بلَّلِـین وهك جهــازی (خولاِـن)و دەمارەكانيەتى كە ھىچ شوڭنىكى لەشى زىندۇ نيە تىدىدا نەبىتى وەيا پیوهندی پیوه نه بنی . من لیرهدا چهند ههنگاویسکت بنو ناو باسهکه

⁽۱) ليزه و : تيار ، Current

ده به م و یه ك دو لایه نیت بر روّن ده كه مه وه ، له وه به ولاوه كه هاتی و كه و تیته سه ر باری بایه خ پی دانی ، ترس وه ك من و غه یری من كنه له باسه كه بكه و ورده ورده نه پینیه كانی الشكرا بكه و درزینه و هاند و در خوانی زانیاری كوردتی ، به كشتی ، و هی فرنه تیكی كوردتی ، به كشتی ، و هی فرنه تیكی كوردتی ، به تایبه تی .

له که ل مندا سرنج بده سروشتی یه کیك له ده نگه کانی تاخاوتنی کوردتی له رنزی کو نجان و نه گزنجانیه وه له که ل ده نگه کانی تردا. به نمونه ، ده نگی (ر)ی لاواز بكه ین به دؤخی لیكولینه وه. سه بریکی جنوری ده ربزینی ده نگی (ر) بكه لهم وشانه ی خواره وه وا :

کهرت ، کورت ، مارت ، زمانم گرت .

گەرد ، كورد ، م<u>ىر</u>د ، سارد ، ھەڵگلارد .

گەرم ، كرم ، شەرم .

كهموكهس ، قهسر (قصر).

به وردتی و شه کان له گه ل خو تدا بالمیوه ده بینی که ده نگی (ر) به وهستاوی ، واته به (سکون) ، ده که و یشه پیش ده نگی (ت) ی وهستاوه وه هیسیج جوره قورس کردن و (Stress) یک قبول ناکا و به ته واوتی ساکن ده بینی و شه کانی (کورت ، شهرت ، مارث ، خهرت ، کورت و به رت ، نورت و نولی .. ه تاد) هه متویان یه ل بزگه ن چونکه ده نگه که ی (ر) به سکونی ته واوه وه د یشه سسه ر (ت) ی کوتایی و شه کانه وه که ته ویش هه ر وه ستاوه « پیری ناوتی من بالیم ، له خووه

دیاره ههمـق ده نگـیکی (Consonant) له کـیرتایی و شهدا به ناچارتی ده و هستیندر می و اته نه و حالهی ده بدی که له عهره بی ده گوتر می ـ سکون ـ . .

ئهم ده نگهی (ر) که په سکون ده کهونیته پیش ده نگی (د) پشهوه هـهر به ته واوتی ده و هسـتندر ای و هیچ قورس کردن و ددان ای گیرکردنیك قبول ناكا . وشه کانی (مهرد ، میرد ، گورد ، سارد ، بهرد ، کورد ، ورد ، گهرد ، ومرد .. هتاد) ئهوانیش ههمتویان ههر له بهر ئهم هلایه یه یه بذکهن ، وشهی (هه آگورد) که بلاته دو بزگه واته (ههڵ _ گلارد) ئه گهر لهبهر ئهم تايبهتيهى دهنگى(ر) نهبا دهبتر به سمنی بزگه واته (ههل _ گلا _ رد) . بلا رؤن کردنهوه وشهی (هه لکورد) ههر دو جوری به پیتی لاتینی ده نوسم ، له جیکهی قورس کردنیش نیشانهی (i) داده نیم . (هه لیکورد)ی دو برگهیی به لا تینی و مها ده نوسرای (Hel - gord) هی سنی بر گهییش و مهای لني دني (Hel - go - rid) . تو له خوتهوه ههست بهوه دهكيت به ئانقەست نەبىتى ناشتى وشەكە بكرىي بەستى بزگە چونكى لە نىيوان دۇ کردندیک به یدا نابی . سهلیقهی کورد پنیی تحمل نا گرای ده نگی (ر) قورس بكاكه له پيش دهنگي (د) هوه دليت . ههروهها تمهم سهلیقه یه ناتواننی (ر) که له پیش (ت) شدا قورس کات.

لـ لارهدا داخوازینیکی یه کجار گرنگی تهم سـروشتهی ده نـگی

(ر)ی لاوازت بلا روَن دهکهمهوه که ته گهر روَن نهکریمتهوه زلار بهزه همت دلاته به رستی بلی لهوانه به بیزای به بیراندا نه بهت ههرچه ند دیارده ییکه له چاوان ده چهقلی .

داخوازیه که بریتییه لهمه ، به لام بنر تنی که پشتنی ده بستی سهره تاییکی مهعلوماتی ریزمانی یارمه تیت بدات .

تلا دەزانى ، وما بەئاسانى دەتوانى بزانىت ، لە نايوان ھەمق دونکه (Consonant) کانی کوردتی دا ته نها دو دونکی (ت ، د) له یپش نونی جاوگهوه دین و دك (كردن ، گرتن ، بهستن ، مردن ، پهستاوتن بردن ، چاندن ، داشتن ، گهستن ...هتاد) . که ورد بیتهوه دهبینی ئه و بیته ی که وا پیش په کیل له و دو ده نگه ی (ت ، د) دا دیت خوی له وانهیه به سکونی ته واوه وه ده که و پیش (ت ، د). لهم نمتونانهی سیهرهوه شهوهی که له ییش (ت ، د) دا هاتیوه دهنگه کانی (ر ، و ، س ، ن ، ش) ن سه یر که ده نگی (س ، ش) ههر له پیش ده نگی (ت) هوه دین و ناکهونه پیش ده نگی (د) هوه ودك بهستن ، گهستن ، رستن ، خواستن ـ مشتن ، رشتن ، كوشتن ، ماشتن ، هاويشتن . . هناد) چو نکه ههردو کيان که بينه پيش (د) هوه دهبنی قورس بکرین . بهنیسبهت (ش) هوه هلایلیکی تریش هه یه بلا مه نمی هاتني له پیش (د) موه : هلایه کهش نهو میه ده نگی (ش) که کهوته پیش (د) موه ده بستی به (ژ) ، ههر بربه یه ناوی (پشت دهر) که پیته کهی (ت)ى دەقرتنى دەكرىدە (يۇدەر ـ نەك يشدەر) ھەرچەند لە توسىنىشدا

به شکلی (پشدهر) بنتوسرلی .

به نیسبه ت ده نگی (ر) هوه ، هاتنی له پیسش ههردو ده نگی (ت، د)دا شتیکی تاشکرا و جاوه زوان کراوه، جونکه نهختیات ینیشتر باسمان کرد و گوتمان ده نکی (ر) به سکونی تهواوهوه له پیش دو ده نگی (ت، د) موه دینت . تـهنها لیرهدا دیارده پینکی نولی لهم تایبه تیه می (ر) دلیته بهر چاو تهویش کهم بتونی هاتنی (ت)، و زور بـوني (د). له ههنــدني ناوچهي دهورو بهري کویه و شهوینی لهوان نزیکهوه گهالیك لهو (د)انه ده کهن به (ت)و ده لّین (کرتم) له جیاتی (کردم) که من ئەمە بە لادان دەزانى لە راستە شەقامى زمانەكە ، لەگـەڭ ئەمەشــدا اليُّره جيِّيي لهســــهر روّيشتني نابيّتهوه . للرددا ههر ٿهوه دهڵێِم وا يني ده چني ده نگي (ر) پترحه ز له (د) ده کات ، به هنري ته وه پشهوه که دهنگی (ت) زنور نزیکه له (د) ، بزیهیه وا به تاسانی لهو شوېنه دا ده نکی (د) دېت و ده نکه کهی (ر) بې خېرې د د د زېته وه . ئهمه له کوردتی دا وایه کهچی له ئینگلیزی دا فهرقتیك به دتی ناکرخی له نیوانیانیدا . ده بی تهوه نده ش مخهمه سیدر قسمه کانم که وا حهزییا کردنی ده نکی (ر) و ثهم ده نگانه ، تایبه تی (ر)ی لاوازه و بهس (ر)ی قه لهو که له رینتوسی کنوی به شکلی (ی) ده نتوسرای ، لېرهش به پېشه ره واده بق چوکله که ده خـوایه ژېریه وه وهیا بـه دؤ (رر) دەنۋسرا ، ئا ئەم دەنگە تىكىلى حىسابەكە نابىي .

له میساله کاندا چاوکی (گوتن) هه یه که وا کورته بزویدی (و) هانلاته پیسف (ت) ه که . قسسه مان لیره دا له که ل ده نگی (Consonant) ه نه ک بزویین ، میساله که شهر بلایه بو سرنج بلا هاتنی ده نگی (و) را بکیشنی . ده نگی (و) هه روه ک به بزویینی دییت به شکلی (Consonant)یش هه ر دییت وه ک چاوکه کانی (که و تن ، به شکلی (Consonant)یش هه ر دییت وه ک چاوکه کانی (که و تن ، پالاوتن ، بناوتن ، بناوتن ..) . لیره دا شتیک سرنج بر خری وه ک که راده کیشنی ته ویش گلزانی هه ندایی له و (و) انه یه به (ف) وه ک که

ده گوتر کی (پالافتن ، که فتن ،) . مسن وا ده زانم گریزانه که له (ف) هوه بو (ف) . نهم ی ایه له دو (ف) هوه بو (ف) . نهم ی ایه له دو سهر چاوه وه هه ل دهستنی : یه که میان نه وه یه گرنجانی (ت) له که له (و) دا ناشکراتره تا هی (ف) ، بی یه ده بی سه لیقه له ریسی ناسان کردنه وه (ف) ه کهی گیری بی به (و) تاکو له که ل (ت) دا باشتر بگونجین . دوه میان نه مه یه که زور به ی نه و چاوگانه له شیروه ی بادینی دا تاثیستاش هه رده نگی (ف) ی تیدا به کار دینت ، له مه وه دیار دکه و ی به نه صل ده نگه که (ف) ه و له شیروه ناخاوتنی سیر رانی دا حکم او ه به (و) ن

تملیلی ثهم گوردانهش له (ف) وه بور و) لیره دا جیسی نابیته وه ، سه روزای ثهمه که ثهویش له وانه یه به دره نگه وه بسه لمینرسی وه یاخود ههر نه سه لمینرسی .

دیآات ده نگی (ر)ی لاواز چلان له گه آن ده نیگی (د، ت) دا ده کونجی و حه زیان للی ده کا ، به پیچه وانهی گهم کونجیانهی له که آن (ت، د) دا ، ده نگی (ر) ی لاواز که به وه سیتاوتی که و ته پیش ده نگه کانی (م، س، ش) ه وه به ناچارتی ده بی قورس بکریت گه گینا به زه حمت و شه که تلفظی پی ده کری ، بلایه یه و شب کانی (که رم، عوم، که سر، قه سر، حه شر) هه مستویان له زاری کورد دا در برگه ن . که به پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان کورد دا در برگه ن . که به پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان جو داکه ینه و ه ها ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان جو داکه ینه و ه ها ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان جو داکه ینه و ه ها ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان به ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان به ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان به ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان به ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان به ده توسرین (پیتی لاتینی بیان توسین و برگه کان به ده توسین و به ده توسین و برگه کان به ده توسین و برگه که توسین و برگه که ده توسین و برگه که ده توسین و برگه که ده توسین و بیتی لاتین به توسین و برگه که ده توسین و برگه که ده توسین و بیتی لاتین به توسین و برگه که ده توسین و بیتی ده توسین و برگه که ده توسین و برگه که ده توسین و برگه که دان به توسین و برگه که ده توسین و برگه که داد توسین و برگه که دو توسین و برگه که دو توسین و برگه که ده توسین و برگه که ده توسین و برگه که ده توسین و برگه که دو توسین و برگه که دو توسین و برگه که داد توسین و برگه که دا

ده م و شهویلهی کورد وا له قالب دراوه نهم ره فتاره له که ل ده ده نگی (ر) دا بکات ، له وانه به همان ده نگ له زار و زمانی میله تلایکی تردا مامله تلایکی تری له که لدا بکرلی . به نمتر نه ده لایسم ، نهوه ی به وردتی گولی بدانه قهورئان وه یا بی خولانی به ده زانسی له ثایه تی (واللیل اذا یسری) دا ده نگی (ی) کهی کوتایی (یسری) قرتلینراوه ، واته نه ده نوسری و نه ده شهریندی ده ستوری ئایه ته که ش ده بیتی ده ستوری (تموید) دو ده نگه کهی (س ، ر) به سکونی ته واوه به دوا یه کتردا بین ، که چی دیتمان له کورد تی دا هه رکیز (س)ی و مستاو نایه ته بیتی روستاو نایه ته بیتی ده ستاو نایه ته بیتی رس ، ر)ی و مستاو نایه ته بیتی ده ستاو نایه ته بیتی (ر)ی و مستاو هرکیز (س)ی و مستاو نایه ته بیتی (ر)ی و مستاو هو به دو به بیتی (بیتی (بیتی ر)ی و مستاو هو به دو به بیتی (بیتی (بیتی ر)ی و مستاو ه دو به بیتی (بیتی (بیتی ر)ی و مستاو هو به دو بیتی (س)ی که قورس بکرین .

ده نکی (ر) هه رکیزاو هه رکیز به سکونی ته واو وه یا ناته واو وه یا که و پیش ده نکی (ل، ل) وه له یه که و شه دا ، که که روشه ی وا هه بینی من نه م دیوه . خلا هی چ کومان له وه دا نیه که دو ده نکی (ل، ل) به هیچ کلرجیک هه ل ناگرن بخرینه پیش ده نگی (ر) ی لاواز وه یا قه له وه وه . ته نانه ت له که پی مه ته ل و قسه ی گهسته م دام مه ته له داده هی نیان را مه نیان از و می خه لقه که ش لیان غه له ت ده بق و ده کرایه (مه ن من لوت) ، زور به ی خه لقه که ش لیان جودا و سه ربه خلایشه ، واته له که ل (رن د) دا یه که و شه ی پیک نه هی ناوه ه که کی ده هم تریش ده بق .

دەنگى (ل، ڵ) حەز بە (ت) دەكا ، وەھاشى لەگەڭدا تېكەڵ

ده بنی (ل) ، که و (ت) ، که هدردویان قه لهو ده کرین وه ك که ده لین (خلّت ، شه يلّته ، سه لّته ، كالّته) . ده نكه كهي (ت) لهم وشانه دا وهك (ط)ی عهره بی تلفظ ده کرنی ، من ههر به شکلی (ت)م نوسی. ئەمە لەكەڭ (ت) داكەجى لەكەڭ (م) دا زۆر خزم نىن : لەوشەي وه (شیلم ، گولم ، کولم ، به لم)دا به ناجهاری ده نگه کهی (ل، ڵ) دەبنى قورس بكرىلى ،كەچى ئىنگلىزەكان كە دەڭبىن (film) ده نگه که ی (ل) به ته و او تی ده و هستینن و هیچ قورسایی ناخه نه سه رخی ، به لام کورد که دمی نهم وشه یه ی (film) له ناخاو تنی کوردی دا به کار دیننی جنی گزرکنی به بزوینه کهی (i) دمکات بنر **ئهو**ه خنری رزگار کا له زمحه تی هینانی (م) به دوای (ل)دا و وشه که ده بیته (فلیم) که به ئینگلیزی بی نوسین نهمه دورده چنی (flim) به لام دونگه کهی (i) دریژنره لهرمی که ههر قورسایی عاده تی بی وه ال هی و شهی (کرم ، kirim) بهواتای (دود)ی عهره بی . ههر لهم جیگه به دا بده ین . لهم وشه یه ی (film)ی ئینگلیزی دا ئه که ر (i) له پیدی (ل) مكوه نه هاتبا ، كورد مه جبتور نه ده بقر بزو بننيكي ته واو بخات ه الیوانی (ل ، م)هکوه و بلنی (فلیم) . دیارده پیکی سه بر کیره دا هه یه : لهو وشانهدا که ده نگی وهستاو له پیش ده نگیکی و مستاو دا دیمت ، زمانی کورد وای پنی خلاشے هدردؤ دهنگه وهستاوهکه بهدوای (consonant)دا بیّین نهك بهدوای (vowel)دا ، که هـهر

(Vowel) یش هات حه زله کورته (Vowel) ده کا نه او هی در یه . به نمتونه ده کیم تو که کوتت (دنه ک) ده توانی ده نگه کلی (ن) به ته اله نه به نمونه نمونه به نمونه به نمونه به نمونه نمونه نمونه به نمونه نمونه نمونه به نمونه نمونه نمونه نمونه به نمونه ن

دیارده پیسکی تری زور گرنگی ئهم گونجانی ناوخویی ده نگه کان ئه وه یه که و شه ی چه ند برگه یی له کوردتی دا به حوکمی گونجان و نه گونجانه که شورینی برگه کانی دیار ده که و سی پریسکی ئهم نمتر نانه بکه : بلند ، گرنگ ، برنج ، قه لشت .

ده نگی (ن) حهز به ده نگی (د، گه ، ج) ده کا بلایه یه ده کهو لاته ناو ئه و بنزگه یه وه که تلیدا بن و ناشتی اللیمان داببتری ، له به رئه مه بزگه کان و مهایان لنی دی (ب لند ، که _ رنگ ، ب _ رنج ، قه _ لشت) ، که به لاتینی و به بزگه ی جودا کرایه و م بنتر سریمن و مها

ده نوسرین : (qe-lisht , bi-ring , gi-ring , bi-lind) . هـه رکز ناشنی بگوترای (بل _ ند bil-nid ، کر _ نگ gir-nig ، بر _ نج bir - nij ، قه ل _ شت qel-shit) .

بهلام که ویستت وشمی (فرچك) بلاییت به ناچارتی بزگهکان و مها لنی دهکهیست:

. fir-chik فر_چك

ههر وههاش وشهی (گرتك) ده كرنمی به دو بزگه :

کر _ تك gir-tik .

وشهي (تلْلاپك) ده ېلى بكرينته سى بىرگه :

ت _ آلا _ بك ti - lo - pik

لهم گوتاره دا مهودا نیه تاك تاكی ده نگه كان له گه آل هه سق ده نگه كانی تردا تاقی بكر پرته و متاكو بزانین خزمایه تی و دایه تی نیوان ده نگه كان چه نده و چلانه ، ئه و ده رفه ته ش نیه به دوا ئه نجامه كانی نهم دیار ده یه بكوین له زمانه كه مان دا چ له روی جلاری تركیبی و شهوه بسی چ له لایه ن حو کمی دیار ده كه وه بسی به سیمر شیوه ی رین توسد ا چ له همر لایه نیز موه بی له لایه نه كانی بسی نه ژماری ناخاو تندا . تیكیزای نهم كارانه ده بسی به جنی به یا نم كارانه ده بسی به جنی به یا نم كارانه ده بسی به جنی به یا نم کارانه ده بسی به جنی به یا که کارانه ده بسی به یا که کارانه ده بی به یا که کارانه ده کارانه ده بی به یا که کارانه ده کارانه ده کارانه ده کارانه ده کارانه ده کارانه کارانه داده کارانه داده کارانه ده کارانه داده کارانه کارانه کارانه داده کارانه کارا

⁽۲) له وشدی (بهێڵرێ) دهنگی (ڵ) هاتوّته پێش (ر) هوه . ثهم هاتئه دهستورهکهی لێره به پێشهوه باس لێ کراومان ههڵ ناوهشێنێ . به پێی ثهو دهستوره دهنگی (ڵ،ر) له نرکبی بنچینهبی یهك وشهدا به یهکهوه=

پشتر دلایش و لهسه و مخلا که هه متر زمانه که و ده ندگه کانی ثاخاو تن بگریمته و و ده ندگه کانی ثاخاو تن بگریمته و بر مه به سی و بیر کردندگی فلانه تیک کشتی . به نمتر نهی دون کردنه و می دیارده که له سه ر ده ستوری راینتوس (املاء)ی کوردتی ثهم میساله ت بلا داینمه و ه .

وشهی (کاوز) به شیّوهی هاتنه دهری له زاری کوردهوه دوَ بزگهی تاشکرایه (کا وز) که به لاتینی بنتوسرللی وا ده بنی (ka.wur) . نهم وشهیه له کنیشی شیعریشدا جیگهی دو بزگه دهگر نیته و .

« کاورزم ناوی له که ل دایکی نهچیته ناو پهریز » kawurim nawé...

ههر ثهم وشهیه که بزوینی به دوادا هات قورسـایی لهسهر دهنـگهکهی (و) ههڵ دهستنی و خویپندنهوهی دهگززیی، لهشیمریشدا مهوداییکی نولی یبّك دیّنیی :

(کاور د که م بر بینه نهختنی سه بری کاویری بکم) kawrekem bo bene . . .

ده بینی له نوسینی لاتینی دا بزولینه کهی (u) که له دوا (w) دوه دهات از وی نهما ، ته گهر بزولینه که نوسرابا کیشی شیمره که نهدهما .

نایهن ، لیرهدا ده نکی (ر) بو صینه ی (بناء للمجهول) هاتوه . له گه ل
 ته مه شدا زؤر که س ده لین (بهیلدری) تاکو له قورسایی هاتنی (ر) له
 دوا (ل) هوه رزگار بن .

بهمهدا ، به ههزارات نمونهي شدا ، بلات دورده کهوايي گهالیك لهو قورس كردنانه كه له تاخاوتنی كوردی دا ههن و زور له نوسهران ههمیشه نیشانهی بز داده نین وه ک مهوهی که نجینه پیکی شرايهوهي تهوتلايان دلززيسيتهوه هيهر مهوان دلاز رايلتهوه ، تا تهو قورس کردنانه و نیشان و پیتی که بزیان داده نرخی به شنیکی ته صلی و ينك هنينه رى وشهكه نين به للكو ناچارتى هنيناونى بنوئهوم بتوانرنى وشــه که تلفظی بی بکرنی له وشهی (کاوز ka-wur)دا قورس کردنه کهی سهر (و) که له لاتینی دا پیتی (u)ی بلا به کارهات وه الله ده نکه کانی تری و شه که (الله م ۱ م و م ۲) نیه که له دار شتنی ئەصلىدا بەشدار بترېتى و ھىسچ كاملېكىيان لەوانە نىن تىي بىچىن . ئەم قورس کردنه که وه کورته بزوین خو ده نویننی و بیتی (u)ی بغ به کار هات به رهه می کوت و متی هاتنی (و)ی و هستاو ه له پیش (۲)ى وەستاودا ، چ دەخلالىكىشى نيە بەسىدر تركىيى ئەمىلى وشه که وه واته که هاتی نهو ده نگانه بؤمیریت که وشه ی (کاولا)یان پيك هيناوه نابيني ئهم قورسكردنه بؤميريت چونكه دهنگلاكي رەسەن و پىلىكھىندرى وشىگە نبه ، وەك ئەومى بەكىك دەستى دەشكىي و دەمخەنە ناو شەيكەوە نابىي شەيكەكە بە ئەندامدىكى كەسەكە وميا بهشيكي دهستهكه بؤميرريت جونك ههركاتيك دهستهكه جاك وه ك ده نگه كانى تر ههميشه يى ده بنى . له وشهى (په نجه ره) دا ههرستى

بزوینی کورتی (ه) بسه دریژایی عومری وشه که بهردهوام ده بن .
قورس کردنه کهی (و) له وشهی (کاور)دا وه الله شه پکه وایه
پیریستینیکی کاتی هینساوه تی ، که ده نگه کهی (ز) بزوینی دراینی
قورس کردنه کهی (و) ه که وه الله شه پکهی ده ستی شکاو فرایی ده در این .

حوکمی ثهم دیارده یه لایره بهدواوه روَنتریش ده بیته وه چونکه وه بیت باس ده کهم گه لایك وشه هه آل ده گرمی ده نگریکی تیدا قورس بکرمی وه یا قورس نه کرمی بی ثه وه بزوین له کنوتایی وشه دا چاوه نزر بکرمی و شهی (کلك) یه کنیکه له و وشانهی ده تو انرمی بحکریته یه که بی قورس کردن (klk) و ده شتو انرمی (ل) ه کهی تیب دا قورس بحکرمی و بکریته دو بزگه (ک لك لك (ki-lik) با ثیمه که دیرین ریخنوس بی کوردی قه رارداده ده که ین ده بی شهم راستییه یه کجار ثاشکرا و بنجییه مان له به رچاو بی و به مه دا

خورمان له هه آله ی تن نه خوریند نه وه ی سروشتی ده نگه کانی کوردتی رزگار که ین . پیریسته زو خومان ته سلیم نه که ین بو روا آله تی (شت) همو شته هه رچی ده بی با ببنی . له م تابیه تیه ی ده نگه کانی کوردتی دا ، نابی هاتنی قورسایی بو سه ریه کیک له ده نگه کانی و شه خیرا فیل آبان بی بی هاتنی قورسایی بو سه ریه کیک له ده نگه کانی و شه دا که چی ده بی بی به وه به ین قورساییان دوزیته وه له و شه دا که جی ده بی دو رساییه که بدوزینه وه و ده به به به به بدوزینه وه و شه ی له بایه خی خوی پتری پی نه ده ین . هه ست کردن به وه که له و شه ی دا که و شه ی به یه ی دو رسایی له سه سه در ده نگیکدا هه یه هه ستیکی بدیه ی و ناشکرا و سه ره تایی و ساوایانه و بی نه رك و زه حه ته کوردتی گوته نی ، کویریش لیبی به سه هتو ناچی . گرنگ لیره دا نه و میه پتر چ کردنه وه ی قورساییه که بدوزر پیته وه ، وه ك لیره دا نه و میه ی نورچ کردنه وه ی قورساییه که بدوزر پیته وه ، وه ك دیم نه کونیان و به ی گونیان و به

فلانه تیك زانی كورد ده توانی گهوره ترین فلال له فه یله ستوفلیک فلانه تیك زانی گهوره بایه و رسما كردنی ده توانی ئه وروپایی بكا له م باسه ی قورس كردن و ره ها كردنی ده ك له و شه ی كورد تی دا له و فلاه شدا ده توانی قسه سارد و ستره كانی (زمانی هیند و ئه وروپایی - كورد تی زمانلیکی « إلساقی » یه نه ك ده خلی د اشتقاقی » و ه یا به پیچه و انه ...) و چه ندین قسه ی تری بی ده خلی و ه ك ئه مه بدا ته پال فلاله كه یه و م تاكو كابرای ئه وروپایی به جاری سه رشیو او ده كات له عاست زمانی كورد تی و تا بیه تیه ره سه ن و

بنجییه کانی ، که چی ته که رراستی حال بخانه به ر چاوی زاناکه ی ته و راستییه بن به بنیته کلیلی ده رکه ی که لیک له و راستییه بن نه و راستیه بن نه کراوه ته وه نه تنوژینه وه ده را ده و راستی که تا نیستا بنی نه کراوه ته وه له تنوژینه وه ده را ده و را ده نه و روپایی) .

مهوهی بر من روَن بر بینهوه له خزمایه یی و درایه یی ناوخریی ده نگه کانی ناخاوتنی کورد تی دا چسوار پلهی ته واوه که زور به ناشکرایی ههستی پی ده کرلی. به لام ده بی نهوه بلیم نیسبه یی هه ندید ده ناشکرایی هه ندید کی تردا وه که مهوه یسه که به عهره بی بیسی ده کو تربی « منزلة بین المنزلتین » دوای باس کردنی هه مه جوار پله ده که یه میان .

پلەي يەكـەم : كونجانى تەواو .

ثهم گونجانه له نیوان ههندیک له دهنگهکاندا تهوه نده ریدک دیرت ناشنی هیچ قورساییه کی بخریمته سهر دهنگه وهستاوه کهی پیشهوه وه که نمونانه دا دیار ده که ویت :

رد : کورد kurd ، بهرد berd ، کیرد kerd .

رت : کورت kurt ، مارث mart ، کهرت kert

س ت : بهست best ، بیست bist ، ماست

[تنی بینی : له شیعردا بن راست کردنهوهی (کیش) قورسایی

خراوه ته سهد (س) کهی پیش (ت) هوه و ه ك لهم به يته ی نالي دا ده ديتر اي :

راستی صهیقه لییه تیفسی زمانی نسالی نهرم و توند آاوی که لترکیره قسمی پیده برای

وشهی (راستی) ده نگه که ی (س)ی تیدا قورس کراوه ، نه که ربه لانینی بنتوسر می وای لنی دمی « rasitee » که چی وشنه ی (راست ، راستی) هه ردویان له ده ره وه ی شیعر « rastee, rast » ده کو ترخی . دیاره پیویستی شیعر له هه متو شویدنی کدا و له که ل هه متو ده نگیکدا کاری خوی ده کا نه ک هه ر له که ل ده نگیکدا کاری خوی ده کا نه ک هه ر له که ل ده نگیکدا کاری خوی ده کا نه ک هه ر له که ل ده نگیکدا کاری خوی ده کا نه ک هه ر له که ل ده نگی (س)دا].

birisht ، گزشـت gosht ، گزشـت gesht بزشـت و gosht . qeîlsht قه لشت

ن ک : دونک deng ، بونک jang ن ک : دونک

ن د : به ند bend ، چاند chand ، سولاند swend ، پنـــد . rewend ، رموه ند pind

ن. ج: بهنج ، رونج renj ، سرنج sirirnj ، مالنج كۆلسنج kolinj .

بی گومان ده نگی تریش ههن ، بنی لهمانهی سیده وه ، حده ز به یه کتر ده کهن لیرهدا پلیویست نابینم به دوایان کهوم .

پلهی دوهم : کونجان

ئهم پلهیه خزمایه تی بی هیزتری تیدایه له هی پیشتر . لهم پلهیه دا دهشتی ده نگیه به سکونی تهواوه له پیش یه کیسکی تردا بیت ، دهشی قورسیش بکرلی :

ن ك : دونك denk دونك : دونك

kepenik کنے ہے ، kepenk کنے ک

ورگ wurg ، و ـ رگ wurg

qurig ، قو رک qurg ، قو _ زک و

رك : دورك derk ده ـ رك : دورك

كورك kurk ، كو ـ رك kurk

پلەي سىپيەم : نەكونجان

لهم پلهیه دا ده نگلیک به و هستاولی ناکه ولاته پیش ده نگلیکی تری و هستاو هو ، و اته ده بنی ده نگه کهی پیشه و ، قورس کرای :

ن م : ک نے م genim ، خانم khanim ، دلا نے

پ ر: که _ پر kepir

ي ل : ته _ بل tepil کې ح يل :

ده نگی (ك) له گه ل زوربسه ی ده نگه کاندا نسا گرنجی و ه ك : شه ـ كر shekir ، مه ـ كس mekis ، مه ـ كر mekir . . . هشاد ههروه هاش ده نگسی (ب) .

پلەي چوارەم : دۋايەتى .

لهم پلهیه دا هاتنی ده نگیک به وهستاوی له پیش ده نگیکی ترهوه مومکین نیسه . لیره به پیشه وه دو ده نگی (ل ، ر) مان باس کرد ، لیره ده نگی ده نگی (ق ، ك) مهوانیش وان . ده نگی (ب) ش ناچیته پیش (م) هوه . لهم بابه تسه ده نگی تر زورن .

من (نظریه) ینکی تایسه تی خوم هه یه له باره ی ته شدی (بیکانه بتون) له روی دروست کردنی هوی تنیك نه گهیشتن و به یه کتر رازی نه بتون و عه یب له یه کتر گرتن و شبی نه و توبی یه وه له نیوانی مروفدا ، رایه کهم به شیوه ینیکی کورت له پیشه کی کتیبه کهی (به رکو تنیك له خه رمانی کوردناسی) که له بالاو کراوه کانی کوری زانیاری کورده ، بلاو کرایه وه . لیره دا نمتو نه ینیکی تازه له فونه تیکیش داییته بهر ده ست که وا چون له یه کتر دور که و تنه و می مروف نه ك هم زمان ده گوری و به س ، به لکتر جوری ده ربوینی ده نگیش ده گوری . دیت کورد ده نگی (ر) له پیش (ل) هوه ناهینی ، که چی نه لمانه کان دیت کورد ده نگی (ر) له پیش (ل) هوه ناهینی ، که چی نه لمانه کان ناویکی زور باویان و شه ی (کارل) ه که له جیسی تر ده بیته (شازل _ میوره یا دینی به ناوبانگی روژاوا (مازل بوره) یه . میوره شازلمان) . جگه ره ینیکی به ناوبانگی روژاوا (مازل بوره) یه . میوره

(سكويزل)ه . ناوم ديوه (ميلزوز') . . . هتاد .

دهگهزیمهوه بو نهو پلهیهی که گوتم له نیوان دو پلاندایه .

سرنج بگره له دؤ ده نکی (ر،ج) وه له و ههی (مهرج، گورج، بهرج) دا تلفظیان پی ده کرایی . ثهم خزمایه تیهی نایوانیان که متره له هی (رد، رت) به لام پتره له هی (رك، رك) . وا ده زانم های ثهم جودایی به بریتییه لهمه:

ده نگه کانی (د ، ت) ههردویان له بهر دهمی شوینی (ر) هوه بهلای پتوکهوه دهر دلین ، واته لهو شولینهوه دهردلین که به نیسبهت ده نگی (ر) هوه دهرکهی السایی هاتنه دهرهوهی الخاوتنه چونکه دەزانىن ئاخاوتنى مرۆڤ لە ئەندامەكانى (نطق) ەوھ بۆ دەرھومى دەم دهجوَلْنی و ده بزونی . بهلام ده نکی (ج) ده کهونیته باش جیکهی ده نکی (ر) موه هه و چه ند جیکهی ده ربزینیشان به یه کهوه توساوت ، له به ر تمه تلا که له ده نکی (ر) موه به رمو ده نکی (ج) بززیت بهرمو دواوه دهگهر لایت هوه که ثهمه نهختنیك دری داخوازتی ٹاخاوتنہ کہ حہز دمکا دمر بنی ، بزینی خزمایہ تی (ج) لہگہ لُ (ر) دا كەمترە لە خزمايەتى (د، ت)، بەلام بترە لە خزمايەتى (ك) جونکه جیکهی ده نگی (ك) دورتر ده که و پیته و ه جیگهی ده نگی (ر) ، واته بهولای جیکهی (ج) موه بهرهو قوزکه لهجیکهی (ر) دور دوکورنتهوه .

لهم بایه ته هه لسه نگاندن و لایکلالینه و میه هه تا به دو ای که من و بلای تلی هه لکشتین لینی نابینه وه چونکی فلانه تیکی کوردی تا گیستا هیچی تهوتزی تنیدا نهگوتراوه و نه دلازراوه تهوه که به تایبه تی هی دەنگەكانى كوردتى بىي، ھەرچىي كراوە يا سەرەتا و بەدىپيەي ئەوتىزيە بلا هەمتر چاولاکی نەختاپك وردبین ئاشكرایه ، یاخود شتی گشتی **گەوتلايە ، وەك ھىلەوا و تىشكى رلاۋ ، تلېكىزاى جېمان تىياندا** بهشداره . من به تهواوتی و له هـهمتر رؤیلیکهوه دژی کوتانهو می گوتهی لیره به پیشهوه گوتراو و شتی وهك بدیهیهم ، ههر نه بی له به ریزنان له خولینهر ، چونکه خولینهریک بدیهیه و شتی گوتراوی بلا دوَباره دهکریمته وه که له پلهی سهره تایی خویمندن و زانیندا بنی . کاتیک هینیانهودی بابه تی کوترایهوه و ثاسان رموا ده بی که بیر مهبهسی دوزينه وهييكي نولى وهيا بهدهسته وه داني سترديكي كرنك وهيا بنياد نانی فکرهی تازه ... بنی . من باسی ثهم دیارده یهی گونمجان و نه گونجانی ده نگه کانی الخاوتنی کوردیم نه ده کرد اله کمو الیره به پیشه و ه کهس له سهدی دوابا ، باسیشم کردبا بر مهبهسی خستنهسهر وهیا راست کردنهوه ومیا رمخنه دهبتر .

گهوهی راستی بنی گهم تایبهتیهی فلزنهتیکی کوردتی هینده بنجی و گرنگه له زمآنهکماندا و به جنرریک تینکه لنی رایه آن و یان و پنوی دالاشتنی وشه و بهیهکهوه بهستنهوهیان بوه و خنوی زال کردوه بهسه بهسهر بهشیکی بهرچاوی راینتوس و رایزمانی کوردتی ، الیسان داوا

دەكا زۆر بە پسپۈزتى ئەخشەيلاكى سەرلەبەرى ھەمتو دەنگەكان رالك بخه ین له روَی دیار خسستنی پلهی گونجان و نهگونجانیان له که ل په کتردا . ههروه ك نه خشه ي ولاتيك شكلي گشتي ولاته كه و بهرز و نزمی و تهرّ و وشکی و پان و درپیژتی و رهیگه و بان و دارستان و سهروبهریدکی ولاته کهت نیشان دهدات و فکرهییدکی رؤنت له باریهوه بو پیك دلانلیت ، هدروهما اسم نهخشه یه ی گونجان و نهگونجانی ده نگه کان له که ل په کتردا لایی ده وه شدینه و مکر می به شاوینه و (وشه)ی کوردتی تنیدا عهکس بکرنیتهوه له حالی ساده یی و لنیکدراوتی و بهستنهوهی به نهمراز و پیتی پهیوهندتی و ســـوان و لنیقرتــان و هاتنه ســهر و اُــالْ و گوزی دهنگ بهیهکتر و یهکتر دهرکردن و یه کتر داخوازی کردن و هممتر حالیکی تری دا ، نه کهر وشه کهش (کار) بق به جاوک و شیوهی دازشتنی له را بردو و ثاینده و فهرمان و قبقلٌ کردنی پیشگر و پاشگر و سوان و نهسوانیان و هاتنی هتی تر بغ کاره که و ... هتادهوه بغ نهوه بزانرنی نهم دیارده یهی (گونجان و نه کو نجان) ج ته تسیر پر کی بوه لهم ره فتاره ی که قسه که ری کورد له که ل الخاوتني كوردتىدا كردوه تى . ئەم نەخشەيەي باس للىكراو وەك جۆگەلەي نرخی پیته کانی (أمجد هوز) وایه که له (حساب الجمل)دا به کار دنیت و له لليكدانهومي ههمتو (منيژو)يهك بنيويستمان بنيي دهبتي . لنيرهدا بلا مەبەسى رۇن كردنەو، چەند نىتۇنەينىك دىينمەوە :

۱ مه کینه ی (کساره) که بلا ههموار کردنی ریاگه و بانان به کار دین له نیو هلازه کانی کورددا بوه به (کهستالاه) . ده زانین کورد حه زله (شد ه) ناکات بلایتی گرتنه که ی ده نگی (س)ی له و شه که دا نه هیشتوه ، له جیاتی ثه و ، ده نگی (ت)ی هیناوه . ثهم ده نگه ی (ت)ی هیناوه . گونم بانه ته واوه ی ده نگی (س)ی ساکن ها توه که ده که و لیش گونم بانه ته واوه ی ده نگی (س)ی ساکن ها تو رس (ت)ه وه ، وه که گوتمان هه رگیز ده نگی (س)ی ساکن قورس کردن قبول ناکات له پیش ده نگی (ت)دا . لیره دا دیارده ی (گونم بان و نه گونم بان ده نگی (ت)ی به سه ر (کستاره)دا سه باند . (گونم بان و نه گونم بان) ده نگی (ت)ی به سه ر (کستاره)دا سه باند . سه یر له وه دایه ثهم حه زکرد نه ی ده نگی (س) له ده نگی (ت) وای کردوه نه خوینده واری کورد بانی (قهسته م به خوا) .

۲ و و و و ده کریته (هه کوهستان) که له دو که رتی (هه کل) و (وهستان) بهیدا بوه ده کریته (هه کستان ، هه کسان ، هه ستان) . ده بینی له هه متی حالاندا ده نگی (س) به رده و امه که چی دو ده نگی (فی که به متی از که ت) قرتانیان به سه ردا دینت . واده زانم نهم قرتان و به رده و ام بونه شد ده که دینته وه بی حوکمی کونجان و نه کونجانه که ، به لام فه مجاره یان نه ختیک به فره و انترتی ، له و روه وه که لیره دا کونجان و نه کونجانی تیک دای ده نگه کان ، نه ک ته نها دو ده نگ ، به شدار بوه له داه نینانی شیره و تازه کانی (هه کوه ستان) که بریتین له (هه کستان ، هه کستان ، هه ستان) . جگه له مه عامیلی تریش ده و ری دیت و هه کستان ، هه ستان) . جگه له مه عامیلی تریش ده و ری دیت و هه کستان ، هه ستان) . جگه له مه عامیلی تریش ده و ری دیت و هه کستان ، هه ستان) . جگه له مه عامیلی تریش ده و ری دیت و هه کستان ، هه ستان) . جگه له مه عامیلی تریش ده و ری دیت و هه کستان ، هه ستان) . جگه له مه عامیلی تریش ده و ری دیت و هه کستان ، هه ستان) . جگه له مه عامیلی تریش ده و ری دیت و ه

ودك قابليه تي سواني (ت) ، به لأم ناتوانم لهسه ري بزوم .

که بمانه و به به دوا نمیت نهی تر بکه وین ریکه مان زور در پوده ده بیته وه : کورته و پوختهی رایه کهم نه وه یه ده بی نهم نه خشه یه وردتی و به راستی ریک بخرنی و وه ک (جدول الضرب) له بسه ده ستی فلانه تیک زان _ راستییه که ی زمان زانی کورد _ بی و ستودی لی و مرکزی ، له دروست کردنی و شهی تازه شدا ده بی نهم گونجان و نه کو نجان و نه کو نجان و نه کو نجان و نه کو نجان و

بنی گومان بتر بی گهم نه خشه به شتیکی پیویسته و سه ربه خویشه ،

به لام ده بنی گهوه بزانین که پیره ندتی به شتی تریشه وه هه به ، به لکو

په کی له سه ر شتی تریش که و توه بنی شهمه ی ستود لنی و هرگر تنی به

ته واوتی بیت وه ك گه وه ی که ده بنی بزانین ههم د ده نگه له چ

جیگه بیک کی قورک و زار و لایوه وه (ثه ندامه کانی ثاخاو تن به گشتی)

ده ر دیست و کامی له مه خره جی کامیه وه نیزیکه و کامیان به نیسبه ت

گه وی تره وه له ده مه وه نیزیک تره ... هتاد . دیار خستنی جیگه ی

ده ربی ی ده نگه کان له حالی وه هادا ستودی ده بیت نه او وه که میرمیا له

میزه خانه ی فی نه تیکدا دانر بنی و تی ژبینه و می شتی تری له سه ر نه کر بنی .

نهك ههر گهمه و به س ، به لاى منهوه ده بنی تین و تاوی در اوستیه تی کورد له گه ل میله تانی تر بن سهر زمانه کهی و داهنینانی ده نگی تازه له کوردتی دا و هه مـــ تر ســــه روبه ریسکی گهم لایه نه ش به چاکی لیسی بک تو لریته و و دنوزینه و های شهم مهیدانه ش ببنه یارمه تی ده ری پلهی

گونمبان و نهگونمبانی ناوخویی ده نگه کانی کوردتی . به کورتی پیریسته ثهم دیارده به که خلای له خلای دا شتلیکی سهر به خلا به ناو په راولیزی تنیکزای (ٹاخاوتن) دا به گهر بنی و ٹهنجیامه کانی دیار بخسر سی ، لهم كارەشىدا نابىتى يەكان بەوە بىكەوىتى فۆنەتىك تېكەڭ دەبىتى لەگەڭ فلإنلاللاجي وميا سينتاكس وميا تهدمب وميا ريزمان وميا ميزؤ وميا هەر زانستىكى تر بىتى. ئىيمە دەمانەرىي نىينى زمانى كوردىتى بدىزرىنەوە نەك خەريىكى وەرزشىي (يوگـا) بىن بىز مەبەسى خــــىر رەنجدان لە ناو مەندىخانەي تاكە يەك لايەنى تۆزېنەومى زمان ھەناسىـــ لە خۆمان ببزین . ئەوەى راستى بىنى بىز زمانزانى كوردكە خەربك بىنى لە بارەى زمانی کوردییهوه بتلاژلاتـهوه جارلی په کعــار زوه بز داهاتـنی پلهی (تخصص) · زمانی کوردتی نه له لایهن دیراسهی میژوییپهوه نه له لایهن (linquistic) موه به تلیکزایی ، هیسیج بارلیکی به تهواوتی ، بگره نيوه چڵيش ، ساغ نه بوته و م تاكتو اروم نه بني فلونه تيك به فونو لوجييه وه ببهستریمته و ههریه که لهم مهیدانانه چاپوک سواری خوی هه بی و هینده تىيدا مەعلان بىنى سىنۋران نەبەزىنىنى . تۆبلىنى دەبىتى مىللەتى كورد چەند سالّی تر جاوهزوانی پهیدا بتونی (متخصص)ی خلاتهرخان کردؤ بنو تاك تاکی ئەو مەندانانە بىكا، بە دوا يەندا نۆنىشىمان جەندى تر يە دىار بلاو بتو نەو دى بەرھەمەكانيا نەوھ دەست لە ئەژ نۇ وەرىينىي ، ئەوساش چاو چر کانهوه بهچنکه پینهمبهریمك بنی و سنودی ههمتر جرگهلهکانی فلانه تیك و فلانلاللاجی و سینتاكس و تلاژلانه و ميروي بكاته پهك

روباری شه پولاوتی کوردناسی و کیلگه وشك بوه کانی روشنبیرتی کوردتی پنی الو بدات از رونگه اله و روزه یه کجار دور بنی ، گریمان نیزیکیش بتر نابنی دهستی خومان ببه ستینه وه و میشکی خومان داخه بن به دیار اله و (نه و روزه) تازه یه ی صهده ی بیسته م وه یا بیست و یه که ی کورد. اله که ر زاناکانی زمانی عهره بی ۱۲۰۰ سال پیش اله مرتو بیروزایه کی وه هایان به دلدا چتوبا یه که هه مه که ماه ده ده زانین له سهره تاوه وه که هه نگاویان بو نه ده ده زانین له سهره تاوه وه که (مستحیل) وابتو .

ثیمه خدریك نین ثهم باسانه به (عبرد) ی و له مهیدانی (مطلق)ی زمان و ثاخاوتن باس بکهین : ثیمه خدریکی زماندیکی تاببه ت بن که لنیک کو گرندی و هایدا نه کراوه . زور سهیره بگوترنی ، وه که ده کوترنی ، زانین و ناسینه وه ی زمانی کوردتی پیویستی به زانینی زمانه بنجییه کانی بهره ی (هیندی ثه وروپایی) ههیه به لام باسی فلانه تیکی کوردتی ده خلی بهسهر فلانوللاجی کوردییه وه نیه .

له کنوتایی گوتاردا زنور به کورتی باستیکی ده نگه (بزوتین)هکان دهکهم تاببیته سهره تای لایکدانهوه لهو بارهوه که من بنوی چووم .

هانا بردنه بهر ریمنوسی لاتینی وه که نینگلیزی و فرهنسی دا به کار هانوه نهرکیکی بی ستوده چونکه لهو ریمنوسانه دا پیتی تایبه می بیر تاکه ده نگی بزویین (vowel) پهیدا نابیی . فهرمتر سه بری پیتی (a) بکه که لهوانه یه هه ندیک بلین بیر ده نگی (1) دا راوه :

and : لیرددا بوه به (ئه)که دو دهنگی (ئـــ همزهی عدره بی)و کورته بزولینی (هــ فتحهی عدره بی)یه .

oar : لێرهدا يا نرخي نيه يا بوه به دهنگي (ێ) .

wraught : تُهم وشهیه یهك برگه و حهوت پیته ، بنر خنوت نرخی پیتهکهی (a) تنیدا بدنزردوه ، به من نادنزرینتهوه .

care : ليره دا جيسي (مي) گرتلاتهوه .

(i) لهوه سه يرتره i هه ندلی جار پيتی i

I: به واتای (من ، أنا) دهخولاندرایتهوه (ئای) که بریتیسه له
 (۳) دهنگی تهواو . ههر ئهم (ئای)ه به واتای (چاو) دهکرایته (eye) .

له وشدى (ear) دا پیتى (e) بوه به ده نگى (الله همزهى عدره بى) . له وشهى (bear) دا بوه به (تى) در لاش ، له (bear) دا بوه به (لى) ه پهل ، له وشهى (here) دا جارلاكيان بوه به (يسه) جارلاكيان ههر تلى چوه و نرخى نيه وه ك ده ك .

ئهمه ده لایم تاکو خولانه ری کورد له تلاژینه و می ده نگه کان خلای له گینگلیزی و فره نسه یی نهگه به نلی چونکه له راینتوسی ئه و زمانا نه دادنگه بزولانه کان شکلی (هیرلاگلانمی)یان هه یه نه که پیتی تایبه تی .

بزولانه کان له کوردتی دا ، وه ك ده ک ، ده بنه درَ به شی جودا : په کهم _ کورته بزولان که شکلی (ه، و، ی) یان بز دانراوه ، لـه عهره بی دا پنیان ده گو تزلمی (حرکهٔ) و ناوی (فتحهٔ ، ضمهٔ ، کسرهٔ)یان هه یـــه .

کورته بزوین بونی سهربهخوی نیه ، واته به ته نها تلفظی پی ناکری ، به دوا ده نگی تردا دهر ده کهویات . گهم راستیه کهم ناکا به وه دا که لاتینی بلا ههر بزویانیکی کورت پیتیکی سهرله به و ته ناکا به وه که پیته کانی تری بلا دا نراوه . گیمه قسه مان له که فی ده نگه نه که و ده که و ده نگه ده نه که و ده نه می ده نه و بیاتی (ه م فتحة) مله حوشتر دانی ، گه و بلا خوی هه و به دوا ده نگی تردا دیات له گاخاوین . عهره به کیونه وه کیونه وه کیونه وه نوین زاراوه ی (حرکه) بان داناوه و له نوسینیشدا (فتحه ، ضمه ، کسره) یان کردونه نیشان ، له خوی و و و ه نوسینیشدا (فتحه ، ضمه ، کسره) یان کردونه نیشان ، له خوی و و و ه نوسینیشدا (فتحه ، دیاره گهم لایه نه کردیکه ی نه بونی و جودی سه ربه خویان له کورته بزوی ندا تی خویاند و ته و دوده د

کورته بزولین یه ک جوریان هه یه ، واته یه ک جور (ه ، ی ، و) به واتای (فتحة ، کسرة ، ضمة) له زارهوه دلیته ده رایی .

دوهم _ بزولاني درلار (۱، ؤ، لا، ق، لای)ه

سنیهم _ وا باوه له ناو فزنه تیكزان و تیكزای زمانزانان كه وا حده می دو نید که وا ده نورنه که یزونینه کانی در نیز ههر یه کهیان به قهده ر دو کورته بزونینه ، همر بلایه ش بتر واوی در نیزیان به دو واو ده نترسی و ینیی در نیزیشیان به دو ینی ده نترسی .

من وا دهزانم (واو و ینی)ی درپیژی تیژ راســــته که هــهر یه که یان بایی دو کورته بزوین دریژن ، بهلام ده نکی (۱) دو (فتحة) نیه . بهلای باوه دی منهوه ده نگی (۱) له تمایبه تینیکی به کجار بنجيدا خلای له ده نگی کورته بزوليني (فتحه .. ه) جودا دهکاتهوه: ھەڭستانەومى دەنىكى (١) ھەڭستانەومىيكى ستترنى يەكسەرميە ، بەلام هه لستانه و می ده نکی (فتحه) له چاو هی (۱)دا و مك هه لستانه و می (وتر القائم) وایه واته له نیوانی ستونی و ئاسلاییدایه . تلاکه بیبی ده نسکی (۱) له وشهی (دار)دا کورت کهیته وه وشه که نابیته (دهر)، ده نگه که ی (ه)ش له وشهی (دهر)دا در یژ کهیته وه نای کاته (دار). چوارہم ۔ دہنگی (و) و (ی) چ بزوین بنی وہك (دؤر ، دۆڵ) (زَقَ ، زَنِي) ج (consonant) بني ودك (يار ، دايـك ، هـاى) ، كۆزانى شكلى دەنگەكان لە رېنتوسى لاتىنىدا چ بايەخىكى نىلە . به لکای به ك بترنی شهم ده نگانه زوره ، جگه له مدميه كه دەزانى ھەمتريان يەكىكىن ، لىرەدا يەك دومكان دىنىمەو :

أ ـ بلا دەنگى (و) .

- ۱ که گوتت (بهرد و دار) لیرهدا (و)هکهی عطف بزوینه ، به لام که گوتت (چرا و نهفت) واوهکهی عطف بوه consonant.
- ۲_ له فیعلی (نوست) واوه که بزوینه . که فیمله که ت کردری بن گاینده ده بیته (ده نولی) لیره دا واوه که بروه consonant .
- ۳_ له گهٔل خوتدا دهنگی واوی وشهی (باو) درنیــژ کهوه دهبینی دهبنیته واونیـکی بزونینی تیژی درنیژ .

ب _ بز دمنگی (ی).

- ۳_ لهگه ل خوتدا ده نگی یپی وشهی (چـای) دریؤ کهوه ده بینسی ده بیته یپیه کی بزوینسی تیژی دریؤ .
 - جكه لهمانه به لكه ههن من نايان هينمه ناو توسينهوه .

پینجهم ده نگی (۱) لهم چه ند روه وه خوی له دو ده نگی (و،ی) جودا ده کا ته وه :

۱۔ لەوەدا كە يەك جۆر (١) ھەيە .

۲ـ لەوەدا كە برىتى نىيە لە دۇ كورتە بزوېنى (٥ ـ فتحة) .

ئهم بیروزایانهی لیرددا خویمنه و فلانه تیکزانی کورد دمیان خویمنه و سهره تاییکی نویمی باسیکی دریژه دار و بنجین له زمانه که ماندا . به هه له چونی من له هه ندلی لایه نه کانی باسه که له بایه خ و گرنگی باسه که خوی کهم ناکاته و هدوه ها خهریک نه بتونی زمان زای و فلانه تیک زانی

کورد و غه بری کوردیش پنیه وه ، ستو چنیکی من و باسه که ی تنیدا نیه .
وا ده زانم سلاز بلا راستی به گشتی ، بلا زمانی کوردتی به تایبه تی ، داوا
له هه متو کورد نیك ده کا به گیا نیکی (موضوعی) سه بری باسه که بکر بی
نه ك له گلاشه ی (من من و تلا تلا) وه که پیشه ینیکه زلار را بازان کو پر
ده کاته وه .

یه دو تی بینی کورتیهم ماوه بیان کهم به کلوتایی گوتار:

نترسینی هه ندنی وشهی ناو باسه که بلا مه به سی روَن کردنه وه به لاتینی نترسراوه چ رلانترسلیکی قهرارداده ی تلیدا ره چاو نه کراوه ، ته نها و یستترمه بیرولاایه که بخهمه قالبلیکی مهفهترمه وه .

داوای چاوپلاشیش ده کهم له ههر شتنیکی ئهوتلا که جیگهی چاو للی پلاشین بلیــت .

ماذا ينبغي للفونتيك ان ينجزه ؟

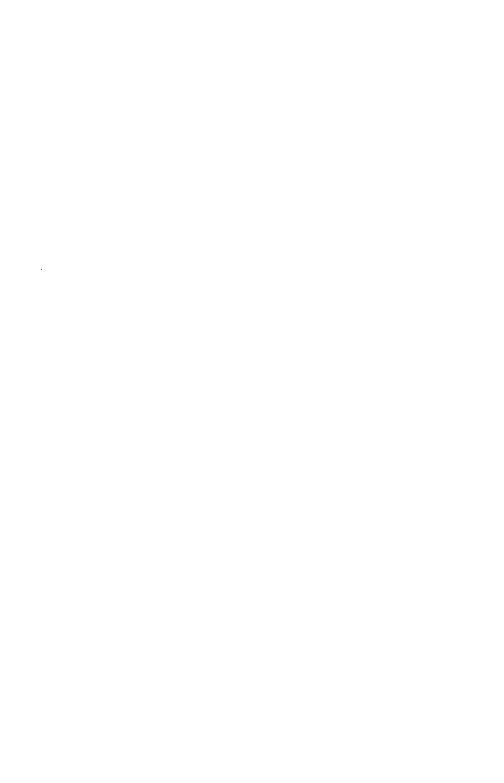
العضو العامل: مسعود محمد

يحتوى المقال على ملحوظات أولية من حيث ان الألمام بقواعد الفونتيك ومصطلحاته لايجعل من لللم بها عالمًا بخواص الأصوات في لغة من اللغات ، مثله في ذلك مثل المحيط بقواعد اللغـــة أو بعــلم للقام : فأن إتقان القواعد واصول للقام شيء والتمكن من اللفـــةُ واداء المقام شيء آخر . صحيح ان الضوابط النظرية للصطلح عليها في الفونتيك امر لاغني عنــٰه للمعتنى به ولكن حتى التبحر في ذلـك ، وليس مجرد الالمام ، لايفيد وحده في فتح الطريــق امام الدارس الى خبايا لغة من اللغات وتركيبها الداخلي في بناء كلماتها وتحديد مقاطعها وما الى هذا وذاك من الأمور المتعلقة بالاصوات اللغوية . وليـــس لدارس الفونتيك الكردي ان يستسلم الى أراء علماء الفونتيك في اللغات الاخرى فلربما جاءت تصوراتهم نابعة من خصائص لغات قد لاتأتلف مع خصائص الصوت في اللغة الكردية . والوقوف في الفونتيك عند حد تميين مخارج الحروف دون التعمق في خاصية كل صوت في اللغــة الكردية أم مبتور لاغناء فيه ولا لزوم له فليس يُعين الدارس علمه

ان صوت الدال ، مثلا ، يخرج من الحلق او اللئسة او الانف مالم يتمزز ذلك عمرفة كيفية تصرف الناطق الكردي في هذا الصوت وكيفية تصرف الصوت نفسه في تعايشه مع الاصوات الاخرى . ويركز المقال بشكل خاص على وجوب درس ظاهرة صوتية لم تبحث حتى الآن رغم كونها اس الاساس في كل محث يتصل بالفونتيك سيا في اللغة الكردية. ملخص الظاهرة ان الأصوات في الـكلام الـكردي تتفاوت في التجاذب والتنافر فيا بينها فمنها مايكون التوافق بينها تاماً من كل وجه فيأتى صوت منها ساكناً تمام السكون قبل صوت آخر ساكن في الكلمة الواحدة كوقوع السين الساكنة قبل التاء الساكنة او وقوع الراء قبل الدال والناء او النون قبل الكاف الفارسية . وهناك اصوات اخرى تحتمل التسكين التام كما تحتمل اشباعها بالنبرة واصوات اخرى لابد من اعطائها نبرة والا تعذر النطق بها ساكنة قبل ساكن آخر. وهناك اصوات يمتنع مجيئها سواء كانت ساكنة تمام السكون او مشبعة بالنبرة قبل اصوات اخرى ساكنة .. هذه لليتزة في الأصوات الكردية ذات اثار بميدة في صياغة الكلمة الواحدة وفي مجيئها في الجملة وفي استدعاء صوت دون صوت او حذف هذا دون ذاك . والمقال تفصيل لايفيد غير المتفرغ له كما ان البحث نفسه ابعادا وأعماقاً لم يتسم لها للقال الا ماكان من الاشارة السريمة او الايماءة العــابرة ، وهــو في مجموعه بداية مستحدثة لأمر لم يطرق بمد .

.

القسم العربي

جولات تاريخت

ببنُ مواطن الآثار في شمالي العراق.

بقلسم طسه باقسر استاذ الآثار في كلية الاداب وعضو المجمع العلمي العراقي

مقيمة في اهمية المواقع الاثرية الشمالية من الناحيتين الحضارية والسياحية :

كنت أوجزت في العددين السابقين من هذه المجلة عصور ما قبل التأريخ في حضارة وادي الرافدين على ضوء التحريات الاثرية في شمالي العراق ، ونوهت بالاهمية الكبرى التي يوليها الباحثون في يتأريسيخ الحضارات القديمة لهذه العصور لانها الاصول الاولى التي انبثقت عنها حضارة وادي الرافدين ، على ان أهمية تتبع عصور ما قبل التأريخ في شمالي العراق لا تقتصر على كونها الاصول الاولى لتلك العضارة بل انها أوضحت كذلك جوانب مهمة من تطور الانسان وتدرجه في مسيرته الشاقة عبر عصور ما قبل التأريخ (التي قلنا انها استغرقت زهاء تسعة وتسعين بالمائية من عمر البشرية) الى طور الحضارة الناضجة التي استكملت اولى مقوماتها في السهول الرسوبية من وادي الرافدين في مطلع الالف الثالث ق٠م٠ فقد تحقق هي شمالي العراق جملة منجزات حضارية وتبدلات بيولوجيسة في المنهول الزساني العراق جملة منجزات حضارية وتبدلات بيولوجيسة في حياة الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذج منه اسم « الانساني الحديث الذي أطلق على اقدم نماذ به منه السم « الانساني العديث الذي أطلق على اقدم نماذ به منه السم « الانساني العديث الذي أطلق على اقدم نماذ به منه المه و الانساني العديث الذي أطلق على اقدم نماذ به منه المه و الانساني العرب النساني العديث الذي أطلق على اقدم نماذ به الله على العديث الذي أساني العديث الدي أساني العديث الذي أساني العديث الدي أساني العديث الذي أساني العديث الدي ألي العديث الدي أساني العديث الدي ألايث الدي ألي العديث الدي ألي العديث الدي العديث الدي ألي العديث الدي العديث الدي العديث الدي العديث الدي العديث الدي العديث الدي الدي العديث الدي الدي العديث الدي العديث الدي العديث الدي العديث الدي الدي العديث الدي الدي ال

العاقل » (Homo Sapiens) الذي ظهر في النصف الشاني من العصر الحجري القديم قبل نحو ٥٠٠٠ر٣ أو ٥٠٠٠ر؟ عام ، فاطلق الباحثون (Neoanthropic) في حين ان النصف الأول من ذلك العصر يسمى « عصر الانسان القديم » (Palaeoanthropic) حيث عاشت فيه انواع واجناس بشرية بائدة يرجع تآريخ البعض منهــــــا الى نحو مليون ونصف مليون عام ، وكان آخرها النوع الانساني المسمى « انســـان النياندرتال » (Neanderthal) (نسبة الى وادي نياندرتال في المانية) قبل نحــــو او ٢٠٠٠ عام ، واعقبه النوع الانساني الحديث السالف الذكر، ويرى الباحثون المختصون ان هذا النوع الحديث نشأ بطريق التطور عسن نوع انسان النياندرتال البائد ، حيث ظهرت في النماذج المكتشفة مسن هياكله العظمية في الشرق الادنى ملامح من ذلك التطور • وقـــد سبق ان ذكرنا في العدد الاول من هذه المجلة الاكتشاف الخطير الذي اسفرت عنـــه التحريات الاثرية في كهف « شانيدر » (في أعالي الزاب الاعلى) حيـــــث وجدت عدة هياكل عظمية من انسان النياندرتال وفيها امارات تشريحيـــة نوع الانسان الحديث •

وبمسد عدة آلاف من السنين على ذلك التطور البيولوجي الخطيسر شهدت مسيرة الانسان تطورا مهما آخر يضعه مؤرخو الحضارة في مقدمة المنجزات الكبرى التي مهدت السبيل لظهور الحضارة ونعني بذلك اهتداء الانسان الى انتاج قوته بالزراعة وتدجين الحيوان بعد ان كان في العصور الحجرية السابقة جامعا للقوت (Food gatherer) • وقد قضى زهاء

كردستان العراق كما أظهرت ذلك التحريات الاثريب مثل الموقع الاثري المسمى « زاوى چىيى » (القريب من كهف شانيدر وعلى ضف ـ الزاب الاعلى) وقرية « جرمو » (في منطقة جمجمال على بعد نحو ٣٥ كم شرقى كركوك) ، وكان مما ذكرناه عن المناطق التي وجدت فيها بقايا انقلابالعصر الحجري الحديث (اي الزراعة وتدجين الحيوان) انطباق الشــــروط الاساسية ، التي يضعها الباحثون لوقوع ذلك الانتلاب فيها ، على شمالي العراق وفي مقدمتها وجود اصول النباتآت والحيوانات البرية التى دجنهـــــآ انسان العصر الحجري الحديث وعثور المنقبين على القرى الفلاحية القديمة التي وجدت فيها بقايا العصر الحجري الحديث مثل عظام الحيوانات التى دجنت وفي مقدمتها الماعز والضائنوالحبوب المدجنة واولها الشعير والحنطة. وتنبعنا كذلك في بحثينا السابقين أدوار العصر الــذي اعقب العصــر الحجري الحديث السالف الذكر ، وهو العصر الذي اصطلح عليه في تأريخ الحضارات القديمة اسم العصر « الحجري _ المعدني » (Chalcolithic) حيث ظهرت أطواره الاولى في شمالي العراق ثم بدأ استستيطان السهول الرسوبية الوسطى والجنوبية منذ منتصفه (فيحدود ٥٠٠٠–٤٠٠٠ق٠م) ، وبينا اهمية هذه الحقبة الحضارية في تطور الانسان وانها كانت بمثابة فجر الحضارة أو المقدمات الاولى التي مهدت لظهور الحضارة الناضجة في السهل الرسوبي في مطلع الالف الثالث ق٠م ، كما بينا خصائص كل دور منأدوار ذلك العصر، وعددنا الاسماءالتي أطلقت عليها وهي ماخوذة من أسماء المواقع المحلية التي وجدت فيها آثارها المميزة لاول مرة وهي ابتداء من الاقدم : (١) حسونة (٢) ســــــامراء (٣) حلف (٤) العبيد (٥) الوركـــــاء

(٢) جمدة نصر ، وتقصينا سلسلة التطور الحضاري فيها وفي مقدمة ذلك ازدياد الترى الفلاحية التي ظهرت أوائلها في العصر « الحجري الحديث السابق وتوسعها في المراحل الاخيرة منه الى اوائل المدن في السهل الرسوبي ، واتساع زراعة العصر الحجري الحديث ، وبداية ظهور معالم التخصص وطلائع الصناعات البدائية مثل النجارة وصناعة الفخار وصنع الادوات والآلات المعدنية والحياكة ، وظهور اجهزة الارواء الاصطناعي عندما استوطن الانسان في السهول الرسوبية بالقرب من ضفاف الانهار ، وبداية انظمة الحكم والتدوين بالكتابة الى غير ذلك من مقومات الحضارة،

واذ كنا قد بلغنا في تتبعنا لادوار ما قبل التأريخ بداية العصر التأريخي وطور الحضارة الناضجة في مطلع الالف الثالث ق٠م فسنتابع عرض الادوار التأريخية في شمالي العراق على هيئة رحلات أو جولات تأريخية أثريبة ، مقسمة بحسب المراكز الادارية او المدن الكبيرة التي سنوجز تأريخها وآثارها بحسب العصور التأريخية المختلفة ، ثم الانطلاق منها الى وصف الاماكن التأريخية القريبة منها والتي يمكن الوصول اليها من تلك المراكز و

وقبل أن نبدأ بأولى هذه الجولات الآثارية يحسن ان نمهد لذلك بايجاز ما تتميز به المواطن الاثرية في شمالي العراق من أهمية خاصة من الناحيتين الحضارية والسياحية • فمن الناحية الحضارية اوجزنا ذلك في مقدمة هذا البحث التي هي خلاصة للبحثين المنشورين في العددين السابقين من هذه المجلة • اما من الناحية السياحية فان المواقع الاثرية في شمالي العراق تتميز ، بالاضافة الى اهميتها الحضارية التي نوهنا بها، بكونها تقع في مناطق طبيعية جميلة ذات جاذبية كبيرة للسياح من الخارج والداخل ، فأنها بالمقارنة مع معظم الاماكن الاثرية في الاجزاء الوسطى والجنوبية التي تقع بالمقارنة مع معظم الاماكن الاثرية في الاجزاء الوسطى والجنوبية التي تقع

في مناطق جرداء يصعب الوصول اليها تقع كما قلنا في اراض جبلية وشبه جبلية ذات مناظر طبيعية خلابة بحيث يستطيع الزائر لها ان يجمع بين المتعة السياحية وبين الفائدة التأريخية والاثرية ، اضف الى ذلك الجاذبيةالانسانية التي يجدها الزائر للمناطق الشمالية من ناحية تنوع الازياء والصناعـــات الشعبية • ثم ان الكثير منها اما ان يكون قائما بحالة جيدة من الحفظ نوعا ما وبالمقارنة مع المواقع الاثرية الجنوبية التي يقتصر الامر في الكثير منها على كونها مجرد مجموعات من التلول الترابية المبعثرة وفوقها كسر الحجارة مما تصعب معرفته على السائح الاعتيادي وحتى الاثري المختص ان لم يكن على علم مسبق بمخططاتها وتأريخها • وهناك المنحوتات الجبلية المنتشرة في شمالي العراق والواضحة في معالمها واشكالهــــا بالنسبة الى السائح غير المختص ، وسيمر بنا وصف اشهر هذه المنحوتات في اثنـــاء جولاتنا الاثرية المقبلة • ان هذه الميزات وغيرها تجعل من المواقع الاثرية في شمالي العراق ذات اهمية بالغة من الناحيتين التأريخية والسياحيـــة ولًا سيماً بعد اعدادها وتعيئتها للسياحة الاثرية ، وهــــذا ما شرعت بــه السلطات المسؤولة في الآونة الاخيرة •

جولة اثرية في محافظة اربيل:

ونبدأ في جولاتنا التأريخية الاثرية في مدينة اربيل والمناطق المحيطة بها وهي غنية بمواقعها التأريخية التي سنختار المشهور منها مسلم يمكن تعيينه بأحد المستوطنات القديمة او المدن التأريخية المعروفسة على ضوء الاثمارات التأريخية في النصوصالقديمة وفي مقدمتها النصوص المسمارية، وشرد لمدينة اربيل وصفا خاصا .

أ - بعض المعالم الاثرية في الطريق من كركوك الى اربيل:

مِمَا اننا سنخصص جولة مستقلة لمنطقة كركوك فــــلا نتكلم الان عن مدينة كركوك ومعالمها الاثرية بل نجتازهـا في الطريق الى اربيل • ولعل ابرز ما يلفت النظر ان هذا الطريق بعد ان يجَّناز التلال والمرتفعاتالواطئة الواقعة في ضواحي المدينة يمر في سهل واسع بين كركوك واربيل اشتهر في جميع عصور التأريخ بخصبه ووفرة مياه آلامطار فيه فــــازدهر فـــي محاصيله الزراعية ، الامر الذي جعل المئات من الاطلال الاثرية تنتشر فيه وهي تدل دلالة واضحة على كثافة سكانه واتساع المستوطنات فيسمه ، ومع انه لم تجر لحال التأريخ تحريات اثرية كثيرة في هذه المستوطنـــات (Surface finds) تشير الى امتداد الاستيطان البشري في هذا السهل الى عصور ما قبل التأريخ والعصور التأريخية المختلفة • وحديثا بــدأت التنقيبات الاثرية في احد هذه التلول واسمه « يارمجـــه » (ويعني في التركية التل النصفُ او نصف التل)(١) ، وقد نقبت فيه بعثة اثرية سوفيتية منذ عام ١٩٦٨ تحت اشراف الاستاذ « منجايف » (Rauf Munchaev) وعشر فيه على بقايا ادوار العصر الحجري المعدني من حسونة وسامراء ازدهر في دور «حلف» (في حدود ٥٠٠٠ ق٠م) وهو الدور الذي اشتهر بأوانيه الفخارية الجميلة ذات الالوان المتعددة ووجدت في مواقع اثريـــة

كثيرة في الشرق الادنى وشمالي العراق ، مثل بلاد الشام ومنطقة الخابور وشمالي ما بين النهرين ، وفي جملة مواقع اثرية في منطقة الموصل اشهرها

⁽١) يقع هذا التل جنوب غربي تلعفر بنحو ٥ كم .

تل الاربجية وتبه كورا (٢) . ويشاهد في الطريق ايضا التل الـذي يطلق عليه اسم «كوك تبه » ، وهو موقع واسع ومرتفع ، وتظهر فيه للعيــان بقايا مدينة اثرية مسورة لا يعرف اسمها القديم لانـــه لم تنجر في الموضع تحريات اثرية .

آلتون كوبري :

وعلى مسافة نحو ٤٦ كم من كركوك يمر الطريق على جسسر فوق الزاب الاسفل (٢) حيث البلدة المسماة « آلتون كوبري » أو « آلطون كوبري » وهي عبارة عن شبه جزيرة تقريبا بين ذراعي الزاب حيث اقيسم عليهما جسران حديثان ، ومع ان اسم البلدة يعني بالتركية «قنطرة الذهب» أو « جسر الذهب » بيد ان المرجح كثيرا ان هذا تحريف لاسمها الصحيح قنطرة الزاب » ، للتشابه اللفظي الظاهري بين «الزاب» و «الذهب» في اللفظ التركي ، ولا يعلم متى اسست هذه المدينة الحديثة ولا من اسسها، ويروى عن أخبار حملة السلطان التركي مراد الرابع على بغداد وفتحه لها في عام ١٦٣٨م انه اقام جسرا على الزاب الاسفل في هذا الموضع ، وعلى هذا فيرجح ان البليدة نشأت في حدود هذا التأريخ او قبيله بقليل ، وكان

⁽٢) عن هذا الدور والادوار الاخرى من عصور مسا قبل التاريخ في العراق راجع العددين السابقين من هذه المجلة وكتاب المؤلف الموسوم: «مقدمة في تأريخ الحضارات القديمة » ، الجزء الاول (الطبعة الثالثة ١٩٧٣) .

⁽٣) الزاب الاسغل على ما هو معروف من روافد دجلة الكبرى مما يلي الزاب الاعلى وقد حافظ الزابان على اسميهما القديمين الواردين في النصوص اي (عيلو)، وهو الزاب الاعلى (راجع كتاب المؤلف المذكور في الهامش رقم (٢) .

على النهر عند موضع المدينة جسران كانا قائمين الى زمن حديث حيث زار الموضع الآثاري الالماني « هرتسفلد » (Herzfeld) في عسام ١٩١٦ ووصفهما وسجل للجسر الكبير منهما مخططا ، وارجع زمنه الى القسرن الثالث الهجري ، التاسع الميلادي (٤) • والجدير بالذكر بهذه المناسبة ان كتب البلدان العربية ومنها معجم البلدان لياقوت ذكرت موضعا باسسم القنطرة عند « آلتون كوبري » •

وتقع (آلتون كوبري) في طريق تأريخي مشهور وفي موضع يسهل منه عبور الزاب ، وكانت مرحلة تأريخية الى اربيل والى مسدن السهل الرسوبي في الجنوب (بلاد سومر واكد التأريخية) ، ورأى بعض الباحثين ان في هذا الموضع كانت تقوم المدينة المعروفة باسم (شسساه قرد) او شهرقرد) التي ازدهرت في القرون الاولى من العهد الميلادي (٠) ، كما ارتأى باحثون آخرون انها موقع المدينة القديمة التي ذكر تهسا النصوص الآشورية بهيئة (شميورو) (Shiomurru) والواقعة في اقليم عرف بالاسم نفسه ، وان المدينة نفسها جاء ذكرها في العهود الاقدم مثل العصر البابلي القديم وعهد سلالة اور الثالثة (في مطلع الالف الثاني ق٠م) ، وعين باحثون آخرون في هذه المنطقة المدينة القديمة التي ذكرت بهيئة (زبان) في باحثون آخرون في هذه المنطقة المدينة القديمة التي ذكرت بهيئة (زبان) في أخبار حملة الملك الآشوري سرجون الشاني عرفت بين الباحثين باسم آذربيجان وارمينية ، وهي الحملة العسكرية التي عرفت بين الباحثين باسم

Sarr und Herzfeld, Archaeolgische Rise im Euphrat (3) und Tigris Gebiete, (1920).

Sarre und Herzfeld, Op. Cit.

« حملة سرجون الثامنة »^(٦) •

كما ارتؤي ان آلطون كوبري واقليمها كانت ضمن اقليم او مملكة حدياب (اديابينه) التي سنذكرها ، وان عند الطون كوبري كان موضع المدينة او المملكة الوارد اسمها بهيئة « تتون ــ اشري » في الكتابـــة المنقوشة على قدمة تمثال الملك «أثلو» المكتشف في الحضر .

والجدير بالذكر بمناسبة كلامنا على الطريق المؤدي الى اربيل ان الطريق التأريخي في العصور البابلية للآشورية كان يمر في المراحسل الرئيسية ابتداء من نينوى ثم الى «اربائيلو» (اربيل) ثم « ارابخا » (المحتمل تعيين موقعها في كركوك) ثم الى بلاد بابل ، وكان يطابق تقريبا الطريق الملكي في العصر الفارسي الاخميني (١٣٥٥-٣٣١ ق٠٥) الذي كان يربط ما بين مدن الاناضول وبين العاصمة الملكية « برسيبوليس » (قرب اصطخر في ايران) •

اربيسل:

وتترك « التون كوبري » لنصل من بعد نحو ٥٠ كم الى مدينسة اربيل الشهيرة التي تقع في السهل الواسسع الخصب بين الزابين الاعلى والاسفل شمالا وجنوبا ودجلة غربا ، وهذا هو الاقليم الذي كان يؤلف القسم الاكبر من بلاد آشور التاريخية ، وعرف ايضا منذ منتصف القرن الثاني ق٠٥ باسم «حدياب» (اديابينه في المصادر الكلاسيكية) السذي سنخصص له موضعا آخر من بحثنا ، في اثناء العرض التاريخي الموجسز لمدينة اربيل ٠

Luckenbill, Ancient Records of Babylonia and Assyria, II.

تقع الاحياء القديمة من مدينة اربيل الحديثة فوق تل اثري واسم يطلق عليه اسم قلعة اربيل حيث القلعة التاريخية الاسلامية تقوم فوق تراكم طبقات اثرية كثيرة تمثل مستوطنات تاريخية متعاقبة منــذ ان قــــام اول مستوطن فوق ما يسمى بالارض البكر في زمن لا يعلم امتداده وتحديـــده لانه لم تجر في الموضع تحريات أثرية لحد الآن • وان المرتفع الذي تقوم فوقه الاحياء القديمة من اربيل احسن ما يمثل لنا الكيفية التي تتكون فيها التلول الاثرية المنتشرة في جميع انحاء القطر ، والمثال الثاني التل المرتفــــع الذي تقوم فوقه الآن الاحياء القديمة من مدينة كركوك ، وكثيرا ما فكرتُ مديرية الآثار والسلطات المحلية في اربيل في مشروع يرمي الى اخلاء قلعـــة اربيل من دور السكني القديمة ونقلها الى مكان آخر لاجراء التنقيبات المنتظمة التي لا شك عندي في انها ستسفر عن نتائج مهمة في تاريخ المدينة وتاريخ المنطقة وتلقي الضوء على فصول مهمسة من تاريخ حضارة وادي الرافدين • والى ان تتحقق هذه التحريات لا يمكن الآن معرفة اشياء مؤكدة عن ادوار المدينة القديمة سوى ما ورد عنها من اشارات فيالنصوص المسمارية ، واقدم ما وصل الينا منها الاشارات الواردة في سجلات ملوك سلالة أور الثالثة السومرية (٢١١٢–٢٠٠٤ ق.م) حيث ذكرت المدينــة بهيئة « أوربيلتم ْ » (Urbilum) (٧) كمــــا جــاء ذلك في الحوادث

⁽۷) ورد الاسم بهيئات اخرى مختلفة من القاطع السمارية مثل: Ar-bi-lum ki, (Ur-bi-i-lum ki), (Ur-bi-lum ki)

انظر النصوص المنشورة في :

Yale Oriental Series, IV, No. 25, 1. 11; No. 29, 1. 40

e Arbela في الملمة الاشورية الالمانية المنونة: Arbela وراجع مادة Ebelling, Realexikon der Assyriologie, I, p. 141

« المؤرخ بها » (Data formulae) الخاصة بالسنة الثالثة والاربعين من حكم ثاني ملوك تلك السلالة المسمى «شولگى» (Shulgi) (٢٠٩٤ – ٢٠٩٤ ق٠٥ والسنة الثانية من حكم خلفه الملك « امار ساين » او « بور ساين » (٢٠٤٠ ق٠٥ ق٠٥) حيث دخلت اربيل والمنطقة الخصبة التي تقع فيها ضمن امبراطورية سلالة اور السالفة الذكر ٠

اما الشكل المألوف الوارد فيه اسم اربيل في النصوص الآشورية فهو « ارباايلو » او « اربائيلو » (Arpa—ilu) (^) ، وبهيئية ar-ba-ilu ar-ba-ilu و ar-ba-ilu وفسر هذا الاسم على انه يمني « اربعة الهية » او « الاربعية آلهة » ، ولعل الكتبية الآشوريين فسروا الاسم السومري القديم أوربيلم (Urbilum) تفسيريا جميساهيريا (Popular) على انه « اربعة آلهة » فحولوا الاسم القديم بهيئية « اربائيلو » •

وما دمنا في استعراض اسماء المدينة التاريخية فيجـــدر ان نذكر ان اسم المدينة حور في العصر الفارسي الاخميني (٢٣٥-٢٣١ ق٠٥) الــــى صيغة «اربيرا» (Arbira) كما ورد ذلك في النصوص الفارسية القديمة المدونة بالخط المسماري • وذكرت في حوادث فتح الاسكندر الكبيرللعراق (٢٣١ ق٠٥) بهيئة « اربيلا » او «اربلا» (Arbela) وهي الصيغة التي احتفظت بها في المصادر الكلاسيكية (اليونانية والرومانية) وظلت اربيل محافظة على اسمها القديم في العهد الاسلامي ــ العربي بهيئـــة «اربل»،

⁽A) المعلمة الاشورية الالمانية المذكورة .

لح من تاريخ اربيل في العهد الآشوري:

المحنا فيما سبق كيف ان موقع اربيل في وسط السمهل الخصب بين الزابين قد جعلها من المدن الرئيسية في العصور القديمة ، واكتسبت اهمية خاصة في العصر الآشوري بحيث انها غدت من بين الحواضر الآشوريسة الرئيسية وهي آشور ونينوى وكالح (نمرود الآن) منذ ما يسمى بالعصر الآشوري القديم (في حدود ٢٠٠٠ – ١٤٠٠ ق٠٥) ، وذكرت في كتابات احد ملوك هذا العصر المسمى «شمسي – أدكد» الخامس (٢٨٨ – ٨١١ ق٠٥) على انها كانت مدينة مزدهرة (١) • وكانت الى جانب ازدهارها الحضاري والعمراني احدى القواعد العسكرية الآشورية لتسيير الحملات العسكرية منها الى المناطق الشرقية ، حيث المجاز الجبلي الذي ورد اسمه في النصوص الآشورية بهيئة (كرثوري) (Kirruri) ، وكانت كذلك مركزا دينيا مهما لعبادة الآلهة الشهيرة «عشتار » التي سميت «عشستار الربيلا» ، تمييزا لها عن عشتار «نينوى» وعشتار مدينة «آكد» (العاصمة الاكدية في وسط السهل الرسوبي) • وعرف معبحد عشتار في اربيلا في اربيلا في اربيلا ألكتابات المسمارية باسم « اي كشان كلامًا »

(E-GASHAN-KALAM-MA)

ويعني في اللغة السومرية « بيت سيدة الاقليم »(١٠) ،ولعل

⁽٩) راجع الكتابة المسمارية في مسلته المنشورة في : Luckenbill, Ancient Records, I, 1. 49

⁽١٠) كانت المعابد في العراق القديم كلها تقريبا تسمى باسماء سومرية فسي جميع عهود حضارة وادي الرافدين .

اقدم ذكر لهذا المعبد وصل الينـــا في النصوص الآشورية في الكتابـــة المسمارية المنقوشة على تمثال صغير من البرونز (في باريس الآن) وتذكر اسم صاحبه « شمش ـ بيل » وانه قرب التمثال الى «عشتار اربيلا » من اجل حياة سيده « آشور ـ دان » ، وهذا هو الملك الآشوري « آشور دان الثالث » (٧٧٢_٧٥٤ ق٠م)(١١) • واشتهر هذا المعبد بانه كان مركزا للتنبؤ والفأل ولا سيما الفأل بطريقة فحص الكبــد (١٢) فاصبحت ارييل بذلك بمثابة مدينة « دلفي » اليونانية التي كــانت اشـــهر مراكز العرافــة المتعلقة بمعبد الآله « ابولو » • وبلغت اربيل ومعبدها أوج الازدهار في عهد السلالة السرجونية التي اسسها الملك سرجون الثاني (٧٣١ ــ ٧٠٠ ق . م) وكانت آخر دولة حكمت في بلاد آشور ، واعقب سرجــون في الحكم أبنه الشهير سنحاريب (٧٠٤ - ١٨٦ ق ٠ م) ثمم اسمرحدون وآشور بانیبال (۲۹۸ – ۲۲۹ ق ۰ م) حیث کثر ذکرها وذکر معبدها فی معيدها للاستشارة والاستخارة كما جاء ذلك في اخبار الملك « T شــور بانبيبال »(١٣) الذي وجه عنايته لشؤون المدنية حيث يذكر انه اقام سورا

Lucbenbill, IBID, II, p.331-332; 377

Revue d'Assyriologie, VI, p. 133ff. : انظر مجلة (۱۱)

⁽۱۲) كان فحص كبد الحيوان المضحى (Hepatoscopy) من الطيرة الشائعة للعرافة والتنبؤ بالفال وقد انتشرت من حضارة واديالرافلاين الى معظم الامم القديمة مثل الحثيين والاتروسكيين واليونانوالرومان، وخلف لنا العرافون منهم نصوصا مهمة فى الارشادات الى كيفية تفسير ما تبدو للعراف من امارات على كبد الحيوان المضحى ، كما رسيموا صورة الكبد على الواح الطين وفيها اسماء أجزائه وعلامات التنبؤ التي تيدو عليه .

للمدينة وجدد بناء معبد «عشتار» فيها ، وان الآلهة «عشتار» التي يصفها بانها « ترتدي النار وتتحلى بالمجد الالهي الصاعق قد ساعدته في القضاء على القبائل المربية (القبائل البدوية في بادية الشام) »(١٤) •

مشروع سنحاريب في ارواء اربيل:

ولعل اوضح ما يدل على اهمية اربيل عند الملوك الآشوريين ما نالته من حظوة وعناية في عهد الملك سنحاريب السالف الذكر السني اشتهر باعماله العمرانية الواسعة في امهات المدن الآشورية وفي مقدمتها العاصمة « نينوى » التي جعلها العاصمة الاولى للامبراطورية الآشورية بعسد ان جدد مبانيها واقام فيها قصوره وخصها بمشروع مهم للري سنذكره بعسد قليل و ونالت اربيل حصة كبرى من هذه الاعمال العمرانية ومنها انه اقام لها مشروعا مهما لاروائها لا يقل في اهميته عن مشروع ري نينوى وقد اظهرت التحريات التي اجرتها مديرية الآثار في عام ١٩٤٧ (١٥٠) معالم هذا المشروع واظهرت المهارة الهندسية التي تم بها تحقيقه ويتألف المشروع من المشروع واظهرت المهارة الهندسية التي تم بها تحقيقه ويتألف المشروع من فوهتها او فتحتها عند القرية المسماة « قلة مورتكه » في الجانب الجنوبي من وادي « باستورا » على بعد نحو ٢٠كم شمال اربيل و وقد عثر هنا على مسناة من الحجارة المهندسة تطل على وادي باستورا » وقد تشت الحدى هذه الاحجار بكتابة مسمارية يذكر فيها الملك « سنحاريب » اقامته احدى هذه الاحجار بكتابة مسمارية يذكر فيها الملك « سنحاريب » اقامته

⁽١٤) ذات المصدر ص ٣٣٥

⁽١٥) راجع تقرير الاستاذ فؤاد سفر المنشور في مجلة سومر ، المجلد الثالث (١٥) ص ٢٧٩ فما بعد .

لمشروع الري نصها : « أنا سنحاريب ، ملك العالم ، ملك بلاد آشــور ، حفرت ثلاثة انهار في جبال «خاني» (١٦) ، الجبــــال الواقعة في اعــــالي «اربائيلو» ، واضفت اليها مياه العيون التي في يمين ويسمار تلك الانهر ، والجريتها في قناة الى وسط «اربائيلو» ، موطن السيدة العظيمة ، الألهـــة عشتار ، وجعلت مجراهــــا مستقيما »(١٧) · ويمكن للمســافر الى صلاح الدين ان يشاهد وادي باستورا الذي يفصل بين مرتفعات « خانه زاد » وجبل صلاحالدين ، فيمر من بين سا يمر به من المعسالم والقرى الحديثة قرية « عين كاوه » ثم قرية «بحركه» التي يوجد فيها عين مــــاء غزيرة تتجمع سياهها في بركة كبيرة ومن هنا منشأ الاسم «بحركة» الذي هو تصغير بحر او بحرية باللغة الكردية ، ثم يمر من بعد ذلك بقريـــة « قلة مورتكه » ومنها يمكن تفحص مبدأ المشروع السالف الذكر • كما يمكن فحص اتجاه القناة من بدايتها في «قلة مورتكه» الى اربيل ، حيث تبدأ المياه عن طريق قناة مفتوحة في الوديان اما في الاماكن المرتفعة فــان مجرى القناة يمر بسلسلة من الكهاريز او الاثفاق المائية التي حفرت لهذا الغرض على هيئة آبار متصلة بعضها ببعض وتبعد احداها عن الاخرى بمعدل ٤٢ الى ٥٠ مترا ، على غرار آبار الكهاريز التي يتم بواسطتها ارواء بساتين طوزخورماتو وتازهخورماتو الآن والمرجحان سنحاريب اتم مشروع ري اربيل فيعام ١/ ١٩٠٠ق.م وهوالعام الذي انجز فيهمشروعا آخر للري لأرواء

⁽١٦) يكاد يكون من المؤكد ان جبال « خاني » المذكورة في كتابة « سنحاريب » مجموعة الجبال والمرتفعات التي يطلق عليها الآن جبال سفين وصلاح الدين و « باني – باوه – باغ » * وكلها في اعالي سهل اربيل ، ومنها تتجمع ينابيع « باستورا » بالقرب من المجاز الجبلي المسمى «الدربند » . (١٧) مجلة سومر ، المجلد ٣ (١٩٧٤) ، ص٢٧٩٠ .

العاصمة «نينوى» بجمع مياه نهر «الكومل» ويناييع جبال بعشميقة والشيخان في قناة ضخمة طولها زهاء ٥٠ ميلا عن نينوى ، شيدها بالحجارة المهندمة ، وتبدأ فوهة القناة عند قرية «خنس» حيث لا تزال بقايا المنحوتات الحجرية والكتابات المسمارية تشاهد في هذه القرية ، كما تشاهد اجزاء من القناطر الحجرية التي شيدها على الوديان لامرار القناة من فوقها ، ولا سيما جزء القناطر المتبقية عند قريمة جروان وفي القرى المجاورة مثل قريمة و باقصرى »(١٨) .

اربيل من بعد العهد الأشوري:

ان ما اسلفنا ایجازه من النبذ التأریخیة عن مدینة اربیل فی العصر الآشوری هو کل ما یمکن جمعه من النصوص المسماریسة الواردة فی کتابات الملوك الآشوریین لانه لم تجر فیها تحریات اثریة کما قلنا ، و کذلك یقال بالنسبة الی العهود التأریخیسة التی اعقبت عهد الدولة الآشوریة الاخیرة ، ومما لا شك فیه ان کثیرا من الدمار اصاب اربیل مع المسدن الآشوریة الاخری ابان هجوم الفرس المادیین والبابلیین الکلسدانیین علی بلاد کشور من عام ۱۹۰ الی عام ۱۹۰ ق م ، حیث خربت فی عام ۱۹۰ ق م من جانب الملك المسادی « کی ساخسار » (Kayxares) ق م من جانب الملك المسادی « کی ساخسار » (لسماریة بهیشة «اوماکشتار» (Umakishtar) واعقب ذلك سقوط العاصمة نینوی فی عام ۱۹۲ ق م و تدمیرها ، والمرجح واعقب ذلك سقوط العاصمة نینوی فی عام ۱۹۲ ق م و تدمیرها ، والمرجح

⁽١٨) تحرت هذا المشروع بعثة من جامعة شيكاغو (١٩٣٢ – ١٩٢٤) التي كانت تنقب في خرسباد ؛ انظر :

Jacobsen and S. Lioyd, Sennacherib Aqueduct at Jerwan (1935)

ان اربیل ومدنا آشوریة اخری ضمت من بعد ذلك الی الدولة البابلیة الکلدانیة التی قامت علی انقاض الامبراطوریة الآشوریة (۲۲۳–۳۳۵ق۰۹) واشتهر من ملوکها مؤسس السلالة « نبوبولاصر » (۲۲۲ – ۲۰۰ ق۰م) وابنه الشهیر نبوخذ نصر (۲۰۰–۲۲۰ ق۰م) ، کما ضمت المدینة المسماة «اراپخا» (۱۱) والاقلیم المسمی بالاسم قسمه ۰

وبعد سقوط الدولة البابلية الحديثة على يد الفرس الاخمينيين في عام ٥٣٩/٨ ق.م ، دخلت بلاد مـــا بين النهرين ضمن اقاليم الامبراطوريــة الفارسية الاخمينية وبضمن ذلك شمالي العراق ومدينــة اربيل واقليمهــا ٠ وعرفت اربيل في هذا العهد باسم «اربيرا» (Arbira) كما جاء ذلك في

(19) اغلب الظن ان مدينة «ارابخا» كانت سلف مدينة كركوك الحالية واقدم ذكر لمدينة ارابخا وصل الينا لحد الآن في احسد النصوصس المسمارية العائدة للملك حمورابي (١٧٩٢ ــ ١٧٥٠ ق.م) ، واشتهرت كذلك في العصور الآشورية وكانت تعد ضمن بلاد بابل في بعض عهود التأريخ القديمة الى ان ضمت نهائيا الى الدولة الآسورية ولعل ذلك كان من بعد غزو الملك الآشوري « توكلتي ــ ننورتا » الاول في حدود كان من بعد غزو الملك الآشوري « توكلتي ــ ننورتا » الاول في حدود فيما المنتفي في هذه الملاحظة بداكر الاشكال المختلفة التي ورد فيها اسسم المدينة في النصوص المسمارية ، فمن هذه الاشكال :

Ar-ra-ap-hi-im-ki

Ar-rap-ĥa ki

A-rap-hu

Arba (4) -ha. Ar-ba-ha

وذكرت في المصادر الكلاسيكية (اليونانية والرومانية) بهيئـــــة « ارايخيتس » Arrapchitis

انظر مادة Arrapha في الملمة الالمانية :

Reallexikon der Assyriologie, I,

النصوص الفارسية المدونة بالخط المسماري ، كما نوهنا بذلك ، وظل الاقليم تابعا الى الفرس الاخمينيين حتى عام ٣٣١ ق٠م ، وهو العام المشهور الذي وقعت فيه المعركة التاريخية الحاسمة «اربلا» بين آخر ملوك الدولة الفارسية الاخمينية «دارا» الثالث (٣٣٠–٣٣١ ق٠م) وبين الاسكنسدر الكبير وكانت فيها نهاية تلك الدولة .

ولان اسم اربيل برز في اخبار هذه المعركة التي سميت باسسمها فيستحسن ان نوجز شيئا عنها فنقول ان الاسكندر الكبير (٢٠) الذي خلف أباه فيلب المقدوني بدأ زحفه على الشرق في عام ١٩٣٤ ق٠٥ من بعد عامين على توليه العرش على اثر اغتيال ابيه ، والتقى بجيوش دارا الثالث في اليسوس في آسية الصغرى عبر الدردنيل ، فتحطمت جيوش الفرس ونجا الملك الفارسي بالهرب ، بيد ان الاسكندر لم يلاحق دارا مع فلول جيشه بل انه قصد سورية ومصر وفتحهما (٢٣٣ـ١٣٠ ق٠٩) واسس في مصر اولى المدن الكبيرة التي سميت باسمه اي الاسكندرية ، ثم توجه في عام الهرف الى العراق لغزو الامبراطورية الفارسية فعبر الفرات من سورية في الموضع الذي ورد ذكره في اخبار الاسكندر (٢١) باسم « ثبساكوس » في الموضع الذي ورد ذكره في اخبار الاسكندر (٢١) باسم « ثبساكوس » في الموضع الذي ورد ذكره في اخبار الاسكندر (٢١) باسم « ثبساكوس »

⁽٢٠) ولد الاسكندر في هام ٣٥٦ ق.م وخلف اباه فيلب في مقدونية في هام ٣٣٦ ق.م وهو بسن عشرين هاما ، وبدأ في حملته على آسية في هام ٣٣٤ ق.م وفتح سورية ومصر وخطط مدينة الاسكندرية في هـام ٣٣٢ ق.م ، وتوفي في مدينة بابل في شهر حزيران هام ٣٢٣ ق.م وهو بسن ثلاثة وثلاثين هاما .

Arrian, Anabasis of Alexander Tarn, Alexander: انظر (۲۱) The Great (1947).

النهرين صوب دجلة فعبرها بمسافة قليلة شمالي الموصل في الموضع الذي ورد ذكره باسم «بازبدا» الى سهل اربيل وكان دارا قد جمع في هذا السهل بالقرب من اربيل جيشا ضخما قيل انه بلغ المليون مقاتل ، وكانت خيالت وحدها تربو على جيش الاسكندر الذي قدر بزهاء ١٠٠٠٠ مقاتل من المشاة ونحو (٧٠٠٠) فارس ، ونشبت المعركة التاريخية الحاسمة في قرية ورد اسمها بهيئة « كوكميلة » (٢٢) بالقرب من اربيل ولكن المعركة عرفت باسم موقعة « اربلا » لقربها وشهرتها ، وفيها حلت الهزيمة بجموع دارا وتقرر مصير آسية والعالم القديم ، وهرب دارا الى العاصمة المادية القديمة في اربيل بضعة ايام اتجه الى مدينة بابل وفتحها في العسام نصم (اي وروي ان اسراع الاسكندر في ترك اربيل الى بابل كان بسبب تفسخ جثث القتلى التي امتلاً بها سهل اربيل ،

وبعد مغامرات بعيدة قام بها الاسكندر في ايران واقساليم ما وراء النهر وتخوم الهند عاد الى بابل في عام ٣٢٣ ق٠٥ واخذ يعد العدة لحملة الى الجزيرة العربية ولكنه مرض بالحمى وتوفي في ١٣ حزيران من العام شهسه وهو بسن ٣٣ عاما ، وانه مات في قصر نبوخذ نصر ولم يجد شعا عرضه وهو مسجى على فراش المرض على معبد آله الشفاء البسابلي في

⁽۲۲) يعين بعض الباحثين موضع «كوكميلة» في قرية «كرمليس» الآن . عن كوكميلة (Gaugamila) وموضع عبور الاسكندر لدجلة انظر البحث الآتي :

A. Stein, "Notes on Alexander's Crossing of the Tigris and the Battle of Arbela" in Geographical Journal, (1942).

المعبد الرئيسي في بابل « اي ـ ساگلا » • وقد اطلق على القرون القليلة التي اعقبت فتح الاسكندر للشرق اسم العصر الهلنستي (Hellenistic) كما اطلق على الحضارة التي تنجت من التقاء الحضارة اليونانية الصرف (Hellenic) بالحضارات الشرقية ولا سـيما حضارتي وادي النيل ووادي الرافدين باسم الحضارة الهلنستية • ولما كان ليس من موضوعنا تفصيل القول في هذا العصر وفي حضارته فيكفي لتوضيح الموضوع الذي بين أيدينا ان نذكر ان امبراطورية الاسكندر الواسعةاقتسمها ثلاثة من قواده من بعد المنازعات والحروب فيما ينهم التي دامت زهاء (٤٢) عاما ،فاستحوذ احد قواده المسمى «سلوقس» (Seleucus) على بلاد الشام ووادي الرافدين وايران (٣٣) • وصارت مصر من حصة القيائد « بطليموس » (Ptolemy) الذي اسس فيها سلالة الملوك البطالسة او البطالة التي دام حكمها في مصر الى الفتح الروماني في عام ٣٠/٣١ ق٠٠ •

وهكذا دخل العراق وبضمنه الاقاليم الشمالية ضمن الامبراطورية السلوقية وكانت اربيل واقليمها ولاية (Eparchy) من الولايات التي قسم اليها القطر ، ولكن لم يصل الينا من اخبارها اشياء يعتد بها الى ان

⁽٢٣) بدأ العهد السلوقي (Seleucid Era) في العراق في أول نيسان عام ٣١١ ق.م وهذا هو التقويم البابلي للعصر السلوقي ، وقد عسم استعماله في العراق وأيران وسورية وأرخت به الحوادث ومنهسسا الكتابات الارامية المكتشفة في مدينة الحضر واستعمل أيضا في دويلة «ميسان» العربية ـ الارامية في سواحل الخليج العربي ، كمسسا استخدمه الملوك الفرئيون (Parthian) في تأريخ النقود التسسي سكوها ، والجدير بالذكر بصدد هذا العهد السلوقي أنه قبل التضاؤه لم يكن في وادي الرافدين عهد ثابت تؤرخ منه الحوادث .

نصل الى العهد الفرثي الذي اعقب العهد السلوقي في العراق وايران ، وسنوجز طرفا من تاريخ العراق واقليم اربيل في هذا العهد في الفقرات التالسة :

اربيل في العصر الفرثي _ اقليم حدياب (اديابينه) :

ظهر الفرثيون او الارشاقيون في المسرح السياسي في هذه الفترة من تأريخ العالم القديم في حدود ٢٥٠ ق٠٥ ، يوم قام منهم زعيم اسسسمه «ارشاق» Arsaces استطاع ان ينتزع اقليم خراسان من الوالي او الحاكم السلوقي حيث كانت بلاد ايران تابعة الى الدولة السلوقية ، كمسانوهنا بذلكواعتبر العام ٢٤٧ ق٠٥ بداية العهد الفرثي (٢٤٠) في ايران ولكن

⁽٢٤) يرجــح كشـيرا ان الفرثيين (Parthians) يرجعون في اصلهـم الى احدى القبائل « الهندية _ الاوربية » (Indo-Europeans) في آسية الوسطى ويمتون بصلة الى القبائل السكيثية (Scythians) (الوارد اسمهم في الكتابات الاشورية بهيئة اشكوزيين) ، وأن الاسم الذي اطلق عليهم أي « الفرئيين » مشتق من اسم الاقليم الذي استوطنوه في ايران وهو اقليم « بارتوا » (اقليم خراسان تقريبا) ، وقد ورد ذكره قبل استيطان هذه القبائل فيه في الاخبار الأشورية (راجع مشلا حوليات اسرحدون) والكتابات الفارسية الاخمينية ، وذكر الاقليم في اخبار الملك الفارسي « كورش » باسم « برتوكا » و « برتــوا » وان الفرثيين اتخذو احدى اللهجات الايرانية المسماة « بهلويك » (البهلوي الفرثي) القريبة من الفارسية الساسانية (بارسيك) ، وعرف الفرثيون ايضاً باسم « الاشفانيين » او « الاشكانيين » ، كما سموا باسم الارشاقيين نسبة الى زعيمهم ارشاق (Arsaces) الذي قلنا انه ظهر منهم في حدود ٢٥٠ واستقل عن السلطة السلوقية ، وذكرت الدولة الفرئية في المصادر العربية باسم ملوك الطوائف . والجدير بالذكر بهذه المناسبة أن نصوصا فرثية عثر عليها في مطلع هذا القرن في منطقسة هورمان بالقرب من حلبجة (هي الان محفوظة في المتحف البريطاني) .

المنازعات والحروب استمرت بين الفرئيين والسلوقيين من اجل الاستيلاء على الولايات الشرقية وبلاد وادي الرافدين ، وكانت الحروب سجالا بين الطرفين ولكن برجحان كفة الفرئيين ، فقد استطاع الملك الغرثي « مثراداتس » الاول (۱۷۱–۱۳۸۸ ق٠م) فتح العراق في حدود ١/٠٤١ ق٠م ولكن السلوقيين استمروا في محاولاتهم لاستعادة القطر منهم ، الى ان استتب الامر في النهاية الى الفرئيين في عهد ملكهم المسمى « ارطبان » الناني (۱۲۸–۱۲۶ ق٠م) ، واذ انتهى النزاع والحروب بين الفرئيين والسلوقيين على العراق في حدود هذا الزمن ، بيد ان الحروب استمرت بينهم وبين الرومان ولا سيما منذ القرن الاول ق٠م ، وكانت حروب متقطعة كان شمالي العراق والاقسام الشمالية من بلاد مسا بين النهرين مسرحا داميا لها ، وقد استطاع الرومان الاستيلاء موقتا على بعض تلك الاقسام كما سنتطرق الى ذلك في كلامنا على منطقة اربيل في هذا العهد ،

وتميز العصر الفرثي في بلاد الرافدين بالازدهار الكبير الذي حققته عدة مدن ومراكز عمرانية ، اسس البعض منها لاول مرة مثل طيسفون والحضر واولغاشيه وميسان ونشأ البعض الآخر من تجديد المدن القديمة مثل مدينة آشور وسلوقية والوركاء ونفروكيش وبابل وغيرها من المدن اللائلة القديمة •

وبعد هذا التعريف الموجز بالعصر الفرثي نقدم لمحا عن اخبار مدينة اربيل واقليمها في هذا العصر الى الفتح العربي الاسسلامي • فنقول ان اربيل نالت في العصر الفرثي نصيبا كبيرا من الازدهار ، وصارت مركز اقليم ومملكة عرف في المصادر الكلاسيكية (اليونانيسة والرومانيسة) والمصادرالآرامية السريانية باسم «حدياب» و «اديابينة» Adiabene

(في المصادر الكلاسيكية)، وهي على ما يرجح صيغة ارامية مأخوذة من اسم الزابين اللذين يحدان المنطقة شمالا وجنوبا، فمان لفظ الزاب بالارامية شبيه بلفظ «دب»، فيكون مصطلح حدياب او «اديابينه» يعني «اقليم الزابين»، وهو اقليم واسع لا سيما بعد ان اتسع مسدلوله الجغرافي بحيث صار يطابق الجزء الاكبر من بلاد آشور القديمة، ولذلك اطلق عليه احيانا «آثوريا» اي بلاد آشور، وفي كتب البلدانيين العرب «اقوريا» و «اثوريا» ايضا، كما دعى «ارض بابل» و «حزة»، وسمى ايضا في بعض المصادر الكلاسيكية باسم «اربليتس» (۲۰۰) (Arbeletis)

وصار لاربيل واقليمها حدياب مكانة بارزة لـــدى الملوك الفرثيين بسبب خصبها وغناها وموقعها الممتاز ، وكان من بين ما اشتهرت بـــه ان كثيرا من الملوك الفرثيين دفنوا في اربيل ، وسيمر بنا في اثناء كلامنا على غزو الامبراطور الروماني «كراكلا» (Caracalla) (۲۱۱–۲۱۷ق٠٩) كيف ان هذا الامبراطور دمر المدينةونبش قبور ملوكها وانتهك حرمتها (۲۱۱ وتميز العهد الفرثي الى جانب ازدهار المدن ومراكز العمران مما نوهنا به

⁽Arrian) يكفي ان نذكر بعض المراجع الكلاسيكية مثل « اريان » (Arrian) الذي اشتهر بانه الف في تاريخ الاسكندر ولا سيما اخبار حملته على اسية بعنوان (Anabasis of Alexander) . ويذكر « اريان » الزاب باسم « ليكوس » (Lycus) وهي ترجمة اغريقية لكلمة « زاب » او « دب » السريانية وتعني ذئبا . وكذلك ورد اسم الزاب عند « زنيفون » في اخبار حملة العشرة الاف الاغريقي (القرن الخامس ق . م) وراجع ايضا « بلين » (Pliny) وجفرافية بطليموس (القرن الثالث الميلادي) .

⁽٢٦) راجع رواية « ديو كاسيوس « (Dio Cassuis)

سابقا بان حكم الملوك الفرتيين لم يتصف بالحكم المركزي الشديد بل ان امبراطوريتهم الواسعة كانت مؤلفة من اقاليم او ممالك شب مستقلة اي انها كانت تنمتع بما يمكن ان نسميه بالحكم الداتي مع تبعيتها الى الملك الفرتي في عاصمته طيسفون ، ولعله لهذا السبب سمى المؤرخون العرب العصر الفرثي عهد ملوك الطوائف كما المحنا الى ذلك من قبل .

وكان من بين الاقاليم المهمة التي نالت قسطا وافرا من الحكم الذاتي القليم حدياب حيث ظهرت فيه مملكة تتمتع بالحكم السنداتي في النصف الثاني من القرن الثاني ق٠م ، واستمرت في النمو والازدهار فبلغت اوج اتساعها في القرن الاول ق٠م ، وكانت الظروف مواتية لذلك الازدهار والنمو حيث المنازعات الداخلية بين ملوك السلالة الفرثية فيما بينهم من والنمو حيث المنازعات الداخلية بين ملوك السلالة الفرثية من جهة ثانية ، خصص بالسندكر منها عهد الملك الفرثي « افراهماط » الثاني نخصص بالسندكر منها عهد الملك الفرثي « افراهماط » الشاني (٢٩-٧٠ ق٠م) و وحققت مملكة حدياب في القرن الاول الميلادي استقلالا تاما تقريبا ، ولم يقتصر الامر في معليانها على اقليم حدياب بل انها اتسعت في نفوذها فبسطت سلطتها على منطقة «نصيبين» وحران وماردين وشملت جزءا من بلاد ارمينية ، والمرجح منطقة «نصيبين» وحران وماردين وشملت جزءا من بلاد ارمينية ، والمرجح ان نفوذها شمل مدينة الحضر العربية ايضا واشتهر من ملوكها في منتصف ذلك القرن ثلاثة ملوك عرفوا باسم «ايزاد» او «ايزاط» (ازاط) (۳۷) وكان

⁽۲۷) Izad او Izate. واجع عن ملوك حدياب بوجه عام وهؤلاء الملوك بوجه خاص المرجعين التاليين :

⁽¹⁾ Altheim Stiehl, Die Araber in der Alten Welt, II, (1955), 68ff.

⁽²⁾ Josephus, The Antiquity of the Jews, XX, 17ff.

«ازاط» الثالث المعاصر للملك الفرثي ارطبان الشالث (١٢-٣٨م) اكثر هؤلاء الملوك شهرة ، فكان مقربا للملك الفرثي ونال عنده حظوة كبيرة لانه ساعده في استعادة عرشه من الامراء الفرثيين المنازعين له ، فمنحه جزاء ذلك جزءا من مملكة ارمينية واذن له بان يلبس التاج ويتخذ سريرا مسن الذهب وكانت هذه من الامتيازات الخاصة بالملوك الفرثيين (٢٨٠) ، وقد اظهرت الدراسات الحديثة عن المنحوتات الجبلية في جبل « باطاس حرير »(٢٩١) أن هذا الملك الحديابي «ازاط» الثالث هو الذي نحتها تخليدا لبعض انتصاراته الحربية في هذه المنطقة ، وامتد سلطان حدياب كما ذكرنا عبر دجلة الى الاقاليم الغربية فشمل نصيبين وسنجار وماردين ومنطقة التون كوبري ، كما يرجح ان تهوذهم شمل مدينة الحضر قبيل قيام الملوك التون كوبري ، كما يرجح ان تهوذهم شمل مدينة الحضر قبيل قيام الملوك

R. M. Boehmer, "Das Felsrelief bei Batas Harir" in Baghdader Mitteilungen, Band 6, (1973), 65.

⁽۲۸) « الحضر » لغؤاد سفر ومحمد على مصطفى (١٩٧٤) ص ٢٦ ·

⁽۲۹) يمكن مشاهدة منحوتة جبل حرير في الطريق من شقلاوة الى قريتي باطاس وحرير بعد نحو كيلومترين من قرية حرير حيث سلسلة جبال «باطاس ـ حرير » على يمين الطريق ، وقد نحتت المنحوتة في وجه الجبل على ارتفاع نحو .٥ مترا ، ويبلغ طول المنحوتة زهاء لا ٢ م وقد نفذت داخل اطارين مستطيلين يشاهد فى داخلهما صورة رجل يتزيا بالزي الملكي فيلبس في راسه قبعة مخروطية ويلبس سروالا طويـــلا وبجانبه رمح طويل وقد مد ذراعه اليمنى الى الامام ، ويشير طــراز النحت وزي اللباس الى ان المنحوتة من العصر الفرثي وقدنشر عنها احد الباحثين حديثا بانها تمثل ملك حدياب « ازاط » الثالث ، كما ذكرنا وقد زار المنحوتة وكتب عنها جملة باحثين منذ نهاية القرن التاسع عشر ونسبها بعضهم الى الحثيين كما عزاها البعض الاخر الى انها ارمينية ونسبها بعضهم الى الحثيين كما عزاها البعض الاخر الى انها ارمينية (اورارطية) ، ولكن الاورارطيين لم يصلوا الى هــده المنطقة ، داجع احدث الدراسات في البحث الآتى :

فيها منذ منتصف القرن الثاني الميلادي ، وقد عثر في اثناء التنقيبات التي اجرتها مديرية الآثار في الحضر من بين ما عثر عليه من الآثار والمنحوتات على تمثال من الرخام لاحد ملوك حدياب اسمه « أثلو » ، وقد اقيم هذا التمثال في المعبد الثالث الذي خصص لعبادة كبير آلهة الحضر «بعلشمين» (سيد السموات)(٢٠) ، وتذكر الكتابة الارامية المنقوشة على قدمةالتمثال ان «أثلو» كان ملك مدينة او مملكة « نتون ـ اشري » ، التي لا يعلم موقعها على وجه التأكيد ولكنها كانت من مراكز مملكة حدياب ، وقسد سبق ان ذكرنا احتمال أن موقعها عند «الطون كوبري» •

وخضعت مملكة حدياب فترة قصيرة من الزمن الى الرومان على اثر غزو الامبراطور الروماني الشهير «تراجان» (Trajan) للشرق في عسام ١١١٩م، وقد بدأ باخضاع ارمينية ثم نصيبين وماردين ثم اتجه الىحدياب ويرجح ان اهل الحضر حاربوا في صفوف الملك الحديابي بصفتهم حلفاء له ولكن دون جدوى، ومع انه لم يستطع فتح حدياب في هذه الحملة الا انه استطاع في حملته الثانية على الشرق في عام ١١٦٦م ان يستولي على اقليم حدياب بضعة اشهر، وقدم اهل الحضر الخضوع لتراجان، وتوجه هذا الامبراطور من بعد ذلك الى «طيسفون» (طاق كسرى) عاصمة الفرثيين ففتحها وهرب ملكها المسمى «خسرو» (١٠٩هـ١٠٨م)، وسار تراجان من بعد فتحه طيسفون الى جنوبي العراق فاستولى على الدويلة الارامية بعد فتحه طيسفون الى جنوبي العراق فاستولى على الدويلة الارامية العربية «ميسان» في سواحل الخليج العربي واخضع ملكها المسمى «اتبيلوس» الخامس وكان تراجان شغوفا بمحاكاة الاسكندر الكبير في فتوحه فاراد ان يتابع زحفه الى الهند بحرا، ولكن تقدمه في السن

⁽٣٠) نشرة الحضر السالفة الذكر (١٩٧٤) ، الصورة رقم ١٩٧ ص ٢٨ .

(وكان عمره ستين عاما) حال دون ذلك ، كما ان انتصاراته التي نوهنــــا بها كانت اشبه ما تكون بالاحلام ، اذ سرعان ما اعلن العصيان معظـــم الرها (في عهد ملكها المسمى أبجر السابع) ، وكان تراجان آنئذاك فــــي مدينة بابل التي كان يعمها الخراب ولكنه قصدها لزيارة الموضع الـذي توفى فيه الاسكندر وتقريب القرابين لروحه • فارسلجيوشا لاعادة اخضاع تلك الاقاليم ولكن بدون جدوى ، وقصد هو بنفسه مدينة الحضر وضرب عليها الحصار ولكن اسوارها المنيعة واستبسال اهلها في الدفاع عنها حالت دون تمكنه من فتحها ، فتخلى عن ذلك وقصد انطاكية ، قاعدة الجيوشــــ الرومانية في حملاتها العسكرية على الامبراطورية الفارسية ، وتوفى فيعام ۱۱۷م، ولم يحـــاول خلفــه الامبراطور « هـــادريـــان » (Hadrian) الى الشرق من بعد نحو نصف قرن في عهــــد الامبراطور « سبتيموسس (Septimus Severus) (ابنست الامبراطور «كراكلا» (Carcalla) (۲۱۷–۲۱۱م) ، وكلاهما هـــاجم الحضر ، واستطاع كراكلا ان يفتح العاصمة طيسفون بالخديعة والمكر فقد تظاهر بالصلح ، ولما خرج اهل المدينة من اسوارها اعمل فيهم السميف (٢١٦م) ، وعند عودته من طيسفون هاجم اربيل وفتحها ودمرها وانتهك حتى حرمــات الموتى اذ انــه نبش القبور الملكيـــة التي تعزى الى الملوك الفرثيين كما المحنا الى ذلك من قبل •

وانتهى النزاع ما بين الفرثيين والرومان على بلاد مــــــا بين النهرين بابرامهم الصلح ما بين آخر الملوك الفرثيين «ارطبان» الخامس (٢٠٨ ـــ

(Macrinus) وبين الامبراطور الروماني «مكرينوس»

وبعد نحو عشر سنوات من هذا الحدث اي في عام ٢٢٦م ، انتهى حكم الفرثيين في حكم آخر ملوكهم «ارطبان» الخامسس حيث اعقبهم في حكم بلاد فارس والاقاليم التابعة لها السدولة الساسانية التي اسسها «اردشير» (٢٢٦ – ٢٤١م) ، ونسبت الدولة الى جده ساسانالذي كان الكاهن الاعلى في معبد الإلهة الايرانية «اناهيتا» في اصطخر في زمن الملك الفرثي ارطبان الخامس السالف الذكر ، واستطاع اردشير ان يستعيد الاقاليم التي استولى عليها الرومان ومن بينها اقليم حدياب ، ولكن ظل حكامها في هذا العهد محافظين على استقلالهم الذاتي واستمر الاقليم في ازدهاره ، وحاول احد ملوكه المسمى «قردك» الاستقلال والانسلاخ عن الامبراطورية الساسانية وتبعيته لها في عهد الملك الساساني «شابورالثاني» الامبراطورية الساسانية وتبعيته لها في عهد الملك الساساني «شابورالثاني» ولكنه اخفق وقتل مدافعا في قصره في عام ٢٥٩٩ ،

ومما يجدر التنويه به عن تاريخ «حدياب» في العهد الساساني حركة التنصير الواسعة التي ظهرت في الاقليم في القرون الاولى المسيحية ، فصار مركز اسقف في زمن مبكر من العهد المسيحي ، وقد عرفت لدى اهل الشام باسم « اسقفية حدياب » او « اسقفية اربيل » او «حزة» ، وصار الاقليم مركز استقفية نسطورية في حدود عسام ٥٠٠٠ ، وتبعتها اسقفية الموصل والمدن المجاورة ، وظلت محتفظة في مركزها المهم بحيث ان الجثليق النسطوري نقل مقره في عام ١٢٨٠م من بغداد الى اربيل ، واشستهرت

اربيل في ان عددا من مشاهير الكتاب المسيحيين عاشوا فيها ،من بينهم الكاتب المسمى « مشيحازخا » الذي الف في تاريخ اربيل بالسريانية • حدياب في العصر العربي - الاسلامي :

انتهت الامبراطورية الساسانية على ايدي الفسانين المسلمين على ما هو معروف ، ودخلت حدياب ضمن الدولة الاسلامية في العصر الاموي (٤١ – ١٣٢ هـ / ١٦٦ – ١٥٠ م) ثم العصر العباسي (١٣٦ – ١٥٠ هـ / ١٥٠ – ١٢٠٨ م) ، الذي شاهد في المراحل الاولى من انتزاع السلطة من الامويين معركة تاريخية فاصلة وقعت في اقليم حدياب هي موقعة الزاب الاعلى بين الموصل واربيل ، (١٣٦ هـ) بين آخر خلفاء الامويين مروان وبين جموع العباسيين بقيادة عبدالله بن علي ، فهزم هروان وجموعه فكانت معركة حاسمة تضاهي موقعة «اربلا» القديمة الفاصلة التي مرت بنا بين آخر ملوك الفرس الاخمينيين « دارا » الشالث وبين الاسكندر الكبير قبل اكثر من الف عام (٣٣١ ق٠٥) ،

وازدهر اقليم اربيل في العهد العربي - الاسلامي الجديد ، كما يستشف من روايات المؤرخين والبلدانيين العرب ، من بينهم ياقوت الحموي في معجم البلدان الشهير (١٣٢٥م) والمسالك والممالك لابن خرداديم (١٨٦٤م) والمستوفى وغيرهم ، ممن ذكر اربيل ووصف ازدهارها التجاري وقلعتها الشهيرة ، وانها فوق مرتفع عال من التراب ولها سور وخندق ولها سوق كبيرة ، وان مسجدها يدعى « مسجد الكف » لان فيه حجرا عليه كف انسان ، ويسمى الآن « مسجد بنجه » ويؤخذ من مثل تلك الروايات التأريخية ان شأن اربيل بدأ بالازدياد منذ اواسط السدولة العباسية ، اذ لم يرد عنها اشياء مهمة من اوائل هذا العهد ، فالطبري مثلا لا يذكر عنها

امورا مهمة ولكن ابن خرداذبة (القرن التاسع الميلادي) وقدامة بن جعفر (القرن العاشر الميلادي) ذكراها في تقسيمهما ارض العراق على انها طسوج اقليم حلوان ، ثم اعتبرت من بعد ذلك من بلاد الجزيرة ومن اقليم الموصل بوجه خاص •

وقامت في اقليم اربيل في القرن السادس الهجري (الشــاني عشــــــــر الميلادي) امارة شهيرة ، فقد اسس في عام ٥٦٣ هـ (١١٦٧م) زين الـــدين على كوجك بن بكتكين في عهد المستنصر بالله دويلة مهمـــة كـــانت عاصمتها مدينة اربيل. واشتهر من حكام الاسرة البكتكينية مظفرالدين «كوكبري» ، الازرق او الاغبر) ، واستطاع مظفرالدين ان يخضع الاقاليم والامارات المجاورة فضم اليها اقليم شهرزور واقليم الموصل وسنجار وحران والهكارية وتكريت ومنطقة داقوق (داقوقا ، او «دقوقاء») وروى المؤرخون عن احوال اربيل في عهد هذا السلطان ازدهارها الواسع بحيث امها الكثير من الناس من جميع الامكنة ، واشتهرت باقامة الاسواق التجارية ولا سيما ابان مواسم الأعياد وفي مقدمتها عيد المولد النبوي كما روى ذلك ابن خلكان • وبقى من آثار مظفرالدين في اربيل الآن وضواحيها منارة اربيل القائمة التي سنوجز وصفها في موضع آخر • ويعزو اليه المؤرخون تأسيس الاجزاء السفلي من اربيل في سفح التل الذي تقوم فوقه قلعتها ، كمـــا اسس فيها مدرسة سميت المدرسة المظفرية ، درس فيها من بين من درسس ابو المؤرخ الشهير ابن خلكان ، كما شيد فيها رباطــــا للصوفية ، وتوفي السلطان مظفر الدين في عام ١٣٣٠هـ (١٢٣٢م) ، ولم يعقبه احد من ذريت فآلت دويلته الى الخليفة المستنصر بالله العباسي (الخليفة السادس

والثلاثين)، وكان لضم اقليم اربيل، اليه انتعاش لحكمه الذي تقلصت حدوده، ولكن هذا الاقليم لم ينتقل الى الخليفة العباسي بسهولة اذ رفض السكان الاعتراف بسلطة الخلافة فارسل الخليفة اليه قائده الشرابي فحاصر، واخذها عنوة (ابن الطقطقي ـ الفخري) •

وتعرضت اربيل قبيل فتح المغول لبغداد الى هجوم هؤلاء المغول وتدميرهم لها ولمدنها المجاورة عدة مرات ، وكان آخر هجومهم عليها في عام ١٣٢هـ (١٢٣٦م) فحاصروا قلعتها ولكن المدافعين قاوموا ببسالة بحيث تعذر فتحه هذه المرة فانسحب المغول مقابلة جزية (٢٦) ، ولما توجه هولاكو في عام ٢٥٦ هـ (١٢٥٨م) الى بغداد وجه على اربيل حملة عسكرية فدافع سكانها الاكراد عنها ببسالة اكثر من عام واحد ولم يستطع الجيش المغولي فتحها الا بمساعدة بدرالدين لؤلؤ صاحب الموصل (القرن الثالث عشر الميلادي ، وقد حكم الموصل الى عام وفاته ١٥٥هه/١٩٥٩م) ،

ويمكن القول بوجه عام ان اقليم اربي لومدينة اربيل قد عمها الخراب والاضمحلال منذ ذلك التاريخ وتعرضت الى هجمات القبائل المجــــاورة وتدميرهم (٢٧) ، وقاست كثيرا من جراء حملة ملك ايران نادر شاه في عام

⁽٣١) انظر اخبار ذلك في تاريخ ابن الاثير .

⁽٣٧) اشتهرت في منطقة اربيل في القرون الوسطى وفي هذا العهد جملية قبائل كردية منها الهذبانية والحكمية اللتين كثر النزاع فيما بينهما ، وروى ابن خلكان طرفا من هذه المنازعات وسجلت في دير مار بهنسام المشهور ، (على بعد نحو ٣٥ كم من الموصل) جملة نقوش سريانية مهمة ترجع في تأريخها الى القرن الخامس عشر الميلادي ، وجاء في بعضها ذكر اكتساح « ايلخان بايدو » لاقليم اربيل في عام ١٢٩٥ م ، وهدمت في عام ١٢٩٦ م كنائس المدينة بامر السلطان ، وفي عهد السلطان «الجايتو» عام ١٢٩٦ م كنائس المدينة بامر السلطان ، وفي عهد السلطان «الجايتو»

١٧٤٣م على اقاليم السلطان العثماني ، وقد احتل المدينة بعد حصار دام طوال شهرين، واصبحت اربيل في العهد العثماني ولا سيما في القرن التاسع عشر مركزا اداريا مهما ، واشتهر حصنها الذي كان ترابط فيه حامية قوية من الانكشارية ، وكان تابعا الى ولاية بغداد ، ولما انفصلت ولاية الموصل عن بغداد ضمت اربيل الى ولاية الموصل .

اشهر البقايا الاثرية في ادبيل:

نعي هذه الجولة التاريخية في مدينة اربيل بذكر ابرز الآثار القائمة في المدينة وضواحيها ، فغي المدينة نفسها سبق ان ذكرنا ان احياء السكن القديمة فيها تقوم فوق تل اثري مرتفع نشأ من تراكم طبقات السكني المتعاقبة في ادوارها وانه يمثل «اربائيلو» القديمة ، وبما انه لم تجر فيسة تحريات اثرية لحال التأريخ فلا يمكن ذكر امور اخرى عنه في عصورما قبل الاسلام سوى ما اوجزناه بالاستناد الى الاشسارات الواردة في النصوص المسمارية القليلة ومن روايات الكتاب والمؤرخين الكلاسيكيين (اليونان والرومان) والكتابات الارامية للسريانية ، ومن العهد الاسلامي سبق ان نوهنا بجامع اربيل الذي بناه مظفرالدين «كوكبري» والذي اطلق عليه اسم مسجد الكف ، ومنه التسمية الحديثة « مسجد بنجه » والم يبق مس الجامع القديم سوى اسسه وقد أجرت فيه مديرية الآثار بعض التحريات الاثرية في عام ١٩٦٠ ، والمرجح كثيرا أن مئذنة هــــذا الجامع تمثلها الآن بقيا المنارة القديمة القائمة الآن في الجهة الغربية من المدينسة ، ويرتفع بقيا المنارة القديمة القائمة الآن في الجهة الغربية من المدينة برخارف القسم الباقي منها زهاء ١٩٧٨ وهي مشيدة بالآجر والجص ومزينة بزخارف

الابلخاني وقعت في عام ١٣١٠ م مذبحة كبيرة في النصارى على السو قتال دموي دام أكثر من ثلاثة اشهر .

707

من الآجر ، تضاهي بوجه عام زخارف منارة سنجار وزخارف منارة الجامع النوري (الحدباء) في الموصل ومنارة داقوق (٣٣) ، وكلها من العصر نفسه (اي القرن الثاني عشر الميلادي) ، وتقوم منارة اربيل على قاعدة مثمنة ولها بابان مغلقان يفضي كل منهما الى سلم ، ويوجد في بطن المنارة اسطوانة يلف (يدور) حولها السلمان اللذان يدخل اليهما من البابين المذكورين ، وقد اجرت مديرية الآثار بعض الترميمات والصيانة والتقوية في المنسارة حينما تحرت بقايا الجامع في عام ١٩٦٠ ،

تل قالينج اغا:

[ف ۔ ۲۶]

يشاهد المتجول في ضواحي اربيل بقايا تل اثري اسمه « كرد قالينج اغا » بجوار الملعب الرياضي الحديث الذي اقامته الادارة المحلية ، ويقع على يمين الطريق الآتي من كركوك الى اربيل ، وهو تل اثري واسع يشغل مساحة تربو على سبعة ايكرات ونصف الايكر (اي زهاء ٣٠ الله متسر مربع) ويرتفع عن مستوى الشارع المحاذي بنحو (٧) أمتار ، وقد سبب توسع المدينة في السنوات الاخيرة زحف البيوت السكنية الجديدة الى

⁽٣٣) يشاهد القادم من بغداد الى داقوق « داقوقا ، دقوقا القديمة » فى ظاهر المدينة بقايا منارة الرية مشيدة من الآجر وتقوم فوق قاعدة مثمنة مثل منارة اربيل ، ويرتفع الباقي منها ١٧ م و ٨٠ سم ، وهي ايضا من بناء مظفرالدين كوكبري ، باني مسجد اربيل ومثلنته كما ذكرنا . وتقوم منارة داقوق فى انقاض جامع قديم تحرت بقاياه مديرية الآثار (١٩٥٥ – ١٩٥٦) وسجلت لبقايا الجامع دورين بنائيين ، كما وجدت مجموعة من النقود الفضية ، معظمها يعود الى زمن الدولة التيمورية « النصف من النقود الفضية ، معظمها يعود الى زمن الدولة التيمورية « النصف مسكوكة باسم تيمورلنك الشجري ، الخامس عشر الميلادي » ، من بينها وبقضها من عهد الدولة التركمانية القره قوينلية « القرن التاســـــع الهجري » .

هذا التل بحيث صار يتوسطها • وعملت مديرية الآثار منذ عام ١٩٦٥ على انقاذ آثار هذا التل باجراء تنقيبات منتظمة فيه (٣٤) •

وتدل اللقى السطحية المنتشرة على التل كالفخـــار وغيره علـــى ان الموضع بدأ الاستيطان فيه منذ عصور ما قبل التأريخ ولا سيما من الالف الخامس ق٠م الى اواخر الالف الرابع ق٠م ، حيث يرجع زمن اقدم كسر فخارية فيه الى عصر حلف (٥٠٠٠ـ ٤٥٠٠ ق٠٥) الذي سبق ان تتبعناه في بحثينا السابقين والمتميز باوانيه الفخارية المزينة بالوان متعددة جميلة ، ثم فخار دور البعيد (في حدود ٤٠٠٠ ق٠م) وفخار دور الوركاء (٣٥٠٠ـــ ٢٨٠٠ ق٠م) ، ويبدو أن السكني انقطعت فيه في أوائل الآلف الشاك ق٠م • واظهرت التنقيبات التي اجريت فيه لحال التأريخ ان دور الوركاء طبقات اثرية (ادوار بنائية) ، وتستقر اقدم الطبقات وهي الطبقة الخامسة على ما يسمى في علم الآثار بالارض البكر التي شهيد فوقها اول استيطان • ومما يجدر التنويه به بصدد هذه الارض البكر انها تقع تحت مستوى الشارع الحالي بمعدل مترين الامر الذي يستنتج منه ان مستوى سهل اربيل قد ارتفع مترين في مدى ٥٠٠٠ عام تقريبا قبل الزمن الحاضر • واظهرت اعمال التنقيبات التي اجريت في موسم عام ١٩٦٧ (٣٠) بقايا اثنتي عشرة طبقة اثرية في مواضع اخرى من التل ، معظمها من دور الوركاء السالف الذكر • وكشف عن بقايا مجموعات مهمة من دور السكني،

⁽٣٤) أشرف على هذه التنقيبات الدكتور « بهنام أبو الصوف » . انظـــــو التقارير المنشورة في مجلة سومر ، المجلد ١٩٦٦، القسم الاجنبي ص٧٧ فما بعد ومجلد ١٩٦٩ .

⁽٣٥)الدكتور أبو الصوف، مجلة سومر، مجلد ٢٣ (١٩٦٧) القسم الانجليز، ص ٦٩ .

وجد فيها عدد من القبور في اسفل ارضيات الدور ، وتميزت هذه الـــدور بما وجد فيها من حلى الخرز من الاحجار الكريمة وشبه الكريمة مثلحجر اللازورد والعقيق (Cornelian) ، وكذلك قليل من الحلى الذهبية ، وتعد من اقدم ما وجد من الذهب المستعمل في الزينة • ووجد ما يضاهي هذه الحلى الذهبية في الموضع الاثري المسمى « تبه گورا » (قرب الموصل التنقيبات لعام ١٩٦٨ عن ابنية مهمة لها صفة دينية يرجع زمنها الى عصر العصر وعن تخطيط المدن وتنظيم الدور والشوارع التي تقع عليها ، ومنها ويتفرع منه ازقة مرصوفة بالحصى • ومن الابنية الدينية التي كشف عنهـــا وتستحق التنويه بها معبد صغير مستطيل الشكل (٥ر٨٪٧م) تتوسسطه حجرة مستطيلة تحف بها من الجانبين حجرات صغيرة ، وفي الوسط الحجرة المقدسة (cella) ، وقد زينت جدران المعبد من الخارج بما نسميه في تأريخ العسارة في حضارة وادي الرافسدين بالطلعات والسدخلات (Butresses and recesses) • وكشف ايضًا عن معبد آخر اكبر من المعبد الاول (٥٠ر٩×٣٠ر٩م) ، اوجه جدرانه الداخليـــة مصبوغـــة بطلاء ابيض • كما عثر في الموضع على مجموعات مهسة من دمى الطين (Terra Cotta fignrines) (۱۳۰۰) وهي تلقي اضواء مهسة على طرف من عبادات القوم في الالهين الرابع والثالث ق٠م ٠

⁽٣٦) عن دمى الطين الكتشفة في قالينج اغا انظر:

السيد اسماعيل حجارة في مجلة سومر ، المجلد ٢٦ ، (١٩٧٠) ص ٣١ فما بعد ٠

مراجع اساسية مختارة

بالاضافة الى المراجع التي ذكرت في هوامش البحث نورد هنا ثبتا مختارا باهم المراجع الاصلية عن اثار منطقة اربيل وتاريخها بوجه خاص وشمالي العراق بوجه عام .

الراجع الاجنبية:

- 1. Sarre und Herzfeld, Archaeologische Rise im Euphrat—und Tigris Gebiete, (3 vals., Berlin, 1920).
- 2. Edmons, Kurds, Turks and Arabs, (1960).
- 3. Braidwood, Prehistoric Investigations in Iraqi Kurdistan, (1960).
- 4. F. Delitzsch, Wo Lag das Paradies (1881).
- 5. Pawly-Wissowa, Reallexikon der Altertum.
- 6. Streck in Encyclopedia of Islam.
- 7. Luckenbill, Ancient Records of Babylonia and Assyria, 2 vols.
- 8. Ebeling, Reallexikon der Assyrilogie, val. I.
- 9. E. A. Speiser, "Southern Kurdistan in the Annals of Ashur-Nasir pal II," The Annals of the American Schools of Oriental Research", VIII (1926-271).
- 10. LeStrange, The Lands of Eastern Caliphate, (1930).

ترجم الى العربية من قبل الاستاذين بشير فرنسيس وكوركيس عواد (المجمع العلمي العراقي ١٩٥٤) .

- 11. Miss Bell, Amurath to Amurath, (1911).
- 12. Parrot, Archeologie Mesopotamienne, (1946-48).

بعض الراجع العربية:

- ١ _ تاريخ البلدان لليعقوبي .
- ٢ _ معجم البلدان لياقوت الحموي ٠
 - ٣ _ الاعلاق النفسية لابن رستة .
 - ٢ رحلة ابن بطوطة ٠
- ه _ المسالك والممالك لابن خرداذبه .
- السفانات والمعافقة من تاريخ العراق الحديث (تأليف لونكرك لا الحديث (تأليف لونكرك الحياط) ٠ وترجمة الاستاذ جعفر الخياط) ٠
 - ٧ _ دائرة المعارف الاسلامية .
 - · مرف نامة : لشرف الدين البدليسي .
 - ٩ _ خُلَاصة تاريخ الكرد وكردستان ، محمد امين زكي ١٩٣٩ .
 - ١٠_ مشاهير الكرد وكردستان ، محمد امين زكي ٠
- الـ المرشد الى مواطن الآثار والحضارة (طه باقر وفؤاد سفر ، ١٩٦٢ ، ١١ـ ١٩٦٦) ٠

مخطوطات مكتبة الشيخ محدالحال في السليمانية

العضو العامل: الشيخ محمد الخال

١٩٧٤ ـ القاموس المحيط للامام مجدالدين محمد بن يعقوب الفيروز آبادي المتوفى سنة ١٨٧ هـ والنسخة كاملة ومذهبة ومجدولة ومكتوبة بخط بديسع على ورق الترمة في مجلد واحد كبير وفي ١٨٨ ص ، ٣٥ س ، ٣٦ ط سسم ، ١٨/٥ ع سم ، ٥٥ سم • الا انه لم يبق آخر الصحيفة الاخيرة التي كتب فيها اسم الكاتب و تأريخ الكتابة غير ان الكاتب كتب شرحا لخطبة القاموس قبل البدء بالقاموس في عشر صحائف بمين الخط وعين الورق ويقول في آخره: ثم شرح الديباجة بعون الملك العلام على يد الحقير الفقير ، المفرط في التقصير ، محمد لاجل شيخ الشيوخ الشيخ محمد رحمه الله في الداريسين منة ١١٤٨ هـ ، وليس ببعيد ان يتم الكاتب كتابة القاموس في عين السنة ، وهي سنة ١١٤٨ هـ .

\$93 ـ مجمع الفرس السروري: قاموس فارسي الفه محمد قاسم بن الحاج محمد الكاشاني المتخلص بالسروري الذي عاش في عصر الشاه عباس الكبير، فرغ منه المؤلف سنة ١٠٠٨ هـ، وفرغ الكاتب عسر بن عبدالكريم في شعبان سنة ١١٩٤ هـ والنسخة كاملة ومكتوبة بخط جميل في ٥٩٢ ص، ١٩س، ٢٠ ط سم، ١٣/٥ ع سم، ٣ م سم ٠

ووع _ فهرهه نكى جها نكير : قاموس فارسي لجمال الدين حسين بن فخرالدين حسن الملقب بآنجو ، باشر بتأليفه سنة ١٠٠٥ هـ واكمله سسنة ١٠١٧ هـ ، وفرغ الكاتب من استنساخه في الرابع عشر من ذي القعدة سنة

۱۱۳۰ هـ في ۸٤۲ ص ، ۱۹ س ، ۲۱ ط سم ، ۱۷ ع سم ، ۶ م سم ، اوله : (بنام أيزد بخشاينده بخشايشكر) •

۱۹۹ ــ مختصر فه رهه نگی جهانگیر : کتب بخط محســـد معروف بن السید رسول سنة ۱۵/۵ ه فی ۳۲۲ ص ، ۲۸ س، ۲۱ ط سم ، ۱۰/۵ عسم، ۱/۵ م سم ۰

وه السامي ، في الاسامي : تأليف أبى الفضل احمد بن محمد بن احمد الميداني النيسابوري المتوفى سنة ٥١٨ هـ ، أوله : (الحمد لله السذي لا يتم امر دون حمده) ، والكتاب عبارة عن أربعة اقسام ، القسم الاول فى الشرعيات ، ويشتمل على خمسة ابواب ، الثاني في الحيوانات ويشتمل على سبعة وعشرين بابا ، الثالث في الآثار العلوية ويشتمل على خمسة ابواب ، الرابع في الآثار السفلية وتوابعها وهو ستة ابواب ، والكتاب في اللغة من العربية الى الفارسية وفى ٢٣٢ ص ، ٢١ س ، ٢١ ط سم ، ٥ / ١٥ ع سم ، والنسخة مصححة ومشكلة ومكتوبة بخط واضح على ورق مسن

كتب في ظهر الصحيفة الاولى هذه الابيات تقريظا للكتاب:

هذا الكتاب الذي سماه بالسامي ما صنفت مثله في فنسه ابسدا فيه قلائسد باقسوت مفصسلة فكعب احمد مولاى الامام سما

درج من الدر أو كنز من السامي خواطر القلب من حام ومن سام لكل أروع ماضي العزم بسسام فوق السماكين من تصنيفه السامي

دوم المربية الى الفارسية : للقاضي الامام ابي عبدالله الحسين بن احمد الزوزني المتسوفي سنة ٤٨٦ هـ

في ٤٤ ص ، ٢١ س ، ٢١ ط سم ، ه/١٥ ع سم ، ١ م سم • والنسخة مصححة ومشكلة ومكتوبة على ورق قوي • أوله : (الحمدلله على سوابغ آلائه المتسابقة افواجا) وانها غير مطبوعة •

٤٩٩ ـ فهرهه نكى خال : قاموس كردي من الكردية الى الكردية
 بجميع لهجاتها من الزازائية والبادينانية والسورانية والهورامية والاردلانية
 والفيلية واللورية : تأليف الشيخ محمد الخال ، وهو خمسة مجلدات :

المجلد الاول كتب في ٣٤١ص مع المقدمة ، وكل صفحة في حقلين وكل حقل عنه ١٩/٥ م سم ٠ حقل عبارة عن ١٩. س ، ٢/٥ م سم ٠

المجلد الثاني كتب في ٢٧٥ ص ، ١٩ س ، ٢١/٥ ط سم ، ١٦/٥ ع سم ، ٢/٥ م سم ٠

المجلد الثالث في ٢٩١ ص ، ١٩ س ، ٢١/٥ ط سم ، ١٦/٥ ع سم ، ٢/٥ م سم ٠ ٢٠/٥ م سم ٠

المجلد الرابع في ٢٧٩ ص ، ١٩ س ، ٢١/٥ ط سم ، ١٦/٥ ع سم ، ٢/٥ م سم ٠ (٢١ م سم ٠

المجلد الخامس في ١١١ ص ، ١٩ س ، ٢١/٥ ط سم ، ١٦/٥ ع سم ، ٢/٥ م سم ٠ ٢/٥ م سم ٠

البالغ مجموع صفحات الكتاب ١٣٦١ صفحة ٠

٠٠٠ _ نسخة ثانية من فهرهه نكى خال ، كتبت في مجلدين :

المجلد الاول في ١٥٥ ص ، ٢٦ س ، ٢٢ط سم ، ١٧ عسم ، ٤ م سم . المجلد الثاني في ٢٤٢ ص ، ٢٩ س ، ٢٢ ط سم ، ١٧ ع سم . ۵۰۱ ـ نسخة ثالثة من فهرهه نگی خال في ۵۸۰ ص ، ۳۳ س ، ۳۱/۵ ط سم ۲۰ ع سم ، ۲/۵ م سم ۰

۵۰۲ ــ نسخة رابعة من فهرهه نگى خال في ۶۸۲ ص ، ۳۳ س ، ۳۰ ط سم ، ۲۰ ع سم ، ۳۰ م سم ۰

۵۰۳ ـ نسخة خامسة من فهرهه نكى خال فى ۲۸۹ ص ، ۳۲ س ، ۳۱ ط سم ، ۲۰ ع سم ، ۲۸ م سم ه

٥٠٤ ـ نسخة سادسة من فهرهه نكى خال ، كتبت في مجلدين :

المجلد الاول من حرف الالف الى حرف الجيم في ٣٦١ ص ، ٢٠ س ، ٣٣ ط سم ، ٢١ ع سم ، ٥ م سم .

المجلد الثاني من حرف الجيم الى القاف ، كتبت في ٤٦٢ ص ، ٢٠ س ، ٢٣ ط سم ، ٢٠ س

التراجم والرجال

٥٠٥ ــ الاجازة البالغة التراجم بعض الائمة الاعلام من شيوخ المؤلف أحمد بن حجر الهيتمي رحمه الله ، والكتاب ناقص من اوله لان الكاتب ترك مقدمة طويلة منه مبتدأ بذكر سلسلة من اشياخه في الفقه على طريق الاختصار بادئا بشيخ الاسلام زكريا الانصاري ، كتبت سنة ١١٧٧ هـ في ٩٢ ص ، بادئا بشيخ الاسلام زكريا الانصاري ، كتبت سنة ١١٧٧ هـ في ٩٢ ص ،

٥٠٦ ترجمة لحياة احمد بن حجر الهيتمي: تأليف ابي بكر بن محسد بن عبدالله بن عمرو ، فرغ منها ليلة السبت السابعة من ذي القعدة الحرام سنة أربع وسبعين وتسعماة ، أي بعد وفاة ابن حجر بثلاثة أشهر وخمسة

وعشرين يوما تقريباً ، كتبت في ١٧ ص ، ٢٤ س ، ٥ر٢٣ ط سم ، ١٧ عسم.

وه مولوودنامه ي نهوئه ثر ، يا تأريخي پيغهمبه ر ، بالكردية ، رسالة مختصرة في حياة الرسول الاعظم صلى الله عليه وسلم بالنثر والنظم ، تقرأ في حف لات المولد النبوي : تأليف الشيخ محمد الخال كتبها سنة ١٣٥٦ هـ – ١٩٣٧ م في ٣٥ س ، ١٥ س ، ٢٢ ط سم ، ١٨ ع سم ، ٢/١ م سم ٠

۸۰۵ ــ نسخة ثانية من مەولوودنامەى نەوئەثر ، كتبت فى ۲۹ ص ، ۱۲ س ، ۲۲ ط سم ، ۲۷ ع سم ، ۲/۱ م سم .

٥٠٥ ــ نسخة ثالثة من مەولوود نامەى نەوئەثر ، كتبت في ٣٦ ص ،
 ١٨ س ، ١٩ ط سم ، ١٦ ع سم ، ٢/١ سم •

١٥٥ البيتوشى: كتاب باللغة العربية في حياة الشيخ عبدالله الكردي البيتوشي: تأليف الشيخ محسد الخال بن السيخ علي بن الحاج الشيخ امين الخال ، كتبه سنة ١٣٧٠هـ في ١٨٢ ص ، ٢٩ س ، ٢٥ ط س ، ٢٠ ع سم ، ٣ م سم ٠

١١٥ ــ نسخة ثانية من كتاب البيتوشي ، كتبت في ١٧٩ ص ، ٣١ س ،
 ٣٢٠ سم ، ٢١ ع سم ، ٢ م سم •

١١٥ ـ نسخة ثالثة من كتـاب البيتوشــي ، كتبــت في ١٤٣ ص ، ٣٥ س ، ٣٠ ط سم ، ٣٠ ع سم ، ٣٠ م سم ٠

۱۳ سے نسخة رابعة من كتاب البيتوشي كتبت في ۳۵۳ ص ، ۱۸ س ، ۲۱ ط سم ، ۲۷ ط سم

٥١٤ ــ الشيخ معروف النودهي البرزنجي ، كتاب باللغة العربية فـــي

حياته وآثاره الادبية ، كتبه الشيخ محمد الخال سنة ١٣٨١ هـ = ١٩٦١م في ١٤٨ ص ، ٣٣ س ، ٣٣ ع سم ، ٢ م سم .

والم المنطقة ثانية من حياة الشيخ معروف النودهي ، كتبت في ١٦٤ من ، ٢٠ س ، ٢٢ ط سم ، ١٨ ع سم ، ٢ م سم •

٥١٦ ــ مفتي زه هاوي ، كتاب باللغة الكردية في حياة محمد فيضي الزهاوي مفتي بغداد : تأليف الشيخ محمد الخال ، كتبت سنة ١٣٧٣ هـ =
 ١٩٥٣ م في ٣٥٤ ص ، ١٦ س ، ٢٠ ط سم ، ٥ر١٧ ع سم ، ٥ر١ م سم ٠

٥١٧ ــ رسالة مختصرة في حياة الشيخ معروف النودهي البرزنجي بقلم رسول اللوزعى ابن السيد محمد سناء الدين ، كتبت في ١٧ ص ، ١٤ س ، ١٩ ط سم ، ١٤/٥ ع سم •

كتب الادب

مه معمد بن محمد بن محمد بن معمد بن علي بن محمد بن عثمان الحريري البصري المتوفى سنة ٥١٦ هـ ، نسخة كاملة كتبت في مدينة اربيل سنة ١٣٣١ هـ بخط جميل ، مشكلة ومحشاة بالشروح والقيسود في ١٣٠ س ، ٥ر٢ م سم •

الحريري ، سقط من اولها تسلات صحائف ومن آخرها صحيفتان اكملتا بخط شخص آخر، وأصل النسخة قديمة جدا ، كتب بظهر الصحيفة الاولى التي كتبت حديثا تأريخ حادثتين احداهما بتأريخ ١١٣٨ هـ والاخرى بتأريخ ١١٤٥ هـ ، كتبت في ٢٩٤ ص ، ١٧ س ، ٢٤ ط سم ، ١٥ ع سم ، ٥ر٤ م سم •

٥٢٠ ــ نسخة ثالثة من مقامات الحريري كتبت في ٤٥٧ ص ، ١٩ س ، ٥٣ط سم ، ٢٦ ع سم ، ٥ره م سم ، بخط حسن ومحشاة بحواش فارسية بخط حضرة مولانا خالد النقشبندي ، وكانت النسخة من ممتلكاته رضي الله عنه .

كتب في ظهر الصحيفة الاولى ما يأتي : (لولا نسبة الملك الى العبد تخصيصا لقلت ان هذه النسخة مما وهبها المولى الواهب بعدما كانت لغيري، وستكون كما كانت ، وهذه النسخة هي التي كتب جميع قيوداتها من الاول الى الآخر بيد حضرة الغوث الاعظم مولانا ومقتدانا الشيخ خالد النقشبندي قدس سره ، انا الحقير تراب اقدام مريديه محمد صالح الكركوكي غفرالله له ولوالديه سنة ١٢٧٥ هـ) .

١٢٥ - كتاب السيرة المرضية ، في شرح الفرضية : تأليف المالم الالمعي ، والشاعر العبقري ، عبد علي بن ناصر الشهير بابن رحمة الحويزي المتوفى سنة ١٠٧٥ هـ كما ذكر في كتاب هداية العارفين ج١ ص ١٠٨٥ ، شرح به بيتين من ابيات الامير علي باشا بن افراسياب باشا بن احمد بك بسن حسين چلبي بن فرحشاد بن افراسياب بن سنادست التركي السلجوقي التي نظمها في وزن المواليا ، اعني المواليا الفرضية ، يكشف عن غرر معانيه جلباب الخفا ، ويجلي عرايس مخدراته لمجالس اخوان الصفا ، وخلان الوفا ، ثم يقول المؤلف : (فكتبت هذا المحرر اللطيف ، والمؤلف الشريف ، مشتملا على مطالب عديدة ، وفوائد عتيقة وجديدة ، ينتفع بها الشريف ، مشتملا على مطالب عديدة ، وفوائد عتيقة وجديدة ، ينتفع بها المبتدىء ، ويستأنس بها المنتهي ، جامعا فيه ما يناسب المقام ، ويسوق اليه استطراد الكلام ، من الاشعار الرابقة ، والحكايات اللابقة ، لاسيما اشعاره الغرر الفائقة ، على الدرر التي اختار لنظم اكثرها الوزن المذكور ، من

البحور ، وشحها بمعان هي لؤلؤ البحور ، ودرر النحور ، والحكايات التي لم تسمع الرواة بمثلها ، ولا وقف اهل السيرعلى شبهها وشكلها، فجاء بعون الله ملان من الفوائد الادبية ، مشحونا بالفرائد العلمية) .

وبهذه المناسبة كتب المؤلف عبد علي الحوادث التاريخية والوقائع الجارية في ولاية البصرة التي شاهدها بنفسه على عهد الاسير علي باشا الذي دام عشرين سنة ، أي من سنة ١٠٥٣هـ الى سنة ١٠٥٣هـ لتكون كالتاريخ لامارته .

هذا الكتاب يقع في ٢٦١ ص ، ٢٥ س ، ٢٩/٥ ط سم ، ٢٨/٥ عسم، ٤ مسم، اعتقد بان هذا الكتاب لم يطلع عليه أحد من الباحثين، ولا نظير له في دور الكتب والمتاحف المشهورة ، ونادر الوجود ، لذا فانه كتاب قيم يعد بحق من نفائس الكتب الخطية ، ونوادر المخطوطات العربية ، لقد رأى المجمع العلمي العراقي ان ينشر القسم المتعلق بتاريخ البصرة وأميرها على صفحات مجلته الزاهرة فنشرنا القسم المتعلق بامارة على پاشا بن افراسياب في المجلد الثامن من مجلة المجمع العلمي العراقي سنة ١٩٦١ م تحت عنوان «حلقة مفقودة من تاريخ البصرة ، او تاريخ الامارة الافراسيابية » كمسانشر مستلا من المجلة المذكورة باسم (تاريخ الامارة الافراسيابية) ،

وفى آخر الكتاب مباحث عن السماء والنجوم وما يتبعهما من العالم العلوي ، واخرى عن الارض والجبال وغير ذلك ، وفيها ابحاث مهمة واشكال ودوائر ورسوم غريبة • كتبت النسخة بخط جميل للغاية ، غير ان الكتاب ناقص من آخره بصحائف قليلة مع الاسف الشديد •

٥٢٢ ـ كنز اللسن : تأليف العلامة السيد احمد فائز ابن السيد محمود البرزنجي الكردي ، ضمنه احد عشر علما من العلوم العربية ، يقرأ بخمسة

عشر نوعا ، يشتمل على ستة السنة ، لان الكتاب عبارة عن احد عشر جدولا ، الجدول الاول في علم الكلام ، والثاني في التفسير ، والثالث في المحديث ، والرابع في الفقه ، والخامس في النحو والصرف ، والسادس في المحكمة ، والسابع في المنطق ، والثامن في المعاني والبيان والبديع والآداب ، وكل هذه الجداول باللغة العربية ، والجدول التاسع قصيدة تركية في مدح السلطان عبد الحميد الثاني ، والعاشر قصيدة فارسية في مدح السلطان عبد الحميد الثاني ، والعاشر قصيدة فارسية في مدح السلطان بالروسية ، والثالث والرابع بالفرنسية ، ومن اغرب الغرائب انه اذا قرى والكردية الى كلمات عربية ، وتنقلب جميع العلوم المذكورة والقصائسد والكردية الى كلمات عربية ، وتنقلب جميع العلوم المذكورة والقصائسد والاشعار الى علم الفقه الاسلامي ووجوب طاعة السلطان ، وفضائل آل عثمان ، واذا التقطت من اواخر كل جدول في آخر الكتاب كلمة واحدة يحصل من مجموعها بيت عربي فيه تاريخ تأليف الكتاب ، وهذا البيت عربي فيه تاريخ تأليف الكتاب ، وهذا البيت

ما قيل ما ابدعت من عجائبي لذا اتى التاريخ (من غرايبي) ١٣١٣

والنسخة تقع في تسع عشرة صفحة مع التقاريظ المكتوبة في آخسر الكتاب وهذا الكتاب غير مطبوع ، ونسخته الوحيدة المقرظة بتقاريظ علماء استنبول وادبائها موجودة لدي .

ووجه عند كرة العنوان: تأليف العالم القاضل فرجالله بن محمد ، ضمنها ثلاثة علوم من العلوم العربية ، لان الكتاب عبارة عن جداول ، المجدول الاول من اول الكتاب الى آخره فى علم المنطق ، والثاني علم المعروض ، واذا قرىء الكتاب افقيا بحيث يقرأ السطر الاول من جميع

الجداول وكذلك السطر الثاني والثالث وهكذا ، ينقلب العلمان المذكـــوران وهما علم المنطق والعروض الى علم النحو ، والنسخة تقـــع في ١٧٠ ص ، ٥ س ، ١٨/٥ ط سم ، ١٣ عسم ، ١ م سم ٠

يقول الكاتب في آخرها: قد فرغ من تسبويدها وتحريرها العبد المجاني ، الغريق في بحار الذنوب والمعاصي ، المحتاج الى عفو ربه الباري ابن رحمة الله الاصفهاني عفى عنهما بمحمد وآلب في يوم الخميس ثامن شهور سنة ١١١٨ه في دار سلطنة اصفهان صينت مسن نوائب الحدثان في المدرسة الكبيرة للجدة الصغيرة ، تقبل الله قرباتها ، وامحى سيئاتها بمنه وكرمه .

١٥٠٥ - أنوار السهيلي: ترجمة كليلة ودمنة ، والاصل كتاب على السنة البهائم والطيور ، وضعه فيلسوف هندي لدابشليم ملك الهند ، ولما سمع به انوشروان ورام تحصيله ارسل طبيبا يقال له بزرجمهر السي بلاد الهند لاستنساخه ، ولما استخرج هذا الكتاب نقسله من الهندية الى الفارسية لكسرى أنو شروان ، ثم ترجمه في الاسلام عبدالله بن المقفع من اللغة الفارسية الى العربية ، ثم أمر ابو المظفر بهرام شاه بن مسعود الغزنوي أبا المعالي نصراله بن محمد بن عبد الحميد فنقله ثانيا من نسخة ابن المقفع الى الفارسية ، الا امه اطنب واسهب بايراد الالفاظ المغلقة ، ثم جرد هذه الترجمة ولخصها وهذبها حسين بن علي الواعظ الكاشفي للامير السهيلي ، الترجمة ولخصها وهذبها حسين بن علي الواعظ الكاشفي للامير السهيلي ، أوله : (حضرة حكيم على الاطلاق جلت حكمته ١٠٠ الخ) ، كتب بخط فارسي بديع على ورق الترمة في ٢٧٨ ص ، ١٧ س ، ٢٧/٥ ط سم ١٧/٥ ع

٥٢٥ ــ نسخة ثانية من كتاب أنوار السهيلي : ترجمة فارسية لكتاب

كليلة ودمنة بقلم حسين بن علي الكاشفي الواعظ ، كتبت بخط فارسي بديع ناعم فى ٣٠٠ص ، ١٨ س ، ٢٠طسم ، ١٤/٥عسم ، ٣مسم ، والنسخة ناقصة من آخرها كما ضاعت الورقة الثانية من أولها .

٥٢٦ – المنح المكية ، في شرح الهمزية : لاحمد بن حجر الهيتمي ،
 كتبه الشيخ عبدالقادر المهاجر السنوي شارح تهذيب الكلام سنة ١٢٦٩هـ
 في ٢١٥ص ، ٢٤س ، ٢٠/٥طسم ، ١٥ عسم ، ١ مسم ، والنسخة مصححة ومشكلة ، ويليها في نفس المجلد الكتاب التالي :

٥٢٧ ــ شرح قصيدة البردة باللغة الفارسية لمولانا عصام الدين ابراهيم ابن عربشاه الاسفراييني المتوفى سنة ٩٤٣هـ وأتمه بعد صلاة الجمعة في محرم الحرام سنة عشرين وتسعمائة • كتبه عبد المؤمن ابن الملا عبدالرحمان الاورامي سنة الله ومائتين وتسع وستين من الهجرة النبوية في ٧٩ص ، وحسم ، ١ مسم • ويليه الكتاب التالي:

٥٢٨ ــ اطباق الذهب: لشرف الدين عبد المؤمن بن هبت الله المعروف بشقروة الاصفهاني ، كتب في ١٥٦ص ، ١٠س ، ٢١طسم ، ١٥عسم ، ٢مسم ، بخط محمد بن الشيخ شمس الدين ، والنسخة مشكلة ومحشاة ومصححة ، كتب في ظهر الصفحة الاولى ما يلي : (انتقل الي الشسراء الشرعي) وانا تراب اقدام الطلاب رسول الكاثراوى سنة ١٢٤٧ هـ ،

٥٢٩ ـ نسخة ثانية من اطباق الذهب ، كتبت في ١٢٣ص ، ١٧س ، ٢٢٠ مسم ، ١٨٠٠ عسم ، ١٩سم .

٥٣٠ ـ كتاب رشف الضرب ، من شرح لامية العرب : تأليف ابي البركات عبدالله بن الحسين المعروف بالسويدي ، كتب في ٢٧ص ، ٢٥س ، ٢٦طسم ، ١٦عسم ، ١/مسم • قال المؤلف : قد نجزت من تبييض هــذه

الاوراق في مجالس آخرها نصف ليلة الاربعاء السابعة من ذي الحجة الحرام عام اثنين وستين ومائة والف من الهجرة المدنية •

فرغ الكاتب محمد صالح بن الحاج حامد بن الحاج محمد البغدادي يوم الخميس ثالث عشر من صفر عام ثلاثة وستين ومأة والف كتبها على خط مؤلفها •

٥٣١ ــ قصيدة البردة : للشيخ الامام شرف الدين محمد البومسيري كتبت في ٣٢ص ، ١١ س ، ١٥ ط سم ، ٥/١٠ ع سم ، لإ م سم •

٣٣٥ ـ شرح خالد بن عبدالله الازهري المصري على قصيدة البردة ، كتب في ٨٥ ص ، ١٧ س ، ٢١/٥ ط سم ، ٥/٥ ع سم ، ٤م سم بخط جيبل ، وبهامشه مع الحواشي والتعليقات الكثيرة ترجمة نورالدين عبدالرحمن بن احمد الجامى للقصيدة المذكورة ، فمثلا يقول في ترجمة مطلع القصيدة القائل :

أمن تذكر جيران بذي سلم مزجت دمعا جرى من مقلة بدم

أى زياد صحبت يارانت أندر ذى سلم أشك چشم آميخته باخون روان گشته بهم يا مگراز كاظمه بوى وزيد ازكوى دوست يا مگر در نيم شب برقى جهيدست ازاضم

سهو _ نسخة ثانية من شرح خالد الازهري على قصيدة البردة ، كتبت في ٧٤ص ، ٢١س ، ٢١طسم ، ١٩عسم ، ١٩سم • قال الشارح. فرغت من تأليف هذا الشرح يوم الاربعاء العشرين من رجب من شهور سنة ثلاث وتسعماة وفرغ الكاتب محمد صالح بن الحاج حامد سنة ١١٦٣هـ • ٥٣٤ ــ نسخة ثالثة من شرح خالد الازهري على قصيدة البردة ،
 كتبت الاشعار بالحبر الاحمر ، وتقع النسخة في ٧٥ص ، ١٧س ، ٢١طسم ،
 ١٦عسم •

٥٣٥ ــ شرح قصيدة بانت سعاد ، لابي بكر يحيى بن علي الخطيب التبريزي ناقص من الآخر بصفحات قليلة ، كتب في ٣٦ ص ، ١٥ س ، ٢٦ طسم ، ١٦ عسم ٠

٥٣٦ ــ شرح القصيدة الطنطرانية لمعــينالدين ابمي نصر احســد بن عبدالرزاق الطنطراني ، وهي فى مدح الوزير نظامالملك ، كتب سنة ١١٥٩هـ في ٣٠ص ، ١٨ س ، ٢١عسم ، ٢٩عسم ٠

والنظم للشسيخ سسمدي بن والنظم للشسيخ سسمدي بن عبدالله الشيرازي المتوفى سنة ١٩٥هـ، رتبه على ثمانية ابواب محتويا على اليات فارسية واشمار عربية وحكايات ولطائف غربية ، القه سنة ١٥٦هـ في الميات ما ١٩٠ س ، ١٨/٥ ط سم ، ١١ ع سم ، ١٥/٥ سم ، وجاء في اخره مكتوبا بالذهب : (حرره الحقير پيرىزاده نامرادة) تحريرا في ٧ رجب سسنة ١٠٤٦هـ .

٥٣٨ ـ كتاب المنشآت للشيخ عبدالرحمان الجامي كتبها بالفارسية نظما ونثرا بمناسبات عديدة وفى شتى المواضيع ، وهي عبدارة عن ست وتسمين رقعة ، وقد تم جمعها من قبل شخص الم يذكر اسمه واتمها يـوم الاثنين من آخر شعبان سـنة ١٢٦٤ هـ ، كتـب في ١١٨ ص ، ١٧ س ، م/٢٦طسم ، ٥/٥١عسم ، ١مسم ، وكتبت العناوين بالمداد الاحسر ،

٥٣٩ ـ نسخة ثانية من كتاب المنشآت لعبد الرحمان الجامي ، كتبت في ٢٠٠٥ ـ سم ، ١٦٠س ، ٢٠٠٠ عسم ،

٥٤٥ ــ تخميس قصيدة بانت سعاد: للشيخ معروف النودهي الكردي،
 والاصل لكعب بن زهير الصحابي الجليل، كتب بخط الحاج الملا عبدالله
 الچرستاني سنة ١٣٥٥ هـ في ١٤ ص، ١٥ س، ٢١ ط سم، ١٦ ع سم.

١٤٥ - تخميس القصيدة المضرية : للشيخ معروف النودهي الكردي،
 مع مقدمة في ١٦ص ، ١٢س ، ٢١طسم ، ١٥/٥عسم •

وورتبها على ترتيب حروف الهجاء ، وشرحها وبين مواردها ومصاد الخال في ورتبها على ترتيب حروف الهجاء ، وشرحها وبين مواردها ومضاربها • كتبها في ٥٨٥ص ، ١٩س ، ٢١طسم ، ١٧عسم ، ٥/٥مسم •

۱۵۰ س نسخة ثانية من « پهندى پيشينان » کتبت في ۳٤٧ س ، ۲۰ س ، ۲۱ ط سم ، ۱۷ ع سم ، ۳ م سم .

۱۹۶ _ نسخة ثالثة من « په ندی پیشینان » کتبت فی ۲۹۰ ص ، ۲۲ س ، ۲۱ ط سم ، ۱۹/۵ ع سم ، ۳ م سم ۰

۰۱۵ ـ نسخة رابعة من « پهندی بیشینان » کتبت فی ۱۳۲ ص ، ۲۱ س ، ۲۰ ط سم ، ۱۹/۵ ع سم ، ۱/۵ م سم ۰

۱۹۵ – نسخة خامسة من « پهندې پيشينان » کتبت في ۶۱ ص ، ۳۶ س ، ۳۱ ط سم ، ۲۰ ع سم ، ۱ م سم .

٥٤٧ ــ منظومة : ﴿ نَانَ وَحَلُوا ﴾ أي خبرُو حَلُوى لَبِهَاءُ الدَّيْنَ الْعَامَلِيَ بالقارسية ، في النصائح وذم الدّنيا ، تقع في ٣٣ ص ، ١٠ س ، ١٥/٥ ط سم ، ١٠/٥ ع سم •

علم العروض

٥٤٨ ــ الشرح الوافي ، على منظومة الكافي : تأليف الشيخ عبدالله البيتوشي ، في علمي العروض والقوافي ، والاصل ايضا في ثلاثماة وسبعة وعشرين بيتا ، وفي ٨٠ ص ، ٣٣ س ، ٢١ ط سم ، ١٥ ع سم ، ١ م سم ، أوله : (نحمدك اللهم على تأسيس الدين ، ووصلنا منه بالسسبب المتين ٠٠ الدخ) ٠

وجاء في آخره: قال مسود هذه الاوراق ومؤالفها تم هذا الشرح في نواحي الكرد سنة مائة وتسع وسبعين بعد الالف في مدرسة البيتوش الصيفية في ايام الحكومة اليوسفية ، نفع الله به المسلمين آمين .

١٤٥ ــ متن الاندلسي في العروض لابي عبدالله محمد المعروف بأبى الجيش الانصاري إلاندلسي ، كتب في ١٤ ص ، ١٣٠ س ، ٢٢/٥ ط سم ،
 ١٦ ع سم ٠

٥٥٠ ــ شرح على متن الاندلسي في علم العروض المنسوب الى عبدالله محمد المعروف بابى الجيش الانصاري الانسدلسي ، كتب بقريسة قره خضر ، كتب فى ٥٢ ص ، ٢٠ س ، ٢١ ط سم ، ١٥ ع سم ، ١ م سم ٠

٥٥١ منظومة العروض : اللشيخ معروف النودهي البرزنجي الكردي
 في ١٧٥ بيتا ، أوله : (قال محمد حسيني النسب ، الحمد للهادي الى علم
 الادب) .

ثم يشرع في بحور الشعر وأجزائه وأعاريضه وضروبه ، ويأتي بالامثلة والشواهد في أبيات بديمة من بنات أفكاره كلما في مدح الرسول ، كتبت

٥٥٢ ــ نسخة ثانية من منظومة العروض بخط ناظمها الشيخ معروف النودهي البرزنجي في ٨ص ، ١٥س ، الا انها ناقصة من آخرها .

٥٥٣ ــ نسخة ثالثة من نظـم العروض للشــيخ معروف النــودهي البرزنجي ، منظومة في خسسة وسبعين ومــائة بيت ، كتبت في ٤ص ، ١٣ س ، ٢١ ط سم ، ٢٦ ط سم •

٥٥٤ ــ نسخة رابعة من منظومة العروض للشسيخ معروف النودهي الكردي ، كتبت في ١٢ ص ، ١٤ س ، ٢٦ ط سم ، ١٥/٥ ع سم •

٥٥٥ ــ نسخة خامسة من منظومة العروض للشبيخ النودهي ، كتبت في ١٢ص ، ١٦س ، ١٦/٥طسم ، ١٦جسم •

٥٥٦ ــ رسالة في العروض باللغة الفارسية ، كتبت بخط فارسي جميل في ٢٢ ص ، ١٣ س ، ٢٠/٥ ط سم ، ١٤ ع سم ، ٢/١ م سم ، النسخــة مزركشة ومجدولة ، لكنها غير كاملة ،

دواوين الشعر

٥٥٧ ــ ديوان مولانا خالد النقشبندي السكردي ، المتوفى سنة ١٢٤٢هـ فارسي وعربي وكردي ، مرتب حسب ترتيب الحروف من الالف الى الياء ، كمل أوله وآخره بخط عبدالكريم سنة ١٣٦١هـ ، وله اسلوب رائق في نظم الشعر ، لم يجمع ديوانه بنفسه ، وانما اعتنى بجمعه مريدوه ومنتسبوه ، وطبع بعد وفاته بأمر من السلطان عبدالعزيز سنة ١٣٦٠ هـ ، كتب في ١١٠ ص ، ١٢ س ، ٢٢ ط سم ، ع سم ، ١ مسم .

٥٥٨ ـ ديوان جان جانان ابن ميرزا جان جاني المتخلص بمظهر المتوفي

فى حدود سنة ١١٦٥ هـ ، فارسي مرتب حسب ترتيب حروف الهجاء ، كامل من الاول والآخر ، كتب بخط عبدالكريم سنة ١١٦١هـ في ١١٧ص ، ١٢ سى ، ٢١ ط سم ، ١ م سم ، وله في أسلوبه عذوبة وحلاوة .

٥٥٥ ــ نسخة ثانية من ديوان جان جانان ، كاملة من الاول وناقصة من الآخر بورقة واحدة ، وبهامشها تعليقات كثيرة للملاحامد الشهرزوري المشهور ، بين معنى الاشعار على طريقة التصوف ، كتبت في ١٩٦ ص ، ٢ مس ، ٢٢ ط سم ، ٥٧/٥ ع سم ، ١/٥ م سم ٠

٥٦٠ ــ ديوان نالي الشهرزوري الكردي المتوفى سنة ١٢٧٣ ، كردي بلهجة سوران ، وله اشعار قليلة بالفارسية والتركية ، شعره رقيسق ومشهور يجري على الافواه كالمثل بين الحسن والجودة والعذوبة والعاروة والرقة ، وديوانه مشتمل على الغزليات والقصائد ، أما الغزليات فمرتبة حسب ترتيب الهجاء ، كتب سنة ١٣٢١هـ وفي ٩٣ص ، ١٤٣ س ، ٥/٣٢ م سم ٠ ط سم ، ٤١٤ سم ، ٢/١ م سم ٠

٥٦١ ــ نسخة ثانية من ديوان نالي ، كتب بخط حسن في ٥٥٠ ، ١٤ س ، ١٩ ط سم ، ١٤ ع سم ، ٢/١ م سم •

٥٦٢ ـ ديوان خاكي: كردي وفارسي، وهو الملا محمد الشهرزوري المتخلص بخاكي المتوفى سنة ١٣٢٤هـ = ١٩٠٦م، ومن أشـعاره الكردية قصيدته المشهورة في نعت النبي صلى الله عليه وسلم وخلفائه الاربعة فسي مأة وستة وخمسين بيتا التي تمد بحق من عيون القصائد الكردية والتبي مطلعهـا:

ببارینی خسودا بارانی ههرچی فیض و احسانه لهسهر ثهو باعثی خلقه وگزیدهی جمع اکوانه واشعاره الفارسية تشتمل على غزليات وقصائد وترجيعات ورباعيات ومثنويات ، كما له تخميس لاشعار حافظ الشيرازي وتثمين لاشعار مولانا خالد النقشبندي ، والنسخة الوحيدة التي كتبت بخط يه دحمه الله موجودة في مكتبتي في ٥٤ص ، ١٥س ، ١٨طسم ، ١١عسم ، ٢/١ مسم .

٥٩٣ ـ ديوان عبدالرحمان بابان : كردي وفارسي وتركي ، هو ديوان جيد لاشتماله على المدح والتقريظ والرثاء والفلسفة والغرام والذم والشكوى والاباء والنقذ لبعض الاحوال الاجتماعية وغيرها كتب في ١٥٠ ص ، ١٠ س ، ١٩ ط سم ، ١٤ ع سم ، ١/٥ م سم ، والنسخة الوحيدة المكتوبة بخط يده رحمه الله موجودة عندي بوصية منه وبموافقة الورثة ، وسنقوم ان شاء الله يطبعه عند سنوح الفرصة .

٥٦٤ ـ قصة مجنون وليلى: نظم عربي للعلامة الشيخ حسين القاضي الكردي المتوفى سنة ١٢٩٢ هـ ، كتبت النسخة من خط المؤلف رحمه الله ،
 الا انه ضاع منها صحائف كثيرة ، وبقي منها اثنان وخمسمائة بيت في ٤٦ ص ، ١١ س ، ١٧ ط سم ، ١٢ ع سم ، ٢/١ م سم .

فلنورد على سبيل المثال بيتين على لسان مجنون لليلى ، وبيتين عسلى لسان ليلى جوابا لمجنون • فمما كتبه على لسان مجنون قوله :

قد نال من الهوى فؤادي نيلا ما مال الى غيرك قلبي ميلا من وصلك اصبح مسائى سحرا من هجرك قد غدا نهاري ليلا ومما كتبه على السان ليلى قوله: مكنون هواك في الحشى مخزون مستور نواك في النهي مكنون فالماقل لا يظهر ما في خلده والله لانت في الهوى مجنون

يظهر من هذا ان الشيخ حسين القاضي جود النصص الشعري التمثيلي بالعربية قبل أمير الشعراء احمد شوقي بستين عاما •

٥٦٥ ــ ديوان عارف: ديوان فــارسي للشــيخ محمود الكردستاني المتخلص بعارف والديوان عبارة عن ستة آلاف وثمانمأة وخمسين بيتا ، كتب بأجمل خط وعلى أحسن ورق وبأبدع صورة ، يبدأ الديوان بشرح بعضُ الكلمات والمصطلحات الصوفية ، ثم يأتي تقريظ بالنثر للاديب الكبير والعالم النحرير المسلا حامد الشهرزوري مؤلف كتاب رياض المشتاقين في حياة مولانا خالد النقشبندي ، ثم تأتي قصائد متعاقبة في نعت النبي صلى الله عليه وسلم والخلفاء الراشدين وفي نسبهم حسب الترتيب الحالي والطعن فيمن له شبهة في صحة ذلك ثم تأتي قصيدة في سلسلة الطريقـة النقشبندية ، ثم قصيدة في مدح الشيخ عثمان سراج الدين ، ثم قصيدة تبحث عن سفر الشاعر مع الشيخ محمد بهاء الدين آبن الشيخ عثمان سراج الدين الى الحجاز واداء فريضة الحج والعمرة وباقي المناسك وزيارة المدينة المنورة والروضة المطهرة ، ثم قصيدة فى مدح الشيخ محمد بهاء الدين ، ثم يأتي اصل الديوان حسب ترتيب الهجاء ، وهو عبارة عن القصائد والغزليات والرباعيات والمفردات والتضمينات لاشعار الشيخ عبدالرحمان بن الشميخ سراج الدين المتخلص بوفا والتخاميس على أشعار حافظ وسعدي الشيرازي ومولانا خالد النقشبندي والسيد والهلالي والعراقي وجامي وغيرهم • والديوان يقع في ٥٣٥ ص ، ١٥ س ، ٢١/٥ ط سم ، ١٤/٥ ع ســــم ، ٥/٢ م سم ، وهو غير مطبوع ٠

٥٦٦ ـ ديوان فارسي كبير ، وضعه أحد شعراء السليمانية وعلمائها البارزين المتصوفين في شرح حكاية من كتاب المثنوي لجلال الدين الرومي ، والديوان عبارة عن ثمانية آلاف وسبعماة وسبعة وعشرين بيتا ، كتب في كل سطر بيتان كاملان بخط المؤلف ،

يبتدأ الديوان بقوله :

بشنواز نی یك به یك اسرارنی مست شوگاهی زصهبای شهود ثم یقول فی آخر الدیوان:

یك حکایت ازکتاب مثنوی یك مجلدشد سزاوار قبـــول

شرح بنمودم بنظــــم پهلوی نی گمانم کس شود ازوی ملول

پس به بانگ نی دمیمی نوشمی

رو ازین تنگی بدریای وجــود

كتب الديوان فى ١٧٢ ص ، ٢٩ س ، ٥/٢٦ ط سم ، ٢١ ع سم ، ١ م ســـم .

٥٦٧ ــ ديوان عرفان من أهل السليمانية : ديوان شعر كردي كتب في ٦٣ ص ١٣٠ س ، ١٧ ع سم ، ١ م سم ٠

٥٦٨ ـ ديوان حافظ الشيرازي المتوفى سنة ٧٩٢هـ ، وهو فارسي مشتمل على غزليات ومقطعات ورباعيات ، ومرتب على ترتيب الحروف ، كتب بخط فارسي بديع اللغاية وعلى اوراق ملونة دون تأريخ وبيان اسم الكاتب ، كتب في ٣٤٤ ص ، ١٧ س ، ٢٢ ط سم ، ١٣ ع سم ، ٢ م سم •

٥٦٩ ـ ديوان كليم الهمداني: فارسي ، يقال ان نصفه غزليات ونصفه قصائد ، وأكثر قصائده في مدح شاه جهان بن سلطان سليم من ملوك الهند ، غير ان هذه النسخة مشتملة على الغزليات فحسب ، كتبت سنة ١٢٩٣ هـ بخط جميل وفي ٣٤٣ ص ، ١٥ س ، ٢١/٥ ط سم ، ١٥ ع سم ، وهو مرتب حسب ترتيب الهجاء وعلى شعره طلاوة رائقة ، وبهجة فائقة ، وافكار عميقة .

٥٧٥ ــ ديوان ميرزا محمد المتخلص بسحاب ابن الحاج السيد احسد المتخلص بالهاتف ، ديوان فارسي بليغ ، كتب بأحسن خط ، وعلى أجـود ورق في ٢٨٨ص ، ١٥س ، ٥/٠ طسم ، ١٤عسم ، ١/٥مسم ، كتب بخط درويش حسين نوابدار سلطنة تبريز سنة ١٣٢٨هـ، والنسخة مجدولة بالاحسر من الاول الى الآخر .

وبهامش هذه النسخة ديوان الحاج لطفعلي بك المتخلص بآذر الوارد ذكره في كتاب آتشكده •

٥٧١ ــ ديوان فضولي: تركي وفارسي، وهو محمد بن سليمان البغدادي المتوفى سنة ٩٧١ هـ والديوان مرتب على ترتيب حروف الهجاء من الالف الى الياء، ولا حاجة الى الاطالة في وصف اشعاره مع شميمرة ديوانه وكثرة نسخه عند الناس، كامل من الاول وناقص من الآخر بصحائف قليلة، كتب في ١٨٢ ص، ١٥ س، ٢١ ط سم، ٢٥ ع سم، ٢٠ مسمم •

٥٧٢ ـ يوسف وزليخا : فارسي منظوم لمولانا نورالدين عبدالرحمان بن احمد الجامي المتوفى سنة ٨٩٨هـ ، كتب سسنة ١٢٩٤هـ في ٣٥٠ص ، ١١س ، ٥/١٧طسم ، ٥/١١عسم ، ٥/١٩سم ٠

٥٧٥ ـ درة التاج: المنظومة الاولى من منظومات عبدالرحمان جامي المشهورة بسلسلة الذهب في التصوف والنصائح، ويليها الحلقة الثانية من تلك السلسلة، وأما الحلقات الثلاث الباقية فلم تكتب هنا، كتبت سسنة ١٢٠٧ هـ في ٢٩٢ ص، ١٤ س، ٥/٠٢ ط سم، ١٤ ع سم، ٥/٢ م سم م

٥٧٤ ــ مجموعة اشعار فارسية كتبت في ٤٩ ص ، ١٧ س ، ٢٠ ط سم ، ١٥ ع سم ، ١/٥ م سم ٠

٥٧٥ ــ ديوان شـــعر عربي للشيخ محمد العلمى ، ناقص من الاول بمقدار سبع صحائف ، كتب في ليلـــة الجمعة الرابع والعشرين مـــن محرم العرام سنة ١٣٠٤ هـ بقلم ابراهيم احمد السلفيتى القدسي •

المبي

٥٧٦ ــ منظومة فارسية في المعمى لمولانا شهاب الدين الملقب بالحقير تلميذ مولانا مير حسين المشهور ، كتبت في ١٨ ص ، ١٢ س ، ٢٣ ط سم ، ١٨ ع سم ، وبهامشها حواشي ابن عبدالله .

٥٧٧ ــ منظومة أخرى في المعمى ، كتبت في ٢٥ ص ، ١٢ س ، ٢٣ ط سم ، ١٨ ع سم ، وبهامشها حاشية ابن عبدالله وحاشية السيد احســـد الچناري .

٥٧٨ ــ رسالة فارسية في معرفة المعسى وطريقة حله ، كتبت في ٣٩٠٠ ، ١٩ س ، ٢١ ط سم ، ١٩/٥ ع سم ، دون ذكــر اســم الكتــاب والمؤلف والكاتب ، أولها :

قانع زتوهرکسی باسسمی عاجز شده عقسل ازین معمی أي اسم توگنج همر طلسمي هم اسم توي وهم مسمي

ويليها :ــ

٥٧٩ ــ رسالة اخرى فارسية في المعمى أيضـــا ، كتبت في ٣٦ص ، ١٩ ، ٢١ ط سم ، ١٣/٥ ع سم ، دون ذكر اسم الكتاب والمؤلف والكاتــب . أولهــا :

مسهرنامه بنسام نامداری گشاد کار هر بسته کاری

٥٨٠ - كتاب فارسي في المعمى ناقص من الاول بصحائف قليلة دون الآخر ، والكتاب مشتمل على واحد وعشرين بابا من باب الالف الى باب الياء باستثناء بعض الحروف ، ومكتوب باحسن خط فارسي ومجدول بالذهب وبقي من أوراقه بصورة مرتبة ١٥٢ ص ، ١٠ س ، ٥٨ ط سم ، ١١ ع سم ، ١ م سسم •

علم التجويسد

۱۸° - سبعة ابواب ، في علم التجويد ، كتب بخط الشيخ عبدالسميع الچناري في مدينة كركوك سنة ١٣١١ هـ في ١٤ ص ، ١٧ س،٢٤ ط سم ، ١٦ ع سم .

٥٨٢ ــ نسخة ثانية من كتاب سبعة ابواب ، كتبت في ١٤ صـــ ، ١٥ س ، ٢١طسم ، ١٦عسم •

٥٨٣ ــ نسخة ثالثة من كتاب سبعة ابواب ، كتبت ســـنة ١٢٧٩ هـ في ٩ ص ، ١٧ س ، ٥/٥٠ ط سم ، ١٥/٥ ع سم ٠

٥٨٤ ــ رسالة في التجويد: كتبت بخط الشيخ عبدالسميع الچناري في قرية بيارة وفي محرم الحرام سنة ١٣١٤ هـ في ٤ ص ١٣٠ س ٠

٥٨٥ ــ فتح المجيد ، في قواعد التجويد : تأليف الشـــيخ معروف النودهي البرزنجي ، كتبه في ١٧ ص ، ١٤ س ، ١٥ ط سم ، ١٠/٥ ع سم ٠ ط سم ، ١٠/٥ ع سم ٠

٥٨٦ ــ الجوهر النضيد ، في قواعد التجويد ، نظم الشميخ معروف النودهي البرزنجي ، كتبه في ١٧ ص ، ١٤ س ، ١٥ ط سم ، ١٠/٥ ع سم •

٥٨٨ ــ الكافي منظوم فارسي في التجويد ، نظمه العالم الفاضــــل الشيخ عبدالله الحولاني سنة ١١٥٥ هـ في ٧٨ ص ، ٩ س •

٥٨٩ ــ رسالة فارسية فى بيان صفات الحروف ، كتبت بخط الشيخ عبدالله المدرس بقرهداغ سنة ١٢٣٥ هـ في ٢٨ ص ، هـ الله سم ، ١٥ ط سم ، ١٨ ط سم ، ١٨ ط سم ، ١٨ ط سم ، ١٨ ط سم ، ١٥ ط سم ، ١٥ ط سم ، ١٥ ط سم ، ١٥ ط سم ، ١٨ ط سم ، ١٥ ط سم ، ١٨ ط سم ،

٥٩٠ ــ رسالة تبحث عن اسماء سور القرآن ، كتبت في ٢٨ ص ، ١٣٠ س ، ١٥ ط سم ، ١٠/٥ ع سم ٠

الادعية والاوراد

۱۹۰ ــ دلائل الخيرات : كتبت مجــدولة بخط جميل في ۱۷۹ص ، ١٠ س ، ٢٠ ط سم ، ١٠ ع سم ، ٢ م سم ، ورسمت صورة مكة المكرمة

في صفحة وصورة المدينة المنورة في الصفحة المقابلة بالوان مختلفة •

۱۲۷۱ من نسخة ثانية من دلائل الخيرات: كتبت بخط جميل سنة ١٢٧١ هـ في ١٥١ ص ، ١٦ س ، ١٥ ع سم ، ١ م سم ٠

٥٩٣ ـ كتاب الحصن الحصين ، من كلام سيد المرسلين : تأليف الشيخ شمس الدين محمد بن محمد الجزري الشافعي المتوفى سنة ٢٣٤هـ من الكتب الجامعة للادعية والاوراد والاذكار ، الواردة في الاحاديث والآثار ، ولقد أحسن من قال :

ل اذكـــر الــه العالمينــا ك فدونك الحصن الحصينا ان نابك الاسر المسو واذا بغسى بساغ عليس

نسخة خصوصية كتبت بخط مليح في ٢٤٤ ص ، ١١ س ، ١٤ ط سم ، ١١ ع سم ، ٢ م سم •

١٤٥ ـ نسخة ثانية من كتاب الحصن الحصين ، من كلام سيد المرسلين :
 للشسيخ شمسالدين الجرزي ، كتبت في ١٨٨ص ، ١١ص ، ١٤طسم ،
 ١١ ع سم ، ١/٧ م سم •

٥٩٥ ــ نسخة ثالثة من كتاب الحصن الحصين ، ناقصة من الاول باوراق قليلة ، وكاملة من الآخر ، كتبت في ١١٦ص ، ١٥ص ، ١٥ص ، ١٥طسم ، ١٥ص ، ١٥ م سم ٠

٥٩٦ ــ اوراد واذكار وادعية للشيخ عبدالقادر الجيلاني قدس سره لكل من صلاة الصبح والظهر والعصر والمفــرب والعشاء ، كتبت في ١٨٨ ص ، ١١ س ، ١٤/٥ ط سم ، ١١/٣ ع سم ، ١١/٣ م سم •

٥٩٧ ـ اوراد الاسبوع للقطب الرباني الشيخ عبدالقادر الجيلانــي قدس سره ، كتبت في ٣٨ ص ، ١٥ س ، ١٥/٥ ط سم ، ١١ ع سم ٠

٥٩٨ ــ مجموعة تشتمل على ادعية واوراد تتضمن واحدة والف صلاة بعبارات مختلفة وعلى حزب البحر ، كتبت سنة ١٦٢٠ هـ في ١٣٢ ص ، ١٢٠ س ، ١٥٠طسم ، ٥/طسم ، يليها دعاء السيفي في ٢٠ ص ، ١٢٠ س .

٩٩٥ ـ كتاب الجوهر الاسنى ، في الصلاة المستملة على أسماء الله الحسنى : كتاب في الصلوات ككتاب دلائل الخيرات ، أوله : (الحمد الله الذي من علينا بحبيبه الاكرم ، الخ) تأليف الشيخ معروف النودهي البرزنجي الكردي ، كتب مجدولا ومزركشا بخط جميل بيد السيد عبد الرحمان بن السيد عبدالرحيم الصولي في ٥٣٠ ، ١٤س ، ٢٨ مسم ، كما كتبت اسماء الله واسماء النبي بالحبسسر الاحسر ،

۹۰۰ ـ نسخة ثانية من كتاب الجوهر الاسنى ، في الصلاة المشتملة على اسماء الله الحسنى ، كتبت فى ٤٠ ص ، ١٤ س ، ٢٠/٥ ط سمم ، ١٢/٥ ع سم ٠

٩٠١ ـ نسخة ثالثة من كتاب الجوهر الاسنى ، في الصلاة المستملة على اسماء الله الحسنى ، كتبت سنة ١٢٩٧ هـ في ٣٠ ص ، ١٥ س ، ٢٠ ط سم ، ١٢ ع سم ٠

١٠٢ - تنوير الضمير ، في الصلوات المشتملة على اسماء البشسير
 النذير : أوله : (الحمد لله الذي جعلنا من امة من ارسله رحمة للعالمين)
 تأليف الشيخ معروف النودهي الكردي ، كتب مجدولا ومزركشا بخط

جميل بيد السيد عبدالرحمان بن السيد عبدالرحيم الصولى في ٧٥ ص ، ١٤ س ، ٢١ ط سم ، ١٤ ع سم ، ١/٢ م سم •

۱۰۳ ـ نسخة ثانية من كتاب تنوير الضمير ، فى الصلوات المشتملة على اسماء البشير النذير ، كتبت في ٦١ ص ، ١٤ س ، ٥/٥ ط سم ، ٥/٥ ع سم ٠

١٠٤ ـ نسخة ثالثة من كتاب تنوير الضمير ، في الصلوات المشتملة على اسماء البشير النذير ، كتبت سنة ١٣٠٠ هـ في ٧٧ ص ، ١٦ س ، ٢٠ ط سم ، ١٢ ع سم ٠

معلى المستملة على المسلوات والتحيات المستملة على خصائص حبيب الملك الفتاح: للشيخ معروف النودهي الكردي ، كتبت مجدولة ومزركشة بخط جميل بيد السيد عبدالرحمان بن السيد عبدالرحيم الصولي في ٨٥ ص ، ١٤ س ، ٥/٥٠ ط سم ، ١٢/٥ ع سم ، ٢/١ م سم ،

٢٠٦ ـ نسخة ثانية من كتاب راحة الارواح ، في الصلوات والتحيات المشتملة على خصائص الملك الفتاح ، كتبت في ٨٥ ص ، ١٤ س ، ٥/٥٠ ط سم ، ١٢/٥ ع سم ، ١ م سم .

۱۹۰۷ ــ أزهار الخمائل ، في الصلوات المشتملة على الفضائد ــــــل والشمائل : للشيخ معروف النودهي الكردي ، كتبت مجدولة ومزركشة بخط السيد عبدالرحمان بن السيد عبدالرحيم الصولي في ٢٢ص ، ١٤س ، ٥/٢٠ ط سم ، ٢٠/٥ ع سم ، ٢/١ م سم ٠

۱۰۸ ـ نسخة ثانية من ازهار الخمائل ، فى الصلوات المشتملة على الفضائل والشمائل ، كتبت في ٤٥ ص ، ١٤ س ، ٢٠/٥ ط سمم ، ١٢/٥ ع سمم ٠

7.٩ _ الفتح الالهي ، في الصلوات المشتملة على المناهي تأليف الشيخ معروف النودهي الكردي ، كتب مجدولا ومزركشا بخط السيد عبدالرحمان بن السيد عبدالرحم الصولي في ٢٧ ص ، ١٤ س ، ٥٠/٥ طسم ، ١٢/٥ ع سم ، ٢/١ م سم ٠

ماه ــ نسخة ثانية من كتاب الفتح الالهي ، في الصلوات المشتملـة على المناهي ، كتبت في ٢٢ ص ، ١٤ س ، ٥٠/٥٠ ط سم ، ١٢/٥ ع سم •

١١٦ - كشف الاسف ، في الصلاة على سيد أهل الشرف : تأليف الشيخ معروف النودهي الكردي ، كتب مجدولا ومزركشا بخط السيد عبدالرحمان ابن السيد عبدالرحم الصولي سنة ١٣٠٥ هـ في ١٠٨ ص ،
 ١٤ س ، ٥/٥٠ ط سم ، ١٢/٥ ع سم ، ٢/١ م سم .

۱۱۲ ـ نسخة ثانية من كشف الاسف ، في الصلاة على سيد اهـــل الشرف ، كتبت سنة ۱۳۸۸ هـ في ۸۸ ص ، ۱۶ س ، ۲۰/٥ ط سم ، ۱۲ ص ، ۲۰ م سم٠

٩١٣ ــ ايقاظ القوابل ، في آداب الذكر والاوراد ، كتب في ١٣٨ ص، ١٥ س،١٥ ط سم، ١٠/٥ عسم ، يقول المؤلف : تم الالحاق ليلة الاحــــد ١٨ رجب سنة ١٠٧٩هـ ويقول الكاتب تمت هذه الرسالة الشريفة الموسومة بايقاظ القوابل في يوم الاحد سنة ١١٦٥ هـ الا انها ناقصة من الاول بثلاث صحــائف .

٦١٥ ـ كتاب الروضة الغنا ، في الدعاء باسماء الله الحسنى : تأليف

الشيخ معروف النودهي الكردي ، وهو منظوم في مأتين واثنى عشر بيتا ، ويحتوي على جميع اسماء الله الحسنى ، يدعو ويتضرع بها واحدا واحدا ، اوله : (الحمد لله الذي اسماؤه ، اجيب للداعي بها دعاؤه) ، كتب في ٢٠٢ بيت وفي ٢٥ ص، ٩ س، ٥/٥٠ط سم ، ١٣/٥ عسم ، ١٣/٥ سم ، وبخط ناظمه .

١١٦ - نسخة ثانية من كتاب الروضة الغنا ، في الدعاء باسماء الله
 الحسنى : للشيخ معروف النودهي الكردي ، كتبت في ٢٩ص ١٥٠ س ،
 ٢٠ ط سم ، ١٣ عسم •

١١٧ ــ كتاب شرح الصدر ، بذكر اهل بـــدر : للشــــيخ معروف النــودهي الـــكردي ، كتب بخط ناظمه في ٤٠٢ بيت وفي ٤٩ص ، ٩س ، ٥/٢ ط سم ، ١٣/٥ عسم، ٢/١٢مسم ، ضمنه جميع اسماء اصحاب بدر يتوسل باسم كل واحد منهم .

۱۱۹ ــ دعاء ختم القرآن ، كتب في ۲۱ص ، ٩س ، ١٦/٥طــــم ، ١١ع مـم ، ٢/١ م سـم .

محمد كمالي زاده ، كتب بخط السيد احمد البرزنجي سنة ١٣١١ هـ في١٢ محمد كمالي زاده ، كتب بخط السيد احمد البرزنجي سنة ١٣١١ هـ في١٢ ص ، ٢٦س ، ٢٥٣ طسم ، ١٧٤ عسم • ويليب حزب التفريج في صحيفة واحدة • ثم يليه مغناطيس الادعية للشيخ الاكبر الشيخ محىالدين العربي قدس سره • ثم يليه دعاء جنة الاولياء • ويليه حزب التسسيخير وحزب قدس سره • ثم يليه دعاء جنة الاولياء • ويليه حزب التسسيخير وحزب

بايزيد البسطامي • ثم يليه حزب البحر للامام الشيخ ابي الحسن الشاذلي مع مختصر شرح العلامة احمد بن عمر الازميري، كتب في ٢٧ ص، ٢٧س ، ٢٧/٥ ط سم ، ١٧عمم •

۱۰/۰ ــ أوراد وأدعية ، كتبت في ١٣٥ص، ١٤س، ١٥ط سم ، ١٠/٥ ع ســم •

كتب متنبوعة

۱۲۲ ـ تعليم المتعلم : للامام برهان الدين الزرنوجي (بالجيم) أوله : (الحمد لله الــــذي فضل بني آدم بالعلم والعمل) ، كتب فى ديـــار بكر سنة ١١٥٩هـ في ٤٣ص ، ١٥س ، ٢١طسم ، ١٦عسم ، ١مسم •

٩٢٣ ـ شرح كتاب تعليم المتعلم: لابن اسماعيل ، شرحه شــرحا ممزوجا في عصر السلطان مراد الثالث ابن سلطان سليم خان ، اولــه: (الحمد لله الذي انعم علينا بانواع النعم ولطائف الاحسان) ، فرغ من هذا الشرح سنة ٩٩٦هـ ، والنسخة كاملة مجدولة بخط حسن في ١٠٥ص ، ٥٢س ، ٥/٢طسم ، ٥/٢٩عسم ، ١مسم ، والاصل للامام برهان الدين الزرنوجي .

۱۲۶ ــ اللؤلؤ النظيم ، في روم التعلم والتعليم : للقــاضي زكريــا الانصاري المتوفى سنة ١٣٦هـ ، ذكر فيه اصناف العلوم وحدودها ، اوله : (الحمد لله الذي شرف من وفقه بالعلم والعمل) كتب في ١٥ص ، ١٣س ، م/١٨طسم ، ٥/١عسم ، ١/٤مسم .

التعليم ، في روم التعلم والتعليم : في روم التعلم والتعليم : تأليف القاضي زكريا الانصاري الشافعي، كتبت في ٢٦ص، ٢٦س، ٢٣طسم، ١٨ ع سسم •

محمد عبد الله من سادات النهرية في تعريفات العلوم ، كتبها محمد سعيد بن خليفة ملا عبدالله من سادات النهرية في قصبة اشنو سنة ١٣١٢هـ في ١٥ص ، ١٤س ، ٥/٨طسم ، م/١مسم ٠

۱۲۷ ــ رسالة في فضل العرب تشتمل على عشرة ابواب ، كتبت في ٨ ص ، ٢٠ س ، ٢٠ ط سم ، ١٤ ع سم ٠

٦٢٨ ـ غاية في الطلب ، في اثبات كفر مبغض العرب ، بغير سبب : تأليف على زايد الرشيدي ، كتبت فى ١٠ص ، ١٩س ، ٢٠طسم ، ١٤عسم، والنسخة مكتوبة في عصر المؤلف بقرينة ان الكاتب يتول بعد ذكر اسم المؤلف : « فسح الله في مدته » •

٩٢٩ ــ رسالة في حكم شرب الدخان ، اولهـــا : (الحمد لله الكريم المنـــان • • الخ) ، سقط منها اوراق قليلة بعد السفحة السادسة ويقى منها ١٠٠ص ، ٢١س ، ٢٠طسم ، ١٤عسم •

٦٣٠ ــ منظومة في بيان رموز جــامع الاحاديث للسيوطي فى ســـتة وثلاثين بيتـــا ٠

١٣٦ - شرح الخارق ، وقطع السارق ، وجرح المارق : تأليف العلامة السيد محمد بن السيد بابا رسول الحسيني المدني ، والغاية من هذا التأليف يبان علامات الولي الصادق ، وامارات القوي المارق ، فرغ منه ضحوة يوم السبت الخامس عشر من جمادى الاولى سنة ثمان وتسعين بعد الالف بمنزله برقاق القشاشي خارج المدينة المنورة ، كتب بخط السيد احسد النقيب سنة ١٣٠٧هـ في ١٧ص ، ٢٥س ، ٢٥٠٠ طسم ، ١٧عسم ،

٦٣٢ - نصرة الاحباب ، في رد كل باغ سباب : للشيخ ضياءالدين

ابي عمر عبدالرحمان بن السلطان المشهور بالكلاك الموصلي ، ارجوزة في سبعة وسبعين بيتـــا ، اوله :

يقول راجي رحمة الرحمان عبد له في السر والاعلان

٩٣٣ ــ الجام المعاندين ، في حل الزكاة والنذر على السادة المحتاجين: تأليف السيد عبدالرسول البرزنجي الكردي ، كتبه سنة ١٢٧٣هـ في ٢٥ص، ١٤س ، ١٩طسم ، ١٤عمم •

١٣٤ ــ رسالة في حكم اسلام الصبي عند اســـلام احـــد الوالدين : للسيد عبدالرسول البرزنجي ، كتبت في سنة ١٢٧٣هـ فى ١٢ص ، ١٤س ، ١٩طـسم ، ٥/١٤عسم •

مهر _ كتاب في المكفرات: ألف سنة ١٤٢ هـ في مكة المكرمة، أوله (نحمدك اللهم أن اطلعت لعلم الفتوى في سماء التحقيق شموساوبدورا الخه) ولم يذكر اسم المؤلف، كتب السيد رسول اللوزعي سنة ١٢٧٦هـ في ١٢٠٠٠ م ، ١٦٠ م ، ١٩٤ عسم ٠

٦٣٦ _ فه لسه فه ى تايينى ئيسلام ، كتاب باللغة الكردية : للشيخ محمد الخال ، كتبه بتاريخ ٢٨-٤-١٩٣٨م الموافق ٢٧-٢-١٣٥٧هـ على منهج وزارة التربية العراقية للصف السادس الابتدائي لابناء الشمال في ٥٥ص ، ١٧س ، ٥/٢ طسم ، ١٧/٥عسم ٠

المجاميع

٩٣٧ ــ مجموعة : وفيها ما يأتي :ـــ

١ ـ تخميس قصيدة البردة : اللشيخ معروف النودهي البرزنجي الكردي ، والاصل للشيخ شرفالدين محمد بن سعيد البوصيري المتوفى

سنة ١٩٤هـ • كتب بخط الناظم في ٥٤ص ، ١٢س ، ٢١طسم ، ١٦/٥عسم ، وبهامشه حواشي الناظم ومنهواته •

٣ ــ القصيدة المسماة بأوثق العرى ، فى الصلاة والسلام على خسير الورى : للشيخ معروف النودهي الكردي ، مع قصيدتين عربيتين له ايضا ،
 كتبت في ٨ص ، ١٢س ، ٢١طسم ، ١٦/٥عسم .

٤ - تخميس لقصيدة بانت سعاد للشيخ معروف النودهي الكردي ،
 والاصل لكعب بن زهير بن ابي سلمى المزنى الصحابى ، كتب بخط الناظم
 في ١٦ص ، ١٢س ، ٢١طسم ، ١٦/٥عسم .

تخميس لقصيدة لامية العجم للشيخ معروف النودهي الكردي، والاصل لمؤيدالدين اسماعيل بن الحسين بن علي محرر الكتاب العميد الطغرائي ، المتوفى سنة ١٥٥ه نظمها ببغداد سنة ٥٠٥ه في وصف حاله وشكاية زمانه ، والتخميس بخط الناظم في ١٦ص ، ١٢س ، ٢١ طسم ، ١٦/عسم .

٦ - تخميس لقصيدة انعم عيشا بعد ما حل عارضي: للشيخ معروف النودهي الكردي ، والاصل للامام الشافعي ، كتب بخط الناظم سنة ١٢٣٤هـ في ٣ص ، ١٢س ، ٢١طسم ، ١٦/٥عسم .

٧ ــ قصيدة فارسية للشيخ معروف النودهي :

٨ ــ تسطير اسواد ، في تشطير ذخر المعاد : للشيخ معروف النودهي

الكردي ، والاصل للشيخ محمد البوصيري •

ه ـ شفاء الفؤاد ، في تسبيع ذخر المعاد : للشيخ معروف النودهي ،
 كلهـا بخط الناظم •

١٠ منظومة : جوهرة التوحيد ، في اصول الدين : للشيخ معروف النودهي الكردي ، ناقصة من اخرها وبقى منها ٥ص ، ٨س ، ٢١طسم ، ١٦/٥عسم ٠ اوله :

الحسد لله على صلاته ثم سلام الله مع صلاته

11 التعريف ، بابواب التصريف ، رسالة مختصرة في ثلاث صحائف مجدولة ، تناولت تقسيم الفعل الى صحيح وغير صحيح ، وتقسيم غير الصحيح الى مضاعف ومعتل ومهموز ، والمعتل الى مثال واجوف وناقص ومقرون ومفروق ، وكلها الى ثلاثي ورباعي ، مجرد ومزيد فيه ، والمؤلف وضع فيها جداول تريك ان ابواب الصحيح ثلاثيها ورباعيها اثنان وعشرون بابا ، والمثال ثلاثة ابواب والاجوف احد عشر بابا ، والمفلوق احد عشر بابا ، واللفيف المقرون احد عشر بابا ، والمفروق احد ، والمهموز ستة عشر بابا ، ومعها امثلتها ،

١٢ عشر صحائف من نظم المنهاج ٠

١٣ منظومة تنوير البصائر ، فى التحذير عن الكبائر ، في اربع صحائف ، كل ما في هذه المجموعة بخط الناظم رحمه الله ، والمجموعة تقع في ٢٠٠ص ، ١٢س ، ٢٢طسم ، ١٤عسم ،

٦٣٨ ــ مجموعة : وفيها ما يأتي :

١ ــ ديوان مجنون العامري ، مخشى ومشكل ، كتب سنة ١٣١٣هـ

في ٩٥ص ، ١١س ، ٢٢طسم ، ١٤عسم ٠

٢ ـ قصيدة فارسية للشيخ سليم التختي الكردي ، وبعدها عشرة ايبات فارسية للشيخ حسام الدين ابن الشيخ محمد بهاء الدين ، كتبها جوابا لعمه الشيخ عمر ضياء الدين البياري •

٣ ــ القصيدة الطنطرانية لابي البركات الطنطراني ، كتبت سنة
 ١٣١هـ في احدى عشرة صفحة بخط جميل مشكل وعليها حواش وتعليقات.

٥ ــ القصيدة الهمزية للبوصيري في ٢٢ص ، ١١سس ، ٢٢ ط سم ،
 ١٤عسم ، كتبت بخط عبدالحبيد السنندجي سنة ١٣١١هـ ، والنسخة مصححة ومشكلة وعليها تعليقات كثيرة .

٦ ـ قصیدة بانت سعاد ، لکعب بن زهیر مع ترجمة کل بیت منها الى بیتین فارسیین بلیغین ، اظن انها لنورالدین عبدالرحمان الجامي ، کتبت في ١٣ص ، ١٥ص ، ٢٢طسم ، ١٤عسم •

٧ ــ قصيدة لامية العرب للشينفري الازدي في ٢ص ، ١١س ،
 ٢٢طسم ، ١٤عسم •

٨ ــ لامية العجم لعميدالدين الطغرائي في ٥ص ، ١٢س ، ٢٢طسم ،
 ١٤عسم ، وهذه القصائد الثلاث مصححة ومشكلة ومحشاة بالتعليقات .

٩ ـ اشعار فارسية لسعدي الشيرازي ومولانا محمد باقر الكردي٠

١٠ ــ اشعار كردية للشاعر سالم ، وكوردي ، وهجري •

١١ ــ ترجيعات للشيخ نعمة الله ولي الكردي بالفارسية في ٦ص ١
 ١٢٠ ٠ ٢٢طسم ١٤٠٤عسم ٠

١٢ ــ ترجيعات للشيخ نور علي شاه في ٥ ص ٠

١٧_ قصيدة فارسية في ٥ص للشاه نور علي شاه ٠

١٤ ــ سبع قصائد فارسية لمولانا عبدالرحمان الجامي ، انشأها في طريق المدينة المنورة في ٤ص٠

١٥ ـ اربع قصائد عربية للشيخ محمد سليم التختي الكردي في ١٩ ص، ١٠ س٠

17 قصيدة لامية المتعرب للشيخ سليم التختي الكردي ، في ١١ص ، وليها خمسة ابيات عربية للشيخ ضياءالدين البياري وخمسها الشيخ سليم التختي .

١٧ تخميس للشيخ ضياءالدين على خمسة ابيات تنسب الى سيدنا عمر الفاروق رضي الله عنه ٠

١٨ ترجيعات وقصائد عربية للشيخ سليم التختي الكردي في ١٦ص،
 ١٢ م٠ •

١٩ تخيس للشيخ سليم التختي على بعض مستجارات الشيخ ضياءالدين •

٢٦_ متن السلم في المنطق ، في مأة واثنين واربعين بيتـــا •

والمجموعة تقع فى ٣٥٨ص ، ١٢س ، ٢٢طسم ، ١٤عسم ، ٢/٥مسم. ٢٩٩ ـــ مجموعة : وفيها ما يأتي :

١ ــ القصيدة الوترية ، في مدح خير البرية : لابي بكر بن عبدالكريم الچلبي الشافعي المتوفى سنة ٨٥٨هـ ، رتبها على ثمان وعشرين قطعة ، كل قطعة لحرف من حروف الهجاء محبوكة الطرفين ، اي مبدوءة بحرف ومنتهية بعين الحرف من الالف الى الياء على ترتيب الهجاء ، اوله :

اصلي صلاة تملأ الارض والسما على من له اعلى العلى مُتبوءً

كتبت سنة ١٠٩١هـ في ٩٠ص ، ١٤س ، ٢١/٥طسم ، ١٥/٥عسم . ٢ ـ قصيدة لامية في التوحيــد في ٦ص ، ١٢س ، ٢١/٥طسم ، ١٥/٥عسم .

۳ _ قصیدة عینیة فی ۳ص ، ۱۲س ، ۲۱/۵طسم ، ۱٥/٥عسم . اولها :

لك الحمد ياذا الجود والمجد والعلى تباركت تعطي من تشاء وتمنع

٤ _ قصيدة عينية اخرى مع تخميسها في ٤ص • اولها:

يا من له كل العوالم تخضع يا من يحب العفو عمن يرجع

ه ـ القصيدة الخمرية لابن الفارض المتوفى سنة ١٣٣هـ في ٤ص ،
 ٨س٠

٦ ــ رسالة باسم ترجمة الاخبار العلوية ، وهي عبارة عن اربعسين حديثا صحيحا في الاخلاق والفضائل ، وبعد ديباحة شعرية فارسية ترجم
 كل حديث الى بيتين فارسيين بليفين ، فمثلا يقول في ترجمة الحديث

الشريف القائل « المسلم من سلم المسلمون من يده ولسانه » :

مسلم آنکس بود بقول رسول گرچی أمی بودوگر عالم گر بهرجا بود مسلمانی باشد أز قول وفعلی اوسالم

كتبت فى ١١ص ، ١٢س ، ٢١/٥طسم ، ١٥/٥عسم •

٧ ــ اربعينية اخرى لعبدالرحمان الجامي ، وبعد مقدمة نثرية يذكــر الحديث الشريف ثم يترجمه الى بيتين فارسيين ، كتبت في ١١ص ، ١٢س ، ٥/٢طسم ، ٥/٥عسم ٠

٨ ــ منظومة للشيخ عبدالله البيتوشي الكردي في بيان افعال اتت واوية ويائية في ٤ص ، ١٧س ، ٢١/٥طسم ، ١٥/٥عسم ٠

ه ـ منظومة اخرى للبيتوشي في الافعال التي استوى فيها اللزوم والتعدي ، ذكرها مرة بلفظ المتعدي ، وتارة بلفظ اللازم ، وطورا بلفظ الماضي ، وآونة بلفظ الامر ، رعاية لسلامة النظم ، والا فالكل من واد واحد ، في ٣ص ، ١٧س ، ٥/٢٠طسم ، ١٥/٥عسم .

١٠ منظومة اخرى للبيتوشي في خصائص الاسماء في صحيفة واحدة.

١١ــ ابيات للبيتوشي جمع فيها فعلان الذي جاء مؤتثه على فعلانة سواء وجد له مؤنث على الع لا •

- ١٢ ابيات للبيتوشي جمع فيها علامة الافعال ٠
- ١٧_ ابيات فارسية وعربية في ست صحائف ٠

١٤_ قصيدة عربية للشيخ عبدالله البيتوشـــي الـــكردي في ٤ص ، ١**٣س •**

- ١٥ القصيدة المضرية للبوصيري في صحيفتين ٠
- ١٦ قصيدة عربية للسيد على البرزنجي في صحيفتين ٠
- ١٧ قصيدة بانت سعاد لكعب بن زهير في ٥ص ، ١٣س٠
- ١٨ قصيدة (قصا نبك) لامرىء القيس في ٢ص ١٤ س٠
- ١٩ ـ ابيات لمجنون العامري وابيات عربية لمولانا خالد النقشبندي ٠
 - ٢٠ قصيدة للامام الشافعي ٠
- ٢١ قصيدة البردة في ١٢ص ، ١٤س ، ٢١/٥ طسم ، ١٥/٥عسم .
 ٢٢ اشعار عربية في المناجاة .
- 77 منظــومة ذات الشـف في ٤٨ص ، 77 منظــومة ذات الشـف في ٨٤ص ، 70 عسم
 - ٢٤ ايات عربية في ٤ص٠
 - ٢٥ ــ قصيدة المنفرجة في صفحتين
 - ٢٦ ابيات عربية في ٣ ص
 - ٧٧ ـ رسالة في الفرق بين الاشياء المتقاربة •
- ٢٨ قطعة ادبية من منظومة حديقة السرائر ، في نظم الكبائر :
 للشيخ عبدالله البيتوشي الكردي في صحيفتين .
 - ٢٩ شرح بعض الكلمات القرآنية في ٣ص ٠
 - ٣٠ قصيدة كردية لاحمد بك الكوماسي ٠

٣١ رسالة في بيان الظرف الحقيقي والمجازي في صفحتين ٠

٣٧ قصيدة فارسية لسعدي الشيرازي ، وابيات عربية لابي نواس ، وابيات للشيخ عبدالله البيتوشي ، وبعدها منظومة له ايضا في كيفية كتابة ابن ، وعن المواضع التي يكتب فيها الابن بدون الفا ، ثم تأتي منظومة اخرى له ايضا في بيان المؤنثات السماعية في ٣ص ، ١٢س ، ثم تأتي خمس صحائف كلها ابيات فارسية وعربية ومنها ثلاثة وثلاثون بيتا عربيا للبيتوشي الكردي .

٣٣ ــ بعض القصائـــد العربية للشيخ معروف النودهي الكردي ، في ١٥ ص ، ١٢ س ٠

٣٤ ــ منظومة الجزرى في مخارج الحروف في ١٦ ص ، ٨ س ٠

٣٥ ــ منظومة فارسية في مثلثات الاسماء • ثم تأتى اشعار فارسية
 وعربية فى ٩ ص • ثم تأتى سبع صحائف فيها نثر ونظم •

٣٩ ـ قصيدة بديعة للشيخ عبدالقادر الطبري يمدح بها الشريف حسن بن ابى نمى شريف مكة من بحر البسيط ، والتزم ان يستخرج من اوائـل كلماتها باجزاء هذا البحر حروف اذا قرئت هبوطا من اول القصيدة السمى اخرها حصلت قصيدة أخرى كل بيت منها على حياله تأريخ مستقل لعام انشائها مع كون المحصل من مجموع حروف كل تفعيلة بيتا كاملا عدتــه اربعة وعشرون حرفا من غير زيادة ولا نقصان ، وهذا في مقام الالغاز مسايعد من الاعجاز ، والقصيدة عبارة عن اربعة وعشرين بيتا ، والاشعار التي كتبت حروفها بالحرة ، وتستخرج من القصيدة الأم اربعة ابيات ، وهذا مطلع هذه القصيدة :

اقمت من ادمعي ان كان ينفعني

شواهد الحب لا كانت ولم يكن

والمجموعة تقع في ٣٤٨ ص ١٤ س ، ٢١ ط سم ، ٥ر١٥ ع سـم ، ٥ر٢ م سـم •

٦٤٠ ــ مجموعة وفيها ما يأتى :ــ

١ ــ منتخبات من ديوان مولانا خالد النقشبندي الكردي في ٧٠ ص ،
 ١٣ س ٠

وتليها رباعيات الشبيخ ابي سعيد ابي الخير في ٢٤ ص ١٣٠ س .

ويليها بعض مكتوبات مولانا خالد الفارسية في ٣٤ ص٠ ١٣ س ٠

وتليها قصيدة طويلة في مدح الشيخ عثمان الملقب بسراج الديــــن الطويلـــى •

وتليها منظومة : « التبصرة » في سؤال القبر في ١٥ ص ١٣٠ س ، كتبت بخط حسين ابن الشيخ محمد باقر في بلدة السنندج سنة ١٣١٦ هـ .

ويليها مقتبسات من كتاب شرح الصدر من مصنفات عبدالرحسان السيوطى في ٢٠ ص ١٣٠ س ٠

ويليها اشعار لمحمد بهاء الدين النقشبندي قدس سره ٠

ويليها تخميس للشاعر العبقري بيخود على رباعيات الشيخ ابى سعيد الخير في ٢٧ ص ، ١٤ س ، ٥ر١٧ ط سم ، ١١ ع سم ، ٥ر١ م سم ٠

۱۶۱ ــ مجموعة : كتبت بخط فارسي بديع على ورق ممتاز ، مجدولة بالذهب في ۲۰۰ ص ، ۱۳ س ، ۲۰ ط سم ، ۱۳ ع سم ، ۲۰ م سسم .

وفيها ما يأتي :

١ ــ ديوان نالي ، كتب في ٢٨ص ، ٢٤س ، بخط واضح .

٢ - ديوان حسن قلي خان الكردي المتخلص بحاوي ، واشسعاره بالفارسية والعربية والكردية ، كتب في ١١٦ ص ، ١٦ س ، يتطرق الشاعر في بادىء الامر الى حادثة استيلاء البابانيين على سنة ونواحيها من ولايسة أردلان ، ثم يشرع في المراثي بالنظم والنثر لبعض لبعض اقربائه واصدقائه ، ثم تأتى القصائد الفارسية ثم الاشعار الكردية ، يقع في ١١٤ ص ، ١١ س .

٣ منظومة: « نان وحلوا » اي خبز وحلوى • لبهاءالدين العاملي المتوفى سنة ١٠٣١ هـ وهذه المنظومة بالفارسية والعربية في ١٠٣١ هـ والمنظومة عبارة عن اثنين وعشرين فصلا ، تقع في ٢٧ ص ، ١٤ س •

٤ ــ رسالة فارسية فى التصوف بالنثر والنظم لسلطان العارفين خواجه
 عبدالله الانصارى ، تقع في ٣٦ ص ، ١٤ س .

 ترجيعات من نظم فخر العلماء الشاعر العبقري الكردي ، ويرجع بعد كل قصيدة قوله :

كهجهان جلوه گاه قدرة تست هرد وعالم گواه وحدت تست

٦ ــ اشعار فارسية وعربية في ٢١ ص ، ثم يأتى سبعة وتسعون بيتــا
في مرثية سيدنا حسين بن علي كرم الله وجهه ، للشاعر المشهور محتشــم
الكاشاني .

٧ ــ ترجيعات المرشد بالفارسية ، ويرجع قوله ٠
 لمن الملك واحــد القهــار ليس في الدار غــيره ديــار

٨ ـ ترجيعات الشاعر احمد هاتف ، ويرجع قوله :ــ

كه يكي هست وهيج نيست جزاو وحده لا الـــه الا هـــو

- وصيدة فارسية للشاعر مهدي بك الشقاقي •
- ١٠ ـ قصائد عديدة لمحتشم الكاشاني في رثاء أخيه ٠

١ ــ منظومة فارسية في اختلاج الاعضاء وما يدل عليه ، كتبت في ١٤
 ص ، ١٤ س •

۱۲ ــ منظومة : شيرين وفرهاد للشاعر المتخلص بوخشى ، كتبت في ٧٦ ص ، ١٤ س ٠

لقد فرغت من تسويد هذا الكتاب فى أقل من ثلاثة اشهر ، مع كثرة الاشغال ، وتبلبل الاحوال ـ سنة ١٣٩٢ هـ الموافق لسنة ١٩٧٧ م ، واحييت شيئا قليلا من مؤلفات علماء الاكراد ودواوين شعرائهم ، وقد حوى هـذا الكتاب على كتب لم يرد ذكرها في كشف الطنون للحاج خليفة المتوفى سنة ١٠٦٨ هـ وانا الفقير الى الله القدير محمد بن الشيخ على ابن الحاج الشيخ المين الخال ، غفر الله لنا ولهم امين بحرمة سيد المرسلين ٠

موجز تاريخ وضع القواميس الكردية

الدكتور عبدالرحمن معروف

- ۱ -منذ البدء حتى الحرب العالمية الاولى

بدأ العمل في حقل وضع القواميس الكردية منذ أمد طويل • وان واضع أول قويميس كردي كان رجلا كرديا • ففي عام ١٠٩٤ – ١٦٨٢ – ١٦٨٣م وضع الشاعر الكردي العظيم الخالدالذكراحمدي خاني قويميسا كرديا – عربيسا منظوما للصبية الكرد ، أسماه « نوبهار » واعيد طبعه لمرات عديدة .

اولا _ ضمن ملحق قاموس يوسف ضياء الدين باشا الخالدي(١) • ثانيا _ في كتاب (ليكوك) العالم الألماني(٢) • • •

على أن اول قاموس كردي تم وضعه من لدن الاوروبيين هو ذلك القاموس الايطالي (ماوريزو كارزونى القاموس الايطالي (ماوريزو كارزونى Maurizio Garzoni في روما^(٣) ضمن ملحق

⁽۱) يوسف ضياء الدين باشا الخالدي القدسي • الهدية الحميدية في اللغة الكردية • استنبول ٤ - ١٣١٠ م •

Le Coq, Kurdische Texte, Berlin, 1903; T. I. II. (1)
Maurizio Garzoni, Grammatica e vocabolario della (1)
ligua kurda, Roma, 1787.

كتابه حول اللغة الكردية ، وهو يؤلف بمجموعه قرابة خمسة آلاف كلسة الطالية مفسرة بلهجة العمادية ، اما ما يتعلق بتفسير المفردات وشمرحها وايضاحها فعمل ناجح وموفق بالنسبة الى الفترة التي وضع فيها ، بل انه بالرغم من مضي (٢٠٠) عام على طبعه ، ما زال محط فائدة وشائع الاستعمال .

وفي عام ١٢١٠ هـ - ١٧٩٥م وضع الشيخ معروف النودهي قويسيسا كرديا عربيا منظوما سماه (أحمدي) ، وقد طبع سنة ١٩٣٩ مرتين ، مسرة في السليمانية (١) ، ومرة في بغداد (٥) ، وما خلا الاعمال التي اسلفنا ذكرها آنفا، وحتى منتصف القرن التاسع عشر لم ينجز شيء من هذا القبيل جدير بالذكر ، اللهم الا (٢٠٠) كلمة دونها ريج (١) و (٢٧٣) كلمة دونت في قاموس اللمقارنة بين سائر اللغات واللهجات (٧) .

⁽٤) شيخ مه عروفي نلادييي « احمدي » ، سليماني ، ١٩٣٦ (الشيخ معروف النودهي « احمدي » ، السليمانية ، ١٩٣٦) .

⁽٥) شیخ مه عرونی تودییی « احمدی » به فدا ، ۱۹۳۹ . (الشیخ معروف النودهی « احمدی » بغداد ، ۱۹۳۹) .

C. J. Rich. Narrative of a residence in Koordistan and (7) on the site of ancient Niniveh, London, 1836—1837. pp. 394—398.

П.С. Палас. Сравнительные словари всех языков и наречий, СПо., 1787, ч. І. № 77

⁽ پ • س . پالاس ، قاموس مقارن لجميع اللغات واللهجات ، سانت بطرسبرغ ، ۱۷۸۷ ، الجزء الاول) •

الا أنه ما ان أطل النصف الثاني من القرن التاسع عشر حتى راج البحث في اللغة الكردية عموما وفي وضع القواميس الكردية خصوصا وفي الاعوام ١٨٥٧ و ١٨٥٨ و ١٨٥٨ نشر المستشرق والعالم الكبير بيوتر لرخ ثلاثة كتب حول الكرد وكردستان (٨) تعد حتى يومنا هذا نادر المثال في مكتبة الدراسات الكردية ، وتعتبر من المراجع الاصيلة و يحتوي كتابه الثالث على قاموس كردي بروسي (ص ١ - ٨٤) و كردي (زازائي) بروسسي (ص ٥ - ٨٥٠) و

اما ١٠جابا فعلاوة على خدماته في تدوين الآثار الفولكلورية الكردية والبحوث القيمة عن الكرد ولغتهم فقد قام بعمل عظيم في ميدان وضيع القواميس الكردية والى هذا العالم الجليل يعود فضل تآليف أول قاموس كردي فرنسي نشره فرديناند يوستى بآمر من الاكاديمية الروسية سنة الممارد) ويقع القاموس المذكور في (٤٦٣) صفحة و (١٥) ألف كلمة كردية ، هذا عدا الشروح والايضاحات الفارسية والعربية والتركية ، كما أنه وضع قاموسين آخرين : فرنسيا ب روسيا ب كرديا ، وكرديا ب فرنسيا ب روسيا ، ألا انهما ما زالا مخطوطين محفوظين في أرشيف أكاديمية العلوم المسوفيتية في لينينكراد ،

П. Лерх. Исследования об иранских курдах и их предках северных халдеях, СПо., 1856, 1857, 1858

⁽ پ ، ليخ ، بحوث عن الاكراد الايرانيين واجدادهم الخالديسيين الشماليين ، سانت بطرسبورغ ، ١٨٥٦ ، ١٨٥٧ ، ١٨٥٨) .

A. Jaba, Dictionnaire kurde-français, St-Petersbourg, (1) 1879.

أما س • رى المبشر الامريكي الذي أمضى فترة طويلة في منطقة حكاري فقد نشر عام ١٨٧٠ موجزا لقواعد اللغة الكردية (١٠) مردفا بتويميس كردي ـ انجليزي يقع في (٢٠) صفحة •

وما ان اشرف القرن التاسع عشر على نهايته حتى بادر المستشرق T • سوتين بنشر كتاب حول قواعد اللغة الكردية (١١) كرس القسم الثالث منه لقويميس كردي ــ ألماني (ص ٢٨١ ــ ٣٤١) •

وفي كتاب س • ٢ • يگيزاروڤ الذي الله في اثنوغرافيا الكـرد(١٢) نجد قويميسين : أحدهما كردي _ روسي (ص١ _ ٣٥) يضم حوالي ثلاثة للاف كلمة _ وثانيهما روسي _ كردي (ص ٣٦ _ ١٣٢) يضم حوالي أربعة للف كلمـة •

(17)

S. A. Rhea. Brief Grammar and vocabulary of the (1.) Kurdish Language of the Hakari district in "Journal of the American Oriental Society", New Haven, 1872. Vol. X. E. Prym and A. Socin, Kurdische Sammlungen, (11) Abt I. II, S. Pbg, 1887—1890.

С.А. Егизаров. Краткий этнографический очерк курдов Эриванской губернии, "Записки Кавказского отдела императорского Русского географического общества", книжка XIII, вниуск 2, Тифлис, 1891

⁽س . أ . يكين اروف ، موجز تاريخ الاثنوغرافيا الكردية لمحافظية اريفان ٤ « تقارير القسم القفقاسي للجمعية الجغرافية الامبراطورية الروسية » ، تغليس ، ١٨٩١) .

وفي عام ١٨٩٣ نشر يوسف ضياء الدين باشا الخالدي في اسستانبول قاموسا كرديا عربيا (١٢) يقع في (٣١٩) صفحة ، فهو يعد بحق أثرا قيما في حقل القواميس الكردية(١٤) •

وفي ملحق الكتاب الذي نشره ميجرسون سنة ١٩١٣ في لندن (١٠) نجد قويميسا انجليزيا – كرديا (ص ١٧٠ – ٢٨٩) ، كما أننا نجد في كتابـــه الآخر الذي طبع في بغداد سنة ١٩١٩ قويميسا انجليزيا – كرديا يقع في سعن صفحة (١١) .

وفي سنة ١٩١٦ نشر ڤ ، نيكيتين في اورمية قويميسا روسيا _ كرديا(١٧) ، وفي أعقاب ذلك بثلاث سنوات صدر كتاب في قواعد اللغية

⁽١٣) انظر المرجع المذكور ، يوسف ضياء الدين باشا الخالدي المقدسى . الهدية الحميدية في اللغة الكردية ، استنبول ، ١٣١٠ هـ - ١٨٩٣ م .

⁽۱٤) للوقوف على معلومات اكثر بشأن هذا القاموس ، راجع : ماموستا نهجمه دين مهلا ، كهنجينه يه كي كهوهه دى كوردان ، كوفسلاى «روزى نوئ » ، و ۱۲ ، سليمانى ، ۱۹۲۰ ، ل ۲۱ – ۲۰ ، (الاستاذ نجم الدين ملا ، كنز الاكراد المملوء من الجواهر ،مجلة «روزى نوئ»، العدد ۱۲ ، السليمانية ، ۱۹۳۰ ، ص ۲۱ – ۲۰) ،

E. B. Soane, Grammar of the Kurmanji or Kurdish (10) Language, London, 1913.

E. B. Soane, Elementary Kurmanji Grammar, Baghdad, (17) 1919.

В. Никитин. Краткий русско-курдский (1V) военный переводчик, Урмия, 1916

⁽ ف • نیکیتین 4 ترجمان حربي روسي ــ کردي مختصــر ، اورمیا ، ۱۹۱۳ •

الكردية للمبشر الامريكي ل • و • فاسوم(١٨) وهو يضم قويميسا يقع في ١٦ صفحة (ص ٢٦٢ – ٢٧٨)

- 7 -

بعد الحرب العالمية الثانية

في كردستان :

وفي الثلاثين من القرن العشرين يبدأ دور جديد في تاريخ تأليف القواميس الكردية ، وذلك كاحدى حصائل تعاظم الوعي القومي وتعمقه الذي كان من ثماره الثقافية المهمة اهتمام المثقفين الكرد انفسهم بالابحاث اللغوية والادبية والتاريخية لشعبهم • الا ان العمل في مضمسار تأليف القواميس الكردية ظل حتى عام (٥٠) محدود الاطار بطيئا تشوبه السذاجة والبساطة، والذي نشر منه في تلك الفترة ويستحق الذكر لم يتعد ما يأتى:

اولا _ قائمة المصطلحات الاجتماعية والسياسية التي نشرها جلادت بعنوان (قويميس كردي) خلال الثلاثينات على صفحات مجلة «هاوار» وثانيا تلك المصطلحات التي نشرها الاستاذ علاءالدين سجادي في مجلة «نزار»، وثالثا قويميس الاستاذ شاكر فتاح الذي طبعه عام (١٩٠)، ورابعا القاموس العربي _ الكردي الذي وضعه الاستاذ عبدالله

L. O. Fossum, A practical Kurdish grammar, Minnea- (1A) polis, 1919.

⁽۱۹) شاکر فه تاح ، فهرهه نکوک ، ئینگلیزی ـ کوردی ، وه کــوردی ـ ئینگلیزی ، رهواندوز ، ۱۹۳۴ . (شاکر فتاح ، قویمیس ، انجلیزی ـ کردی ـ انجلیزی ، رواندوز ، ۱۹۳۶)

زیوهر سنة ۱۹٤۱^(۲۰) •

القواميس ومنه :

الا أنه بعد السنوات العشرين الاخيرة خطا بعض الاساتذة المخلصين في هذا المضمار خطوات كبيرة ، فنشروا عددا من القواميس القيمة وتقدم بذلك التأليف القاموسي وازدهر بصورة ملحوظة ، يعد الاستاذ كيو الموكرياني ذا دورمشهود فيما قدمه الى تاريخوضع القواميس الكردية حيث امضى منسني شبابه وكهولته عشرات الاعوام في العمل الدائب لهذا الغرض والف عددا من

المرشد: وهو قاموس مدرسي عربي - كردي طبع في مطبعة كردستان بأربيل سنة ١٩٥٠ (٢١) • ويضم هذا القاموس حوالي (١٥) ألف كلمة عربية مفسرة بالمفردات الكردية • وقد وفق في شرح المفرادت ، ولاسيما المفردات العربية التي ليس لها مقابل في الكردية • وعلى الرغم من مضي قرابة (٢٠) عاما على طبع هذا القاموس فانه ما زال موضع فائدة كبيرة •

وفي عام ١٩٥٥ نشر قاموس كردي ــ عربي ــ فارسي ــ فرنســي ــ انجليزي تحت عنوان (كولكه زيرينه ــ قوس قزح) (٢٢٠) موزعة مفرواتيه

 ⁽٢٠) مترجم من قاموس « اختري » ، وهو كما كتب المؤلف نفسه ك قصيفي
 في الخامس والعشرين من تموز سنة ١٩٤١ . غير أنه _ للاسف _ له
 يطبع بعد ومازال مخطوطا ، محفوظا في مكتبة « المجمع العلمي الكردي» .

⁽۲۱) گیو موکریانی ـ «رابهر»، فهرهه نکیکی قوتابخانه بی عاره بی وکوردی یه همولیّر ، ۱۹۰۰ . گیو الموکریانی « المرشد » ، قاموس مدرسی فی اللغتین العربیة والکردیة ، اربیل ، ۱۹۰۰) .

⁽۲۲) کیو موکریانی _ « کولکهزیرینه » ، کوردی _ فارسی _ عمرهبی ، فدرهنسی _ انگلیزی ، چاپی یه کهم ، ههولین ، ۱۹۰۵ . (گیستو

فهرونسی - ئنگلیزی ، چاپی به کهم ، هه ولیّر ، ۱۹۰۵ . (گیسو الوکریانی - «کوّلکه زیّرینه » ، قاموس کردی - قارسی - عربی - فرنسی - انجلیزی ، الطبعة الاولی ، اربیل ، ۱۹۰۵) .

على (٥٩) موضوعا صغيرا • ونصادف في كل موضوع معظم المفردات التي تخصف •

ومع ما فيه من بعض النواقص الا ان معظم تلك النواقص انما تقع على عاتق تأخر التأليف القاموسي الكردي في تلك المرحلة •

وفي عام ١٩٦٦ أصدر الاستاذ گيو الموكرياني الطبعة الثانية لـ (كولكه زيرينه ــ قوس قزح) منقحة ، مضيفا اليها ما جعلها تختلف اختلافا كبيرا عن الطبعة الاولى بما اجرى فيها من اصلاح واكمال للنواقص التي شابتها(٣٣)

كما أنه نشر سنة ١٩٦١ قاموسا كرديا _ عربيا بعنوان (مهاباد) (علا) وهو قياسا الى سوابقه من القواميس التي وضعها المؤلف أجود وأقرب الى الكمال وأبعد عن النواقص ، سواء اكان من حيث غزارة المفردات التسيي يحويها ام من حيث طريقة وضعه وأسلوب ترتيبه • يبلغ عدد مفرداته الكردية قرابة (٣٠) ألف كلمة ، أي ضعف القاموس المرشد • وقد نهج في ترتيب المفردات وتنظيمها وطريقة تهسيرها وشرحها منهجا جديدا وصحيحا وطريفا • وعدا ما ذكرنا فقد وضع الاستاذ كيو الموكرياني (قاموس كردستان)

⁽۲۳) گیو موکریانی – « کو لکه زیریته » ، کوردی – فارسی – عهره بی – فهره نسی – نینگلیزی ، چاپی دووه م ، هه ولیّر ، ۱۹۲۱ • (گیسسو الموکریانی – « کو لکه زیرینه » ، قاموس کردی – فارسی – عربی – فرنسی – انجلیزی ، الطبعة الثانیة ، اربیل ، ۱۹۲۱) •

⁽۲٤) گيو موكرياني ـ « مههاباد » ، فهرهه نكتكى قوتابخـانه يى كوردى وعهره بى يه ، ههولتر ، ۱۹۲۱ • (گيو موكريانى ـ « مهاباد » ، قاموس مدرسي في اللغتين العربية والكردية ، اربيل ، ۱۹۲۱ •

ايضا الا أنه ما زال غير مطبوع ، وهو قاموس كردي - كردي (٢٥) ، وفي ميدان اللغة والادب والتاريخ الكردي يبرز الشيخ محمد مردوخ هو الآخر كمالم كردي له الفضل في حقل وضع القواميس الكردية ، ومن الجديب بالاشارة أنه وضع سنة ١٩٥٦ قاموسا كرديا - فارسيا - عربيا وطبعه في طهران (٢٦) وعمله هذا يعد بحق جهسدا كبيرا وانجازا قيما سد ثغرة كبيرة في حقل وضع القواميس الكردية ، ومع ذلك فلا يخلو مسن بعض النواقص وذلك كحشره لبعض المفردات المفتعلة التي لا أساس لها في الكردية ولا تتقق مع قواعدها ، او اقحامه لبعض الالفاظ العربية والفارسية التي لا يمكن ان يستخدمها الكردي بأي حال من الاحوال ، هذا علاوة على ما يشوب تهسير المفردات وأيضاحها من نقص واضطراب وعدم الدقة ، وسوب تهسير المفردات وأيضاحها من نقص واضطراب وعدم الدقة ،

بيد أن هذه النواقص لا تقلل من قيمة هذا الانجاز العلمي الرائــع ، وان جوانبها الموفقة تغطيها ولا تكاد يحس بها .

وحتى عام ١٩٦٠ لم يكن يتوافر لدينا قاموس كردي ــ كردي غير ان الاستاذ الشيخ محمد الخال استطاع بحرصه ونشاطه أن يملأ هـــذا الفراغ

⁽۲۵) للوقوف على معلومات أوفى بشأن قواميس الاستاذ كيو الموكرياني ، انظر: ثهوره حمانى حاجى مارف ، چالاكى مامؤستا كيو موكرياني ، له ميژووى فهرهه نك نووسينى كورديدا ، روزنامه ى « هاوكارى » ، ثر ماد - ١٠٤ ، به غدا ، ١٩٧٢ ، (عبدالرحمن الحساج معروف ، نشاط الاستاذ كيو الموكرياني فى تاريخ وضع القواميس الكرديسة ، خريدة « هاوكارى » ، المعدد ، ١٠٠ ، بغداد ، ١٩٧٢) .

⁽۲۲) شیخ محهمه دی مهردوخ ، فهرهه نکی « مهردوخ » ، تاران ، ۱۹۵۹ . (الشیخ محمد مردوخ ، قاموس « مردوخ » ، طهران ۱۹۵۱) .

فاصدر سنة ١٩٦٠ – ١٩٦٤ جزءين من (قاموس الخال)(٣٧) منتهيا بهسا الى حرف (ڤ) أما تكملته فمعدة للطبع •

يعد قاموس الخال أحد القواميس الكردية الناجعة ، وانجازا عظيما ثمينا رتب في الجملة بأسلوب جميل وصحيح وقد تلافى فيه الاستاذ الخال الكثير من الاخطاء والعيوب والنواقص والتعقيدات التي تشوب القواميس الاخرى التي سبقته •

وبصدد تفسير المفردات وايضاحها فانه يسلك عدة طرائق صحيحة وعلمية: يكتفي بايراد المرادف للمفردات التي يمكن تفسيرها بعرادف واحد، فيما يشرح ويوضح ويفسر ما يحتاج الى الشرح والتفسيسير من المفردات الاخرى، وفي كثير من المناسبات يعمد الى ايراد الجمل السهلة امعانسا للتيسير وايغالا للدربة على استخدامها •

وعلى الرغم مما يرد على قاموس الخال من بعض العيوب والنواقص الا أنها ليست بالدرجة التي تقلل من قيمته ـ وعموما فان قاموس الخال قاموس ناجح وعمل مهم وثمرة جهود مضنية للاستاذ الخال بذلها خلال اعوام طوال ، وهو يمثل فنا عاليا لوضع أول قاموس كردي ــ كردي(٢٨) •

وفي سنة ١٩٦٢ نشر الاستاذ علاء الدين سجادي قاموسا كرديا عربيا عارسيا (٢٩) يتحدث في المقدمة التي دبجها بثلاث لغات عن الامسلاء الكردي ومشكلاته وعيوبه ، كما يتحدث في (١٥) صحيفة عن قواعد اللغة الكردية بقدر ما يخص المبادىء الاساسية لتعلم اللغة واصطناع القواميس •

وزع المؤلف مفردات هذا القاموس على (١٧) موضوعا واسعا • ومعا يذكر أن معظم المفردات الواردة في أي موضوع انعا يخص ذلك الموضوع بالذات وتلك هي احدى مزايا القاموس الجيد • • الا أن ثم بعض النواقص والعيوب التي تشوه بعض ملامحه : منها على سبيل المثال ، ان الاضطراب في ترتيب مفرداته من الكثرة بحيث يعقد طريق الوصول السريع الميسود الى الكلمة المطلوبة • كما أن ثم كلمات حشرت تحت الموضوعات الرئيسة حشرا دون ان يكون بينها وبين تلك الموضوعات أدنى صلة ، فيما لم يسرد ذكر كثير من المفردات ذات الصلة الوثيقة بها وكان الاولى ذكرها • هذا عدا التكرار الكثير لبعض المفردات والاخطاء الاملائية التي يصادفها القارى • •

وفي عام ١٩٦٢ طبع الاستاذ جگرخوين الجزءين الاول والثاني مسن قاموسه الكردي في بغداد (٢٠) ، وهو قاموس كردي كردي باللهجسسة الكرمانجية الشمالية وقد لعب وسيلعب دون شك دوره ، ولكن للاسف أنه مشحون بالنواقص والعيوب ، فلو قورن هذا القاموس بالقاموس (المرشد) للاستاذ گيو الموكرياني المطبوع سنة ١٩٥٠ او بقاموس الخال للاسستاذ

⁽۲۹) عهلائه دین سه جادی ، ده ستوور وه فه رهه نکی زمانی کوردی ــ عهره بی ــ فارسی ، به غدا ، ۱۹۲۲ ، (علاء الدین سجادی ، قواعد ومعجم اللفات الکردیة والعربیة والفارسیة بفداد ، ۱۹۲۲) .

⁽۳۰) جگهر خوین ، فهرههنگا کوردی ، ب ۱ ــ ۲ ، بهفدا ، ۱۹۹۲ (جگر خوین ، فهرههنگا کوردی ، ج ۱ ــ ۲ ، بفتراد ، ۱۹۹۲) .

الشيخ محمد الخال المطبوع جزؤه الاول سنة ١٩٦٠ لوجدنا عيوبه ونواقصه اكثر من عيوب ونواقص القاموسين المذكورين • في حين ان القاموس الكردي للاستاذ جگرخوين انما صدر بعد نشر القاموس (المرشد) ، وقاموس الخال ومن الملاحظ ان الاستاذ جگرخوين لم ينتفع بالقواميس الكردية السابقة التي حلت كثيرا من المشكلات وذللت مزيدا من الصعوبات(٢١) .

ومما يذكر أن موسى عنتر قد طبع سنة ١٩٦٧ في استانبول قاموســـا كرديا ـــ تركيا^(٢٢) يعد اول قاموس من نوعه ، وهو يضم عشرة آلاف كلمة وملحقا عن بعض اصوات اللغة الكردية .

هذا وقد نشر السيد عبدالقادر البرزنجي سنة ١٩٧١ قاموسه (قاموس الاعلام) (٢٣٠) والسيد معروف القرداغي سنة ١٩٧٧ – ١٩٧٣ (القاموس الزراعي) (٢٤٠) ، كما نشر الاستاذ كمال جلال غريب قاموسه الموسسوم به (القاموس العلمي) سنة ١٩٧٤ (٢٥٠) ، ومما لا شك فيه أن هذه القواميس

⁽۳۱) للوقوف على معلومات ضافية بشأن هذا القاموس انظر: سلسلة القالات المنشورة في العدد ۱۳۷ – ۱۳۸ من جريدة « هاوكارى » لسنة ۱۹۷۲ بعنوان « فهرهه نكه كهى ماموّستا جكمر خوين – قاموس الاستاذ جكر خوين » لكاتب هذا البحث .

Musa Anter, Ferhanga Kurdi—Tirki, Istanbul, 1967. (٢٢)

⁽۳۳) عەبدولقادر بەرزىجى ، فەرھەنكى زانيارى ، سىلىمانىسى ، ١٩٧١ . (عبدالقادر البرزنجي ، قاموس الاعلام ، السليمانية ، ١٩٧١) .

 ⁽٣٤) مەعروف قەرەداغى، فەرھەنكى كشت وكال ، ب ١ - ٢ ، بەغـدا ،
 ١٩٧٢ - ١٩٧٣ - ١ معروف القرداغى ، القاموس الزراعى ، ج ١ - ٢، بغداد ، ١٩٧٢ - ١٩٧٣) .

⁽٣٥) كهمال جهلال غهريب ، فهرهه لكى زانيارى ، عهره بى - كوردى ، ب ا - ٢ سلتيمانى ، ١٩٧٤ ، (كمال جلال غريب ، القاموس العلمي ، العربي - الكردي ، الجزء الاول ، السليمانية ١٩٧٤) .

الثلاثة من الاعمال العظيمة والضرروية وسدت في المكتبة الكردية عموما وفي حقل تأليف القواميس خصوصا فراغا كبيرا • ومع ما يلاحظ فيها من بعض العيوب فانها كأول تجربة موفقة وناجحة •

وفيما يتعلق بالعمل على صوغ ووضع واكتشاف وترجمة المصطلحات أنه لم يكن يجري الا بصورة بطيئة وساذجة ، غير أنه نشط في اعقاب ثورة الرابع عشر من تموز و ومن نتاجات هذا العهد مجموعة المصطلحات العلمية التي وضعت من قبل عدة لجان خاصة ونشرت في مجلة (اليوم الجديد) سنة ١٩٦٠ و صحيح أن فيها كثيرا من النواقص من حيث الترجمة والصياغة والنحت كما يبدو من خلال مقال الاستاذ جمال نبز (٢٦) الذي كرسه لنقيد المصطلحات الرياضية في حينه الا أنه تتاج لعبوسيلعب دوره لا محالة وعقب نشرهذه المصطلحات اصدرت نقابة المعلمين في السليمانية قويميسا للمصطلحات العلمية البالغ عدد صفحاتها ٧٥ صحيفة و ومما يذكر أن الاستاذ غفور رشيد بحث في قسم المصطلحات الجغرافية ووجه اليها نقدات صائبة (٢٧) و

وفي عام ١٩٦٠ طبع الاستاذ جمال نبز قويميسا بعنــــوان « بعض

⁽۳۹) جهمال نهبهز ، زاراوه کانی لیژنه ی ریاضیات له ژیر ورده بینسسی لیکو لینه وه دا ، گو قاری « روزی نوی » ، سالسی ۱۹۳۰ ، ژ ۲ ، ل لا ۱۰۲ – ۱۰۹ ، ژ ۷ ، ل ۱۱۰ – ۱۲۱ ، ژ ۸ ، ل ۸۵ – ۱۱ . (جمال نبز، مصطلحات لجنة الریاضیات علی بساط البحث، مجلة «روزی نوی»، سنة ۱۹۳۰ ، العدد ۲ ، ص ۱۰۲ – ۱۰۹ ، والعدد ۷ ، ص ۱۱۲ – ۱۲۱ ، والعدد ۸ ، ص ۸۵ – ۹۱) .

 $[\]gamma$) غەنور رەشىيد ، سەرنجىك لە بەراوى زاراوەى زانسىتى كوردى ، كوڤارى «رۆۋى نوێ» ، سالى ١٩٦٠ ؛ γ ، γ ، رغفور رشىيد ، نظرة حول كتاب المصطلحات العلمية الكردية ، مجلة « رۆۋى نوێ» ، سنة . ١٩٦٠ ، العدد γ ، γ ، سنة . γ ، العدد γ ، γ

المصطلحات العلمية $^{(\Gamma\Lambda)}$ • كما نشر في سنة ١٩٦٠ – ١٩٦١ مئة نسسخة منه بالرونيو (من القويميس العلمي) $^{(\Gamma\Gamma)}$ يضم الاول زهاء ٣٠٠٠ والثانسي زهاء ٣٠٠٠ مصطلح •

ومن جراء الظروف الشاذة في كردستان لم يطبع خلال عشر السنوات الماضية شيء يذكر في هذا الباب • الا أنه بعد اتفاقية آذار التاريخية بدأنا نحس بالنشاط في هذا الحقل: في سنة ١٩٧١ طبع قويميس من قبل لجنة خاصة من الملمين باللغة الكردية المقتدرين بعنسوان « قويميس المصطلحات لمحافظة السليمانية »(٤٠) وهو يضم مجموعة من المفسسردات والمصطلحات الكردية العربية ويحوي حوالي (١٤٠٠)كلمة خاصة بالمصطلحات المتداولة في الدوائر والمؤسسات الحكومية (١٤٠٠) • كما خصصت مديريسة الدراسة الكردية العامة سنة ١٩٧٧ العدد الرابع من مجلتها « التربية والمعرفة »

⁽۲۸) جممال نهبهز ، ههندیک زاراوهی زانستی سلیمانی ، ۱۹۹۰ . (جمال نیز ، بعض المصطلحات العلمیة ، السلیمانیة ، ۱۹۹۰) .

 ⁽۳۹) جەمال نەبەز ، فەرھەتكۆكى زانسىتى ، ھەولىر ، ١٩٦٠ – ١٩٦١ .
 (جمال نبز ، القويمىس العلمى ، اربيل ، ١٩٦٠ – ١٩٦١) .

⁽٤٠) زاراوه ی پارتزگای سائیمانی ، سائیمانی ، ۱۹۷۱ · (مصلطلحــات محافظة السلیمانیة ، السلیمانیة ، ۱۹۷۱) .

⁽۱۶) للحصول على معلومات أو في حول هذا القويميس أنظر: ئهوره حماني حاجي مارف ، چهند سهرنجيتك دهرباره ى زاراوى پاريزگـــاى سليمانى ، روّژنامـــه ى « هاوكــارى » ، به غدا ، ۱۹۷۳ ژ ۱۹۱۱ ـ ۱۹۲۱ ـ عبدالرحمن الحاج معروف ، بعض اللحوظات بشـــان مصطلحات محافظة السليمانية ، جريدة « هاوكارى » ، بغــداد ، مصطلحات محافظة السليمانية ، جريدة « هاوكارى » ، بغــداد ، ۱۹۷۲ ، العددين ۱۹۲۱ ـ ۱۹۲۲ .

لنشر معظم المصطلحات المدرسية في قويميس يقع في ١٩٦ صحيفة (٤٢) • كما نشرت سنة ١٩٧ في العدد السابع والثامن مجموعة اخرى من المصطلحات المدرسية (٤٢) •

وقد شمر المجمع العلمي الكردي عن ساعده للعناية بهذه الناحية ، منتهجا طريقة علمية لتقديم تتاج ناضج في هذا المجال • فقد تم في المجمع لحد الان اختيار عدد كبير من المصطلحات الكردية وصياغتها ، ونحتها • ونشرت حصيلة هذا المجهود بثلاث قوائم في اعداد مجلة المجمع الصادرة لحد الان (١٤) ثم جمعت في كتابين مستقلين (٥٠) • ورغم بعض النواقص ان وجدت فان ما يمتاز به هذا العمل من دقة ونقاء وما انتهج فيه من اسلوب علمي يحملنا على الاعتقاد بأنه عمل منقطع النظير حتى اليوم في هذا الميدان •

⁽۲۶) انظر : مجلة « پهروهرده و زانست ـ التربية والمعرفة » ، بغداد ، العدد ۲ ، ۱۹۷۲ .

⁽۲۶) انظر : مجلة « پهروهرده و زانست ــ التربية والمعرفة » بغداد ، العدد Y = X - X

 ⁽٤٤) انظر : « مجلة المجمع العلمي الكردي » ، المجلد الاول ، العدد الاول ، ص ١٩٤ ، ١٩٤ ، ص ١٩٤ ، المجلد الثاني ، العدد الاول ، ص ٢١٨ – ١٤١ ، المجلد الثاني ، العدد الثاني ، ص ١٦٦ – ٢١٨ .

⁽ه)) زاراوی کارگیری ، دانان و لیدوانی تهنجومهنی کور ، پیشسه کی و ریکخستنی د . که مال مهزهه ر ، به غدا ۱۹۷۳ – ۱۹۷۶ ، وه زاراوی ههمه چه شنه ، دانان و لیدوانی ته نجومه نی کور ولیژنه کانی ، پیشه کی و ریکخستنی د . ته وره حمانی حاجسسی مارف ، به غدا ۱۹۷۶ . (المصطلحات الاداریة ، وضع ومناقشة مجلس المجمع العلمی الکردی، تقدیم و ترتیب د ۰ کمال مظهر ، بغداد ، ۱۹۷۳ – ۱۹۷۶ ، و مصطلحات متنوعة ، وضع ومناقشة مجلس المجمع العلمی الکردی ولجانه ، تقدیم و ترتیب د . عبدالرحمن الحاج معروف ، بغداد ، ۱۹۷۶) .

وعدا القواميس والقويميسات التي اسلفنا ذكرها آنفا فان ثمة بعض الاعمال المدرجة بهذا الشأن ابرزها:

القاموس الموحد (كردي ــ كردي) الذي ما زالت لجنة القامــوس في المجمع العلميالكردي منهمكة فيوضعها ،وفق الخطة الموضوعة له ويعتبر أعظم القواميس الكردية وأقربها الى النهج العلمي ، وهو يحوي جميـــع مفردات اللغة الكردية على اختلاف لهجاتها .

في الاتحاد السوفيتي:

في أعقاب ثورة اوكتوبر تعاظم الاهتمام بالدراسات الكردية اكشر فاكثر فكان وجود الاقلية الكردية في هذه البلاد وما نجم من ثورة اوكتوبر العظمى من تحولات عظيمة في الحياة الجديدة من الاسباب التي افضت الى تطور وازدهار الدراسات الكردية السوفيتية ، ومن الآثار المهمة لذلك ان شمر ابناء هذه الاقلية انفسهم عن سواعد الجد ، وأقبلوا على العمل في هذا الميدان بشكل منقطع النظير .

ولا شك في ان ازدهار التآليف القاموسي مرتبط في الاستساس بالدراسات الكردية السوفيتية نفسها ، وهو في الحق أهم الاوجه البارزة المزدهرة ، فعلى سبيل المثال :

نشر سنة ١٩٣٣ في أريڤان قاموس ارمني ــ كردي(٤٦) • وفي سنة ١٩٣٥ نشر قويميس المصطلحات الارمنية ــ الكردية(٤٢) • يقع الاول منهما

⁽٢٦) خەبەرناما ژ زمانى فەلەيى ــ كورمانجى ، رەوان ، ١٩٣٣ . (قاموس اللغة الارمنية ــ الكردية ، اريقان ، ١٩٣٣) .

 ⁽۲۶) خەبەرناما تىرمىئۆلۈجىيى يا فەلەيى ــ كورمانجى ، رەوان ، ١٩٣٥ .
 (قاموس المصطلحات الارمنية ــ الكرمانجية ، اريقان ، ١٩٣٥) .

في نحو (٣٠٠) صفحة والثاني في (٥٠) صفحة • ومع ان القاموسين يضمان بعض المفردات التي لا تتفق وقواعد اللغة الكرديمية الا انهما استطاعا ان يلعبا دورهما المطلوب •

وفي عام ١٩٥٧ نشر قاموس ارمني – كردي جديد (٤٨) ، يقع في (٣٥٣) مفحة ويضم (٣٣) الف كلمة ، وعلى الرغم من ان هذا القاموس افضل وانجح من سوابقه الا انه لا يخلو من العيوب والنواقص الكثيرة ، وبخاصة ما يتعلق بقسمه الكردي الذي يحوي من المفردات الروسية والارمنية التي لا يستخدمها الكرد انفسهم ، والتي الحق ببعضها اللواحق (ي ، تى ، چى) بتكلف وتعسف ظاهرين ، ونحت منها العديد من الكلمات المعوجة الخاطئة ، وفي العام ذاته نشر قاموسان اخران : أحدهما روسي – كردي (٤٩) والثاني وفي العام ذاته نصر (٧٨٧) صفحة و (٣٠) الف كملة ، واما الثاني وهو من تأليف فيقع في نحو (٧٨٧) صفحة و (٣٠) الف كلمة ، واما الثاني وهو من تأليف الدكتور چركزي بكو (بكاييڤ) فيقع في (٩١٨) صفحة و (١٤) الف كلمة ،

⁽۸۶) سەمەندى سىابەند ، ئارامى چاچان ، خەبەرناما ئەرمەنى كوردى ، يەرىقان ، ۱۹۵۷ . (سىمند سىابند ، آرامى چاچان ، القامىلوس الارمنى ــ الكردي ، أرىقان ، ۱۹۵۷) .

И.О. Фаризов. Русско-курдский сло- ({९) варь, Москва, 1957

⁽ ی . و . فاریزوف ، قاموس روسي ـ کردي ، موسکو ، ۱۹۵۷) .

Ч.Х. Бакаев. Курдско-русский словарь, (•.) Москва, 1957

⁽ چ . خ باكاييڤ ، قاموس كردي ــ روسي ، موسكو ، ١٩٥٧) .

وان كلا من القاموسين يسد فراغا ملحوظا في الدراسات الكردية السوفيتية وان عالم الدراسات الكردية قناتي كوردو (كوردوييڤ) طبع سنة ١٩٦٠ قاموسا كرديا ــ (الكرمانجيةالشمالية) روسيا(١٥) وهو ثمرةجهودهالمتواصلة خلال سنوات عديدة ويعد وضع هذا القاموس مكسبا كبيرا في مجال وضع القواميس الكردية ولعل بهذا يكتسب اهميته الكبيرة في تاريخ وضعال القواميس الكردية ولعد بذل المؤلف جهدا كبيرا لجمع مفردات قاموسه وراجع الكثير من المصادر والمراجع مستخدما معظم مفردات اللهجـــات المختلفة للكرمانجية الشمالية و (أحيانا الكرمانجية الجنوبية) وبذلك استطاع ان يجمع زهاء (٣٤) الف كلمة تشكل القسم الغالب منها اللهجة الكرمانجية الشمالية وهذا ما يدل على نجاحه و

بذل الاستاذ كوردو في كيفية ترجمة الفاظ قاموسه وتفسيرها مجهودا فنيا رائعا ، فقد شرحها بلغة فصيحة سلسة سهلة ، وبمفردات مطابقة أشد المطابقة ، مستوفيا بالشرح والتفسير بالروسية ما يحتمله اللفظ من المساني المتعددة ، مستشهدا بالمزيد من الامثال الكردية السائرة ، ومأثورات القول على غنى اللغة الكردية وسعتها ، كما انه ادخل اكثر الالفساط في الجمل مترجما اياها الى الروسية ، ممهدا بذلك الطريق الى فهم معانيها ، وتيسيرا لهما ، شارحا باقتضاب وابانة معنى كل كلمة ليس في الروسية ما يقابلها .

ومما يدل على اهمية هذا القاموس وفضله ما يقوله ي • ي• تسوكرمان

К.К. Курдоев. Курдско-русский сло- (*) варь, Москва, 1960

⁽ ف • كوردوييڤ ، قاموس كردي ــ روسي ، موسكو ، ١٩٦٠) .

الكردية : « انه اكبر سفر عرف حتى الآن في الدراسات الكرديـــــة الكرديــــــة السبو فتنة »(٢٠) •

ومنذ عشر سنين يعمل موظفو القسم الكردي في جامعة لينينگراد باشراف قناتي كوردو لوضع قاموس كردي (الكرمانجية الجنوبيسة) بروسي، وهو معد للطبع •

ان هذا القاموس الذي يجمع بين دفتيه زهاء ٣٠ الف كلمة كردية لمن المنجزات العلمية الموفقة النادرة ، وثمرة جهود كبيرة مضنية وتتاج مراجع ومصادر جمة غنية • ومما يذكر ان الدكتور مكسيم خامو العامل في القسم الكردي في اريقان عاكف منذ أعوام على وضع قاموس للمصطلحات والكنايات الكردية الروسية وهو دون ريب عمل مهم ورائع (٣٠) •

وفي ختام هذا الجزء من كلامي اود ان استرعي انتباه القارىء الكريم الى ان مخطوطة القاموس الكردي ـ الروسي الذي وضعه الاكاديسي اي٠٦ اوربيلي خلال عام (٢٠) معدة هي الاخرى للطبع من قبل العاملين في القسم الكردي في لينينگراد وفي خلال المقالة التي دبجها اي ٠ اي ٠ تسوكرمان و

И.И. Цукерман. Очерк курдской грам- (**) матики, Москва, 1962, стр. 35

⁽ى . ى . تسوكرمان موجز قواعد اللغة الكردية ، موسكو ، ١٩٦٢).

⁽٥٣) ان كاتب هذا القال قد اطائع على مخطوطتي هذين القاموسين ــ الاول منهما موضوع في لينينغراد برئاسة قهناتي كوردو والثاني لايزال يعمل فيه مكسيم خامو في يريفان .

ز • س • موسیلیان حول هذا القاموس یبدو انه عمل رائع وفذ (۱۶۰ • می اوروبا :

عقب صدور كتاب روف جاردين حول قواعد اللغة الكردية الذي طبعه في بغداد سنة ١٩٢٢^(٥٠) والذي يضم قويسيسا كرديا ــ انجليزيـــا (ص ٥٥-١١٤) لانجد في اوربا نشاطا في مضمار الدراسات الكردية يذكر، وبخاصة في حقل وضع القواميس ، حتى ان الاعوام الاخيرة لم تشهد بهذا الصدد نشر شيء جدير بالذكر و والذي ظهر في الآونة الاخيرة هو:

قاموس كردي ــ فرنسي ــ انجليزي نشرته جويس بلاو سنة ١٩٦٥ في باريس (٢٠) • ومما يشوب هذا القاموس منعيوب عدم ايفائه بالكثير مــن

И.И. Цукерман, Ж.С. Мусаэлян. Курд- (об) ско-русский словарь акад. И.А. Ор- бели, "Тезисы докладов П-й годичной научной сессии ЛО ИНА", март 1966, стр. 69-70

(ى • ى • تسوكرمان ، ث • س • موسيليان ، القاموس الكردي ـ الروسي للاكاديمي ى • ٢ • اوربيلي ، « مجمل محاضرات الحلقات العلمية الدورية السنة الثانية لمعهد دراسات الاقوام الاسيوية فيي لينينغراد » ، مارت ١٩٦٠ ، ص ٢٩ ـ ٧٠) .

R. F. Jardine. Bahdinan Kurmanji; a Grammar of the (00) Kurmanji of the Kurds of Mosul division and surrounding districts of Kurdistan. Baghdad, 1922.

Joyce BLAU, Dictionnaire kurde—Francais—Anglais, (21) Paris, 1965.

ومما يستحق التقدير ان العالم الكردي الشهير الاستاذ توفيق وهبي نشر في عام ١٩٦٦ بالتعاون مع س • ادمونس قاموسا كرديا ب انجليزيا (٢٠٠٠) وهو من الانجازات العظيمة في الدراسات الكردية عموما ومن القواميس الكردية الناجحة خصوصا ومما يزيد من قيمة هذا القاموس دفع كثير من الاشكالات والمعضلات وحلها بطريقة علمية • ولهذا الانجاز الرائع من القيمة والفضل ما اكسبه في اوساط المشتغلين بالدراسات الكردية صيتا ذائعا •

استخدم في هذا القاموس اكثر المفردات في جمل قصيرة سهلة ، وتحقق بذلك امران! تفسير معانيها بصورة اوضح واعانة القارىء على طريقة استعمالها في الجمل و ولعل اسلوب واضعي هذا القاموس يتفسق ورأي الاكاديمي الروسي ل و مشيريا ، الواضع الشهير للقواميس من ان: « الفرق بين كلمة في هذه اللغة واخرى في تلك لا يكمن في ترادفهما واشتراكهما في المعنى الواحد حسب وانما يكمن في سلسلة من العلاقات المتباينة المتشابكة بين اساليب استعمالاتهما »(٨٥) .

Taufig Wahby & C. J. Edmonds. A Kurdish—English (oV) dictionary. London, 1966.

Л.В. Щерба. Опыт общей теории лекси- (∘A) кографии, "Известия ОЛЯ АН СССР", № 3. Москва. 1940

⁽ل. ف. شيربا ، التطبيقات العامة لنظرية وضع القواميس ، انباء اكاديمية العلوم السوفيتية ، العدد ٣ ، موسكو ، ١٩٤٠) .

وبغض النظر عن بعض النواقص الهينة جدا لهذا القاموس فان مسا يمكن ان يؤاخذ عليه في نظري هو اعتماد اصول الكلمات في ترتيبه اولا ، واتباعها بما يشتق منها من المفردات ثانيا، ومع ما لاتباع هذه الطريقة المعتمدة لدى بعض علماء اوروبا في ترتيب القواميس الكردية من تيسير طبعها الا انها لاتيسر سرعة الوصول الى الكلمة المطلوبة ، هذا فضلا عن افتقار اللغسة الكردية في مرحلتها الراهنة الى الابحاث العلمية التي تثبت اصول الكلمات وجذورها ، ليس من المستبعد والحالة هذه ان لاتندرج بعض الكلمات تحت اصولها وجذورها ،

ومما يذكر ان دار النشر العالمي في امريكا نشرت سنة ١٩٦٥ قويميسا انجليزيا ـ كرديا (٠٩٠) يقع في (٣٠) صفحة وسجلت معه ست اسطوانات لتيسير التحدث بالكردية للسياح ٠

كما طبع ارنست مكاروس سنة ١٩٦٧ قاموسا كرديا ــ انجليزيـــا^(١٠)، وللاسف فانه مشوب بكثير من النواقص والعيوب ، وبخاصة في ترجمـــة المفردات وتفسير معانيها وترتيبها واملائها .

* * *

وصفوة القول فأن ما نشر من القواميس الكردية حتى الان يكساد يربو على (٤٠) قاموسا وقويميسا يؤلف لنا اليوم كنزا صغيرا لا بأس به(٦١).

Kurdish, The world publishing company Cleveland and (01) New York, 1965.

Ernest N. McCarus. A Kurdish — English dictionary, (1.) dialect of Sulaimania, Iraq. Ann Arbor (Michigan), 1967.

(٦١) من الجدير بالذكر أن القسم الاعظم من القواميس الكردية المنوه بها هنا توجد في مكتبة المجمع العلمي الكردي العامرة . الا ان معظم هذه القواميس تفتقر لاسباب كثيرة ـ الى الاسلوب العلمي في الوضع والترتيب، ومع ذلك فلا مناص من الاعتراف بان ما أنجز منه فى هذا الميدان يعد نسبيا خطوة كبيرة، ويمكن القول بان لنا عددا مسن القواميس الناجعة •

اما بالنسبة للقواميس القديمة فان اثنين منها ناجحان ، هما القاموس الايطالي ـ الكردي (ماوريزو گارزوني) ، والقامــوس الكـــردي ـ الفرنسي لـ (٢ • جابا) •

ومن الواضح ان العمل في ميدان وضع القواميس الكردية اخذيحتل مكانه الجدير به في الحياة العلمية والثقافية للشعب الكردي ، وان عددا من الاساتذة المخلصين من امثال الاستاذ توفيق وهبي ، وقناتي كوردو (كوردوييف) والشيخ محمد الخال ، وكيو الموكرياني ، وآية الله مردوخ وعلاء الدين سجادي، وچركزي بكو (باكاييف) وجمال نبز وايقان فاريزوف، وسمند سيابند ، وجركزوين قد خطوا في هذا المضمار خطوات كبيرة ، ودخلوا تاريخ الثقافة الكردية من باب واسع بما قدموه في حدود قدراتهم وامكاناتهم من انجاز حفظا للغة امتهم ، وان كلا من الاساتذة توفيق وهبي وقناتي كوردو والشيخ محمد الخال موضع اشادة وتشمين الكشير مسن المستشرقين الاجانب ،

وبالرغم من حسم بعض المشكلات المتعلقة بعلم الكلمة عموما وعلسم تأليف القواميس خصوصا في حقل وضع القواميس الكردية ، الا ان في اللغة الكردية كثيرا من معضلات علم الكلمة وعلم القواميس لم يتناوله الفكر ولم يهتد اليه العلم •

وكما يتضح فأن تأليف القواميس قائم على نهجين : نظري وتطبيقي ،

اما الاول فهو ما يستنبط استنباطا علميا كحصيلة للبحث والنظر • واما الثاني فهو التطبيق لهذا النهج • وان بين النهجين علاقة وثيقة ويصاحب احدهما الاخر في كل خطوة يخطوانها • ولن يوفق اي واضع للقواميس باعتماد الجانب التطبيقي وخبرته الفردية فقط في التأليف مالم يشسفه بالجانب النظري • والعكس صحيح •

ومما يذكر أن بعض القواميس الكردية أنما وضعت على أساس نظري محض ، وأن مؤلفيها أنما وضعوها بجهدهم الشخصي وخبرتهم الفردية التى الوصلتهم ألى نتائج نافعة ، ولكن للاسف لم يكتب شيء باللغة الكردية عن علم القواميس وذلك ما يشكل عقبة كأداء في طريق واضعي القواميس الكردية المحترمين ،

وواضح ان اللغة الكردية ولا سيما في كردستان العراق ، وان كانت سائرة قدماالى امام الا انها يجب ان يرافقها تطور متناظر في الميدان النظري لوضع القواميس أيضا لكي يظهر الى الوجود قواميس ثمينة تجمع بدين الجانب النظري والتطبيقي جنبا الى جنب .

الامارة الحسنونة في الدينور والشهرزور

٨٤٣٥ - (٥٠٤٥ - ٢٠٤٥)

الدكتورة جليلة ناجى الهاشمي

من الواضح تاريخيا ان نهاية القرن الثالث الهجري والقرن الرابسع الهجري ، شهدا احداثا مهمة في تاريخ الدولة العباسية ، فكان من ابسرز سمات تلك الفترة ظاهرة انفصال الاطراف وتكوين امارات مسسستقلة ، اعترفت اسميا بالخليفة العباسي فخطب امراؤها للخليفة ايام الجمع وقدموا له الضريبة ، وضربوا اسمه على النقود ،

كان ظهور الامارات المستقلة نتيجة طبيعية للنظام الاقطاعي الذي ساد الدولة العباسية ، والذي تركز على طبقتين اساسيتين ، هما الطبقسسة الارستقراطية المتمثلة بالاسرة الحاكمة وما تبعها من الوزراء والكتاب وعمال الخراج ، وطبقة فلاحية كونت الدعامة الاساسية في الانتساج الزراعي ، ومثلت هذه الطبقة الاكثرية العظمى من بين شعوب الدولة العباسية ،والى جانب هاتين الطبقتين وجدت مراتب اجتماعية مختلفة لم يكن لها دور كبير في الكيان الاقتصادي للدولة ،

ان التباين في توزيع الثروة بين افراد المجتمع العباسي ، كان السبب المباشر في ازدياد حدة التناقضات الطبقية والصراعات الفكرية ، مما جعل طبقة الفلاحين وبقية الفئات الاخرى من السكان ، ذات المورد الضئيل جدا

والمعدومة الدخل ، ان تلتف حول حركات الثائرين ضد الدولة العباسية وتؤازرها ، على اعتبار انها اذا لم تكن تهدف الى تخليصهم من المآسيكليا، فلربما لتخفيف بعض الشيء عن كواهلهم ، الا ان هذا لا ينفي الظاهرة الاخرى وهي التفاف بعض هذه الفئات حول بعض القادة الذين هم من قومية واحدة وهذا يعكس ايمان هذه الفئات بان هذا القائد يتحسس مشاكلهم بصورة اكشر .

فقد كان لضعف الموارد الاقتصادية للدولة العباسية وتسلط الجند وزيادة نفوذهم وتدخلهم في امر الخلفاء والانحياز والخضوع للجهة التي تدفع لهم رواتب أعلى ، ان ضعفت سلطتها المركزية في عهد الخلفاء العباسيين المتأخرين، وعند ذاك لم يكن بمقدورها السيطرة على اقاليم واسعة متباينة جغرافيا وبشريا وفكريا وسرعان ما اضحت ظلامة انقصال الاطراف وتكوين امسارات مستقلة امرا غسير متعسفر او مستبعد الحدوث ، وعليه فان ظهور الامارة الحسنوية البرزيكانية كان وليد تلك الطروف التي مرت بالدولة العباسية ، حيث استطاع الامراء البرزيكانيون ان يستقلوا ويكونوا لهم امارة مركزها الدينور ثم شملت بعض المدن مسن اقليم الجبال كنهاوند وهمذان وشهرزور ٠

المؤسس لهذه الامسارة .:

يعتبر المؤسس الاول وباني صرحها ، هو حسنويه بن الحسين الكردي البرزيكاني ، الذي كان اميرا على جيش من الاكراد البرزيكانية .

ان المعلومات الواردة عن هذا الامير قليلة جدا بسبب قلة المصادر الواردة عن تلك الامارة ، ورغم ذلك استطعنا ان نحصل على بعض المعلومات

التي كشفت لنا عن شخصية هذا المؤسس للامارة الحسنوية •

استطاع حسنويه ان يغرض سيطرته على كافحة ارجاء الدينور(۱) وهمذان(۲) ونهاوند(۲) والصامغان(۱) وبعض انحاء اذربيجان بعد ان عاجلت المنية كلا من ونداد وغانم ابني احمد ، اقرباء حسنويه وكانا اميرين على صنف آخر من الاكراد العيشانية(۵) .

- (٢) همذان : كانت اكبر مدينة بالجبال ؛ افتتحت في عهد عمر بن الخطاب سنة ثلاث وعشرين للهجرة « انظر ، فتوح البلدان جـ٢ » ص ٣٨٠ ــ معجم البلدان ، ياقوت الحموي ، المجلد الثاني ، طهـران ١٩٦٥ ، ص ١٨٨ » .
- (٣) نهاوند: تقع مدينة نهاوند في جنوب همذان بينهما ثلاثة ايام افتتحت في عهد عمر بن الخطاب سنة احدى وعشرين للهجرة ، وكانت نهاوند من فتوح اهل الكوفة،وقد سميت نهاوند بماه البصرة .ومعنى نهاوند الخير المضاعف . ويذكر ياقوت ان فتحها كان سنة ١٩ هـ ويقال سنة ٢٠ هـ، بينما البلاذري اشار الى انها افتتحت سنة احدى وعشرين للهجرة ، (البلاذرى ، فتوح البلدان جـ٢ ، ص ٣٧٤ ـ ٣٧٥ ـ ياقوت الحموي ، معجم البلدان ، المجلد الثانى ، ص ٣٧٢ .)
- (٤) الصامغان: افتتحت في عهد عمر بن الخطاب ، وكانت من فتوح عتبة ابن فرقد السلمي « البلاذري ، فتوح البلدان ، جـ٢ ، ص ٤١٠ » .
- (٥) ابن الاثير ، أبو الحسن على بن أبي الكرم الجزري ، الملقب بعز الدين ، الكامل ، الجزء السابع ، بيروت ١٣٨٧ هـ ١٩٦٧ ، ص ١٠١ .

⁽۱) الدينور ؛ من اهم مدن الجبال في العصور الوسطى ، افتتحت في عهد الخليفة عمر بن الخطاب سنة احدى وعشرين للهجرة ، وكانت الدينور من فتوح اهل البصرة ، وسميت بماه الكوفة « انظر ، فتوح البلدان ، البلاذري ، الجزء الثاني ، نشره ووضع ملاحقه وفهارسه ، الدكتور صلاح الدين المنجد ، القاهرة ، ١٩٥٦ ، ص ٣٧٤ ــ ٣٧٥ ، بلدان الخلافة الشرقية ، كي لستربنج ، نقله الى العربية واضاف اليه تعليقات بلدانية وتاريخية واثرية ووضع فهارسه ، بشير فرنسيس ، كوركيس عواد ، مغداد ١٣٧٣ هـ ــ ١٩٥٤ م ، ص ٢٢٤ » .

وقد وصف حسنويه ، بعض المؤرخين كأبن الاثير (١) بالسيرة الحسنة، حيث منع اتباعه من السرقات والتلصص •

ملك حسنويه الاموال التي لاتحصى وبنى قلعة سرماج(*) بالصخور المنظمة ، وبنى في الدينور جامعا على غرار قلعته(۲) وكان كثير الصدقات والصرف في وجوه الخير وبالحرمين(٨) • توفي هذا الامير باجساع رأي المؤرخين سنة ٣٦٩هـ/٩٧٩م في قلعته المعروفة بسرماج •

ابناء حسنويه :

خلف حسنويه بن الحسين الكردي ، عدة ابناء وهم ابو العسلاء وعبدالرزاق وابو النجم بدر وعاصم وابو عدنان وبختيار وعبدالملك ، وقد اختلف هؤلاء الاخوة بعد وفاة والدهم ، فنشب بينهم نزاع حاد ، بسبب تضارب الاهواء والمصالح ، فبعضهم مال الى جانب فخر الدولة البويهي وبعضهم وقف ضده .

اما بختيار فقد انعزل عن اخوانه واقام في قلعة سرماج وراسل عضد الدولة ولمح له بتسليم القلعة والانضمام اليه • ان اخــتلاف ابناء حسنويه ، حفزت عضد الدولة لاغتنام فرصة السيطرة على هذه الامارة •

⁽٦) نفس المصدر السابق ، ص ١٠١ •

⁽V) ابن الاثیر ، الكامل ، جـ٧ ، ص ١٠١ .

⁽A) شرف خان البدليسي ، الشرفنامة ، ترجمة عن الفارسية الى العربية محمد علي عوني ، راجعه وقدم له ، يحي الخشاب الجزء الاول مصر ،

قاد عضد الدولة جيشا ضخما وتوجه به الى اقليم الجبال فشن غاراته على الامارة واستطاع ان يدخل همذان وانحاز اليه عدد كثير من قواد فخر الدولة البويهي ومن البرزيكانيين • وتتيجة لذلك الضغط المتصاعد ، استسلمت نهاوند وفتحت قلعة سرماج •

اما بنو حسنويه عبد الرزاق وابو العلاء وابو عدنان فانهم راسلوا عضد الدولة معلنين خضوعهم له ، الا ان عضد الدولة حجزهم بعسد مجيئهم ، وكذلك القى القبض على كتابهم ووجوه البرزيكانية ، واستدعى بدر وعاصما وعبدالملك فقدموا اليه واسترضاهم ، حيث خلع على بدر القباء والسيف والمنطقة الذهب وحمل على جواد بسرج مذهب وقلده زعامة الاكرادالبرزيكانية ومن تبعهم ، كما انه خلع على عاصم وعبدالملك الدراعة الديباج والسيف بالحمائل وحملا على دابتين بسرج مذهب (١) .

علاقة حسنويه بالامراء البويهيين:

كان طابع العلاقات السائدة بين الامارات تتسم وطبيعة المرحلية التي تمر بها ، فطابع الخوف من تضارب المصالح بين الامارات الاقطاعية وسيطرة القوي على الضعيف ، حتمت على امراء المناطق خوض معسارك حربية ضد بعضهم البعض ، وبالتالي توسيع مناطق نفوذهم على حساب

⁽١٠) نفس المصدر السابق ، ص ٩ .

جيرانهم ، ومن هنا فنجد ان علاقة حسنويه بالامراء البويهيين لم تكسن وليدة الصدفة وانما حتمتها طبيعة المرحلة الاجتماعية التي كانت تمر بها الدولة العباسية من ضعف سياسي وضعف في الموارد الاقتصادية مهدت الطريق للامراء الاقطاعيين في ان يدخلوا في صراعات وفق ما تمليه عليهم مصالحهم •

عاصر حسنويه ركن الدولة البويهي وكانت صلاته بهذا الامير ودية ، وقدم لركن الدولة مساعدة قيمة في حربه مع الخراسانيين ، وبفضل تلك الجهود التي بذلها استطاع ان يحرز على رضى ركن الدولة واعجابه ، الا نحسنويه كان رجلا طموحا ، استطاع ان يوسع حدود امارته واصبح له نفوذ واسع في البلاد ، ولكن الظاهر لم تكن لرغبته حدود وانما اراد الاستزادة والتوسع ، وبسا ان نفقات جيشه آخذة بالتزايد يوما بعد يوم لكثرة ما يقوم به من الحروب ، فانه اصبح بحاجة الى تسديد تلسك التكاليف لتنظيم الجيش وتوجيهه نحو التوسع ، فقد حتمت عليسه الضرورة جباية الضرائب من القوافل المارة من الطرق والمعابر العامة(١١) الخاضعة تحت سيطرته ، كما انه ضغط على اصحاب الضياع والاغنياء والماجم بدفع الرسوم والقيام بالخفارة(١٢) ، وامام ذلك النشاط الحربي وطالبهم بدفع الرسوم والقيام بالخفارة(١٢) ، وامام ذلك النشاط الحربي الملحوظ ، حاول البويهيون الحد من نشاطه ، فقد وجه معزالدولة البويهي الملحوظ ، عاول البويهيون الحد من نشاطه ، فقد وجه معزالدولة البويهي جيشا الى شهرزور بقيادة ينال كوش ولكن حسنويه استطاع ان يدحر هذا الجيش ، بعد ان قطع عليه الطريق فى غربي اربيل ، ثم اضطر معز الدولة الى ارسال جيش آخر وهاجم الدينور فنهب ودمر ، ولكنه اخيرا

⁽۱۱) محمد أمين زكي ، تاريخ الامارات الكردية ، عربه وراجعه ، محمد على عونى ، مصر ۱۳۲۷ هـ ــ ۱۹۶۸ م ، ص ۷۱ .

⁽۱۲) مسکّویه ، تجارب الامم ، ج ۲ ، ص ۲۷۰ .۰

وقع صلحا مع حسنويه على ان يخطب حسنويه لمعز الدولة على المنابر (١٣)، بسبب ما تعرض له ركن الدولة من هجوم فجائي من ناحية جرجان ، وعند ذاك ساد الهدوء بينهم فترة ، ولكن هذا الهدوء لم يستمر طويلا اذ سرعان ما شبت الحرب في سنة ٢٥٥ه ، وكانت هذه المرة بين حسنويه وبيست بختيار بن معز الدولة البويعي ، وقد اسفرت الحرب عن انتصار حسنويه وتصاعد قوته حيث تم الاتفاق بين الطرفين سنة ٢٥٥ه على ان يوحدوا جهودها لضرب ابى تغلب الحمداني ، وكان هذا الاتفاق بايعاز مسسن حسنويه لغرض توسيع رقعة الامارة حتى الزاب الكبير على حساب الدولة الحمدانية ، وقد استطاعا ان يكيلا ضربة ادت الى هزيمة ابى تغلسب الحمداني ، وعلى اثرها رجع حسنويه الى الدينور سالكا طريق اربيسل وشهرزور (١٤) ،

ويظهر من خلال ذلك ، ان ركن الدولة كان مستاء من تصميرف حسنويه لعقده الاتفاقية مع بختيار ابن اخيه ، حيث اعتبرها اتفاقية معقودة ضد المصالح البويهية واضعافا لهم .

⁽١٣) محمد امين زكي ، تاريخ الامارات الكودية ، ص٧٠٠ .

⁽١٤) محمد امين زكي ، تاريخ الامارات الكردية ، ص ٧١ .

⁽١٥) ابن الاثير ، الكامل جـ ٩٦ ، ص ٣٧ ، _ مسكوية ، تجارب الامم ، ج٧ ، ص. ٧٧٠ .

انظر تاريخ الامارات الكردية هامش ص ٧١ « فهو شخص واحسد مشهور باسم محمد الروادى الكردي تارة وباسم محمد بن مسافسر الديلمي تارة اخرى ، موصوفا دائما بصاحب الطرم وشمسسيران وافربيجان » .

حسنويه التوسعية على حساب حدود جيرانه سهلان بن مسافر ٠

قاد سهلان جيشا في سنة ٢٥٩ هـ لملاقاة حسنوي لردعه عن هذا التوسع، الا ان حسنويه استطاع ان يكيل لخصمه ضربة قاضية ارغمته على التراجع، حيث احاط حسنويه بجيش سهلان من جميع جهاته وقطع عنهم الذخيرة والطعام ، وامر جنده برمي الشوك والطرفج في معسكر سهلان ثم اوعز حسنويه لجنده باشعال النار في معسكر عدوه من عدة اماكن وامام تصاعد الحرارة الشديدة والحصار المضروب حول المعسكر اضطر جيش سهلان الى الخضوع وطلب الامان (١٦) •

ان هذا الانتصار الذي احرزه حسنويه ، اثار ارتياب ركن الدولة حيث اصبح حسنويه بنظر ركن الدولة عدوا خطرا يهدد مصالحه ، لذلك فانه اوعز فورا الى وزيره ابى الفضل محمد بن الحسين بن العميد ، بالاستعداد لمواجهة حسنويه ، وعلى اثر ذلك هيأ ركن الدولة جيشا حيث اختار عناصره من اشجع الرجال وزودهم بكامل العدة ، وعهد بقيادت الى ابن العميد ، وبعد ذلك خرج ركن الدولة مشيعا لهم ، حيث خلع على قواده الخلع السنية ، ثم عاد الى الرى(١٧) ، بعد ذلك التوديع الحافل ، غير ان مهمة جيشه لم تنجز بسبب وفاة ابن العميد ، وعلى اثر ذلك عهد ركن الدولة مسؤولية الجيش الى ابي القتح ولد بن العميد ،

اما ابو الفتح فلم يكن متحسا للحرب وكان يرى في مفاوضة حسنويه والاتفاق معه، ما هو اضمن له في تثبيت مركزه من تلك الحرب التي ربعا سببت له ضياع تلك المكانة المرموقة ، لهذا اقنع ابو الفتح ركسن

۲۷۱ - ۲۷۰ س ۲۷۰ مسکویه ، تجارب الامم ، ج۲ ، ص ۲۷۰ - ۲۷۱ .

⁽١٧) نفس المصدر السابق ، ص ٢٧١ .

الدولة بضرورة المصالحة مع حسنويه ، وبعد ان تم له ذلك ارسل مسسن يفاوض حسنويه لقبول الصلح ، على شرط ان يرسل حسنويه مقدارا من المال الى ركن الدولة ، مقابل ذلك يضمن له ابو الفتح رضى ركن الدولة ،

اما حسنويه ، فكان هو الآخر ميالا الى عقد الصلح مع ركن الدولة، فبادر الى ارسال مبلغ مقداره خمسون الف دينار مع هدايا مختلفة (١٨٠) .

اما علاقة حسنويه بعضد الدولة ابن ركن الدولة ، فان كل الدلائل تشير الى ان حسنويه وقف منه موقفا عدائيا بسبب ما لمسه منه من نوايا سيئة تجاه الامارة الحسنوية حيث تعود جذورها الى ايام الخصسومة الاخيرة التى حدثت بين حسنويه وركن الدولة(١٩١) .

ولو تأملنا في اسباب ذلك العداء ، لاتضح لنا ان السبب في ذلك يعود الى تضارب المصالح بينهما ، فكل منهما يحاول التوسع على حساب الآخر اذا سنحت لهما الفرصة المناسبة ، بالرغم من عقدهما اتفاقات الصلح والمساومات على الاخرين •

فقد حاول الامراء البويهيون الاطاحة بهذه الامارة قبيل وفاة حسنويه ، حيث شن عضد الدولة الفارة على منطقة الجبل وهمذان والدينور حتى وفاة حسنويه سنة ٢٠٠٩هـ وقد تم دفنه في قلعة سرماج (٢٠٠ وبوفاته اعتبر ذلك فاتحة خير له ، اذ انه تخلص من منافس عنيد .

⁽١٨) نفس المصدر السابق ، ص ٢٧٤ .

⁽١٩) محمد امين زكي ، الامارات الكردية ، ص ٧٣ .

⁽۲۰) مسكويه ، تجارب الامم ، ج۲ ، ص ١١٤ .

بدر بن حسنويه الملقب ب ناصر الدولة :

ان الشخصية الجديرة بالبحث والتقصي من ابناء حسنويه هي شخصية أبى النجم بدر الملقب بـ ناصر الدولة .

بعد وفاة والده ، اسند له عضد الدولة امارة الجبل وهمذان والدينور وبروجرد ونهاوند واسد آباد وغيرها (٢١) .

ان هـذا الدعم السياسي والافضلية لبدر ، اثارت ضغينة اخوانه ضده ، فانشقوا عليه واستطاعوا ان يجذبوا حولهم مجموعة من الاكراد ، وتهيأوا للاطاحة ببدر ، مما اضطر عضد الدولة الى تسيير جيش لمساندة بدر ، فاوقموا هزيمة بعاصم ومن معه ، وعلى اثرها اسر عاصم وادخل همذان على جمل بدراعة ديباج للتشهير به (٣٣) ، وبعد هذه الحادثة لم يبق له خبر (٣٣) ،

بعد ان نال بدر مساندة عضد الدولة وتأییده له وبعد ان قضی علی جمیع منافسیه من اخوانه ، واستتب له الحکم ، وجه اهتمامه الی اصلاح الاوضاع الاقتصادیة والداخلیة ، فأولی الناحیة المالیة اهتماما کبیرا بحیث تضمن له تدفق الاموال علی خزائنه بشکل یتفق مع مصلحة قومه ، فقد منم الاحتکار وضرب علی ایدی المحتکرین ، واعتبر ذلك خیانة یماقب

⁽٢١) ابن الجوزي ، ابو الفرج عبدالرحمن بن على ، المنتظم في تاريخ الملسوك والامم ، المجلد الاول ، الطبعة الاولى ، حيدرآباد ، الدكن سنة ١٣٥٨ ، ص. ٢٧١ .

⁽۲۲) ابن الاثیر ، ألكامل ، جـ٦ ، ص ١٠٤ .

⁽٢٣) ابو شجاع ، ذيل تجارب الامم ، ج٣ ، ص ١٢ .

عليها المرتكب(٢٤) •

ان اهتمام بدر بالناحية المالية جعلته يبذل قصارى جهده في تنظيم الطرق الجبلية وعمل القناطر ، حيث ساعد ذلك فى تقصير المسافات ، ومعرفة الوارد والصادر لهذه الامارة (٢٠٠) ، كما انه كان شديد المحاسبة لعماله ومعاقبة المقصرين منهم بالحبس اذا اتضح له خيانتهم ، اما اذا تبين له ان هذا العجز في الوارد العام سببه كوارث طبيعية فوق طاقة الملتزمين ، فعند ذاك يعوضهم من مال الصدقة عن تلك الاضرار التي لحقت بهم ، ويطالبهم بتقسيط الاموال المطلوبة ، واذا تعذر ذلك يؤجل الدفع الى حين (٢٦) .

ان هذه الطريقة التي اتبعها بدر جنبته خيانة العمال وجعلتهم ملتزمين بما تعهدوا امامه ، فضمنت له تحصيل الاموال باستمرار كما ان هذا الامير اذا اراد ان يقدم على مشروع كبناء القناطر او اقامة الطرق ، يبادر قبل كل شيء الى تهيئة سوق يجمع فيه من مختلف انواع الحاجيات بأسسعار زهيدة ، بحيث توفر للملتزمين بالعمل كلما يحتاجونه من مواد ، فيتوارد عليه العمال والصناع من مختلف الاماكن(٢٧٧) ، اما تكاليف هذا السسوق كما يذكر الهلال الصابي(٢٨) فقد بلغت (الف الف ومائتي الف درهم) ، وان بدرا ارسل ابا غالب بن مأمون الصيمري الى همذان ليضمن له على من

⁽٢٤) محمد امين زكي ، تاريخ الامارات الكردية ، ص ٨٤ .

⁽٢٥) ابو شجاع ، ذيل تجارب الامم ، ص ٢٩٠٠

⁽٢٦) نفس المصدر السابق ، ص٢٩٠٠

⁽۲۷) نفس المصدر السابق ، ص ۲۹۰ .

⁽۲۸) تاریخ ابی الحسین هلال بن محسن ابن ابراهیم الصابی ، الحق بذیل الحارب الامم ، للوزیر ابی شجاع ، جه ، القاهرة ۱۳۳۷ هـ - ۱۹۱۹م ، ص ۲۵۶ .

يرغب به (٢٩٠) • ويعتبر هذا المشروع الوحيد من نوعه ، فلم يسبق وان لاحظنا اميرا او غيره يتبنى مشروعا لاقامة السوق بحيث يضمن للملتزمين توفير كافة البضاعة المطلوبة بسعر زهيد ، فان دل على شيء فانه يدل على سعة افق هذا الامير اقتصاديا وضربه للاحتكار وسيطرته بشكل جيد على تلك السوق بحيث تعود الفائدة على الجميع •

اما عن اهتمامه بالزراعة ، فانه حسى الفلاحين والزراع من المفسدين والعابثين والمتستبدين الذين عاثوا بالاراضي الزراعية فسادا ، ولم يتوان عنهم حتى وان تطلب الامر اقسى العقوبات واقسم بدر على نفسه قسما « ان تعرض احد لصاحب زرع ليقابلنه بسفك دمه »(٢٠٠) ، وبهذه الطريقة استطاع الامير بدر ان يقضي على الفوضى والغارات التي كانت تشن بين حين وآخر على الاراضي الزراعية ، كما انه قضى على بعض العادات السيئة التي كانت منتشرة بين صفوف الفلاحين ، منها احراق البيادر بدافع من الحقد تجاه بعضهم البعض (٢١) .

كان بدر محبا للخير والعدل وخص الفقراء والايتام والضعفاء ، والقضاة والشهود والفقهاء واشراف القوم بالعطاء ، وكان يتصدق في كل جمعة بعشرة آلاف درهم على الضعفاء والارامل ، ويصرف في كل سنة ثلاثة آلاف دينار الى الاساكفة والحذائين بين همذان وبغداد ليصنعوا الاخذية للحجاج الفقراء وكذلك خصص مبالغ لتكفين الموتى ، مقداره عشرون الف درهم في كل شهر ، وبنى في عهده ثلاثة الاف مسجد وخان للغرباء ، عمر

⁽٢٩) نفس المصدر السابق ، ص ٢٥٢ .

⁽٣٠) ابو شجاع ، ذيل تجارب الامم ، ص ٢٩٠ .

⁽٣١) محمد امين زكي ، تاريخ الامارات الكردية ، ص ٣١ .

القرى وبناها حول المياه الجارية(٢٢) • كان يرسل في كل سنة من الصدقات الى أهل الحرمين مائة الف دينار ، مع خفارة الطريق ، واهتم بعمارة المصانع وتنقية الآبار وجمع العلوفة في الطريق (٣٣) •

اما مقدار الصافي لوارد خزائنه فى كل سنة بعد ان يستحصل منه اوجه الصرف ، فقد بلغ عشرين الف درهم (٣٤) ، ملك من الدواب الفا وسبعمائة، ومن الجشير عشرين الف رأس (٣٥) .

علاقاته بالامراء البويهيين :

يعتبر الامير بدر بن حسنويه من دهاة السياسة في عصره وبارعا في رسم الخطط العسكرية ويعود الفضل في تنصيب بدر اميرا على الاكراد البرزيكانيين الى عضد الدولة البويهي ، حيث خلع عليه الخلع السنية وظل بدر وفيا له طوال حياته •

ان علاقة بدر بالامراء البويهيين فترة طويلة اسفرت عن حروب كان هم الطرفين فيها توسيع حدودهما كل على حساب الآخر • ففي ايام قوة الدولة البويهية وعظمتها ، خضع لهم الامراء البرزيكانيون وكسبوا تأييدهم ودعمهم ، وفي اوقات ضعفهم حاول الامراء الحسنويون توسيع حدود امارتهم على حساب البويهيين •

⁽٣٢) ابن الجوزي ، المنتظم ، المجلد الاول ، ص ٢٧١ - ٢٧٢ ·

⁽٣٣) نفس المصدر السابق 4 ص ٢٧٢ .

⁽٣٤) نفس المصدر السابق ، ص ٢٧٢ .

⁽٣٥) نفس المصدر السابق ، ص ٢٧٢ .

ميولا نحو شرف الدولة بن عضد الدولة وكان هذا الانحياز يثير مخاوف شرف الدولة ، اذ ان اتحاد اثنين ضده يشكل خطرا على امارته ، ولذلك فان شرف الدولة اعتبره منحرفا ويجب اعادته الى جادة الصواب ، فارسل نحوه جيشا سنة ٧٧٧هـ بقيادة قراتكين الجهشياري ، فخلع عليه شرف الدولة الخلع الثمينة ،

اما سبب اختيار قراتكين ، فانه يعود الى تزايد نفوذه ، مما بدا لشرف الدولة ، انه شخص خطر والضرورة تقتضي التخلص منه بسرعة ممكنة ، وارساله الى بدر هو اضمن الطرق واسلمها ، فكلاهما سواء بدر ام الجهشياري عدو يجب التخلص منه ، فايهما قتل يعتبر ذلك نصرا ولصالح شرف الدولة ،

لقد اظهر بدر براعة عسكرية في حرب مع قراتكين حيث ارغمه على التراجع ، اتبع بدر خطة التمويه مع العدو ، فعندما التقى الجيشسان على الوادى بقرميسين واقتتلا فر بدر بمن معه حتى توارى عن الانظار وعند ذاك ظن قراتكين ان بدرا هرب مع اصحابه ولم يعد لهم اثر ، وبعد ان اطمأن جيش قراتكين ، ونزل الجند عن خيولهم وذهبوا الى خيامهم ، لم يمكثوا الا فترة قصيرة ، حتى كر عليهم بدر مع جيشه بسرعة خاطفة اذهلتهم ، ولم تتح لهم الفرصة للاستعداد ثانية ، فعند ذلك بطش جيش بدر بهم واستولى على عدتهم ، وفر قراتكين ، طالبا النجاة مع نفر من غلمانه (٢٦) .

اما بدر فقد سيطر على اعمال الجبل وما تبعهـا واصبح له النفــوذ وقويت شوكته(٣٧) .

⁽٣٦) أبن الاثير ، الكامل ، جد ٧ ، ص ١٣٢ .

⁽٣٧) نفس المصدر السابق ، ص ١٣٣ ـ ابن الجوزي ، المنتظم جر ١ ، ص ١٣٦ ـ ابو شجاع ، ذيل تجارب الامم ، ص ١٣٩ .

ومن خلال علاقاته الحربية مع البويهيين ، تبين لنا ان هذا الامير لم يكن له ميل شديد للحرب ، الا اذا اضطر اليها اضطرارا ، وكثيرا ما كان يبعد شبح الحرب بالمفاوضات والمراوغة والحيل العسكرية التي تجبر العدو على الانسحاب .

فقد استطاع ان ينقذ السيدة والدة مجد الدولة البويهي من محاولة يمين الدولة ابي القاسم محمود بن سبكتكين ، عندما استولت السسيدة على الري •

كانت بين بدر والسيدة مراسلات ومشاورات اتضح انها كانت تستعين به في تدبير امورها ، فعندما عزم يمين الدولة على المسير والسيطرة على الري ، ارسلت هي الى بدر تستعين به ٠

اما هو فقد اتبع حيلة عسكرية ترغم العدو على التراجع ، حيث اظهر جيشه بكامل عدته وعدده ، وصفهم وزينهم جيدا ، بحيث تربك الخصوم ، وبنفس الوقت طلب من السيدة ان ترسل اليه رسول يمين الدولة لمقابلت فعندما تقدم هذا الرسول واخذبالمسير بين صفوف الجيش هاله ذلك الامر ، مما بدا ان حليف السيدة لـ كل الامكانيات في احراز النصر ، وعندما عاد هذا الموفد جرت المصالحة بين الطرفين (٢٨) ، كما ان بدرا بذل جهوده في مناصرة بعض الامراء البوجيين في حروبهم ضد اعدائهم ، ففي سنة ٨٨هه قدم بدر المساعدة لجيش بهاءالدولة اثناء حربه مع ابي علي استاذ هرمز (٢٩)

ازداد تفور بدر ، بعد ان ضعف البويهيون واضطرب امرهم ،ففي سنة ٨٨هـ انعم الخليفة العباسي القادر بالله على بدر ولقبه بنصرة الدولة وكنى

⁽۳۸) ابو شجاع ، ذیل تجارب الامم ، ص ۲۹۱ •

⁽٣٩) نفس المصدر السابق ، ص ٣١٠ .

ابو النجم ، وعهد له على اعماله بالجبل وعقد له لواء وحمل اليه الخلع الجميسلة .

كان بدر قد اقترح ان يلقب بناصر الدولة الا ان الخليفة تردد عن هذا اللقب ، ولكنه اخيرا تراجع عن رأيه ولقبه بناصرالدين والدولة وتكاتبا على ذلك(٤٠) .

وفاة بدر بن حسنويه _ (٠٥) هـ) :

في سنة ه.٤هـ(١٤) تجهز بدر (ناصر الدين) وقاد جيشا لحصار حسين بن مسعود الكردي في قلعته كوسجد ، وكان الموسم شتاء والبرد قارسا وقد تذمر جيشه مما قاساه من شدة البرد وبينما كان العدو مستميتا في دفاعه عن القلعة هجمت عليه طائفة من خواصه تسمى الجوزقان واردته قتيلا ونهبوا عسكره وتركوه مرميا على الارض ، وعندما لاحظ الحسين بن مسعود ان بدرا ملقى على الارض ، تقدم نحوه وامر اصحابه بتجهيزه ومن ثم دفنه (٤٢) .

ابناء بدر وعلاقتهم بالدولة البويهية:

لم يطلعنا المؤرخون بشكل واضح عن عدد الابناء الذين خلفهم بدر بن حسنويه ، سوى هلال وابي عيسى ، فقد كانت والدة هلال من قبيلة الشاذنجان الكردية ، ولم يحظ هلال يعطف والده ، مما ادى ذلك السي تعكير العلاقة بينهم ، تعود الى تعكير العلاقة بينهم ، تعود الى

⁽٤٠) نفس المصدر السابق ، ص ٢٩٩ .

⁽٤١) ابن الاثير ، الكامل ، جـ ٧ ، ص ٢٧٢ .

⁽٤٢) نفس المصدر السابق ، ص ٢٧٢ .

مجافاة بدر لوالدة هلال ، بينما كان بدر يعطف على ابنه الآخر ابي عيسى ويفضله على هلال .

والشخصية التي لعبت دورا من ابناء بدر هي شخصية هلال ، قام بدر (ناصر الدين) بمحاولة ابعاد هلال عنه ، فاقطعه الصامغان ، وكان عمله هذا لقي استحسانا وترحيبا من جانب هلال ، حيث هو الآخر كان يود هذا الانعزال والابتعاد عن اييه (٢٥) ، وبعد ان استقر هلال في الصامغان بدأت تظهر عليه اطماع توسعية تصطدم مع سياسة اييه ، وقد تبينت تلك النوايا عندما اخذ هلال بالتصدي لحاكم شهرزور (١٠) (ابن الماضي) الذي نصبه بدر عليها ، وكان قد وصل خبر تلك الملاحقة الى بدر ، وعلى اثسر ذلك ارسل بدر الى ابنه ينبهه ويحاسبه على ما بدرمنه تجاه حاكم شهرزور ، الا ان هلالا كان قد رسم مخططا يهدف به السيطرة على شهرزور ، فبسادر الى حشد جيش وحاصر شهرزور وقتل حاكمها واستولى على امواله وبنفس الى حشد جيش وحاصر شهرزور وقتل حاكمها واستولى على امواله وبنفس الى حشد جيش وحاصر شهرزور وقتل حاكمها واستولى على امواله وبنفس تضمن له السيطرة التامة عليهم ، ونظرا لقلة ما كان يقدمه بدر لجنده ، لذلك قدد انحاز هؤلاء الى هلال وتفرقوا عنه ، ثم ان هذه الوضعية قد تطورت فقد انحاز هؤلاء الى هلال وتفرقوا عنه ، ثم ان هذه الوضعية قد تطورت الى اسوأ ، حيث ادت الى اثارة نار الحرب بينهم ، حتى التقى الجانبان

⁽٢٤) نفس المصدر السابق ، ص ٢٤٧ .

 ⁽المجرزور) افتتحت في عهد عمر بن الخطاب ، وكانت من فتوح عتبة ابن فرقد السلمي ولم تزل شهرزور واعمالها مضمومة الى الموصل حتى فرقت في آخر خلافة الرشيد ، وتشمل منطقة شهرزور على مدنوقرى ومن ضمنها مدينة شهرزور حصينة يحيطها سور ، «انظر فتوح البلدان، البلاذري ، جـ ٢ ، ص ١٠٤ ، بلدان الخلافة الشرقية ، كي لستربنج ، ص ٢٢٥ » .

على باب الدينور سنة ٠٠٠هـ (١٤) • وتتيجة لما حل بجيش بدر وانحيازه الى ابنه هلال ، ان تفرق اصحابه ووقع بدر نفسه اسيرا ، واشار جماعة مسن اصحاب هلال بقتل ابيه ، الا انه رفض ذلك ، وبناء على طلب بدر منح قلعة ليتفرغ فيها للعبادة مع مقدار من الاموال يقضي بها حاجاته (٤٠٠) • لكن هذه الاهانة لم ترض بدر ، فقد نوى شرا لولده ، فتريث فترة مسن الزمن يعمر القلعة ويحصنها ويمهد لملاقاة ابنه ، وارسل جماعة من مؤيديه ابالفتح بن عناز (٢١) وابا عيسى شاذلي بن محمد في اسدآباد لمواجهة هلال وسار ابو الفتح الى قرميسين (١٠) ، حيث استولى عليها • اما ابو عيسي فقد توجه الى سابور خواسب (١٠) ونهب ما كان يملكه هلال فيها ، ثم توجه الى نهاوند ، ولكن الحظ لم يسعفه فوقع اسيرا وسلم الى هلال فعفا عنه كما ان بدرا استنجد بالملك بهاء الدولة البويهي فأمده بجيش بقيادة فخرالملك ابى غالب ، وعندما وصلت الاخبار الى هلال فكر بامر يتلافى فيه ملاقاة

⁽١٤) نفس المصدر السابق ، ص١٤٧ .

⁽٥٥) نفس المصدر السابق 4 ص ٢٤٧٠

⁽٢٦) ان كلمة عناز مصحفة من كلمة (عيار) او عنان ، فابن الاثير في كتاب الكامل ، ج٧ ، ص ٢٤٧ يذكر كلمة عناز ، والبدليسي في كتاب الشرفنامة بذكر كلمة عيار .

ان الامير ابا الفتح بن عناز هو امير اكراد الشاذنجان انظر تاريخ الامارات الكردية ، محمد امين زكي ، ص ١٢٦ .

⁽ و ايران عدينة كرمنشاه الحالية في ايران -

⁽ المارة الحسنوية وفي سنة عظيمة آهلة فيها اخلاط من الشعوب وعاصمة الامارة الحسنوية وفي سنة ٩٩١ هـ استولى عليها الاتابك منكربرسس «كي لستربنج ، يلدان الخلافة الشرقية ، نقله الى العربية واضاف اليه تعليقات بلدانية وتاريخية واثرية ووضع فهارسه بشير فرنسيس ، كوركيس عواد ، بغداد ١٣٧٣ ـ ١٩٥٤ ، ص ٢٣٦ ـ ٢٣٧ » .

هذا الجيش ، حيث راسل فخر الملك بالطاعة والولاء ، وكاد ان يتم الاتفاق بينهما لولا تدخل بدر في الموضوع وتوضيحه لفخر الملك ، بأن هلالا اراد ان يلعب لعبته وان ذلك خديعة يجب ردها فعند ذلك تقدم الجيش وحدثت بينهما معركة انتصر فيها جيش فخر الملك وبدر ، اما هلال فقد وقع اسيرا ، وطلب منه تسليم القلعة ، وفى بداية الامر ، امتنعت والدته ومن معها ، الا انهم رضخوا مؤخرا ، فدخل فخر الملك القلعة ثم سلمها الى بدر واستولى على ما فيها من الاموال والجواهر النفيسة والثياب والسلاح ، وكان فيها اربعون الف بدرة دراهم واربعمائة بدرة ذهب (٤٧) .

اما شهرزور فقد سلمها بدر الى عميد الجيوش وزير بهاء الدولة واصبحت خاضعة له يعين عوضا عنه نوابا لادارة المنطقة (١٤٨) . اما هلال فقد زج في السجن وبقي سجينا طيلة عهد بهاء الدولة وخلفه سلطان الدولة في العراق حتى تم تخليص شهرزور من سيطرة نائب عميد الجيوش عام العراق عودتها الى طاهر بن هلال .

وبعد اطلاق سراح هلال ، عينه جلال الدولة حاكم بغداد قائد! لحملة عسكرية مساعدة له في استرداد ملكه ، بعد ان علم جلال الدولة ان شمس الدولة بن فنخر الدولة البويهي استولى على الامارة الحسنوية في سنة ٥٠٤هـ ، وجرت بين هلال وشمس الدولة حروب شديدة ومعارك طاحنة فسقط على اثرها هلال قتيلا في ساحة المعركة وانتهى امره (٥٠٠) .

⁽٧٤) أبن الاثير ، الكامل ، ج ٧ ، ص ٢٤٧ .

⁽٤٨) محمد أمين زكي ، تاريخ الامارات الكردية ، ص ٨٢ .

⁽٩٩) نفس المصدر السابق ، ص ٨٢ ٠

⁽٥٠) شرف خان البدليسي ، الشرفنامة ، ص ٢٢ .

خلف هلالا ولده طاهر ، وكان طاهر مختفيا في شهرزور اثناء ما كان والده سجينا فيها ، خشية ان ينتقم منه جده بدر ، وبعد مقتل جده سنة هوء ، بادر الى استرجاع بلاده من حكم شمس الدولة وجرت بين الطرفين حرب وقع فيها طاهر اسيرا وزج في السجن ومكث فيه حتى سنة الطرفين حرب والله سراحه وقتل في نفس السنة في معركة حدثت بينه وبين الشوك(١٠) احد امراء دولة بني عناز الكردية ،

وبموت طاهر بن هلال ارتبك وضع الاسرة الحسنوية وزال حكمهم ، وخضعت اكثرية المناطق التي كانت فى حوزتهم واجزاء من منطقة شهرزور الى امارة بني عناز الكردية(٢٠٠) .

اما بدر بن طاهر بن هلال ، فانه تولى حكم الدينور وقومش^(۴۰) ، سنة ۶۸۸هـ ۰

ويعتبر الامير ابو سالم ديسم بن ابي الفنائم ، اخي حسنويه آخرامراء اسرة حسنويه ولكنه لم يمكث بعد وفاة طاهر فترة طويلة حتى انهار حسكمه .

⁽٥١) شرف خان البدليسي ، الشرفنامة ، ص ٢٢ .

⁽٥٢) محمد امين زكي ، تاريخ الامارات الكردية ، ص ٨٧ .

⁽٥٣) انظر 4 الشرفنامة 6 شرف خان البدليسي ص ٢٢ ، لعلب تصحيف (٥٣) والا فلا يوجد فى تلك الجهات بلدة او مقاطعة بهذا الاسم .

د پيٽرست ، بهشي ڪوردڻي

٥	خولی دوومۍ دیوانی سهروکایه تق کور	ئی ح سان شێرزاد (ــهرۆکیکوێ)
١.	چهېکمتيك له گولزارى د نالى »	مەسمۇد محەمەد
٨٩	ئەدەبى كوردتى	ھەلائەدىن سەجادتى
		قەنانى كوردۆ سىر
		(گۆزىن ولېدوانى ئەوزەھانى
114	ئى. ئا. ئۆربىلى و كوردىاستى	عاجيتي مارف)
184	بۆزاندنەومى زمان	پاکېزه رهفيق حیلمی
194	پاشگری د اندن ، له زمانی کوردتیدا	ئەسرىن فەخرى
754	سەرھۆستاين كـێش و قەھاندننى مەلاينى جزيرى	سادق بەھائەدىن ئامىدى
۳٠٣	نتنك دانبن	ئەمىنتى ھەقدال
419	بێشکر و باشکر	عەمىد ئەھەد خەسەن
	هەندىك لەو زاراوانەي وائابەك زياتر	جەمال بابان
70 A	ئەپەخشىن	
		ئاماده كردنى مەسىۋد محەمەد
	رنپ زمانی اساخاوتنی کوودتی مهنبی	ده مزاسمتی لیدو نه ی زمان و
۳۸۹	رنسزمانی أساخاوننی کوردتی به پنیی اینکولینهومی لبزیمی زمان و زانسته کای	دهمزاســـق لیـــژنهی زمان و زانستهکانی
٤٩٧	لبستهی چوارمی زاراومکائی کوێز	کۆزى زانيارى كورد
024	پوختــــــــــــــــــــــــــــــــــــ	کوری زانیــاری کورد
人どの	فۆنەنىك چېمان بۆ بكا	مەسمۇد محەمەد

Josephat Jodo wooted

بەشى عەرلابتى ==•==

770	چەندگەشتىكى مىنىژۇيق بە شولېنەوارەكانى باكۆرى ھىراقدا	تەھــا باقر
777	دەسنۇسەكانى كىتېبخانەي شىيىخ مەھەمەدى خال لە سلىپمانى	شيِّخ مەھەمەدى خال
۷٠٥	كورته مێژوٓيهكى فەرھەنك نوٓستى كوردتى	ئەوزەھمان مارف
VY 9	مىرنشىنى حسينو بة	جەلىلە ناجىي ھاشمى

د الفهرس،

القسم الكردي

==+==

(11 -1 -11 3*	
باقة ورد من حديثة الشاعر الكردي	مسمود محمد
« نالى »	
الأدب الكردي	ملاء الدين سجادي
	قنانی <i>ک</i> ــورد و (ترجمة وبحث
	عبدالرجن معروف)
إحياء اللغة	پاکېزه رفيق حلمي
اللاحقة _ السوفيكس _ اندن _ andin	ئسرين فغري
ني اللغة الكردية	
شاعر اللحن والقافية الملا احمد الجزيري	صادق بهاء الدين الا ^س ميدي
علامة الننقبط في الكتابة الكردية	أمين عبدالهأمين
البريفيكس والسوفيكس والبادئة واللاحقة	العبيد احمد حسن
بمن المطلحات الكردية التي لها اكثر من	جمال بابان
مـدلول	
	من تحضير مقرر لجئة اللغةوعلومها
	مسمود محمد
القائمة الرابعة من مصطلحات المجمع	المجمع الملمي الكردي
خلاصة بمثجزان المجمع العلمي الكردي	المجمع العلمي الكردي
ماذا ينبغي الفونتيك ان ينجزه	مسمود محمد
	و نالى » الأدب الكردي

القسم العربي

770	جولات تأريخية بين مواطئ الآثار في شمالي العسران	طــه باقر
777	مخلوطات مكتبة الشيّخ عمد الحال في السليمانية	الثيخ محمد الخال
۷٠٥	موجز تاريخ وضع النواميس الـكردية	عبدالرجمن معروف
V	الامارة الحسنوية	حليلة ناحي الهاهم

The Arabic Section

=====	
-------	--

T. BAQIR	Tour among historical places in the north of Iraq	526
M. AL-KHAL	MSS. in the library of Sheikh Mohammed Al-Khal in Sulaimany, part 3	266
ABDUL RAHMAN MAR- OOF	Brief history in writing Kurdish dictionaries.	705
JALILA N. AL-HASHIMI	Hasnawiyah Amirate	729

CONTENTS

The Kurdish Section

====

IHSAN SHERZAD	Second Course of the Academy	5
MASOOD MUHAMED	A Bunch of flowers from the garden of the poet Nali	10
ALA'ADEEN SAJADI	Kurdish Literature	89
QANATY KURDO	Y. A. Orbaili and the Kurdish studies translated by ABDUL RAHMAN MAROOF	113
P. R. HILMI	Renovation of Language	143
NASREEN FAKHRI	Suffix - andin in the Kurdish Language	198
S. BAHADEEN	Mulla Ahmed Al-Jaziri Poet of tune and rhyme	299
AMEEN ABDAL	The point sign in Kurdish writing	303
AHMAD HASSAN	Prefix and Suffix	319
JAMAL BABAN	Some Kurdish terms that have more than one meaning	8 58
MASOOD MUHAMED	Kurdish grammar according to the Committee of Linguistics	389
THE KURDISH ACADEMY	The fourth list of Academy Terminology.	497
THE KURDISH ACADEMY	Summary of the achievements of the Kurdish Academy	543
MASOOD MUHAMED	What should phonetics achieve?	568

THE JOURNAL OF THE KURDISH ACADEMY
THE REPUBLIC OF IRAQ

مجان العجمع العامي الكردي

volume 3. part 1.

المجلد الثالث العدد الاول ١٩٧٥

رقم الايداع في المكتبة الولمنية بغداد ١١٨ لسنة ١٩٧٥